మాహుక కవి విరచితా

హారమేఖలా

(ప్రయోగమాలా)

అనువాదకులు :

తిరుమల రామచంద్ర

వేటూరి శంకరశాస్త్రి

ప్రచురణ :

గోపాలాచార్లు, లక్ష్మీపతి మెమోరియల్
ఆయుర్వేద శాస్త్ర పరిశోధక మండలి
గాంధీనగర్, హైదరాబాద్-500 380

గోపాలాచార్లు, లక్ష్మీపతి మెమోరియల్ ఆయుర్వేదశాస్త్ర పరిశోధక మండలి
ప్రచురణ సంఖ్య : 3
ప్రథమ ముద్రణం : 1000 ప్రతులు
సంవత్సరం : 1986
మూల్యం : రూ. 50-00

ఈ గ్రంథం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారి
అర్థిక సాహాయ్యంతో ముద్రింపబడింది.
వారి సాహాయ్యానికి కృతజ్ఞతలు.

ముద్రణ : విప్ల ప్రింటర్స్
చిక్కడపల్లి, హైదరాబాదు-500 020.
ఫోన్ నెం. : 66242.

ప్రతులకు :
గోపాలాచార్లు, లక్ష్మీపతి మెమోరియల్
ఆయుర్వేదశాస్త్ర పరిశోధక మండలి
'శ్రీవత్స', 1-1-770/4,
గాంధీనగర్, హైదరాబాద్-500 380.
ఫోన్ : 68047

ప్రస్తావన

"కాలో హి నామ భగవాన్ అనాదినిధనః." ఆది మధ్యాంత రహితమైన కాలమే పరమేశ్వర స్వరూపమని అగ్నివేశ మహర్షి అన్నాడు. మానవుడు కాల వాహినిలో మునకలు వేస్తూ, పురుషకార మనే పేరుతో ఏవేవో చేయవలెనని సంకల్పిస్తూ ఉంటాడు. అవన్నీ నెరవేరాటంటే కాలం కలిసి రావాలి. అనగా భగవదనుగ్రహం ఉండాలి.

హరమేఖలా (ప్రయోగ మాలా) అనే ఈ గ్రంథం నా చేతికి వచ్చి చాల కాలమైంది. విద్వత్సంస్తవనీయులు వాసిరెడ్డి దుర్గా సదాశివేశ్వర ప్రసాద్ (వి. డి. ఎస్. ప్రసాద్) గారు అప్పటి తిరువాన్కూరు ప్రభుత్వం వారి యాజమాన్యాన శ్రీ చిత్రోదయ మంజరి 136 వ ప్రచురణగా ప్రకటితమైన ఈ గ్రంథం తెప్పించారు. వారు కొంతవరకు ఈ గ్రంథం పరిశీలించి, ఇందలి ప్రయోగాలు కొన్నింటిని తెలుగుకు అనువదించి ఆంధ్రప్రభ దిన పత్రికలో (1959) ప్రకటించారు. ఇది కేవలం వైద్య గ్రంథం కావడం వల్ల, ప్రాకృత భాషలో రచిత మయినందున ప్రజల కందరికీ తెలియడం మంచిదని నా చేతి కిచ్చి తెలుగులో అర్థాలు వ్రాసి ప్రకటించడం మంచిదని సలహా యిచ్చారు. ఆ రోజులలో నా సంపాదకత్వాన ముక్త్యాల నుండి ప్రకటింపబడుతూ ఉండే "శ్రీధన్వంతరి" పత్రికకు ఈ గ్రంథాన్ని గురించి ఒక వ్యాసం ఇవ్వమని నేను కోరగా, వ్రాసి ఇచ్చారు. దానిని "శ్రీధన్వంతరి" పత్రిక సంపుటి 22 సంచిక 12 (1959 నవంబర్) లో ప్రకటించాను. ఆ వ్యాసంవలన ఈ గ్రంథాన్ని గూర్చిన ఉదంతం అంతా సవిస్తరంగా చదువరులు గ్రహించగలరు. (దానిని ఈ ప్రస్తావనానంతరం ప్రచురిస్తున్నాను.) దానిని చదివిన చాల మంది వైద్యులు ఆ గ్రంథం కావాలని కోరుతూ జాబులు వ్రాశారు. అందుమీదట ఈ గ్రంథాన్ని ఆమూలాగ్రం చదివి ప్రకటిద్దామనే అభిప్రాయంతో కొంతవరకు తెనుగున వ్రాశాను. ప్రాకృత భాష నాకు తెలియదు. సంస్కృతంలో వ్యాఖ్యానం ఉన్నా, కొన్ని పట్టుల ప్రాకృతానికీ సంస్కృత వ్యాఖ్యకూ భేదాలు పొడసూపినవి. కొన్నిచోట్ల అన్వయం కుదరడంలేదు. ప్రాకృత

భాషా పండితుల సాహాయ్యం ఉంటేగానీ తెనుగున వ్రాయడం మంచిది కాదని సందేహించాను.

ఈ గ్రంథాన్ని మాహుక కని ప్రాకృత భాషలో రచించాడు. ఆ ప్రాకృత కారికలకు సంస్కృతచ్ఛాయ, వ్యాఖ్యానం ఎవరు రచించినదీ తెలియదు. చాల తప్పులతోను గ్రంథపాతాలతో ఉన్న దీనిని అప్పటి తిరువాన్కూరు పండితులు సాంబశివ శాస్త్రిగారు అతి కష్టం మీద ఒక దారికి తెచ్చి ముద్రించారు. అయినా, కొన్నిచోట్ల ప్రాకృతకారికలకు, సంస్కృతచ్ఛాయాశ్లోకాలకూ పొందిక కుదరడం లేదు. వ్యాఖ్యానాన్ని అనుసరిద్దామంటే కొన్నిచోట్ల వ్యాఖ్యానం కూడ అందీ పొంద కుండా ఉంది. ఇన్ని సందేహాలతో తలొక దారిలోను ఉన్న ఈ గ్రంథాన్ని ప్రాకృతభాష రాని నేనొకడినే కూర్చుని తెలుగర్థం వ్రాయబూనడం సాహసమే అవుతుంది. అదృష్టవశాత్తు ప్రాకృత భాషాకోవిదులైన శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర గారి సాహాయ్యం లభించింది. కొంత ఆలస్యమయినా, సాధ్యమైనంతవరకు ఈ గ్రంథాన్ని ఒక తీరుకు తెచ్చి ప్రకటించదలచాను.

తెలుగర్థం సందర్భ శుద్ధిగ వ్రాయడంలో కొన్ని తికమకలు తప్పలేదు. ఉదా:- సంస్కృతంలో ఉన్న ఓషధి పేరును తెలుగులోకి అనువదించవలసి వచ్చినప్పుడు, ఆ ఓషధీ వాచకపదానికి తెలుగులో వివిధ నామాలు ఉదాహరింప బడి ఉంటాయి. అనువాదకుడు ప్రకరణవశాత్తు సందర్భ శుద్ధిని అనుసరించి ఏదో ఒక ద్రవ్య నామాన్ని ఎన్నుకోవలసి ఉంటుంది. అది ఆమోద యోగ్యంగా ఉండాలి కదా! ఇక గ్రంథంలో ఉన్న గ్రంథపాతాలు సరేసరి. కొన్నిటిని వ్యాఖ్యను బట్టి పూరించడానికి ప్రయత్నించాము; కొన్నిటిని పూరించక ఉన్నవి ఉన్నట్లు ఉంచాము.

ద్వితీయ పరిచ్ఛేదం ఎత్తుగడలోనే రోతగా, బూతుగా ఏవగింపు కలిగించేవి గాను, అపాయకరమని తోచేవిగాను కొన్ని యోగాలు ఉదాహృతమయ్యాయి. గ్రంథకర్త కుంటెనకత్తెలను, వేశ్యలను దూషిస్తూ, వారిమీద విరుచుకుపడ్డాడు. వారికి ప్రాయశ్చిత్తాలు చెప్పాడు.

ఇట్టి అపాయకరమైన ప్రయోగాలు గల గ్రంథం ప్రాకృతంలోను, సంస్కృతంలోను ఉంటే కొందరికే అర్థమవుతుంది గాని, తెలుగులోకి వచ్చేసరికి బహుజనావబోధమై, దుర్వినియోగపడి బాధాకరమవుతుందేమోననే భయం నాకు కలుగకపోలేదు. అట్టి దానిని తెలుగులో వ్రాయడం మంచిదో కాదో అనే సందేహంలో పడ్డాను. లోతుగా ఆలోచించగా, ఇట్టి ప్రయోగాలు చాలా వాత్స్యాయనుని కామసూత్రాలలోను, కూచిమారతంత్రం, మదనానంద మొదలయిన గ్రంథాలలోను కానవచ్చినవి. మరిన్ని బృహత్త్రియాది వైద్యగ్రంథాలలో వాజీకరణాధ్యాయంలో కూడ ఇట్టి ప్రయోగాలు ఉన్నవి. అతిప్రాచీనకాలంనుంచి ఇట్టి ప్రయోగాలు గ్రంథస్థమై ఉన్నట్లు సాక్ష్యాధారాలు లభించాయి. ఉదాహరణకు వ్యాసప్రోక్త సంస్కృత భారతంలోను, కవిత్రయ రచిత శ్రీమదాంధ్రమహా భారతంలోను, పురాణాలలోను, ప్రబంధాలలోను కానవస్తున్నవి.

(1) వ్యాసరచిత సంస్కృత భారతంలో ఆరణ్యపర్వంలో, ఏకోన నవత్యధిక శతతమాధ్యాయంలో ఇలా ఉంది:

సత్యభామా:-

కేన ద్రౌపది వృత్తేన పాండవానుపతిష్ఠసి,
లోకపాలసమాన్ వీరాన్ నిత్యం పరమసమ్మతాన్.
కథం చ వశగాస్తుభ్యం న కుప్యంతి చ తే శుభే,
తవ వశ్యా హి సుభృశం పాండవాః ప్రియదర్శనే.
న చాన్యోన్య మసూయంతే కథం వా తే సుమధ్యమే,
ముఖప్రేక్షాశ్చ తే సర్వే తత్త్వ మేతత్ బ్రవీహి మే.
వ్రతచర్యా తపో వా పి స్నానమంత్రౌషధాని చ,
విద్యావీర్య మూలవీర్య జపహోమా స్తథా గదాః.
మమాప్యాచక్ష్వ పాంచాలి రహస్యం భగవేతనమ్,
యేన కృష్ణే భవేన్నిత్యం మమ కృష్ణో వశానుగః.

ద్రౌపదీ :-

అసత్స్త్రీణాం సమాచారం సత్యే మామనుపృచ్ఛసి,
అసదాచరితో మార్గః కథం స్యాదనుకీర్తనమ్.

అనుప్రశ్నః సంశయో వా నైష త్వయ్యుపపద్యతే,
కథం హ్యపేతబుద్ధ్యా త్వం కృష్ణస్య మహిషీ ప్రియా.
యదైవ భర్తా జానీయాన్మంత్రమూలపరాం స్త్రియమ్,
ఉద్వేజతే తదైవాస్యాః సర్పా ద్వేశ్మగతాదివ.
ఉద్విగ్నస్య కుతశ్శాంతిః అశాంతస్య కుతస్సుఖమ్,
న జాతు వశగో భర్తా స్త్రియస్స్యాన్మంత్రకారణాత్.
అమిత్రవిహితాశ్చాపి నిర్యాస్తత్ర సుదారుణాః,
మూలప్రవాదేన విషం ప్రయచ్ఛంతి జిఘాంసవః.
జిహ్వయా యాని పురుషం త్వచా వా ప్యుపసేవతే,
తత్రశ్చూర్ణాని దత్తాని హన్యుః క్షిప్రమసంశయమ్.
జలోదరసమాయుక్తాశ్చ్విత్రిణః పలితాస్తథా,
అపుమాంసః కృతాః స్త్రీభిః జడాంధబధిరాస్తథా.
పాపానుషండాః పాపస్థాః పతీ నుపసృజంత్యుత,
న జాతు విప్రియం భర్తుః స్త్రియా కార్యం కథంచన.
వర్తామ్యహం తు యాం వృత్తిం పాండవేషు మహాత్మసు,
తాం సర్వాం శృణు మే సత్యం సత్యభామే యశస్విని.
అహంకారం విహాయాసం కామక్రోధౌ చ సర్వదా,
సదారాన్ పార్థివాన్ నిత్యం ప్రయతోపచరామ్యహమ్.
ప్రణయం ప్రతి సంగృహ్య నిధాయాత్మాన మాత్మని,
శుశ్రూషుర్నిరభీమానా పతీనాం చిత్తరక్షిణీ.

పై శ్లోకాలకు సంగ్రహానువాదంగా కవిత్రయం తెలుగు భారతంలో గల పద్యాలివి. శ్రీమదాంధ్రమహాభారతం, ఆరణ్యపర్వం, పంచమాశ్వాసం, సత్యా ద్రౌపదీ సంవాదం:

చ. అలయక మంత్రతంత్ర వివిదౌషధభంగులజేసి యెంతయున్
వలతురు నాథు లంట మగువా కడుబేలతనంబు దాన మున్
గలిగిన ప్రేమయుం బొలియుగాని యొకండును సిద్ధిబొందద
ప్పొలతుకతోడి మన్కి యహిపొత్తుగజూచు విభుం డెఱింగినన్.

చ. మదువ యొనర్చు వశ్యవిధి మందులుమాకులు నొందుచందమై
మగనికి దెచ్చు రోగములు మానక మూకజడాది భావముల్
యొగినొనరించు నద్దురితముల్ దనచేసినచేతలై తుదిన్
జగముననెక్కి నిందయును సద్గతిహానియు వచ్చు నింతికిన్.

వశీకరణాది యోగాలు ప్రయోగించడం వల్ల కలిగే రోగాలు తెలుపుతూ, ఈ వశీకరణ ప్రయోగాలు నిష్ఫలమనీ, ప్రేమ అనే ఒక్క వశీకరణయోగం వల్లనే ఇతరులను వశపరచుకోవచ్చునని సత్యకు ద్రౌపది ఉపదేశించినట్టు పై ఉదాహరణ వల్ల తెలుస్తున్నది.

ఇవేగాక రాజులను వశపరచుకొనడానికి, దుర్మార్గులైన ప్రభువులను చంపడానికి ఆహార పానీయాలలో విషం పెట్టడమే కాక విషకన్యలనే భోగినులను శత్రు రాజుల వద్దకు పంపి ప్రాణహాని కలిగించడం కలదని చరిత్ర చెబున్నది.

అంతేకాక, హరమేఖలా గ్రంథంలోని ప్రయోగాలు మనం కల్పించినవి కావు. ఉన్నవి ఉన్నట్లు ప్రకటించడంలో తప్పేమీ లేదని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఇంతకు నేను చెప్పదలచిన దేమంటే, ఈ గ్రంథం ద్వితీయ తృతీయ పరిచ్ఛేదాల లోని ప్రయోగాలు దురుద్రేక వశులయిన కొందరు యువతీ యువకులకు ఆకర్షణీయంగా కనిపించగలవు. పుస్తకంలో ఉంది కదా అని, మంచి చెడ్డలు ఆలోచించక స్వతంత్రించి, దుర్వినియోగపరచి వాటివల్ల కలిగే అపాయాలను, ఉపద్రవాలను ఎదుర్కొవద్దని, ప్రయోగ కుశలులైన వారివల్ల వాటి గుణదోషాలు తెలుసుకొని ప్రయోగించడం మంచిదని హెచ్చరిస్తున్నాను.

"ప్రత్యక్షతో హి యద్దృష్టం శాస్త్రదృష్టం చ యన్మయా,
సమాసతస్తదుభయోః భూయో జ్ఞాన వివృద్ధయే.
అభ్యాసాత్ప్రాప్యతే దృష్టిః కర్మసిద్ధిప్రకాశినీ,
రత్నాది సదసజ్జ్ఞానం న శాస్త్రాదేవ జాయతే"

(అ. హృ. సూ.)

ఈ శ్లోకార్థాలను గ్రహించి జాగ్రతగా వాడుకోవాలని మరొకమారు సూచన. పై విషయాలన్నీ సమాలోచించిన మీదట ఇవి బహు ప్రాచీన కాలం

నుంచి ఉపయోగంలో ఉన్నవేనని, ప్రస్తుతం వీనిని తెలుగులో ప్రకటించడం వలన క్రొత్తగా కలిగే హాని ఏమీ ఉండబోదని చదువరులు గ్రహించగలరు.

లోకంలో నీతి అవినీతి, ధర్మం అధర్మం ఉంటాయి; వాటికి సంఘర్షణ ఎప్పుడూ జరుగుతూనే ఉంటుంది.

"ఆచార్యః సర్వచేష్టాసు లోక ఏవ హి ధీమతః,
అనుకుర్యాత్తమేవాతః లౌకికేఽర్థే పరీక్షకః".

(అ. హృ. సూ. 2.44)

బుద్ధిమంతునికి సర్వ కార్యాలలోను లోకమే గురువుగా ఉండగలదు. లౌకిక వ్యవహారాలలో జాగ్రతగా మెలగుతూ విషయ పరిశీలన జరిపి లోకాన్నే అనుసరిస్తూ ఉండాలి.

"సుఖార్థాః సర్వభూతానాం మతస్సర్వాః ప్రవృత్తయః,
సుఖంచ న వినా ధర్మః తస్మాద్ధర్మపరో భవ."

లోకంలో సర్వభూతాల సకల ప్రవృత్తులు సుఖంకోసమే. ఆ సుఖం ధర్మరహితంగా ఉండనేరదు. కనుక మానవుడు ధర్మపరుడై మనుగడ సాగించాలి.

గ్రంథకర్త

ఈ హరమేఖలా గ్రంథకర్త అయిన మాహుకుడు కేవలం వైద్యుడేకాక కామశాస్త్రోపాధ్యాయుడుగాను, మంత్ర తంత్ర విద్యాపారంగతుడుగాను కాన వస్తున్నాడు. ఈ గ్రంథంలోని ప్రయోగాలన్నీ దేశమంతా తిరిగి అప్పుడు వాడుకలో ఉన్న ప్రక్రియలన్నిటినీ సేకరించి గ్రంథస్థం చేసినట్టు కనబడుతుంది. పూర్వపు కొందరు సంస్థానాధీశులవద్దను, ప్రసిద్ధ వైద్య కుటుంబాలలోను 'చిటకా' అనే పేర కొందరు వైద్యులు సేకరించి వ్రాసుకొన్న యోగాల పుస్తకాలు దొరుకుతున్నవి.

నేటి నాగరికులు ఈ గ్రంథంలోని ప్రయోగాలు చూచి ఇవన్నీ మూఢ నమ్మకాలనీ, అనాగరకులాచరించే ఘోర దురాగతాలనీ అనవచ్చు.

కాని, ఏదైనా ఒక ద్రవ్యం ఉన్నప్పుడు దానికి గుణకర్మ లంటూ ఉండక తప్పదు. అవి మంచివి కావచ్చు, చెడువి కావచ్చు. లోకప్రవృత్తి కూడ ధర్మాధర్మాలతో, నీత్యవినీతులతో కూడి ఉన్నది గదా! నీతివల్ల, ధర్మాచరణవల్ల సుఖశాంతులు; అవినీతి, అధర్మాలవల్ల దుఃఖాశాంతులు, మరిన్నీ అరాచకం కలుగుతాయనే మాట తథ్యం. శాంతి సౌఖ్యాలు కోరే మానవుడు ధర్మాచరణవల్ల సుఖశాంతులతో మనుగడ సాగించగలడు. అది లేనినాడు అంతా దుఃఖ భాజనమే అవుతుంది.

నాగరికత పెరిగి వివేకం వర్థిల్లుతున్నదని చెప్పడమేకాని, లోకప్రవృత్తి చూడగా, మనుష్యుల మధ్య ఈర్ష్యాద్వేషాలు పెరిగి, దేశాలు దేశాలు నాగరికత పేరుతోనూ, శాస్త్రాభివృద్ధి అనే నెపంతోను అణ్వస్త్రాలను సృష్టించి, మారణ హోమానికి సిద్ధమవుతున్నవి. ఇదేనా మన నాగరికతా లక్షణం? కాబట్టి మానవుడు సాధించిన ప్రగతిని, తెలుసుకొన్న విషయాలను లోక కల్యాణానికే తప్ప లోకాన్ని ధ్వంసం చేయడానికి ఉపయోగించకూడదు.

ఈ గ్రంథస్థ విషయాలన్నీ మానవాళి ఆరోగ్యాన్ని, అభ్యుదయాన్ని కోరి చెప్పినట్టివయినందున, వీటిని సద్వినియోగపరచుకొని శాంతి సౌఖ్యాలు పొందగలరని ఆశిస్తున్నాను.

కృతజ్ఞత

ఈ గ్రంథాన్ని ప్రచురించడంలో అనారోగ్యవంతుడనైన నాకు సర్వ విధాల సహాయపడిన పరార్థ ప్రాపకులైన సజ్జనులు డా॥ బి. రామారావు (అసిస్టెంట్ డైరెక్టర్, ఇండియన్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ హిస్టరీ ఆఫ్ మెడిసిన్, హైదరాబాద్) గారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వకమైన అభినందనలు తెలుపుతున్నాను. నాకు రామారావుగారితో గల మైత్రి చాలా గాఢమైనది. బాంధవ్యంకంటె మైత్రీభావన చాల గొప్పదని వారిని నేను సంభావిస్తూంటాను. ఆ విధంగానే సహాయపడిన డాక్టర్ శ్రీమతి తిరుమల హరిణి, ఎం.డి., గారికి, శ్రీమతి పద్మజ, ఎం.ఏ. గారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వకమైన అభినందనలు తెలుపుతున్నాము.

గోపాలాచర్లు, లక్ష్మీపతి మెమోరియల్ ఆయుర్వేద శాస్త్ర పరిశోధక మండలి గౌరవాధ్యక్షులుగా ఉన్న డాక్టర్ దండా వెంకట సుబ్బారెడ్డిగారు రు. 1116-00 లు విరాళమిచ్చారు. వారికి కృతజ్ఞతలు.

వేంకటేశ్వర ఆర్ష భారతి ట్రస్ట్ సంస్థాపకులు శ్రీ పల్లంపాటి వేంకటేశ్వర్లు గారు, ట్రస్ట్ విద్వాంసులు కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారు మా కృషిని ప్రోత్సహిస్తునందుకు కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొంటున్నాను.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణ విషయంలో సవ్యసాచివలె నాకు సహాయపడిన శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారిని గురించి నాలుగు మాటలు వ్రాయడం నా విధిగా భావిస్తున్నాను. వీరితో నాకు గల పరిచయం నిన్న మొన్నటిది కాదు. ఉభయుల మైత్రికి షష్టిపూర్తి దాటింది. వీరిని చూచినప్పుడల్లా "సంస్కృత ప్రాకృత శౌరసేనీ ముఖ్య భాషా పరిజ్ఞాన పాటవంబు" అనే శ్రీనాథుని పద్యభాగం జ్ఞాపకం వస్తూ వుంటుంది. పై పద్యపాదంలో ఉదాహరించిన భాషలేకాక ఆంగ్ల తమిళ కన్నడ హిందీ భాషలందు కూడ వీరికి పరినిష్ఠితమైన ప్రజ్ఞ కలదు.

వీరు స్వయంగా "పరిశోధన" అనే పత్రికను చాలకాలం ప్రచురించి, పరిశోధన పాఠాలను తెలుగువారికి అందించారు. తెలంగాణా, మీజాన్, ఆంధ్రప్రభ ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రభూమి మున్నగు దినపత్రికలలో ఉప సంపాదకులుగా పనిచేసి, ఆయా పత్రికాధిపతుల మన్ననలు పొందినారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే- ఆయా పత్రికలకు పలుకుబడి కలిగించారు. వీరి పాండిత్యం నివురుగప్పిన నిప్పు వంటిది. కదిపిచూస్తేనేగాని కణకణలాడే రవ్వలు బైటికి రావు. అయితే, వీరికి కాలం కలిసిరాలేదు. విశ్వనాథవారన్నట్లు "డిగ్రీలులేని పాండిత్యమ్ము లెక్కకు రాని పాడుకాలాన పుట్టి"నారు. మరో రాష్ట్రంలో అయితే, ఏదో ఒక ఉన్నత పదవిని అలంకరించి ఉండేవారు. వీరిలో మరొక విశేషం ఉన్నది. పూజ్యులు, ప్రాతస్స్మరణీయులు అయిన మా అన్నగారు ప్రభాకరశాస్త్రిగారికి అతి ముఖ్యులైన అంతేవాసులు వీరు. పైపెచ్చు వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారి వైద్యవిద్యావంశానికి కూడ చెందినవారు కావడంవల్ల ఒక లెక్క ప్రకారం నాకు సతీర్థ్యులవుతారు. తిరుమల- తిరుపతి దేవస్థానం మహంతుల హయాంలో ఉన్నప్పుడు గోపాలాచార్యులు గారి పలుకుబడిని వినియోగించుకొని అప్పటి మహంతు గారొక ఆయుర్వేద కళాశాలను తిరుపతిలో నెలకొల్పారు. గోపాలాచార్యులుగారి మద్రాసు ఆయుర్వేద కళాశాలలో ప్రథమ కక్ష్యలో ఉత్తీర్ణులైన సి. వి. సుబ్రమణ్యశాస్త్రిగారు దానికి ప్రధానాచార్యులుగా నియమింపబడినారు. వారివద్ద తిరుపతిలో వీరు ఆయుర్వేద విద్య అభ్యసించారు. కాబట్టి మా మైత్రి మరింత గాఢతరమైనది. వైగుణ్యంలో నాకంటే వీరు పెద్దలు.

వయస్సులో నాకంటే చిన్నవారు. అన్నదమ్ముల బాంధవ్యంకూడ మరొకవిధంగా మార్చుకోవచ్చు. ఇట్టి బహుభాషాకోవిదులు నాకు సహాయపడటం నా అదృష్టంగా భావిస్తున్నాను. వార్ధక్యంలో ఇంద్రియ పాటవం కోల్పోయి చక్షురక్షర సంయోగం లేకున్నా వారు నన్నుగా భావించి ఎప్పటికప్పుడు ప్రెస్‌కాపీని నాకు చదివి వినిపిస్తూ అవసరమైన సవరణలు చేస్తూ గ్రంథ ముద్రణ సాగించారు. మా అన్నదమ్ముల పంపిణీలో ఒప్పులన్నీ వారివీ, తప్పులన్నీ నాకు దక్కినవి. ప్రాజ్ఞులు తప్పులు నాకు తెలిపితే కృతజ్ఞతతో దిద్దుకోగలను. ఇందులో నా ప్రసక్తి అమర్చినదాంట్లో అత్తగారు వేలుపెట్టడం లాంటిదే.

ఈ గంథ్రాన్ని శ్రద్ధగా సకాలానికి ముద్రించి ఇచ్చిన విప్లా ప్రింటర్స్ హైదరాబాద్-20 వారికి, ముఖ్యంగా ఈ సంస్థ నిర్వాహకులు శ్రీ యమ్. విజయసేనారెడ్డి గారికి నా ప్రత్యేక ధన్యవాదాలు.

పారిభాషిక పదాల వివరణ

ఈ గ్రంథంలోని కొన్ని పారిభాషిక పదాలకు వివరణ అవసరం. ఇవి వైద్యులకు తెలిసినవే అయినా ఇతరులకు తెలియడానికి వివరిస్తున్నాను.

1. పుటపాకం :

పుటపాక మంటే పుటాంతరితౌషధ పచనం. రెండు పాత్రల కలయికతో ఏర్పడిన సంపుటంలో మందునుపెట్టి పచనం చేయడం. పుటపాకం చేయవలసిన ద్రవ్యాన్ని మెత్తగా నూరి, మర్రాకులలోగాని, ఆయా గ్రంథాలలో చెప్పిన ఆకులలోనో, కాయల డొల్లలలోనో పొట్లంగా కట్టి దారంతో చుట్టి, దానిపైన మెత్తని తడిమట్టిని అంగుళం మందంగా పూసి, ఆ మట్టిపూసిన పొట్లాన్ని కుమ్ములో పెట్టి, పైమట్టి ఎర్రగా కాలేవరకు ఉంచి చల్లారిన తర్వాత లోపల ఉడికిన ముద్దను తీయాలి. దీనినే పుటపాక మంటారు.

2. వేధ :

రసతంత్ర గ్రంథాలలో పాదరసానికి అష్టాదశసంస్కారాలు చెప్పబడ్డాయి. వాటిలో చివరిదయిన పద్దెనిమిదవ సంస్కారం వేధ. దీనిని వేధనమనికూడ అన్నారు. ఆ విధంగా సంస్కరింపబడిన పాదరస ప్రయోగం వల్ల నీచ

లోహాలను ఉత్తమలోహాలుగాను, శరీరాన్ని జరామరణ రహితమయిన అమృతత్వ సిద్ధి పొందేటట్లు చేయవచ్చు. ఇట్టి ప్రక్రియనే లోహవేధమని, దేహవేధమని అంటారు. ఇది రసతంత్ర ప్రయుక్తమైన ప్రక్రియ. ఈ గ్రంథంలో 'వేధయిత్వా', 'వేధసంకృత్వా' అనే ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. దీనిలో పాదరస ప్రసక్తి లేదు. కనుక ప్రకరణాన్నిబట్టి అర్థం చెప్పవలసి ఉంటుంది. వివిధ ఔషధ ద్రవ్యాలను, యోగంలో చెప్పిన వాటినన్నిటినీ విధి ప్రకారం అణుసమ్మేళనం కలిగే వరకు మర్దించి, ద్రవ్యగుణాన్ని ఇనుమడింప చేయడానికి చేయదగిన క్రియావిశేషం వేధ అని చెప్పుకోవాలి. వేధ అనే పదానికి తొలిపుచ్చు, బాధించు, వేధించు అనే అర్థాలు గూడ ఉన్నాయి.

3. పుత్తలికా :

ఈ పదం మంత్రశాస్త్రానికి, తంత్ర యుక్తికి సంబంధించింది. "తృణ కాష్ఠ వస్త్ర పత్ర మృద్ధాతు రత్నాది నిర్మిత ప్రతిమూర్తిః" అని చెప్పబడిన వస్తువులలో దేనితోనైన ఒకదానితో ప్రతిమనుచేసి అమావాస్య నాటి అర్ధరాత్రిలో విరోధులను సాధించడానికై చేసే బాణామతీ ప్రక్రియ (చేతబడి).

4. విదగ్ధా :

విదగ్ధులంటే పండితులు, నిపుణులు అని అర్థం.

"ధర్మార్థ కామ యశోజీవితానాం యే సాధనైక తత్పరాః,
తే ధన్యాస్తే విదగ్ధాః న పునః పరవంచన తృష్ణాః."

ధర్మార్థ కామాలలో పేరు ప్రతిష్ఠలు వెలార్చే జీవితాన్ని సాధన చేయడంలో నిమగ్నులై ఉండేవారే విదగ్ధులు. ఇతరులను మోసగించడంలో మునిగితేలేవారు కారు.

5 తైలపాకవిధి :

ఏ యోగంలోనైనా తైలప్రమాణం చెప్పనప్పుడు కల్కాదులకు నాలుగు రెట్లు తైలం, తైలాదులకు నాలుగు రెట్లు ద్రవద్రవ్యాలను (పాలు, గోమూత్రం, ఉదకాదులు,కషాయం) కలిపి తైలం మాత్రం మిగిలేట్లు కాచి, తైలం గ్రహించాలి. ఇదే తైలపాక విధి.

6. క్వాథకల్పన (Decoction)

కావలసిన ద్రవ్యాన్ని మెత్తగా నలియగొట్టి, ద్రవ్యానికి పదహారు రెట్లు నీరు కలిపి ఎనిమిదో పాలు మిగిలేటట్లు కాచిన ద్రవ ద్రవ్యానికి క్వాథం అనిపేరు.

7. ఖాండవాస పద్ధతి :

ఖాండవాస పద్ధతి అంటే ఔషధ ద్రవ్యానికి కుండద్వారా మరొక ప్రభావం కలిగించడం. ఇది రెండు విధాలుగా చేస్తారు. కుండలో వాసన పట్టించవలసిన ద్రవ్యాన్ని ఉంచి. ఆ కుండకు పరిశుభ్రమైన వస్త్రంతో వాసెన కట్టి, ఆ వాసెన మీద అవసరమైన ద్రవ్యాన్ని ఉంచి, కుండను వెచ్చజేస్తే, వాసెనమీది ద్రవ్యానికి ఆవిరివలన వాసన పడుతుంది. ఇదొక పద్ధతి. వాసన పట్టించవలసిన ద్రవ్యాలను ఒక పరిశుభ్రమైన వస్త్రంలో మూటగట్టి, కుండమూతికి సరిపడే బలమైన కర్రకు ఈ మూటను వ్రేలాడగట్టి, కుండమీద ఆ కర్రను అడ్డంగా పెట్టి కుండను వెచ్చజేయడం రెండవ పద్ధతి. ఇది అభ్యాసంగా చేసే ప్రక్రియ, అనుభవపూర్వకమైంది.

పుత్తలికా పంచవింశతికా

ఈ హరమేఖలా చతుర్థ పరిచ్ఛేదంలో "పుత్తలికా పంచవింశతికా" అనే శీర్షిక కింద విషయాలు 238 పుట నుండి 248 పుటవరకు వర్ణింపబడినాయి. గద్య పద్యాత్మకంగా ఉన్న ఈ భాగంలో పుత్తలికా (బొమ్మ) నిర్మాణం, దానికి కావలసినద్రవ్యాలు, ప్రయోగించేదశలో బీజాక్షరయుక్త మంత్రాలు, అనుష్ఠానం, ఉపాసనా విధానం, పుత్తలికను స్థాపించదగు ప్రదేశాలు నిర్దేశించడం జరిగింది. మంత్రాలు అనుకున్న వ్యక్తి మారణానికో, వశీకరణానికో ఉపయోగపడే విధంగా ఉన్నాయి. భూమిలో పాతిపెట్టిన పుత్తలికను బయటికి తీస్తే మోక్షమని, తీయకుండా ఉంచితే మరణమో, వశీకరణమో, వ్యాధులు సంభవించడమో జరుగుతాయని ఫలితాలు చూపబడినాయి. ఈ ప్రక్రియలను చేతబడులు అంటారు. ఈ విద్యను ఎరిగిన వ్యక్తిని భూతవైద్యుడని వ్యవహరిస్తారు.

మంత్రాలు మహిమోపేతమైనవి. యంత్రాలు శక్తియుక్తమైనవి. తంత్రాలు యుక్తిపరమైనవి. చక్రాలు అవయవ విశేషాలు. ఇవి మంత్రశాస్త్ర విహితమైన సాధన విశేషాలు. ఇవన్నీ శక్తి స్వరూపాలు. శక్తి శబ్దానికి 'దేవత' అని అర్థం చెప్పవచ్చు. శక్తిలేనిదే ఎవ్వరూ ఏ పనీ చేయజాలరు. మంత్ర శాస్త్రవేత్తకు మంత్రాలతో బాటు తంత్రాలు, యంత్రాలు, చక్రాలు తెలిసి ఉండాలి.

మంత్రం : "మంతారం త్రాయత ఇతి మంత్రః". మననం చేసేవానిని రక్షించేది గనుక మంత్రమని పేరు ఏర్పడింది. మంత్రమంటే కొన్ని బీజాక్షరాల సంపుటి. శబ్ద ప్రధానమైన మంత్రాన్ని జపించడం వల్ల శక్తి ఉద్భవించి ఆశించిన ఫలితం ఇస్తుంది. బీజమనగా విత్తు. దీనినుంచి మొలచే మొలకే శక్తియుక్తమైంది. ఇదేవిధమైన శక్తి బీజాక్షరంలో ఇమిడి ఉంది. మిక్కిలి ప్రభావం గల ఈ శక్తి బహువిధ కార్యాలను నెరవేర్చగలది.

యంత్రం : మంత్రాన్ని అనుసరించి రేఖాపూర్వకంగా నిర్మితమైన రూపవిశేషం యంత్రం. ఈ యంత్రంతో ఆయా స్థలాలలో లిఖితమైన బీజాక్షరాలు చీలలవంటివి. ఇవి యంత్ర చలనంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించేవి. ఇట్టివే బీజాక్షరాలు.

తంత్రం : "తంత్రణాత్ తంత్రమ్." ఇది మంత్రోచ్చారణవలన కలిగే బలాన్ని శాసించేదిగాను, సాహిత్యపరంగాను ఉంటుంది. ఇది ప్రయోగించే విధానాలను తెలిపేదిగాను వుంటుంది. మంత్రమహిమ కార్యరూపం దాల్చడానికి ప్రయోగ విధానపరమైన తంత్రం ముఖ్యహేతువు కాగలదు.

చక్రం : "చలతీతి చక్రమ్." చలించేది, గుండ్రంగా తిరిగేది చక్రం. ఇది యంత్రాన్ని నడిపే అవయవ విశేషం. ప్రపంచంలో అన్ని క్రియలు (పనులు) చక్రం మీద ఆధారపడి నెరవేరుతున్నవి. చక్రంలో ఇమిడి ఉండే యంత్రంలో బీజాక్షరాలు శక్తిమంతాలై తేజోవిలసితాలుగా ఉండి, మార్గదర్శకాలవుతాయి.

మంత్ర యంత్ర తంత్ర చక్ర ప్రయోజనాలు అసంఖ్యాకాలు. ఇవి మానవుని జీవయాత్రకు సాధనాలు.

ఆయుర్వేదజ్ఞులు భూత ప్రేత పిశాచాది గ్రహాలవల్ల కలిగే ఉపద్రవాలు చెప్పి, వాటికి తగిన వివిధ చికిత్సలుకూడ తెలిపినారు.

గ్రహశబ్దానికి పలువిధాలుగా అర్థాలున్నాయి.

1. ''గ్రహ ఉపాదానే'' అనే ధాతువునుబట్టి గ్రహించడం, పుచ్చుకొనడం, పట్టుకొనడం, బంధించడం అనే అర్థాలు రాగలవు. మానవుని సమస్త శక్తులూ గ్రహించేది గ్రహం.

2. గృహ్ణాతి "జానాతీతి" గ్రహః. అనితర సాధారణ జ్ఞానం కలది.

3. గృహ్ణాతి ''గ్రహతీతి'' గ్రహః. ఒకచోట ఉండక మనుష్యులను ఆవేశించే స్వభావంగలవి గ్రహాలు.

4. గృహ్ణాతి ''ఆకృహ్ణాతీతి'' గ్రహః. అసహనంగలవి గ్రహాలు.

5. గృహ్యంతే "జ్ఞాయంతే తత్తచ్ఛలాదిభిరితి" గ్రహః. ప్రత్యక్ష దృశ్యాలుకాక వాని వాని శీల కర్మాచార శక్తులవలన అనుమాన గమ్యాలైనవి గ్రహాలు.

సూర్యాది నవగ్రహాలు, భూతాది విషక్రిములు, స్కంధాది పిశాచాలు మొదలయినవి వేరువేరు రూపక్రియలు గలవైనా మనకు సామాన్యంగా గ్రహాలనే స్ఫురిస్తాయి. జీవరూపంలో ఉండి రోగోత్పాదకాలైన విషక్రిములు ఈ కోవకే చెంది ఉన్నవని భావించాలి. "యో భూతవిషవాతానా మకాలేనాగతశ్చ యః" (చర. శా. 1.119) అనే వాక్యాలకు అర్థం చెప్పేటప్పుడు "భూతాః సవిషకృమి పిశాచాదయః" అని స్పష్టంగా చక్రపాణి అర్థవివరణచేసి మన సందేహాలను తీర్చాడు.

ఈ పుత్తలికా పంచవింశతికా ప్రకరణం చతుర్థ పరిచ్ఛేదం లోనిది. ఇది ఈ గ్రంథవిషయానికి సంబంధించింది కాదని, మంత్రశాస్త్రం లేదా గ్రహభూత విద్యకు సంబంధించి ఈ గ్రంథంలో ప్రక్షిప్తమైందని తెలియవలసి ఉంది. ఎందుకంటే, ప్రాకృతం గాని, సంస్కృతచ్ఛాయ గాని ఈ ప్రకరణంలో లేదుగనుక, దీనిని చతుర్థ పరిచ్ఛేదం చివర ప్రచురించాను.

ప్రథమ పరిచ్ఛేదం

ఈ గ్రంథముద్రణ ముగుస్తుండగా, ఎన్నాళ్ళనుంచో లభించని 'హర మేఖల' ప్రథమపరిచ్ఛేదం వారణాసి హిందూ విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయంలో ఉన్నదని తెలిసింది కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయంలోని ఆయుర్వేద విశ్వ విద్యాలయంలో వైద్యశాస్త్ర విజ్ఞానసంస్థ (The Institute of Medical Services) ద్రవ్యగుణ శాస్త్రాచార్యులుగా ఉండి పదవీ విరమణచేసిన ఆచార్య పి. వి. శర్మగారు కోయంబుత్తూరు జర్నల్‌లో (Ancient Science of Life. Vol. V No. 3. Jan. 1986 Page 143-150) ఈ ప్రథమ పరిచ్ఛేదాన్ని ఆంగ్లానువాదంతోపాటు ప్రకటించారు. ఇది విపరీత లేఖక ప్రమాదజుష్టమై ఉంది. ప్రారంభంలోని భాగమిది.

అథ హరమేఖలా తంత్రోయం లిఖ్యతే ప్రథమ పరిచ్ఛేద ప్రకరణా శుభామస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః॥ అథ హరమేఖలా
శృణు దేవి ప్ర(వ)క్ష్యామి మహౌషధీనాం సముచ్చయమ్
పృథివ్యా య....ని దేహాని సర్వరోగస్య రోగతః.

శ్రీ దేవ్యువాచ :-

శృణు దేవ మహాదేవ దేవ దేవ మహేశ్వర,
కేన ప్రకారేణ జంతూనాం నిర్వ్యాధిం చ భవతీ ధ్రువమ్.
శివభక్తిమయం విశ్వం తత్కథం రోగపీడితమ్,
జీవినాం జీవరూపేణ త్యామహం స.... ద్దహస్థితమ్.
కథం తు దేవానాం సర్వదా దేహపీడితమ్,
తత్కథం తీర్యతే దేవ కృపయా కథయప్రభో.
కేన ప్రకారే తు నృణాం హానిర్వ్యాధేః భవేద్ధ్రువమ్,
మమ వాత్సల్య దేవేశ మహౌషధీం ప్రకాశయ.
యస్య ప్రకాశ మాత్రేణ మానవో దేవవద్ భవేత్,

శ్రీ శంకర ఉవాచ :—

మహౌషధీం కథయిష్యామి మహ్యం భావయేద్యది.
తథా ప్రయోగమాత్రేణ.... తంత్రాణా ముచ్యతే నరః,
తవాత్మరోధత్ వక్ష్యామి న దేయం యస్య కస్య చిత్.
మహౌషధీ కథయామి గుహ్యాయంతం మహత్ఫలమ్,
హరేమేఖలానామిదం లిఖయస్య మహేశ్వరీ.
కలౌ యుగే మహాఘోరే దుష్టే స్థావర జంగమే,
సీద.... యా(సదత్కార్యాః) సుమనాః సర్వే వృత్తాభ్రష్టం పార్వతీ
ప్రథమమౌషధం దేవీ కచ్ఛతే శృణు పార్వతీ.

గ్రంథ ప్రారంభం పార్వతీ పరమేశ్వర సంవాద రూపంలో ఉన్నది. అవి కేవలం సంస్కృతశ్లోకాలేగాని ప్రాకృతం, వ్యాఖ్య లేవు. అందువలన ఇది "హరమేఖల" ప్రథమ పరిచ్ఛేదమేనా- అన్న సందేహమూ కలుగుతున్నది. గ్రంథారంభంలో "హరమేఖలా" అనే శబ్ద ప్రయోగంతో గ్రంథనామం చెప్పాడు. కనుక ఇది ఇదే గ్రంథానికి సంబంధించిందేమోనని భావించవలసి వస్తున్నది.

ఈ ప్రథమ పరిచ్ఛేదాన్ని తెలుగు అనువాదంతో కూడ ప్రకటింప దలచాము.

అక్షయ, ఆశ్వయుజ
పూర్ణిమ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి

మనవి మాటలు

ఆయుర్వేదోద్ధారకులు, వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి ప్రథమ శిష్యబృందం ప్రథమ ప్రియ శిష్యులు, తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరాయుర్వేద కళాశాల ప్రిన్సిపాలురు, గురువర్యులు, ఆయుర్వేద భూషణ చింతలపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి అంతేవాసిగా చిన్నవాడు ఆయుర్వేదాన్ని అధ్యయనం చేసిన భాగ్యవిశేషమే ఈ హరమేఖలను తెనుగున అనువదించడానికి నాకు గల అర్హత.

ఈ గ్రంథంలో చాలచోట్ల మూలప్రాకృత సంస్కృతచ్ఛాయా వ్యాఖ్యలకు సంవాదం కనిపించదు. అలాంటప్పుడు మూలప్రాకృతం అనుసరించి అనువదించాను. మూలచ్ఛాయలు పరస్పరం సంవదించనప్పుడు వ్యాఖ్యను అనుసరించాను. గ్రంథంలోని అస్పష్టతవల్ల చాలచోట్ల ఓషధీ వివరణలో పొరపాట్లు జరిగి ఉంటాయి. క్షంతవ్యుణ్ణని వైద్య మిత్రులను ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఇలాటి అమూల్య గ్రంథాన్ని తెనుగున అనువదించే అవకాశం కలిగించినందుకు గురుతుల్యులు డాక్టర్ వేటూరి శంకర శాస్త్రిగారికి కృతజ్ఞతావందనాలు అర్పిస్తున్నాను.

గురువర్యులు సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి శిష్యవాత్సల్యం అసదృశం. వారు తరచు విద్యార్థులను కపిల తీర్థం కొండలకు, ఆకాశగంగ, జాబాలి తీర్థాలకు పిలుచుకుని పోయి ఓషధీ పరిచయం చేసేవారు. అవి మా కొక విందు. ప్రతి విద్యార్థీ తమ గురువులవా రంతటివాడు కావాలని వారు ఆవేదన పడేవారు. వారి నిస్స్వార్థ నిష్కల్మష వాత్సల్యమూర్తికి ఈ హరమేఖలాంధ్రానువాదాన్ని సమర్పించి ఋణవిముక్తుణ్ణి అవుతున్నాను.

హైదరాబాదు
అక్షయ ఆశ్వయుజ
పూర్ణిమ

భాషాసేవకుడు
తిరుమల రామచంద్ర

హరమేఖల-గ్రన్థోదన్తం

అన్వేషణం :- ఇది చాలకాలంనాటి మాట. వృక్షాయుర్వేదానికి సుష్ఠు ప్రతిని వెలయించుటకోసం వేర్వేరు ప్రతుల శోధించుతూ ఉంటిని. తాడిమేటి వారు ప్రచురించిన వృక్షాయుర్వేదపు ప్రతిలోనని గుర్తు: "దోహదచింతామణి", "హరమేఖల"లు పేర్కొనబడినవి. వాటిని సంపాదించుట కెంతో కుతూహలపడి యత్నించినాను. వాటిలో దోహదాలు చెప్పబడియుంటవని నా ఆశ.

ఆ అన్వేషణలో "దోహద చింతామణి" రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీ, బెంగాలు వారిదగ్గరున్నదని తెలిసినది. వారికి వ్రాయగా దాని ప్రతులైపోయినవని తెలిపిరి. నాటికీ నేటికీ అది నాకు అందనేలేదు. ''హరమేఖల'' నేపాల్ దర్బార్ లైబ్రరీ వారి క్యాటలాగులో కనుపించినది. దానికోసం వారి కెన్నో మారులు జాబులు వ్రాసినాను కాని ఒకదానికైనా వారినుండి బదులు జాబు పొందలేక పోయినాను. నాడు తపాలా సౌకర్యాలు ఈ రెండు దేశాలకూ సరిగా లేవేమో! కాక జాబుల రాక-పోకలకు నాటి రాజకీయ నియమాలూ-నిబంధనలూ ఏవైనా అడ్డైనవో! అంతలో ఆ నా యత్న మాగినది.

ఇటీవల తిరువేంద్రము సంస్కృత సీరీస్ (టి. యస్. యస్.) వారు ''హరమేఖల''ను ప్రచురించినారని తెలియగా నా అభిలాష చిగురించినది. వారికి వ్రాసి దాని ప్రతిని సంపాదించినాను. దయతో వారు నాకు దానిని పంపినందుకు వారికి నా కృతజ్ఞతాభివందనములు. చిరకాలంగా నే నభిలషిస్తూ ఉన్న గ్రంథం దొరికినదనే ఉత్సాహాతిరేకంతో దాని పుటలను తెరచి చూచితిని. తొలుత నా ఉత్సాహం కొంత కుంటుపడ్డది. నే నేవిషయాలకోసం యింతగా యిన్నాళ్ళుగా దాని నాశిస్తూ వున్నానో ఆ విషయాల పొలకువలైనా దానిలో లేవు.

అయితే అంతమాత్రాననే అది నిరుపయోగమైనదనను. ఇదొక అద్భుతమైన రచన. నిత్యోపయోగమున కనువైనది.

కాలము :- రచయిత పుదాహరించిన వొక కారికయే దీని కాలనిరూపణకున్న సాధనం. అది : "శ్రీ విక్రమాదిత్య కాలాత్ సప్తాశీత్యధికే ధర్మశతాష్ట గతే మాఘసప్తమ్యా మేషా హరమేఖలావ్యుత్పన్న లోకై రేవావగతతత్త్వా నిష్పాదితా॥ (మూలానికిది ఛాయ) దీనినిబట్టి విక్రమశకం 887 క్రీ॥శ॥ 820 (క్రీ-9 శతాబ్ది)లో యిది రచింపబడినదగును.

రచయిత:- ఈ కవిని గూర్చి విశేషాలు తెలియకున్నవి. అందుకు తగిన సాధనాలేవీ లభించలేదు. ఈ కృతిలోనే రచయితే తనను గురించి రెండు ముక్కలు చెప్పకున్నాడు. అదొక్కటే మనకున్న సాధనం. ఇట్లు తెలిపినాడు:

"ధరణి వరాహ రజ్జే కవిమండణ తణఅ మాహవ సుఏణ।
రయిఅ చిత్తఉడే మాహుఏణ హరమేఖలా॥
ధరణి వరాహ రాజ్యే కవిమండన తనయ మాధవ సుతేన।
రచితా చిత్రకూటే మాహుకేన హరమేఖలా॥" (ఛాయ)

దీనివలన యీ కృతికర్త మాహుకుడనీ, ఆయన తండ్రి మాధవుడు, తాత కవిమండనులుననీ తేలినది. కవిమండనుడన్నది తాతగారి నిజమైన పేరో, బిరుదమో! కవిసార్వభౌముడన్నట్లు, కవిమండనుడన్నది బిరుదమేనని తలచుటకే యెక్కువ వీలున్నది. తండ్రి ప్రసిద్ధుడుగాడేమో; ఆయనను మాధవుడనే పేర్కొన్నాడు. ఈ మాహుకుడు శైవుడై యుండు ననుకొందును. ఈ నా ఊహ కివి ఆధారాలు. ఈ కృతిపేరు "హరమేఖల" అని పెట్టుట. "త దహం చైకతో వక్ష్యే సుభాషితకరండకం, హర ఆగమ లాగర్తే సంజ్ఞావర్ణ సమన్వితం" చతుర్థ పరిచ్ఛేదం 182 కారికలో హర ఆగమము (శైవాగమం) ను వుదాహరించటం.

ఈ కృతిని చిత్రకూటంలో రచించినానని చెప్పినాడు. చిత్రకూటం ఆయన నివాసమో, చిత్రకూటాన ఉన్నపుడు రచించినాడో నిర్ధారించుటకు వీలుగాకున్నది. ఈ చిత్రకూటం వరాహరాజ్యంలోని దట. వరాహరాజ్యు మేదగునో! చిత్రకూటం రామాయణంలో ప్రసిద్ధమైన ప్రదేశం. చిత్రకూటాన్ని గూర్చి మూడు వాదాలున్నవి. మైసూరు రాష్ట్రంలో చితల్‌దుర్గమే చిత్రకూటమని ఒక వాదం. హంపి దగ్గరనున్న ఆనెగొందే కిష్కింధ అనీ, ఆ చేరువనగల పర్వతమే చిత్రకూటమనీ

యింకొక వాదం. భద్రాచలం ప్రాంతానగల పర్వతమే చిత్రకూటమని మరొక వాదం. ఇవేవైనా వరాహరాజ్యములోని వనుట పొసగునా?

భాష:- దీని భాష ప్రాకృతం. అది మాగధి కావచ్చు. ఇదొక అసాధారణ విషయం. మనకు శాస్త్రవాఙ్మయం- అందునా వైద్యాదులవి సంస్కృతములోనే పరిచితంగా ఉన్నది. ఇదో ప్రాకృత రచన. ఆనాడు ప్రాంతీయాలైన ప్రాకృతభాషలలోను శాస్త్ర వాఙ్మయం ఉండేదని యిది మనకు తెలుపుతున్నది. ప్రాకృతాలు ప్రాంతీయ వాడుక భాషలు. కనుక ఆ యా శాస్త్రాల విషయాలనందరకూ గిరిగీతగానైనా తెలియుటకుగాను ప్రాకృతాలలో పొందుపరచి యుందు రనవచ్చును. అయితే అవి శాస్త్రాల ప్రాతిపదికల చర్చలతో చిక్కు బెట్టక అనుభవాల కందనట్లు పొడి పొడి మాటలతో నిగ్గును తెలుపునవిగా నున్నవనదగును. ఇట్టివాటిలో ప్రయోగ దృష్టములై వాడుకలో ఉన్న విషయాలూ- యోగాలూ- ఆవిష్కారాలూ ఉల్లేఖింపబడుతూ ఉండటం పరిపాటి. ఆ యా కులవృత్తులలో కుదురుకొని వృద్ధపరంపరగా వస్తూఉండే వృత్తిమర్మాలను నా డెంతో పదిలంగా వ్రాసుకొని దాచుకొంటూ ఉండేవారు ఆ యా కళోపాసకులు- వృత్తిపరులు. నిజానకు ఇట్టి కళామర్మసంవిధాలైన రచనలే కళలకు-వృత్తులకు జీవగఱ్ఱ లనదగినవి. విదేశీయపు యన్త్రశక్తి వికట విహారంతో మన దేశీయ పరిశ్రమలు వికలమై పోయినవి, మన జనపదాలు-జనపదాల నాశ్రయించుకొని ఉన్న వృత్తులు- కళాకారులూ నాసిరిల్లిపోయినారు. ఆయా వృత్తులవారు, కళాకారులు- శిల్పులు తమ తమ కులవృత్తులు కూలిపోగా జీవికకు వేరు దారులు పట్టవలసినవారైనారు. కాగా తమ తమ పురాతన వృత్తులు- కళలపై అభిలాష - ఆదరము - అభిమానములు పోయినవి. అందువల్ల తరతరాలుగా తమ పూర్వులు కాపాడుకొంటూవచ్చిన ఆయా శాస్త్రవాఙ్మయంపై వారి కాస్థ లేదు. ఆవాఙ్మయమూ - సంప్రదాయకజ్ఞానమూ ఇప్పటికే నశించినది. చెదురు చెదురుగానున్న దానినైనా సేకరించుటకు ఏ ఉద్యమమూ లేకుండుట దురదృష్టం నశింపగా మిగిలినదీ హరమేఖల అనవచ్చు. ఇంకా ఇట్లే ఏవైనా అక్కడక్కడ ఎందైనా ఒదిగి ఉన్నవేమో!

లభ్యమైన ప్రతి :- ఈ ప్రచురింపబడిన హరమేఖల ప్రతిలో మొదటి పరిచ్ఛేదం లేదు. దానిని సంపాదించుటకు టి. ఎస్. ఎస్. వారెంతో ప్రయత్నించిరి. ఎంతోకాలం వేచిచూచిరి. కాని వారియత్నం ఫలించలేదు. నేపాల్ దర్బార్ లైబ్రరీ వారి ప్రతి టి. ఎస్. ఎస్. వారి దృష్టికి అందినట్టులేదు. నేపాల్ దర్బార్ లైబ్రరీ వారి ప్రతిలో మొదటి పరిచ్ఛేద మున్నదేమో! ఈ హరమేఖల అయిదు పరిచ్ఛేదములు గలది. మొదటి పరిచ్ఛేదం లభించలేదు. మిగతా నాలుగు పరిచ్ఛేదాలే మనకు అందుబాటుగా ఉన్నవి.

విషయం :- దీనిలో అనేక యోగాలు వివరింపబడినవి. ఆ యోగాలు వివిధవిషయాలకు సంబంధించినవిగా ఉన్నవి. ఈ యోగాల బాహుళ్యాన్ని బట్టి కావచ్చు "ప్రయోగమాల'' అని దీనికి మారుపేరును రచయితే తెలిపినాడు. ''హరమేఖలా-ప్రయోగమాలా రచితా'' అని దీని ముగింపున గల వాక్యం. నిజానికీపేరే దీనికి తగియున్నది. నిత్యజీవితంలో అక్కరపడే అనేక విషయాలకు ఉపకరించే యోగాలసముచ్చయంగా ఉన్నదిది ఈ ప్రయోగాలు చాలవరకు చిట్కాల వంటివిగా ఉండట మింకొక విశేషం. ప్రతి గృహస్థూ స్వయంగా చేసికొని ఉపయోగించుకోవటమునకు వీలుగా ఉన్న వీయోగాలు. ఈ యోగాలలో తెలుపబడిన ద్రవ్యాలు చాలవరకు ఓషధులే. అవీ నిత్యపరిచితములైనవే. ఈ యోగాలన్నిటినీ ప్రధానంగా అయిదురకాలవిగా వర్గీకరించినాడు రచయిత. ఒక్కొక్క వర్గంవాటి నొక్కొక్క పరిచ్ఛేదంగా కూర్చినాడు. ఇట్లు వెలయించినవాటిలో మొదటి పరిచ్ఛేదం లోపించినది. కాన అందలియోగా లేవిషయికాలో తెలియకున్నది. మిగతా నాలుగు పరిచ్ఛేదాలలోని విషయాలివి :- 2 వ పరిచ్ఛేదంలో : సరిపడని వాళ్ళను సాధించేటందుకు, యెదుటివాళ్ళుచేసే ప్రయోగాలను నివారించేటందుకు యోగాలు చెప్పబడినవి. దీనిని రిపుదమన పరిచ్ఛేదమన్నారు. దీనిలో ఇతర యోగాలూ కొద్దిగా కనిపిస్తున్నవి. అయితే అవి చాల తక్కువగా వున్నవి. అట్లున్న ఇతరయోగాలు: పాములు, ఎలుకలు, నల్లులు, దోమలను నిర్మూలించే యోగాలు. మరికొన్ని ఇంద్రజాలమునకు సన్నిహితంగా ఉండేవీ ఉన్నవి. నీటిలో నిప్పును కలిగించే యోగాలాతీరువి. ఈ పరిచ్ఛేదపు యోగాలు అపాయకరమైనవి. ఇది యమదూతవలె దారుణమైనదని రచయితే అన్నాడు. అయితే వీటి నెందుకు చెప్పినాడు? వాటిని ప్రయోగించి లోకాన్ని చీకాకు పెట్టమని కాదు- ఇట్టి యోగాలు

లోకంలో వ్యాపించియున్నవి, వాటి గుట్టుమట్టులు దెలసికొనండి. మీ విరోధుల దుడుకుతనాన్ని వీటితో త్రుంచివేసి ఆత్మరక్షణ చేసికొనండి. హాయి ననుభవించండి- అని ఆయన లక్ష్యం.

3 వ పరిచ్ఛేదంలో : వశీకరణయోగా లున్నవి. ఇది కౌటిల్య అర్థశాస్త్రంలోని ఔపనిషదికాధికరణం వంటి దనవచ్చు. దాని మార్గంలో లింగస్థౌల్యం; ఉత్థాపనం; వీర్య స్తంభన; యోని సంకోచములకోసం చెప్పిన యోగాలవంటివీ దీనిలో ఉన్నవి.

ఈ పరిచ్ఛేదం ధూర్తలైన వేశ్యల తాళం పట్టించుటకోసమట. అయితే యీ వేశ్యలనేగాక లోకవశీకరణానికీ యోగా లిందున్నవి. ఈ పరిచ్ఛేదమూ అందరకూ అందుబాటుగా నుండదగనిదే. ఇందలి యోగాలు ముప్పుగూర్చునవే. అయితే వాటికి - వాటికి ప్రతీకారాలూ తెలుపబడినవి. కాగా ఆ అపాయకరములైన వాటిని నిగ్రహంతో సవ్యంగా ఉపయోగిస్తే ఉపకారు లౌతవి. ఆలు-మగలకు పొరుపు లౌదవగా ఎడ-పెడమొగాలుగా ఉంటూ జీవితం దుఃఖభాజనంగా ఉండేవారికి ఒద్దిక కలిగించి దాంపత్య జీవితాన్ని సుఖమయంగా చేసేటందుకూ యీ యోగాలే ఉపయోగిస్తవి. అట్లు దంపతుల సంయోజనము నుద్దేశించిన యోగాలూ ఉన్నవి.

ఇంతకూ ఈ 2, 3 పరిచ్ఛేదాలు జనసామాన్యంకోసం ఆయన రచించలేదు. విదగ్ధులే వీటి కర్హులని ఆయన స్పష్టంగానే చెప్పినాడు. విదగ్ధు లెవరు ? ఆయన నిర్వచన మిది: ధర్మాఽర్థ కామ యశోజీవితానాం యే సాధనైక తత్పరాః తే భణ్యన్తే విదగ్ధా న పునః పరవంచనతృష్ణాః. "ధర్మం అర్థం కామాలలో పేరుప్రతిష్ఠల వెలార్చు జీవితాన్ని సాధన చేయుటలో నిమగ్నులై యుండేవారే విదగ్ధులు. ఇతరులను మోసగించుటలో మునిగితేలేవారు కారు'' అని. కనుక చిత్తశుద్ధి-చరిత్రశుద్ధి లేనివారికి ఇవి అందదగనివి. వారు వీటిని దురుపయోగం కావించవచ్చు.

ఇంకా పొగరుబోతు పశువులను, ఏనుగులను వశీకరించే యోగాలూ దీనిలో ఉన్నవి.

4 వ పరిచ్ఛేదంలో భైషజ్యయోగా లున్నవి. ఇది నిరపాయకరమైనది. మిగుల ప్రయోజనకరమైనదిన్ని. అనేక చికిత్స లిందున్నవి. సామాన్యంగా జబ్బు

లనే తలపులేక ఉపేక్షిస్తూ ఉంటాము కొన్ని చీకులను. అవి బాధకాని బాధగానూ ఉంటవి. మచ్చుకు: బట్టతల, పేనుకొరుకుడు, వెంట్రుకలు రాలిపోతూ ఉండుట, చుండు, కండ్ల ఇరుకులు, పెదవులు బీటలువారటం, చిగుళ్ళవెంట నెత్తురుకారటం, నోటి దుర్వాసన, పంటినొప్పి మొదలైనవి. ఇట్టివాటికి చికిత్సలిందు తెలుపబడినవి. ఇందలి యోగాలు గృహవైద్య మనవచ్చు.

కుష్ఠు, క్షయ, హృదయ పృష్ఠశూల, మూత్రకృచ్ఛ్ర, గండమాల, అర్బుదాల వంటి దారుణవ్యాధులకూ చికిత్సలు చెప్పబడినవి. స్త్రీ వ్యాధులకు, గర్భగ్రహణం, గర్భనిరోధాలకు, సూతికలకు చికిత్సలున్నవి. శిశుచికిత్సలు, పరిచర్యలూ తెలుపబడినవి. వివిధవిషాలకూ చికిత్సలున్నవి. ముఖ్యంగా పాము, తేలు కాటులకు వున్నవి. ఇంకా పాములను పారద్రోలుటకూ నిరోధించుటకూ యోగాలున్నవి. శల్యచికిత్స యెక్కువగానే కనుపిస్తున్నది. విరిగిన యెముకలను అతుకుటకు, నాటుకున్న శల్యాలను వెలువరించుటకు, గాయాలను మాన్పుటకు యోగాలు తెలుపబడినవి. ఈ మొదలైన శల్యచికిత్స లింకా వున్నవి. రసాయనాలూ చెప్పబడినవి. మరొక విశేషమేమిటా! పశురోగాలకూ చికిత్సలు తెలుపబడినవి. ఇవిగాక కౌచిమారంలో చెప్పబడిన ''సుభగంకరణ'' యోగాలవంటివి - అంగప్రసాదనం (అంగాల సౌష్ఠవం-సౌకుమార్యం) కోసమైనవీ చెప్పబడినవి.

5 వ పరిచ్ఛేదంలో గంధయుక్తియోగాలున్నవి. గంధయుక్తిని ఒక ప్రత్యేక కళగా వాత్స్యాయనాదులు పేర్కొన్నారు. ఈ గంధయుక్తియోగాలు సంధాన గ్రంథాలలో విరళంగా కనపిస్తవి. కాళికా పురాణం 63 అధ్యాయంలో కొంత విపులంగా శాస్త్రమర్యాదతో కనుపిస్తుం దిది. గంధయుక్తి అంటే: సుగంధ ద్రవ్యాలను చేయుట. నేడు వాడుతున్న ఫేస్‌పౌడర్ (**Face Powder**) పొమేడ్ (**Pomade**) హేరాయిల్ (**Hair Oil**) ల వంటివి. ఇది నిత్యమూ వాడుకొనే నీటి దోషాలను సంస్కరించటం, వాటికి సువాసన కలిగించటం మొదలు పలుదోము చూర్ణాలు, స్నానచూర్ణాలు, నలుగు పిండ్లు మొదలైన నిత్యావశ్యక ద్రవ్యాల యోగాలు తెలుపబడినవి. ఊదువత్తులు, ధూపాల యోగాలూ, సుగంధ తైలాలు, ఆయా ఋతువులకు అనువైన లేపాలు తెలుపబడినవి. తీయమామిడి పండు మెత్తగావుంటూ చెడక నిలువవుండునట్లు చేసే యోగమున్నది. పూవులను ద్రుతులుగా చేసేటందుకు యోగాలున్నవి. ఈ పరిచ్ఛేదపు యోగాల సంగ్రహమును రచయితే చూపినాడు. అది :

"సంగ్రహోయం ప్రయోగాణాం పంచమస్య నిబధ్యతే ।
తత్రాంఽబువాసనవిధి ర్దంతకాష్ఠవిధి స్తథా॥
మధూచ్ఛిష్ట విధి ర్నేత్ర పరికర్మాంజనం తథా ।
ముఖవాసాది తైలాని తథోద్వర్తన సంవిధిః ॥
అథ స్నానక్రియా స్నానం స్నానోపకరణాని చ ।
పటవాసాది వర్త్యాచ- సుగన్ధాది సంవిధిః ।
కృతిః కస్తూరికాయాశ్చ చిత్రగంధా ఽసవక్రియా ।
కర్పూర కుంకుమ నఖా అగురోః సల్లకస్యచ ॥
సహకారస్య చ కృతిః శశితైలకృతి స్తథా ।
లవంగ తుటి కుష్ఠానాం కృతయశ్చ యథాక్రమం ॥
సహకార (రసైర్యు? స్థైర్యయు) క్తిః సర్వపుష్పద్రుతి స్తథా ।
కేతకీ చంపకాదీనాం ద్రుతయశ్చ తథా పృథక్ ॥"

విశేషాలు :- ఈ కృతిలో మూలదేవుడు-దేవదత్తుడు అనే పేరులు కనిపిస్తున్నవి. "దత్తా రుద్రేణ మూలదేవాయ భద్రాయ దేవదత్తాయ" అనీ, (3 వ పరిచ్ఛేదం. 42 కారిక)

"శ్రీమూలదేవేన మకరధ్వజ శరసమస్య। లేపనస్య పట్టబంధం కృతో మహాకాళభువనే" అనీ (3 వ పరిచ్ఛేదం- 52 కారిక) అన్నాడు.

మొదటిదానిలో గల మూలదేవ-దేవదత్త పదాలలో ఏదో ఒకటి నామవాచకము కాదగును. రెండవ కారికలోనూ మూలధేవుడనే చెప్పబడినది. కాన మూలదేవుడే నామవాచకము. భద్ర-దేవదత్త పదాలు మూలదేవునకు విశేషణాలు అగు ననుకొందును. మూల దేవుడు చరిత్రకందిన పురుషపుంగవుడు కూడ అగునని నా జ్ఞాపకం. రెండో కారికలోనే మహాకాళభువనే అని ఉన్నది. ఈ మహాకాళ భువన మేది ?

కాళిదాస మహాకవి మేఘదూతంలో "అప్యన్యస్మిన్ జలధర మహాకాళ మాసాద్య కాలే……కుర్వన్సంధ్యాబలిపటహతాం శూలినః శ్లాఘనీయాం" అని పేర్కొన్నారు. కాళిదాసులు మహాకాళం ప్రసిద్ధమైన శివక్షేత్రంగానూ వర్ణించిరి

ఈ కృతి (హరమేఖల) లో మహాకాళ భువన మన్నదీ కాళిదాసు వర్ణించిన ఆ సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రమందలి ఈశ్వరాలయమే అగు ననుకొందును.

రెండవ కారికలో చెప్పిన యోగానకు మహాకాళభువనంలో మూలదేవుడు పట్టభద్రం చేసినాడట. పట్టభద్రం అంటే? ఆ యోగాన్ని మెచ్చి దానికొక జయపత్రం-యోగ్యతాపత్రం (Certificate) వంటి దానిని మహాకాళుని గుడిలో కట్టించినాడనేనో, ఆ యోగాన్ని మహాకాళుని గుడిలో శిలపైన చెక్కించినాడనేనో నిర్ధారింపలేము. సిద్ధనాగార్జునవర్తి యోగాన్ని శిలపై గంద్రించిరనుట ప్రసిద్ధమే. ఎట్లైనా ఈ యోగం మూలదేవుని మెప్పుబడసినదనుట నిశ్చయం. దీర్ఘ రతికోసమైన యోగ మిది. మూలదేవుని తమకిగా నిది సూచిస్తుంది.

ఆగమతంతునుకూడ కొద్దిగా పుణికినాడు. అది 4 వ పరిచ్ఛేదంలో "పుత్తలికా పంచ వింశతి'' అనేది (181 కారిక). అయితే దానికంతగా ప్రాముఖ్యం కనుపించదు.

ఈ కృతిలో దేశీయ పదాలు కొన్ని కనిపిస్తున్నవి. మచ్చుకు :- సిశిందో = బాలుడు; ఖుంఖుణఓ = నాసికాసిర; పొట్టం = ఉదరం, కుట్టి = వేశ్య - కుంటెనగత్తె; సిహిణా = స్తనాలు; వఙ్కో = వృషభ ; సిహిరి = మహిషం; చుకుంబ = పశువు; గర్దరా = గొఱ్ఱె; సురకశి = గౌరవర్ణపుపాము; దివఓ = నీటిపాము; పహుణం = మాంసం; డఉఓ = లకుచం; కంకేల్లి = అశోకం: పేచరో = స్నుహి; తించ్చి = కరంజం; కణఇన్దో = పాటలం; తరవటఓ = ప్రపున్నాటం; మోరన్టఓ = అపామార్గం; కపొడి = క్షీరణి; హట్టి = పాఠా; ఉట్టఖణ్ణఓ = కరభవారుణి; కదోట్టఅం = నీలోత్పలం; కట్టంబిళఓ = వనద్రాక్ష; వఅళీ = ? ; చేళిన్టఓ = మేషశృంగి; బిడిఆఇఓ = బల్యా; వామాహూ = ? ; పుడవా = ? ఓట్టా = ? ; మహిళీ = కార్పాసి; ఝిుండఅం = గోపాల పీఠకం; పొట్టఅం = గుమ్మడి; హళ్ళా = ధాన్యకం; సిణ్ఠా = వర్షోదకం: గజ్జో = యవ; హిరిమిచ్చో = చణకం; పివళ్ళి = పేశి; ఘుసిణం = కుసుంభం; ఓడ్రి = జపాపుష్పం.

ఇట్లున్న యీ దేశీయ పదాలన్నీ ఏకదేశీయాలుగా తోచవు. వివిధ ప్రాంతీయ భాషలలోనివీ దీని కెక్కినట్లున్నది. ఆయా సందర్భాలలో ఆ యా ప్రాంతాలనుండి యోగాలను సంతరించుటలో ఆ యా ప్రాంతీయులు చెప్పిన ఆ యా ద్రవ్యాలు మున్నగువాటి పేరుల నా చెప్పినట్లే యిందు పొందుపరచి రనుకొందును. తెనుగు దేశీయాలు కొన్ని కనుపిస్తున్నవి-గమనించండి: పొట్ట; కంకెలి; ఓండ్ర; నుడికారాలనుబట్టి తిరిచ్చి; కట్టంబిళ ఓ; పిసళ్ళి పదాలు తమిళపువిగాను; హట్టి; హళ్ళాలు కన్నడ పదాలుగాను తోస్తున్నవి. కుట్టి అనే పదం కేరళంలో ఉన్నది. అయితే కేరళంలో ''కుట్టి" కి గౌరవమైన అర్థమున్నది. ఇక్కడో (ఈ కృతిలో) నీచార్థబోధకంగా ఉన్నది- వేశ్య, కుంటెనగత్తెలని. సంస్కృత వాఙ్మయంలోనూ యిట్లే నీచార్థమే కనుపిస్తున్నది

ఈ హరమేఖల యోగాలను చాల వరకు తెనుగున కనువదించినాను. ఇవి గృహ వైద్యానకూ, గ్రామ వైద్యానకూ అనువైనవని తలుస్తున్నాను.

వాశిరెడ్డి దుర్గాసదాశివేశ్వర ప్రసాద్

ఈ వ్యాసకర్త 1986 మే నెలలో హఠాత్తుగా దివంగతులైనారని తెలుపుటకు విచారిస్తున్నాను. వీరు బౌద్ధవాఙ్మయమంతా సుష్ఠుగా పరిశీలించి ధమ్మపదము, అవదాన కల్పలతా మొదలైన గ్రంథాలను తెనుగున కనువదించి ప్రచురించినారు. వీరు బౌద్ధ ధర్మోద్బోధములను ఉద్ధరించి తెనుగున రచించినారు. ఉద్యాన కృషి. వృక్షాయుర్వేదం రచనలు గూడా చేసినారు. అవి అముద్రితములుగానే ఉన్నవి. –వే.శం.శా.

విషయానుక్రమణిక

ద్వితీయ పరిచ్ఛేదే

తృతీయ పరిచ్ఛేదే

చతుర్థ పరిచ్ఛేదే

పంచమ పరిచ్ఛేదే

హరమేఖలా
సటీకా

అథ ద్వితీయః పరిచ్ఛేదః

ఖళ ఖుద్ధ వఞ్చణా కజ్జ సజ్జణబ్భత్థణావిణిమ + అమ్
కుట్టిణి వరసుహాణ విళమ్బణాహి ఆరం ణిసామేహ 1

ఖల (క్షుద్రవఞ్చనా కార్య సజ్జనాభ్యర్థనా వినిమయితమ్)
కుట్టనీ ప్రజుఘా ?... విలమ్బనాధికారం నిశామయత.

ద్వితీయ స్యాధికారస్య రచనే హేతుం ఫలఞ్చ గాథయానయా ప్రతిపాదితమితి.

ద్వితీయాధికార రచనకు హేతువును ఫలాన్ని ఈ గాథ ప్రతిపాదిస్తున్నది.

ఖలులను, క్షుద్రులను వంచించడం, కార్యజ్ఞులైన సజ్జనులను అభ్యర్థించడం, కుంటెనకత్తె (తార్పుకత్తెల) సౌభాగ్యాన్ని తక్కువ చేయడం ఉన్న ఈ అధికారాన్ని (అధ్యాయాన్ని) వినండి. [1]

సమ ఘుఅ మహు హరిఅ పఈ ప గహిఅ కజ్జ (ళ) విమిస్సిఆ దిణ్ణా,
ఖుట్టిణ కుణఇ మఇరా మ (అఅ ? హామఅం) జమ్మపేరన్తమ్. 2

సమఘృత మధుభరిత ప్రదీప గృహీత (కజ్జలవి) మిశ్రి (తం ? తా)
ద (త్త్వా ? త్తా)
కుట్టనీనాం కరోతి మదిరా మహామదం జన్మపర్యన్తమ్.

---

1. ఈ గాథకు వ్యాఖ్యలేదు. ఛాయకూడ సరిగాలేదు.

తుల్యమాత్రా (భ్యాం) క్షౌద్రఘృతాభ్యాం పూరితో యః ప్రదీపః తతో గృహీతేన కజ్జలేన సంయుక్తః సురాద్యాసవః పానాయదత్తః క్షీణం మహాంతం మదముత్పాదయతీతి.

తేనె, నేయి సమపాళ్లగా వెలిగించిన దీపంతో చేసిన కాటుక కలిపిన మద్యాన్ని కుంటెన కత్తెలకు తాగనిస్తే, వారికి జన్మపర్యంతమూ మత్తువదలదు.

సమహు ఘఅ తిమి తిళ భరిఅణాఇం ఖ (ప) దిత్త కత్తిఇ,
కుట్టిణ దేహకాలే కుణస అణ్ణం ? (అగ్గ) బ్భణం (బమం) మఇరా 3

సమధు ఘృత తిమితైల భరిత ప్రదీప కాన్త్యా (కృతయా),
కుట్టనీనాం దీర్ఘకాలం కరోతి మనస్తాపి ? (అగ్రభమం మదిరా).

....పూర్వోక్తద్రవ్యాభ్యాం సమమాత్రేణ మత్స్యేను క్వాథస్నేహేన పూరితస్య దీపస్య సమృద్ధా యే.... సురాద్యాసవ ముక్తం కార్యం కరోతి. అత్ర ద్రవ్యాణి సమమాత్రాణీతి.

తేనె. నేయి, చేపనూనె సమపాళ్లగా వెలిగించిన దీపంతో చేసిన కాటుక కలిపిన మద్యం కుట్టినులకు చాలకాలం మత్తు కలిగిస్తుంది.

తమ్మాఘఅం సలోణం దసాహమేక్కం వరాహరసఅం వా,
పాఊణ ముఞ్చ (ఇమఅం) ఛాఅచ్ఛీరం వ ణాసాఇ. 4

తామ్రా ఘృతం సలవణం దశాహ మేకాహం (వా ? వరా) హరసకం వా
పీత్వా ముఞ్చతి మదం ఛాగ క్షీరం వా నాసికయా.

పూర్వోక్త భాగద్వయేనారభ్య మదనేన ప్రయోగత్రయేణ నివర్తతే. తామ్రీగోఘృత సైంధవ సంయుక్త మథవా ఛాగక్షీరం దశదినాని నస్యేనోపయుజ్జీత ఇ(త్య)ర్థః.

రాగిరంగు ఆలపాలు సైంధవలవణంతోపాటు పదిరోజులు సేవించినా, నేలతాటిగడ్డ రసం ఒకరోజు సేవించినా, మేకపాలు నస్యంచేసినా వ చెప్పిన ప్రయోగాలవల్ల కలిగే మత్తు వదలుతుంది.

ధవళహయమార మూలం రమ్భాకుసుమాఇ బిళఇహళ మజ్జా,
దిణ్ణో భోఅణ సమఏ ఖళకుట్టణి అణ(ం) వమఇ. 5

ధవల హయమార (మూలం రంభాకుసుమాని) బిల్వాదళమజ్జా,
దత్తో భోజనసహితం ఖల కుట్టనీ జనం వమయతి.

శ్వేతస్య హయమారస్య కరవీరస్య మూలం. రమ్భా కదలీ తత్పుష్పాణి బిల్వ మజ్జా చ ఏతత్సంయుక్త భోజనేన సహ దత్తం ఛర్దయతీతి.

తెల్ల గన్నేరు వేళ్ల, అరటిపూవు, మారేడుకాయ గుజ్జు కలిపి నూరి భోజనంలో కలిపి దుష్టురాండ్రయిన కుంటెనకత్తెలకు ఇస్తే వాంతులు కలుగుతాయి.

సరకేణ వ వాణేణ వ దిణ్ణం తమ్బోళమీసిఅం అహవా
కంగుష్ఠం అవిణఅ కుట్టణీఓ దిఅహే విరేఏఇ. 6

సరకేన వా పానేన వా దత్తం తామ్బూల మిశ్రితం అథవా,
కఙ్గుషం (స? అ) వినయకుట్టనీ (ది? ర్ది) వసే విరేచయతి.

సరక మకృత్రిమ మద్యాది. పానం కృత్రిమ సురాది. కాఙ్గుషం తిక్తదగ్ధికా శిష్టం స్పష్టం.

చెరకు సారాయివంటి వండని మద్యాలలోగాని, వండిన మద్యాలలో గాని, తాంబూలంలోగాని కంకుష్ఠాన్ని దుర్మార్గురాండ్రయిన కుట్టినులకు ఇస్తే పగలంతా విరేచనాలు పట్టుకుంటాయి.

చ్ఛీరళిళ దుద్ధ మీసిఅ రోహిఅ పిఏహి (?)
.... 7

(ఖీరళిళ ? క్షీరవల్లీ) విమిశ్రిత రూషికా బీజైః
గులసనాథైః భవతి రుధిరాతిసారః

ఖాదనేన వా దత్తైః క్షీరవల్లి సుధాక్షీరాత్ క్షీరేణవిమిశ్రితేన రుధిరకస్యార్కవృక్షస్య బీజైరులసంయుక్తైః. శిష్టం స్పష్టం.

జెముడు పాలతో కలిసిన జిల్లేడు విత్తులను బెల్లంతోపాటు ఇస్తే రక్త విరేచనాలు కలుగుతాయి.

పసాద కత్తి ణిహిత్తే తమ్బోలే కుట్టిణీణం ముహరోఓ,
తా హోఇ జా ణ ముచ్చఇ విఅవడ్ఢిఅ హిఅఅ పరిఓసో. 8

స్థూల కృకలాస కృత్తి నిహితే తామ్బూలే కుట్టనీనాం ముఖరోగః,
తావ ద్భవతి యావత్ న ముచ్యతే విభవర్ధిత హృదయపరితోషః.

సరలః కృకలాసః ప్రశబ్దో విశేషణే తచ్చర్మణి యదీయా స్తామ్బూలవీటా నిబద్ధ్యేస్తే తస్య తావన్ముఖరోగో భవతి యావత్పునస్స ముచ్యతే. (యుక్తేతు న ? ముక్తే తు) నివర్తత ఇతి.

పెద్ద తొండ చర్మంలో పెట్టిన తాంబూలం కుంటెనకత్తెలు నోట్లో పెట్టుకుంటే నోటిపుండు కలుగుతుంది. ఇది సరసుల హృదయానికి ఎంతో సంతోషం కలిగిస్తుంది. ఈ తాంబూలం నోటిలో ఉన్నంతవరకు మంటపుడుతుంది, తీసివేస్తే మంట ఉండదు.

భల్లాఅఅ కట్ఠ కరణ్డఅమ్మి ఆవేళపూరిఏ జస్సహ (?),
అహివఅణే వ ణిహిప్పఇ ముహరోఓ తస్స సంభవఇ 9

భల్లాతక కాష్ఠ కరణ్డకే ఆవేతపూరితే యస్య,
అహివదనే వా నిధీయతే ముఖరోగ స్తస్య (స?) సమ్భవతి.

భల్లాతకస్యోరుష్కరస్య సమ్బన్ధి(నో) దారుణః సమ్బన్ధియత్ సముద్గా తత్ర ఘృత (ధృతం) సర్పముఖే వా యస్య సమ్బన్ధీ తన్మూలా పీడా ధారా సపీడః పత్రికాధటక (?) ఇది ప్రసిద్ధో నిక్షిప్యతే తస్య ముఖరోగో జాయతి ఇతి.

జీడి కర్రతో చేసిన పెట్టెలో పెట్టిన తాంబూలం బీడాగాని, పామునోట్లో పెట్టి తీసిన బీడాగాని నోట్లో వేసుకున్నవారికి నోటిపుండు కలుగుతుంది.

వగ్గలి వఅణ ణిహిత్తే తంబోలే వేరిణో మహా ఘోరో,
ఘోణస ముహ విహుచ్ఛడే దన్తధావణే హోఇ ముహరోఓ. 10

వల్గులి వదన నిహితే తామ్బూలే వైరిణో మహా ఘోరః,
గోన (సముఖవి) న్యస్తే దన్తప(?) (ధ)వనే భవతి ముఖరోగః.

వల్గులి శ్చర్మ శకునిః. వృక్షదలతలే కృచిత్రసిద్ధః తన్ముఖే యదీయ స్తామ్బూలాపి (వీ)టో న్యస్యతే తస్య ముఖరోగో భవతి. తథా గోనాసముఖే యచ్చర్వితం దన్తధావనం న్యస్యతే తస్యా ముఖరోగో జాయత ఇతి.

వల్గులి (ఒక విధమైన గబ్బిలం) ముఖంలో పెట్టి తీసిన తాంబూలం బీడా శత్రువులకిస్తే వారికి ఘోరమైన నోటిపుండు వస్తుంది. గోనసమనే పామునోట పెట్టిన పలుదోము పుల్లను వాడినా ఘోరమైన నోటిపుండు పుడుతుంది.

కణఅ సిహి ణిమిఅ మహుఅర ధూమాఊరిఅ కుడోఅర ణిహిత్తమ్,
కుణఇ జళం దిణ్ణం కుట్టణీణ మోఅత్తణ మసజ్ఝమ్. 11

కనకశిఖి నిర్మిత మధుకర ధూమాపూరిత కుటోదరన్యస్తమ్,
కరోతి జలం దత్తం కుట్టనీనాం మూకత్వ మసాధ్యమ్.

కనకో మాతులుఙ్గమ్. తత్కాష్ఠ జన్మోపరి నిక్షిప్తభ్రమర శరీరజేన ధూమేనా పూరితస్య ఘటస్యకుక్షౌ నిక్షిప్తం యజ్జలం తత్ పీత మసాధ్యం వాగ్వైకల్యం కరోతి.

నిమ్మకర్రల నిప్పుపై వేసిన తుమ్మెదల పొగ నింపిన కుండలో పోసిన నీరు తాపితే కుంటెనకత్తెలకు అసాధ్యమైన మూగతనం వస్తుంది.

మాళఇ పసూఅ కఅవాస కుమ్భ పరివసిఅ సళిళమ్,
సుప్పసఇ సోఅత్తణ మిణమో దుద్ధరం పి సత్తాహమత్తేణ. 12

మూలంలో దీని ఛాయలేదు.

(మాలతీప్రసూన కృత వాస కుమ్భ పరివసిత సలిలమ్,
......................దుర్ధర మపి సప్తాహ మాత్రేణ)

మాలతీ ప్రసూనాని సుమనః పుష్పాణి తైఃకృతాధివాసో యో ఘటః తత్సలిలంజలం సూత్రపర్యుషితం రాత్రిమేకాం స్థితిం మదితి (?).

మాలతి పూవులు నింపి దాని వాసనతో వాసితమైన కుండలోని నీళ్ళు ఒక వారం మాత్రం సేవించినా....

చణ (బ? ఏ) హి సమం ఖఇఅ పాఉం దిణ్ణిఇ సేఅజలేణ,
అహ కుణఇ కుట్టిఅ కుట్టణేణ కడిపవణమ్ (అహిముహరమ్). 13

చణకైః స్సమం ఖాదితా పాతుం దత్తా వాసిత జలేన,
అథ కరోతి కుమ్భికా కుట్టనీనాం కటిపవన మతిముఖరమ్.

కుమ్భికా ఓషధి విశేషః.

కుమ్భికను (వారిపర్ణిని) సెనగలతోపాటు తిన్నా, కుమ్భిక ఊరవేసిన నీటిని తాగినా కుంటెనకత్తెలకు పెద్దపెద్ద అపానవాయువులు కలుగుతాయి.

మా + ల్ల జే భమన్తి సళిళోవరి సుడుపుళ్ళ అ(?),
కసణా భసగల్ల అచ్చ తారుఅ ఇత్తి పసిద్ధిఅ. 14

ఇక్కో కీడో శ్ళఆణ తాణఅ ముణ్డిఅ దేహాట దిణ్ణో,
సహ చుణ్ణఇణ (?) కడిమారుఅ జ్ఞాపట. 15

అతి త్వరితం యేభ్రమన్తి సలిలస్యోపరి సూక్ష్మాః,
కృష్ణా భ్రమరా ఇవ తారుకా ఇతి ప్రసిద్ధాః.

ఏకః కీటానాం తేషాం చూర్ణీ కృతదేహో దత్తః,
సహచూర్ణేన కటిమారుతో ఏకః (?).

యే లఘుప్రమాణాః కృమి విశేషాః జలస్యోపరి చతురం కృత్వా కృష్ణ వర్ణాః భ్రమన్తి తేషాం మధ్యాదేకః సుపిష్టశరీరస్తాంబూలరాగే దత్తః పూర్వోక్తం కార్యం కరోతి.

నీటిపైన చాల సూక్ష్మమైన కృములు తేనెటీగలలాగ అతివేగంగా తిరుగుతుంటాయి. వాటిని 'తారుక' అని అంటారు. అవి నల్లగా ఉంటాయి. వాటిలో ఒకదానిని నలిపి తాంబూలంలో ఇస్తే అపానవాయువులు ఎక్కువగా పుడుతాయి.

సర డిన్దిర విజరపుఅ చుణ్ణ ఛిక్కేసు హోఇ అఙ్గేసు,
ఖళ కుట్టణేణ కుట్టం సవేఅణం కణ్డు సఞ్జాతమ్. 16

సరడి (సరటే) న్దిన్దిర వృశ్చిక చూర్ణ స్పృష్టేషు భవత్యఙ్గేషు,
ఖలకుట్టనీనాం కుష్ఠం సవేదనం కణ్డు సంయుక్తమ్.

కృకలాస భ్రమర వృశ్చికానాం శరీరచూర్ణేన యస్య గాత్రం లిప్యతే తస్య యథోక్తం కార్యం కరోతి కుష్ఠం జనయతీతి.

తొండ, తుమ్మెద, తేళ్ళను చంపి ఎండబెట్టి వాటి చూర్ణాన్ని దుష్టులైన కుట్టనుల ఒంటిపై చల్లితే, వారికి దురదలతోపాటు కుష్టురోగం వస్తుంది.

ఫణినో ఘరగోహాఇవ ముహమ్మి సత్తాహసణ్ఠిఅ గుఞ్జా,
ఖఇఆ జణేఇ కుట్ఠం చార జఇ న్త సముప్పసఇ. 17

ఫణినో గృహ గోధాయా ముఖే సప్తాహ సంస్థితా గుఞ్జ,
ఖాదితా జనయతి కుష్ఠం చారం (జనం) తత్సముత్పంసయతి.

గుఞ్జా రక్తికాం సర్పస్య ముఖోదరే వా గృహగోధాయా వా కుటమత్స్యః ఇతి ప్రసిద్ధః కృమివిశేషస్తువా, ముఖే సప్తమాత్రాణి దినాని నిక్షిప్తా (ఉ? భు) క్తా సతీకుష్ఠం జనయతీతి తత్ కుష్ఠం చారస్య ప్రియా ఇదమస్యఫల.... ఉపయుక్త (?) సన్నిధారయతీతి.

పామునోటగాని, ఇంటి బల్లినోటగాని వారంపాటున్న గురివిందగింజను తింటే కుష్టు కలుగుతుంది. అది దగ్గర ఉండడంవల్ల చారులకు ఇది చాలా ఇష్టమైనది ఉపయోగకరమైనది. ఇతరులు దూరంగా తొలగిపోతారు.

సిద్ధత్తా అహిముహమ్మి క(ద్ద)మ కఅ పరివారఞ్చ పేక్కా,
ణిధూమ ధోరి దారు సముబ్భవ జళఏణ నిక్ఖిత్తా. 18

సఅణ అళ పిప్పం సముగ్గ ఆపొప్పడుఅ,
ఖళకుట్టి(ణే) అణం ఖపిత్తి కద్దమ పరిఅర రహిఆ. 19

సిద్ధార్తా అహిముఖే కర్దమ కృత పరివారకే పక్వే,
నిర్ధూమ కదలీదారు సముద్భవ జ్వల(న) నిక్షిప్తాః.

శయనతలే స్పృశ్య సముద్గత స్ఫోటకామ్ (న్),
ఖలకుట్టనీజనం క్షపయన్తి కర్దమ పరివార రహితాః.

సిద్ధార్థాః సర్షపాః సర్పస్య ముష్టత్వాదయస్తం ? క్షపయన్తి యది పఙ్క్నాసౌ సర్వాఙ్గీణకృత (కృత?) పరికరే దత్తలేపో భవతి. తస్మిన్ దత్తకృతస్య (?) స్ఫోటాః శామ్యన్తీతి యుగలకమ్.

పామునోట నానిన ఆవాలను పొగలేని అరటిదూట నిప్పులోవేసి దుర్మార్గులైన కుంటెనకత్తెల పక్కలకు ధూపం వేయాలి. ఆ పక్కలను రాకగానే కుంటెనకత్తెల శరీరంపై దద్దుర్లు లేస్తాయి. ఒంటికి బురద రాచుకుంటే దద్దుర్లు తగ్గుతాయి.

భల్లాదఅరస కవికచ్ఛుఅ రోమహి జీఅహర జళణ గుఞ్జ, హి,
ఛిక్కమ్మి హోఇ అఙ్గే హూఆ ఖరదినఅరే కాళే. 20

భల్లాతక రస కపికచ్ఛుక రోమ జీవహర జ్వలన గుఞ్జాభిః,
స్పృష్టే భవత్యఙ్గే లూతా ఖరదినకరే కాలే.

భల్లాతకమ్ ఆరుష్కరమ్. కపికచ్ఛురోమాణ్యాత్మగుప్తాపర్ణాని, జీవహరం విషమ్ జ్వలనః చిత్రకః గుఞ్జా రక్తికా ఏతైః ద్రవ్యైః సమైఃకృతేన చూర్ణేన స్పృష్టేఽఙ్గే గ్రీష్మకాలే లూతా జాయన్తే ఇతి.

జీడిగింజల రసం, దూలగొండి ఆకులు, విషం చిత్రమూలం, గురివింద గింజలు సమపాళ్లగా చేసిన చూర్ణంతో ఎండకాలంలో ఎవరికైనా తాకితే, వారి శరీరంలో సాలెపురుగుల వంటి దద్దులు పుడుతాయి,

తత్ప్రత్యానయన మాహ —

సా ధారితం ణ జీవఇ సామా రుణ మళఅ చన్ద్ర తగరేహి,
(కుష్ఠోశీరాహి) విహూఆ(?) పసరన్తి మన్తసహిఏహి. 21

సా ధారయితుం న పార్యతే జీవతి?) శ్యామారుణ మలయ చన్దన తగరైః కుష్ఠోశీరాభ్యాం పీనాః (?మపిన, ప్రసరన్తీతి మన్త్రసహితైః.

సాలూతాః ప్రసరన్తీతి వర్ధమా(?) వారయితుం న శక్యతే వక్ష్యమాణ మన్త్రసహితైరేతైర్ద్రవ్యైర్వినా కైః. శ్యామా గంధప్రియంగుః. అరుణం కుఙ్కుమం. మలయం చన్దనం. చన్ద్రః కర్పూరః. తగరం జిహ్మమ్. కుష్ఠమ్ వాప్యమ్. ఉశీర మభయమ్ ఏతైర్లేప పానాదినా ప్రయుక్తం నివర్తతి ఇతి. మన్త్రోయథా 'ఓన్నమ ఉద్దామేశ్వరాయ కుహరి కున్దరి ఠఠ'. ఏతే(న)మన్త్రేణాభిమన్త్రితాని శ్యామాదీని పూర్వోక్తప్రయోగోత్పన్నాయా లూతాయా నివారణ మిత్యర్థః.

ప్రియంగు, కుఙ్కుమపూవు, కర్పూరం, గ్రంధి తగరం చెంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేరు, వీటిని నూరి ఒంటికి లేపనం చేయడంవల్లగాని, పానీయంగా పుచ్చుకోడం వల్లగాని ఈ దద్దులు అణగిపోతాయి. ఈ లేపనాన్ని, పానీయాన్ని 'ఓన్నమ ఉద్దామేశ్వరాయ కుహరి కున్దరి ఠఠ' అనే మంత్రంతో అభిమంత్రించాలి.

సరళ స్సాహిపఇస్స వ సోణిఅరత్తమ్మి లంఘిఏ సుత్తే,
మహిళాణ గళఇ రుహిరం పిచ్ఛోఇయఅ లంఘిఏ ఠాఇ. 22

సరలస్యాహిపతేర్వా శోణితరక్తే లఙ్ఘితే సూత్రే,
మహేలానాం గలతి రుధిరం ప్రక్షాలితే లఙ్ఘితే తిష్ఠతి.

సకలస్య కృకలాసస్య అహిపతేః శోణితేన రుధిరేణ రక్తే లిప్తే సూత్రే లఙ్ఘితే సతి మహేలానాం లఙ్ఘయిత్రీణాం శోణితం గలతి రజః స్రవతి. తస్మిన్ పూర్వ ప్రక్షాలితే తతో లఙ్ఘితే తత్ రక్తం తస్యా నిరుధ్యత ఇత్యర్థః.

తొండరక్తంలోగాని, పామురక్తంలోగాని తడిపిన దారాన్ని దాటితే స్త్రీలకు ఋతురక్తం తెరపిలేకుండా స్రవిస్తుంది. దానిని కడిగివేసి మరల ఆ దారాన్ని దాటితే స్రవించడం ఆగిపోతుంది.

వణమూసఅ ఖళ్లా విణిహిమ్మి కఇతన్తి గాఢ బద్ధమ్మి,
ఖుట్టీణ మళణిరోహో (హో) ఇ పురీసమ్మి హట్ఠి సహా. 23

వన మూషికా చర్మ నిపీడితే కపితన్త్రి గాఢబద్ధే,
కుట్టనీనాం మలనిరోధో భవతి పురీషే ...

తన్ముక్తౌ గచ్ఛతి సమమితి నివర్తత ఇతి (?). 23

అడవి ఎలుకల చర్మంతో నలిపిన కోతి నరాలను కుంటెనకత్తెలచేతికి కడితే వారికి మలబంధం ఏర్పడుతుంది. దానిని తొలగిస్తే మలబంధం తొలగుతుంది.

గోసళిళ పిట్ఠ వగ్గులి మళళిత్త సరావ థఇఅ వచ్చస్స,
ఐవాస్య మళనిరోహో హోఇ మహాదుఃఖ సజ్జనవో. 24

గోసలిల పిష్ట వల్గులి మలలిప్త శరావ స్థగిత వర్చస్కస్య,
వైరిణో మలనిరోధో భవతి మహాదుఃఖ సజ్జననః.

గోమూత్రేణ పిష్టం వల్గులేస్తరు చర్మశకునేః పురీషం తేన లిప్తం యచ్ఛరావం తేన స్థగితం వర్చో యస్య తస్య తీవ్రవ్యథో మలనిరోధో భవతి. శరావాపాసనేన నివర్తత ఇతి.

ఆవు పంచితంతో వల్గులి (ఒకవిధమైన గబ్బిలం) మలాన్ని కలిపి ఒక మూకుడుకుపూసి, ఆ మూకుడును శత్రువు మలంపై మూసిపెడితే, అతనికి తీవ్ర బాధాకరమైన మలబంధం ఏర్పడుతుంది. మూకుడును మలంపైనుంచి తొలగిస్తే మలబంధం తొలగుతుంది

తరు దేవకుళాళయ చమ్మసఉణి మళళిత్త మళ్ళఅ ణిరుద్ధే,
హోఇ పురీసమ్మి ఫుడం రిఉణో మళమారుఅ నిరోహో. 25

తరు దేవకులాలయ చర్మశకుని మల లిప్త మల్లక నిరుద్ధే,
భవతి పురీషే స్ఫుటం రిపోర్మల మారుత నిరోధః.

వృక్షే దేవకులేవా యశ్చర్మశకునిః సనిశో నివసతి తస్య సమ్బన్ధినా శకృతా లిప్తేన శరావేన నిరుద్ధం స్థగితం యస్యమలం స్థాప్యతే తస్యదుస్సహవ్యథో మల నిరోధో భవతి తన్ముక్తౌ గ్రంథౌ స నివర్తత ఇతి.

చెట్లపైగాని, దేవాలయాలలోగాని నివసించే చర్మ శకుని (ఒక విధమైన గబ్బిలం) మలం పూసిన మూకుడుతో శత్రువు మలాన్ని మూసిపెడితే, ఆ శత్రువుకు మలం, అపానవాయువు ఆగిపోతాయి. మూకుడును తీసివేస్తే మల బంధం తొలగుతుంది.

తాళహడ కత్తి ణిక్ఖిత్త ణివిడ సఞ్జమిఅ ముత్త పఙ్కేణ,
ఖలకుట్టిణీ కిళమఇ మోత్త ణిరోహాఉళా సుఇరమ్. 26

తాలహడ కృత్తి నిక్షిప్త ని (మి?బి) డ సంయమిత మూత్రకర్దమా, (?)
ఖలకుట్టనీ క్లామ్యతి మూత్ర నిరోధాతురా సుచిరమ్.

తాలహడస్య వనమూషికస్య చర్మణి దృఢబద్ధో మూత్రరజః పఙ్కో యస్యాః స మూత్రనిరోధాతురా క్లాన్తా భవతీతి.

అడవి ఎలుక చర్మంలో కుంటెనకత్తెలు మూత్రించిన తడిమట్టిని మూటకట్టిపెడితే, వారు మూత్రం బిగుసుకొని చాలా బాధపడతారు.

రిట్ఠణఅ రసగుణ్ఠిఅ మల్లఅ థఇఅమ్మి హిణ్డఇ పురీసే,
ణహ చఞ్చు హణణ పావడ వా అ(స) ణి(ఉ)రుంబ ఖజ్జన్తో. 27

రిష్టాణ్డక రస రూషిత మల్లకస్థగితే హిణ్డతి పురీషే,
నఖ చఞ్చు హనన వ్యాపృత వాయస నికురుమ్బ ఖాద్యమానః.

రిష్టః కాకః. తదణ్డాన్తర్వర్తినా రసేన కలలేనాక్షిప్తో యః శరావః తేన స్థగితం పురీషం యస్యస (సవే?) హిణ్డతి వ్రజతి. నఖచఞ్చు ఘాతవ్యగ్రైః భక్ష్యమాణో భవతీతి.

శత్రువు పురీషాన్ని కాకిగుడ్డుసొన పూసిన మూకుడుతో మూసినట్లయితే, ఆ శత్రువును కాకుల గుంపు కాళ్ళతోను, ముక్కులతోను పొడిచి తింటాయి.

లిహిఊణ జ(ణ?)స్స ణామం చూఅదళే కసణ రిట్ఠ రుహిరేణ,
కీరఇ పురీసమజ్ఝే సో ఖజ్జఇ కాకణివహేణ. 28

లిఖిత్వాయస్య నామ చూతదలే కృష్ణారిష్ట(క?) రుధిరేణ,
క్రియతే పురీషమధ్యే స ఖాద్యతే కాకనివహేన.

యస్యార్ద్ర(మ?)పత్రే కృష్ణవాయసరక్తేన నామ లిఖిత్వా తత్పత్రం శకృన్మధ్యే స్థాప్యతే సకాకసఙ్ఘైర్భక్ష్యత ఇతి.

శత్రువు పేరును మామిడాకుపై కాకిరక్తంతో వ్రాసి దానిని అమేధ్యంలో వేస్తే, ఆ శత్రువును కాకులగుంపు పొడిచి తింటుంది.

విచ్ఛుఅ కణ్టఅ మహిఏ మఅణఫళా న్తళిఅ విణిహిఏ హో ఇ,
విసమం పర(హాఙ్గ) దుఃఖం మహిళాణం ముత్త చిక్ఖిల్లో. 29

వృశ్చిక కణ్టక సహితే మదనఫలేఽన్తర్వినిహితే భవతి,
విషమం వరాఙ్గ దుఃఖం మహేలానాం మూత్రకర్దమే.

స్త్రీణాం స్వమూత్రోత్పన్నే పఙ్కే ఏవం విధే క్రియమాణే దుఃసహ యోనివేదనా భవతి. కీదృశే. వృశ్చికస్య సమ్బన్ధి యత్కణ్టకం యేనాసౌ దశతి తత్సంయుక్తే మదనఫలస్యాన్తర్నిక్షిప్త ఇతి.

ఉమ్మెత్తకాయలో తేలుకొండిని పొదిగి, ఆ కాయను శత్రుస్త్రీ మూత్రం చినచోట పాతితే, ఆ స్త్రీ మర్మాంగంలో తీవ్రమైన నొప్పి కలుగుతుంది.

విచ్ఛుఅ కణ్డఅ విద్ధం ఖళకుట్టణి పురిస మద్దఅ సణాహమ్,
కుణఇ కుసార ణిహిత్తం వరాఙ్గ దుఃఖం మహాఘోరమ్. 30

వృశ్చిక కణ్టక విద్ధం ఖల కుట్టనీ పురీష మార్ద్రిక సనాథమ్,
కరోతి భూతల గర్భ నిహితం వరాఙ్గ దుఃఖం మహాఘోరమ్.

స్త్రీణాం పురీష మేవం క్రియమాణం తాసామేవ ఘోరాం యోనివ్యథాం కరోతి. కథం క్రియమాణమ్, వృశ్చిక కణ్టకేన విద్ధం తథార్ద్రికేణ సనాథం తాదృ(శేన?శం) సద్ భూతల గర్భన్యస్తమితి. ఖల శబ్దః కుట్టనీ విశేషణమ్, స్త్రీ విషయత్వాత్ ప్రయోగస్య.

దుర్మార్గురాలైన కుట్టని పురీషాన్ని తేలుకొండి, అల్లంతోపాటు భూమిలో పాతిపెడితే, ఆ కుట్టనికి మహా ఘోరమైన యోనిబాధ కలుగుతుంది.

ద్విజ డోమ్బ కాఅ కోసిఅ కఇ మజ్జర ఛాఅ ణఉళ రోమేహి,
పచ్ఛాఇఏ పురీసే రిఉణో సమ్భవఇ ఉమ్మాఓ. 31

ద్విజ టోమ్బ కాక కౌశిక (కపి) మార్జారచ్ఛాగ నకుల రోమభిః,
ప్రచ్ఛాదితే పురీషే రిపో స్సమ్భవత్యున్మాదః.

ద్విజటోమ్బయోః కేశే కాకోలూకయోః పక్షా మర్కటాదీనాం రోమభిర్యస్య పురీష మవచ్ఛాద్యతే తస్యోన్మాదో జాయత ఇతి.

బ్రాహ్మణుని. దొమ్మరివాని వెంట్రుకలు, కాకి, గుడ్లగూబ ఈకలు, కోతి, పిల్లి, మేక, ముంగిసల రోమాలతో శత్రువు పురీషాన్ని కప్పితే, ఆ శత్రువుకు పిచ్చిపుడుతుంది.

సురగోవఅ భూఅళఆ (చు)ణ్ణం మహిళాణ ఖిహఇ జో గుజ్ఝే,
తస్సేఅ తత్థ వసరో పడఇ (ధ) ఓ సేసపురుషాణ. 32

చూర్ణం సురగోప(క) భూలతయోః(?) (సురగోప(క) భూతలికా)
చూర్ణం మహేలానాం క్షిపతి యో గుహ్యే,
తస్యైవ తత్ర ప్రస(రః) పతతి ధ్వజః శేషపురుషాణామ్.

సురగోపకః ఇన్ద్రగోపకాఖ్యః కీటః. భూలతా గణ్డూపదః ధ్వజః లిఙ్గం. శిష్టం గతార్థమ్.

ఆరుద్ర పురుగు, భూలతిక (గజపిప్పలి)ల పొడిని మహిళల మర్మాంగంలో వేస్తే, తర్వాత ఆమెను పోయేవారికి ధ్వజభంగం కలుగుతుంది.

వరటీ ఘర చుణ్ణ సణాహ సళిళ విచ్ఛోళిఏ వరఙ్గమ్మి,
ణరళింగ సంగమో మహిళాణం మహి అం విణా ణత్థి. 33

వరాటీ గృహ చూర్ణ సనాథ సలిల ప్రక్షాలితే వరాఙ్గే,
నరలిఙ్గ సఙ్గమో మహేలానాం మథితం వినా నాస్తి.

వరాటీ క్షామోదరీ, తస్యా గృహ మాస్పదం, తచ్చూర్ణేన సంయుక్తం యజ్జలం తేన ప్రక్షాలితే గుహ్యే స్త్రీణాం పుంశ్చిహ్నేన సఙ్గమో నాస్తి యావన్మథిత దధ్నా తన్న పునః ప్రక్షాలిత మితి.

కందిరీగ గూటి మట్టిని పొడిగొట్టి నీళ్ళల్లో కలిపి మహిళల మర్మాంగాన్ని కడిగితే, మర్మాంగం పురుష సంగమానికి అనర్హమౌతుంది. దానిని మజ్జిగతో కడిగివేస్తే ఆ దోషం పోయి మరల పురుషసంగమానికి అర్హం అవుతుంది.

అవిణట్ఠ సిప్పి సంపుడ లేవో థంభేఇ కామిణి వరఙ్గమ్,
సురభి మ(ఖర సేఽఖా) భిసేఓ (సురభి మహిఆభిసేఓ)
పుణోవి ఉత్థంభణం కుణఇ. 34

అవినష్ట శుక్తి సమ్పుట లేపః స్తమ్భయతి కామినీవరాఙ్గమ్,
సురభి మథితాభిషేకః పునరప్యుత్థమ్భనం కురుతే.

అవినష్టః అవిఘటితో యః శుక్తిసమ్పుటః అవిశ్లిష్ట కపుటద్వయ మిత్యర్థః. తేనావిశ్లిష్టేన లేపః యోనేః స్తమ్భనం కరోతి సంప్రయోగా యోగ్యతాంకరోతి. తస్యోత్థమ్భనం నివారణం మథిత గోదధిసేకః కరోతి. శుక్తిరత్ర నదీ సమ్భవేతి.

విడిపోని ఆలిచిప్పను నూరి స్త్రీల మర్మాంగానికి పూస్తే, ఆ మర్మాంగం స్తంభించిపోయి పురుషసంగమానర్హ మౌతుంది. ఆవు మజ్జిగతో కడిగివేస్తే ఆ దోషంపోయి సంగమార్హ మౌతుంది.

హోన్తి అహో హుత్తంముఖ సురభి విసాణగ్గ లేవిఏ కమసో,
మహిళాణ వరఙ్గే రఇ ణిరోహ పసరా జహిచ్ఛాఇ. 35

భవతోఽధోముఖోన్ముఖ సురభి విషాణాగ్రలిప్తే క్రమశః,
మహిలానాం వరాఙ్గే రతినిరోధప్రసరా యథేచ్ఛయా.

స్త్రీణా మధోముఖస్య గోశృఙ్గస్య అగ్రేణ ఘృష్టేన యోనిలేపేకృతే రతినిరోధః సురతవ్యాపారాభావో జాయతే. ఊర్ధ్వగత శృఙ్గాగ్రలేపే రతిప్రసరః పునః సురతయోగ్యతా ప్రయోక్తురిచ్ఛావశాజ్జాయత ఇతి.

అధోముఖమైన ఆవు కొమ్ము కొనను అరగదీసి స్త్రీల మర్మాంగానికి రాచితే, ఆ స్త్రీకి పురుషసం యోగేచ్ఛ పోతుంది; మర్మాంగం పురుషసంగమా నర్హ మౌతుంది. ఊర్ధ్వముఖమైన ఆవుకొమ్ము కొనను అరగదీసిపూస్తే సంయో గార్హత కలుగుతుంది.

తంబాఏ బఇళ్ళస్స వ ఓణఅ సింగగ్గలేవిఅం పడఇ,
ఉట్ఠాఇ పురుససాహణ ముమ్ముహ సింగగ్గ లేవేణ. 36

తామ్రాయా బలీవర్దస్యవా అవనత శృఙ్గాగ్రలిప్తం పతతి,
ఉత్తిష్ఠతి పురుషసాధన మున్ముఖ శృఙ్గాగ్రలేపేన.

గోర్దన్తస్య వా(?) పూర్వవ దధోముఖ శృఙ్గాగ్రలేపే నరధ్వజః పతతి, న రతి కార్యక్షమో భవతి. ఊర్ధ్వశృఙ్గాగ్రలేపేన పునరుత్తిష్ఠతి రతికార్యక్షమో భవతీతి.

అధోముఖమైన ఆవుకొమ్ము కొననుగాని, ఎద్దుకొమ్ము కొననుగాని అరగ దీసి పురుష మర్మాంగానికి రాస్తే, అది పడిపోతుంది, సంగమార్హంకాదు. ఊర్ధ్వ ముఖమైన వాటి కొమ్ముకొనను రాస్తే మరల లేచి సంగమార్హ మౌతుంది.

గఅణ గహిఅ వగ్గుళి పురీస కఅ లింగలేవేణ రమిఅ(ఆ?),
అణ్ణేణ సా న తీరఇ సివిణేమ్మి రమావిఉం రమణీ. 37

గగన గృహీత వగ్గులి పురీషకృత లిఙ్గలేపేన రమితా,
అన్యేన(సా) న శక్యతే స్వప్నేపి రమయితుం రమణీ,

వృక్ష చరస్య వల్గు(వ)లేః చర్మచటకస్య గగనాదేవ గృహీతేన భూమి మప్రాప్తేన శకృతా కృతసాధనలేపేన పురుషేణ ప్రయుక్తరతా సా అన్యేన పురుషాన్తరేణ కథఞ్చిత్ రమయితుం నశక్యతే.

చెట్టుమీదనే తిరిగే వల్గులి (ఒకవిధమైన గబ్బిలం) మలాన్ని భూమిమీద పడకుండా పట్టి తీసుకొని, దానిని మర్మాంగానికి పూసుకొని పురుషుడు సంగమం చేసిన స్త్రీని స్వప్నంలోకూడ మరొకడు రమించలేడు.

తచ్చేఅ అవద్ధ సరావపుడ ధూమను చ్ఛారణాఇ పరిపిట్ఠమ్,
లేవేణ పుణోపి కరేఇ రఇఘరుత్తంభ మబలాణమ్(?). 38

(తదేవ అవగ్ధ శరావపుట ధూమను చ్ఛారణేన పరిపిష్టమ్,
లేపేణ పునరపి కరోతి రతి గృహోత్తమ్భన మబలానామ్.)[1]

1. మూలంలో ఛాయలేదు.

తదేవ యథోక్తం వల్గు(వ?)వి పురీషమ్ ఆమపాత్ర సమ్పుటా దావర్త ధూమతయా దగ్ధం సత్ పశ్చాన్నిర్మల కాఞ్జికపిష్టం లిఙ్గలేపేన ప్రయుక్తమ్ పూర్వప్రయోగకృత వరాఙ్గబన్ధం స్త్రీణాం నివారయతీతి.

పైన పేర్కొన్న వల్గులి పురీషాన్ని పచ్చిమూకుళ్ళలో పెట్టి బిగించి ఆ వర్త ధూమంతో కాల్చి పరిశుద్ధమైన గంజితో నూరి మర్మాంగానికి పూసుకొని పురుషుడు రమిస్తే స్త్రీల మర్మాంగానికి మునుపు కలిగిన స్తంభనం పోయి, మరల సంగమార్హమౌతుంది.

వాళేఅబీఅ వట్టిఅ కరికేసర లిత్త లిఙ్గ రమిఆణ,
రన్తుం రమణీణ ణరో తీరఇ(?) అణ్ణో నఅణ్హోవి. ౩౯

వాలేయబీజ వర్తిత కరికేసర లిప్త లిఙ్గ రమితానామ్,
రన్తుం రమణీనాం నరో న తరత్యన్యః సతృష్ణోఽపి.

ఖరజరసధాతు(?) భావితేన నాగకేసరేణ లిప్తలిఙ్గో యః పురుషః తేనారమితాయాః స్త్రియః తాః తదన్యః పురుషః సాభిలాషోఽపి రమయితుం న శక్నోతీతి.

గాడిద వీర్యధాతువుతో నానబెట్టిన నాగకేసరాలను నూరి తన మర్మాంగానికి పట్టించుకొని పురుషుడు రమించిన స్త్రీని మరొక పురుషుడు ఎంత ఆశపడినా రమించలేడు.

హోఇ అహోముహ వస సిఙ్గ లేవిఏ ణాహిమణ్డలే మహిళా,
బద్ధవరఙ్గా ఉమ్ముహ విసాణలేవం అవావన్తి. 40

భవత్యధోముఖ వృష శృఙ్గలిప్తే నాభిమణ్డలే మహేలా,
బద్ధ వరాఙ్గా ఉన్ముఖ విషాణలేపం ప్రాప్నువన్తీతి(?).

అధోముఖస్య దా(రు?) శృఙ్గాగ్రస్య నిఘర్షణేనలిప్తే నాభిమణ్డలే స్త్రీ స్తమ్భిత యోనిర్భవతి. ఊర్ధ్వముఖశృఙ్గాగ్రలేపం యదా నాభిమణ్డలే కరోతి తదా నివృత్తయోనిస్తంభా భవతీతి.

అధోముఖమైన ఎద్దుకొమ్ము చివరను అరగదీసి బొడ్డున రాచుకొన్న స్త్రీకి యోని స్తంభిస్తుంది; బిగుసుకుపోతుంది. ఊర్ధ్వముఖమైన ఎద్దుకొమ్ము చివరను అరగదీసి బొడ్డున రాచుకుంటే, యోని స్తంభం తొలగుతుంది.

బీఅ మలత్తఅ పడ గాఢ వేడిఅం సరషవిక్ఖ తళ ణిహిఅమ్,
ఖట్టా పాదదళే వా ణరస్య షణ్డత్తణం కుణఇ. 41

బీజ మలక్తక పటు గాఢవేష్టితం శేలు వృక్షతల నిహితమ్,
ఖట్వా పాదతలేవా (న్యః నర) స్య షణ్డత్వం కరోతి.

పురుషసమ్బన్ధిరేతః లాక్షారసరక్త వస్త్రనిబిడ బద్ధం శేలువృక్షస్య శ్లేష్మాతక తరో రధస్తాన్నిక్షిప్తం తస్యైవ నా పురుషస్య సమ్బన్ధిన్యాః ఖట్వాయాః పాదస్యాధస్తాన్నిక్షిప్తం తస్య పురుషస్య షణ్డత్వం స్త్రీ భోగాక్షమత్వం కరోతీతి.

పురుషుని వీర్యాన్ని లత్తుక అద్దిన గుడ్డలో చుట్టి శ్లేష్మాతక వృక్షం మొదట్లో గాని, ఆ పురుషుడు పండుకొనే మంచంకోడుకింద కాని పాతిపెడితే, ఆ పురుషునికి నపుంసకత్వం కలుగుతుంది.

సొవణ్ణే తామరసే వ్వ భాఅణే ధోఅమొత్తిఅ జళేణ,
పడిఅం పి పురుసళింగం పుణోణ్ణఅం హోఇ పీఏణ. 42

సౌవర్ణే తామరసే వా భాజనే ధౌతమౌక్తిక జలేన,
పతిత మసి పురుషలిం ం పున రున్నతం భవతి పీతేన

పూర్వోక్త యుక్తి ప్రతివిధానమేతత్. రూప్యమయే (తామ్రమయే) వా భాజనే ధౌతాని యానిమౌక్తికాని ముక్తాఫలాని తత్సమ్బన్ధి యద్ వారి తేన పీతేనసతా షణ్డీభూతోపి పురుషః పునః పుంస్త్వం లభత ఇతి.

పూర్వం చెప్పిన యోగానికిది విరుగుడు. బంగారు పాత్రలోగాని, తామ్రపాత్రలోగాని కడిగిన ముత్యాల నీటిని తాగితే, నపుంసకుడైన పురుషుడు మరల పుంస్త్వం పొందుతాడు.

ఛబ్బిన్ద జిసా చుణ్ణం పసువఇ సళిళేణ సాహిఅం బహుసో,
పాణమ్మి భోఅణే వా దిణ్ణం సణ్ఢత్తణం కుణఇ. 43

షడ్బిన్దు నిశాచూర్ణం పశుపతి సలిలేన భావితం బహుశః,
పానేన(?) వాభోజనేన(?) వా దత్తం షణ్ఢత్వం కరోతి.

షడ్బిన్దురితి బిన్దుషట్కో వివక్షితః కృమివిశేషః షణికితి క్వచిత్ ప్రసిద్ధః. (నిశా) పిణ్డహరిద్రా. పశుపతి సలిలం ఛాగమూత్రం, తేనభావితం బహుశః శోధితంశుష్కం సదార్ద్రీకృతమ్. షణ్ఢత్వం రతి కాహ్యాక్షమత్వం. శిష్టం స్పష్టమ్.

షడ్బిన్దు చూర్ణం (దీనిని షణి అంటారు. ఇదొక క్రిమి). పసుపు పొడి మేకమూత్రంలో పెక్కుసార్లు భావనచేసి ఎండబెట్టి పానీయంలో గాని, భోజనం లో గాని ఇస్తే (సేవించినవారికి) షండత్వం కలుగుతుంది.

సమతిళ గోక్ఖుర చుణ్ణం ఛాఅక్షీరేణ సాహిఅం ససితమ్,
ఖఇఅం మహుసజుత్తం ణఇమో సణ్ఢత్తణం హరఇ. 44

సమతిల గోక్షుర చూర్ణం ఛాగక్షీరేణ సాధితం ససితమ్.
ఖాదితం మధు సంయుక్తమ్ ఇదం షణ్ఢ (కరో?త్వం) హరతి.

గోక్షురకం శ్వదంష్ట్రా, తచ్చూర్ణం తిలేన సమమాతం ఛాగక్షీరేణ పక్వం సితశర్కరయా సహితం శీతీభూతం మాక్షికేణసహభుక్తం పూర్వ ప్రయోగకృతం షణ్ఢత్వమపహరతీతి.

పల్లేరుగాయల పొడిని నువ్వుల పొడితో సమభాగంగా మేక పాలతో ఉడికించి, చల్లగయినపిదప చక్కెర తేనె కలిపి సేవిస్తే పూర్వం చేసిన ప్రయో గాలవల్ల కలిగిన నపుంసకత్వం తొలగిపోతుంది.

కరహట్ఠి వివర ణిహిఅ ణర పరసుఆకీణఏణ మిహుణస్స,
సఅణ సిరుద్దేస పరిట్ఠిఏణ బంధో రఏ హోఇ. 45

కరభాస్థి వివర నిహిత నరపరశుకా కీలకేన మిథునస్య,
శయన శిరోద్దేశ పరిస్థితేన బన్ధో రతే భవతి.

కరభాస్థి ఉష్ట్రిక(ష్ఠ్య)శకం, తచ్ఛిద్రే నిక్షిప్తో యోసౌ పురుష పరశు కాస్థ్యః. తేన మిథునస్య స్త్రీపుంసయోః శయన శిరోభాగే న్యస్తేన సురతకాలే బన్ధః అన్యోన్య విశ్లేషః సమ్భవతీతి.

ఒంటె ఎముక రంధ్రంలో పురుషుని పక్కటెముకను బిగించి, దంపతుల పక్క తలకింద పెడితే, ఇద్దరికీ సంయోగసమయంలో మర్మాంగాలు శిథిలమై సంగమశక్తి తొలగిపోతుంది.

కీళఅ కఅ గవఅ పురీస గోళఓ మిహుణ తణిమ విణిహిత్తో,
కుణఇ రఏ లిఙ్గ వరంగ బన్ధ మో సారిఓ మోక్ఖమ్. 46

కీటక కృత గవలపురీష గోలకో మిథున శయన వినిహితః,
కరోతి రతే లిఙ్గ వరాఙ్గ బన్ధ మపసారితో మోక్షమ్.

గవలాః కీటాంః కృమివిశేషాః, తైః కృతో(?)యః ఖణ్డశః కృతః పరివర్తులః పిణ్డః సస్త్రీ పుంసయోః శయ్యాయాం నిక్షిప్తః పూర్వవద్రతే బన్ధం కరోతి. అపసారితో బన్ధనివృత్తిం కరోతి. పూర్వగాథోక్తస్యాపి బన్ధస్యైవమేవ నివృత్తి రితి.

పురుగులు పట్టిన అడవి దున్నపోతు పేడ ఉండలను దంపతుల పక్క కింద పెడితే వారిద్దరికీ సంగమ సమయంలో మర్మాంగాలు చచ్చుబడిపోతాయి, ఉండలను తొలగిస్తే యథాస్థితి కలుగుతుంది.

దవళ ఘరగోళిఆ (భుత్త) జిణ్ణ ణవణీఅ తాళ లిత్తేణ,
హత్థేణ హరఇ జువఈ పఓహరే ముట్ఠిబన్ధేణ.[1] 47

(ధవల గృహగోలికా భుక్త జీర్ణ నవనీత తాళలిప్తేన,
హస్తేన హరతి యువతీ పయోధరౌ ముష్టి బన్ధేన.)

ధవలా యాసౌ గృహగోలికా కుడ్య మత్స్య ఇతి వ్యాఖ్యాతా, తయా భుక్తం సత్జీర్ణం యన్నవనీతం, తద్యుక్తం యత్ హరితాలం తేనలిప్తకరో

1. దీని ఛాయ మూలంలో లేదు.

ముష్టిబన్ధం కుర్వన్ స్త్రీణాం స్తనం హరతి. ఉక్తేన ద్రవ్యేణ లిప్తహస్తః స్త్రీస్తన సాముఖ్యేన ముష్టిబన్ధం కుర్వన్ స్త్రీణాం స్తనా వదృశ్యౌ కరోతీత్యర్థః

తెల్లని బల్లి పాత వెన్నతిని విడిచిన మలంతో అరచేతిని రంగరించి చేతికి పూనుకొని స్త్రీల ఎదుట నిలబడి పాలిండ్లను పిడికిలితో పట్టుకుంటే ఆస్త్రీ పాలిండ్లు అణగిపోతాయి.

చిళ్ళ(అ) సమిహట్ఠసఅం రిత్థ మహాసఉణ సోణి ఆరుణిఅమ్,
ణామేణ (జాణ) హుణచ్చఇ తాణ మహావేర ముబ్భవఇ. 48

చిల్లక సమి దష్టశతం రిష్ట మహాశకున శోణితారుణితమ్,
నామ్నాయయోర్హూయతే తయోర్మహావైర ముద్భవతి.

చిల్లకో వృక్షవిశేషః తత్సమ్బన్ధినీనాం సమిధా మష్టోత్తరశతం కాకోలూకస్య రక్తేన లిప్తం యయోర్నామ్నాహూయతే తయోః పరస్పర ద్వేషః ఉత్పద్యతే. హోమపధి స్తన్త్రాన్తర ఇతి.

చిల్లక వృక్షం (మంచి గంధం?) సమిధలు (పుల్లలు) నూటయెనిమిది కాకి, గుడ్లగూబల రక్తంతో తడిపి ఎవరి పేరుతో హోమంచేస్తే ఆ యిద్దరికి పరస్పరం ద్వేషం కలుగుతుంది

డజ్ఝన్తి జాణ ణామేణ కాఅ కోఆరి పక్ఖ పిచ్ఛాఇ,
పణఅపరూఢం పి ఖణేణ తాణ పేమ్మం విసంఘడఇ. 49

దహ్యన్తే యయోర్నామ్నా కాక కాకారి పక్ష పిఞ్ఛని,
ప్రణయ ప్రరూఢమపి క్షణేన తయోః ప్రేమ విసంఘటతే.

యయోర్ద్వేష్యయో ర్నామ్నా వాయసకౌశికపక్షాః పావకేన దహ్యన్తే భస్మీక్రియన్తే, తయోరన్యోన్య ప్రణయ స్థిరాపి ప్రీతి స్తత్కాల ఏవ నివర్తత ఇతి.

మనకు ద్వేషం ఉన్న దంపతుల పేర కాకి, గుడ్లగూబల రెక్కల ఈకలను అగ్నిలో హోమం చేస్తే, వారి ప్రేమ ఎంత ప్రణయ సుస్థిరమయినా తత్క్షణమే విరిగిపోతుంది.

హఅ మహిస వసా పూరిఅ పఈవ గహిఅఞ్జణ (ఞ్చిఅ) చ్ఛీణమ్,
ణిఅ జణణీ వి వరజ్జఇ అఇరా వఢ్ఢన్త సన్తావా. 50

హయ మహిష వసా పూరిత ప్రదీప గృహీతాఞ్జనా ఞ్జితాక్షాణామ్,
నిజ జనన్యపి విరజ్యతి అచిరాద్ వర్ధమాన సన్తాపా.

అశ్వస్య మహిషస్య చ సమ్బన్ధిన్యా వసయా స్నేహేన పూరితో యోదీపః తతో గృహీతేన కజ్జలేన రఞ్జితనేత్రాణాం (యదహ సన్ధానేన తత్ప్ర యుక్తః?) స్వస్యమాతాపి సతీ తం ప్రతి విరాగం భజతే శీఘ్రమేవ వర్ధమానాను శయేతి.

గుర్రం, దున్నపోతు కొవ్వుతో వెలిగించిన దీపంతో సిద్ధపరచిన కాటుక పెట్టుకున్నవాడిపట్ల తల్లికికూడ త్వరలో వైరస్యం కలుగుతుంది.

థిర వేర జీవ రుహిరేణ జస్స మిహుణస్స ణింబపత్తమ్మి,
ణామక్ఖరాఇ లిఖన్తి తాణ అ ప(ర)ప్పరం వేరమ్. 51

స్థిరవైరి జీవరుధిరేణ యస్య మిథునస్య నిమ్బపత్రే(ణ,?),
నామాక్షరాణి లిఖ్యన్తే తయోః పరస్పరం వైరమ్.

పరస్పరం నిత్యం వైరం నైసర్గికత్వాత్. యస్యయుగ్మస్య స్థిర మాజీవం విరోధః, తస్య కాకోలూకస్య, అశ్వ మహిషస్యవా అన్యస్య వా కస్యచిద్రక్తేన పిచుమన్ద పల్లవే (యయోః) సంజ్ఞావర్ణాః లిఖ్యన్తే తయోః పరస్పరం ప్రతివైరం భవతీతి.

నిత్యం సహజవైరమున్న కాకి, గుడ్లగూబల రక్తంతో కాని, గుర్రం దున్నపోతుల రక్తలతోగాని, సహజవైరమున్న మరే రెండు జంతువుల రక్తంతోగాని దంపతుల పేర్లను వేపాకులమీద వ్రాస్తే, ఆ దంపతులకు పరస్పరం వైరం కలుగుతుంది.

కేసేహి దిఅ దిఅమ్బర మూసఅ మజ్జార రోమ సహిఏహి,
అద్దాసు (క)ఓ ధూఓ పిఅవిస్సేసం జణం కుణఇ. 52

కేశైః ద్విజ దిగమ్బరయో ర్మూషిక మార్జార రోమసహితైః,
ఆర్ద్రాసు కృతోధూపః ప్రియ విశ్లేషం జనం కురుతే.

బ్రాహ్మణ క్షపణకయోః సమ్బన్ధిభిః కేశైః తథా ఉలూక వృషదంశయోః రోమభిః సహితై రార్ద్రాసు రౌద్ర నక్షత్రే కృతో ధూపః యస్య విద్వేష(ష్య) స్య శరీరేవా సమీపే వా దీయతే తం ప్రథమ విద్వేష్యం కరోతీతి.

బ్రాహ్మణుల క్షపణులవెంట్రుకలను ఎలుక పిల్లుల రోమాలతో సహ ఆర్ద్రానక్షత్రంలో ఎవరికైనా ధూపంవేస్తే వారు తమ ఇష్టులనుంచి విడిపోతారు.

సురదారు తఅర సురసా (సుముహప్ఫళ గుళ వచా విషాణైః,
ఏసో పుణో పి ణిద్ధం కరేఇ మునిణిమ్మిఓ ధూఓ, 53

సురదారు తగర సురసా (సు)ముఖఫల గుళ వచా విషాణైః,
ఏష పునరపి స్నిగ్ధం కరోతి మునినిర్మితో ధూపః.

సురదారు దేవదారు తగరం కుటిలమ్ సురసా మఞ్జాకమ్(?). సుముఖం బృహత్పత్రమ్ తద్బీజాని వచా ఉగ్రగన్ధా విషాణం కుష్ఠమ్. ఏతై ర్మునిసంజ్ఞైః స ప్రభిర్ద్రవ్యైః మునినిర్మితో మునిభి స్సహోదనైః కైశ్చిత్పరితోఽయం ధూపో నష్టామపి ప్రీతిం పునరుత్పాదయతి. పూర్వోక్త ప్రయోగ ప్రతివిధానమేతత్.

దేవదారు, గ్రంథితగరం, ఎర్రతులసి, నల్లతులసి విత్తులు, బెల్లం, వస, చెంగల్వకోష్ఠు— ఈ ఏడింటిని కలిపి ధూపం వేస్తే, పోయిన అనురాగం మళ్ళీ కలుగుతుంది. ఇది పూర్వమునులు చెప్పిన యోగం. మునుపు చెప్పిన ప్రయోగాల కిది విరుగుడు.

ఘేత్తూణ జస్స ణామే ణిక్ఖిప్పఇ హమ్మిఓఅరే ణిహుఅమ్,
మఅ ణ(ర) శరణాఅడ్ఢణ రజ్జూ సో ణూణ ముజ్జ(ద?స)ఇ. 54

గృహీత్వా యస్యనామ నిక్షిప్యతే హర్మ్యోదరే నిభృతమ్,
మృత నర చరణాకర్షణ రజ్జుః తన్నూన ముద్వసతి.

హర్మ్యోదరే ఉపరితన మన్దిరస్యాభ్యన్తరే యన్నామ గ్రహణ పూర్వకం పరాసు పురుష పాదాకర్షణదామ నిక్షిప్యతే తద్గృహ ముద్వసతీతి.

మరణించినవాని పాదాలకు బిగించికట్టే తాడును ఎవని పేరుతో మేడ లోపల రహస్యంగా పడవేస్తే. ఆ వ్యక్తి ఇక ఆ ఇంటికి కాకుండా పోతాడు. అంటే, అతడు ఆ ఇంటి గడప తొక్కడు.

అఇరా వడ్ఢన్తుద్దామ దుఃఖ సన్దావ ఖవిఅ జణ ణివహమ్,
ఉచ్చసఇ ఘరం పురుస ట్ఠి సజ్జూణా దారణిహిఏణ. 55

అచిరా ద్వర్ధమానోద్దామ దుఃఖ సన్తాప క్షపిత జన నివహమ్,
ఉద్వసతిగృహం పురుషా స్థిశల్యనా ద్వారి నిహితేన.

యస్య గృహ(స్య) ద్వారదేశే నరకీకసకీలకో నిఖన్యతే తద్ గృహ ముక్త విశేషణ ముద్వసతీతి.

ఎవని ఇంటి ముంగిట్లో మానవుని ఎముకను మేకులా పాతుతారో ఆ ఇంటిలోని వారంతా త్వరలో విపరీతమైన దుఃఖ సన్తాపాలకు కుమిలిపోయి, ఇల్లు వదలిపోతారు. ఇల్లు పాడుబడుతుంది.

మజ్ఝణ్ణ ఖుధిఅ ఖర భూ మిరఅసే ?) వామహత్థ ణిహిఏణ,
కుట్టణిఘరమ్మి కలహో అణుదిణ హఅ అణుట్ఠిఅం హోఇ, 56

మధ్యాహ్న లుఠిత ఖరభూమిరజసా వామహస్త నిహితేన,
కుట్టనీ గృహే కలహోఽనుదిన మనుష్ఠితో భవతి.

మధ్యాహ్నకాల లుఠితః పరివర్తిత శరీరః ఖరోరాసభో యస్యాం భూమౌ తద్ధూలిర్యస్మిన్ గృహే వామహస్తేన గృహీత్వా క్షిప్యతే (తత్ర) సతతం కలిర్భవతి.

మధ్యాహ్నంవేళ గాడిదలు పొర్లాడిన భూమి ధూళిని ఎడమచేత్తో తీసుకొని కుంటెనకత్తెల ఇండ్లపై చల్లితే, ఆ ఇండ్లలో నిరంతరం పోట్లాటలే జరుగుతుంటాయి.

హరపఇఅ సహణ్డి పురీ స హలిణి జీఅహర విరఇఓ ధూమో,
ముళచ్చ రుహిర సహిఓ జణేఇ మోహం విఅంభన్తో.[1] 57

(హరదయిత శిఖణ్డిపురీష హలినీ జీవహర విరచితో ధూపః,
మహిష రుధిర సహితో జనయతి మోహం విజృమ్భమాణః.)

హరదయిత(?) శిఖణ్డిపురీషః మయూరశకృత్ హలలీలాఙ్గలీ. జీవహరం విషం. తైర్మహిషరుధిర సహితైర్ధూపో విజృమ్భమాణః ప్రసరన్ మోహం నిస్సంజ్ఞత్వం కరోతీతి.

ఉమ్మెత్త గింజలు, నెమలిపెంట, నేలతాటిగడ్డ, విషం— వీటితో దున్నపోతు రక్తం కలిపి ధూపంవేస్తే, ఈ ధూపం ప్రసరించినచోట ఉన్నవారికి మూర్ఛ వస్తుంది.

మూళచ్చ రుహిర కళపి (కి)అ కణఅ పఞ్చఙ్గ విస కలా సహిఓ,
ధూఓ ణిసాసు మోహం జణేఇ పుర మీసిఓ దిణ్ణో. 58

సలాక్షా(?) రుధిరార్ద్రీకృత కనక పఞ్చాఙ్గ విషకలా సహితః,
(ధూపో) నిశాసు మోహం జనయతి పురమిశ్రితో దత్తః.

మహిషరుధిరే ణార్ద్రీకృతాని కనకస్య కితవస్య యాని మూలస్కన్ధ పత్ర పుష్ప ఫలాని పఞ్చఙ్గాని తైర్విషకలయా విషస్యషోడశాంశేన సహితః తథా గుగ్గులునా మిశ్రితో నిశాసు ప్రయుక్తో ధూపో మోహం జనయతీతి.

ఉమ్మెత్త పంచాంగాలు— వేళ్లు, కాండం, ఆకులు, పూవులు, కాయలు—, 16 వంతు విషం, గుగ్గిలం కలిపి దున్నపోతు రక్తంతో నానబెట్టి రాత్రిళ్ల ధూపం వేస్తే మూర్ఛకలుగుతుంది, మత్తెక్కి మైమరచి పడిపోతారు.

అజఅర పురీస ధూఓ తారా(?)జఊఅ బహళ చుణ్ణ ధూఓ వా,
దిణ్ణో జణేఇ మోహం తా జా రవిదంసణం జాఅమ్. 59

అజగర పురీష ధూపః తృణ జలౌకా బహలచూర్ణ ధూపోవా,
దత్తో జనయతి మోహం తావద్ యావద్ రవిదర్శనం జాతమ్.

1. దీని ఛాయ మూలంలో లేదు.

అజగరస్య సర్పస్య మాంస సమ్బన్ధినా శకృతా కృతోధూపః, తథా స్థూలా (యాం?నాం) జలౌకసాం కృమి విశేషాణాం ప్రభూతేన శరీర చూర్ణేన కృతో యో ధూపః, స ప్రయుక్తస్సన్ ఆసూర్యోదయాన్మోహం జనయతి. తేన రాత్రౌ ప్రయోక్తవ్య ఇత్యుక్తం భవతీతి.

కొండచిలువ మలంతోగాని, జలగల పొడితోగాని రాత్రి ధూపంవేస్తే సూర్యోదయంవరకు మూర్ఛ తొలగదు. సూర్యోదయంవరకు అన్నదానిని బట్టి ఈ ధూపాన్ని రాత్రిళ్ల వేయాలన్నమాట.

దిణ్ణహ తేల్ల ల్లాళత్త వత్తి ణిమ్మిఅ పఈవ కన్తీఏ,
హిస్స(స్స) హోఇ ణూణం మఇమోహో సఅళ లోఅస్స. 60

దుణ్ణభ తైలార్ద్రీకృతా లక్తక వర్తి నిర్మిత ప్రదీప కాన్త్యా,
స్పృష్టస్య భవతి నూనం మతిమోహ స్సకల లోకస్య.

జల సర్పశరీరా ద్గృహీతేనతై(ల?లేన)సిక్తా యాసౌ లాక్షా రసలిప్తా వస్త్రమయీ వర్తిః, తయా నిర్మితః ప్రజ్వాలితో యో దీపః తస్య దీప్త్యా స్పృష్ట(స్య) జన్తోః చిత్తమోహో జాయత ఇతి.

నీటిపాము దేహంనుంచి తీసిన నూనెతో, లక్క పూసిన వత్తితో వెలిగించిన దీపం కాంతి ప్రసరించినంతమేర ఉన్నప్రాణులకు మూర్ఛ కలుగుతుంది.

గహిఅం ణచ్చణవిహిణా పుచ్ఛరి సరళీఇ ధూవ జుత్తీఏ,
ణచ్చావేఇ జణం స హి పఞ్చఙ్గుమ్మత్తఅ సణాహమ్. 61

గృహీతం నర్తనవిధినా పుచ్ఛం సరల్యా ధూపయుక్త్యా,
నర్తయతి జనం.... పఞ్చాఙ్గోన్మత్తక సనాథమ్.

సరలీ ప్రాణివిశేషో ధర్మనీతి క్వచిత్ప్రసిద్ధా. తస్యాః లాఙ్గూలం పఞ్చాఙ్గమాతుల సహితం నృత్యతా పురుషేణ గృహీతం ధూపయుక్త్యా ప్రయుక్తం సద్యం జనం ప్రతి యుజ్యతే తం జనం నర్తయతీతి.

సరళి (జంతువిశేషం) తోకను, ఉమ్మెత్త పంచాంగాలు- వేళ్లు, కాండం, ఆకులు, పూవులు, కాయలు- కలిపి ధూపంవేసి, ఆ ధూపాన్ని నృత్యంచేస్తూ ఎవరిదగ్గరికి తీసుకువెళ్ళితే, వారికి మత్తు కలిగించి, చిందులు త్రొక్కిస్తుంది.

పుచ్ఛం హాలాహలస్స జా ఫన్దఇ విచ్ఛిణ్ణఅం (జావ),
తా ముక్కణిఅసణో హి ణచ్చిజ్జఇ సవిళాసఅమ్(?). 62

తం భవణ ప(వ?)ఈవస్స వత్తీ మజ్ఝ ణిహిత్తఅమ్,
ఖళలోఅం వత్తిఆ ణచ్చావేఇ చ్ఛివన్తఅమ్(?). 63

పుచ్ఛం హాలాహలస్య (యవ?యావత్) స్పన్దతే విచ్ఛిన్నకమ్,
తావన్ముక్త(ని)వసనో నృత్యతి సవిలాసకమ్.

తద్ భవనప్రదీపకస్య (వర్తి) మధ్య వినిహితమ్,
ఖలలోకం కాన్త్యా (వర్తీ) నర్తయతి స్పృశన్.

హాలాహలస్య ప్రాణహ ఇత్యుక్తస్య ప్రాణి విశేషస్య పుచ్ఛ ముచ్ఛిన్నం సత్ యావచ్చలత్ తిష్ఠతి తావద్దిగమ్బరైః ప్రయోక్తృ భిః నర్తితవ్యమ్. తతో నివృత్తస్పన్దం తద్ గృహీత్వా గృహ ప్రదీపక వర్తిమధ్యే విక్షేప్తవ్యమ్. తత్కాన్త్యా లోకం సంస్పృశన్ నర్తయతీతి.

హాలాహలం (నలికిరి పాము) తోకను తెగగొట్టాలి. తెగగొట్టిన తోక కొంతసేపు ఎగిరెగిరిపడుతూ ఉంటుంది. అది ఎగిరిపడేవరకు ప్రయోక్త దిసమొలతో నృత్యం చేయాలి. అది ఎగిరిపడడం ఆగినపిదప దానిని తీసుకొని ఇంటి పెద్దదీపం వత్తితో కలిపివేయాలి. అది వత్తితోపాటు మండుతుంది. ఆ దీపం కాంతి ఎవరిమీదపడితే వారు మైమరచి నృత్యం చేస్తారు.

జావఅ పడ పరివేఢ్ఠిఅ జళసప్పిణి చుణ్ణ రఇఅ వత్తీఇ,
కఅ గబ్భపఈవ సిహా కరేఇ విణిఅంసణం మహిళం. 64

యావకపట(పరి)వేష్టిత జలసర్పిణీ చూర్ణ రచిత వర్త్యా,
కృత గర్భప్రదీప శిఖా కరోతి విగత నివసనాం మహిళామ్.

లాక్షారఞ్జిత వస్త్ర వలితా(యా?) యాసౌ జలసర్పిణీ త(యా?స్యాః) జలౌకసః శరీర చూర్ణేన రచితా వర్తి స్తయా కృతగర్భయా తతో జ్వలితా దీప జ్వాలా స్త్రియం నిజాలోకస్పృష్టాం దిగమ్బరాం కరోతీతి.

లక్కపూసిన గుడ్డలో జలగను ఎండించి సిద్ధపరచిన పొడివేసి వత్తిచేసి దానితో ఇంటి గర్భదీపం- పెద్దదీపం వెలిగిస్తే, ఆ దీపశిఖనుచూచి వెర్రెత్తిపోయి మహిళలు దిసమొలతో నృత్యంచేస్తారు.

(వత్తీ ధూవపయోఆ ణివాఅ భవణుదరమ్మి పఉజ్జంతి,
ణియ రక్ఖా కిరఇ గో ఘిఏణ ణాసిఆఏ అబ్భఙ్గం).

వర్తీధూపప్రయోగాః నివాతభవనోదరే ప్రయుజ్యన్తే,
నిజరక్షా క్రియతే గో ఘృతేన నాసికాయా అభ్యఙ్గమ్.[1] 65

వర్తీనాం ధూపానాం ప్రయోగాః వాతరహిత గృహాభ్యన్తరే ప్రయుజ్యన్తే. ఆత్మరక్షాచ గవ్యఘృతేన ఘ్రాణాభ్యన్తర లేపాన్నివాతే. యేన ప్రయోక్తుః ప్రయోగఫల మాత్మని న బాధతే ఇతి. అనేనోక్త వర్తీధూప ప్రయోగాణా మితి కర్తవ్యతా ఉక్తేతి.

ఈ వత్తి దూపప్రయోగాలను గాలిలేని ఇండ్ల మధ్య భాగంలో చేయాలి. ప్రయోక్త తన ప్రయోగంవల్ల హానికలుగకుండా ఉండడానికి ఆవు నేయిని ముక్కుపుటాలకు బాగా పూసుకోవాలి. అది అతనికి రక్షగా ఉంటుంది.

ణిహుడుంగి దుద్ధ భావిఅ కోఇఅ తిలతేళ్ళ మక్ఖిఆ చిహురా,
ణవ ణిగ్గఅ కాసపసూఅ సచ్ఛహా హోన్తి లోఅస్స. 66

నిహు(డు)ఙ్గ దుగ్ధభావిత లుచిత(?) తిలతైల భావితాశ్చికురాః,
నవనిర్గత కాశప్రసూన సదృశా భవన్తి లోకస్య.

నిహుడుఙ్గీ సుధావృక్షః తత్క్షీరేణ భావితానా మార్ద్రీ కృతానాం తతః శుష్కాణాం తిలానాం (సం)బన్ధి యత్ తైలం తేనాభ్యక్తాః కేశాః శుక్లా భవన్తీత్యుప మార్థః.

---

1. దీని ప్రాకృతమూలం లేదు.

జముడు పాలతో భావనచేసి ఆరబెట్టిన నువ్వులనుంచి తీసిన నూనెతో తలంటుకుంటే నల్లని వెంట్రుకలు అప్పుడే పూచిన రెల్లు పూలలాగ తెల్లబడి పోతాయి.

అక్ఖసిఅ కడుఅ దుద్ధిఅ మజ్ఝవిఓ పక్ఖమత్థ పరివసిఓ,
ళేవేణ (కు)ణఇ తఅరో చిహురచఅం ససిఅర సరిచ్ఛమ్. 67

అత్రుటిత కటుక (ద్వి?దుగ్ధి)కా మధ్యవినిహితః పక్షమాత్ర పర్యుషితః,
లేపేన కరోతి తగరః చికుర చయం శశికరసదృక్షమ్.

అత్రుటితాయామేవ స్థితా యాసౌ కటుదుగ్ధికా యా తిక్తాలాబు స్తుమ్బికా తన్మధ్యే తదభ్యన్తరే నిక్షిప్తం సత్ తత్రైవ పక్షమాత్రం పర్యుషితం తగరం కుటిలం పిష్టం సత్ తస్య లేపేన కేశసమూహం శుక్లీకరోతీత్యుప మార్థః.

కోయకుండా తీగమీదే ఉన్న చేదుసొర్రకాయలో పక్షం దినాలపాటు పెట్టిన గ్రంథి తగరాన్ని పొడిచేసి తలకు పూసుకుంటే వెంట్రుకలు చంద్ర కిరణాలలాగ తెల్లనయి పోతాయి.

ఆఆసి(అ) ధవళ తురఙ్గమస్స సేఓల్లిఏ సిఅం కుణఇ,
అహరం అళత్తఓ తా జా ణ ళహర(?)(ళహఇ) ళమిస్సిఅ తేల్లమ్ 68

ఆయాసిత ధవల తురఙ్గమస్య స్వేదార్ద్రీకృతః సితం కరోతి,
అధర మలక్తకః తావద్ యావన్నలభతే తమిస్రాతైలమ్.

ఆయాసితస్య బహుధాయాసితస్య శ్వేతాశ్వస్య గాత్రస్వేదేన ఆర్ద్రీకృతః సన్ లాక్షారసో లేపేనాధరం శుక్లీకరోతి. తమిస్రాబీజ తైలేనైవ పునః ప్రకృతి మాపాదయతీతి.

బాగా అలసిపోయిన తెల్లగుర్రం చెమటతో తడిసిన లత్తుకరసాన్ని పెదవులకు రాచుకుంటే, పెదవులు తెల్లబడిపోతాయి, పసుపు నూనె రాచితే మళ్ళీ యథాస్థితికి వస్తాయి.

హరదఇఅ కుసుమరఅ కుణ్డియాణ కుసుమాణ పడేఇ గన్ధేణ,
పఅఇం పావేఇ ణరో సోవీర(అ) ణావణే దిణ్ణే. 69

హరదయితకుసుమరజో గుణ్డి (తా?తానాం) కుసుమానాం పతతి గన్ధేన,
ప్రకృతిం ప్రాప్నోతి నరః సౌవీరక నావనే దత్తే.

హరదయితో మాతుః తత్పుష్ప మకరన్దేన పరివలితాని యానికానిచి త్పుష్పాణి తేషామాఘ్రాయమాణేన ఆమోదేన మోహావిష్టః పతతి. సౌవీరకం శైలాఞ్జనం తే, నస్యే దత్తే స్వస్థో భవతి.

ఉమ్మెత్తపూల పుప్పొడి, తేనె పడిన తక్కిన పూవులను వాసనచూడడం వల్ల మానవుడు తెలివితప్పి పడిపోతాడు. సౌవీరాంజనాన్ని నస్యంచేస్తే మళ్ళీ తేరుకుంటాడు.

కుళిసతరు దద్ధ భావిఅ పిప్పళి చుణ్ణేణ చిహుర పబ్భారో,
ణాసఇ మజ్జణ సమఏ ఆమళ మజ్ఝమ్మి దిణ్ణేణ. 70

కులిశతరు దుగ్ధభావిత పిప్పలి చూర్ణేన చిహుర (చికుర) ప్రాగ్భారః,
నశ్యతి మజ్జన సమయే ఆమలక మధ్యే దత్తేన.

కులిశతరుః సుధావృక్షః తత్క్షీరభావితేన మాగధికా తణ్డుల చూర్ణేన లిప్తః కేశకలాపో నశ్యతి, ఉన్మూలయితు మాయాతి. స్నానసమయే ఆమలకైస్సహ దత్తే నేతి గోపనార్థ ప్రకార నిర్దేశ ఇతి.

జెముడు పాలలో పిప్పళ్ళను నానబెట్టి ఎండించి చూర్ణంచేసి ఉసరికాయతో పాటు వెంట్రుకలకు రాచుకుంటే, వెంట్రుకలు ఊడిపోతాయి.

ఖీరళఆ దుద్ధ భావిఅ రోహిఅ తిమి పిసిఅ సాహిఅం హరఇ,
తేల్లబ్భఙ్గ(అ) విహిణా సహ సచ్చిఅ రోమసంఘాఅ.[1] 71

(క్షీరలతాయా దుగ్ధ భావిత రోహిత తిమి పిశిత సాధితం హరతి,
తైలాభ్యఙ్గన విధినా సహసైవ రోమసఙ్ఘాతాన్.)

క్షీరలతాయాః సుధాక్షీరేణ భావితం యత్తద్ రోహితకాఖ్యస్య మత్స్య (స్య) మాంసం తేన సాధితం యత్ తైలం తదభ్యఙ్గే రోమాణి ఝటితి శాతయతి.

1. దీనికి మూలంలో ఛాయ లేదు.

సాధన ప్రకారో యత్ సాధ్యతే మాంసం తచ్చతుర్గుణం జలం క్వాథయిత్వా తైల మేవ గ్రాహ్యమితి. అనుక్త సాధన ప్రకారాణా మయమేవ సాధన విధిః ప్రాయేణేతి.

జముడు పాలలో ఊరవేసిన రోహితమత్స్యంతో సిద్ధపరచిన తైలం తలకు అంటుకుంటే, వెంట్రుకలు వెంటనే రాలిపోతాయి. చేపలకు నాలుగింతలు నీళ్లుపోసి మరిగించి నూనెమాత్రం గ్రహించాలి. తైలప్రక్రియ నిర్దిష్టంగా చెప్పనప్పుడు ఇదే పద్ధతిని అనుసరించాలి.

ణాసా ణఓజ్జ విణిహిఅ చుచ్ఛన్దరి చుణ్ణఅమ్మి ణివడన్తి,
ఉద + న్తి మళఅ ణామణి పాణేణ తురఙ్గమా తురిఅమ్. 72

నాసా నికుఞ్జ వినిహిత చుచ్ఛన్దరీ చూర్ణే నిపతన్తి
ఉత్తిష్ఠన్తి మలయనావన పానేన తురఙ్గమాస్త్వరి (తే?తమ్).

నాసికా నిక్షిప్తే గన్ధమూషికా వివరచూర్ణే సతి అశ్వః పతతి. చన్దనేన దత్త నస్యపానే త్వరితం ఉత్తిష్ఠతీతి.

చుంచుబొరింయల మట్టిని వాసనచూపితే గుర్రం మూర్ఛవచ్చి పడిపోతుంది; దానికి విరుగుడుగా చందనాన్ని వాసనచూపినా, చందనం నీళ్లు తాగించినా మూర్ఛ తేరుకుంటుంది.

విగఅ తుస కషణ జీరఅ చుణ్ణఞ్చిఅ లోఅణా ణ పేచ్ఛన్తి,
తహ పుణో విఅ(?) (హు) తురంగమా తక్క భరిఅచ్ఛా. 73

విగత తుషా కృష్ణజీరక చూర్ణాఞ్చితలోచనా(న) ప్రేక్షన్తే,
తతః పునరపి ఖలు తురఙ్గమా స్తక్రభరితాక్షాః.

నిస్తుషీకృతం యత్ కృష్ణజీరకం కాలోపకుఞ్చికా తచ్చూర్ణేన దత్తాఞ్జనాని నేత్రాణి యేషాం తాదృశాస్సన్తో వాజినో అన్ధీ భవన్తి. తే పునరపి తక్రేణ గోరసేన పూరితనేత్రాస్సన్తః ప్రేక్షన్తే నివృత్తాన్ధ్యాః భవన్తీతి.

పొట్టుతీసిన నల్లజీలకర్రపొడిని కంట్లోపెడితే గుర్రాలు ఏమీ చూడలేవు; వాటికి తాత్కాలికంగా గుడ్డితనం కలుగుతుంది, ఆవు మజ్జికతో కళ్లు తుడిస్తే తాత్కాలికమైన గుడ్డితనం తొలగి చూడగలుగుతాయి.

ణిఅ మఅజళ ఞ్జిఅచ్ఛో సమరే సురవారణం పి రభసేణ,
ణాసేఇ గళిఅ దప్పం పత్తిఅ పడహో వి మాతఙ్గో. 74

నిజమద జలాఞ్జితాక్షః సమరే సురవారణ మపి రభసేన,
నాశయతి గళితదర్పం ప్రతీతి సూక్ష్మో(?)పి మాతఙ్గః.

స్వదానామ్బుసా దత్తాఞ్జన నేత్రః కుఞ్జరః ఐరావతమప్యుద్యోగేన ప్రశాన్త దర్పం కరోతి. కిముతాన్యమ్. అత్ర ప్రతీతిం ప్రత్యయం భావయన్ సూక్ష్మోఽపీత్యతిశయోక్తిరితి.

ఏనుగుకు దాని మదజలంతోనే కలికంవేసి యుద్ధంలో వదలితే, అది ఎంత తెలివిగలదయినా, కన్నుకానక మహావేగంతో ఐరావతాన్నయినా మదమణచి నాశనం చేస్తుంది.

కిరగహిఅ సుఅన్ధునురి చుణ్ణ పవాహావా ణ సమ్ముహో హోఇ
ఆళాణం పి హు పరిహరఇ వారణో తేణ కఅశేవమ్. 75

కర గృహీత సుగన్ధోనురీ చూర్ణ ప్రభావా న్న సమ్ముఖో భవతి,
ఆలాన మపిఖలు పరిహరతి వారణ స్తేన కృతలేపమ్

సుగన్ధోన్దురీ చుచ్ఛన్దరీ తత్కాయచూర్ణస్య హస్త గృహీతస్య ప్రభావాత్ గజో న సమ్ముఖీభవతి, పలాయత ఇత్యర్థః. తథా తేన చూర్ణేన లిప్త మాలానం బన్ధన స్తంభం పరిహరతి తతోపి పలాయత ఇత్యర్థః.

చుంచు దేహచూర్ణం చేతులకు పూసుకొన్న వారి ఎదుట ఏనుగు నిలబడజాలదు, పరుగుతీస్తుంది. ఆ చూర్ణం పూసిన కట్టుడు కొయ్యవద్దకు కూడ ఏనుగుపోదు; దానిని చూచి కూడ పరుగెత్తుతుంది.

కర(ణ)క్ష తుప్పాడిఅ శజ్గిళియా కన్ద శేవిఅ సరీరో,
భీమస్స (వి) భీమపరాక్కమస్స దప్పం ణరో హరఇ. 76

కరనక్షత్రోత్పాటిత లాఙ్గలికా కన్ద లేపిత శరీరః,
భీమస్యాపి భీమపరాక్రమస్య దర్పం నరో హరతి.

కర నక్షత్రేణ హస్తానక్షత్రేణ ఉత్పాటితం యల్లాఙ్గలీకన్దం ఫలినీ మూలం తేన పిష్టేన సమాలబ్ధ సకలావయవః పురుషో భీమసేనస్యాపి భీమపరాక్రమస్య దర్పం (నరో?) హరతి. కిముతాన్యస్యే త్యతిశయో క్తిరితి.

హస్తా నక్షత్రం వచ్చిన రోజున భూమినుంచి పెల్లగించిన పొత్తి దుంపను పొడిచేసి, దానిని శరీరమంతటా అలదుకొన్నవాడు భయంకర పరాక్రమం గల భీముణ్ణి కూడ ఓడించగలడు.

చరణేణ సమం దిణ్ణం(?ణ్ణా) సురవారుణి మూళ విరఇఆ గుళిఆ,
చిరఆళ పోసిఅస్స (వి) హరఇ బళం తంబచూడస్స. 77

చరణేన సమం దత్తా సురవారుణి మూలవిరచితా గులికా,
చిరకాల పోషితస్యాపి హరతి బలం తామ్రచూడస్య.

చరణ మాహారద్రవ్యం తేనసహ దత్తా యాసౌ సురవారుణ్యా (విశా(ల?, లా)యా మూలేన కృతా గులికా సా కుక్కుటస్య చిరకాలపోషిత శరీరస్యాపి బలం శమయతీతి

ఇంద్రవారుణి వేరు పిండికొట్టి చేసిన మాత్రను మేతతోపాటు కోడికి పెడితే, ఆ కోడి ఎంతోకాలంగా మేస్తూ బలిసినదయినా బలం కోల్పోతుంది.

మజ్జార వసా లిత్తో చమ్మేణ వ తస్స ధూవిఅ సరీరో,
జజ్ఝమ్మి తమ్మచూడో ణిహణఇ పేలిఅం వి పడిపక్ఖమ్. 78

మార్జార వసాలిప్త (స్య?ః) చర్మణాపి తస్య ధూపిత శరీరః,
యుద్ధే(త?) తామ్రచూడో నిహన్తి బలిన మపి ప్రతిపక్షమ్.

మార్జారః వృషదంశః, తద్వసాలిప్త స్తథా తచ్చర్మణా వా దత్తధూపః కుక్కుటో యుద్ధే బలాధికమపి ప్రతిపక్ష కుక్కుటం నిషూదయతీతి. 78

పిల్లికొవ్వును దేహమంతటికీతడిమి, పిల్లిచర్మంతో ధూపంవేసి కోడిని పోటీకి వదలితే, తనకంటే బలమైన కోడినికూడ చంపుతుంది.

కల్లా ళావణ విణిహిత్త (?అ) బహుళతరు కామరుక్ఖ ఫళఅమ్మి,
సురసా వి హోఇ మఇరా సహ(స)చ్చిఅ కఞ్చిఅ సరిచ్ఛా. 79

క(ల్యా?ల్య) (బా?పా) లాపణ వినిహిత వకుళతరు కామవృక్షఫలకే,
సు(రా?ర) సాపి భవతి మదిరా సహసైవ కాఞ్చిక సదృశా,

కల్య(బా?పా)లస్య సైనికస్యాపణే(?) విక్రయస్థానే నిక్షిప్తే వకుల (తరు కామవృక్ష) ఫలకే కేసరవృక్షే జాతస్య వృక్షాన్తరస్య బందాక ఇతి ప్రసిద్ధస్య ఫలకే సతి తత్రాపణేస్థితా సురసాపిసురా కాఞ్చిక తుల్యా భవతీతి. తస్మిన్నుద్ధృతే ప్రకృతి మాపద్యత ఇతి.

(కల్యపాలకుడు— సారాయమ్మేవాడు— కలాలి,) సారాయమ్మేవాడి దుకాణంలో వకుళ వృక్షంపై మొలచిన బదనిక పలకమీద పెట్టిన మదిర ఎంత మంచిదైనా గంజిలాగ రుచిస్తుంది. ఆ పలక తీసివేస్తే మదిరకు మొదటిరుచే వస్తుంది.

కాఊణ కఇ కవాళే దుద్ధం స కరఞ్జ వీఅ సఞ్జుత్తమ్,
జీఏ మదిరాఏ థోఅం తావిజ్జఇ సూర కిరణేహి. 80

సా గళిఅ ణిఅ రసా తా ణ ముఞ్చఇ + అమ్మిళత్తణ మసేసమ్,
జా తమ్మి క(ఇ) కవాళే ణ కఅం జళ మిస్సిఅం దుద్ధమ్. 81

కృత్వా కపికపాలే దుస్స్పర్శ కరఞ్జ బీజసంయుక్తమ్,
(యస్యా) మదిరాయాః స్తోకం తాప్యతే సూర్యకిరణైః.

సా గలిత నిజరసా (భా?తా) వన్న ముఞ్చ (త్యష్ణ?త్యమ్ల) త్వమశేషమ్,
(యది?యావత్) తస్మిన్ కపి కపాలే న కృతం జలమిశ్రితం దుగ్ధమ్.

యుగళస్యాయమర్థః— యస్యాస్సురాయాః క్వచిద్భాణ్డకాదౌ స్తోక ముద్ధృత్య (క?మ)ర్కటశిరః కర్పరే వినిక్షిప్తం సత్ దుఃస్పర్శకరఞ్జస్య బీజై ర్మిశ్రితం చ (భూరి?సూర) కిరణైస్తాపితం క్రియతే సా సురా భాణ్డస్థితా నష్ట స్వరసా తావదమ్లత్వం సమగ్రం న త్యజతి, యావత్తస్మిన్ కపి కపాలే సజలం క్షీరం నిక్షిప్యతే. తస్మింశ్చ నిక్షిప్తే సాసురా ప్రకృతిస్థా భవతీతి, యుగలకమ్.

ఒక కుండలోని మద్యంలో కొంత తీసుకొని కోతి కపాలంలో పోసి, కానుగ విత్తులు కలిపి ఎండలో పెడితే. కుండలోని మద్యం రుచిచెడి పులుపు పూర్తిగా కోల్పోదు, కపికపాలంలో నీరు కలిపిన పాలు పోస్తే మద్యం పూర్వ స్థితికి వచ్చి పులుపును పూర్తిగా కోల్పోతుంది.

బాలేఅ రుహిర రజ్జిఅ (రూ) విఅ సిచపేణ దారణిహిఏణ,
కల్లా లావణ మజ్జట్ఠిఆ వి విరసా సురా హోఇ. 82

బాలేయ రుధిర రఞ్జిత రూపికాంశుకేన ద్వారనిహితేన,
కల్యపాలాపణ మధ్య స్థితాపి (వి)రసా సురా భవతి.

ఖరరుధిరేణాలిప్తం యద్ రూపికార్కవృక్షస్య సమ్బన్ధి కార్పాసప్రాయం ఫలం తద్గతం ద్రవ్యం తేన నిర్మితం యద్వస్త్రం తేన సైనిక గృహద్వారస్థితేన సా విక్రియస్థానా న్నగలాసి సురా విరసా భవతీతి. వస్త్రాపసనే పునః ప్రకృతి మాపద్యత ఇతి.

గాడిద రక్తంతో తడిసిన జిల్లేడుపత్తి బట్టను కల్లుదుకాణం ద్వార బంధంపై పెడితే. దుకాణంలోని మద్యం రుచి చెడిపోతుంది. ఆ గుడ్డను ద్వారం నుంచి తొలగిస్తే మునుపటి స్థితి పొందుతుంది.

రఅసఙ్గమ కామకిశోర వాళ కడగమ్మి భుజళఅ బద్ధే,
హోఇ దిగమ్బర లిఙ్గం ఉద్ధ(సా?సమా) రోవిఏ థద్ధమ్. 83

రతసఙ్గమ కామకిశోర వాలకటకే భుజలతాబద్ధే,
భవతి దిగమ్బర లిఙ్గ మూ(ర్ధ్వ) సమారోపితే స్తబ్ధమ్.

కరలగ్నస్య వాసస్థితస్య(?) కామకిశోరకస్య ఖరస్య పుచ్ఛాన్ వాలాన్ (రోమాణి) గృహీత్వా యః కటకో నిర్మితః తస్మిన్ బాహుశిఖర మానీతే దిగమ్బరస్య నగ్నక్షపణకస్య ధ్వజ ఉత్థితో భవతీతి. ప్రయోక్త్రా తస్మిన్ కటకే బాహోరాకృష్టే సతి పునః పతతీతి.

ఆడగాడిదెను దాటుతున్న మగగాడిద తోక వెండ్రుకలతో చేసిన చుట్టను దిగంబరుడైన క్షపణునికైనా చేతికి తొడిగించి బుజం మూపురం వరకు పైకి

జరిపితే, అతని పురుషాంగం గట్టిపడి ఉత్థాపన కలుగుతుంది. ఆ చుట్ట తొలగిస్తే మరల వాలిపోతుంది.

సురత ట్ఠిఅ ఖర పుచ్ఛ రుహ గుప్ప జంబుఅ పురీస బదరేహి,
కర కడఅ ముద్ధ ణేఅం కడిళ్ళ మవణేఇ మహిళాణ. 84

సురతస్థిత ఖరపుచ్ఛ రుహ ప్రోత జమ్బుక పురీషబదరైః,
(కర) కటక మూర్ధ్వ నీత మధోవస్త్ర మపనయతి మహేలానామ్.

పూర్వవత్ ఖరపుచ్ఛరోమాణి గృహీత్వా శృగాలామేధ్య నిస్తార్కైర్బదరాఙ్గైః యత్ కటకం వినిర్మితం తత్ బాహున్యస్తం పూర్వవదూర్ధ్వనీతం సత్ స్త్రీణామధరవస్త్ర ముత్క్షిపతీతి.

ముందువలెనే సురతంలో ఉన్న మగగాడిద తోక వెండ్రుకలతో గుచ్చిన నక్క పెంటలోని రేగు విత్తుల కడియాన్ని స్త్రీ చేతికి తొడిగి చంకవరకు పైకి జరిపితే ఆమె కటివస్త్రం తనంతట జారిపోతుంది.

కర దిఅస గహిఅ మహిరోవిఆఇ హళిణీఇ ముద్దిఓ వఅఇ,
గబ్భో గబ్భవఈఏ తా జా సా ఉక్ఖఆ ధద్ధో. 85

కరదివస గృహీత మహీ(రో) పితయా హలిన్యా ముద్రితః తిష్ఠతి,
(?వర్తతే),
గర్భో గర్భవత్యా (స్తావత్ యావత్) సానోత్థాతా తతః (?) (స్తబ్ధః)

గర్భవత్యా గర్భోఽన్తర్గతో జన్తు స్తిష్ఠతి న ప్రవర్తతే. కీదృశస్సన్. హలిన్యా లాఙ్గల్యా ముద్రితః స్తమ్భితః. కీదృశ్యా సత్యా. హస్త నక్షత్రయుక్త దిన కర గృహీతయా. తదను (దేవతాయాః గర్భ స్తబ్ధో భవతీతి.?) తద్గృహ భూమౌ నిక్షిప్తయా. తావత్ తిష్ఠతి, యావదసౌ హలినీ భూమేః పునరుద్ధృతా. ఉద్ధృతాయాంతు గర్భః ప్రవర్తత ఇతి.

హస్తా నక్షత్రంనాడు పెల్లగించిన నేల తాడిని గర్భవతి ఇంట్లో పాతిపెడితే, గర్భంలోని శిశువు ముద్రవేసినట్టు చలనంలేకుండా ఆగిపోతుంది. దానిని తొలగిస్తే మరలా చలనం కలిగి ఉంటుంది.

మహిస మహాసఉణామిస సిద్ధత్థ(అ) తేళ్ళ సాహిఅం రసఅమ్,
జా భుజ్జఇ గబ్భవఈ తీఏ సుఓ హోఇ జచ్చన్దో. 86

మహిష మహాశకునామిష సిద్ధార్థక తైల సాధితం రసకమ్,
యా భుఙ్క్తే గర్భవతీ తస్యాః స్సుతో భవతి జాత్యన్ధః.

మహిషస్య శూలాక్షస్య తథా మహాశకునస్య కౌశికస్యచ మాంసేన తథా సర్షపతైలేన సాధితం యూషం యాభుఙ్క్తే గర్భవతీ, సా జాత్యన్ధం సూత ఇతి.

గేదె, గుడ్లగూబల మాంసాన్ని ఆవనూనెతో ఉడికించి చేసిన కట్టును తాగిన గర్భిణికి పుట్టంధుడైన శిశువు పుడుతాడు.

హోఇ మహాణస(వి?)ణిహిఏ చిళ్ళఅ భవ కామరుక్ఖ ఫళఅమ్మి,
సిద్ధం తిత్త మసేసం పి భోఅణం ఓక్ఖఏ సురసమ్. 87

భవతి మహానస నిహితే చిల్లక భవ కామ వృక్ష ఫలకే,
సిద్ధం తిక్త మశేష మపి భోజన ముత్ఖాతే సురసమ్.

చిల్లకం వృక్షవిశేషః తద్భవస్య కామ వృక్షస్య ఫలకే పచనస్థాన న్యస్తే తత్రసిద్ధం సర్వమేవ భోజనం తిక్తం సమ్పద్యతే. ఉత్ఖాతే తు తస్మిన్ మృష్టం భవతీతి.

చిల్లక వృక్షంపై పెరిగిన బదనిక పలకను వంటింట్లో పెడితే, అక్కడ వండిన వంటకాలన్నీ చేదుగా ఉంటాయి. ఆ పలకను మరొకచోటికి మార్చితే చేదు తొలగి మునుపటి రుచితోనే ఉంటాయి.

సిసుమారట్ఠి పరిట్ఠిఅ వేతసతరు దారు మహణ సంభూఓ,
జళసిచ్చంతో వి సిహీ పజ్జళఇ విజ్జుజళణో వ్వ. 88

శిశుమారాస్థి పరిస్థిత వేతస తరు దారు మథన సమ్భూతః,
జలసిచ్యమానోఽపి శిఖీ ప్రదీప్యతే విద్యుజ్జ్వలన ఇవ.

శిశుమారో మత్స్య విశేషః. తత్సమ్బన్ధి కీకసే నివేశితం యద్వేతస తరు దారు తన్మథనేన సమ్భూతోగ్నిః జలేనాభివృష్టోపి ప్రజ్వలతి, నతు శామ్యతి. విద్యుదగ్నివత్. సహి జలమధ్యే జ్వలతీతి.

శిశుమారమనే చేప ఎముకల, ప్రబ్బలి చెట్టు కర్రల రాపిడివల్ల కలిగిన అగ్ని నీళ్లుచల్లినా, ఆరిపోక నీటి మధ్యన వెలిగే మెరుపువలె వెలుగుతుంది.

సళిళ పవంగ(విహంగ) ట్ఠిక ఖణ్డ కఅ మన్థణాహి ఉప్పణ్ణో,
బాడవజళణో వ్వ జళే వి జళఇ జళణో ణిరాసంకో. 89

సలిల ప్లవఙ్గ విహఙ్గాస్థిక ఖణ్డ కృత మన్థనా దుత్పన్నః,
బడబా జ్వలన ఇవ జలే(పి) జ్వలతి జ్వలనో నిరాతఙ్కః

జలే ప్లవఙ్గాః జలచరాః పక్షిణ ఇత్యర్థః. తేషాం సమ్బన్ధినా అస్థ్నా అస్థి ఖణ్డేన యత్కృతం మథనం పరస్పర నిఘర్షః తత ఉత్పన్నోఽగ్ని రౌర్వానల వద్ జలేపి జ్వలతి నిస్సంశయమితి.

నీటి పక్షుల ఎముకల రాపిడితో పుట్టిన నిప్పు బడబాగ్నివలె నీటిలోను నిస్సందేహంగా మండుతుంది.

సిహి తంబచూళ కళరవ పురీస హరిఆళ కణఅతరు చుణ్ణమ్,
ఉమ్మత్తం కుణఇ జణం తా జా(సే?ణో) ముణ్డిఅం సీసమ్. 90

శిఖి తామ్రచూడ కలరవ పురీష హరితాల కనక తరు చూర్ణమ్,
ఉన్మత్తం కరోతి జనం తావద్ యావన్(నో) ముణ్డితం శీర్షమ్.

మయూర కుక్కుట పారావతానాం పురీషం తథా హరితాల ధుత్తూర చూర్ణమ్ ఏత త్పురుషస్య శిరసి దత్తమ్ సత్ ఉన్మాదం జనయతి. ముణ్డితే శీర్షేఽసౌ నివర్తత ఇతి.

నెమలి, కోడి, పావురాల పెంట, అరదళం, ఉమ్మెత్త గింజలు పొడిచేసి తలకు పట్టిస్తే పిచ్చి పడుతుంది. తల గొరికితే పిచ్చి కుదురుతుంది.

జాహఅ పురీస గబ్భ సిహణ్డి రుహిరేణ భావిఅ వత్తీ,
అవహరఇ బిళ గఆణ వి జళిఆ జీఅం భుజంగాణ. 91

జాహక పురీష గర్భా శిఖణ్డి రుధిరేణ భావితా వర్తీ,
అపహరతి బిలగతానా మపి జ్వలితా జీవం భుజఙ్గానామ్.

జాహకః ప్రాణివిశేషః, తత్పురీషేణ సగర్భా పూరితాన్తరా, మయూర రక్తేన సిక్తా యా వర్తీ సా జ్వలితా సతీ బిలస్థానగతానా మపి సర్పాణాం జీవమ(ప)హరతి. కిముత బహిస్థితానా మితి.

నల్లతొండ పెంటలో పెట్టి నెమలి రక్తంలో తడిపిన వత్తిని కాల్చితే పుట్టలోని పాములు కూడా చచ్చిపోతాయి.

ఘర పడళంతర విణిహిఅ చక్కంక జడ ప్పహావ విహళంగా,
ముఞ్చన్తి ఖణేణ మహావిసా (ణి?వి) ఫణిణో తమావాసమ్. 92

గృహ పటలాన్తర వినిహిత చక్రాఙ్క జటాప్రభావ విహ్వలాఙ్గాః,
ముఞ్చన్తి క్షణేన మహావిషా అపి ఫణినస్త మావాసమ్.

గృహస్య పటల మాచ్ఛాదనం తదన్తర నిక్షిప్తాయాః చక్రాఙ్కజటాయా మూలస్య ప్రభావాత్ విసంస్థులగాత్రాస్సన్తః సర్పాః తద్గృహం తత్కాలమేవ పరిహరన్తీతి.

ఇంటికప్పులో చక్రాంక (నాగరముస్తల) వేళ్లు పెడితే, ఎంతటి మహా విషసర్పాలైనా, వాటి వాసన భరించలేక ఇంటినుంచి వెళ్ళిపోతాయి.

తేళ్ళోళ్ళ పళళ మీసిఅ ధోహిఅ దుద్ధం సమాస కుమ్మాసమ్,
రువిఆ దళేసు దిజ్జఇ వసాణ కఅ గురుఅ దోసాణమ్. 93

తే తం ఖాఊణ చిరం సుఅన్తి మఅ పసిఢిళేహి అఙ్గేహి,
కహకహవి లద్ధసణ్ణా పుణో ణ ఢక్కన్తి తమ్మి కఏ. 94

తైలార్ద్ర పలల మిశ్రిత సుధాక్షీరం సమాష కుల్మాషమ్,
రూపికా దలేషు దీయతే వృషాణాం కృతగురుక దోషాణామ్.

తే తత్ ఖాదిత్వా చిరం స్వపన్తి మదప్రశిథిలై రఙ్గైః,
కథం కథ మపి లబ్ధసంజ్ఞాః పున ర్న ఢౌకన్తే తత్ర గృహే.

తైలేన సిక్తం యత్ తైల చూర్ణేన మిశ్రం సుధాక్షీరం తత్ మాషకృతైః కుల్మాషైః రక్తపూపకైః సహితం వృషాణాం మూషికాణాం అర్కపత్రేషు దీయతే. కీదృశానామ్. కృతగురుదోషాణామ్. తతశ్చ కిం భవతీత్యాహ- తే వృషాః తత్సుధాక్షీరం తథావిధం భుక్త్వా చిరం స్వపన్తి మోహమనుభవన్తీతి. కీదృశీ మూర్చ్ఛా? నిస్సహగాత్రా అనన్తరం కథమపి ప్రాప్త ప్రబోధాః తద్ గృహ మత్యన్తం పరిహరన్తీతి. యుగళకమ్.

నువ్వుల పిండిని నువ్వుల నూనెతోను, జముడు పాలతోను కలిపి, దానిలో మినప గుగ్గిళ్లు వేసి జిల్లేడు ఆకులలో ఎలుకలరాయిడి ఎక్కువగా ఉన్నచోట పెడితే, ఎలుకలు దానిని తిని మత్తుగా ఒడలు తెలియక నిద్రపోతాయి. తర్వాత ఎలాగో తెలివి వచ్చి, ఇల్లు వదలిపోతాయి. మరి ఆ యింటివైపు రావు.

పసుపఇ జళోళ్ళ హరిఆళ పళళ మజ్జర పురీస కఅ లేవో,
ఉన్దురు ణిఉరుంబం హరఇ మూసిఏ గేహవిత్థారే. 95

పశుపతి జలార్ద్ర హరితాళ పలల మార్జార పురీష కృతలేపః,
ఉన్దురు నికురుమ్బం హరతి మూషికాఙ్క విస్తారే(?).

భాగ మూత్రపఙ్కకృతైః హరితాల తిలచూర్ణ వృషదంశమలైః కృతో లేపో మూషికాసమూహమేవ గృహాభోగగతం నాశయతి.

మేక మూత్రం, అరదళం, నూపులపిండి, పిల్లిపెంట కలిపి ఇంట్లో పూస్తే ఇంట్లోని ఎలుకలన్నీ నశిస్తాయి.

ణాసన్తి తురిఅతురిఅం జీఅం ఘేత్తూణ మక్కుణా ఝత్తి,
ఆళోళఊణ సఅణే బద్ధం థళకమ్భిఆ మూలమ్. 96

నశ్యన్తి త్వరిత త్వరితం జీవం గృహీత్వా మత్కుణా ఝటితి,
ఆలోక్య శయనబద్ధం స్థలకుమ్భికా మూలమ్.

స్థల కుమ్భికా ఓషధి విశేషః. అస్యా మూలం శయనే బద్ధం దృష్ట్వా నకేవలం(మత్కుణాః`తత్ర న ఢౌకన్తే, యావ జ్జీవితరక్షార్థం పలాయన్తే. త్వరిత త్వరితమితి నాశక్రియా విశేషణమ్. ఝటితీత్యాలోకన క్రియావిశేషణమితి.

స్థల కుమ్భిక వేరును పక్కకు కడితే, దానిని నల్లులు చూచి వెంటనే ప్రాణభయంతో త్వరత్వరగా పరుగిడుతాయి

కక్కడఅ వసా పూరిఅ కుళీర ఖప్పరఅ విరఇఓ సహసా,
ఆకరిసేఇ పఈఓ పజ్జళిఓ మక్కుణ సమూహమ్ [1] 97

(కర్కటక వసా పూరిత కుళీర ఖర్పరక విరచితః సహసా,
ఆకర్షతి ప్రదీపః ప్రజ్వలితో మత్కుణ సమూహమ్.)

కర్కటకః కుళీరో మత్స్య విశేషస్య పర్యాయః. తత్ర కర్కటస్య సమ్బన్ధిన్యా వసయా పూరితో యోఽసౌ కుళీరస్యాస్థిఖణ్డః తత్ర విరచితస్సముజ్జ్వలితో దీపో మత్కుణసమూహ మ కర్షతి స్వసన్నికర్ష మాకర్షతీతి.

పెద్ద ఎండ్రి కొవ్వునిండిన చిన్న ఎండ్రి తల ఎముకను వెలిగిస్తే నల్లులన్నీ దానిచుట్టూ మూగుతాయి.

రఇ తూళ రఇఅ జావఅ సరిసవ తేళ్ళోళ్ళ వత్తిఅ గబ్భా,
హరఇ పఈవో గేహమ్మి మక్కుణే జామిణీ గళిఓ. 98

రవితూల రచిత యావక సర్షపతైలార్ద్ర వర్తికా గర్భః,
హరతి ప్రదీపో గేహే మత్కుణాన్ యామినీ జ్వలితః.

రవితూలః అర్కవృక్షఫలాన్తర్వర్తి కార్పాసరూపం ద్రవ్యం తేన రచితా తథా లాక్షారస తైల సర్షపతైలాభ్యామార్ద్రా వర్తిః గర్భేన్తరే యస్య తాదృశః ప్రదీపః గృహే రాత్రౌ జ్వలితస్సన్ మత్కుణం హరతి నిర్వాసయతీతి.

---

1. దీని ఛాయ మూలంలో లేదు.

జిల్లేడు పత్తి వత్తిని లక్కతైలం, ఆవనూనె పోసి రాత్రిప్లు వెలిగిస్తే నల్లులు పారిపోతాయి.

ధవళా పరాఇఆ మూళ కకుభ కుసుమ ఫల విళంగేహి,
సిసి వాళయ భళ్ళాఅఅ లక్ఖా సజ్జరస సజ్జుత్తేహి. 99

ధూఓ భవణ బ్భన్తర పసరతోద్దామ మంసళామోఓ,
ణాసేహి భుఅంగోన్దురు ఘుణ మక్కుణ మసఅ జూఆఓ. 100

ధవళాపరాజితా మూల కకుభ కుసుమ ఫల పుర విళఙ్గైః,
శ్రీవాసక భల్లాతక లాక్షా సర్జరస సంయుక్తైః.

ధూపో భవనాభ్యన్తర ప్రసర దుద్దామ మాంసలామోదః,
నాశయతి భుజగోన్దురు ఘుణ మత్కుణ మశకయూకాన్.

ధవళాపరాజితా శ్వేతగిరి కర్ణికా తస్యామూలం కకుభస్యార్జునస్య పుష్ప ఫలాని తథా ధూపో గుగ్గులుః విడఙ్గం కృమిఘ్నమ్ ఏతైః తథా శ్రీవాసకేన తథా భల్లాతకేన తథా లాక్షయా తథా సర్జరసేన చ కృతో ధూపః గృహాన్తః ప్రసర్ప దుద్కట ఘటగన్ధః స్ఫ్యా దహి మూషక కాష్ఠకృమి మత్కుణ మశక యూకాన్ నాశయతీతి యుగలకమ్.

తెల్ల అపరాజిత వేళ్లు, మద్దిచెట్టు పూవులు, కాయలు, గుగ్గిలం, వాయువిళంగాలు, సరళ రసం (బంక) నల్ల జీడి విత్తులు, లక్క, సర్జరసం— వీటిని కలిపి ఇంట్లో ధూపం వేస్తే దాని తీవ్రమైన ఘాటుకు పాములు, ఎలుకలు, చెట్టు తొలుచు పురుగులు (చెదలు) నల్లులు, దోమలు, పేలు నశిస్తాయి.

తిహళా భళ్ళాఅఅ కకుభ కుసుమ సాళ జఉ విహఙ్గేహి,
రణమిసిఏహి ధూవో మక్కుణ మసఆణ విద్దవణో. 101

త్రిఫలా భల్లాతక కకుభ కుసుమ సాల జతు విహఙ్గైః,
రణ మిశ్రితైర్ధూపో మత్కుణ మశకానాం విద్రావణః.

సాలః సర్జరసః జతు లాక్షా. రణమ్ ఉసీరమ్. శిష్టం గతార్థమ్.

త్రిఫలాలు నల్ల జీడి విత్తులు, మద్ది పూవులు, సర్జరసం, లక్క, స్వర్ణ మాక్షికం, వట్టివేరు— వీటన్నిటి ధూపం నల్లులు, దోమలను వెళ్లగొడుతుంది.

ఇఅ గళిఅ దప్ప పసరా రిఉణో ఏఏహి వివిహ జోఏహి,
కీరన్తి ణిఅఅణో వి హు రక్ఖిజ్జఇ పరపఉత్తాణ. 102

ఇతి గళిత దర్ప ప్రసరా రిపవః ఏతైర్వివిధ యోగైః,
క్రియన్తే నిజ జనోఽపి ఖలు రక్ష్యతే పరప్రయుక్తేభ్యః.

స్పష్టార్థా.

ఈ విధంగా ఈవివిధ యోగాలతో శత్రువుల పొగరు అణచివేయడం. శత్రువులు చేసే ప్రయోగాలనుంచి తమవారిని రక్షించుకోవడం జరుగుతున్నవి.

ఏసో ఏత్థ సమప్పఇ కఅన్త దూఓవ్వ దారుణ సరూఓ,
హరమేహలాఏ దిఇవో రిఉజణ దమణో పరిచ్ఛేఓ.[1] 103

(ఏష అత్ర సమాప్యతే కృతాన్త దూత ఇవ దారుణ స్వరూపః,
హరమేఖలాయాః ద్వితీయః రిపుజన దమనః పరిచ్ఛేదః.)

యముని దూతవలె భయంకర స్వరూపమైనది, శత్రువులను అణచివేసేది అయిన హరమేఖలలోని ఈ రెండవ పరిచ్ఛేదం ఇక్కడ సమాప్తమైనది.

1. మూలంలో దీని ఛాయగాని, వ్యాఖ్యగాని లేదు.

అథ తృతీయ పరిచ్ఛేదః

వేసాణ కఏ ధుత్తా కరేఇ(?ఖవేఇ) ఖుట్టిఇ వివిహ భఙ్గేహి,
జఇ తా తచ్చిఅ ణ వసే తా కిం ఖుట్టీహి ఖవిఏహి. 1

వేశ్యానాం కృతే ధూర్తాః క్షపయన్తి కుట్టినీః వివిధ భఙ్గిభిః,
యది తా ఏవ న వశే తత్ కిం కుట్టినీభిః క్షపయితాభిః.

పూర్వ పరిచ్ఛేదోక్తస్య కుట్టనీ క్షపణస్య వేశ్యావశీకరణోపా(య) తయోపన్యాసః కృతః, తథాపి వేశ్యానామేవ వశీకరణం ముఖ్యమితి తత్ప్రయోజనం తృతీయ పరిచ్ఛేదోపన్యాసస్య ప్రతిపాదితుమేవ. గాథా స్పష్టార్థా.

ధూర్తులు వేశ్యలను వశపరచుకొనడం కోసమే కుంటెనకత్తెలను(తార్పుడు కత్తెలను) వివిధ రీతులుగా ఇబ్బంది పెడుతున్నారు. ఇంతచేసి వేశ్యలు వశలు కాకపోతే, తార్పుడు కత్తెలను ఇబ్బందిపెట్టి ప్రయోజనమేమిటి? (కనుక వేశ్యలను వశపరచుకొనే పద్ధతులు ఈ మూడవ పరిచ్ఛేదం ప్రయోజనం.)

అహ దువ్విఅడ్ఢ వేసా సోహగ్గ విహడణ సమత్థమ్,
అవిహేఅ వసీఅరణం భణిమో తఇఅం పరిచ్ఛేఅమ్. 2

అథ దుర్విదగ్ధ వేశ్యా సౌభాగ్య విఘటన సమర్థమ్,
అవిధేయా వశీకరణమ్ భణామః తృతీయమ్ పరిచ్ఛేదమ్.

ప్రస్తుత పరిచ్ఛేద ప్రశంసా ప్రయోజన ప్రతిపాదనార్థం స్పష్టార్థేయం గాథా.

మిడిసి పడుతున్న వేశ్యల సౌభాగ్యాన్ని నాశం చేయగలది, అవిధేయలైన వేశ్యలను వశపరచుకొనగలది అయిన మూడవ పరిచ్ఛేదాన్ని చెబుతున్నాము.

ఉ(మ్మ)త్త సుణహ దాహిణ దిట్ఠి ఫళఅమ్మి ణిక్ఖవ జీఏ,
ణామ అక్ఖంగారేణ ఏఇ సా కామిణీ తురిఅమ్. 3

ఉన్మత్త శ్వదక్షిణదిగస్థి ఫలకే లిఖ్యతే(తయా?యస్యాః),
నామార్కాఙ్గారేణ ఏతి సా కామినీ త్వరితమ్.

ఉన్మత్తశ్వా అలర్క ఇతి ప్రసిద్ధః. తస్య కాయ దక్షిణ భాగాస్థి పట్టకే అర్కాఙ్గారేణ యేన తేన కజ్జలేన అముకం వశమానయత్వితి నామ లిఖ్యతే సా వశీకర్తుమిష్టా స్త్రీ క్షిప్ర మాగచ్ఛతి.

తెల్ల జిల్లేడు చెట్టు దక్షిణం వైపు చెక్కపై జిల్లేడు బొగ్గుతో పేరు వ్రాసి, "వారిని వశంచేసుని రా" అని వ్రాస్తే, ఆ స్త్రీ త్వరలో వశమవుతుంది.

అహ కహవి ణ ఏఏ(?ఇ) వసం పువ్వభణఏ విహిమ్మి ణిస్సేసమ్,
తత్తావిఅం వి మన్థాణళేణ ణామే ధువం ఏఇ. 4

అథ కథ మపి నైతి వశం పూర్వ భణితే విధౌ నిశ్శేషే,
తత్తాపితే మన్థానలేన నామ్ని ధ్రువ మేతి.

మన్థానలః కుకూలాగ్నిః. పూర్వగాథార్థ విశేషణార్థైషా గాథా స్పష్టార్థేతి.

పూర్వగాథలో పేర్కొన్న పద్ధతిలో వశగాలు కాకపోతే, ఆ పేరున్న చెక్కను కుమ్ము నిప్పులో వెచ్చజేస్తే, తప్పక వశరాలై వస్తుంది.

అదసణ సిసు లాలా రోఅణాహి పూసమ్మి విరఇఓ విహిణా,
భఙ్గరఅ మూళ సహిఓ కుణఇ వసే తిభువణం తిళఓ. 5

అదశన శిశు లాలా రోచనాభ్యాం తిష్యే విరచితో విధినా,
భృఙ్గరజోమూల సహితః కరోతి వశే త్రిభువనం తిలకః.

అజాత దన్త బాల(లా)లా రోచనాభ్యామ్ మార్కవమూలేన సహ పుణ్యర్క్షే పిష్టాభ్యాం కృతో విశేషకః ఉక్తం కార్యం కరోతి. విధిరత్ర కుమారీ ద్రవ్యం పిసష్టీతి

బోసినోటి పసిపాప జొల్లుతో గోరోజనం, గుంటగలగర వేళ్లు కలిపి పుష్య నక్షత్రంలో విధిప్రోక్తంగా—అంటే, కన్యకతో నూరించి, దానిని తిలకంగా నుదుట పెట్టుకుంటే, మూడు లోకాలూ వశమవుతాయి.

గోరోఅణ సిళా రుణ దళ రఇఅ విసేసఓ విళిత్తో వ్వ,
ణర ణారి ణరిన్ద పిఓ హోఇ అసజ్ఞో విసాణం చ 6

గోరోచన శిలారుణ దల రచిత విశేషకో విలిప్తో వా,
నర నారీ నరేన్ద్ర ప్రియో భవత్యసాధ్యో విషాణాఞ్చ.

గోరోచనా ప్రసిద్ధా. శిలా మనశ్శిలా. అరుణం కుఙ్కుమమ్. దలం తమాల పత్రమ్. గన్ధపత్రమితి ప్రసిద్ధమ్. కృత(స్త్రి?తి) లకః సమాలబ్ధో వా పుంసాం స్త్రీణాం రాజ్ఞాఞ్చ వల్లభో భవతి. విషాణాఞ్చ స్థావరాదీనా మనాక్రమణీయో భవతి.

గోరోచనం, మనశ్శిల, కుంకుమం, తమాల పత్రం— వీటిని చాది తిలకం పెట్టుకున్నా, ఒంటికి పూతగా రాచుకున్నా, పురుషులకు, స్త్రీలకు, రాజులకూ ఇష్టుడవుతాడు. విషాలు అతనిని బాధించవు.[1]

భృఙ్గరఅ దేవి(?వ) ధవళా పరాఇఅ సిఅవఆహి ణిమ్మవిఓ,
గోరోఅణా సణాహో తిళఓ భువణం వసే కుణఇ. 7

భృఙ్గరజో దేవి ధవళా పరాజితా శ్వేతవచాభి ర్నిర్మితః,
గోరోచనా సనాథః తిలకో భువనం వశీ(?శే) కరోతి.

మార్కవ సహదేవా శ్వేతగిరికర్ణికా శ్వేతవచా గోరోచనాభిః కృత స్తిలకః ఉక్తమేతత్కార్యం కరోతీతి.

గుంటగలగర, సహదేవి, గిరికర్ణిక, తెల్లవస, గోరోచనాలు అరగదీసి పెట్టుకొన్న తిలకంతో త్రిభువనాన్ని వశపరచుకొంటాడు.

కుణఇ వసే వత్తి(పి?మి)ణ పిత్త గోరోఅణా వినిమ్మవిఅ,
సవ్వకర కణిట్ఠ విరఇఏణ తిళఏణ తేళోక్కం. 8

కరోతి వశే వర్తీ(పి?మి)న పిత్త గోరోచనా వినిర్మితా,
సవ్యకర కనిష్ఠా విరచితేన తిలకేన త్రైలోక్యమ్.

1. చివరి పాదంలోని విసాణంచ అనేది దిసాణంచ కావచ్చును. దాని ఛాయ ద్విషాంచ. అనగా శత్రువులకు కూడ అసాధ్యుడు కాగలడు అని అర్థం.

మత్స్యపిత్త గోరోచనకృతా యా వర్తి సా నిఘృష్ట వామహస్త కనిష్ఠాఙ్గుల్యా విరచిత తిలకో క్తం కార్యం కరోతి.

చేప పిత్తం, గోరోచనాలతో సిద్ధపరచిన లేపాన్ని రాచి ఎడమచేతి చిటికెనవ్రేలితో తిలకం పెట్టుకుంటే మూడు లోకాలను వశపరచుకోవచ్చు.

గోరమ్మా పిత్తుబ్భవ సిహిమూళా మోహణి సిళా రఇఓ,
తేళ్ళోక్కం వసిఅకరణో ముహమ్మి ణివ్వట్టిఒ తిళఓ.[1] 9

(గోరమ్మా పిత్తోద్భవ శిఖిమూలా మోహనీ శిలారచితః,
త్రైలోక్యం(?) వశీకరణో ముఖే నిర్వర్తితః తిలకః.)

గోరమ్మా పిత్తోద్భవ(?వా) గోరోచనా. తథా సమయూరశిఖా తథా మోహనీ విటపత్రికా శిలా మనశ్శిలా ఏతాభి ర్విరచిత స్తిలకో యథోక్తం కార్యం కరోతీతి.

గోరంభ, గోరోజనం, మయూరశిఖివేరు, మోహనీ (బొంతమల్లె), మణి సిలలతో చాదిన తిలకం నుదుటపెట్టుకుంటే మూడులోకాలు వశమవుతాయి.

విష్ణుక్కన్తా భజ్గరఅ దేవి ధవళాపరాఇఅ జటాహిం,
పూసమ్మి రోఅణా పాణిఏణ కుమారిపిట్ఠాహి. 10

కాఊణ తిళఅ మమిణా మమరద్ధఅ ణిద్ధ బన్ధ(వ)సమేణ,
కుణహ వసే జీఅలోఅం దంసణ పరివడ్ఢిఆణన్దమ్. 11

విష్ణుక్రాన్తా భృఙ్గరజో దేవి దవళాపరాజితా జటాభిః,
పుష్యే గోరోచనా పానీయేన కుమారి పిష్టాభిః.

కృత్వా తిలక మమునా మకరధ్వజ స్నిగ్ధ బాన్ధవ సమేన,
కురుత వశే జీవలోకం దర్శన పరివర్ధితానన్దమ్.

విష్ణుక్రాన్తా భీలుపుష్పా తథా మార్కవేన సహదేవ్యా శ్వేతగిరికర్ణికా మూలేన చేత్యనేన ద్రవ్యేణ గోరోచనా జలరఞ్జితేన కన్యకాపిష్టేన తిలకం కృత్వా కార్యం సమ్పాదయ న్తీతి యుగలకమ్.

1. దీనికి మూలంలో ఛాయలేదు.

విష్ణుక్రాన్త. గుంట గలగర, సహదేని, గిరికర్ణిక, జటామాంసులను గోరోజనం నీళ్ళతో పుష్య నక్షత్రం నాడు కలబంద గుజ్జుతో నూరి తిలకం పెట్టుకుని ప్రాణిసమూహాన్ని వశం చేసుకోండి. మన్మథ మిత్రుడైన వసంతునివలె చూడగానే జనానికి ఆనందం కలిగిస్తుం దీ తిలకం.

బహుసోఅంఅరి సోణిఅ (బహునో రోమప?) భావిఆఏ గోరోఅణాఏ కఅతిళఅ,
జం జం పేచ్ఛఇ పురుసం తం తం మహిళా వసే కుణఇ. 12

బహుళగీక్యత్ర శోణిత (భావితయా) గోరోచనయా కృతతిలకా,
యం యం ప్రేక్షతే పురుషం తం తం మహేలా వశీకురుతే.

తస్తురజస బహువార మిశ్రితయా గోరోచనయా రచితవిశేషకా వధూః (యం) య మిచ్ఛతి తం తం దృష్టమాత్రం వశీకురుతే ఇతి.

గోరోజనంలో అడవిపంది రక్తాన్ని(?), మంజిష్ఠను, పలుమారు నానబెట్టి నూరిన తిలకం పెట్టుకొన్న వధువు ఎవరిని చూస్తే వారు వశమవుతారు.

రత్త హఅమార కుసుమం సిద్ధత్థఅ కుట్ఠ గఅమయుమ్మిసమ్,
హరవళ్ళ హోద్ర వారుణ సిఅమక్కవ మూల సఞ్జుత్తమ్. 13

భూఅదిణే పూసే వా సీఅళ సళిళేణ వడ్ఢిఅం విహిణా,
సఇ గురు(సవ్వ) భఆరమ్భే తిళఅ మేఅం (క)రజ్జాసు. 14

రక్త హయమార (కుసుమం) సిద్ధార్థక కుష్ఠ గజమదోన్మిశ్రమ్,
హరవల్లభోష్ట్రివారుణ సిత మార్కవ మూల సంయుక్తమ్.

భూతదినే పుష్యేవా శీతల సలిలేన వర్ధితం విధినా,
సదా సర్వభయారమ్భేషు తిలక మేతం కుర్యాత్.

లోహిత కరవీరకుసుమం సర్ష పావాప్య కరిదాన మిశ్రిత ధుర్థూర కారత వారుణీ సితమార్కవ సంయుక్తం శీతామ్బునా పిష్టం తిష్యే, చతుర్దశ్యాం వా నిత్యం సర్వభయసివృత్త్యై తిలక మేతం కుర్యాదితి యుగ్మకమ్.

ఎర్రగన్నేరుపూవు, ఆవాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, ఏనుగు మదం, ఉమ్మెత్త, ఉష్ట్రిం (పల్లేరు?), ఇంద్రివారుణి, తెల్లగుంటగలగరలను పుష్యనక్షత్రంనాడు గాని, చతుర్దశినాడుగాని చన్నీటిలో నూరి సదా పెట్టుకొన్న తిలకం సకల భయాలు పోగొడుతుంది.

ఏఅం విఅ పాణే భోఅణే వ్వ పూసమ్మి పఞ్చమళ మిసిఅమ్,
దిణ్ణం భువణమ్మి వసే కుణఇ సఅ దాస పడిరూవం. 15

ఏతదేవ పానే భోజనే వా పుష్యే పఞ్చ (మ)ల యుక్తమ్,
దత్తం భువన మపి వశీకరోతి సదా దాసప్రతిరూపమ్.

ఏతదేవ పూర్వోక్తం ద్రవ్యం దేహజైః పఞ్చభిః తత్రి ముఖవారిజై చతుర్భిః త్వఙ్మలేన త(దా?థా) పఞ్చమేన మిశ్రితం పానే భోజనే వా దత్తం స దుక్తం కార్యం కరోతీతి.

పూర్వం చెప్పిన యోగాన్ని- తిలక ద్రవ్యాన్ని దేహంలో పుట్టిన ఐదు మలాలు- ఎంగిలి, చీమిడి, కంటిపుసి, గుబిలి, చెమటలతో కలిపి, పానీయంలో గాని, భోజనంలోగాని కలిపి ఇస్తే, తొత్తులాగ వశుడవుతాడు.

సిఅసరిసవ మసిఅ భుజంగమచ్ఛవ గజమఏణ సఞ్జుత్తం,
పుట దద్ధం చుణ్ణఇఅ మఞ్జణ మిణమో వసీఅరణం. 16

సితసర్షప మసితభుజఙ్గమస్తకే గజమదేన సంయుక్తమ్,
పుట దగ్ధం చూర్ణీకృత మఞ్జన మిదం వశీకరణమ్.

గౌరసర్షపాఖ్యం ద్రవ్యం కృష్ణ సర్ప మస్తకాభ్యన్తరే న్యస్తం కరి మద మిశ్రితం పుటపాకే దగ్ధం సత్ పిణ్డ మిత్యేవంకృత మిద మఞ్జనం వశీకరణ మితి. ఆమమృణ్మయ పాత్రద్వయస్యాభ్యన్తరే ద్రవ్యం తస్య సన్నిధానే చ లేపనే చ నిర్వివరం కృత్వా పాదద్వయ పాకపర్యన్తం పచ్యతే పుటపాక దగ్ధమిత్యుచ్యత ఇతి.

తెల్లావాలను ఏనుగు మదంతో కలిపి నల్లతాచు తలలో పెట్టి పుటపాకంలో కాల్చి, ఆ చూర్ణాన్ని అంజనంగా వాడితే వశీకరణ మౌతుంది.

హోఇ సిళా ణాఏసర పిఅఙ్గు రోఅణ(ఞ్జిఅ)చ్ఛిణం,
ణిస్సేస తరుణిజణ వళ్ళహత్తణం సామి సమ్మాణం. 17

భవతి శిలా నాగకేసర ప్రియఙ్గు గోరోచనాఞ్జితా (క్షీ?క్షా)ణామ్,
నిశ్శేష తరుణీజన వల్లభత్వం స్వామి సమ్మానమ్.

మనశ్శిలా నాగకేసర శ్యామ గోరోచనాభిః కృతాఞ్జనేనాఞ్జిత నేత్రాణాం పుంసా ముక్తం ఫలం భవతీతి.

మనశ్శిల, నాగకేసరాలు, పేరింకణాల పొడిని గోరోచనంలో అరగదీసి అంజనం వేసుకుంటే పూర్వం చెప్పిన ఫలమే- తరుణీజనవల్లభత్వం, స్వామి సమ్మానం కలుగుతుంది.

సమ తుళి అఞ్జణ చన్దణ పఙ్కఅదళ రోఅణా పిఅఙ్గూహి,
అఞ్జిఅ ణఅణో జం జం పేచ్ఛఇ తం తం వసే కుణఇ. 18

సమతులితాఞ్జన చన్దన పఙ్కజదల రోచనా ప్రియఙ్గూభిః,
అఞ్జిత నయనో యం యం ద్రక్ష్యతి తం తం వశీకురుతే.

సమ తులితాభిః తుల్యభాగాభిః సౌవీరాఞ్జన చన్దన పద్మ తమాల పత్రి గోరోచనాభిః కృతేనాఞ్జనేన అఞ్జితనేత్రో దర్శన మాత్రేణ పరం వశీకురుతే ఇతి.

సౌవీరాఞ్జనం, చందనం, తామర రేకులు, పత్రి, గోరోజనం సమపాళ్లగా నూరి కంటికి కలికం వేసుకొన్నవాడు చూచిన ప్రతివ్యక్తి అతనికి వశుడై పోతాడు.

బహుసో వరాహ సోణిఅ భావిఅ జావఅ(రఞ్జిఅ) కఅఏ,
సౌవీరఞ్జణ మహుఅర చుణ్ణసగబ్భాఏ వత్తీఏ. 19

కోళవసా భరిఅ పఈవ గహిఅ కజ్జళ కఅఞ్జణా హోన్తి,
సఅళ జణ హిఅఅ దఇఆ విహడిఅ పడిపక్ఖ మాహప్పా. 20

బహుశో వరాహ శోణిత భావిత (పరిభావిత?) యావక రఞ్జిత కృతయా,
సౌవీరాఞ్జన మధుకర చూర్ణ సగర్భయా వర్త్యా.

కోల వసా భరిత ప్రదీప గృహీత కజ్జల కృతాఞ్జనా భవన్తి,
సకల జన హృదయదయితా విఘటిత ప్రతిపక్ష మాహాత్మ్యాః.

గాథా యుగలస్యాయ మర్థః:- బహుశోబహూన్ (వ?వా)రాన్ సూకర మాంసస్యాసృజా భావితం సత్ శుష్కం యద్ యావకం లాక్షారసరఞ్జితం వాస ఉపచారాత్. తేన నిర్మితయా వర్త్యా. తథా సౌవీరాఞ్జనేన శుష్కభ్రమర చూర్ణేన సగర్భయా పూరితా న్త(రా?రయా) సూకరస్నేహేన పూరిత ప్రదీప గృహీతేన కజ్జలేన కృతాఞ్జన నేత్రా ఉక్త ఫలభాగినో భవన్తీతి. యుగలమ్.

పంది రక్తంలో పలుమారు నానబెట్టి ఎండించిన లత్తుక అలదిన గుడ్డతో సౌవీరాఞ్జనం, ఎండిన గుంట గలగర చూర్ణాలతో చుట్టి చేసిన వత్తిని పంది కొవ్వుతో వెలిగించి పట్టిన కాటుకను పెట్టుకుంటే సకల జనులకు ఇష్టులౌతారు. శత్రువుల పలుకుబడి తగ్గిపోతుంది.

సజ్జరస విసాణ వఆ భుఅంగ భుడి కామిణీహి ణిమ్మవిఓ,
సిఅసిద్ధత్థ సణాహో ధూఓ సవ్వత్థ సి(ద్ధి)అరో.[1] 21

(సర్జరస విషాణ వచా భుజఙ్గ సూక్ష్మ కామినీభి ర్నిర్మాపితః,
సితసిద్ధార్థ సనాథో ధూపః సౌభాగ్య సఞ్జననః.)

సర్జ కుష్ఠ వచా నాగకేసర సూక్ష్మికా ప్రియఙ్గుభిః నిర్మితః తథా గౌరసర్షపైర్యుక్తో ధూపః సర్వార్థాన్ సాధయతీతి.

సర్జరసం, చెంగల్వకోష్టు, వస, నాగకేసరాలు, సూక్ష్మ (చిన్నేలకులు), ప్రేంకణం, తెల్లావాలతో వేసిన ధూపం సర్వార్థాలు సిద్ధింప జేస్తుంది

జళవాహ మళఅ మహిఅర జోఇఅ సమభాఅ (వి?) మీసిఓ పూసే,
ణిఅళాళా సజ్జుత్తో ధూఓ సౌహగ్గ సఞ్జణణో. 22

జలవాహ మలయ మహీధర యోజిత సమభాగ మిశ్రితః పుష్యే,
నిజలాలాసంయుక్తో ధూపః సౌభాగ్య సఞ్జననః.

1. దీనికి మూలంలో ఛాయలేదు.

పుష్యర్క్షే ముస్తా చన్దన శైలేయానాం యోజితైః సమైర్భాగై ర్మిశ్రీకృతః తథా స్వముఖ నిష్యన్ద సహితో ధూపః సౌభాగ్యం జనయతీతి.

తుంగముస్తలు, చందనం శిలాజిత్తులను సమపాళ్ళలో పుష్యనక్షత్రం నాడు కలిపి, తన జొల్లుతో చేర్చి ధూపంవేస్తే సౌభాగ్యకరం.

కఙ్కు తఏ ణాకేసర పఉమఅ మాఊర కుడిళ మంసీహి,
సవ్వత్థ కుణఇ సిద్ధిమ్ ధూఓ సమభాఅ నిమ్మవిఓ. 23

కఙ్కు త్వక్ నాగకేసర పద్మక మాలూర కుటిల మాంసీభిః,
సర్వత్ర కరోతి సిద్ధిం ధూప స్సమభాగ నిర్మితః.

కఙ్గు ప్రియఙ్గు. త్వక్ భృఙ్గః, నాగకేసరపద్మకే ప్రసిద్ధే. మాలూరం బిల్వమ్. కుటిలం తగరమ్. మాంసీ నలదః. ఏతై స్తుల్యాంశైః కృతో ధూపః...

ప్రేంకణం, దాసినిచెక్క, నాగకేసరాలు, పద్మకం, మారేడుగుజ్జు, గ్రంథితగరం, జటామాంసులను సమభాగాలు గ్రహించి ధూపం వేస్తే అంతటా సిద్ధిని కలిగిస్తుంది.

(ఇక్కడ కొంత గ్రంథ పాతం)

లఘు మలయ కుష్ఠ కుఙ్కుమ సుర కరి వన్య సుమసలిల ధూపితాః,
వ్రజథ నరేన్ద్ర భవనం యదీచ్ఛథ వశీకర్తుమ్. 24

లఘు కృష్ణాగరు. మలయం చ(న్ద)నమ్. కుష్ఠం విషాణమ్. కుఙ్కుమం కాశ్మీరమ్. సుర దేవదారు. కరి నాగ కేసరమ్. వన్యం పరిపేలవమ్. కుసుమసలిలం మాక్షికమ్. ఏతైః కృతో ధూపః యై స్తథావిధాస్సన్తో రాజగృహం గచ్ఛత, యది రాజానం వశీకర్తుం కామశ్చేతి. (ఇది బహుశా యుగలకమా ?)

నల్ల అగరు, చందనం, చెంగల్వ కోష్ఠు, కుంకుమపూవు, దేవదారు, నాగకేసరాలు, తుంగముస్తలు, తేనె కలిపి ధూపంవేసుకొని రాచనగరుకు వెళ్ళితే రాజుకూడ వశీకృతు డౌతాడు.

కణ్ణావ(రేణ?రణే) కామిణి సమాగమే పణ్ణవిక్కఏ తురిఅమ్,
ఏసోచ్చిఅ సిద్ధిఅరో ధూఓ చిన్తామణి ణామ. 25

కన్యా వరణే కామినీ సమాగమే పణ్యవిక్రయే త్వరితమ్,
ఏష ఏవ సిద్ధికరో ధూప శ్చిన్తామణి ర్నామ.

అస్యైవ ఫలా న్తరప్రతిపాదనార్థా స్పృష్టా గాథేతి.

పెళ్ళి చూపులకు వెళ్ళేప్పుడు, స్త్రీలతో కలువదలచినప్పుడు, వస్తువుల అమ్మకాలు చేయదలచినపుడు ఈ ధూపం సిద్ధికరమైనది. దీనిపేరు చింతామణి.

కరరుహ కళళ కున్ద కాళాఉరు దళ లక్ఖా సణాహఓ,
దళమాళా విసాణ మళఉబ్భవ విరఇఅ సమభాఓ. 26

మఅణ మహాణరిన్ద ణవణిసిఅ సరా(ఆ?)ణి పుఢమ దూఅఓ,
కుణఇ వసమ్మి సఅళం భువణం వి హు ఏస సఅన్ధ ధూవఓ. 27

కరరుహ కలల కుంద కాలాగురు దల లాక్షా సనాథః,
దల మాలా విషాణ మలయోద్భవ విరచిత సదృశభాగః.

మదన మహానరేన్ద్ర నవ నిశిత శరాశని ప్రథమ దూతః,
కరోతి వశే(సకలం) భువన మపి ఖల్వేష సగన్ధో ధూపః.

కరరుహో నఖమ్. కలలం మాంసీ. కున్దం కున్దురుష్కః. కృష్ణాగరు లఘు. దలం గన్ధపత్రాణి. లాక్షా ప్రసిద్ధా. ఏతైః స్సహితం దలం సల్లకమ్. మాలా స్పృక్కా. విషాణం కుష్ఠమ్. మలయోద్భవం చన్దనమ్. ఏతై ర్విరచితా స్తుల్యభాగా యస్య సమాంశై రేతై రిత్యర్థః సుగన్ధ ధూపోఽయ మత్యన్తసౌభాగ్య ప్రదత్వాత్ స్మరశరాగ్ర దూత కల్పః. ఉక్తార్థ క్రియాకర ఇతి యుగకమ్.

నఖంచిప్పలు, జటామాంసి, కుందురుష్కం, కృష్ణాగరు, తేజపత్రి, లక్క, సల్లకం, స్పృక్క, చెంగల్వకోష్టు, చందనాలు సమపాళాలుగా చేసిన ధూపం మదన మహారాజు కొత్తవాడి అమ్ము పిడుగు ప్రథమ దూత. ఈ సుగంధ దూపం సలకభువనాన్ని వశం చేస్తుంది.

మళఅ రుణ గిరి మిఅఙ్క కన్దళీ సమ కిఅ భాఅఓ,
గఅదాణ సిళా పిఅఙ్గు రస సరిసవ సఙ్జుత్తఓ ధూఓ. 28

మఅరద్ధఓవ్వ విహడిఅజణ మాహప్పఓ భుఅణమ్,
ససురాసురం పి కుణఇ వసే విళసన్తఓ. 29

మలయారుణ గిరి మృగాఙ్క కన్దళ సమకృత భాగః,
గజదాన శిలా ప్రియఙ్గు రస సర్షప సంయుక్తో ధూపః.

మకరధ్వజ ఇవ విఘటిత జన మాహాత్మ్యం భువనమ్,
ససురాసుర మపి కరోతి వశే విలసత్(?).

మలయం చన్దనమ్. అరుణం కుఙ్కుమమ్. గిరిః శిలాపుష్పమ్. మృగాఙ్కః కర్పూరమ్. కన్దలీ ఓషధివిశేషో దేశాన్తరే ప్రసిద్ధః. గజమదః. శిలా మనశ్శిలా, ప్రియఙ్గుః కామినీ. రసో గోలః. సర్షపః సటహః. ఏతై స్సమ భాగైః కృతో ధూపః ఉక్త కార్యం కరోతీతి.

'ద్వాదశాఙ్గయుతో ధూపో (హ్యా)త్యన్త విబుధప్రియః,
(ద?దా)రకర్మణి విఖ్యాతః సమ్యగ్విధినియోజితః.'

చందనం, కుంకుమపూవు, రాతిపూవు, కర్పూరం, కన్దలి (తామర గింజలు), ఏనుగుమదం, మనశ్శిల, ప్రేంకణం, సర్జరసం, ఆవాలు సమపాళ్లగా చేసి వేసిన ధూపం విడిపోయిన జనాన్ని మన్మథుడు కలిపేట్టు ఈ భువనంలో అందరినీ, సురాసురులను కూడ వశపరుస్తుంది.

ఈ ద్వాదశాంగయుత ధూపం (పదే ఉన్నవి ద్రవ్యాలు?) దేవతలకు ప్రియమైనది. విధిపూర్వకంగా వాడితే భార్యావశీకరణంకో విఖ్యాతమైనది.

ణిఅ వాహ వింఅ సోణిఅ మళ మీసుమ్మత్తసుణహ జీహాఏ,
ఖాణేణ వ పాణేణ వ (పు?కు)ణఇ వసే తిభువణం సఅళం. 30

నిజభాష్ప (బీజ) శోణిత మల మిశ్రోన్మత్తశ్వ జి(హ్వాయా?హ్వాయాః),
ఖాదనేన వా పానేన వా కరోతి వశే త్రిభువనం సకలమ్.

బాష్పాదీని ప్రసిద్ధాని. తాన్యేవ త్రీణి సమాని ఏత్తై ర్మిశ్రితా ఉన్మత్త శునోఽలర్కస్య జి(హ్వయా?హ్వా) ఖాదనపానదత్తా ఉక్తం కార్యం కరోతీతి. ఏతాని ద్రవ్యాణి సాధకో యస్మై ప్రయుక్తే తం తం వశీకరోతీత్యర్థః.

తన కన్నీరు, బీజం, రక్తం, మలాలతో పిచ్చికుక్క చొంగను పానీయంలోగాని, భోజ్యవస్తువులలోగాని కలిపి ఇస్తే త్రిలోకాలు వశమవుతాయి.

రఇసమఏ ణిఅబీఅం ఘేత్తూణ కరేణ కామిణీ చరణం,
జో (వా?ఆ)లింపఇ వామం సో తీఏ వల్లహో హోఇ. 31

రతి సమయే నిజబీజం గృహీత్వా కరేణ కామినీ చరణమ్,
య ఆలిమ్పతి వామం స తస్యాః చిరం వల్లభో భవతి.

సప్రాప్తప్రయోగే భావప్రాప్త్యవసరే స్వవీర్యం వామకరేణ గృహీత్వా కామిన్యా వామంచరణం లిమ్పతి స తాం వశీకరోతీతి.

రతిసమయంలో పురుషుడు భావప్రాప్తి సమయంలో తన బీజాన్ని స్త్రీ ఎడమ పాదానికి రాచితే, ఆతనికి ఆమె వశురాలవుతుంది, అమెకు ఆతడు చిరకాలం ప్రియుడుగా ఉంటాడు.[1]

మాఅంగ ణిహఅ ణర ణఅణ ణాసిఅ హిఅఅ లింగ జీహాహి,
పక్కం పిణాఇ భవణే తేళ్ళం పూసమ్మి రఅణీఏ. 32

మఅణంకుస త్తి ణామేణ సిద్ధ మిణమో మహావసీఅరణమ్,
ఫస్సేణ వి కిం బహుణా కుణఇ వసం వణగఇ(న్దో?న్దం)పి. 33

ఏఅం పురా సుర మణి మఉడ మఊహ చ్చురిఅ చళణేణ,
సిట్ఠం పసువఇణా పవ్వఈఏ తేళ్ళం పసణ్ణేణ. 34

ఖాణేణ వ పాణే(ణ) వ దిణ్ణం పూసమ్మి కామిణి జణస్స,
పఞ్చఙ్గ మళ సణాహం కిత్తో అణ్ణం వసీఅరణం. 35

ఏఅం గురుఆరాహణ పవిఅసిఅ లోఅణారవిన్దేణ,
కహిఅం దణఇన్ద పురోహిఏణ సురమన్తి తణఅస్స. 36

1. చూ. రతిరహస్యం.

మాతఙ్గనిహత నర నయన నాసికా హృదయ లిఙ్గ జిహ్వాభిః,
పక్వం పినాకిభవనే తైలం పుష్యే రజన్యామ్.

మదనాఙ్కుశ ఇతినామ్నా సిద్ధ మిదం మహావశీకరణమ్,
స్పర్శేనాపి కిం బహునా కరో(తి) వశం వనగజేన్ద్రానపి.

ఏతత్ పురా సురమకుట మణిమయూఖచ్ఛురిత చరణేన,
సృష్టం పశుపతినా పార్వత్యాః తైలం ప్రసన్నేన.

ఖాదనేన వా పానేనవా దత్తం పుష్యే కామినీ జనస్య
పఞ్చాఙ్గ మల సనాథమ్ కుతోఽన్య ద్వశీకరణమ్ ?

ఏత ద్గుర్వారాధన ప్రవికసిత లోచనారవిన్దేన,
కథితం దానవేంద్ర పురోహితేన సురమన్త్రి తనయస్య.

గాథా పఞ్చకేన కులకస్యేదం తాత్పర్యం- గజేన వ్యాపాదితస్య పుంసో నేత్ర ఘ్రాణ హృదయపద్మ ధ్వజ లాలాభిస్తైలం పుష్యర్క్షే రాత్రే రుద్రాలయే పంక్తే శుద్ధాస్వస్థితాః(?) ఉక్తం కార్యం కరోతి. ఏతదేవ పఞ్చభిః కులకమ్.

ఏనుగు చంపిన మనుష్యుని కన్ను, ముక్కులు, గుండె, మర్మాంగం నాలుకలతో పుష్యమి నక్షత్రం వచ్చే రాత్రి శివాలయంలో వండిన నూనె మదనాంకుశమని పేరుపొందింది. ఇది మహా వశీకరణౌషధం, దీనితో తాకితేనే వనగజాలు కూడా లొంగిపోతాయి. ఉపయోగిస్తే ఇక చెప్పేదేమిటి ? పూర్వం దీనిని సుర మణిమకుట మయూఖరంజిత చరణుడైన పశుపతి ప్రసన్నుడై పార్వతీదేవి కోసం సృష్టించాడు. దీనిని పానీయంలోగాని, భోజనంలోగాని పుష్య నక్షత్రంనాడు స్వపఞ్చాఙ్గ మలంతో స్త్రీలకు ఇస్తే, మరొక వశీకరణం ఎందుకు ? దీనిని దానవేంద్ర పురోహితుడైన శుక్రుడు దేవమంత్రి అయిన బృహస్పతి కుమారుడు ఎంతో కాలం ఆరాధించగా ప్రసన్నలోచనారవిందుడై అతనికి ఉపదేశించాడు.

ణిఅ బీఅ సుఖావిఅ కఇ వరాఙ్గ చుణ్ణేన కసణిఅ దళాఇం,
దిణ్ణాఇ కుణంతి వసే అఘ్ఘూఉం సురహి కుసుమాఇం. 37

నిజబీజ సుభావిత కపి వరాఙ్గ చూర్ణేన లిప్త దళాని,
దత్తాని కుర్వన్తి వశ ఆఘ్రాతుం సురభి కుసుమాని.

నిజబీజ సంయుక్తేన ప్లవఙ్గధ్వజ చూర్ణేన లిప్తదళాని అవకుత పత్రాణి సుగన్ధి కుసుమాన్యామోద గ్రహణాయ యస్మై తం వశీకుర్వన్తీతి.

తన వీర్యంలో చాలాసార్లు నానబెట్టి ఎండించిన కోతి మర్మాంగ చూర్ణం వాసన గల పూవులకు చమిరి ఎవరికైనా వాసనచూడను ఇస్తే, వారు అతనికి వశులవుతారు.

పుత్తఞ్జరి వ్వ కఅఞ్జళివ్వ మోహవ్వ బర్హిచూడోవ్వ,
కుణఇ వసే గోరమ్భ వ్వ పఞ్చ మళ మీసిఆ దిణ్ణా. 38

పుత్రఞ్జరీ వా కృతాఞ్జలి ర్వా (మోహావా) బర్హిచూడా వా,
కరోతి వశే గోరమ్భావా పఞ్చ మల మిశ్రితా దత్తా.

పుత్రిఞ్జరీ స్త్రీతిభిః, కృతాఞ్జలి ర్నతికృత్ మోహా మోహనీ బర్హిచూడా మయూరశిఖా, గోరమ్భాని సుమనస్యః(?) చూర్ణ మిశ్ర నవనీత మతిశయః ప్రసిద్ధమ్ అవిధేయ వశీకరణం చరణతలాభ్యఙ్గయుక్త్యా. గోరమ్భా ఓషధి విశేషః. తదీయసూక్ష్మ చూర్ణ భావితం నవనీతం వశీకార్యస్య పాదతల లేపాత్ సుప్రసిద్ధం వశీకరణమితి.

పుత్రంజారిని గాని, లజ్జావతినిగాని, మయూర శిఖినిగాని, గోరమ్భను గాని స్వపంచ మలాలతో కలిపి ఇస్తే వశీకరణం. ఈ చూర్ణాలను వెన్నతో కలిపి పాదాలకు రాచితే వశులవుతారని వ్యాఖ్యాత అంటున్నాడు.

ణర కాళసార హయ మత్తకుఞ్జరా హోన్తి దాసపడిరూవా,
చన్దాలి ఆఇ కమసో వడ్ఢన్త ఏక్కక్క పత్తాఇ. 39

నర కాలసార హయ మత్తకుఞ్జరా భవన్తి దాసప్రతిరూపాః,
చన్దాలికయా క్రమశః వర్ధమానైకైక పత్రయా.

చన్దాలికా రక్తకఞ్చుకాఖ్యా ఓషధిః. తయా నరస్య కృష్ణసారస్య మృగస్య తురగస్య మత్తవారణస్య ఏకైక పత్రవృద్ధ్యా దత్తయా తే నరాదయో దాసప్రతిరూపా భవన్తి.

గన్నేరు ఆకులను ఒకటినుంచి వరుసగా పెంచుస్తూ నరులకు, జింకలకు, గుర్రాలకు, మదపుటేనుగులకు ఇస్తే, దాసులలాగ వశమౌతారు.

గన్ధఅ శిలా విళేవిఅ సోసిఅ చుణ్ణీకఅం మహుమ్మీసమ్,
ళేవేణ (వసే మహిళాం) కుణఇ రఏ కుళిస తరు ఖన్దం. 40

గన్ధక శిలా విలేపిత శోషిత చూర్ణీకృతం మధూన్మిశ్రమ్,
లేపేన వశే మహిళాం కరోతి (రతే) కులిశ తరుఖన్డమ్.

కులిశః సునాకృక్షః తస్య ఖణ్డః ఏకదేశః గన్ధ పాషాణ మనశ్శిలా ఖణ్డాభ్యాం శోషితః తతశ్చూర్ణీకృతః పశ్చాత్ క్షౌద్రభావితో రతిసమయే ధ్వజ లేపాత్ యోషితం వశీ కరోతి.

జెముడు ముక్కను గంధక మణిశిలలతో కలిపి ఎండబెట్టి పొడిచేసి, తేనెలో కలిపి రతి సమయంలో పురుషాంగానికి రాచుకుంటే, స్త్రీని వశపరచు కుంటాడు.

దిబ్భన్దిఅ మహు కప్పూర లిత్తలిఙ్గా రమన్తి జే సురఏ,
హిఅఏ మహిళాణ ణరా వసన్తి తే దిగ్ఘఅల కాళమ్. 41

ఏస కిళ జోఅరాఓ దిణ్ణో రుద్దేణ మూళ ఏవస్స,
భద్దస్స దేవదత్తా(ఏ) వసమ్మి సమస్థిఅ ణేణ. 42

ద(ఋ?)ఢే (న్ద్రి?న్ద్రియ) మధు కర్పూర లిప్తలిఙ్గా రమన్తే యే సురతే,
హృదయే మహేళానాం నరాః వసన్తి తే దీర్ఘకం కాలమ్.

ఏష కిల యోగరాజో దత్తో రుద్రేణ మూలదేవాయ,
భద్రాయ దేవదత్తా(య?) వశేఽస్య సంస్థితా నేన.

దక్షః ప్రాణివిశేషో ఖాలూక ఇతి ప్రసిద్ధః, తదీయేన్ద్రియేణ పిష్టేన తథా మక్షికఘనసారాభ్యాం లిప్తసాధనా యే రమన్తే నిధువనే క్రీడన్తి తే కామినీనాం చిరంకాలం హృదయే వసన్తి. సదా భవన్తీత్యర్థం. అస్త్యేవానుశంసార్థా స్పష్టా ద్వితీయగాథా. భద్రశబ్దో మూలదేవ విశేషణ మితి. యుగలకమ్.

ఎలుగుబంటి వీర్యాన్ని తేనె కర్పూరాలతో మెదిపి తమ పురుషాంగానికి పూసుకొని స్త్రీలను భోగిస్తే పురుషులు మహిళల మనస్సులో చిరకాలం వుంటారు. ఈయోగరాజాన్ని రుద్రుడు భద్రుడైన మూలదేవునికి ఇచ్చాడు. ఈ యోగంతో దేవదత్త మూలదేవుని వశంలో వుంది.

మణికుసుమ సళిళ ఘిఅ (మహు) జాళిణిఫళ రేణు పారఅ హిమేహి,
కీరఇ విఅడ్ఢదఇఓ కఅఅఫలు మ్మిసిఓ శేఓ. 43

మునికుసుమ సలిల ఘృత మధు జాలినీఫల రేణు పారద హిమైః,
క్రియతాం విదగ్ధ దయితః కతకఫలోన్మిశ్రితో లేపః.

ముని రగస్త్య తరుః తత్కుసుమజలేన తద్రసేనేత్యర్థః. తథా ఘృత మాక్షికాభ్యాం తథా జాలిన్యా దేవతాశ్యాస్సమృద్ధినా ఫలచూర్ణేన తథా సూతేన చన్దనే దత్తైః కతకఫల చూర్ణమిశ్రైః నాగరప్రియో ధ్వజలేపః కామినీ వశీకార హేతుః క్రియతా మితి.

అవిసె పూవుల రసం, నేయి, తేనె, నూగుబీరపండ్లు, పర్పాటకం, పాద రసం నున్నగా నూరి, చిల్లగింజలపొడి, చందనం కలిపి పురుషుడు రతిసమ యంలో పురుషావయవానికి పూసుకుంటే స్త్రీని వశపరచుకొంటారు. ఈ లేపం నాగరకులకు చాలా ఇష్టమైనది.

జస్స మణే కజ్జం సామలీఏ దాసత్తణం పవణ్ణాఏ,
సో కుణఇ లింగలేవం కళరవమళ సిన్ధవ మహూహి. 44

యస్య మనసి కార్యం శ్యామలయా దాసత్వం ప్రపన్నయా,
స కరోతు లిఙ్గలేపం కలరవమల సైన్ధవ మధుభిః.

కలరసమలం పారావతశకృత్. సైన్ధవ మధునీ ప్రసిద్ధే. శిష్టం గతార్థమితి.

యువతి తనకు దాసురాలు కావాలని కోరుకొనేవాడు పావురం పెంట సైంధవలవణం నూరి తేనెలో కలిపి తన పురుషాంగానికి పూసుకొని రమించు గాక ![1]

1. చూ. రతిరహస్యం.

ససి సూఆ రుణ కవిలింగ కణఅ మహు లిత్త లింగ రమిఆఓ,
కుణఇ వసే లడహవిళాసిణీఓ విరహే ణ జీఅన్తి. 45

శశి సూతారుణ కపిలిఙ్గ కనక మధులిప్త లిఙ్గ రమితాః,
కరోతి (వశే) లటహ విలాసినీ ర్విరహే న జీవన్తి.

పారద కర్పూర కుఙ్కుమ వానరధ్వజ మాతుల క్షౌద్రాభ్యక్తేన లిఙ్గేన కామితాః సుభగకామినీః పురుషో వశీకరోతి. ఏవం నామ (కాశ్యపాఽతా వశ్యా) భవన్తి, యత్ విప్రయోగే న జీవన్తీతి.

పాదరసం కర్పూరం, కుంకుమపూవు, కోతి శిశ్నం ఉమ్మెత్తలను తేనెలో నూరి పురుషాంగానికి పూసుకొని రమించిన పురుషునికి విలాసినులు వశు లౌతారు అతడు విడిపోతే విరహంతో మరణిస్తారు. విరహావేదలతో మరణిం చేంతగా వశులౌతారు.

ససి రస లఅణమఅ గఅణ పిప్పలి సిన్ధు తుంబు(రు) మహూహి,
లేవిఅ ధఆణ మహిళా హోన్తి రఏ ణిజ్ఝర సరిచ్ఛా. 46

శశి రస లవనామద గగన పిప్పలీ సిన్ధు తుమ్బురు మధుభిః,
లేపిత ధ్వజానాం మహేలా భవన్తి రతే నిర్ఝర సదృశాః.

కర్పూర పారతాభ్యామ్ తథా లయనిమదేన(?) లతాకస్తూరికయా తథా గగనేనాభ్రకేణ తథా మాగధికయా తథా సైన్ధవేన తథా తుమ్బురుఫలైః ప్రసిద్ధై స్తథా మాక్షికేణ ఏతై రభ్యక్త లిఙ్గానాం నిధువనసమయే వనితా బహుమద స్యన్దినో భవన్తి. తతశ్చ వశ్యత్వ మాపద్యన్త ఇత్యర్థః స్థిత ఏవేతి.

కర్పూరం, పాదరసం, లతాకస్తూరి, అభ్రకం, పిప్పళ్లు, సైంధలవణం, ఆనపకాయ పొడిగొట్టి తేనెలో కలిపి పురుషాంగానికి పూసుకొని రమిస్తే స్త్రీలు సెలయేరులాగ సడలిపోతారు.

హరిఅ శజ్జణ పారఅ మాగహిఆ కుట్ఠ సేన్ధవ మహూహి,
కళరవ పురీస మీసో లి(ఙ్గ?ఙ్గే)లేఓ కఓ విహిణా. 47

సోహగ్గ మఅ పరవస తరుణి అణ హిఅఅ మత్తమాఅఙ్గో,
సురఏ రభసేణ వసే కరేఇ మఅణంకుసో ణామ. 48

హరితాళాఞ్జన పారత మాగధికా కుష్ఠ సైన్ధవ మధుభిః,
కలరవపురీష మిశ్రైః లిఙ్గే లేపః కృతో విధినా.

సౌభాగ్య మద పరవశ తరుణీజన హృదయమత్తమాతఙ్గమ్,
సురతే రభసేన వశే కరోతి మదనాఙ్కుశో నామ.

హరితాళ సౌవీరాఞ్జన హరవీర్య పిప్పలీ విషాణ లవణ మాక్షికైః పారావతమల సంయుక్తైః విధినా మదసమాంశరూపేణ విధానేన కృతో ధ్వజాభ్యఙ్గో సురతే రభసేన సాభిలాషత్వేనోక్త విశేషణ విశిష్టా స్త్రీః తరుణీ ర్వశీకరోతీతి యుగళకమ్.

అరదళం, సౌవీరాఞ్జనం, పాదరసం, పిళ్ళిప్పలు, చెంగల్వకోష్ఠు, సైన్ధవ లవణం, పావురాల పెంటలను సమపాళ్లగా నున్నగా పొడిచేసి తేనెలో కలిపి చేసిన లేపాన్ని మదనాఙ్కుశమని అంటారు. దీనిని తన పురుషాంగానికి విధిప్రకారం పూసుకొని సంగమించే పురుషుడు సౌభాగ్య మదంతో త్రుళ్ళిపడే యువతుల హృదయమత్త మాతంగాన్ని అణచివేసి, ఆ తరుణులను విసురుగా వశపరచు కొంటాడు.

జాఇ (వ) కాఇ వ ఘేత్తూణ పఞ్చ కుసుమాఇ రత్త వణ్ణాఇ,
సమతుళిఅ పిఅఙ్గు మీసిఆఇ అఇమసిణ పిట్ఠాఇ. 49

ఏఏణ లిత్తలిఙ్గో జం జం కామేఇ కామిణిం కుసళో,
సోభగ్గ రూవ గుణ గవ్విఅం తరుణిం వసే కుణఇ. 50

యాని వా కాని వా గృహీత్వా పఞ్చకుసుమాని రక్తవర్ణాని,
సమతులిత ప్రియఙ్గుమిశ్రితా న్యతిమసృణపిష్టాని.

ఏతేన లిప్తలిఙ్గో యాం యాం కామయతే కామినీం కుశలః,
సౌభాగ్య రూప గుణగర్వితాం (తరుణీం) వశీకురుతే.

యానివా కానిచిత్ ప్రభి(న్న) జాతిపుష్పమితి పఞ్చ లోకహితాని పుష్పాణి గృహీత్వా తత్తుల్యపరిమాణ గన్ధ ప్రియఙ్గు మిశ్రితాని కృత్వా ఏతేన ద్రవ్యేణ కృతధ్వజాభ్యఙ్గో యాం యాం యోషితం రమయతి సా సా సుభగత్వ వపుః ప్రకర్ష గర్వితాపి తస్య వశ్యత్వ మాపద్యత ఇతి యుగలకమ్.

విభిన్న జాతుల ఎర్రటి ఐదు పూవులు, వాటికి సమపాళ్ల గంధకం, పేర్రింకణం మెత్తగా నూరి పురుషాంగానికి విధిపూర్వకంగా రాచుకొని కుశలతతో సౌభాగ్య రూప గుణ గర్విత అయిన ఏ స్త్రీతో సంగమించినా, ఆ స్త్రీ మదముడిగి అతనికి వశురాలవుతుంది.

ఘఅ ఘట్ట (రత్త)కఇలింగ(లిత్త) లింగాణ లదహ (వణిదాఓ),
హోఇ వసే మఅరద్ధఅ సర (సోఅర) సల్ల విహురాఓ. 51

ఏఅస్స మూలసిరిణా మఅరద్ధఅ సర సహోఅ(ర) సమస్స,
లేవస్స పట్టబన్ధో కఓ మహాకాళ భువణమ్మి. 52

ఘృత ఘృ?పి)ష్ట (రక్త) కపిలిఙ్గ లిప్తలిఙ్గానాం లఘువనితాః,
భవన్తి వశే మకరధ్వజ శరసోదర శల్య విధురాః.

ఏతస్య శ్రీమూలదేవేన[1] మకరధ్వజ శర సహోదర సమస్య,
లేపస్య పట్టబన్ధః కృతో మహాకాలభువనే.

ఘృతపిష్టేన రక్తస్య కపేః మర్కటస్య మేఢ్రేణ లిప్తసాధనానాం సున్దరస్త్రియః స్మరశర నికరశల్య వ్యథితాః సద్యో వశీభవన్తి, అస్యైవానుశంసార్థా స్పష్టార్థా గాథా. మకరధ్వజ శరాణాం సహోదరతుల్యస్య సమానార్థకారిత్వాద్ భ్రాతృతుల్యస్య యోగ(స్య) పట్టబన్ధః కృత ఇతి యుగలకమ్.

ఎర్రమూతి కోతి లింగాన్ని నేతిలో ముద్దగా చేసి ఆ లేపాన్ని విధిపూర్వకంగా తన పురుషాంగానికి రాచుకొని రమిస్తే, విలాసినులైన యువతులు మన్మథ బాణానికి తోడుబుట్టువై శక్తిమంతమైన ఆ పురుషాంగం దెబ్బలకు తట్టుకోలేక వశులై పోతారు. మకరధ్వజుని బాణాలకు సోదరసమమైన ఈ లేపానికి శ్రీ మూలదేవుడు మహాకాలుని భువనంలో (ఉజ్జయినిలో?) పట్టం కట్టాడు. మహాకాలుడూ మెచ్చాడని తాత్పర్యం.

జాలిణిఫళ రేణు రసింద కణఅ లోఅణ ఖణ్ణ సహిఏహి,
సురఅమ్మి ఓట్టవారుణి దుద్ధేణ కరంభిఓ లేవో. 53

1. ప్రాకృతంలో మూలసిరిణా అని వున్నదానికి ఛాయ శ్రీ మూలదేవేన అని వున్నది.

ఏసో విఅ గురుజోవ్వణ సోహగ్గొత్తాణ కామి(ణి) జణస్స,
హరఇ మఅరట్ఠం మఅరద్ధఓ వ్వ భువణే విఅంభంతో. 54

జాలినిఫల రేణు రసేన్ద్రి కనక లవణా మవేతస(స?) హిమైః,
సురతే ఉష్ట్రివారుణి దుగ్ధే(న) మిశ్రీకృతో లేపః.

ఏషోఽపి గురుయౌవన సౌభాగ్యోత్తాన కామినీ జనస్య,
హరతి (మద)గర్వం మకరధ్వజ ఇవ భువనే విజృమ్భమాణః.

దేవదాళీఫల చూర్ణేన పారతేన చ హరదయితేన సైన్ధవేన అమ్లవేతసేన చన్దనేన చ ఏతైః కరభవారుణ్యాః క్షీరేణ చ ఆలోలితో లేప ఏషోఽపి సురత సమయే ప్రయోగః ప్రకృష్ట (వారుణ్యాః?తారుణ్య సౌన్దర్యాః?ర్యో)న్నతస్య విలాసినీలోకస్య సాక్షాత్ కన్దర్ప ఇవ దర్పం (జనయతి విజయమానో?) హరతీతి యుగళకమ్.

నూపు బీరపొడి, రేణుకలు, పాదరసం, ఉమ్మెత్త, సైన్ధవ లవణం, పుల్లబ్రబ్బలి, చందనాలను ఏనుగు పల్లేరు పాలతో నూరి సిద్ధమైన లేపాన్ని సురత సమయంలో పురుషాంగానికి పూసుకున్న పురుషుడు యౌవన సౌభాగ్యంతో పోతరించిన కామినుల మదగర్వాన్ని ప్రపంచంలో ఎప్పటికప్పుడు విజృంభిస్తున్న మకరధ్వజునివలె విజృంభిస్తూ అణచివేస్తాడు.

హయళాళా సిఅసరిసవ మఞ్జిట్ఠా జాఇకుసుమ దళ మీసం,
జో కుణఇ లింగ లేవం సో చ్చిఅ కుసుమాఉహో హోఇ 55

హయలాలా సితసర్షప మఞ్జిష్ఠా జాతికుసుమ దళ మిశ్రమ్.
యః కరోతి లిఙ్గలేపం స ఏవ కుసుమాయుధో భవతి.

తురగముఖ నిష్యన్దో గౌరసర్షపః మఞ్జిష్ఠా జాతికుసుమం సుమనః పుష్పాణి తమాల పల్లవాని ఏతాని మిశ్రయిత్వా కృతో ధ్వజలేపః ప్రయోక్తుః సాక్షాత్కుసుమాయుధత్వ మాపాదయతీతి.

గుర్రపు నోటినురగ, తెల్లావాలు, మంజిష్ఠ, జాజిపూవులు, ఆకుపత్రి నున్నగా మెదిపి తన పురుషాంగానికి పూసుకొని సంగమించేవాడు స్త్రీలకు సాక్షాత్తు మన్మథుడౌతాడు.

హరబీఅ ఘుసిణ ఘణసార రోఅణా మళఅ హేమరఅ రఇఓ,
సురఅమ్మి హరఇ హిఅఅం లేవో సురసున్దరీణం పి. 56.

హరబీజ కుఙ్కుమ (ఘుసృణ) ఘనసార రోచనా మలయ హేమరజో రచితః.

సురతే హరతి హృదయం లేపః సురసున్దరీణా మపి.

హారత కాశ్మీర కర్పూర గోరోచనా చన్దన మాతుల చూర్ణైర్నిర్మితః సాధనలేపః అప్సరసామపి చిత్తం హరతీతి.

పాదరసం, కుంకుమపూవు, కర్పూరం, గోరోచనం, చందనం, ఉమ్మెత్త విత్తులను పొడికొట్టి చేసిన లేపాన్ని పురుషుడు పురుషాంగానికి రాచుకొని సంగమిస్తే దేవసుందరుల హృదయాన్ని కూడ దొంగిలిస్తాడు.

తఇ తఅర కళ్ళ కేసర కుసుమ్భ సేలేఅ విరఇఅం కుణఇ,
సౌభగ్గ మణణ్ణసమం వామాణ విలేవణం సుహఅం. 57

త్వక్తగర కల్ల కేసర కుసుమ్భ శైలేయ విరచితం కరోతి,
సౌభాగ్య మనన్యసమం వామానాం విలేపనం సుఖదమ్.

వల్కల కుటిల మాంసీ నాగరకేసర మహారజనీ వరపుష్పైః విరచితః వధూనాం వరాఙ్గలేపః పరమం సౌభాగ్యం కరోతి సుఖదత్వాదితి.

తాళీసపత్రి, గ్రంథితగరం, తక్కోలం, నాగకేసరాలు, కుసుమపూవు, శిలాజిత్తులను నూరి స్త్రీలు మర్మాంగానికి లేపనం చేసుకొంటే రతిసమయంలో చాల సుఖకరంగా ఉంటుంది కనుక సౌభాగ్యదాయకం.

సిన్ధు అఆ సోవచ్చళ సోవీర(అ)మచ్ఛపిత్త వరఏహి,
ఘఅ మహు క(ణా?ణా) సణాహో భగలేవో కుణఇ సోహగ్గం. 58

సైన్ధవ వచా సౌవర్చల సౌవీరక మత్స్యపిత్త వరకైః,
ఘృత మధు (కృతోసా? కణా సనాథో) భగలేపః కరోతి సౌభాగ్యమ్.

లవణోగ్రగస్థా కృతక శైలాఞ్జన మత్స్యపిత్తైః తథా వరణ్యా సౌరాష్ట్రి మృత్తికయా చేత్యేతైః కృతః సర్పిర్మాక్షిక పిప్పలీ చూర్ణయుతః స్త్రీణాం వరాఙ్గాభ్య(క్తః?ఙ్గః) సౌభాగ్య మానహతీతి.

సైంధవలవణం, వస, సౌవర్చలవణం, సౌవీరాఞ్జనం, చేపపిత్తం, సౌరాష్ట్రిమృత్తిక, పిప్పళ్ళను నున్నగా నూరి నేయి తేనెలతో కలిపి స్త్రీలు తమ మర్మాంగానికి పూసుకుంటే రతి సమయంలో చాల సుఖానందాలు కలుగుతాయి. కనుక సౌభాగ్యకరమ్.

సిఅసిద్ధత్థఅ తేళ్ళం దాళిమ పఞ్చఙ్గ సాహిఅం విహిణా,
గుజ్ఝఙ్గేణ రఏ కుణఇ వసే నిఅ పఇం మహిళా. 59

సితసిద్ధార్థక తైల దాడిమ పఞ్చాఙ్గసాధితం విధినా,
గుహ్యాభ్యఙ్గేన రతే కరోతి వశే నిజపతిం మహేలా.

గౌరసర్షపతైల దాడిమస్య పఞ్చాభి రంశైర్దలాదిభిః విధానేన సాధితం పక్వం వరాఙ్గలేపేన ప్రయోజ్య స్త్రీ కాముకం వశీకరోతి. విధిరత్ర ద్రవ్యచతుర్గుణం తైలం, తచ్చతుర్గుణం జలం పక్వం లేపమాత్ర మితి.

దానిమ్మచెట్టు పంచాంగం- వేరు, పట్ట, ఆకు, పూవు, పండు తెల్లావ నూనెలో వేసి కాచి తయారు చేసిన తైలాన్ని స్త్రీ రతిసమయంలో తన మర్మాంగానికి మర్దించుకుంటే తన పతిని నిరంతరం వశపరచుకొంటుంది. ఈ తైలాన్ని వస్తువుకు నాలుగింతలు నూనె, దానికి నాలుగింతలు నీళ్లు పాళాలుగా చతుర్థ భాగం మిగిలేట్టు కాచాలి.

మాళఇపసూణ సాహిఅ తేళ్ళబ్భ(ఙ్గో? త్తే) వరాఙ్గకుహరమ్మి,
మహిళాణ సురఅ సమఏ హోఇ పఈ దాసపడిరూవో. 60

మాలతీప్రసూన సాధిత తైలాభ్యక్తే వరాఙ్గకుహరే,
మహేలానాం సురతసమయే భవతి పతిః దాసప్రతిరూపః.

సుమనః పుష్పైరుక్తేన విధినా సాధితం యత్ తిలతైలం తేన సురత సమయే క్షిప్తే సంసారమార్గవివరే కామినీ కాముక మత్యన్తవశ్యం కరోతీతి.

జాజిపూవులతో విధిపూర్వకంగా సాధించిన తైలాన్ని స్త్రీలు రతిసమయంలో మర్మాంగానికి బాగా అలదుకుంటే మగడు బానిసవలె అవుతాడు. జాజి పూవులకు నాలుగింతలు నూవులనూనె, దానికి నాలుగింతలు నీళ్లు పోసి తైలం కాచాలి.

పసువఇ జళ వట్టిఅ ణింబ దారు గుగ్గులు రసఞ్జణ కఏణ,
మహిళా వరఙ్గ ధూఏణ ణిఅ దఇఅం వసే కుణఇ. 61

పశుపతి సలిల(?జల) వర్తిత నిమ్బ దారు గుగ్గులు రసాఞ్జన కృతేన,
మహేలా వరాఙ్గ ధూపేన నిజదయితం వశీకరోతి.

భాగమూత్రపిష్టైః పిచుమన్ద దేవదారు పురభాగైః కృతో నిర్మితో యో ధూపః తేన మహేలా వరాఙ్గం ధూపయతి కాముకం వశే కరోతీతి.

వేప పట్టను, గుగ్గిలపుచెట్టు పట్టను, రసాంజనాన్ని మేక పంచితంతో నూరి, ఎండించి ఆ పొడితో తన మర్మాంగానికి ధూపం వేసుకొనే యువతి తన పతిని తన వశంలో ఉంచుకుంటుంది. రతి సమయంలో ఈ ధూపం మర్మాంగానికి వేసుకొని రమిస్తే పతి వశుడౌతాడని భావం.

దప్పిఅ పసువఇ జళ పిట్ఠ వాణరీమూళ శేవిఉమ్మళిఅమ్,
ణ పడఇ ళిఙ్గం ఖరకోరి ఖర రఅ(అ)స సుధిఅం పి. 62

దర్పిత పశుపతిజల పిష్ట వానరీమూల లేపితోద్వర్తితమ్,
న పతతి లిఙ్గం ఖరఖారీ ఖర రతాయాససూదిత మపి.

మత్తబస్తప్రస్రవేణ పిష్టం యద్వానర్యాః కపికచ్ఛ్వాః మూలం తేన లిప్తం యదుద్వర్తితం చిహ్నం కర్కశాధమ దాసీనిధువనక్లేశ కదర్థిత మపి పుంశ్చిహ్నం స్తబ్ధత్వం న జహాతీతి.

దూలగొండి వేరును పోతరించిన మేకపోతు పంచితంలో చాది, దానిని పురుషుడు తన పురుషాంగానికి పూసుకొని మర్దనం చేసుకొని రమిస్తే ఎంత కర్కశురాండ్రయిన దాసీజనమయినా వశులవుతారు. వారి సంగమంలో పురుషాంగం ఎంత రాపిడి పొందినా, వాలిపోదు, బిగువు సడలదు.

సత్తాహం పసువఇ సళిళ భావిఅం కరహవారుణీమూళమ్,
గాహోవ్వట్టణ విహిణా కుణఇ రఏ సాహణత్థంభమ్. 63

(సప్తాహం) పశుపతి సలిలభావితం కరభవారుణీమూలమ్,
గాఢోద్వర్తన విధినా కరోతి రతే సాధన స్తంభమ్.

సప్తదినాని ఛాగమూత్రేణ భావిత ముష్ట్రవారుణీమూలం పిష్టం సద్ బహలే నోద్వర్తన కర్మణా సురతే ధ్వజ స్తమ్భ(మ?ము) పహరతీతి.

ఏనుగు పర్లేరు వేరును ఏడు రోజులపాటు మేక పంచితంలో నానబెట్టి తర్వాత దాని గంధాన్ని రతిసమయంలో పురుషుడు పురుషాంగానికి పూసుకొని బాగా మర్దిస్తే, ధ్వజభంగం- వాలిపోవడం ఉండదు.

కమ పరివడ్ఢిఅ టంకణ పిప్పళి తండుళ విసేహి పిట్ఠేహి,
ళేవిఅ ధోఏణ ణరో ళింగేణ చిరం రఏ మళఇ. 64

క్రమపరివర్ధిత టఙ్కణ పిప్పలి తణ్డుల వి(షమూః?ష్టైః పిష్టైః),
విలిప్తధౌతేన నరో లిఙ్గేన చిరం(ఓరమట? రతే మిలతి).

టఙ్కణం సువర్ణపాదికా, పిప్పలీ, తణ్డులం మాగధికాబీజాని, విషం ముస్తాది, ఏతై రుత్తరోత్తరవృద్ధ్యా గృహీత్వా పిష్టైః ప్రథమం లిప్తేన పశ్చాద్ధౌతేన ధ్వజేన బహలం నిధువనే క్రీడతీతి.

టంకణక్షారం, పిప్పళ్ల, వాయువిళంగాలు (వ్యాఖ్యాత పిప్పలీ తండుల ఏకపదంగా తీసుకొని పిప్పళ్ల అన్నాడు), ముస్తలను ఉత్తరోత్తర విధిగా గ్రహించి నూరి, ఆ గంధాన్ని పురుషుకు రతి సమయంలో తన పురుషాంగానికి బాగా పట్టించి, తర్వాత కడిగివేస్తే చాలాసేపు రమించగలడు.

మణ్డోక్కవసా కురువిల్ల ఖణ్డఖణ్డేహి కాఢిఅం దుద్ధమ్,
ధఅధూమ ధఅత్థంభం కరేఇ చరణతళ ళేవేణ. 65

మణ్డూకవసా కురువిల్ల ఖణ్డఖణ్డైః క్వథితం దుగ్ధమ్,
(ధ్వజ) ధూమ ధ్వజ స్తమ్భం కరోతి చరణతలలేపేన.

దుర్దరస్నేహేన తథా కురువిల్లస్య కుళీరాఖ్యస్య మత్స్యస్య (ఖణ్డ) ఖణ్డైః నిశితశకలైః సహ క్వథితం క్షీరం (ధ్వజస్య ధూమ) ధ్వజస్య వాగ్నేః స్తమ్భం కరోతి. తేన లిప్తపాదః చిరం స్తబ్ధధ్వజో భవతి అగ్నినా చ న దహ్యేత ఇత్యర్థః

కప్పవస, కురువిళ్ళమనే చేపముక్కలతోపాటు ఉడికించినపాలు అరికాలుకు రాచుకొన్న పురుషుడు చాలాసేపు స్తబ్ధలింగుడై రమిస్తాడు. ఈ పాలు రాచుకుంటే మంటలను కూడ ఆపగలడు, అగ్నిభయం ఉండదు.

సిద్ధం కుసుమ్భ తేళ్ళం భూమిళఆ చుణ్ణ మీసిఅం విహిణా,
చళణ బ్భంగేణ రఏ (కరేఇ) ణ(ర?రం) ఖ(రఅ)రుచ్ఛాహం. 66

సిద్ధం కుసుమ్భతైలం భూమిలతా చూర్ణ మిశ్రితం విధినా,
చరణాభ్యఙ్గేన రతే కరోతి నరం ఖరతరోత్సాహమ్,

కుసుమ్భస్య పద్మకస్య బీజోద్భవం తైలం గణ్డూపద చూర్ణేన (కురు?ఖర) పచన విధినా, సాధితం పాదలేపేన రతివిషయే పురుషం తరుణ రాసభం కరోతీతి.

శంఖపుష్పి చూర్ణంతో విధివత్తుగా సిద్ధపరచిన కుసుమనూనెను పురుషుడు పాదాలకు బాగా మర్దించుకుంటే వయసు గాడిదలాగ ఎంతసేపైనా రతిక్రీడ చేస్తాడు.

ణీపప్పళ సిఅపంకఅ కేసర మహు సక్కరా విళిత్తేణ,
సురఅమ్మి చిరం కీళఇ దఢలింగే ణాహి వివరేణ. 67

నీలోత్పల సితపఙ్కజ కేసర మధు శర్కరా విలిప్తేన,
సురతే చిరం క్రీడతి దృఢలిఙ్గో నాభివివరేణ.

కువలయేన తథా శ్వేతపద్మ కిఞ్జల్కేన తథా మధు శర్కరాభ్యాం లిప్తేన నాభికుహరేణ పురుషః స్తబ్ధలిఙ్గః సన్ సురతే చిరం రమత ఇతి.

నల్ల కలువలు, తెల్ల దామర కేసరాలు తేనె చక్కెరలతో కలిపి నూరి బొడ్డుకు పట్టించుకొన్న పురుషుడు చాలసేపు సురతక్రీడ కొనసాగిస్తాడు.

సిఅ వాఅస జఙ్ఘా మూళోమ్మిస కమళకేసర మహూహి,
ణాహీహి కిఓ శేవో వీఅ త్థమ్భం రఏ కుణఇ. 68

సితవాయస జఙ్ఘా మూలోన్మిశ్ర కమలకేసర మధుభిః,
నాభౌ కృతో లేపో బీజ స్తమ్భం రతే కురుతే.

శ్వేతాయాః కాకజఙ్ఘాయాః మూలేన తథా (కమల) కిఞ్జల్కేన తథా చ మధునా ఏతైర్మిశ్రైః సంపాదితో నాభివివరాభ్యఙ్గో రతౌ వీర్య నిరోధం కరోతి చిరం రమ(య)తీత్యర్థః.

తెల్ల చివుకువెలుగు వేరు, కమలకేసరాలు తేనెలో నూరి, ఆ తేనెను రతి సమయంలో బొడ్డుకు బాగా పట్టించుకుంటే వీర్యం చాలాసేపు స్తంభిస్తుంది, చాలాసేపు రమించగలడు.

ఛీరళ్లి చుఅంపా దుద్ధ వ(త్తి)అం చళణ జుఅళ శేవేణ,
కుణఇ సమగ్గా మూళం బీఅత్థంభం రఏ సుఇరమ్. 69

క్షీరళి గవికా దుగ్ధవర్తితం చరణయుగల విలేపేన,
కరోతి సమఙ్గామూలం బీజ స్తమ్భం రతే సుచిరమ్.

సుధాయా స్తథా ఛగల్యాః క్షీరేణ పిష్టం లజ్జాలుకాయా మూలం పాద ద్వయలేపేన రతౌ పూర్వోక్తం కార్యం కరోతీతి.

స్వర్ణ క్షీరిని (బలరక్కసి) పాలతోను, అత్తపత్తివేరును మేక పాలతోను అరగదీసి రెండు అరికాళ్ళకి రతిసమయంలో రాచుకుంటే బీజ స్తమ్భం కలుగు తుంది.

సిఅసరిసవ మిరియ వఆ విసాణ సురసా విళఙ్గ వీఏహి,
దుస్సీళ గో వశీఅరణ మఞ్జణం పసువఇ జళేణ. 70

సిత సర్షప మరిచ వచా విషాణ సురసా విళఙ్గ బీజైః,
దుశ్శీల గవీ వశీకరణ మఞ్జనం పశుపతి జలేన.

గౌర సిద్ధార్థ కృష్ణోగ్రగన్ధా కుష్ఠ ఖఞ్జకా కృమిఘ్నబీజైః భాగమాత్ర పిష్టైః కృత మఞ్జనం దుష్టానాం ధేనూనాం దమన మితి.

తెల్లావాలు, మిరియాలు, వస, చెంగల్వకోష్టు, ఎఱ్ఱతులసి, వాయు విళంగాలను మేక పంచితంతో నూరి కలికం వేస్తే తుడుగు ఆవులు (చెడుగొడ్లు) మచ్చికవుతాయి.

ఇఅ ఏస పరిసమత్తో వివిహ వసీఅరణ జోఅ సంపుణ్ణో,
హరమేహళాఏ తఇఓ విఅద్ధ దఇఓ పరిచ్ఛేఓ. 71

ఇత్యేష పరిసమా(ప్యతే?ప్తో) వివిధ వశీకరణయోగ సంపూర్ణః,
హరమేఖలాయాః తృతీయో విదగ్ధ దయితః పరిచ్ఛేదః.

హరమేఖలలో వివిధ వశీకరణయోగ సంపూర్ణము, చతురులకు ఇష్టమైనది అయిన ఈ మూడవ పరిచ్ఛేదం ఇట్లు సమాప్తమైనది.

అథ చతుర్థః పరిచ్ఛేదః

వేసాణ వియడ్ఢాణ అ సరీర పరిఅమ్మ జణిఅ పరిఓసం,
సాహేమి చఉత్థ మహం సమ్పఇ విఉళం పరిచ్ఛేఅం. 1

వేశ్యానాం విదగ్ధానా ఇ్చ శరీర పరికర్మ జని(త) వరితోషమ్,
సాధయామి చతుర్థ మహం స(మ్ప్రతి విపులం పరిచ్ఛేదమ్.

వేశ్యా విదగ్ధ(గ్రహణం పూర్వపరిచ్ఛేద(క్రమానుసరణమా(త్రమ్. వక్ష్య మాణస్తు సర్వసాధారణమ్. శిష్టః సుబోధః.

వేశ్యలకు, చతురులకు శరీరాలంకరణను గురించి చెప్పేది గనుక సంతోషకరమూ, విపులమూ అయిన నాల్గవ పరిచ్ఛేదాన్ని ఇప్పుడు వివరిస్తున్నాను.

కరిదసణామళఅ మసీ భఆగరఅ విపక్క తేళ్ళ కళ్ళవిఆ,
శేవేణ కుణఇ పుడం ఖళళీ వి వికుఞ్చిఏ చిహురే. 2

కరిదశనా మలక మషీ భృజ(రాజో?రస) విపక్వ తైలార్ద్రీకృతాన్,(?)
లేపేన కరో(తి) స్ఫుటం ఖలతేరపి కుఞ్చితాన్ చికురాన్.

హస్తిదన్తం, ధా(త్రీఫలఇ్చ పుటపాకేన మషీకృత్య మార్కవరసేన విపక్వం తేన మి(శిత(ధామ?)స్యాలేపః ఖల్వాటస్యాపి కుటిలాన్ కేశా నాపాద యతి. కిం పున రన్యస్య. తైలపక్వవిధిః సమూలస్య మార్కవస్య చ పలే తత్స్వరసస్య ద్వావింశత్పలాని తిలతైలపలాన్యష్టౌ తాన్యేవ (గ్రాహ్యాణీతి స్వరస పాకేన సర్వత్రైషైవ స్థితిః.

ఏనుగు దంతాన్ని ఉసిరికాయను మసిచేసి, గుంటగలగర రసంలో పాకం చేసిన నూవులనూనెతో కలిపి పూసుకుంటే బట్టతలవారికి కూడా నొక్కులజుట్టు పెరుగుతుంది. తైల పాక విధి అంటే సమూలమైన గుంటగలగర

ఒకపలం, దానిస్వరసం ఇరవై రెండు పలాలు, నూవులనూనె ఎనిమిది పలాలు. స్వరస పాకంలో అంతటా ఇదే పద్ధతి.

ఛాఅచ్ఛీర రసఞ్జణ పుడదడ్ఢ గఇన్ద దన్త మసి శిత్తా,
జాఅన్తి సత్తరత్తా ఖళళీఅవి కుఞ్చిఆ కేసా. 3

ఛాగక్షీర రసాఞ్జన పుటదగ్ధ గజేన్ద్రదన్త మషీ లిప్తాః,
జాయన్తే సప్తరా(త్రాత్ ఖలతే రపి కుఞ్చితాః కేశాః.[1]

అజాదుగ్ధ రసాఞ్జనాభ్యాం మి(శితయా పుటపాకదగ్ధ కరిదశనమష్యా లిప్తాః కేశాః పూర్వవత్ (శ్లేష్మా భవన్తీతి.

పుటం వేసిన ఏనుగు దంతం మసిని మేకపాలు, రసాంజనాలతో కలిపి పూసుకుంటే, వారంలోగానే బట్టతలవారికి కూడ నొక్కులజుట్టు మొలుస్తుంది.

భంగరఅ రసోమ్మిసిఅ గుఞ్జాఫళ (చుణ్ణ) సాహిఅం తేళ్ళం,
కుణఇ సిరోరుహ రిద్ధిం కుట్ఠ మురా తుడి జడా సహిఅం. 4

భృఙ్గర(జో?సో)న్మి(శిత (భృఙ్గరజరసోన్మి(శిత) గుఞ్జాఫల చూర్ణసాధితం తైలమ్,
కరోతి శిరోరుహవృద్ధిం కుష్ఠ మురా (త్రుటి జటాసహితమ్.

మార్కవరసేన గర్భీకృత రక్తికాచూర్ణేన పూర్వోక్తపరిమాణస్థిత్యాదినా ని(చ?చితంతైలం) విపాణేన మధురయా సుగన్ధమురయా త(ల్యా?టిభిః) సూక్ష్మైలాభి ర్జటయా మాంస్యాచ తైర్మిశ్రీకృత చూర్ణితైః సహితం కేశసమ్పత్తిం కరోతీతి.

గుంటగలగర రసంలో గురుగింజచూర్ణం కలిపి పూర్వం చెప్పిన పరిమాణంలో కాచి, దానిలో చెంగల్వకోష్ఠు, సుగన్ధమురి, చిన్న ఏలకులు, జటామాంసి చూర్ణం కలిపి తలకు రాచుకుంటే, శిరోరుహసంపద పెరుగుతుంది.

భళ్ళాఅఅ బుహఈఫళ గుఞ్జా మూలప్ఫలాణ ఏక్కేణ,
మహు సహిఏణ విళిత్తం సురవఇపత్తం సమఞ్చాఇ. 5

---

1. వాత్స్యాయన కామసూత్రం.

భల్లాతక బృహతీఫల గుఞ్జా మూలఫలానా మేకేన,
మధుసహితేన విలిప్తం సురపతిలుప్తం శ(మయ?మం యా)తి.

భల్లాతక మరుష్కరమ్ బృహతీఫలం కణ్టకాలికాఫలమ్. గుఞ్జాయా రక్తికాయా మూలం ఫలం వా ఏతేషాం మధ్యాదన్యతమేన చూర్ణీకృతేన మాక్షికే సతి తేనాభ్యక్త మిన్ద్రలుప్త సంజ్ఞయా ప్రసిద్ధం శిరసి శ్మశ్రుణి వా లుప్తలోమ రూప వ్యాధిజాతం శమం యాతి వినశ్యతీతి.

జీడి విత్తులు, వాకుడుకాయలు, గురిగింజ వేరుగాని, గింజలుగాని మెత్తగా నూరి, తేనెలో కలిపి పూస్తే బట్టతల, పేనుకొరుకుడు అణగిపోతాయి.

పిట్ఠేహి కసణ రోహిణి ముత్తు మ్మిసేహి జవఅకుసుమేహి,
కఅ లేవ మిన్దలుత్తం ఘణ చిహుర మణోహరం హోఇ. 6

పిష్టైః కృష్ణరోహిణీ మూత్రమిశ్రైః జపాకుసుమైః,
కృతలేప మిన్ద్రలుప్తమ్ (కనక?ఘన) చికురమనోహరం భవతి.

జపాపుష్పాణ్యుడ్రపుష్పాణీతి ప్రసిద్ధాని. తైః పిష్టైః కృష్ణాయా రోహిణ్యాః ధేనోః ప్రస్రవేణ మిశ్రితై ర్లిప్తం పూరోక్తం ఇంద్రలుప్తాఖ్యం వ్యాధిజాతం పునర్జాత మనోహరకేశం భవతీతి.

దాసాని పూవులను కరియావు పంచితంలో నూరి పూస్తే బట్టతల, పేనుకొరుకు తొలగి ఆ చోట ఒత్తుగా వెంట్రుకలు పెరిగి సుందర మౌతుంది.

బిహఈఫళ రస ఘట్ఠం గుఞ్జామూళం ఫళం వ లేవేణ,
కఞ్చణ ణిహట్ట పచ్ఛిఅ మమరాహివ ముణ్డిఅం హరఇ. 7

బృహతీఫల రసఘృష్టం గుఞ్జామూలం ఫలం వా లేపేన,
కాఞ్చన నిఘృష్ట ప్రచ్ఛిత మమరాధిప ముణ్డితం హరతి.

కణ్టకాలీఫలరసేన పిష్టం రక్తికానాం మూలం ఫలం వా లేపేన పూర్వోక్త మిన్ద్రలుప్తం హరతి. కీదృశమిన్ద్రలుప్తం, పూర్వం సువర్ణేన నిఘృష్టం పశ్చాత్ సూక్ష్మశస్త్రేణ కృతక్షతమితి. సర్వేషా మిన్ద్రలుప్తలేపానాం నిఘర్షణ ప్రచ్ఛాదనవిధిః సాధారణః.

వాకుడు కాయల రసంలో గురిగింజలనో, కురుగింజ చెట్టు వేరునో నూరి, పేనుకొరుకు ఉన్నచోట మొదట బంగారుతో బాగా రాచి, చిన్న కత్తితో కొద్దిగా గీరిగిపూస్తే పేనుకొరుకుడు పోతుంది ఇంద్రలుప్త లేపాల విషయంలో నిఘర్షణ ప్రచ్ఛాదన విధి (రాచి, గాట్లుపెట్టే పద్ధతి) సామాన్యం.

పసుగన్ధా నీలుప్పళ తిళ కళిఫళ మజ్జ మహుఅ ఛల్లీహి,
గున్డిఅ సిరాణ చిహురా ణ పడన్తి పిఅఙ్గుసహిఏహి. 8

పశుగంధా నీలోత్పల తిల కలిఫల (మజ్జా) మధుకత్వగ్భిః,
గుణ్డితశిరసాం కేశా న పతన్తి ప్రియఙ్గు సహితైః.

పశుగన్ధా అవిగన్ధా పూతిపర్వరక ఇతి ప్రసిద్ధః. నీలోత్పలం కువలయమ్ తిలాః ప్రసిద్ధాః. కలిఫలం విభీతకఫలం. తస్య మజ్జా అన్తస్సారః. మధుకస్య మధుయష్ట్యాః త్వగ్భిః శ్యామయా సహితైః లిప్తమూర్ధ్నాం కచా న పతన్తి స్థిరీభవన్తి. అత్ర లేపత్వాపాదనాయ ద్రవద్రవ్యం జలమేవ గ్రాహ్యమ్. విశేషానుక్తౌ సర్వత్రైవైవ స్థితిరితి.

పశుగన్ధ (అడవితులసి), నల్లకలువ, నూవులు, తానికాయ గింజలోని పప్పు, అతిమధురం, ప్రేంకణాలను నేతిలో నూరి తలకు పట్టించుకుంటే, వెంట్రుకలు రాలడం ఆగిపోవడమేకాక, వాటి కుదుళ్లు గట్టిపడతాయి ఇక్కడ లేపానికి వాడే ద్రవ పదార్థం నీరనే గ్రహించాలి. ద్రవద్రవ్యాన్ని ప్రత్యేకంగా చెప్పకపోతే నీరేనని తెలుసుకోవాలి. సర్వత్ర ఇదే స్థితి.

ఆమళఅ కుట్ఠ కువళఅ మంసి బళా శేవిఅమ్మి సీసమ్మి,
అఇరా విరళా వి ఘణా జాఅన్తి మణోహరా చిహురా. 9

ఆమలక కుష్ఠ కువలఅ మాంసీ బలా లిప్తే శీర్షే,
అచిరాద్ విరలా అపి ఘనా జాయన్తే మనోహరా శ్చికురాః.

ధాత్రీఫల విషాణోత్పలదలై స్తథా బలయా అనయైవ సంజ్ఞయా ప్రసిద్ధయా కృతలేపేన లిప్తే మస్తకే లుప్తత్వా ద్విరలాఅ(పి) కేశాః సంహతా రమ్యాశ్చ పున ర్జాయన్తే ఇతి.

ఉసిరిక, చెంగల్వకోష్టు. కలువ, జటామాంసి, వాకుడులను నీటిలో నూరి తలకు పట్టిస్తే, పలుచగా వున్న తలకట్టు ఒత్తుగాను, అందంగాను వస్తుంది.

మాఅందబీఅ మీసిఅ ష్ణాణామళఏహి గుప్తిఆ చిహుర్లా,
ణ పడన్తి (హోన్తి) దఢబద్ధమూళ ఘణ దీహర సిణిద్ధా. 10

ఆమ్ర (?మాకస్థ) బీజ మిశ్రిత స్నానామలకై ర్గుమ్ఫితా శ్చికురాః,
న పతన్తి భవన్తి దృఢబద్ధమూల ఘన దీర్ఘ స్నిగ్ధాః.

ఆమ్రఫల మజ్జాన్తర్వర్తి యత్సారం తేన మిశ్రితైః స్నానార్థముపసాధితైః సుగన్ధామలకై ర్లిప్తే శిరసి సతి కేశా న కేవలం పతన్తి, యావత్ సర్వైః స్వగుణైః సంయుక్తా భవన్తీతి. స్నానామలకవిధిః పఞ్చమే వక్ష్యతే.

మామిడి టెంకలోని జీడిని, సుగంధామలకాలతో కలిపి నూరి తలకు పట్టిస్తే వెంట్రుకలు రాలకపోవడమే కాక కుదుళ్లు గట్టిపడి ఒత్తుగాను, పొడుగుగాను, చిక్కగాను పెరుగుతాయి. స్నానసుగన్ధామలకం సిద్ధపరచే పద్ధతి పంచమ పరిచ్ఛేదంలో చెప్పబడుతుంది.

సమణీలోప్పళ కేసర లట్ఠి మహు తిళేహి సరిసామళఅం,
సీసమ్మి చిరపరూఢం పి ఉప్పిఆసం సముప్పసఇ. 11

సమనీలోత్పల కేసర యష్టిమధు తిలైః సదృశామలకమ్,
శీర్షే చిరప్రరూఢ మపి దారణం(?) సమున్మూలయతి.

సమానై స్తుల్యభాగైః కువలయేన నాగకేసరేణ మధుయష్ట్యా తిలేన చేత్యేతైః సర్వైః సమానై ర్ధాత్రీఫలం శీర్షే దత్తం సత్ త్వక్చటనరూపం వ్యాధి జాతమ్ ఉప్పియాసమితి దేశీపదే వ్యాఖ్యాతం నివారయతి.

కలువ, నాగకేసరాలు, అతిమధురం, నూవులు సమపాళ్ళలోను, వాటికి సమానంగా ఉసిరిక కలిపి నూరి తలకు పట్టిస్తే, చాల కాలంగా ఉన్న ఉప్పియాసం (చుండ్రు?) కూడ పూర్తిగా నశిస్తుంది.

రవి దుద్ధో ళ్ళన్తర ధూమ దడ్ఢ సుహ మాష చుణ్ణ మసి మీసమ్,
లేవేణ సఅళ సిరరోఅ విఉడణం కుణఇ కడు తేళ్ళం. 12

రవిదగ్ధార్ద్రాన్త(ర) ధూమ(ని?)దగ్ధ శుభ మాషచూర్ణమషీ మిశ్రమ్,
లేపేన సకలశిరోరోగ విఘటనం కరోతి కటుతైలమ్.

అర్కక్షీరేణార్ద్రీకృతా స్సన్తో ధూపేన పుటపాకేన విదగ్ధా విశేషతో యే(మా)షా స్తచ్చూర్ణజా యా సౌ మషీ తయా మిశ్రం కటుతైలం సర్షపతైలం తదలాభే గుల్గులుబీజతైలం లేపేన శిరోఽభ్యఙ్గేన సర్వేషాం శిరోరోగాణాం వినాశం కరోతి ఇతి.

జిల్లేడు పాలలో భావనచేసిన మినుములను పుటంవేసిన మసిని ఆవ నూనెతో కలిపి తలంటుకుంటే సకల శిరోరోగాలు నశిస్తాయి. ఆవనూనె దొరక్కపోతే గుల్గులు బీజతైలం గ్రహించాలని వ్యాఖ్యాత సూచన. (గుల్గులు బీజతైలమంటే ఏమిటో తెలియదు.)

ఆమళఅ ఫళ కఅమాళ కిసళఅ ప్పుమ్మాడ బీఅ ళక్ఖాహి,
లేవో సీసమ్మి కఓ దారుణ మవి హరఇ దారుణఅం. 13

ఆమలకఫల కృతమాలకిసలయ ప్రపున్నాటబీజ లాక్షాభిః,
లేపః శీర్షే కృతో దారుణమపి హరతి దారణకమ్.

ధాత్రీఫల మారగ్వధపత్రివాళ మేళకబీజం దీప్తి శ్చైతైః లేపో ఘోరమపి దారణం శీర్షత్వగ్వికార ముప్పియాసమితి ప్రాగుక్తం నివారయతీతి.

ఉసిరికకాయలు, రేలచిగుళ్లు, తంటెపుగింజలు కలిపి నూరిన లేపాన్ని తలకు అంటుకుంటే తీవ్రమైన చుండ్రు మానుతుంది.

లేఓ ఘణ చణ్డా సుర విసాణ తణుదళ ణిసా హళద్దీహి,
దారణఅ పముహ సిరరూఢ చిహుర రిఉణో విణాసేహి. 14

లేపో ఘన చణ్డా సుర విషాణ తనుదల నిశా హరిద్రాభిః,
దారణకప్రముఖ శిరోరూఢ చికుర రిపూన్ వినాశయతి.

ఘనో ముస్తా చణ్డా చోరకభేదః కాష్ఠగుగ్గులురితి ప్రసిద్ధః అసురః (సుర?) విషాణం కుష్ఠం తనుదలం తమాలపత్రం నిశా దారుహరిద్రా పిణ్డ హరిద్రేత్యేతైః కృతోఽసా వాలేపః ప్రాగుక్తాన్ దారుణప్రముఖాన్ సర్వాం శ్చిరప్రరూఢానపి కేశవ్యాధీన్ వినాశయతి.

తుంగముస్తలు, లింగదొండ, దేవదారు చెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు, తమాల పత్రిం, మానివసుపు పసుపు నీటితో నూరి తలకు పట్టిస్తే చుండు మొదలైన సకల శిరోజరోగాలూ నశిస్తాయి.

ణిగ్గుణ్డి ఫ(శి)ణి రూవిఅ సిద్ధం సిద్ధఞ్చ మోరఅ ఫళేహి,
తేళ్ళం (సవ్వ) సిరోరో(అ) హరణ మబ్భఙ్గ జుత్తీఏ. 15

నిర్గుణ్డీ ఫలినీ రూపిక సిద్ధం సిద్ధం వా మహూరకఫలైః(?)
(మమూరకఫలైః)
తైలం (సర్వ) శిరోరోగహరణ మభ్యఙ్గయుక్త్యా.

నిర్గుణ్డీ జాతకేశీ. ఫలినీ లాఙ్గలీ. రూ(బో?పి)కోఽర్కవృక్షః ఏతైః పూర్వోక్తర.. ష్యాం విధినా సిద్ధమ్ అథవా అపామార్గ ఫలసిద్ధం తిలతైలం శిరోరోగహరణం లేపయుక్త్యా మూర్ధరోగాణాం సముత్సాదనమ భవతీతి.

వావిలి, నేలతాడి, జిల్లేడులతో ముందు చెప్పిన పద్ధతిలో కాచిన నూవుల నూనెనుగాని, ఉత్తరేణి కాయలతో విధిపూర్వకంగా కాచిన నూవులనూనెను గాని అంటుకుంటే సకల శిరోరోగాలు తొలగిపోతాయి.

ఖప్పర భజ్జణా వా చుణ్ణిఏణ కుట్ఠేణ తేళ్ళ సహిఏణ,
చిరరూఢ రూసిఆ దాహ కణ్డు విఅణాఓ ణాసేన్తి. 16

ఖర్పర భర్జనా(త్) వా చూర్ణితేన కుష్ఠేన తైల(సులిప్తే?సహితే)న,
చిరరూఢ పిటకా (?రూషకా) దాహ కణ్డు వేదనా(నాశయ?నశ్య)న్తి.

ఖర్పరే మృత్పాత్రకపాలే భృష్టం యత్ కుష్ఠం తేన తైలేన చ సహితేన శిరోఽభ్యఙ్గాత్ తజ్జానాం రుషకాఖ్యానాం సూక్ష్మపిటకానాం సమ్బన్ధీ యో దాహః కణ్డూశ్చ తత్కృతా వేదనా నశ్యన్తీతి.

మట్టిదాగలిలో వేయించిన చెంగల్వకోష్ఠును నూవులనూనెతో కలిపి తలకు అంటుకుంటే, చాలకాలంగా వున్న చిడుము, గుల్లలు, మంటలు, దురదలు, నొప్పి నశిస్తాయి.

అతరుణ బిళ్ళ సిరేణ వ ధోఓ గుళ పాణిఏణ వ జహిచ్ఛం,
మూఢో వి హోఇ సహసా విసఙ్ఖలో చిహుర పబ్భారో. 17

అతరుణ బిల్వశిరసా వా ధౌతో గులపానీయేన వా యథేష్టమ్,
మూఢోపి భవతి సహసా విశృఙ్ఖలః చికురప్రాగ్భారః.

అతరుణస్య పక్వస్య బిల్వఫలస్య మజ్జా వా శోధితస్య గులస్య జలేన వా అభ్యక్తః కేశసమూహః జటీభూతోఽపి వివిక్తో భవతీతి.

పక్వమైన మారేడు గుజ్జుతో గాని, బెల్లప్పానకంతోగాని తలంటుకుంటే చిక్కుపడి జడలుగట్టిన వెంట్రుకలు చిక్కు విడిపోతాయి.

ఫణివల్లీ దళ రస మిళిఅ మసిణ పారఅ విలేవిఆ చేళీ,
(ఆఅర)సేఇ ణిబద్ధా సిరమ్మి ణీసేస జూఅ సంఘాఓ.

18

ఫణివల్లీదళరస మిలిత మసృణ పారత విలిప్తా చీరికా,
ఆకర్షతి నిబద్ధా (శిరసి నిశ్శేషయూక సంఘాతాన్.)

తద్గతాన్ యూకాఖ్యాన్ జన్తూనాకర్షతి తతో విద్వేషయతీతి.

తమలపాకు రసంతో పాదరసం నూరి, గుడ్డపీలికకు పట్టించి దానిని తలకు కట్టుకుంటే పేలన్నీ ఒకవైపే చేరి నిశ్శేషంగా రాలిపోతాయి.

సవిళఙ్గ గన్ధఅ సిళాసిద్ధం సుర(భి?భీ) జలేణ కడుతేళ్ళమ్.
ఆజమ్మ ణేఇ ఖఅం లిక్ఖా సహిఆఉ జూక సఙ్ఘాఉ. 19

సవిళఙ్గ గన్ధక శిలా సిద్ధం సురభిజలేన కటుతైలమ్,
ఆజన్మ నయతి క్షయమ్ లీక్షాసహితాన్ యూకసఙ్ఘాతాన్.

కృమిఘ్నేన సహ గన్ధపాషాణ మనశ్శిలాఖ్యాం గర్భక్షిప్తాభ్యాం గోమూత్రేణ పూర్వోక్తశుద్ధామ్బుయుక్త్యా సిద్ధం సమ్పన్నం కటుతైలం కేశాభ్యఙ్గాద్ యావజ్జీవం సలీక్షా యూకాః క్షపయన్తి. పునస్తా న భవన్తీత్యర్థః.

వాయువిళంగాలు, గంధకం, మనశ్శిలలను గోమూత్రంతో కలిపి కాచిన ఆవనూనెతో తల్నంటుకుంటే ఈపితోకూడ పేలు నాశమైపోతాయి, మరి జన్మలో పేలు పడవు.

ణవదద్ధ సఙ్ఖ చుణ్ణఅ ణిహట్ఠ సీసఅ విళేవిఆ చిహురా,
ససి కిరణ కన్తి ధవళావి హోన్తి భమర ఉళ సచ్ఛాఆ. 20

నవదగ్ధ శఙ్ఖచూర్ణక నిఘృష్ట సీస(క) విలుప్తా శ్చికురాః,
శశికిరణ కాన్తి ధవలా అపి భవన్తి భ్రమరకులసచ్ఛాయాః.

తత్కాలం పుటపాకదగ్ధస్య శఙ్ఖస్య కచోచ్చర్యకచూర్ణకేన నిఘృష్టం సమరసీకృతం యత్ సీసకం నాగం తేన లిప్తాః కేశాః పలితశుక్లా అపి భ్రమరవత్ కృష్ణీభవన్తీతి.

అప్పుడే పుటంచేసిన శంఖ చూర్ణంతో సీసచూర్ణం కలిసిపోయేట్టు నూరి తలకు పట్టించుకుంటే, నెరిసిన వెంట్రుకలు చంద్రకిరణాలవలె తెల్లవైనా, తుమ్మెదపిండువలె నల్లనవుతాయి.

భఙరఅ లోహ తిహళాబీఅఅ కణ(ర)వీర ణీళి సమభాఅం,
బహుసో కఅ గుళధూవం కరేఇ కసణాఇ పళిఅఇ. 21

భృంగరజో లోహ త్రిఫలా బీజక కణ(ర)వీర నీలీ సమభాగమ్,
బహుశః కృత గులధూపమ్ కరోతి కృష్ణాని పలితాని.

మార్కవ శస్త్రచూర్ణ త్రిఫలా అసన హయమార నీలీనాం సమభాగా యస్మిన్ తత్ తథావిధం ద్రవ్యం బహువారం గులధూపేన కృతాధివాసం లేపేన జరాశుక్లాన్ కృష్ణయతీతి.

గుంటగలగర, లోహచూర్ణం, త్రిఫలాలు, పెద్దపొగడ, ముద్దగన్నేరు, నీలి సమభాగాలుగా నూరి దానికి పలుమారులు గుడధూపం వేసి పూసుకుంటే నెరిసిన వెంట్రుకలు నల్లబడుతాయి.

మాఅన్దబీఅ తిహళా ణీలీ భఙ్గరఅ పంక లోహేహి,
పళిఆఇ కుణఇ లేవో సకఞ్జిఓ అళిఉన్ద ణీహాఇ. 22

ఆమ్ర(?మాకన్ద) బీజ త్రిఫలా నీలీ భృఙ్గర(జ?స) పఙ్కలోహైః,
పలితాని కరోతి లేపః సకాఞ్జికోఽలికుల(?బృన్ద) నిభాని.

ఆమ్రాస్థిసారం త్రిఫలా తథా తేకరాజరసః పఙ్కః పద్మినీతలే కర్దమః శస్త్రచూర్ణ మిత్యేతైః కాఞ్జికసంయుక్తై ర్లేపో జరాం నాశయతీతి.

మామిడి టెంకలోని జీడి, త్రిఫలాలు, నీలి, గుంటగలగరరసం, తామరలు పెరిగే చోటున్న బురద, ఇనుపపొడి సమభాగాలుగా నూరి గంజితో కలిపి పూస్తే నెరిసిన వెంట్రుకలు తుమ్మెదల గుంపులాగ నల్లబడుతాయి.

కచ్చూర తఅర సామా సేళేహి సమం సువట్టిఆ రఅణీ,
రఞ్జేఇ ధవళచిహురే జణస్స గుళధూవిఏ బహుసో. 23

కచ్చూర తగర శ్యామా శైలై స్సమం సువర్తితా రజనీ,
రఞ్జయతి ధవళచికురాన్ జనస్య గులధూపితాన్ బహుశః.

కచ్చూరం కళయమితి ప్రసిద్ధమ్. తేన తథా కుటిలం తథా ప్రియఙ్గూః. శైలం శిలాపుష్పమ్ ఏతైస్సహ సుపిష్టా హరిద్రా. కిముక్తం భవతి? కచ్చూరాదీనాం చతుర్ణాం సమాంశానాం యావత్పరిమాణం తావత్ప్రమాణం హరిద్రా, సా బహుశో గులధూపకృతాధివాసా పలితం నాశయతీతి.

కచోరాలు, గంధితగరం, ప్రేంకణం, రాతిపూవు సమభాగాలు, వీటన్నిటికీ సమానమైన పసుపు బాగా నూరి పెక్కుసార్లు గుడధూపంవేసి తలకు పట్టించుకుంటే నెరసిన వెంట్రుకలు నల్లబడుతాయి.

సేప సివా ఖంభారీ కాఅణి కళిరుక్ఖ ణిమ్మతేళ్ళేణ,
ణాసేఇ పళిఅ విడడణ మేక్కేకం దుద్ధణిరఅస్స. 24

శేలు శివా ఖమ్భారీ కాకని కలివృక్ష నిమ్బతైలానామ్,
నస్యేన (?నాశయతి) పలిత విఘటన మేకైకం దుగ్ధనిరతస్య.

క్షీరాహారస్య సతః పురుషస్య శేల్వాదిఫలానాం సమ్బన్ధితైలం నస్యేనోపయుక్తం పలితం నాశయతి. తత్ర శేలుః శ్లేష్మాతకః. శివా హరీతకీ. ఖమ్భారీ శ్రీపర్ణీ కాకనీ గుఞ్జా. కలివృక్షో విభీతకః. నిమ్బః పిచుమన్దః. ఏతేషా మేకతమస్యాపి ఫలసారనిర్గతేన తైలేన నస్యప్రయోగాత్ ఉక్తఫలసమ్పత్తి రితి.

శ్లేష్మాతకం (వాకుడు), కరక్కాయ, శ్రీపర్ణి, గురిగింజ, తానికాయ, వేపలలో దేనికాయల గింజలనుంచి తీసిన నూనెనైనా నస్యం చేస్తూ, నిరంతరం పాలు తాగేవారికి వెంట్రుకలు నెరవడంగాని, ఊడిపోవడంగాని ఉండదు. వేప నూనె తప్ప తక్కినవాటి గింజలతో తైలసాధనవిధితో తైలం తీయాలి. వీటితో నస్యం చేయాలి.[1]

సమతిళ కాకణిఆబీఅ చుణ్ణ తేళ్ళేణ ణావణం దిణ్ణం,
కుణఇ ఘణ కసణ కుడిళం సుసిణిద్ధం కున్తళకళావమ్. 25

సమతిల కాకనికాబీజ చూర్ణతైలేన నావనం దత్తమ్,
కరోతి ఘన కృష్ణ కుటిలమ్ సుస్నిగ్ధం కున్తలకలాపమ్.

సమా స్తుల్యాభాగా యస్య తిలా స్తాదృశం యత్ గుఞ్జాఫలా న్తర్వర్తిసార చూర్ణం తదుద్భవేన తైలేన ప్రయుక్తం నస్యం చికురచయం సర్వం నిజగుణై స్సంయుక్తం కరోతీతి.

నూవులు, గురివిందగింజల పొడి సమభాగాలు వేసి కాచిన తైలం నస్యం చేస్తే వెంట్రుకలు ఒత్తుగాను, చిక్కగాను, నల్లగాను, నొక్కులుగాను పెరుగుతాయి. తెల్ల వెంట్రుకలు కూడ పై విధంగా నల్లనవుతాయి.

కఞ్చిఅ వట్టిఅ పరిపక్క సేలుఫళ మజ్జ ళిత్త తవిఆహి,
ఖరరవిఅరేహి తేళ్ళం పరిచ్చుఅం లోహభణ్ణాహి. 26

అబ్భఙ్గ ణాస విహిణా సిహిగళ ణీళాఇ కుణఇ పళిఆఇ,
గళ దసణ సవణ ణాసా ముహ ణఅణ విఆర సమణంచ. 27

కాఞ్చిక వర్తిత పరిపక్వ శేలుఫలమజ్జా లిప్తతప్తాత్,
ఖరరవికరైః తైలం పరిచ్యుతం లోహభాణ్డాత్.

అభ్యఙ్గ నస్య విధినా శిఖిగల నీలాని కరోతి పలితాని,
గల దశన శ్రవణ నాసాముఖ నయన వికారశమనం చ.

---

1. వ్యాఖ్యాత ఈ నస్య విధి చెబుతున్నాడు. మూలకారుడు చెప్పలేదు. ణాసేఇ = నాశయతి అన్నాడు.

కాఞ్చికేన ఆరనాలేన పిష్టో యోఽసౌ శ్లేష్మాతకస్య ఫలస్య మజ్జా సారః తేనాభ్య(క్తం?క్తాత్) శస్త్రమయాద్ భాజనాత్ తీక్ష్ణార్కరశ్మిభిః తాపితాద్ యత్తైలం ప్రస్రవతి, తేన నస్యాభ్యఙ్గప్రయుక్తేన మయూరకణ్ఠకృష్ణాని పలితాని సమ్పద్యన్తే. తథా తత్తైలం కణ్ఠాదివికారాన్ శమయతీతి యుగలకమ్.

శ్లేష్మాతకం (వాకుడు) కాయల గింజల గుజ్జును గంజిలో నూరి ఇనుప పాత్రలోపల పట్టించి ఎండలో పెడితే ఊరే నూనెను తలంటుకుంటేగాని, నస్యం చేస్తేగాని నెరసిన వెంట్రుకలు నెమలి మెడలాగ నల్లగా అవుతాయి. ఈ తైలం నస్యాభ్యఙ్గాలవల్ల గొంతు, పన్లు, చెవి, ముక్కు, ముఖం, కంటి వ్యాధులు తగ్గుతాయి.

విహిణా సిహిసిహా భఙ్గరఅ సరస సిద్ధేణ సురహిసారేణ,
కఅ ణావణాణ ణాసంతి సత్తరత్తేణ పళిఆఇ. 28

విధినా శిఖిశిఖా భృఙ్గరాజస్వరస సిద్ధేన సురభిసారేణ,
కృతనావ(నా)నాం నశ్యంతి సప్తరాత్రేణ పలితాని.

శిఖిశిఖా మయూరశిఖా మార్కవస్వరసే హి కల్కీకృత్య సిద్ధం యత్ సురభిసారం ఘృతం తేన నస్యప్రయోగేణ సప్తరాత్రం ప్రయుక్తం జరాం వినాశయతి. సిద్ధి రత్ర స్వరససిద్ధ తైలస్య పూర్వ ముక్తో యః స(ఏవమి?వేతి.)

మయూరశిఖి, గుంటగలగర స్వరసంలో స్వరసతైల విధి ప్రకారం కాచి సిద్ధపరచిన ఆవునేతిని ఏడు రాత్రిలు నస్యంచేస్తే నెరసిన వెంట్రుకలు నల్లవవుతాయి.

అఇకమ్మళ కఞ్చిఅ వట్టిఏహి ఏరణ్డమూళ కుట్ఠేహి,
పఉణాడ లేవిఆ వా సిర విఅణా దూర మోసరఇ. 29

అత్యమ్ల కాఞ్చిక వర్తితాభ్యాం ఏరణ్డమూల కుష్ఠాభ్యామ్,
ప్రపున్నాట లిప్తా వా శిరోవేదనా దూర మపసరతి.

చుక్రారనాలపిష్టాభ్యాం గంధర్వవిషాణమూలాభ్యాం శిర ఆర్తిర్నశ్యతి. అథవా ఏళకబీజేన పూర్వోక్తద్రవ్యపిష్టేన లేపాత్ నశ్యతీతి.

పులిసిన గంజిలో ఆముదం వేస్తు, చెంగల్వకోష్ఠు నున్నగా నూరి తలకు పట్టిస్తే తలనొప్పి తగ్గుతుంది. లేక పులిసిన గంజిలో ప్రపున్నాటం (తంటెపు) విత్తులను నూరి తలకు పట్టించినా తలనొప్పి తగ్గుతుంది.

తేళ్ళోళ్ళ వత్థ వేఢిఅ సుర విళ్ళ కిళిఇచ్చఆణ ఎక్కస్స,
జళణా దీవిఅ గళిఆ సిమిసిమిఆ హరఇ సుఇసూళం. 30

తైలార్ద్ర వస్త్రవేష్టిత సుర బిల్వ సూక్ష్మదారుణో రేకస్య,
జ్వ(లితా?లనా)దీపిత గళితా సిమిసిమా హరతి శ్రుతిశూలమ్.

తిలతైలేనార్ద్రీకృతం యద్వస్త్రం తేన వేష్టితయోః దేవదారు మాలూర సూక్ష్మకాష్ఠయోః మధ్యే ఏకత(మ?ర)స్య సమ్బన్ధిని అగ్నౌ ప్రజ్వలితా సతీ గళితా ప్రసృతా యా సా సిమిసిమాశబ్దోపలక్షితా స్నేహకణికా సా కర్ణాన్తః ప్రవిష్టా కర్ణరుజం హరతీతి.

నూవుల నూనెలో అద్దిన గుడ్డ పేలికను దేవదారు పుల్లకుగాని, మారేడు పుల్లకుగాని చుట్టి కాల్చితే సిమసిమలాడుతూ పడే నూనె చుక్కను గ్రహించి చెవిపోటు గలవారి చెవిలో వేస్తే చెవిపోటు పోతుంది.

హిఙ్గు వచా మిసి సిన్ధవ ణాఅర సురదారు కుట్ఠ పరిపక్కమ్,
గోమఅ రసేణ తేళ్ళం సమత్థ సుఇ రోఆ విద్దవణమ్. 31

హిఙ్గు వచా మిసి సైన్ధవ నాగర సురదారు కుష్ఠ పరిపక్వమ్,
గోమయరసేన తైలం సమస్తశ్రుతిరోగ (నిర్మళనమ్? విద్రావణమ్).

రామ(ఠాశ్వ?తోగ్ర)గన్ధాభ్యాం తథా మిస్యా శతపుష్పయా లవణేన శుణ్ఠ్యా దేవదారుణా వా చవ్యేన చ గోశకృద్రసకల్కితేన సిద్ధం తైలం శ్రవణ గద వినాశనమ్. పచనవిధిరత్ర స్వరససాధ్య తైలవదితి.

ఇంగువ, వస, సదాప, సైన్ధవ లవణం, శుణ్ఠి, దేవదారు, చెంగల్వకోష్ఠు లను ఆవుపేడ రసంతో కలిపి నూవుల నూనెతో స్వరససాధ్య తైల విధితో సిద్ధపరచిన తైలం చెవిగొప్పు లన్నింటినీ పోగొడుతుంది.

రూవిఅదల వేఢిఅ జళణ సిణ్ణ లసుణమ్బు సవణసూళహరమ్.
సవణాణ భరణవిహిణా గోసే ణిపఙ్కదుజ్జీ తోయంవా. 32

రూపికా దలవేష్టిత జ్వలనస్విన్న లసునామ్బు శ్రవణశూల హరమ్,
శ్రవణానామ్ భరణవిధినా ప్రభాతే నిపఙ్కదుగ్ధతోయం వా.

అర్కపల్ల(వరస?వే)న వేష్టితం యద్ రసోనమూలం జ్వలనే మన్దాగ్నౌ కుకూలే స్విన్నం ద్రవో నిష్పీడనా న్నిష్క్రాన్తః తేన కర్ణపూరణాత్ శ్రవణ శూలహరః. అథవా సుధావృక్షజలం శ్రవణపూరణవిధినా శూల మపహరతి. సుధావృక్షస్య యావద(రుణ)స్యోదయో న జాతః తావ ద్యజ్జలం స్రవతి, తస్యాయం ప్రయోగ ఇతి.

జిల్లేడాకులు చుట్టిన వెల్లుల్లిని కుమ్ములో పెట్టి ఉడికించి పిండితే వచ్చే రసాన్ని చెవిలో వేస్తే చెవిపోటు పోతుంది. లేక కోలజెముడు పాలను అరుణోదయానికి ముందే తీసి చెవిలో వేస్తే చెవిపోటు పోతుంది.

ఓస(రఇ) ససిన్ధవ మీస ముత్త పరిపూరిఆణ సవణాణ,
విఅళన్త పూఅ విఅణాతురాణ దుక్ఖం ముహుత్తేణ. 33

అపసరతి స)సైన్ధవ మేషమూత్ర పరిపూరితయోః శ్రవణయోః,
విగళత్పూయ వేదనాతురయోః దుఃఖం ముహూర్తేన.

మేషశబ్దేనాత్ర ఛాగో వివక్షిత ఇత్యాచార్యాస్తేన సైన్ధవయుక్తలవణేన ఛాగమూత్రేణ కృతపూరణయోః కర్ణయోః స్యన్దమాన పూతిజనితవ్యథయోరపి ఘటికాద్వయమాత్రపూరణాత్ శూలం నివర్తత ఇతి.

మేక మూత్రంలో సైన్ధవలవణం కలిపి చెవిలో నిండుగా వేస్తే, చీము కారుతూన్న చెవిపోటుకూడ రెండు గడియలలో పోతుంది.

మాళఇ దళ కుసుమ రసేహి పూరిఅం గోజళేణ భరిఅం పి,
దూరేణ పరిహరిజ్జఇ సవణ జుఅం పూఇరోఏణ. 34

మాలతీదళ కుసుమరసాభ్యాం పూరితం గోజలేన భరితం వా,
దూరేణ పరిహ్రియతే శ్రవణయుగం పూతిరోగేణ.

సుమనః పల్లవాభ్యాం(?) (కుసుమ)రసేన చ మాక్షికేణ చ అథవా గోమూత్రేణైవ చ పూరితం కర్ణయుగ్మం కర్ణస్రావవ్యాధినా వర్జ్యతే. స తస్య పురుషస్య పున ర్న భవతీత్యర్థః.

ఱాజిపూవుల రసంగాని ఱాజి చిగుళ్ళ రసంగాని, గోమూత్రంగాని చెవి నిండుగా పోస్తే చీము కారే వ్యాధి నయమవుతుంది. అర్థాత్ చీము కారే చెవిపోటు మరి రాదు.

మాహిస ణవణీఅ జులం సత్తాహం దణ్ణరాసి పరివసిఅమ్,
ణవ ముసళి కన్ద చుణ్ణం విద్ధిఅరం కణ్ణపాళీణ. 35

మాహిష నవనీతయుతం సప్తాహం ధాన్యరాశి పర్యుషితమ్,
నవముసలీకన్ద చూర్ణం వృద్ధికరం కర్ణపాలీనామ్.

నవాయాః ప్రత్యగ్రాయాః ముసల్యాః క్షురికాయా మూలస్య చూర్ణం మహిషీనవనీతేన సంయుక్తం సప్తాహోరాత్రం ధాన్యకూపమధ్యే స్థాపితం తదభ్యఙ్గాభ్యాసాత్ కర్ణపాలీ వర్ధత ఇతి.

అప్పుడే పెకలించిన నేలతాటిగడ్డ చూర్ణాన్ని గేదె వెన్నలో కలిపి వారం దినాలు ధాన్యపు గరిసెలో పెట్టి తీసిన పిదప చెవి తమ్మలకు బాగా మర్దిస్తే తమ్మలు పెరుగుతాయి.

గుఞ్జాఫళ చుణ్ణమ్మిసజాఅ మాహిస పఉబ్భవం కుణఇ,
ఘఅ మణుదిణ మభఙ్గేణ కణ్ణవిద్ధిం జహిచ్ఛాఇం 36

గుఞ్జాఫల చూర్ణోన్మిశ్రితజాత మాహిషపయోద్భవం కరోతి,
ఘృత మనుదిన మభ్యఙ్గేన కర్ణవృద్ధిం యథేచ్ఛయా.

రక్తికా ఫలసార చూర్ణేన సహితం యన్మాహిషం పయః క్వథితం తతో దధిజాతాదుత్పన్నం యన్నవనీతం తత్సిద్ధం యద్ఘృతం తదభ్యఙ్గాభ్యాసాద్ యథారుచి శ్రోత్రపాళీవృద్ధిం కరోతి.

గురుగింజ పొడి కలిపిన గేదెపాలు తోడుపెట్టి వెన్నచేసి కాచిన నేతితో చెవులకు మర్దనచేస్తే చెవులు పెరుగుతాయి.

విషగబ్భ తిత్తాళాబు తేళ్ళ మట్ఠఉణ ఖర జళ విపక్కమ్,
ఏక్కబ్భంగేణ వి కుణఇ కణ్ణ పాళీఓ విఉడాఉ. 37

విషగర్భ తికాలాబుతైల మష్టగుణ ఖరజల విపక్వమ్,
ఏకాభ్యఙ్గేనాపి కరోతి కర్ణపాలీ ర్విపులాః.

కటుతుమ్బ్యాః బీజోద్భూతం తైల మష్టభాగమాత్రం విషసంయుక్తం తైలా దష్టగుణేన రాసభమూత్రేణ పక్వం సకృదభ్యఙ్గాత్ కర్ణపాళీవృద్ధిం కరోతి.

చేదుసొరగింజల నూనె ఒకపాలు, నల్లవావిలి ఒకపాలు, వాటికి ఎనిమిదింతల గాడిద మూత్రంతో పక్వం చేయగా సిద్ధమైన తైలాన్ని ఒకమారు చెవులకు మర్దనచేసుకున్నా చెవులు పెద్దవవుతాయి.

సిఅ సరిసవ బుహఈఫళ రోహిఅఝుసి పిత్త సురభి పిసిఏహి,
హోఇ థణ సవణ విఢ్ఢీ మాహిస ణవణీఅ సహిఏహి. 38

సితసర్షప బృహతీఫల రోహితఝుషపిత్త గోపిశితైః,
భవతి స్తనశ్రవణవృద్ధిః మాహిషనవనీత సహితైః.

గౌరసిద్ధార్థ కణ్టకాలీ ఫలాభ్యాం సహ రోహితాఖ్యస్య మత్స్యస్య పిత్తం రోహిష్యద్రవ్యం చైతాభ్యాం శుష్కచూర్ణీకృతాభ్యాం తథా మాహిషనవనీతేన యుక్తాభ్యా మభ్యఙ్గాభ్యాం కర్ణకుచవృద్ధి ర్భవతీతి.

తెల్లావాలు, వాకుడుకాయలు, రోహిత మత్స్యపిత్తం, గరికవేళ్లు ఎండబెట్టి పొడిగొట్టి గేదెవెన్నతో కలిపి మర్దిస్తే స్తనాలు, చెవులు పెరుగుతాయి.

కుసుమరస తఅర మోరఅ సిఅసరిసవ బుహఇ పిప్పళి తిళేహి,
హఅగన్ధ సిన్ధవ మరీఅ కుట్ఠ జవ మాస మీసేహి. 39

ఉమ్మళఅ మిన్నమో సవణ పాణి థణ ళిఙ్గ బాహు శిహరాణ,
కుణఇ సఆ కిరమాణం విద్ధిం ణిఉణో గుణాణ వ్వ. 40

కుసుమరస తగర మయూరక సితసర్షప బృహతీ పిప్పలీ తిలైః,
హయగన్ధ సైన్ధవ మరీచ కుష్ఠ యవ మాష మిశ్రైః.

ఉన్మళన మిదం శ్రవణ పాణి స్తన లిఙ్గ బాహుశిఖరాణామ్,
కరోతి సదా క్రియమాణం వృద్ధిం నిపుణో గుణానా మివ.

మాక్షికం తథా కుటిలం తథా అపామార్గః తథా గౌరసిద్ధార్థః తథా కణ్టకారీ తథా కణా తథా తిలాః తథా అశ్వగన్ధా తథా లవణం తథా మరిచం తథా వ్యాధిః తథా యవా స్తథా మాషా శ్చైత్యేతైః సమభాగైః కృత ముద్వర్తనం కర్ణ, కర, కుచ, ధ్వజస్కన్ధానాం సదాభ్యాస్యమా(నైః?నం) వృద్ధిం కరోతి. గుణానాం శ్రుతానా మభియుక్తో యథేతి యుగలకమ్.

తేనె, గ్రిథితగరం, ఉత్తరేణి, తెల్లావాలు, వాకుడు, పిప్పళ్లు, మాపులు, పెన్నేరుగడ్డ, సైన్ధవం మిరియాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, యవలు, మినుములు నూరి నిరంతరం నలుగుపెడుతూవుంటే చెవులు, చేతులు, స్త్రీల స్తనాలు, పురుషాంగం, మూపురాలు, నిపుణుడైనవాడు గుణాలను వృద్ధిపరచుకొన్నట్టుగా వృద్ధిచెందుతాయి

భళ్ళాఅఅ బుహఈఫళ ళాళిమఛళ్ళిహి (తా?కాఢిఅం కుణఇ,
సరిసవతేళ్ళం ళింగం జణస్స హయళింగ పడిరూవం. 41

భల్లాతక బృహతీఫల దాడిమత్వక్క్వథితం కరోతి,
సర్షపతైలం లిఙ్గం జనస్య హయలిఙ్గప్రతిరూపమ్.

అరుష్కర కణ్టకారీఫల (దాడిమ)త్వక్క్వథితం యత్ పూర్వోక్త శుద్ధామ్బుయుక్త్యా సమ్పాదితం సిద్ధార్థకతైలం తల్లోకస్యాభ్యాసాత్ మహాసాధనతాం కరోతీతి.

జీడి, వాకుడుకాయలను, దానిమ్మకాయల తొక్కలతో శుద్ధజల ప్రక్రియతో కాచిన ఆవనూనెతో మర్దించిన పురుషాంగం గుర్రపులింగం లాగ పెరుగుతుంది. శుద్ధజల ప్రక్రియ ఇదివరకే తెలుపబడింది.

పుటదడ్ఢ పుడఇణీదళ భళ్ళాఅఅ సళిళ కణ్హ లోణాణ,
ఘూఈఅ కాళపరిణఅ బుహఈఫళ వారిపిట్ఠాణ. 42

మహిసీ పురిసుమ్మళిఅం ణరసాహణ మణువిళే హోఇ.
ముసళవ్వ మమ్మహాఉర జుఅఈజణ దప్పవిద్దరణం. 43

పుట(పాక?) దగ్ధ పుటకినీ(దల)భల్లాతక సలిల కృష్ణలవణానామ్,
ఘూతా? కాలపర్యుషిత (?పరిణత) బృహతీఫల వారిపిష్టానామ్.

మహిషీ పురీషోల్మ(న్మ)లితమ్ నరసాధన మనులిప్తం భవతి,
ముసలమివ మన్మథాతుర యువతీజన దర్ప విద్రవణమ్.

పుటపాకదగ్ధస్య (పుటకినీదలస్య) తథా అరుష్కరస్య తథా సలిలస్య వాలకస్య తథా కృష్ణలవణస్యార్కస్య చేత్యేతేషాం భస్మనా సుపక్వకణ్టకారీ ఫలరస మిశ్రితేన ప్రాగివ శూలాక్షశకృతోద్వర్తిత మభ్యఙ్గానన్తరం వరాఙ్గం మహత్త్వా దుక్త కార్యక్షమం భవతీతి యుగలకమ్.

తామరాకులు, జీడిగింజలు, అడ్డసరం, సౌవర్చలవణాలను పుటంవేసి వాటి భస్మాన్ని బాగా పండిన వాకుడుకాయల రసంతో నున్నగా నూరి, గేదెపేడతో కలిపి మర్దనచేస్తే పురుషుని పురుషాంగం రోగలిలాగ పెద్దదై మదనాతురలయిన యువతుల పొగరును అణచివేస్తుంది.

జళసూఅ రోహిణీపిసిఅ చుణ్ణ మాహిస ఘఅ మ్మళిజ్జన్తమ్,
ళిఙ్గం తరుణతురఙ్గ ళిఙ్గ(సప?)మాణం సముబ్వహఇ 44

జలశూక రోహిణీపిశితచూర్ణ మహిష ఘృతోన్మృశ్యమానమ్,
లిఙ్గం తరుణతురఙ్గమ లిఙ్గప్రమాణ ముద్వహతి.

శైవాలేన తథా తామ్రిపలస్య శుష్కస్య చూర్ణేన మహిషీఘృతేన చోద్వర్తమానం లిఙ్గ ముక్తప్రయాణం భవతీతి.

నీటి పాచి ఎండిన గరికవేళ్ళ పొడి గేదెనేయితో కలిపి పురుషాంగాన్ని మర్దిస్తే వయసులో వున్న గుర్రపు లింగ ప్రమాణంగా పెరుగుతుంది.

బుహఈఫళ భళ్ళాఅఅ ణళిణీదళ సిన్ధు సరళిళసూఏహి,
మాహిస ణవణీఅ కరమ్భిఏహి హయపరిమళాచ్ఛన్దో(?కన్దేహి). 45

సత్తాహ మేత్త వసిఏహి సేరిహీకాన కఅ దుమ్మళఅం(?),
ళిత్తం ఇమేహి జాఅఇ ళపఉఇఅ ఖర సాహణం ళిఙ్గమ్.[1]

1. మూలంలో ఈ ఆర్యల ఛాయ లేదు.

(బృహతీఫల) భల్లాతక నలినీదల సిన్ధు సలిల యుక్తైః,
మాహిష నవనీత కరమ్బితైః హయపరిమలా కన్దైః(?)

సప్తాహమాత్రి వాసితైః సైరిభీ....కృతోన్మలనమ్,
లిప్తం ఏతైః జాయతే లఘూకృత ఖరసాధనం లిఙ్గమ్).

పూర్వం మహిషీశకృతా గాఢముద్వర్తితం పశ్చాదేతైః సర్పి రశ్వగన్ధాయా మూల ముత్కీర్ణన అన్నసన్నిహితైః(?)పశ్చాత్ సప్తాహమాత్రి పర్యుషిత మితి యుగళకమ్.[1]

వాకుడు కాయలు, జీడిగింజలు, తామరాకులు, సైన్ధవ లవణం, నీటిపాచి ఎండించి పొడిగొట్టి గేదె వెన్నతో కలిపి, పిలిపిచర గడ్డల పొడితో నూరి వారం పాటు ఉండనిచ్చి, పురుషావయవాన్ని ప్రతిదినం మర్దిస్తే, అది చిన్న గాడిద లింగమంత దవుతుంది ఈ నవనీతం మర్దించేముందు గేదెపేడతో పురుషాంగాన్ని మర్దించాలి. తర్వాత ఈ నవనీతంతో మర్దించాలి.

కణఅరస మసిణ వట్టిఅ హయగన్ధాకన్ద మీసిఅం భవిఅమ్,
మాహిస ణవణీఅమ్మి విగఅ విఅ ధుత్తీరఫళమ్మి. 47

గోమఅ గాఢువ్వట్టిఅ మేఏణ విళేవిఅం తిరత్తేణ,
హోఇ హయళిఙ్గ సరిసం ళిఙ్గం కఢిణఙ్గణా దఇఅమ్. 48

కనక(రస) మసృణవర్తిత హయగన్ధా కన్ద మిశ్రితం పర్యుషితమ్,
మాహిషనవనీతం(?తే) విగత బీజ ధూర్ధూరకఫలే.

గోమయ గాఢోద్వర్తిత మేతేన విలిప్తం త్రిరాత్రమ్,
భవతి హయలిఙసదృశమ్ లిఙ్గం కఠినాఙ్గనాదయితమ్.

పూర్వం గోశకృతా దృఢోన్మలితమ్ సాధనమ్ పశ్చాత్ ఏతేన ద్రవ్యేణ త్రిరాత్రం లిప్త ముక్తరూపం భవతి. కేన ద్రవ్యేణ. మాతులరసేన శ్లక్ష్ణపిష్టే నాశ్వగన్ధాకన్దేన మిశ్రితం మహిషీనవనీత ముత్పీజస్య హరదయితా ఫలస్యాన్త ర్నిహిత మహోరాత్రి మేకం పర్యుషితం కృత్వా నేనేతి యుగలకమ్.

1. వ్యాఖ్యానంలోను, ఛాయలోను గ్రన్థపాతం ఉన్నట్టు తోస్తుంది.

మొదట పురుషాంగాన్ని ఆవుపేడతో బాగా మర్దించి, తర్వాత ఉమ్మెత్త స్వరసంలో పిల్లిపీచరగడ్డ నూరి, ఆ ముద్దను విత్తులు లేని ఉమ్మెత్తకాయలో గేదె వెన్నతో పాటు ఒక రాత్రి, పగలు ఉండనిచ్చి తర్వాత దానితో మూడు రాత్రులు మర్దిస్తే పురుష సాధనం గుర్రపు లింగంలాగ పెరిగి రతిలో త్వరగా ద్రవించని స్త్రీలకు కూడ తృప్తినిస్తుంది.

ధవళ కణవీర కిసళఅదేఅప్పవ బహళ సళిళ సంపుణ్ణమ్,
ణఅణ జుఅం ణిరుజ్జఇ సహసచ్చిఅ తక్ఖణు క్కవిఅం. 49

ధవళ కణవీర కిసలయప్రోద్భవ బహుల సలిల సంపూర్ణమ్,
నయనయుగం నీరుజీభవతి సహసైవ తత్క్షణోత్కుపితమ్.

శ్వేతహయమార బాలపల్లవ తోటనా ద్యద్భవో యస్య తాదృశేన బహలాజలేన తన్త్రిసేనేత్రస్థః. సమ్పూర్ణం భరితం తత్కాలం వికృతం నేత్రయుగ్మం తత్క్షణమేవ విగతవ్యథం భవతి.

తెల్ల గన్నేరు చిగుళ్ల గిల్లితే వచ్చే పాలను కండ్లలో వేసుకుంటే, బాగా పొంగిన కళ్ళకలక వెంటనే నయమవుతుంది.

మోరఅమూళం తమ్మమఅ భాఅణే థోఅ సిన్ధవోమ్మిసమ్,
మన్థణిహిత్తం భరణేణ హరఇ ణవళోఅణుక్కోవమ్. 50

మయూరకమూలం తామ్రమయభాజనే స్తోకసైన్ధవోన్మిశ్రమ్,
మస్తు నిఘృష్టం భరణేన హరతి నవలోచనోత్కోపమ్.

అపామార్గ మూలం తామ్రభాణ్డే ఈషత్సైన్ధవయుక్తం దధిమణ్డేన(?) నిఘృష్టం కృత్వా తేన పూరితయోర్నేత్ర)యోః తరుణో వికార స్తత్కాలమేవ శామ్యతీతి.

ఉత్తరేణి వేళ్ళను రాగిపాత్రలో వేసి కొంచెం సైంధవలవణం కలిపి పెరుగు కవ్వంతో చిలికి, కళ్ళకు కలికంవేస్తే కొత్తగా కలిగిన కళ్ళకలక పోతుంది.

కణ్ణ నివిట్ఠా సహఏవి మూళిఆ హరఇ బోఅణుక్కోవమ్,
భరణే(అ?)ణ సిగ్గు పళ్ళవ రసోవ్వ మహుణా సముమ్మిస్సో. 51

కర్ణనివిష్టా సహదేవీ మూలికా హరతి లోచనోత్కోపమ్,
భరణేన శిగ్రుపల్లవ రసో వా మధునా సమున్మిశ్రః.

సహదేవ్యా దణ్డోత్పలాయా మూలం శ్రోత్రపాలీభృతం తత్క్షణాత్ కుపితయోర్నేత్రయోః వికారం సంశమయతి. అథ సౌభాఞ్జన కిసలయస్యన్దో మాక్షికసహితో నేత్రపూరణేన పూర్వోక్తం కార్యం కరోతి.

సహదేవి వేరును చెవుల్లో పెట్టుకుంటే కళ్ళకలక వెంటనే అణగిపోతుంది. మునగ చిగుళ్ళు గిల్లితే వచ్చే ద్రవాన్ని తేనెతో కలిపి కళ్ళకు పెట్టుకున్నా కళ్ళ కలక పోతుంది.

అణుదిఅసం గోసే లోయణాఇ జో ధువఇ తిణి వారాఓ,
విమళ జళ భరిఅ వఅణో సో ముచ్చఇ ణఅణరోఏహి. 52

అనుదివసం ప్రభాతే లోచనే యో ధావతి త్రీన్ వారాన్,
విమల జలభరిత వదనః స ముచ్యతే నయనరోగైః.

సుప్రభాతే శిశిర నిర్మల స్వాదు జలపూరితాస్యః అఞ్జలిత్రయైః ప్రతి దివసం లోచనే ప్రక్షాలయన్ సర్వనేత్రరోగైః న కదాచిన్ బాధ్యతే. స్వస్థ వృత్తస్య చ నిత్యాభ్యాసార్థ మయం ప్రయోగో న తు వికృతనేత్రస్య ఇతి.

ప్రతి ఉదయమూ చల్లటి పరిశుద్ధమైన మంచినీటిని నోటినిండా ఉంచు కొని దోసిళ్ళో నీళ్ళ తీసుకొని మూడుసార్లు కళ్ళ కడుక్కుంటే ఏ కంటి జబ్బూ దరిచేరదు. ఇది స్వస్థునికోసమేగాని, కళ్ళజబ్బు వచ్చినవాడికి కాదు.

హరఇ తురఙ్గమ జళ ఘట్ట మసిణ కరవళ్ళిఆ జడా ణీళిం,
అఞ్జణ జుత్తిఏ ణరా(ణ) ణీఅ మేత్తివ్వ మాహప్పమ్. 53

హరతి తురఙ్గమజల ఘృష్టమసృణ కారవల్లీజటా నీలికామ్,
అఞ్జనయుక్తా నరాణాం నీచమైత్రీవ మాహాత్మ్యమ్.

అశ్వప్రస్రవేణ సూక్ష్మపిష్టా కారవల్ల్యాఖ్యా యా ఓషధీ విష్వర్యాయా. యా(?) తస్యా యన్మూలం అఞ్జనయోగేనోపయుక్తం నీలికాం పటలాఖ్యం

నేత్రరోగం హరతి. అన్ధనీలికాశబ్దోఽపి పటలపర్యాయః. యథా నికృష్టేన సహ సౌహార్దం గుణగరిమాణ మితి.

కాకరవేరును గుర్రం మూత్రంలో నున్నగా నూరి కళ్ళకు అఞ్జనం వేసుకుంటే, నీచులస్నేహం గొప్పతనాన్ని పోగొట్టినట్టు నీలిక అనే కంటిజబ్బును పోగొడుతుంది.

పసుసళిళ గాఢ భావిఅ సుమసిణ సురదారు రఅ భరిజ్జన్తమ్,
విళ్ళే మూళిఅ పహ్మం వి పహ్మళం హోఇ ణఅణ జుఅమ్. 54

పశు(పతి?) సలిల గాఢ భావిత మసృణ సురదారురజో భ్రియమాణమ్,
(వైమల్యో?పిల్లో) న్మూలిత పక్ష్మ (పి) పక్ష్మలం భవతి(నయనయుగమ్).

ఛాగమూత్రేణ పునఃపునర్దత్తభావనం సుసూక్ష్మం యద్దేవదారుకాష్ఠచూర్ణం తేన పూర్యమాణం లోచనయుగళం చిరకాలపిల్లత్వాత్ పతితపత్రమపి పున ర్జాతైః పత్రైః శోభితం భవతీతి.

మేక మూత్రంతో పెక్కుసార్లు భావనచేసి మెత్తగా నూరిన దేవదారు చెక్క పొడిని కళ్ళకు పెట్టుకుంటే, చాలకాలంగా ఉన్న పక్ష్మరోగం పోయి, రెప్ప వెంట్రుకలు ఒత్తుగా పెరుగుతాయి.

గఅణజళ పిట్ఠ పిప్పళికఅఅ వఆ మళఅ(అ) రఅణి ణిమ్మిఆ,
వత్తీ క్ఖవఅఇ ణీసే(స) ణఅణరోఏ పఉజ్జన్తీ. 55

గగనజల పిష్ట పిప్పలి కతక వచా మలయ(జ) రజనీ నిర్మితా,
వర్తిః క్షపయతి నిశ్శేషనయనరోగాన్ ప్రయుజ్యమానా.

అవస్యాయపానీయేన చూర్ణీకృతయా మాగధికయా తథా కతకస్యాచ్ఛస్య ఫలేన తథోగ్రగన్ధయా తథా రక్తచన్దనేన తథా పిణ్డహరిద్రయేత్యేతైః సమభాగైః సమ్పాదితా వర్తిః సర్వనేత్రామయా నుపయుక్తా (భవతీహ) న్తీతి.

పిప్పళ్ళు, చిల్లగింజ, వజ, రక్తచన్దనం, పసుపు సమభాగాలుగా రాత్రి పడిన మంచునీటిలో నున్నగా నూరి వాడితే సకల నేత్రరోగాలూ నశిస్తాయి.

తరు సంఠిఅ ణహ ణిబ్భిణ్ణ పరిణఆమళఅ సళి(ళ?ళేణ),
భరిఆణ లోఅణాణ సంమాసక్కన్తి ణిసేస దుఃఖాఇం. 56

తరు సంస్థిత నఖ నిర్భిన్న పరిణతామలక సలి(ల?లేన),
భరితయోః (లోచనయోః) సంసర్పన్తి నిశ్శేషదుఃఖాని.

ఝటితి వృక్షస్థితస్యైవ కర(జ)విదారితస్య సుపక్వస్య ధాత్రీఫలస్య రసేన పూరితయోః నేత్రయోః సర్వరుజోఽపసర్పన్తీతి.

చెట్టుమీదే బాగా పండిన ఉసిరికకాయను వెంటనే గోటితో గిల్లి తెంపి దానిరసం కళ్ళలో వేసుకుంటే కంటి జబ్బులన్నీ తొలగిపోతాయి.

సిఅతరుణ మూళ పళ్ళవ సాహిఅ పసు దుద్ధ సేఅ జుత్తీఏ,
ఓసరఇ పవణసూళం ణఅణాణ ముహుత్త మత్తేణ. 57

సితతరుణ మూల పల్లవ సాధిత పశుదుగ్ధ సేకయుక్త్యా,
అపసర(న్తి?తి) పవనశూలం నయనయో ర్ముహూర్తమాత్రేన.

సితపుష్పోపలక్షితం యత్ తరుణ మేరణ్డం తస్య మూలం పత్రాణి చ తైః క్వథితం యదజాక్షీరం తత్సేకయుక్త్యా అభ్యుక్షణ ప్రయోగేణ నేత్రయో ర్వాయుజం శూల మత్యల్పేన కాలేన శామ్యతి. క్షీరస్య సాధనయుక్తిః- ఏరణ్డమూల పత్రయోః పలం పానీయపలైః షోడశభిః క్వాథయిత్వా చతుర్భాగశేషం పానీయం కృత్వా తత్ర క్షీరపలాని చత్వారి మిశ్రీకృత్య పునః క్వాథయిత్వా క్షీరపలాన్యేవ చత్వారి గ్రాహ్యాణీతి

తెల్లపువ్వులున్న లేత ఆముదము చెట్టు వేళ్ళను, చిగురుటాకులను మేక పాలతో కాచి, ఆ పాలను కళ్ళలో వేసుకుంటే వాతంవల్ల కలిగిన కళ్ళపోటు త్వరలో తగ్గుతుంది ఈ క్షీరసాధన ప్రక్రియ ఇది :- పలం ఆముదంవేళ్ల, చిగుళ్ల పుల్ల పదహారు పలాల నీటిని నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి, దానిలో నాలుగు పలాల మేకపాలు పోసి, పాలు మాత్రం మిగిలేట్టు కాచి, ఆ పాలను వాడాలి

కమ పరివడ్ఢిఅ చన్దణ సిన్ధవ పత్థా పళాస ఖఇరేహి,
అఞ్జణ మిణమో పడళన్ద కుసుమ ణీళి హరం భణిఅమ్. 58

క్రమపరివర్ధిత చన్దన సైన్ధవ పథ్యా పలాశ నిర్యాసైః,
అఞ్జన మిదం పటలాన్ధ కుసుమ నీలి హరమ్ భణితమ్.

ఉత్తరోత్తరభాగవృద్ధ్యా చన్దనాదిభిస్సాధిత మఞ్జనం పటలాదీన్ నేత్రరోగాన్ నాశయతీతి సమ్బన్ధః. తత్ర రక్తచన్దనం శ్వేతమేవ లవణం హరీతకీ కింశుకనిర్యాస ఇత్యేతైః ఏకైకాంశవృద్ధ్యా శ్లక్ష్ణచూర్ణితై రుక్తఫలసిద్ధిః పటలార్ధః పుష్పితార్ధః శేషా ప్రసిద్ధా వితి

ఉత్తరోత్తరం ఏకైక భాగవృద్ధితో గ్రహించిన చందనం, సైంధవలవణం, కరక్కాయ, మోదుగ బంకలను నున్నగా నూరి కండ్లకు కాటుకగా పెట్టుకుంటే, పటలం- రేజీకటి, పూవు, నీలి, మొదలైన కళ్ళజబ్బులన్నీ తొలగిపోతాయి [1]

వాసాపలు సేఅగిరికణ్ణిఆణ మూళాఇ జవ సణాహాఇం,
జళ వట్టిఆఇ ణోళేన్తి పుళ్ళఅం లోఅణ గఆఇం. 59

వర్షాభూ శ్వేతగిరికర్ణికయో ర్మూలాని యవసనాథాని,
జలవర్తితాని లుడన్తి పుష్పకం లోచనగతాని.

వర్షాభూః పునర్నవా. శ్వేతగిరికర్ణికా శుక్లకటభీ తయో ర్మూలే సూక్ష్మ యవచూర్ణయుక్తే సలిలపిష్టే, నేత్రన్యస్తే పుష్పాఖ్యం తద్రోగం నివారయతి. ఏకైక మనయోః కార్యకారణమితి.

పునర్నవ గలిజేరు), తెల్లగిరికర్ణికల వేరును సన్నని యవలపిండితో నీటిలో నూరి కంటికి పెట్టుకుంటే కంట్లో పూవు మానుతుంది.

కింసుఅరస భావిఅ కరఞ్జ తరు పీఅ విరఇఆ వత్తీ
చిరజాఅం వి పుసత్తా పుళ్ళఅ మఇరా సముప్పసఇ. 60

1. పళాసఖఇరేహి- అనేదాని ఛాయ పలాస నిర్యాసైః అని ఉంది. ఖఇరేహి = ఖదిరైః అని కావచ్చును. పటళన్ద అని మూలంలో వున్న దానికి పటలాన్ధ అని ఛాయలో వుండగా, వ్యాఖ్యానంలో పటలార్ధః పుష్పితార్ధః అని ఉన్నది.

కింసుకరస(పరి?) భావిత కరఞ్జ తరుబీజ విరచితా వర్తిః,
చిరజాతమపి ప్రయుక్తా పుష్పక మచిరా త్సముత్పుంసయతి.

పలాశనిర్యాసేన మిశ్రితం యత్ కరఞ్జబీజం కరఞ్జస్య నక్తమాలస్య బీజానాం చూర్ణం తన్నిర్మితావర్తిః బహుకాలోత్పన్నమసి పుష్పరూపం నేత్రరోగం శీఘ్ర మఞ్జనేనాపసారయతి.

మోదుగు చెక్క రసంలో భావన చేసిన కానుగ విత్తులను పొడిగొట్టి సిద్ధపరచిన కణిక అరగదీసి కంటికి కాటుకలాగ పెట్టుకుంటే, బహుకాలంగా వున్న కంటిపూవు తర్వగా తొలగిపోతుంది.

థణ్ణేణ మసిణ పత్థర ఘట్టాయి విభీఅఅస్స మజ్జాఏ,
ణాసఇ పుళ్ళఅ మఇరా ణిసాముహే అఞ్జిఅచ్ఛస్స. 61

స్తన్యేన మసృణ ప్రస్తరఘృష్టయా విభీతకస్య మజ్జయా,
నశ్యతి పుష్ప(క) మచిరాత్ నిశాముఖే అఞ్జితాక్షస్య.

స్త్రీ క్షీరేణ సుశ్లక్ష్ణ దృఢ పాషాణపిష్టో యః కలితరు ఫలస్య మజ్జాసారః తేన దత్తాఞ్జననేత్రస్య పుష్పాఖ్యరోగో నశ్యతీతి.

చనుబాలలో తానికాయ గింజ పప్పులను నున్నటి రాతిమీద అరగదీసి ప్రతి సాయంత్రం కళ్ళకు కాటుగలాగ పెట్టుకుంటే త్వరలో కంటిపూవు నశించి పోతుంది.

మహు మీసిఅ కణ్ణ మలఞ్ఛిఏహి ణాసఇ జణస్స ణఆణేహి,
ణత్తన్ధం కడుఆళఅమసిణ మసి అఞ్జణేణ వ జహిచ్ఛం. 62

మధుమిశ్రిత కర్ణమలాఞ్ఛితాభ్యాం (నశ్యతి జనస్య నయనాభ్యామ్),
నక్తాన్ధ్యం లఘుమత్స్య మసృణ మష్యఞ్జనేన వా యథేచ్ఛమ్.

మాక్షిక భావితేన స్వశ్రవణ గూథేన దత్తాఞ్జనాభ్యాం నేత్రాభ్యాం రాత్ర్యన్ధతా నివర్తతే. అథవా సూక్ష్మమత్స్యం పుటపాకదగ్ధం కృత్వా తత్కాయజేన మషీచూర్ణేన మాక్షికమిశ్రేణైవాఞ్జనాత్. యథేచ్ఛమితి పూర్వప్రయోగాపేక్షయా బోద్ధవ్య మితి.

తన చెవి గుబిలిని తేనెలో కలిపి కళ్ళకు పెట్టుకుంటే రేజీకటి నశిస్తుంది. లేక పుటంపెట్టిన చిన్నచేపల మసిని తేనెతో రంగరించి కంటికి పెట్టుకుంటేను రేజీకటి నశిస్తుంది.

పసుసలిల ఘట్ట గుఞ్జామూలఞ్ఛిఅ లోఅణస్స తిమిరాఇ,
జళఘట్ట జళహరాఞ్ఛిఅ ణఅణస్స వ ఝత్తి నాసన్తి. 63

పసుసలిల ఘృష్ట గుఞ్జామూలాఞ్ఛిత లోచనస్య తిమిరాణి,
జలఘృష్ట జలధరాఞ్జిత నయనస్య వా ఝటితి నశ్యన్తి.

తిమిరాఖ్యా నానావిధా(నే?నా) నేత్రరోగాః ఛాగమూత్రపిష్టేన రక్తికా మూలేన దత్తాఞ్జనస్య నివర్తన్తే. అథవా పానీయ ఘృష్టేన ముస్తేన కృ(త్వా?తా) ఞ్జనస్య అచిరేణైవ వినశ్యంతీతి.

మేక మూత్రంలో గురిగింజ వేరును అరగదీసి కళ్ళకు పెట్టుకుంటే, తిమిరమనే నేత్ర రోగం నశిస్తుంది. లేక, మంచినీటిలో అరగదీసిన తుంగ ముస్త గంధం కంటిలో పెట్టుకున్నా ఆ వ్యాధి వెంటనే తొలగిపోతుంది.

తణ్డుళ దుఅణ సువట్టిఅ పడగాళిఅ దోణపుప్ఫి మూలేణ,
విఉడిజ్జఇ పడళం లోఅణాణ ణాసేఇ దిణ్ణేణ. 64

తణ్డుల ధావన సువర్తిత పటగాలిత ద్రోణపుష్పికామూలేన,
విహన్యతే పటలం లోచనయో ర్నస్యే దత్తేన.

ద్రోణపుష్పికా కుసుమ్భయోనిః తన్మూలేన తణ్డుల క్షాలన జలసూ(క్ష్మేణ?క్ష్మ)పిష్టేన పటగాలితేన వస్త్రపూతేన నస్యప్రయుక్తేన పటలాఖ్యో నేత్రవ్యాధి ర్నశ్యతీతి.

ఏనుగుతుమ్మివేరును బియ్యం కడుగు నీళ్ళతో నూరి వస్త్ర గాళితంచేసి నస్యంగా పీల్చితే, పటలమనే నేత్రవ్యాధి నశిస్తుంది.

సుప్పాద సీళ ఘట్టా అహవా కణఏణ రుప్పఏణం వ,
ణాసఇ అఞ్జణగుళిఆ గిరిణో కాణచ్ఛఏణం వ. 65

శూర్పాటవ్యాఘృష్టా అథవా కనకేన వా(?) రూపేణ వా,
నశ్యత్యఞ్జనగుళికా గిరేః కాణాక్షకేన వా.

అఞ్జన గుళికా అఞ్జనపిటకాఖ్యో నేత్రవ్యాధిః. శూర్పస్య అటవ్యా భ్రాన్తేన సువర్ణేన రూప్యేణ వా నిఘృష్టా సా వినశ్యతి అథవా పర్వతకటాక్షైః ర్నిరీక్షణేనేతి.[1]

కనురెప్పలమీద గుల్లలవలె వచ్చే అంజనగుళిక అనే వ్యాధి శూర్పాటక దేశపు నీలమణితోగాని బంగారుతోగాని వెండితో గాని గట్టిగా రాపితే కరిగి పోతుంది. కాణాక్షికముతో(?)రాచినా కరిగిపోతుంది.

అంకోళ్లాకక్క జడాణం ఏక్కం ఓహరఇ కామళావాహిం,
తణ్డుల జళేణ ణావణ మఘ్ఘాఅం ఙాళిణిఫళంవా. 66

అఙ్కోలార్క జటయో రేకం హరతి కామిలావ్యాధిమ్,
తణ్డుల జలేన నావన మాఘ్రాతం ఙాలినీఫలం వా

అఙ్కోలస్య చిరిబిల్వస్య వృక్షస్య రూషకస్య యే జటే మూలే తయో ర్మధ్యా దేకం తణ్డులధావన నిఘృష్టం నస్యేనోపయుక్తం కామిలాం శమయతి. అథవా ఙాలిన్యా జీమూతకాఖ్యస్య ఓషధివిశేషస్య సమ్బన్ధిఫలం మర్దయిత్వా ఘ్రాతం పూర్వోక్తం కార్యం కరోతీతి.

ఊడుగువేరును, జిల్లేడు వేరును బియ్యం కడిగిన నీటిలో మెత్తగా నూరి నస్యంగా పీలిస్తే కామెర్లు నయమవుతాయి. లేక చేదుబీరకాయను నలిపి వాసన చూచినా కామెర్లు తగ్గుతాయి.

ఙాళిణీఫళ పరిభావిఅంబు ణావణం హరఇ కామిళావాహిం,
సిసిర జళ మసిణ వట్టిఅ కుమారికన్దేణ వ విఇణ్ణం. 67

ఙాలినీఫల పర్యుషితా (?పరిభావితా)మ్బునావనం హరతి కామిలావ్యాధిమ్,
శిశిరజల మసృణ వర్తిత కుమారికన్దేన వా వితీర్ణమ్.

1. దీనిచ్ఛాయ, వ్యాఖ్య సరిగా లేవు.

దేవదాల్యాః ఫలస్యాన్తః పర్యుషితం యజ్జలం తేన దత్తం నస్యం కామిలా రోగం శమయతి. అథవా శీతజల సుసూక్ష్మ పిష్టేన కుమార్యాః అఫలాయాః కర్కోట్యా మూలేన దత్తం నస్య ముక్తఫలం కరోతీతి.

చేదు బీరలో పోసి ఉంచిన నీటిని నస్యం చేస్తే కామెర్లు నశిస్తాయి. లేక కలబంద వేరును చన్నీళ్ళలో నున్నగా నూరి నస్యం చేసినా కామెర్లు నశిస్తాయి.

ఓసర ఇదోణ పుప్ఫి రస రఞ్జిఅ లోఅణారవిన్దస్స
హిఙ్గు విహిఅఞ్జణస్స వ దారుణ మవి కామిళా దుఃఖమ్. 68

అపసరతి ద్రోణపుష్పి(కా?) రసరఞ్జిత లోచనారవిన్దస్య,
హిఙ్గు విహితాఞ్జనస్య వా దారుణ మపి కామిలా దుఃఖమ్.

ద్రోణపుష్పికారసేన దత్తాఞ్జననేత్రస్య అథవా రామఠేనాఞ్జితాక్షస్య తీవ్రాపి కామిలావేదనా పసరతీతి.

ఏనుగు తుమ్మిరసం కాటుకలా పెట్టుకున్నా లేక, ఇంగువను కళ్ళలో కాటుకలా పెట్టుకున్నా భయంకరమైన కామెర్లు తొలగిపోతాయి.

పచ్ఛా ళత్తఅ దాడిమపసూఅ దువ్వారసో ణివారేఇ,
ణారా(?సా)విహిణా ఖుంఖుణఅ సోణిఅ సఇపఅట్టం పి. 69

పథ్యా లక్తక దాడిమప్రసూన దూర్వారసో నివారయతి,
(నా(రా?నా)విధినా.... శోణిత సర ప్రవిష్ట మపి)[1]

తత్రాయం విశేషః. దాడిమపుష్ప దూర్వారసా వేకైకం నస్యేన ప్రయుక్తా వుక్తకార్యకరౌ. హరీతకీ లాక్షారసా విత్యేకం. గతాభ్యాం ద్వాభ్యాం సహితా కార్యకరౌ. చత్వార్యపి ద్రవ్యాణి సహసా ప్రయుక్తాన్యుక్త కార్యకరాణీతి.

కరక్కాయ, లత్తుక, దానిమ్మపూవు, గరికగడ్డి రసం నస్యం చేస్తే అస్థి గత, రక్తగత, మాంసగత కామిలారోగం తొలగిపోతుంది. (వ్యాఖ్యాత ఈ ఆర్యకు విశేషార్థ ముందన్నాడు :- దానిమ్మపూవు, గరికగడ్డి రసం కలిపి నస్యం

1. దీని రెండవ అర్థం ఛాయగాని, వ్యాఖ్యగాని మూలంలో లేదు.

చేస్తే కామెర్లు పోతాయి. కరక్కాయరసం, లత్తుకరసం కలిపి నస్యం చేసినా కామెర్లు పోతాయి. ఇవి రెండు జంటలు. ఈ రెండు జంటలను కలిపి నస్య ప్రయోగం చేసినా కామెర్లను పోగొడుతాయి.)

పరివసిఅ సలిల వట్టిఅ కడుహుఞ్చ కన్ద ణాసేణ,
ణాసరిణాఉ ణాసం పచ్చన్తి కఅం వ అఉళీణ. 70

పర్యుషిత సలిల వర్తిత కడు(పటమ్పి(ఞ్చ)కన్ద నస్యేన,
నాసార్శాంసి నాశం వ్రజన్తి కృతమివాకులీనేన(?).

అహోరాత్ర స్థాపితేన జలేన పిష్టం యత్ పరిపక్వాయాః కడుపటమ్పాః నిష్పర్యాయా(యా) మూలేన నస్యోపయుక్తేన ఘ్రాణవివరోత్పన్నా అనామికా నశ్యతి. ఉపకారో దుర్జన ఇవేతి. ఫలావిసంవాదనార్థం ఉపమానమితి.

ఒక పగలు రాత్రి నిలవబెట్టిన నీటిలో నూరిన కడుపటంబి కంద (పొట్టి కాకరదుంప) నస్యంతో ముక్కుపుటాల్లో పెరిగిన దుర్మాంసం దుర్జనునికి చేసిన ఉపకారంవలె నశిస్తుంది

మఞ్జిట్ఠా తుత్థఅ కమళ సాళి జీవన్తి దారురఅణీహి,
సిద్ధం సదుద్ధ మహరోపసగ్గ విణివారణం మఅణం. 71

మఞ్జిష్ఠా తుత్థక కమల శాలి జీవన్తి దారు రజనీభిః,
సిద్ధం సదుగ్ధ మధరోపసర్గ (వి)ణి(ని)వారణం మదనమ్.

మదనం సిక్థకం దుగ్ధేన సహ మఞ్జిష్ఠయా మిత్రవల్ల్యా తథా తుత్థకేన మయూరగ్రీవేణ కిటిభాఖ్యేన కార్పరికేనామృతాసంగేన వా తథా కమలశాలినా తథా జీవన్త్యా జీవనీయయా, తథా దారు హరిద్రయా ఏతైః చూర్ణితైః సమాంశైః సమ్పన్నం మోష్ఠస్ఫుటనాదిదోష నివారణమ్. సాధనం త్వస్య క్షీరం క్వాథయిత్వా తన్మధ్యే సిక్థకం గాలయిత్వా మఞ్జిష్ఠాది చూర్ణకం క్షిప్త్వా తేనాధరా వుపలిమ్పే తేతి.

మంజిష్ఠ, మైలతుత్థం, తామరగింజలు, జీవంతి, మానుపసుపులను సమ పాళ్ళలుగా గ్రహించి, కాచిన పాలలో తేనెమైనం కరిగించి ముందు చెప్పిన

చూర్ణాన్ని కలిపి ముద్దగా చేసి పెదవులకు పూస్తే పెదవులు పగుళ్ల మొద లయిన దోషాలు పోతాయి.

సజ్జరస కణఅ గేరిఅ ఫాణిఅ ఘఅ తేళ్ళ సేన్ధ సజ్జుత్తమ్,
సిద్ధం సిత్థఅ మహరప్ఫుడిఓచ్ఛుడిఅఇ వణ హరణం. 72

సర్జరస కనక గైరిక ఫాణిత ఘృత తైల సైన్ధవై ర్యుక్తమ్(?వసయుక్తం),
సిద్ధం సిక్థక మధరస్ఫుటితోచ్ఛటితవ్రణ శమనమ్(?హరణమ్).

మదనం సిద్ధం సిక్థకం గాలితం స దుక్తం కార్యం కరోతీతి. కథం గాలితమ్. గలయా సువర్ణగైరికేణ తథా గుడక్వాథప్రకల్కేన ఫాణితాఖ్యేన తథా గవ్య ఘృత తైలాభ్యాం లవణేన చ సంయుక్తమ్. అయం తు విశేషః. ప్రథమం ఘృతతైలే క్వాథయిత్వా రాళాది చూర్ణం క్షిపేత్. తేన లిప్తయో రోష్ఠయోః పిష్టాదిస్ఫుటితయో స్తథా తచ్ఛటితయో రుద్గత త్వచో ర్యాని క్షతాని తాని నశ్యన్తీతి.

మొదట ఆవునేయినూనెలను కాచి తేనెమైనం కరిగించి సర్జరసం, స్వర్ణ గైరికం, కాకంబి(ఫాణితం) సైంధవ లవణం సమపాళ్లగా పొడికొట్టివేసి తయారు చేసిన మలామును పెదవులకు రాచుకుంటే, పెదవులు పగలడం, పగిలి తొక్కలు రావడం వంటి జబ్బులు పోతాయి, తిరిగిరావు.

తణ్డుళజలేణ పిట్టం కాఅంబరిఆయి మూళ మఇమసిణమ్,
పీఅం వఅణ పఅట్టం ఖణేణ రుహిరం విణాసేఇ. 73

తణ్డుల జలేన పిష్టం కాకోదుమ్బరికాయా మూల మతిమస్ృణమ్,
పీతం వదనప్రవృత్తం క్షణేన రుధిరం వినాశయతి.

కాకోదుమ్బరికా ఫల్గుః(?ల్గుః) తస్యామూలం తణ్డులధావనజలేన పిష్టం పీతం స న్ముఖప్రవృత్తం చ న్తస్రావాదిర క్తం శామయతీతి.

బ్రహ్మమేడి వేరును బియ్యం కడిగిన నీళ్ళలో మెత్తగా నూరి తాగితే పళ్ళ చిగుళ్ళనుంచి కారే రకం క్షణంలో ఆగిపోతుంది.

చవ్విఅ ధరివీహి ముహే ణాసఇ జాఈఫళ కేహి ముహరోఓ,
కేసర బీఏహి పుణో చళిఅ దన్తా థిరా హోన్తి. 74

చర్వితభృతై ర్ముఖే(న?) నశ్యతి జాతీపత్రై ర్ముఖరోగః,
కేసరబీజైః పునః చలితా దన్తాః స్థిరా భవన్తి.

సుమనఃపల్లవైః పూర్వం చర్వితైః తతః ఆస్యాభ్యన్తరే ధృతైః ఆస్య రోగో నివర్తతే. వకులపుష్పఫలస్య బీజైః పూర్వవత్ కృతైః శిథిలా స్సన్తో దశనాః బద్ధమూలా భవన్తీతి.

జాజితీగ చిగుళ్లు నమిలి నోట్లో పెట్టుకుంటే ఆస్యపాకం (నోటిపూత) తొలగిపోతుంది. పొగడ పళ్ళ విత్తులను నమిలి నోట్లో పెట్టుకుంటే, సడలిన పళ్లు గట్టిపడుతాయి.

ఘణ కుట్ఠేలా ధణిఅఅ లట్ఠి మహుఏలా వాలుఅ కవలో,
వఅణాఅ పూఇగన్ధం హరఇ సురా లసుణ గన్ధ ఇచ్చ. 75

ఘన కుష్ఠైలా ధాన్యక యష్టి మధ్వేలా వాలుకా కబలః,
వదనాత్ పూతిగన్ధం హరతి సురా లశున గన్ధం చ.

ముస్తా కుష్ఠ తుటి ధాన్యక ఫలై స్తథైలా వాలుకేన హరివాలుకేన చ ఏతైః కృతః కబలః ఆస్యాన్తరసఞ్చారణాదవ్యాపీడ ఆస్యాత్ సహజదుర్గ (న్ధ?న్ధి)త్వం తథా పీతస్య సురాదే రాసవస్య తథా భుక్తస్య లశునాదేః కర్కశ గన్ధస్య ద్రవ్యస్య సమ్బన్ధినః దురామోద మపసారయతీతి.

తుంగముస్తలు, చెంగల్వకోష్ఠు, చిన్న ఏలకులు, అతిమధురం, తేనె, పెద్ద ఏలకులు, కూతురుబుడమలను సమపాళ్లుగా నూరి నోట పెట్టుకొని నమిలితే, సహజంగా ఉండే నోటి చెడుకంపే గాక, మద్యం సేవించిన, వెల్లుల్లి తిన్న దుర్వాసనకూడా పోతుంది.

తమ్బూజల గాఢుక్కడిఆఓ మిసి చిపఉర కుట్ఠ మిలిఆఓ,
ణాసన్తి వఆణదోసం సేవిజ్జన్తీఓ పచ్చాఓ. 76

తామ్రజల గాఢోత్క్వథితాః మిసి చిపఉర కుష్ఠ మిలితాః,
నాశయన్తి వదనదోషం సేవ్యమానాః పథ్యాః.

హరీతక్యః భ్యాసేనోపయుజ్యమానా దౌర్గన్ధ్యా ద్యాస్యదోషం నివారయన్తి. కీదృశ్యః. ప్రథమం గోమూత్రేణ గాఢం ఘనత్వాపత్తి పర్యన్తం కృతక్వాథాః పశ్చా చ్ఛతపుష్పా వాలుక బాష్పచూర్ణేన మిశ్రితాః సత్యః ఉపయుక్తా ఇతి.

మొదట ఆవు పంచితంలో గట్టిపడేట్టు మరిగించి, అడవిసదాప, కూతురుబుడమ, చెంగల్వకోష్ఠు చూర్ణం కలిపిన కరక్కాయ ముద్దను నిరంతరం సేవిస్తూ ఉంటే, నోటి దుర్వాసన పోతుంది.[1]

జాఈఫల కోస కువలఅ వరఙ్గ మరువఅ వినిమ్మిఆ హరఇ,
ఘోరం (వి) పూఇగన్ధం ముహ వివర పరిట్ఠిఆ గుళియా. 77

జాతీఫల కోశ కువలయ వరాఙ్గ మరువక వినిర్మితా హరతి,
ఘోరమపి (హరతి?) పూతిగన్ధం ముఖవివర పరిస్థితా గులికా.

ఏతై ర్ద్రవ్యై స్సమ్పాదితా గులికాస్యకుహరస్థా దుర్నివారమపి తద్ దుర్గన్ధ మపోహతి. కై ర్ద్రవ్యై ర్నిర్మితా జాతీఫలం ప్రసిద్ధం, తస్య మజ్జా తథా కోశో జాతి పత్రికా. కువలయం కుష్ఠం.వరాఙ్గం త్వక్, మరువకం ఫణిజ్ఝకమ్ ఇత్యేతైః సమాంశైః జలవర్తితై రితి. యత గులికావలేహత్వా ద్యాపాదనయా విశిష్టద్రవద్రవ్యం నోక్తం తత్ర సామాన్యమేవ పానీయం గ్రాహ్య మితి సర్వత్ర సిద్ధిః.

జాజికాయ, జాజిపత్రి, దాలిచిన చెక్క, మరువాలను సమాంశాలుగా గ్రహించి పొడికొట్టి నూరి బిళ్ళచేసి నోటిలో పెట్టుకుంటే నోటి దుర్వాసన పోతుంది. బిళ్ళలు, మాత్రలు చేయడంలో ద్రవద్రవ్యాన్ని దేనినీ నిర్దిష్టంగా చెప్పనప్పుడు సామాన్యమైన నీటినే గ్రహించాలి.

విళదేఇ పూఇగన్ధం ముహరోఅం హరఇ ఖఅ మణుదిఅహం,
దన్తహణం తేళ్ళజుఅం కడుఅం తిత్తం కసాఅం వ. 78

1. వ్యాఖ్యాత కుష్ఠం అన్నదానికి బాష్పం అని పర్యాయం ఇచ్చాడు. ధన్వంతరి నిఘంటువులో ఆ పర్యాయంలేదు.

విఘటయతి పూతిగన్ధం ముఖరోగం హరతి క్షయ మనుదివసమ్,
దన్తధావనం తైలయుతం కటు(కం) తిక్తం కషాయఞ్చ. 78

దన్తకాష్ఠం కటు తిక్త కషాయాణాం రసానా మన్యతమ రసయుక్తం తైలసిక్తాగ్రం నిత్య మభ్యస్యమాన మాస్యదౌర్గన్ధ్యం తద్వ్యాధ్యన్తరాణి చ శమయతీతి.

కారం. చేదు, ఒగరు రుచిగల పలుదోము పుల్లలను నూనెలో ముంచి కుంచెగా నమలి తోముకుంటే నోటికంపు పోతుంది. ముఖవ్యాధులు క్రమంగా క్షీణిస్తాయి.

తమ్బోళ తివ్వ చుణ్ణఅగ్గో డద్ధే ముహమ్మి గణ్డూసో,
తేళ్ళేణ కఞ్జిఏణ వ ధరిఓ వేఅణం విణాసేఇ. 79

తామ్బూల తీవ్ర చూర్ణకాగ్నిదగ్ధే ముఖే గణ్డూషః,
తైలేన కాఞ్జికేన వా ధృతో వేదనాం వినాశయతి.

అతిఖరేణ తామ్బూలచూర్ణరాగేణ దగ్ధస్యాస్యస్య యా వ్యథా భవతి తైలేనారనాలేన వా కృతో గణ్డూషః తాం శమయతీతి.

తామ్బూలం వేసుకొన్నప్పుడు ఘాటైన సున్నంతో నోరు పొక్కితే నూనెతోగాని, గంజితోగాని గండూషం చేసుకుంటే (నోటిలో కొంతసేపు ఉండనిస్తే) పొక్కడం అణగిపోతుంది

జాఇ దళే ళా పిప్పళి లాఆ మహు మాఉళుఙ్గదళ లేహో,
కిణ్ణర సమ మహుర సరం కుణఇ నరం సఇ పఉజ్జన్తో. 80

జాతీ దలైలా పిప్పలి లాజా మధు మాతులుఙ్గ దలలేహః,
కిన్నరసమ మధురస్వరం కరోతి నరం సదా ప్రయుజ్యమానః.

ఏతైర్ద్రవ్యైః కృతో లేహోఽవలేహ్యద్రవ్యం నిత్యం ప్రాగుక్తగమనేనాభ్యస్యమానం కిమ్పురుషతుల్యశ్రావ్యధ్వనిం పురుషం కరోతి. కైర్ద్రవ్యైః కృతో తు(?తృ)ట్యా తథా మాగధికయా (జాతీదలైః) లాజైస్తథా మాక్షికేణ తథా మాతులుఙ్గ వృక్షస్య పత్రైః తత్ర మాక్షిక మవలేహస్య ద్రవద్రవ్యమితి.

జాజి తీగ ఆకులు, చిన్న ఏలకులు. పిప్పళ్లు, పేలాలు, నిమ్మాకులు సమపాళ్లగా నూరి తేనెతో కలిపి నిత్యం సేవిస్తే కంఠం కిన్నరకంఠంలాగ మధురమవుతుంది. దీనిలో తేనె కలపడం అవలేహానికి అనుకూలమని గ్రహించాలి.

సేహాలిఆ జడా చవ్వణేణ గళసుణ్డి(ఆ)సమోసరఇ,
ఉవజంభిఆఇ ణాసావివర సిరా సోణిఏ గళిఏ.[1] 81

(శేఫాలికా జటా చర్వణేన గలశుణ్డికా సముపసరతి,
ఉపజృమ్భితాని నాసావివర సిరాశోణితే గలితే.)

శేఫాలికయా స్తామ్రవర్త్రాభ్యో వ్యాధిః నివర్తతే యో శిరావ్యాధ్యాది యుక్త్యా నాసికాపాతి సిరామార్గేణ రక్తే విగలితే సతీతి(?).[2]

నల్లవావిలివేరు నమిలితే కొండనాలుక పెరగడం ఆగిపోతుంది. గవదబిళ్ళలు కరిగిపోతాయి. ఇవి చాలా విజృంభించి ఉంటే, ముక్కుపుటం నుంచి రక్తమోక్షణ క్రియ చేస్తే (స్రవింపజేస్తే) ఈ వ్యాధులు అణగిపోతాయి.

సురతరు బీఅ సగబ్భం హఅ శద్దిడ్డ రసేణ సాధిఅం తేళ్ళమ్,
గలరోఅ సీస విఅణాఓ ణావణ విహిణో విణాసేఇ. 82

సురతరు బీజ సగర్భం హయశకృద్రసేన సాధితం తైలమ్,
గలరోగ శీర్షవేదనా నస్య (?నావన) విధినా శమయతి(?వినస్యతి).

తైల మేత న్నస్యేనోపయు(క్తము)క్తం కార్యం కరోతి. కీదృశం అశ్వశకృద్రసేన స్వరసయుక్త్యా గర్భీకృతం తద్దేవదారుఫలాన్తర్వర్తితసారేణ సిద్ధం పక్వ మితి.

విత్తుతోపాటు దేవదారుకాయలను గుర్రం లద్ది రసంలో కలిపి స్వరస ప్రక్రియతో సాధించిన తైలాన్ని నస్యంగా వాడితే గొంతు జబ్బులు, తలనొప్పి నశిస్తాయి.

---

1. మూలంలో దీని ఛాయ లేదు.
2. ఈ వ్యాఖ్యలో గ్రన్థపాతమునట్టు తోస్తున్నది.

గుఞ్జా వరాహకణ్ణిణ మూళ మేక్కక్కమం సముప్పసఇ,
చవ్విఅ దన్తక్కన్తం ఘుణదన్తఅ వేఅణా దుఃఖమ్. 83

గుఞ్జా వరాహకర్ణ్యోః మూల మేకైక ముత్పుంసయతి,
చర్వితం దశనాక్రాన్తం ఘుణదన్తవేదనా దుఃఖమ్.

రక్తికాయా స్తథా వరాహకర్ణ్యా మూషికకర్ణ్యా ఏకతరస్య మూలం చర్వితం సత్ సరుజా దశనేనాక్రాన్తం సత్ తత్రైకం ధృత మిత్యర్థః. తాదృశం సత్ ఘుణదన్తవ్యాధివిశేషస్య సమ్బన్ధినీం వ్యథా మపసారయతీతి. అత్రగత కృమిదన్తో యత్ర ఘుణదన్తకాఖ్యో వ్యాధిరితి.

గురువిందవేరుగాని, వరాహకర్ణిని (పెన్నేరు గడ్డను) గాని నమిలి, పళ్ళ మధ్యన పెట్టుకుంటే, పుప్పిపళ్ళవ్యాధి తొలగుతుంది.[1]

ణిహుడుగ్గీ ణీళీ జంఘా దుద్ధిఅ మూళిఆణ ఏక్కాఏ,
దసణక్కన్తాఏ కిమిణో పడఇ దసణుబ్భవో ణిఉణమ్. 84

నిహుడుగ్గీ నీలీ జఙ్ఘా దుగ్ధికా మూలికానాం ఏకైకయా,
దశనాక్రాన్తయా కృమిణః(?కృమయః) పతన్తి దశనోద్భవా నిపుణమ్.

సుధావృక్షస్య తథా నీల్యా నీలిన్యా స్తథా జఙ్ఘాయా స్తథా దుగ్ధికాయా అర్కపుష్పికాయా అలాలికామూలాని సామాన్యతమయా సరుజా దశనేనాక్రాన్తయా (వష్టబ్ధయా దన్తజా(?జో)క్రిమి ర్నిశ్శేషం నిపతతీతి.

కొలజముడు, నీలి, జంఘ, పిన్నపాల వేళ్ళలో దేనినైనా నమిలి పళ్ళ మధ్యన పెట్టుకుంటే పుప్పిపళ్ళలోని పురుగులు చాల త్వరగ పడిపోతాయి.

అఙ్గుట్ఠఅ ణహలేవో కీరఇ ఫళిఏ జమ్మి పాసమ్మి,
తత్తో అవర దిగుబ్భవ ఘుణదన్తఅ కీడఓ పడఇ. 85

1. వ్యాఖ్యాత వరాహకర్ణికి మూషికకర్ణి అని పర్యాయమిచ్చాడు. మూషిక కర్ణి అంటే ఎలుకచెవి ఆకు. కాని, ధన్వన్తరి నిఘంటువు, వైద్యక శబ్ద సింధువు మున్నగునవి వరాహ కర్ణికి అశ్వగంధ అని పర్యాయపద మిచ్చాయి.

అఙ్గుష్ఠే నఖలేపః క్రియతే ఫలిన్యా యస్మిన్ పార్శ్వే,
తతోఽపరదిగుద్భవ ఘుణదన్తా త్కీటకః పతతి.

ఫలిన్యా లాఙ్గలికయా జలపిష్టయా చరణాఙ్గుష్ఠే యస్మిన్ దక్షిణే వామే లేపః క్రియతే తత్కల్పనయా తదన్యదిగ్భాగ ఘుణదన్తకాఖ్యవ్యాధిజః కృమి ర్నిపతతీతి.

పేంఖణపు దుంపను నీటిలో నూరి ఒకపక్క కాలి బొటనవ్రేలుకు రాచుకుంటే మరొకవైపున వున్న పుప్పిపండ్ల పురుగులు పడిపోతాయి.

దుద్ధోమ్మిసిఅ కక్కడఅచళణ పరి(పక్క)ఘుఅ కఅబ్భంగా,
ణహు కడఅన్తి దన్తా కేవళ తచ్చళణ ళిత్తం వ. 86

దుగ్ధోన్మిశ్రిత కర్కటక చరణ పరిపక్వ ఘృత కృతాభ్యఙ్గాః,
న ఖలు కటకిటాయన్తే దన్తాః కేవల తచ్చరణ లిప్తా వా.

కర్కటకస్య కురుబిల్వాఖ్యస్య మత్స్యవిశేషస్య[1] పాదా స్తే గోక్షీరేణ పానీయస్థానే ప్రయుక్తేన పశ్చాత్ సిద్ధం యద్ఘృతం తేన కృతాభ్యఙ్గాః బాలాదే ర్దన్తాః కటకటాశబ్దం న కుర్వన్తి అథవా కర్కటకస్యపాదైః పరిపిష్టై ర్లిప్తా స్సన్తః తథా (న) కుర్వన్తి.

కర్కటకం—కురుబిల్వమనే చేప పాదాలను ఆవుపాలలో ఉడికించి సిద్ధ పరచిన నేతితో తలంటుకుంటె పసి పిల్లలు కటకటమని పళ్ల కొరకటం ఆగుతుంది. కర్కటకం కాళ్ల నూరి పూసుకొన్నా ఈ జబ్బు పోతుంది.

ణాసన్తి తక్ఖణాహఅ సస శోణిఅ ళేవిఆఇ వంగాఇ,
సజళాఏ వ జాఈఫళ బాహిచ్ఛళ్లీఏ ళిత్తాఇ. 87

1. కర్కటక పదానికి వ్యాఖ్యాత కురుబిల్వమనే చేప అనే అర్థం వ్రాశాడు. కురుబిల్వ పదానికి వైద్యక శబ్ద సింధువులో నాగరముస్తలనే అర్థం ఉంది.

నశ్యన్తి తత్క్షణాహత శశ శోణిత లిప్తాని వ్యఙ్గాని.
సజలయా వా జాతీఫల బాహ్యత్వచా లిప్తాని.

వ్యఙ్గాని ముఖవైవర్ణ్యకారీణి ప్రసృతరూపాణి శ్యామాని మణ్డలాని త్వగ్వి కారస్థానిస్త తత్క్షణవ్యాపాదితశశరుధిరాభ్యక్తాని నివర్తన్తే. యది వా పానీయ పిష్టయా జాతీఫలస్యాణ్డపరిహారేణ బాహ్యత్వచా కేవలయా లిప్తాని నివర్తన్త ఇతి.

అప్పుడే చంపిన కుందేటి నెత్తురు బాగా రాస్తే, ముఖంమీది మంగు రూపు మాసి పోతుంది. జాపత్రిని నీటిలో అరగదీసి రాచినా మంగు తొలగిపోతుంది.

ఇఙ్గుఅఫల మజ్జా సిసిర సలిల పిట్ఠా తిరత్తి మత్తేణ,
లేవేణ హరఇ వంగం గంగాసంగో వ్వ దురిఆఇం. 88

ఇఙ్గుదీఫల మజ్జా శిశిర సలిల పిష్టా త్రిరాత్రమాత్రేణ,
లేపేన హరతి వ్యఙ్గం గఙ్గాసఙ్గ ఇవ దురితాని.

ఇఙ్గుదీ పిల్వాలః తత్ఫలసారస్య సలిలేన పిష్టస్య లేపేన వ్యఙ్గం నివార యతి. కార్యావిసంవాదార్థ ముపమానం స్పష్టమితి.

గారకాయ పప్పును నీటిలో మెత్తగా నూరి మూడు రాత్రిలపాటు పట్టిస్తే మంగును, గంగా స్నానం పాపాలను పోగొట్టేటట్టు పోగొడుతుంది.

కసణ తిళ కసణజీరఅ సిద్ధత్థఅ జీరఏహి ముహససిణో,
దుద్ధేణ కఓ లేవో వంగ కళంకం సముప్పుసఇ. 89

కృష్ణతిల కృష్ణజీరక సిద్ధార్థక జీరకై ర్ముఖశశినః,
దుగ్ధేన కృతో లేపో వ్యఙ్గకలఙ్కం సముత్పుంసయతి.

కృష్ణతిలాః ప్రసిద్ధాః కృష్ణజీరకం కాలోపకుఞ్చికా తథా గౌరసర్షపాః తథా జీరకం సితా జాజీ ఏతైః సమాంశైః పిష్టైః గోక్షీరభావితై ర్లేపో ముఖ చన్ద్రస్య వ్యఙ్గ మపసారయతి. చన్ద్రస్య యథా కలఙ్కో దుష్పర స్తథైవ యో ముఖస్య వ్యఙ్గకలఙ్కః తమప్యయం ప్రయోగో హరతీత్యుపమాన ప్రయోజన మితి.

నల్లనూవులు, నల్లజీలకర్ర, తెల్లావాలు, జీలకర్రలను సమపాళాలలో ఆవుపాలలో నూరి పూస్తే ముఖమనే చంద్రునికి ఉన్న మంగు అనే కళంకం తొలగిపోతుంది.

అపసరఇ బోరమజ్జా గుళ మహు ణవణీఅ సఙ్జుఅ వంగం,
పసు దుద్ధ మసిణ పిట్ఠా వారుణిఛల్లివ్వ లేవేణ. 90

అపహరతి బదరమజ్జా గుళ(మధు) నవనీత సంయు(తో?తా) వ్యఙ్గమ్,
పశుదుగ్ధ మసృణ పిష్టా వారుణీ త్వగిన లేపేన.

బదర(స్య) కర్కన్ధో రస్థి సారం గులం తథా మధు నవనీతమిశ్రితం వ్యఙ్గమపహరతి. తథా ఛాగక్షీరేణ సూక్ష్మపిష్టా విశాలాత్వక్ లేపేన పూర్వ ప్రయోగకార్యం కరోతీతి

రేగు గింజను పొడిగొట్టి బెల్లం, తేనె, వెన్నలతో నున్నగా నూరి పూస్తే మేకపాలలో నూరిన ఇంద్రవారుణి బెరడులేపంలాగే మంగును పోగొడుతుంది.

తుస రహిఅ మసిణ జవ రఅ సరిసవ మహుళట్ఠి లోద్ధ లేవేణ,
హోన్తి ముహాఇ విణిజ్జిఅ చామీఅర (చారు) సోహాఇ. 91

తుషరహిత మసృణ యవరజస్సర్షప మధుయష్టి లోధ్రలేపేన,
భవన్తి ముఖాని వినిర్జిత చామీకర చారుశోభాని.

నిస్తుషీకృత్య పిష్టానా మక్షతానాం సూక్ష్మచూర్ణేన తథా గౌరసిద్ధార్థై స్తథా మధుయష్ట్యా తథా లోధ్రేణ శబరేణ ఏతైరపి సూక్ష్మ పిష్టైః పానీయభావితైః కృతలే(పో?పేన) ముఖాన్యతిగౌరాణి సర్వకలఙ్క దోషరహితత్వాద్ భవన్తి. చామీకరం సువర్ణమితి.

పొట్టులేని యవలు, తెల్లావాలు, అతిమధురం, లొద్దుగులను నున్నగా నీటిలో నూరి ముఖానికి పూసుకుంటే, ముఖాలు బంగారు రంగుతో పచ్చగా అవుతాయి.

పరిణఅ వడపణ్ణ సువణ్ణ ఛళ్ళి పఙ్కఅ పిఅఙ్గు మహుఏహి,
మఞ్జిట్ఠా కాళేఅఅ శక్కారుణ శోద్ధ భాఏహి. 92

జళ వట్టిఏహి శేవో వఅణాణి విళాసిణీణ సుహఅఇ,
కుణఇ విణిజ్జిఅ సంపుణ్ణ సరఅ ససి బిమ్బ సోహాఇ. 93

పరిణత వటపర్ణ సువర్ణత్వక్ పఙ్కజ ప్రియఙ్గు మధూకైః,
మఞ్జిష్ఠా కాలేయక (లాక్షారుణ) లోధ్రభాగైః.

జలవర్తితైర్లేపో వదనాని విలాసినీనాం సుభగాని,
కరోతి వినిర్జిత సంపూర్ణ శరచ్ఛశిబిమ్బ శోభాని.

పరిపక్వానాం వటస్య న్యగ్రోధవృక్షస్య పత్రాణాం తథా సువర్ణత్వగాఖ్యా ఓషధ్యాస్తథా పఙ్కజస్య పద్మస్య తథా శ్యామాయాః తథా మధుయష్ట్యాస్తథా చిత్రవల్ల్యాస్తథా కాలేయకస్య పీతసారస్య తథా ద్రుమవ్యాధేః తథా కుఙ్కుమస్య తథా శాబరస్యైతేషాం సమైర్భాగైః పానీయపిష్టైః కృతేన లేపేన ముఖాన్యతివర్ణాఢ్యాని భవన్తీత్యుపమానార్థ ఇతి కాలేయకస్యాలాభే దారుహరిద్రాదేయేతి సర్వత్ర యోజ్యం. శిష్టం సుబోధమ్ యుగలకమ్.

పండిన మర్రాకులు, నాగకేసరపు చెట్టు పట్ట, తామరరేకులు. ప్రేంకణం, అతిమధురం (ఇప్పపువ్వులు ?),[1] మంజిష్ఠ. పచ్చచందనం, లక్క, కుంకుమ పూవు, లొద్దుగు సమభాగాలుగా నీటిలో నూరి ముఖానికి పూసుకుంటే, విలాసినుల ముఖాలు శరత్కాల సంపూర్ణ చంద్రబింబ శోభను జయించినట్టివై సౌభాగ్య విలసితా లవుతాయి. పచ్చ చందనం దొరక్కపోతే మానిపసుపు వాడవచ్చునని వ్యాఖ్యాత తెలిపాడు.

జళఫళిణి బోరమజ్జా చన్దణ కాళేఅఏహి సరిసేహి,
వఅణాఇ కుణఇ శేవో కమళోఅర కన్తి చోరాఇం. 94

జలఫలినీ (కోల?బదర) మజ్జా చన్దన కాలేయకైః సదృశైః,
వదనాని కరోతి లేపః కమలోదర కాన్తి చోరాణి.

1. ఇప్పపూవులు నూరి ముఖానికి పట్టించుకొనే ఆచారం ఉంది. వ్యాఖ్యాత మధూక శబ్దానికి మధుయష్టి అని అర్థమిచ్చాడు.

వాల ప్రియఙ్గు బదరఫలసార మలయ పీతసారైః సమాంశైః పానీయపిష్టైః కృతో లేపో ముఖాన్యపహృత పద్మకర్ణి(కా)కాన్తాని కరోతీతి.

పేరింకణం, రేగుగింజలు, చందనం, పచ్చచందనం సమభాగాలుగా నీటిలో నూరి స్త్రీలు ముఖానికి పట్టించుకుంటే, వారి ముఖాలు తామరపూవు మధ్యన వున్న దిమ్మెలాగ పచ్చగా అవుతాయి.

కుంకుమ కాళేఅఅ ఛ(ళ్ళి?ఇ) పదుమ ముణాళేహి మళఅ సహిఏహి,
పత్తఙ్గ రోఅణా బోరసార(స?సా) మాహి కుట్ఠేహి. 95
వితుస మసూర ణిసాజుఅ మహూఅ శోద్దేహి సళిళ పిట్ఠేహి,
శేవో కరేఇ వఅణం శహూఇఅ మిఅళఞ్ఛణ చ్ఛాఅం. 96
(కుఙ్కుమ కాలేయక చ్ఛవి పద్మమృణాలైర్మలయసహితైః,
పత్తఙ్గ రోచనా బదరసార శ్యామా హి కుష్ఠైః.

వితుషమసూర నిశాద్వయ మధూక లోధ్రైస్సలిలపిష్టైః,
లేపః కరోతి వదనం లఘూకృత మృగలాఞ్ఛనచ్ఛాయమ్.)

ఏతైర్ద్రవ్యైర్లేపో ముఖ మతిశయిత పూర్ణచంద్రశోభం కరోతి. కైర్ద్రవ్యైః. కాశ్మీరక తురీయచన్దన సువర్ణ చ్ఛవి కలశీరచన్దనైర్గోరోచనా బదరాస్థిసార ప్రియఙ్గు నాగకేసరవార్యైస్తథా వితుషమసూర సూక్ష్మచూర్ణ హరిద్రాద్వయ మధుయష్టిశాబరైరిత్యేతైః సమాంశైర్జలపిష్టై రితి యుగలకమ్.

కుంకుమపూవు, పచ్చచందనం. సువర్ణత్వక్కు, తామరతూడ్లు, చందనం, కేసరిబియ్యం, గోరోచనం. రేగుగింజలు, ప్రేంకణం, నాగకేసరాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, పొట్టుతీసిన మసూరాలు, పసుపు, మానుపసుపు, ఇప్ప, లొద్దుగులను నీళ్ళతో నున్నగా నూరి ముఖానికి స్త్రీలు పూసుకుంటే, ముఖం చంద్రునిమీద దిగదుడుపుగా ఉంటుంది.[1]

1. పత్తఙ్గ శబ్దానికి కుఙ్కుమపూవు అని, మధూకశబ్దానికి యష్టి మధుకమని వ్యాఖ్యాత పర్యాయాలిచ్చాడు. ఈ యోగం ప్రారంభంలో కుఙ్కుమ శబ్దం ఉంది గనుక కేసరి బియ్యం అని, చర్మ సౌందర్యవర్ధకాలలో ఇప్ప ఉంది గనుక మధూక శబ్దానికి ఇప్ప అని గ్రహించాను.

మహుసార కఙ్గు సరిసవ పఉమ(అ) కాళేఅ లోద్ధ రఅణీహి.
పఇఊణ ఘఅం విహిణా సిచఅఞ్చ(ళ)గాళిఅం పచ్ఛా. 97

ణిమ్మళ పవణు మ్మీసం జళవట్టిఅ పఉర కుఙ్కుమ సణాహం,
సిసిర జళమ్మి ణిహిత్తం మఉఆణళ తావిఅం ణిహుఅం. 98

వణ్ణఅ ఘఏణ ఇమిణా సిసిరే వి ఫురన్త కన్తి సుహఆఇ,
వఅణాఇ విలా(స)వఈణ హోన్తి తామరససోహాఇ. 99

మధుసార (కుఙ్కుమ?కఙ్గు) సర్షప పద్మక కాలేయ లోధ్ర రజనీభిః,
పక్త్వా ఘృతం విధినా (సిచయాఞ్చల) గాలితం పశ్చాత్.

నిర్మల పవనోన్మిశ్రం జల వర్తిత ప్రచుర కుఙ్కుమసనాథమ్,
శిశిర జలే నిక్షిప్తం మృద్వనలతాపితం నిభృతమ్

వర్ణకఘృతేనామునా శిశిరేఽపి స్ఫురత్కాన్తిసుభగాని,
వదనాని విలాసవతీనాం భవన్తి తామరస శోభాని.

త్వగస్థితా(?) మధుయష్టి(ః) (కుఙ్కుమ?కఙ్గుః) ప్రియఙ్గు స్తథా గౌర సిద్ధార్థః పద్మకం తథా కాలేయకం పీతచన్దనం తథా శాబరం తథా పిణ్డహరిద్రా(యా?) ఇత్యేతైః కల్కీకృతైః సమాంశై ర రు) క్తపానీయ మాత్రాపక్వైః ఘృత ముక్తమాత్రం సాధయిత్వా కర్పటపూతం కృత్వా తతః నిష్కాలీకృత్య సిక్థకే ఘృతపలే కర్ష ఇతిభావితం సత్ శ్రేష్ఠకాశ్మీరేణ తదర్ధపరమాణేన సహితం కార్యమ్. తతః శీతలపానీయే నిక్షిప్తం తత్ ఉద్ధృతకాలే అనుత్కటాగ్నినా శనై ర్తాపితం కార్య మిత్యేవం సాధితేనానేన వర్ణక ఘృతాభిధానేన ఘృతేన సున్దరీణాం ముఖాని ఆభ్యక్తాని వైవర్ణ్యకారిణి శిశిరకాలేపి విలసద్దీప్తిసున్దరాణీతి యుగళకమ్ (?).[1]

అతి మధురం, పేరింకణం, తెల్లావాలు, పద్మకం, పచ్చచందనం. లొద్దుగు, పసుపు కల్కాలను సమపాళాలుగా స్వీకరించి విధివిహితమైన జల

1. ఈ శ్లోకాల వ్యాఖ్య సరిగా లేదు.

పరిమాణంతో వండి, దాని ప్రమాణానుసారంగా నేయి కలిపి వండి వడపోసి, శుద్ధోదకం కలిపి, పలం నేయిలో కర్షప్రమాణంలో తేనెమైనం కలిపి, దానికి సగం పరిమాణంలో కుంకుమ పూవువేసి చల్లని నీటిలో పెట్టి పిదప మందాగ్నితో కాచి సాధించిన వర్ణఘృతమనే పేరు గల ఈ ఘృతాన్ని సుందరీమణులు రాచుకుంటే, వారి ముఖాలు వైవర్ణ్యం కలిగించే శీతకాలంలోను కాంతితో వెలిగిపోతూ, తామర పూవు శోభగల వవుతాయి.

కుఙ్కు(మ) మహూఅ చన్దణ మఞ్జిట్టా తరువిఆర కరిసేహి,
తేళ్ళకుడుబం విపక్కం విఉణిఅ పసుదుద్ధ సఞ్జుత్తమ్. 100

పళి తిళఅ వంగ రహిఆఇ మాసళళావణ్ణ గణ్డ సుహఆఇం,
కుణఇ సమబ్భంగేణ సత్తాహా కామిణిముహాఇం. 101

కుఙ్కుమ మధూక చన్దన మఞ్జిష్ఠా తరువికార కర్షైః,
తైల కుడుబం విపక్వం ద్విగుణిత పశుదుగ్ధ సంయుక్తమ్.

పలి తిలక వ్యఙ్గ రహితాని మాంసల లావణ్యగణ్డసుభగాని,
కరోతి సమభ్యఙ్గేన సప్తాహాత్ కామినీ ముఖాని.

అరుణేన తథా మధుయష్ట్యా తథా చన్దనేన తథా మఞ్జిష్ఠయా అరుణయా తథా తరువికారేణ లాక్షయా ఏతైః ప్రత్యేకం కర్షపరిమాణైః తైలపలాష్టక ద్విగుణ ఛాగక్షీర సహితం విపక్వం సాధితం సత్ సప్తాహాత్ సమ్యగభ్యఙ్గ ప్రయోగేణ విలాసినీనాం వదనాని త్వక్సఙ్కోచేన తథా కృష్ణై ర్బిన్దుభిః తథా భృఙ్గై ర్ముఖత్వగ్వైవర్ణ్యరూపై ర్మణ్డలైః రహితాని పరిపూర్ణ గౌర కపోల సుభగాని కరోతీతి యుగలకమ్.

కుంకుమపూవు, అతిమధుకం, (ఇప్ప), చన్దనం, మంజిష్ఠ, లక్కలు చెరి కర్షప్రమాణం, నూవులనూనె ఎనిమిదిపలాలు, దానికి రెండింతలు మేకపాలు కలిపి వండిన తైలాన్ని వారం రోజులు కామినులు ముఖానికి బాగా రాచుకుంటే, ముడుతలు మచ్చలు, మంగుమొదలైన దోషాలు పోయి, చెక్కిళ్లు లావుగాను అందంగాను అయి ముఖం సౌభాగ్యవంతమవుతుంది.

కలధోఅ మసిణ వట్టిఅ టఙ్కణ కోవిఅ కఅ కమళగబ్భమ్,
తమ్బా దుద్ధేన చఉగ్గుణేణ మన్దాణళే సిద్ధం. 102

జుత్తీఇ విమళ సిత్థఅ సఞ్జోఇఅ థోఅ కుఙ్కుమ ఉమిస్సమ్,
అఇకుణఇ వఅణసోహం తేళ్ళం సిసిరమ్మి సవిసేసమ్. 1(3

కలధౌత మస్పణ వర్తి(త) (షి?)టఙ్కణ కోపిత కమలకృతగర్భమ్,
తామ్రాదుగ్ధేన చతుర్గుణేన మన్దానలే సిద్ధమ్.

యుక్త్యా విమల సిక్థక సంయోజిత స్తోకకుఙ్కుమోన్మిశ్రమ్,
అతికరోతి వదనశోభాం తైలం శిశిరేపి సవిశేషమ్.

ఏత తైల ముక్తక్రమేణ మృద్వగ్నౌ సిద్ధమ్ స చ్ఛిశిర కాలే వాతప్రధానేఽపి ముఖాభ్యఙ్గేన ప్రయుక్తం వధూనాం వదన మేకవింశతి దినాభ్యాసా దతిసున్దరాభం కరోతి కీదృశం. కమలం తామ్రం తచ్చూర్ణం గర్భే యస్య. కీదృక్చూర్ణం ప్రథమటఙ్కణేన సువర్ణమ్. ఏవంవిధం తామ్రచూర్ణగర్భం తత్తైలం చూర్ణ చతుర్గుణ పరిమాణం తచ్చతుర్గుణ గోక్షీర సంయుక్తం యుగపచ్చ ముఖం(?) తతో యుక్త్యా వైదగ్ధ్యేన విమిశ్రీకృతం యన్మధూచ్ఛిష్టం తైలపలమేకత్వమాత్ర పరిమాణ మష్టభాగమాత్ర కుఙ్కుమ సంయుక్తం తేన తైలమిశ్రం సం(యు? యో) జ్యమితి యుగలకమ్.

అపరంజి రేకులను మెత్తగా టంకణంతో నూరి, దానిని రాగిచూర్ణంలో పోదిగి, ఆ చూర్ణానికి నాలుగింతలు నూవులనూనె, దానికి నాలుగురెట్లు ఎర్రావు పాలతో కలిపి, మందాగ్నితో తైలపాక విధిని కాచి, దానిలో తెల్ల తేనె మైనం నూనెలో ఒక భాగం, ఎనిమిదోవంతు కుంకుమపూవు కలిపి, ముఖానికి బాగా రాచుకుంటే మంచు గాలులువీచే చలికాలంలోన ముఖశోభను అతిశయింప జేస్తుంది,

అవహరఇ గణ్డమాళం సురహీ సళిళేణ సఞ్జుఅం పీఅం,
గిరికణ్ణిఆ పురన్దర వారుణి మూ(ళమే? ళేసు ఏ) క్కక్కమ్. 104

అపహరతి గణ్డమాలామ్ సురభిసలిలేన సంయుతం పీతమ్,
గిరికర్ణికా పురన్దరవారుణీ మూలయో రేకైకమ్.

శ్వేతస్పన్దాయాః తథా పురన్దరవారుణ్యాః విశాలాయాశ్చ సమ్బన్ధినో ర్మూలయో రేకతమం గోమూత్రేణ పిష్ట్వా పీతం స న్మాలారూపాం గణ్డ ముప చీతి ప్రసిద్ధాం నాశయతీతి.

గిరి కర్జి (దింటెన) వేరునుగాని ఇంద్రవారుణి (ఏటిపుచ్చ) వేరునుగాని గోమూత్రంతో నూరి తాగితే గండమాలలు రూపుమాసిపోతాయి.

సరిసేహి జవాకుసుమక్కదుద్ధ తిళతేళ్ళ జావఅ రసేహి,
ణాసేహి గణ్డమాళాం ణేవో కోవం పణామోవ్వ. 105

సదృ(జై?శై) ర్జపాకుసుమార్కదుగ్ధ తిలతైల యావకరసైః,
నాశయతి గణ్డమాలాం లేపః కోపం ప్రణామ ఇవ.

తుల్యై భాగైః జపాకుసుమస్య జాపదాఖ్యయా లోకే ప్రసిద్ధస్యపుష్పస్య రసేన తథార్కవృక్షస్య క్షీరేణ తథా తిలతైలేన తథా లాక్షారసేనేత్యేతైః మిశ్రితైః కృతో లేపః పూర్వోక్తం కార్యం కరోతీతి. ఉపమానం ఫలావిసంవాదార్థమితి.

దాసాని పూవు రసం, జిల్లేడుపాలు, నూవులనూనె, లత్తుకరసం సమపాళ్ళుగా కలిపిన లేపం గండమాలను నమస్కారం కోపాన్ని పోగొట్టేటట్టు పోగొడుతుంది.

విఉడేఇ గణ్డమాళం (దవి?మహి)అం పూసమ్మి కన్ధరాబద్ధమ్,
పీఅం వ ఘఉమ్మిసం సిఅ పవ్వఅ కణ్ణిఆ మూళం. 106

విఘటయతి గణ్డమాలాం గృహీతం పుష్యే కన్ధరాబద్ధమ్,
పీతం వా ఘృతోన్మిశ్రం సిత పర్వత కర్ణికామూలమ్.

శ్వేత గిరికర్ణికామూలం తిష్యర్క్షగృహీతం వ్యాధితస్య గ్రీవాగ్రథితం పూర్వోక్తం వ్యాధిం నాశయతి. అథవా తదేవ గోఘృతేన సహావలీఢం ఉక్తం కార్యం కరోతీతి.

పుష్యమీ నక్షత్రంనాడు పెకలించిన తెల్ల డింటెన వేరును గండమాల గలవారు మెడకు కట్టుకుంటే గాని, ఆ వేరును అరగదీసి ఆవునేతితో కలిపి పుచ్చుకుంటే గాని గండమాల కరిగిపోతుంది.

చుచ్చున్దరి సాహిఅ తేళ్ళ తుప్పిఆ దారుణా వి వేఏణ,
పరిహరఇ గణ్డమాళా ధణరహిఅం ధుత్త గోట్ఠి వ్వ. 107

చుచ్చున్దరీ సాధిత తైలాభ్యక్తా దారుణా సి వేగేన,
పరిహరతి గండమాలా ధనరహితం ధూర్తకుట్టినీవ.

ఛుచ్చున్దరీ గన్ధమూషికా తయా పక్వం యత్తైలం తేనాభ్యక్తా సతీ గణ్డమాలా రో(గం న?గిణం) వేగేన శీఘ్రమేవ ఘోరాపి పరిత్యజతి. న తం బాధత ఇత్యర్థః. ఉపమానం గాథాపూరణార్థ మేవేతి. అత్రిసాధనయుక్తిః శుద్ధాంబు యుక్తాః.

చుంచు మాంసాన్ని శుద్ధాంబు ప్రక్రియతో, నూవులనూనెతో వండిన తైలం పూయడంవల్ల ఘోరమైన గండమాల కూడ దరిద్రుడైన సరసుణ్ని ధూర్తురాలయిన కుంటెనకత్తె వదలించుకునేట్టు గండమాలారోగిని త్వరలో వదలిపెడుతుంది.[1]

(జం?జో) ఖాఅఇ నేళ్ళతేళ్ళం పిబఇ కసాఅం వ్వ సేషరుక్ఖస్స,
ఫుడిఆ వి గణ్డమాళా తస్స ఫుడం నివ్వణా హోఇ. 108

(యత్?యః) ఖాదతి పల్లవతైలం పిబతి కషాయం వా శేలువృక్షస్య,
స్ఫుటితాపి గణ్డమాలా తస్య స్ఫుటం నిర్వ్రణా భవతి.

పల్లవ ఇతి దేశాన్తరప్రసిద్ధసంజ్ఞో నిష్పావాఖ్యః శిమ్బధాన్య విశేషః తం తైలేన సహ యోఽశ్నాతి తస్య భగ్నాపి గణ్డమాలా రోహతి. నివృత్తవ్యాధి రసౌ భవతీత్యర్థః. అథవా శ్లేష్మాతకతరోః కషాయం క్వాథం యః పిబతి తస్యాపి పూర్వోక్తఫల సమృత్తి రితి.

1. ఈ ఉపమానం పాదపూరణానికి ప్రయోగించినదని వ్యాఖ్యాత అంటాడు. కాని, ఉపమానం సహజంగాను, ఔషధఫలం తప్పదని చెప్పేట్టుగాను ఉంది.

పల్లవ(?)మనే పప్పుదినుసును నూనెతో తిన్నా, శ్లేష్మాతకం (వాకుడు) కషాయం సేవించినా, పగిలిన గండమాలకూడ మానిపోతుంది.

కఇకచ్ఛు మూళ మీసిఅ జింగిణితరు సరస సీసఅ జళేహి,
ణావణ మవబాహుఅ కణ్ఠ కన్ధరా రోఅ (వి?ణి)ద్దళణమ్. 109

కపికచ్ఛు మూల మిశ్రిత జిఙ్గిణితరు స్వరస శీతలజలైః,
నావన మపబాహుక కణ్ఠ కన్ధరా రోగ నిర్దలనమ్.

కపికచ్ఛ్వాః ఆత్మగుప్తాయా మూలం తథా జిఙ్గిణ్యాశ్చ తథా మోచక్యా నిర్యాసః తథా శీతలోదక మేతైః కృతం నస్య మపబాహుకస్య బాహుశూలస్తమ్భాది లక్షణస్య బాహువ్యా(ధేః?ధేః) తథా గణ్డవ్యాధీనాం వినాశ(న)మితి. నస్యవిధి రత్రాయుర్వేదోక్తః.

దూలగొండివేరు, బూరుగుబంక, చల్లటి నీళ్ళలో కలిపి నస్యం చేస్తే అపబాహుకం అనే వ్యాధి (బుజాల నొప్పి, పట్టుకొని పోవడం మొదలయిన వ్యాధులు) గండమాల, కంఠరోగాలు నశిస్తాయి.

జిఙ్గిణీరసో దుమ్బర దుద్ధ హిఙ్గు కపికచ్ఛు మూళ ణాసేణ,
అవబాహుఅ రోఓ రుసిఓ వ్వ దూరం సమోసరఇ. 110

జిఙ్గిణీరసో దుమ్బర దుగ్ధ హిఙ్గు కపికచ్ఛు మూలనస్యేన,
అపబాహుకరోగో రుషిత ఇవ దూరం సముపసరతి,

జిఙ్గిణీనిర్యాసేన తథా ఉదుమ్బరస్య వృక్షస్య కృమిఫలాఖ్యస్య క్షీరేణ తథా బాహ్లికేన కపికచ్ఛ్వాః ఆత్మగుప్తాయా మూలేనైతైః కృతేన నస్యేన హేతునా పూర్వోక్తః అపబాహుకరోగో నివర్తతే, ఉపమానం గతార్థమితి.

బూరుగుబంక, మేడిపాలు, ఇంగువ, దూలగొండి వేరు బాగా మెత్తగా నూరి నస్యం చేస్తే అపబాహుకవ్యాధి కోపగించుకొన్నవాడిలాగ దూరంగా వెళ్ళిపోతుంది.

సూళక్ఖ కోళ కుఞ్జరమేఏహి వసాహి (జ?బి)ళణివాసిణ,
ఆభ్భఙ్గో పీణుత్తుంగ మణహరం కుణఇ థణజుఅళమ్. 111

శూలాక్ష కోల కుఞ్జరమేదోభి ర్వసాభి ర్బిలనివాసినామ్,
అభ్యఙ్గః పీనోత్తుఙ్గ మనోహరం కరోతి స్తనయుగళమ్.

మహిష సూకర కరిణాం మేదోభిః తథా సర్పాదీనామ్ బి(ల?లే)శయానాం పూర్వోక్తయుక్తిగృహీతాభి ర్వసాభి శ్చ మ్రుటనం (?) స్త్రీణాం కుచయుగ్మం పీవరోన్నతత్వేన సున్దరం కరోతీతి. శరీరాన్తర్గత అశ్యానస్నేహో మేదః, ద్రవరూపస్నేహాదియుక్తిగ్రాహ్యః శుద్ధమాంసస్నేహో వసా ఇతి.

దున్నపోతు, పంది, ఏనుగుల కొవ్వును, బిలాలలో నివసించే సర్పాదుల పసను స్త్రీలు చనుకట్టుకు బాగా రాచుకుంటే, చనుకట్టు లావులాను, ఎత్తుగాను పెరిగి అందంగా కనిపిస్తుంది.

మాహిస ణవణీఅ వఆ గఅపిప్పళి కుట్ఠ తురఅగన్ధాహి,
సవణ పఓహర లిఙ్గాణ కుణఇ థోరత్తణం లేవో. 112

మాహిషనవనీత వచా గజపిప్పలి కుష్ఠ తురగగన్ధాభిః,
శ్రవణ పయోధర లిఙ్గానాం కరోతి స్థూలత్వం లేపః.

మహిషీనవనీతేన సహోగ్రగన్ధా గజపిప్పలీ విషాణాశ్వగన్ధాభిః కృతో లేపః కర్ణపాలీ (స్తన) నరచిహ్నానాం స్థౌల్యం జనయతీతి.

వస, ఏనుగు పిళ్ళక్లు, చెంగల్వకోష్ఠు, పిల్లిపీచర చూర్ణాలను గేదెవెన్నలో బాగా నూరి మర్దనం చేస్తే, చెవులు, స్తనాలు, పురుషాంగం లావెక్కుతాయి.

తణ్డులజలేణ పరమజ్జణేణ మహిళాణ ణావణం దిణ్ణమ్,
కుణఇ పఓహరజుఅళం థిర థోర మణోహరుత్తుఙ్గమ్. 113

తణ్డులధావనేన పరమార్జనేన మహేలానాం నావనం దత్తమ్,
కరోతి పయోధరయుగళం స్థిర స్థూల మనోహరోత్తుఙ్గమ్.

తణ్డులధావనేన సహ స్రోతోఞ్జనేన స్త్రీణాం నస్యం ప్రయుక్తం స్తనౌ కఠినౌ పీవరౌ సుస్పృశ్యవర్ణా వున్నతౌ చ కరోతీతి.

బియ్యపు కడుగుతో సౌవీరాంజనాన్ని నస్యంగా వాడితే స్త్రీల స్తనాలు గట్టిగాను, లావుగాను, ఎత్తుగాను, అందంగాను పెరుగుతాయి.

మాహిస ణవణీఅ జుఅం కుట్ఠ వఆ గఅబలోబ్భవం చుణ్ణమ్,
లేవేణ కుణఇ జువఈణ పీణ ఘణ మణహరే థణఏ. 114

మహిషీ నవనీతయుతం కుష్ట(ష్ఠ?)వచా గజబలోద్భవం చూర్ణమ్,
లేపేన కరోతి యువతీనాం పీన (ఘన) మనోహరౌ స్తనౌ.

మాహిష నవనీతేన భావితం వ్యాఘ్రగన్ధా నాగబలానాం సమ్బన్ధి చూర్ణం స్త్రీణాం లేపప్రయుక్తం స్తనావుక్తరూపౌ కరోతి.

చెంగల్వకోష్ఠు. వజ. బిబిలిక వేరలచూర్ణాన్ని గేదెవెన్నలో బాగా నూరి మర్దిస్తే యువతుల స్తనాలు లావుగాను, ఎత్తుగాను, సుందరంగాను అవుతాయి

దాడిమ వక్కళ భావిఅ సిద్ధత్థఅ తేళ్ళ తుంబిఅ బహుసో,
హోన్తి థణా థిర థోరా సవణా వి పలమాసళ పళంబా. 115

దాడిమ వల్కల సాధిత(?భావిత) సిద్ధార్థకతైలాభ్యక్తాః బహుశః,
భవన్తి స్తనాః స్థిరస్థూలాః శ్రవణాన్యపి మాంసల ప్రలమ్బాని.

దాడిమఫలస్య రక్తబీజస్య వల్కలేన త్వచా శుద్ధామ్బుస్థితాః పక్వం యత్ గౌరసర్షపతైలం తేనాభ్యక్తాః స్తనాః శ్రవణాని చోక్తరూపా(ణి) భవన్తీతి.

దానిమ్మపండు బెరడును శుద్ధజలంతో నూరి కలిపి తైలపాకవిధితో సిద్ధపరచిన తెల్లావాల నూనెను స్తనాలకు, చెవులకు మర్దించుకుంటే స్తనాలు గట్టిగాను, జారనివిగాను, లావుగాను అవుతాయి. చెవులు లావుగాను వ్రేలాడేవిగాను అవుతాయి.

గో మహిసీ ఘఅ సహిఅం సామా కఅఞ్జళి వఆహి,
కడుఅ ణిసా సజ్జుత్తాహి సాహిఅం ణాపుణే దిణ్ణమ్. 116

కుణఇ వఅపరిణఆణ వి మ(హి)ళాణ తిసత్త రత్త రత్తేణ,
థణజుఅళం పీణుత్తుంగ థోరి థర మణహరచ్చాఅమ్. 117

గో మహిషీ ఘృత సహితం తైలం శ్యామా కృతాఞ్జలి వచాభిః,
కటుక నిశా సంయుక్తాభిః సాధితం నావనే దత్తం.

కరోతి వయఃపరిణతానా మపి మహిలానాం త్రిసప్త రా(త్రే? త్ర లిప్తే)న,
స్తన యుగలం పీనోత్తుఙ్గస్థూల స్థిర మనోహర చ్ఛాయమ్.

గవ్యేన మాహిషేణ ఘృతేన తుల్యమాత్రం తైలం ప్రియఙ్గ్వా తథా కృతాఞ్జల్యా ప్రసిద్ధయా, తథో గ్రగన్ధయా తథా పిణ్డహరిద్రయా ఏతాభి స్తుల్యమాత్రాభిః పక్వం సత్ నస్యే ప్రయుక్తం స్త్రీణా ముక్తరూపాన్ స్తనాన్ కరోతి. అత్ర పాకయుక్తి ర్ద్రవ్యేభ్యః షోడశగుణం జలం ద్రవ్యచతుర్గుణం స్నేహం త్రయం క్షిప్త్వా శేషం గ్రాహ్యమితి యుగలకమ్.

ప్రేంకణం, అత్తపత్తి, వజ, కటుకరోహిణి, పసుపు సమపాళ్లగా గ్రహించి, సమభాగాలయిన గేదె నేయి, ఆవు నేయి, నూవుల నూనెలతో తయారయిన తైలాన్ని నస్యం చేస్తే, స్త్రీల చనుకట్టు లావుగాను, బలిసినదిగాను, గట్టిగాను, మంచి రంగు గలిగి సుందరంగాను అవుతుంది. ద్రవ్యానికి పదారురెట్లు నీరు, ద్రవ్యానికి నాలుగురెట్లు తైలఘృతాలు గ్రహించి నాలుగవవంతు మిగిలేట్టు కాచాలి.

ముణ్డిఅ కసాఅ చుణేహి సాహిఅం పాణ ణామణ విఇణ్ణమ్,
తేళ్ళం పడిఅ థణాణం వి కుణఇ పీణుణ్ణఏ థణఏ. 118

ముణ్డిత కషాయచూర్ణాభ్యాం సాధితం పాన నావన వితీర్ణమ్,
తైలం పతిత (స్థూలా? స్తనా) నామపి కరోతి పీనోన్నతా స్తనౌ.

శ్రవణశీర్ష(ర్ష) క్వాథేన చ సమ్పాదితం తైలం పాననస్యాభ్యాం యుక్త ముక్తం కార్యం కరోతీతి. అత్ర పాక యుక్తిః కషాయద్రవ్యపలం షోడశగుణేన జలేన పక్త్వా చతుర్భాగశేషే తస్మిన్ జలే కషాయద్రవ్యముద్ధృత్య గర్భస్నేహే పలే తత్ షడ్భాగం చూర్ణస్య చ దత్త్వా తైలశేషం గ్రాహ్యమితి.

బోడతరం చూర్ణంతోను, కషాయంతోను సిద్ధమైన తైలంనస్యంవల్లను, లోపలికి పుచ్చుకోవడంవల్లను జారిన స్తనాలు కూడ పెద్దవిగాను, ఎత్తుగాను, గట్టివిగాను అవుతాయి. కషాయ చూర్ణద్రవ్యం పలానికి పదహారింతల నీరు కలిపి, నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి, కషాయద్రవ్యం తీసివేసి, మిగిలిన పలం నూవుల నూనెలో ఆరవవంతు చూర్ణం కలిపి, కాచి తైలం సాధించాలని వ్యాఖ్యాత వివరణ.

ణిఅ దసణ ఖుణ్ణ గిరిఅం విఅడ వి(శాసా? సాశా)ఇ బాణపుంఖా(ఇ? ఇ),
మూళం పిహళిఅ సమణం విళేవిఆ భోఅణ రఅస్స. 119

నిజదశనక్షుణ్ణ నిగీర్ణ పిచటవిశాలాయా బాణపుఙ్ఖాయాః,
మూలం ప్లీహకశమనం విలేపికాభోజన రతస్య.

శరపుఙ్ఖాయా ఓషధిప్రతానవిస్తీర్ణాయాః మూలం స్వదన్త నిర్దలితం కృత్వా గ్రస్తంసద్ వామపార్శ్వ వర్త(ర్తి? ర్తి)కృష్ణ మాంస వికారాత్మక ప్లీహవ్యాధినివర్తకమ్. కీదృశస్యాతురస్య, ఘనప్రాయా విలేపికేత్యుచ్యతే. తదశన రతస్య. భోజనాన్తరపరిణ(?) ఇత్యర్థః.

బాగా అల్లుకొని పెరిగిన తెల్లవెంపలి వేరును పళ్ళతో నమిలి మింగి, గటకఆహారంగా తీసుకొనేవాడికి ప్లీహవ్యాధి నయమవుతుంది.

ఘేత్తూణ జస్స ణామం ణిక్ఖిప్పఇ ఇన్దవారుణిమూళం,
ఫాళేఊణ సుదూరే ణాసఇ పిళిహో(అ)రం తస్స. 120

గృహీత్వా యస్య నామ నిక్షిప్యతే ఇన్ద్రవారుణీమూలమ్ ,
పాట(లి? యి)త్వా సుదూరే నశ్యతి ప్లీహోదరం తస్య.

యస్య పురుషస్య దేవదత్తస్య ప్లీహోదరం వినష్టమితి సంజ్ఞాయా ముచ్చార్య విశాలామూలం ద్విధా కృత్వా దూరే క్షిప్యతే, తస్య ప్లీహప్రధాన ఉదరవ్యాధి ర్నివర్తత ఇతి.

ఫలానా వ్యక్తికి ప్లీహోదరం ఉన్నప్పుడు ఆ వ్యక్తి పేరు చెప్పి ఏటి పుచ్చవేరును చీల్చి దూరంగా పారేస్తే ఆ వ్యక్తి ప్లీహోదరం నయమవుతుంది.

అన్తరధూమే (ణ దహి)ఊణ లోణసహిఆఇ రూవిఅ దళాఇ,
ఖాఆఇ మ(ధు?త్థు)ణా మిసిఆఇ పిళిహోఅర హరాఇ. 121

అన్తర్ధూమేన దగ్ధ్వాలవణసహితాని రూపికదలాని,
(ఖాది) తాని మస్తునా మిశ్రితాని ప్లీహోదర హరాణి.

అర్కవృక్షపత్రాణి సైన్ధవేన సహ పుటపాకదగ్ధాని కృత్వా మస్తునా సహ మిశ్రయిత్వా పీతాని పూర్వోక్తకార్యకరాణి. అత్ర మాత్రా మేషద్రవ్యయోః శశాంశయోః(?) కర్షో మస్తుపలాని త్రీణి

జిల్లేడు ఆకులను సైన్ధవ లవణంతోపాటు పుటపాకంలో కాల్చి, పెరుగు మీది తేటతో కలిపి పుచ్చుకుంటే ప్లీహోదరం నయమవుతుంది.

పిప్పళి(మూళ?)చుణ్ణం అహుదుంగిదుద్ధ పరిభావిఅం (తి)సత్తాహం,
దిణ్ణ మపహరఇ ఉఅరం మహురాసణ పాణ ణిరఅస్స. 122

పిప్పలీచూర్ణ సుధాక్షీర పరిభావితం త్రిసప్తాహమ్,
దత్త మపహర త్యుదరం మధురాశన పాన నిరతస్య.

మాగధికా చూర్ణం సుధాక్షీరేణ ఏకవింశతిరాత్రికృతభావనం సక్షీవాది ద్రవ్యభోజనరతస్య ఉదరవ్యాధిం వినాశయతీతి.

పిప్పళ్ళ పొడిని కోలజముడు పాలలో ఇరవైయొక్క రాత్రిలు భావన చేసి సేవించి, క్షీరాన్నం పథ్యంగా భుజించేవారికి ఉదరవ్యాధి తొలగిపోతుంది.

ఏక్కేణ సిఅపుణణ్ణవ పాఢా చక్కంకిఆణ మూళేణ,
ఉపసమఇ ఝుత్తి విదిహీ పీఏణ స తణ్డుళజలేణ. 123

ఏకేన సితపునర్నవా పాఠా చక్రిజ్క మూలానామ్,
ఉపశామ్యతి ద్రాగితి(?ఝటితి) విద్రధిః పీతేన సతణ్డులజలేన.

శ్వేతవర్షాభ్వ స్తథా పాఠాయా వఞ్యా స్తథా సుదర్శనాయాః సమ్బన్ధినాం మూలానాం (సథ్యా?మధ్యా) దేకతమేన తణ్డులధావనేన సహితేన శీఘ్రమేవ విద్రధివ్యాధి ర్నివర్తత ఇతి.

తెల్ల గలిజేరు, విషబొద్ది, చక్రాంకా(తిప్పతీగ)ల వేళ్ళలో దేనినైనా బియ్యపు కడుగుతో పుచ్చుకుంటే విద్రధి వ్యాధి నయమవుతుంది.

కఅళివళ భూఇ గాళిఅ జళ సిద్ధ విలేవిఅ విణాసేఇ,
ఖఇఆ ఉఅరుబ్భవ సఅళ రోఅ జాళం తిరత్తేణ. 124

కదళీవళభూతి గాలిత జలసిద్ధ విలేపికా వినాశయతి,
ఖాదితో(దరో)ద్భవ సకలరోగజాలం త్రిరాత్రేణ.

రమ్భాపత్రాణాం పుటపాకదగ్ధానాం భస్మనా మిశ్రీకృతం సత్ పటపూతం యత్ పానీయం తేన పక్వవిలేపికా వలేహ్యప్రాయా పేయా భుక్తా సతీ దినత్రయేణ సర్వజ(ఠర)రోగ(మా)మయ సమూహం క్షపయతి.

పుటపాక పద్ధతిలో కాల్చిన అరటాకుల భస్మాన్ని వస్త్రగాలితంచేసి గటకతో కలుపుకొని తాగితే మూడు రాత్రిలతో సకల ఉదరరోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

కన్దళిఅ కన్దఅ గుళ ఘిఆఇ సుతావిఆఇ ఘఇఆఇ,
వారేన్తి తక్ఖణచ్చిఅ కిమిజాళఅ ముఅర సంభూఅం. 125

కన్దలికాకన్ద గుల ఘృతాని సితాపితాని (?సుతాపితాని) ఖాదితాని,
వారయన్తి తత్క్షణమేవ క్రిమిజాల ముదరసమ్భూతమ్.

కన్దలిన్యా నిష్పర్ణ్యాయాః తస్యా మూలానాం పలం గులపలాని చత్వారి ఘృతపలాని చత్వారి పానీయపలాని షోడశ ఏతత్సర్వ మగ్నినా పక్వం లేహీ కృత్య మాత్రయా ఖాదితం జఠరజాన్ సర్వాన్ కృమీన్ పాతయతి.

కన్దలికాకన్దం (వామనరటి దుంప), బెల్లం, నేయి వండి లేహ్యంచేసి, పుచ్చుకుంటే కడుపులోని పురుగులు వెంటనే పడిపోతాయి. కన్దలికా కన్దం పలం, నాలుగుపలాలబెల్లం, నాలుగుపలాల నేయి, పదహారు పలాల నీరు కలిపి పక్వం చేసి లేహ్యంచేసి పుచ్చుకోవాలని వ్యాఖ్యాత ద్రవ్య పరిమాణం చెప్పాడు.

జో లిహఇ రఅణి విరమే ణింబదళా మళఅ చుణ్ణ మణుదిఅహమ్,
సో గాఢ కట్ఠ విఉడిఅదేహో వి పుణో ణవో హోఇ. 126

యో లేఢి రజనీవిరామే నిమ్బదలా మలకచూర్ణ మనుదివసమ్,
స గాఢ కుష్ఠ విఘటిత దేహోఽపి పునర్నవో భవతి.

యః క్షపాక్షయే పిచుమన్దపత్రాణి ఆమలకాని చ చూర్ణీకృత్య మధ్వాదినా యోజితాని ప్రతిదివస మభ్యాసేనావలేహ్యాత్వేనోపయుఙ్క్తే, స తీవ్రత్వగ్దోషాది నాశిత శరీరోఽపి నివృత్త నిర్మూలిత వ్యాధిత్వాత్ భూయో జాత ఇవ నిర్వికారః సమ్పద్యేత ఇతి.

తీవ్రమైన కుష్ఠవ్యాధితో శరీరమంతా చెడిపోయినవాడయినా, ప్రతి వేకువనూ వేపాకు, ఉసిరికి కాయలను పొడిగొట్టి తేనెతో సేవిస్తే మరల అప్పుడె పుట్టినవాడివలె నిరామయ శరీరు డవుతాడు.

సిన్ధు విశఙ్గ సివా సోమరఈః సరిసవ కరఞ్జ రఅణీహి,
సురహి సలిలేణ లేవో కుట్ఠహరో దిఅహణాహో వ్వ. 127

సిన్ధు(సైన్ధవ?) విశఙ్గ శివా సోమరాజీ సర్షప కరఞ్జ రజనీభిః,
సురభి సలిలేన లేపః కుష్ఠహరో దివసనాథ ఇవ.

సైన్ధవలవణే(న) తథా కృమిఘ్నేన తథా హరీతక్యా తథా సోమరాజ్యా చన్ద్రలేఖయా తథా గౌరసిద్ధార్థకైః తథా కరఞ్జస్య నక్తమాలస్య ఫలైః తథా పిణ్డహరిద్రయా చ ఏతైః సమాంశైః కలీకృతై ర్గోమూత్ర మిశ్రితైః కృతో లేపః కుష్ఠవ్యాధిం వినాశయతి యథా భగవాన్ భాస్కర ఇతి.

సైంధవ లవణం, వాయువిడంగాలు, కరక్కాయ, బావంచి విత్తులు, తెల్లావాలు, కానుగపప్పు, పసుపులను సమపాళ్ళలో కల్కంచేసి, గోమూత్రంతో కలిపిన లేపం సూర్యునిలాగ కుష్ఠరోగాన్ని పోగొడుతుంది.

ఏక్కో తిలాణ భాఓ దో భాఓ సోమరాజి బీఆణ,
ఖజ్జన్తా ణేఇ ఖఅం చలణే దద్దుం సుదువ్వారం. 128

ఏక స్తిలానాం భాగో ద్వౌ భాగౌ సోమరాజిబీజానామ్,
ఖాద్యమానా నయన్తి క్షణం చరణ ద్రుదుం సుదుర్వారమ్,

సోమరాజ్యాః శ్చన్ద్రలేఖాయా స్సమ్బన్ధినాం బీజానాం ద్వౌ భాగౌ తృతీయ స్తిలానా మితి భుజ్యమానం చూర్ణం పాద త్వగ్దోషవిశేషం దుర్వారాఖ్యం ఘోర మపి క్షపయతీతి.

ఒకభాగం నువ్వులు, రెండుభాగాలు బావంచి విత్తులు (సోమరాజి విత్తులు) చూర్ణంచేసి నిత్యం సేవిస్తూంటే కాళ్ళకు వచ్చే భయంకరమైన దుర్వారమనే త్వగ్దోషం కూడ నయమవుతుంది.

అఇఅమ్మిల తక్కసమం సురహిజలం లోణమీసిఅం కఢిఅం,
వణగోమఅ గణ్డఘట్ఠాయి లేవేణ హరఇ ఖసరాఇ. 129

అత్యమ్ల తక్రసమం సురభిజలం లవణమిశ్రితం క్వథితమ్,
వనగోమయ గణ్డ ఘృష్టాని లేపేన హరతి ఖసరాణి,

అతిచుక్రేణ గోరసేన తుల్యమాత్రం గోమూత్రం సైన్ధవేన సంయుక్త సంపక్వం ఖసరాణి త్వగ్వికారవిశేష మరణ్యగోమయ శకలఘృష్టాని సన్తి లేపేన వినాశయతీతి.

చాలా పుల్లగా వున్న ఆవు మజ్జిగకు సమభాగం ఆవు మూత్రం కలిపి, సైంధవలవణం చేర్చి బాగా వండి, ఆ ద్రవాన్ని అడవి పేరుడు పిడకముక్కతో రాచిన మీదట పూస్తే ఖసరమనే గజ్జి తగ్గిపోతుంది.

వవగఅ తుస గుఞ్జా చుణ్ణ మీస ణవణీఅ లేవిఅం విహిణా,
ణాసఇ సతక్క తంబఅ (కి)ట్టేణ పలేవిఅం కుట్ఠమ్. 130

వ్యపగతతుష గుఞ్జాఫలచూర్ణ మిశ్ర నవనీ(తలేపి)తం విధినా,
నశ్యతి స తక్ర తామ్రమలేన వా లేపితం కుష్ఠమ్.

అథవా గోరసయుక్త తామ్రమలేన కృతలేపో వినశ్యతీతి.[1]

పొట్టు తీసిన గురిగింజల చూర్ణం కలిపిన వెన్ననుగాని, రాగికిట్టం కలిపిన ఆవు మజ్జిగనుగాని పూస్తే కుష్ఠు నశిస్తుంది.

---

1. వ్యాఖ్యాత ఈ ఆర్య పూర్వార్ధానికి వ్యాఖ్య చేయలేదు.

దువ్వా సిన్ధవ హరిఆళ రఅణి గోముత్త మేళిఅం సహసా,
దద్దుం ఖసరఞ్చ తహా ణాసఇ చిరఆళ జాఅం పి. 131

దూర్వా సైన్ధవ హరితాళ రజనీ గోమూత్ర మిశ్రితం సహసా,
దద్రుం ఖసరఞ్చ తథా నాశయతి చిరకాలజాత మపి.

శాద్వలం సైన్ధవం లవణం హరితాళం పిణ్డహరిద్రా చైతత్ సమాంశ చూర్ణీకృతం గోమూత్రేణ మిశ్రితం స దుపయుక్తం బహుకాలోత్పన్నా మపి దద్రు ఖసరాఖ్యౌ త్వగ్వికారౌ ఝుటితి నాశయతీతి.

గరికవేరు, సైంధవలవణం అరదళం, పసుపు గోమూత్రంలో మెత్తగా నూరి పట్టిస్తే చాలా కాలంగా ఉన్న దద్దుర్లు, ఖసరమనే గజ్జి నశిస్తాయి.

ససిరేహా చుణ్ణ మీస ణాపిఅ దుద్ధోబ్భవం సుణవణీఅం,
సిఅకుట్ఠహరం మహుణా లీఢం తక్కాణుపాణేణ. 132

శశిరేఖా చూర్ణ మిశ్రిత యాపిత దుగ్ధోద్భవం సునవనీతమ్,
సితకుష్ఠహరం మధునా లీఢం తక్రానుపానేన.

శశిరేఖాయా స్సోమరాజ్యా శ్చూర్ణేన భాణ్డ ముపలిప్య కృతదధిభావ మాపాదితం గవ్యక్షీరం తన్మథిత్వోత్పాదితం శోభనం య న్నవనీతం తన్మాక్షికేణ సహావలీఢం తక్రేణా సానుపానేన సితకుష్ఠం శ్విత్రం నాశయతీతి.

బావంచిగింజల చూర్ణం వేసి తోడు పెట్టిన ఆవుపాలనుంచి తీసిన వెన్నను తేనెతోపాటు నాకి, మజ్జిగను అనుపానంగా పుచ్చుకుంటే శ్వేతకుష్ఠం నశిస్తుంది.

జళపట్టిఅ సేఅప్పుంద మూళ పంకేణ లిత్త మణుదిఅహమ్,
పక్ఖేణ వ మాసేణ వ సిఅకుట్ఠం వచ్చఇ విణాసం. 133

జలవర్తిత (సిత) శ్వేతస్పన్దా మూలపఙ్కేన లిప్త మనుదినసమ్,
పక్షేణ వా మాసేన వా సితకుష్ఠం వ్రజతి వినాశమ్.

శ్వేతగిరి కర్ణికాయా మూలం పానీయేన పిష్ట్వా పాకీకృతం లేపేనోపయుజ్యమాన మభ్యాసాత్ పక్షాద్ మాసాద్ వా సితకుష్ఠం నాశయతీతి.

తెల్లదింటెన వేళ్ళను నీళ్ళలో నూరి పట్టిస్తే పక్షంనాళ్ళలోగాని, నెల నాళ్ళలోగాని శ్వేతకుష్ఠం నశిస్తుంది.

మాఅఙ్గకత్తి చిత్తఅచమ్మ మసీ తేళ్ళ పఙ్క లేవేణ,
సిఅకుట్ఠ దూసిఆఇ పి హోన్తి సవణ్ణాఇ అఙ్గాఇ. 134

మాతఙ్గకృత్తి చిత్రికచర్మ మషీ తైల పఙ్క లేపేన,
సితకుష్ఠ దూషితాన్యపి భవన్తి సవర్ణా న్యఙ్గాని.

హస్తిద్వీపినో శ్చర్మణి పుటపాకదగ్ధే కృత్వా తిలతైలమిశ్రితేన తత్కజ్జలకర్దమేన యో లేప స్తేన శ్విత్రకలఙ్కితాని గాత్రాణి స్వవర్ణ మచిరేణాసాదయన్తి, నివృత్తశ్విత్రాణి భవన్తీత్యర్థః. ఏతయో రేకైక మపి కార్యకర మితి.

ఏనుగు, చిరుతపులుల చర్మాలను పుటపాకంలో కాల్చి మసిచేసి, నూవుల నూనెలో కలిపి పూస్తే, తెల్ల కుష్ఠుతో మచ్చలు మచ్చలుగా ఉన్న అవయవాలు పూర్వపు రంగును పొందుతాయి. ఈ చర్మభస్మాలలో ఒకదాని లేపనం కూడ పని చేస్తుందని వ్యాఖ్యాత అంటున్నాడు.

సిన్దూర పుర రసఞ్జణ తుత్థా లస చుణ్ణ మీసిఅం కఢిఅమ్,
కడుతెళ్ళం చిరఆఅసబ్భవం పి పామం విణాసేఇ. 135

సిన్దూర పుర రసాఞ్జన తుత్థా లస చూర్ణ మిశ్రితం (క్వథితమ్),
కటుతైలం చిరకాలోద్భవా మపి పామాం వినాశయతి.

సిన్దూర మినపిష్టం తథా గుగ్గులుః తథా కృత్రిమాఞ్జనం తథా తుత్థక (ం)? మయూరగ్రీవాకారయో రన్యతమం తథాలసం సిక్థకం తేషాం సమాంశానాం చూర్ణేన శుద్ధామ్బుస్థితాయ పక్వం సర్షపతైలం లేపాత్ ప్రరూఢా మపి పామాఖ్యాం త్వగ్వికృతిం వినాశయతి. అథవా కటుతైలం సుతప్తం కృత్వా తన్మధ్యే ద్రవ్యాణి మిశ్రీకృతాని లేపేనోపయుజ్యమాన మిత్యర్థః, పామాలక్షణమ్

"విస్ఫోట పిటకా పామా కణ్డూ క్లేద రుజాధికా,
సూక్ష్మాఖ్యా వారు(ణో?ణా) బహ్వ్యః ప్రాయః స్ఫిక్పాణికోర్పరే."

గంగ సిందూరం, గుగ్గిలం, రసాంజనం, మైల్‌తుత్థం, తేనెమైనం వీటన్నిటినీ సమభాగాలుగా గ్రహించి, శుద్ధ జలంలో పక్వంచేసి. ఆవనూనెతో కలిపి పూస్తే చాలాకాలంగా ఉన్న పామ అనే గజ్జి కూడ నయమవుతుంది ఆవనూనెలో పైన పేర్కొన్న ద్రవ్యాలను వేసి కాచి కూడ ఈ లేపాన్ని సిద్ధపరచవచ్చునని వ్యాఖ్యాత అన్నాడు. పిక్కలమీద, ముంజేతులమీద ఈ పామ లేస్తుంది. దురదలు, నొప్పి, రసికారడం, చిన్నచిన్న గుల్లలు దీని లక్షణమని వ్యాఖ్యాత చెప్పాడు.

మహిస ణవణీఉమ్మిస మిరిఅ సిన్దూర లేవిఆ బహలసో,
ణాసఇ పామా ఖలకుట్టిణి వ్వ ధుత్త విడమ్బిఆ దూరం. 136

(మాహిష నవనీతోన్మిశ్ర మరిచ సిన్దూర లేపితా బహుశః,
నశ్యతి పామా ఖలకుట్టినీవ ధూర్త విడమ్బితా దూరమ్.)

సిందూరమరిచయో స్సమాంశం చూర్ణం మాహిషేణ నవనీతేన మిశ్రితం యిత్ తేన బహువారం కృతలేపా పామాత్యర్థం వినాశ(ముప)యాతి ధూర్తవఞ్చితా కుట్టినీవేతి.

సిందూరం, మిరియాలు సమభాగాలుగా చూర్ణం చేసి గేదె వెన్నతో కలిపి చాలామార్లు పూస్తూవుంటే గజ్జి, ధూర్తులు మోసగించిన కుంటెనకత్తెవలె తొలగిపోతుంది.

ఖమ్భారి తరు ఫళాఇం పరిణఅ సుక్ఖాఇ దుద్ధ సిణ్ణాఇ,
ఖఇఆఇ పీఅపిత్తం హ(రఇ?రేన్తి) పచ్ఛాసిణో విహిణా. 137

ఖమ్భారీతరు ఫలాని పరిణత శుష్కాణి దుగ్ధస్విన్నాని,
ఖాదితాని పీతపిత్తం హరన్తి పథ్యాసినో విధినా.

ఖమ్భారీ శ్రీపర్ణీ కాశ్మర్యాఖ్యాని ఫలాని పరిపక్వాని తతః శోషితాని దుగ్ధేన సహ స్విన్నాని సన్తి భుక్తాని పీతపిత్తం పీతవర్ణం పిత్తం యద్దృశ్యతే తచ్ఛమయన్తి క్షీరాది పథ్యాశినః. విధి రత్ర క్వాథ్యద్రవ్యపలం పానీయం చ పలైరష్టభిః క్షీరపలాన్యష్టౌ సహ క్వాథయిత్వా చతుర్భాగశేషం గ్రాహ్యమ్. తత్క్వథితాని (ప?ఫ)లాని భు(క్త్వా?క్త్వా) తేన క్షీరేణానుపానం కర్తవ్య మితి.

బాగా పండిన గంభారి (పెగ్గుడు) పళ్ళను ఎండబెట్టి పాలలో ఉడికించి సేవించి అనుపానంగా ఆ పాలను తాగితే, శీతపిత్తం- పైత్యపు దాగర శమిస్తుంది. క్వాథవిధిని వ్యాఖ్యాత ఇలా వివరించాడు :- క్వాధ్యద్రవ్యం- ఉడికించదగిన వస్తువులు ఒకపలం, నీళ్లు ఎనిమిది పలాలు, పాలు ఎనిమిది పలాలు నాలుగోవంతు మిగిలేట్టుకాచి పుచ్చుకోవాలి. ఆ పాలే అనుపానం.[1]

కఇరోఅ ఫళిణి చన్దణ మూళఅ బీఆణి కుట్ఠ స(మ)భాఅం,
ఉవ్వట్టణఅం సిహ్మాఇ హరఇ గన్ధ ఇచ్చ సుసుఅన్ధమ్. 138

కపిరోగ ఫలిని చన్దన మూలకబీజాని కుష్ఠసమభాగమ్,
ఉద్వర్తన(కం) సిధ్మాని హరతి సుసుగన్ధ గన్ధం చ.

కపిరోగః కపికచ్ఛూః తథా ప్రియజ్గుః తథా శ్వేతచన్దనం తథా మూలకస్య బీజాని తథా నాగకేసరం తథా కుష్ఠాని ఏతాని సమాంశాని పానీయే లేపీకృతా న్యుద్వర్తనప్రయోగేన సిధ్మాఖ్యం త్వగ్వికారం శమయంతి. అతి సుభగం చ సౌ(రం?రభం) భవతీతి.

దూలగోవెల, ప్రేంకణం, తెల్లచందనం, ముల్లంగి విత్తులు, చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలుగా నీటిలో నూరి నలుగుపెట్టుకుంటే రకరకాల సిబ్బెం (సిధ్మరోగం) నశిస్తుంది. దేహం సుగంధయుతంగాను ఉంటుంది.

ఫళహోఇదళ మూళఅబీఅ మీస జంఘాజడా(కి)ఓ లేవో,
మహిఏణ మంగళదిణే దుబ్భిత్త సమూహ విద్దవణమ్. 139

కార్పాసీదళ మూలకబీజ మిశ్ర జఙ్ఘాజటా కృతో లేపః,
మథితేన మఙ్గలదినే దుర్భిత్త సమూహ విద్రవణమ్.

ఫలిసీదళం(హీదలం?) కార్పాసలతాపత్రం తథా మూలక బీజం తాభ్యాం సహితేన కాకజఙ్ఘామూలేన(మాంస్యా?) తక్రేణ సమ్పాదితో లేపో భౌమవారే ప్రయుక్తం సిధ్మమితి ప్రసిద్ధం దుర్భిత్తాఖ్యం త్వగ్వికారం నాశయతీతి.

1. పీఅపిత్తం అని మూలంలో ఉన్నది సరికాదు శీత పిత్తమని ఉండాలి.

పత్తి ఆకులు ముల్లంగి విత్తులు, చిపుకు వెలుగు వేరు సమభాగాలుగా మజ్జిగలో మంగళవారంనాడు నూరి పూసుకుంటే దుర్నిత్తమనే సిబ్బెం (చర్మపు పగుళ్ళ వ్యాధి) పరుగులు తీస్తుంది.

మోఅన్దఅ రస పిట్ఠేహి శేవిఅం మూళఅస్స బీఏహి,
ణాసఇ సిహ్మరంభా భారుమ్మీసా ఇవ ణిసాఇం. 140

మయూరకర(స) పిష్టైః లేపితం మూలకస్య బీజైః,
నశ్యతి సిధ్మారమ్భః క్షారోన్మిశ్రియేవ నిశయా.

నశ్యతి తథైవేతి ద్వితీయః ప్రయోగ ఇతి.

ముల్లంగి విత్తులను ఉత్తరేణి రసంతో నూరి పట్టిస్తే, సిబ్బెం యవక్షారంతో పసుపు నూరి లేపం చేస్తే ఎలాపోతుందో అలాపోతుంది.[1]

మోరఅ కఅళి క్ఖారం సతేళ మేక్కక్కమం సముప్పుసఇ.
కుమ్భణ్డ (ణ)ళ క్ఖారం వ (జో?గో)జపమ్మీసిఅం సిహ్మమ్. 141

మయూరక కదళీ క్షారం సతైల మేకైకం సముత్పుంసయతి,
కూష్మాణ్డనాల క్షారం వా గోజలోన్మిశ్రితం సిధ్మమ్.

అపామార్గ స్యాన్తర్ధూమదగ్ధస్య భస్మనః అథవా రమ్భాయాః పూర్వవద్ గృహీతేన భస్మనా ద్వయో రేకతరస్య తైలమిశ్రితస్య లేపః సిధ్మం నాశయతి. అథవా కూశ్మాణ్డకం పుష్పఫలం తస్య వృన్తం పూర్వవత్ కృత్వా క్షారేణ గోమూత్ర సహితేన లేపః సిధ్మం నాశయతీతి తృతీయః ప్రయోగ ఇతి.

ఉత్తరేణిని గాని, అరటి పట్టను గాని క్షారంచేసి నూవుల నూనెతో కలిపి పూస్తే సిబ్బెం పోతుంది. లేక గుమ్మడి తీగను క్షారంచేసి ఆవుపంచితంతో కలిపి పూస్తేనూ సిబ్బెం మాయమవుతుంది.

1. మూలంలోని మోఅన్దఅ అనే పదానికి మయూరక అని ఛాయ. మయూరకానికి మోరఅ అని మూలం ఉండాలి గాని, మోఅన్దఅ అని కాదు, కనుక విచారణీయం.

జళపిట్ఠ మాహిస చ్ఛఅణ వేట్ఠిఅ మఉఅ జళం(ణ) సంసిద్ధా,
అఙ్గాణి కుణఇ రఅణీ రోమాణి అ క(స?)ణఅ గోరాఇం. 142

జలపిష్ట మాహిషచ్ఛగణవేష్టితా మృదుల జ్వలన సంసిద్ధా,
అఙ్గాని కరోతి రజనీ (రోమాణి చ) తాపిత?కనక గౌరాణి.

పిణ్డహరిద్రా చూర్ణీకృతా పానీయేన గులికాత్వ మాపాదితా తతో దర్భేణ వేష్టితా తతో మహిషీపురీషేణ పృష్ఠతోఽవగుణ్ఠితా మృద్వగ్నౌ పక్వా తతో నిష్కృష్య లేపేనోపయుక్తా గాత్రాణి పామనిష్క్రాన్తహేమోజ్జ్వలాని కరోతి.

పసుపుకొమ్ములు తెచ్చి, పొడిచేసి నీళ్లకలిపి ఉండలుచేసి, ఆ ఉండలపై దర్భచుట్టి, వాటిపై గేదె పేడ పూసి సన్నని సెగపై పక్వంచేసి, పిదప నీటిలో మెత్తగా నూరి ఒంటికి రాచుకుంటే, గజ్జి, పొడ వంటి చర్మరోగాలు పోయి అవయవాలు బంగారువలె పచ్చగా మెరుస్తాయి.

(జో మజ్జఇ) తిళ సరిసవ రఅణి నిసా కుట్ఠ శేవిఅ సరీరో,
సో హోఇ సురహి దేహో మణహర వణ్ణుజ్జళావఅవో. 143

యో మజ్జతి తిల సర్షప రజని నిశా కుష్ఠ లేపితశరీరః,
స భవతి సురభిదేహో మనోహర వర్ణోజ్జ్వలావయవః.

రజనీ పిణ్డహరిద్రా నిశా దారుహరిద్రా శిష్టం గతార్థ మితి.

నూవులు, ఆవాలు, పసుపు, మానిపసుపు, చెంగల్వకోష్ఠులను మెత్తగా పొడిచేసి నీటితో కలిపి ఒంటికి పూసుకొని స్నానంచేసేవారు గుమగుమలాడే శరీరంతోను, సుందరమైన రంగుతో వెలిగిపోయే అవయవాలతోను ముచ్చట గొలుపుతారు.

జమ్బూదళ కకుభపసూఅ సబర సమభాఅ మేళిఅం కుణఇ,
ఉవ్వట్టణఅం గిమ్హే శరీర దుగ్గన్ధ విద్దవణమ్. 144

జమ్బూదల కకుభప్రసూన శబర సమభాగ మేలితం కురుతే,
ఉద్వర్తనకం గ్రీష్మే శరీర దౌర్గన్ధ్య విద్రవణమ్.

జమ్బూదలాని సురభిపత్రపల్లవాని తథా అర్జునకుసుమాని తథా లోధ్ర మేతైః సమాంశై ర్మిశ్రీకృతై రుద్వర్తనం నిదాఘే ఘర్మాది జనిత దేహ దురామోద శమనం కురుతే.

నేరేడు చివుళ్లు, మద్దిపూవులు, లొద్దుగులను సమభాగాలుగా నలిపి ఎండకాలంలో నలుగు పెట్టుకుంటే, చెమటవల్ల కలిగే చెడు కంపు పోతుంది. ఈ వస్తువులను ఎండబెట్టి పొడిచేసి నీటిలో కలిపి పూసుకుని నలుగు పెట్టుకోవచ్చు.

> లామజ్జఅ హేమ సిరీస సబర చుణ్ణేన మళిఅ దేహస్స,
> తఅదోస సేఅ పసరా గిమ్హే విణిహోన్తి లోఅస్స. 145

> లామజ్జక హేమ శిరీష శబర చూర్ణేన మలితదేహస్య,
> (త్వగ్దోష స్వేద ప్రసరాన్ గ్రీష్మే వినిఘ్నన్తి లోకస్య).

> త్వగ్దోషస్వేదయో ర్దోషా అపసరన్తి.

తెల్ల వట్టివేరు, నాగకేసరాలు, దిరిసెన పూవు, లొద్దుగుల చూర్ణంతో నలుగుపెట్టుకునే ప్రజలకు వేసవిలో చర్మరోగాలు, చెమట కంపు కలుగవు.[1]

> దళ జళ రుణ మళయా రుణ విళేవణం హరఇ దేహ దుగ్గన్ధమ్,
> విమళా రణాళ సహిఅం (పీఅం) బాలంబుసా చుణ్ణమ్. 146

> దల జలారుణ మలయారుణ విలేపనం హరతి దేహదౌర్గన్ధ్యమ్,
> విమలారనాల సహితం పీతం బాలంబుసా చూర్ణమ్.

దలం సుగన్ధపత్రం, జలం కాలకం, అరుణముసీరమ్, మలయం చన్దనమ్, అరుణం కుష్ఠమ్, ఎతైః కృతం విలేపనం శరీరదురామోదం హరతి. అథవా శ్రమణశ్లేష్మస్య చూర్ణం నిర్మలకాఞ్జికపీత ముక్తం కార్యం కరోతీతి.

1. మూలంలో 'గిమ్హేవిణిహోన్తి' అనే పదాలకు 'గ్రీష్మే వినిఘ్నన్తి' అనే ఛాయ సరికాదు. అన్వయం కూడ సరిగా కుదరదు. 'గిమ్హే వి ణ హోన్తి' 'గ్రీష్మేపి న భవంతి' అని మార్చితే, ఎండకాలంలోను త్వగ్దోష స్వేద ప్రసారాలు కలుగవు అని సక్రమమైన అన్వయంతో అర్థం సరిపోతుంది.

తేజపత్రి, వట్టివేరు, కురువేరు, చందనం, చెంగల్వకోష్ఠులను నూరి శరీరానికి పూసుకుంటే, శరీర దుర్గంధం ఉండదు. లేత అలంబుస (ఒకరకం అత్తపత్తి ఆకు) చూర్ణం తెలగంజితో తాగితేకూడ శరీర దుర్గంధం తొలగిపోతుంది.

> ఎక్కో కిరిమాళఅ ణింబ దుద్ధ దాడిమ సిరీస ఛల్లీహి,
> జళహర (సా)మా రఅణీహి మణోహర సళిళ పిట్ఠాహి. 147

> అణ్ణో ణింబదళ సివా దాడిమ మాఅన్ద వక్కళ రసేహి,
> మహిళాణ అఙ్గరాఓ ణరాణ జణ్హా కసాఓ వ్వ. 148

> ఏ(త్రైః?కః) కిరిమాలక నిమ్బ(దుగ్ధ) దాడిమ శిరీషత్వగ్భిః,
> జలధర శ్యామా రజనీభిః మనోహర సలిల పిష్టాభిః.

> అన్యో నిమ్బదల శివా దాడి మామ్రవల్కల రసైః,
> మహేళానా మఙ్గరాగో నరాణాం జఙ్ఘా కషాయశ్చ.

కిరిమాలస్య (క్రిమిమార?) ఆరగ్వధస్య తథా పిచుమన్దస్య తథా శాబరస్య తథా దాడిమఫలస్య వల్కలై స్తథా కిరతరో స్త్వగ్భిః తథా ముస్తా ప్రియఙ్గు పిణ్డహరిద్రాభి రేతైః సర్వై స్సమాంశైః జలపిష్టైః కృతో రమ్యో మహేలానా మఙ్గరాగోఽఙ్గశోభాజనక ముద్వర్తనం భవత్యేక ఆద్యః. అన్యోఽపరః పిచుమన్దపత్రై స్తథా హరీతకీ డాడిమరసానాం బిల్వరసేన కృతకషాయః పురుషాణాం జఙ్ఘా వర్ణప్రకర్ష ఇతి పూర్వాపరగాథాపఠితౌ స్త్రీపురుషవిషయౌ ద్వౌ ప్రయోగా వితి.

రేల, వేప, లొద్దుగు పట్టలు, దానిమ్మ పండు తొక్క, దిరిసెన పట్ట, తుంగముస్తలు, ప్రేంకణపు పట్ట, పసుపులను సమపాళాలుగా గ్రహించి నీటిలో నూరితే మనోహరమైన అంగరాగం సిద్ధమవుతుంది. ఇది స్త్రీలకు వాడదగిన మొదటి యోగం. వేపాకు, కరక్కాయ, దానిమ్మపండు తొక్క, మామిడిపట్ట, పోక పట్టల కషాయం ఒంటికి రాచుకుంటే కాంతి వర్ధకం. ఇది స్త్రీలకు రెండవ

యోగం. పురుషులకు చివుకు వెలుగు కషాయంతో చేసిన అంగరాగం దేహ వర్ణాన్ని హెచ్చిస్తుంది.[1]

వా(ఆ?అ) రసోళ్ళ శక్తిమహు సక్కరా మహువిమీసిటి పీటి,
అవహరఇ రత్తపిత్తం సకామళం పన్డురోఅఞ్చ. 149

వాశారసార్ద్రి యష్టీమధు శర్కరా మధువిమిశ్రితం పీతమ్,
అపహరతి రక్తపిత్తం సకామిలం పాన్డురోగఞ్చ.

వాసాయా ఆటరూషస్య నిష్యన్దేన ఆర్ద్రా యా సౌ మధుయష్టిః తథా శ్వేతశర్కరా, తథా మాక్షికం ఏతద్విమిశ్రీకృతం స త్రీతం రక్తపిత్తం కామిలాం, పాన్డురోగఞ్చ నాశయతి. పానద్రవ్యం వాసానిష్యన్ద ఏవ. తస్య పలత్రియేణ మధుయష్టిశర్కరయోః కర్షం మాక్షికకర్షద్వయే ఇత్యుపయోగ ఇతి.

అడ్డసరం రసంలో బాగా నానిన అతిమధురం, తెల్లచక్కెర, తేనె కలిపి తాగితే రక్తపిత్తం, కామెర్లు, పాండురోగం నశిస్తాయి. ఈ యోగానికి అనుపానం అడ్డసరం రసమే. అడ్డసరం రసం మూడు పలాలు, అతి మధురం చక్కెర ఒక కర్షం, తేనె రెండు కర్షాలు ఉండాలని వ్యాఖ్యాత అన్నాడు.

---

1. 147వ గాథ నాల్గవ పాదంలో "మణోహర" అని ఉన్నది. దీనినిబట్టి ఛాయ మనోహర అని వ్రాశారు. మణోహరో అని ఉంటే మనోహర మైన అంగరాగ మని అన్వయం సరిపోతుంది. 148 వ గాథ వ్యాఖ్యలో "జఙ్ఘావర్ణప్రకర్ష ఇతి" అని ఉన్నది. ఇది "జఙ్ఘా కషాయః" అని ఉండాలి. వ్యాఖ్యాత "పూర్వాపరగాథా పతితౌ స్త్రీ పురుష విషయౌ ద్వౌ ప్రయోగావితి" అని రెండవగాథ వ్యాఖ్యలో రెండు యోగాలలో మొదటిది స్త్రీ విషయక యోగమని, రెండవది పురుష విషయకమని అన్నాడు. కాని వివరించిన రెండు యోగాలు మహిళల అంగరాగాలేనని పురుషులకు కాకజఙ్ఘా (చివుకు వెలుగు) కషాయం అంగరాగమని పరిశీలించగా స్పష్టమవుతుంది. 148 వ గాథ రెండవ పాదంలో "మాఅన్ద వక్కళ రసేహి" అనేదాని ఛాయ "ఆమ్రవల్కల రసైః" అని ఉంది. దీన్ని వ్యాఖ్యాత "దాడిమరసానాం బిల్వరసేన కృతకషాయః" అని వ్యాఖ్యానించాడు. "రసాల బిల్వరసేన" అని వ్యాఖ్యాత ఉద్దేశమేమో! వల్కల శబ్దానికి బిల్వమనే అర్థం వైద్యక నిఘంటువులలో లేదు; లోక, లొద్దుగ అనే అర్థాలున్నాయి. ఇవి రెండు సౌందర్య సాధకాలే.

వాసఅఝళవ (సు)రసం కుసుమరసు మ్మీసిఅం పిఅ న్తస్స,
ఉవసమఇ రత్తపిత్తం సళిళేణ పఉఆసపుఞ్జో వ్వ. 150

వాసా(వాసక?) పల్లవ స్వరసం కుసుమరసోన్మిశ్రితం పిబతః,
ఉపశామ్యతి రక్తపిత్తం సలిలేన పఉతాశపుఞ్జఇవ.

అటరూషకస్య పత్రాణాం స్వరసం చతుష్పలమాత్రం మాక్షికకర్ష మాత్రేణ సహ పీతో రక్తపిత్తం క్షణాత్ శామ్యతి. ఆశుకార్యకరత్వ ప్రతిపాదనార్థ ముపమానమితి

అడ్డసరం ఆకుల రసాన్ని తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం, నిప్పు మంటలు నీటితో చల్లారేటట్టు ఉపశమిస్తుంది.

అహిణవ పీణస దుహిఓ సమరిఅ గుళ దహిఅ పాణ మత్తేణ,
పణ్ణమ్మఇ గోహుమ పళ్ళవ కిర ఘఅ భోఅణే(ణ) వ్వా. 151

అభినవ పీనస దుఃఖితః సమరిచ గుడ దధి పానమాత్రేణ,
స్వస్థీభవతి గోధూమ పల్లవ కృసర(ఘృత) భోజనేన వా.

తత్కాలేన ప్రతిపన్నేన ప్రతిశ్యాయేన కదర్థితో దధ్నో గుల మరిచ యుక్తస్య పానమాత్రాత్పురుషో నిరామయో భవతి. అథవా నిస్తుషీకృతేన గోధూమేన తథా నిష్పావాఖ్యేన శిమ్బిధాన్య విశేషేణ సిద్ధం గవ్యఘృతసంయుక్తం కృశరమశ్నతః పూర్వోక్తకార్యసమ్పత్తి రితి. ఘృతక్షీరదధి మథితాదీనాం అవిశేషోక్తౌ గవ్యమేవ సర్వత్ర బోద్ధవ్య మితి.

హఠాత్తుగా పట్టిన పీనసంతో(ముక్కులు బిగసే వ్యాధితో)బాధపడేవ్యక్తి మిరియాల పొడి, బెల్లం కలిపిన పెరుగు తాగితే స్వస్థుడవుతాడు; లేక గోధుమ నూజ్జగంజినిగాని, పెసర గంజిగాని నెయ్యి కలిపి తాగితే స్వస్థుడవుతాడు. ఘృతక్షీర నవనీత దధిమథితా(తక్రా)మలను ప్రత్యేకంగా చెప్పనప్పుడు ఆవు నేయిని పాలులనే వాడాలి.

జో పిఅఇ సఅణకాళే సఅణాయూధో ససీఅళ త్తోఅ,
సు(శేణ?ళం) పీణస దుహిఓ పణ్ణప్పఇ సో తిర త్తేణ. 152

యః పిబతి శయనకాలే శయనారూఢః సుశీతల మస్తోకమ్,
సలితం పీనసదుఃఖితః స్వస్థీ భవతి (త్రిరాత్రేణ).

స్పష్టా గథా.

రాత్రి పడుకొనేవేళలో పడకమీదనుంచే చల్లని మంచినీళ్లు మూడు రాత్రులు తాగితే పీనస రోగం శమిస్తుంది.

కళితరు(ఫళ, సిన్ధు కణా చుణ్ణం చుక్కేణ శీఢ మవహరఇ,
సరసేఅం తమ్బా దుద్ధ(ద్ధే? (తీఅమాసళో?ణపిఅమామళ అ చుణ్ణోవ్వ. 153

కలితరుఫల సైన్ధవ కణా చూర్ణం చుక్రేణ లీఢ మపహరతి,
స్వరభేదం తామ్రదుగ్ధేన పీ(త?తమా)మలక చూర్ణం వా.

విభీతకఫలం తథా సైన్ధవం లవణం తథా పిప్పలీ చూర్ణం సమాంశ మేకీకృత్య (శుక్లేనా?చుక్రేణా) ఏలీఢం సత్ కణ్ఠవైస్వర్యం నాశయతి అథవా గోక్షీరేణ పీతం ధాత్రీచూర్ణ మితి.

తానికాయ, సైంధవ లవణం, పిప్పళ్లు సమభాగాలుగా పొడిచేసి చింత పండు రసంతో నాకితే స్వరభేదం తగ్గిపోతుంది. ఎర్రావు పాలతో ఉసిరిక కాయ పొడిని సేవించినా ఈ వ్యాధి శమిస్తుంది.

సమతుళిఅ కురుం మీసిఅ జణణి వసే కోళ పళ్ళవ సిహాహి,
విఉణా వి బళామూళాధూమో కాసం సముప్పసఇ. 154

సమతులిత పురోన్మిశిత జననీ(వాశా) కోల పల్లవ శిఖాభిః,
ద్విగుణా పి బలామూలాధూపః కాస ముత్సంసయతి.

జనన్యాః సుమనసో వృక్షస్య వాశాయా స్తథా కోలస్యాప్యుపదనస్య పత్రమూలాభ్యా మిత్యేతైః సమాంశైః ఏతేషాం తుల్యేన గుగ్గులునా కృతో ధూపః. కీదృశః, (ఏతేషాం పువర్జ్యమ్?) సర్వేషాం ద్విగుణ పరిమాణం నాగ బలాయా మూలం యస్మిన్ తథావిధః కాసవ్యాధిం శమయతి. అస్యధూమపానేన

ప్రయోగ ఇతి. తస్య విధిః జాన్వోః సమే సుఖాసనే స్థిత్వా శరావసమ్పుటేఽన్తస్థ మప్యగ్నిక్షిప్త చూర్ణస్తోకాదుత్థితం ధూమ మూ(ర్ధ్వ)శరావమధ్య కృతామలకాస్థి పరిమాణ చ్ఛిద్ర యోజిత దశద్వాదశాఙ్గుల ప్రమాణనీర్ణే(ధ?ణ) నళినికాదినా నిరాకులం కృత్వా వక్షఃప్రదేశపర్యన్తం ఋజువత్ప్రపీత్వా తథైవ తత్కాలమేవ ముఖే గోప్యమేత్, తతో నిష్ఠీవనగాన్తే పునరేవ పిబేత్ యావద్వారత్రయమ్. తతః శ్లేష్మశాన్తౌ సత్యాం మనుపానం గులదుగ్ధ మితి.

జాజి. అడ్డసరం, రేగుల చిగుళ్లు వేళ్లు సమభాగాలు పొడికొట్టి వీటికి సమానంగా గుగ్గిలం కలిపి, వీటికి రెంకింతలు ముత్తవపులగం వేరుపొడి కలిపి ధూమపానం చేస్తే దగ్గును శమింపజేస్తుంది. ధూమపానవిధిని వ్యాఖ్యాత వివరిం చాడు మోకాళ్ళ ఎత్తు పీటమీద సుఖాసనంలో కూర్చోవాలి. ఒక మూకుడులో బాగా మండే నిప్పువేసి, దానిమీద ఉసిరికాయంత రంధ్రం గల మరొక మూకు డును మూయాలి ఆ రంధ్రానికి పది పన్నెండంగుళాల పొడవయిన గొట్టం నుంచి పొగను రొమ్ము నిండుగా పీల్చి, వెంటనే నోటితో వదలిపెట్టాలి. పిదప ఉమ్మివేసి, మరల పొగపీల్చి వదలాలి. ఇలా మూడుసార్లు చేయాలి. కఫం అణగిపోయినపిదప, బెల్లం కలిపిన పాలు పుచ్చుకోవాలి.[1]

పుర జాఇ జటాకిసళఅ మోరఅఫళ కోళ్ళ పళ్ళవ సిళాహిం,
వత్తీ సరీరధూవాహి హరఇ ఖారగ్గిణ క్ఖాసం. 155

పుర జాతి జటాకిసలయ మయూరఫల కోల పల్లవశిలాభిః,
వర్తి శ్శరీర ధూపాత్ హరతి బదరాగ్నినా కాసమ్.

గుగ్గులునా తథా సుమనోమూలపల్లవాభ్యాం తథా పామార్గఫలైః తథా బదరపత్రైః తథా మనశ్శిలాభిః ఏతైస్సమాంశైః జలవర్తితైః కృతా వర్తిః బదరకాష్ఠాగ్నినా గన్ధధూపేన దేహాధివాసనాదేవ కాస మపహరతీతి.

---

1. మూలంలో వశా అని, ఛాయలోను, వ్యాఖ్యలోను వాశా అని ఉన్నది. రెండూ దగ్గుకు పనిచేసేవే. వ్యాఖ్యాత జననీ అనే పదానికి సుమనాః- జాజి అనే అర్థం ఇచ్చాడు, ధన్వన్తరి నిఘంటువులో జననీ పదం జాజికి పర్యాయంగా లేదు.

జాజి ఆకులు, వేప్ల, ఉత్తరేణికాయలు, రేగు ఆకులు, గుగ్గిలం మనిశ్శిలలను నీటితో నున్నగా నూరి కోపులాగ చేసి, రేగు కట్టెల నిప్పులో శరీరానికి ధూపం వేస్తే దగ్గు నశిస్తుంది.

భోఅణ సమఏ మహుణా పిప్పళి తిహళాణ చుణ్ణ మవళీఢమ్,
సిమ్ముబ్భవ జళ పీణస సో(స) మహాసాస విద్దవణమ్. 156

భోజన సమయే మధునా పిప్పలీ త్రిఫలానాం చూర్ణ మవలీఢమ్,
శ్లేష్మోద్భవ జళ పీనస శోష మహాశ్వాస విద్రావణమ్.

మాగధికాత్రిఫలయో ర్ద్రిశ్చతుష్టయస్య సమాంశస్య చూర్ణం మాక్షికేణ సహాగ్రభోజనేఽవలేహనేనోపయుక్తం కఫోత్థం జాల్యం (ప్రతిచతుష్టయస్య సమాంశస్య చూర్ణం మాక్షికేణ సహ?) ప్రతిశ్యాయం తథాత్యుచ్చ్బణం (ల్బణం?) శ్వాస మపసారయతీతి.

భోజన సమయంలో, ముందుగా పిప్పళ్ళ, త్రిఫలల సమభాగాల చూర్ణాన్ని తేనెతో పుచ్చుకుంటే, కఫంవల్ల కలిగిన పీనసం, క్షయ, శ్వాస రోగాలు తొలగిపోతాయి

పబళం పి హరఇ హిక్కం సాస మ(ది)ప్పసరిఅం ణివారేఇ,
సిహిపిఞ్ఛ హూఇ పిప్పళి చుణ్ణం మహుమీసిఅం శీఢమ్.[1] 157

ప్రబలామపి హరతి హిక్కాం శ్వాస మతిప్రతిహతం వినాశయతి,
శిఖిపిచ్ఛభూతి పిప్పలీ చూర్ణం మధుమిశ్రితం లీఢమ్.

నెమలి ఈకలు కాల్చిన మసి, పిప్పళ్ళ పొడి తేనెలో కలిపి నాకితే, తీవ్రమైన ఎక్కిళ్లు, చాల హెచ్చుగా ఉండే శ్వాస రోగం తొలగిపోతాయి.

కరిసం కళి హళ చుణ్ణస్స లీఢ మచ్చన్త మీసిఅం మహుణా,
గురు సాసవాహి విఉడణ మద్ధంసి హరఇచ్చ జిమి ఆమ్మి. 158

కర్షం కలిఫలచూర్ణస్య లీఢ మత్యంత మిశ్రితం మధునా,
గురుశ్వాసవ్యాధి విఘటన మూర్ధ్వంసి హరఇచ్చ జిమితే(?జేమనే).

1. ఈ గాథకు వ్యాఖ్యానం లేదు.

విభీతక ఫల చూర్ణస్య విలాళపదకం మాక్షికసంయుక్తం భుక్తోత్తర మవలేహనోప(యుక్తం) ప్రవృద్ధ శ్వాసకాసహర మితి.

తానికాయ చూర్ణం కర్ష ప్రమాణం ఎక్కువ తేనెలో కలిపి భోజనానంతరం నాకితే తీవ్రమైన దగ్గు, శ్వాస రోగం నశిస్తాయి. మూలంలో జేమనే-భోజన సమయంలో అని మాత్రం ఉంది వ్యాఖ్యాత భుక్తోత్తరం- భోజనానంతరం అని అన్నాడు.

ఘఅ కుసుమసార శీఢం ఖఅం ఖఅం జేఇ గఅబలానుశమ్,
పసుజుద్ధేణ (చ?వ) పీఏ కురఙ్గ పసు పళగఏ విహిణా 159

ఘృత కుసుమసార లీఢం క్షయం క్షయం నయతి గజబలానురూపమ్,
పశుదుగ్ధేన వా పీతం కురఙ్గ పశు పంరజో వినా

గవ్యసర్పిషా మాక్షికేణ చ సహ నాగబలా చూర్ణ మవలేహనోపయుక్తం క్షయాఖ్యాధిం రాజయక్ష్మాణం క్షపయతి. అథవా ఛాగక్షీరేణ పీతం కురఙ్గ మృగస తథా ఛాగస్య పంరజః రస్యమాంస చూర్ణ ముక్తం కార్యం కరోతి.

జిబిలిక చూర్ణం ఆవునేయి తేనెలతో పుచ్చుకుంటే క్షయరోగాన్ని క్షయ పజేస్తుంది. లేక ఎండిన జింక మాంసాన్ని ఎండిన మేక మాంసాన్ని మేకపాలతో సేవిస్తేను క్షయరోగం నశిస్తుంది.

ఘఅసహిఅం కఇ(కవ్వం, శీలీమూల వ్వ జుద్ధసఞ్జుత్తమ్,
విఉడేఇ రాఅమన్దం దన్తిసమూహం మఇన్ద వ్వ. 160

ఘృత సహితం కపి(ద్ర?క్ర)వ్యం నీలీమూలం వా దుగ్ధసంయుక్తమ్,
విఘటయతి రాజమాన్ద్యం దన్తి సమూహం మృగేన్ద్ర ఇవ.

గవ్య సర్పిషా మర్కటమాంస మథవా నీలీమూలం గవ్యక్షీర సహిత ముపయుక్తం (రాజమాన్ద్యం) నృపవ్యాధిం రాజయక్ష్మాణం నాశయతి. సకృత్కరత్వ ప్రతిపాదాదనార్థ ముపమానమితి.

కోతి మాంసం ఆవునేతితోగాని, నీలివేరు ఆవుపాలతోగాని పుచ్చుకుంటే క్షయరోగాన్ని ఏనుగుల గుంపును సింహంలాగ చెండాడి నాశంచేస్తాయి

చుణ్ణం మహుసజ్జోఇఅ హఅగన్ధా కన్ద గోక్ఖుర ఫలాణం,
సోస మోసిరిఅ బలాణం దుద్ధం పి(తే?పి) బళం కుణఇ 161

చూర్ణం మధు సంయోజిత హయగన్ధాకన్ద గోక్షుర ఫలయోః,
శోష మ(ప)సృత బలానాం దుగ్ధం పీతం బలం కురుతే

హయగన్ధామూల శ్వదంష్ట్రా మూలయోః సమాంశయో శ్చూర్ణం మాక్షిక సహితం ఛాగక్షీరేణ క్వథితశీతేన పీతం క్షయేణాపగత సామర్థ్యానాం బలాధానం కరోతీతి.

పెన్నేరుగడ్డ, పల్లేరుగాయల పొడిని తేనెలో కలిపి పుచ్చుకుంటే. క్షయ వల్ల బలం కోల్పోయిన వారికి బలం కలుగుతుంది.[1]

విహుణుక్కన్తా సోసం ఖవేఇ సేళజ్జణేణ సజ్జుత్తా,
దుద్ధేణ కేవళచ్చి అ వాఅసజఙ్ఘవ్వ పిజ్జన్తీ. 162

విష్ణుక్రాన్తా శోషం క్షపయతి శైలాఞ్జనేన సంయుక్తా,
దుగ్ధేన కేవలేన వా వాయసజఙ్ఘా(వా) పీయమానా.

విష్ణుక్రాన్తా నీలపుష్పీ సౌవీరాఞ్జనేన సహ క్షీరేణ పీతా శోషం క్షపయతి. దుగ్ధేన కేవలేన వా వాయసజఙ్ఘా పీయమానా. (విష్ణుక్రాన్తా నీలపుష్పీ సౌవీరాఞ్జనేన సహ పీతా శోషం నాశయతి అథవా కాకజఙ్ఘైవ క్షీరేణసహ పీతేతి?)[2]

విష్ణుక్రాంతను సౌవీరాంజనంతో నున్నగానూరి. పాలతో తాగితే శోష రోగం నశిస్తుంది. చిపుకు వెలుగు పొడి పాలతోగాని, వట్టిదిగాగాని (నీటితో) పుచ్చుకున్నా శోషరోగాన్ని పోగొడుతుంది.

---

1. మూలంలో దుగ్ధమని మాత్రమే ఉంది. కాని వ్యాఖ్యాత కాగి చల్లారిన మేకపాలతో పుచ్చుకోవాలని అంటాడు. మేకపాలు క్షయ నివారంణ నిరోధ ద్రవ్యాలలో ఒకటి.

2. వ్యాఖ్యానంలో దీనివ్యాఖ్య లేఖక ప్రమాదంవల్ల రెండుసార్లు కనిపిస్తుంది.

హఅగన్ధా దుద్ధళిఆచుణ్ణో దుద్ధేణ పిఅఇ జో మాసం,
దుద్ధాహారో సో దుబ్బళో వి పీణత్తణం లహఇ. 163

హయగన్ధా దుద్ధలికా చూర్ణే దుగ్ధేన పిబేత్ యో మాసమ్,
దుగ్ధాహారః స్స దుర్బలోఽపి పీనత్వం లభతే.

అశ్వగన్ధారక్తపుష్పికయో శ్చూర్ణం గవ్యక్షీరేణ ప్రత్యహం మాసం యః పిబతి స క్షీణబలోఽపి బలలాభాత్ పీవరత్వం ప్రాప్నోతీతి.

పెన్నేరుగడ్డ, మనుబాల చూర్ణాలను ఆవుపాలతో ప్రతిదినమూ నెల రోజులపాటు పుచ్చుకుంటే, బలంలేనివాడు కూడ బలం పొంది లావెక్కుతాడు.

జవ తిళ తురగగన్ధా ణాఅబళా మాస గుళ ణిసేవీణ,
హోఇ బళం ణవజోవ్వణ వణవారణ (వారణ) సమత్థమ్. 164

యవ తిల తురగగన్ధా నాగబలా మాష గుల నిషేవణాత్,
భవతి బలం నవయౌవన వనవారణ (వారణ) సమర్థమ్,

అక్షత తిలా శ్వగన్ధా గాఙ్గేరుకీ మాషాన్ సమాంశాన్ చూర్ణీకృత్య గులేన ద్విగుణాంశేన సహ యే సముపయుఞ్జతే తే తరుణారణ్యకుఞ్జర ప్రతిషేధ క్షమ సామర్థ్యం ప్రాప్నువన్తీతి.

యవలు, నువ్వులు, అశ్వగన్ధ, నాగబల (జిబిలిక) మినుములు సమభాగాలుగా చూర్ణంచేసి, ఆ చూర్ణానికి రెండింతలు బెల్లం కలిపి పుచ్చుకునేవారు వయసులో ఉన్న అడవి ఏనుగును కూడ అడ్డగించగల శక్తి పొందగలుగుతారు.

తిహళా సళోహచుణ్ణం మహుణా పరిణామసూళ మవహరఇ,
కఢిఅ జళ మిళిఅ (ని)గళిఓ వ్వ ఖసహ సేంభుక్క ఖారేణ. 165

త్రిఫలా సలోహచూర్ణా మధునా పరిణామశూల మపహరతి,
క్వథిత జల మిలిత నిగీర్ణం వా సూక్ష్మ శమ్బూక క్షారేణ.

హరీతకీ విభీతకామలకాని త్రీణి యావత్ప్రమాణాని తావత్ప్రమాణేనైవ శస్త్రచూర్ణేన సహితాని మాక్షికేణ సహోపభుక్తాని అన్నపరిణామకాలజం హృచ్ఛూల మపహరతి, అథవా శీతతోయేన మిలితం సత్ పీతం సూక్ష్మాణాం నలాదిప్రదేశజానాం శఙ్ఖానాం పుటపాకదగ్ధానాం భస్మోక్తకార్యం కరోతి.

త్రిఫలా, లోహభస్మం సమానమైన పాళ్ళలో తేనేతోపాటు పుచ్చుకుంటే, పరిణామశూల శమిస్తుంది లేక చిన్న శంఖాల భస్మాన్ని కాగి చల్లారిన నీటితో మింగినా పరిణామ శూల పోతుంది.

డడ్ఢ మణిగ్గఅ ధూఅం మఅసంగం గోగిహీణ సహ పీఅం,
హిఅఅ ణిరిప్పా సూళం హరఇ సిహీ దారుణివహం వ్వ. 166

దగ్ధ మనిగ్గత ధూపం మృగ(వ్య?శృ)ఙ్గం గోఘృతేన సహ పీతమ్,
హృదయ పృష్ఠ (వర్తి శూలం) హరతి శిఖీ దారునివహ మివ.

హరిణ విషాణ మన్తర్ధూమదగ్ధం గోఘృతేన సహ పీతం హృత్పృష్ఠవర్తి శూల మపహరతి. ఉపమాన మాశుకార్యకరత్వ ప్రతిపాదనార్థ మితి.

లేడి కొమ్మును భస్మంచేసి ఆవునేతితో సేవిస్తే వెన్నుపోటును నిప్పు మంటలు కర్రలను కాల్చివేసినట్లుగా కాల్చివేస్తుంది

సోవచ్చళ హిఙ్గు మహోసహేహి పీఏహి(కా?)కాఢిఅ జళేణ,
దోగ్గచ్చేణ సుహాఇ వ ణాసన్తి సమత్థ సూళాఇం. 167

సౌవర్చల హిఙ్గు మహౌషధైః పీతైః క్వథిత జలేన,
దౌర్గత్యేన సుఖానీవ నశ్యన్తి సమస్త శూలాని.

రుచక రామఠ నాగరైః గృహపానీయపీతైః సర్వశూలాని నివర్త(న్తే). వ్యక్తార్థ ముపమానమితి.

సౌవర్చ లవణం, ఇంగువ, శొంఠి చూర్ణం కాచి చల్లారిన నీటితో సేవిస్తే సకల శూలలను దారిద్య్రం సుఖాలను పారదోలునట్టు పారదోలుతుంది.[1]

1. ఇది విపరీతమైన ఉపమానం.

ణాసఇ పుడ మఇసారో వరజళ పిట్ఠేహి తక్కపీఏహి,
వడపాఅప ప్పరోహంకురేహి కుల మవిణఅం వ. 168

నశ్యతి స్ఫుట మతిసారో వరజలపిష్టైః తక్రపీతైః,
వటపాదప ప్రరోహాఙ్కురైః కుల మవినయ మివ.

వటపాదపస్య న్యగ్రోధవృక్షస్య ఊర్ధ్వవృత్తశాఖోద్గతైః మూలాఙ్కురైస్తణ్డులోదకపిష్టైః పశ్చాద్ గోరసేన పీతైః నిశ్చిత మతిప్రవృత్తం నశ్యతీతి సుబోధార్థ ముపమాన మితి.

బియ్యపు కడుగు నీళ్ళతో నూరిన లేత మర్రి ఊడలను నలగ్గొట్టి మజ్జిగతో కలిపి తాగితే సత్కులాన్ని అవినయం నాశంచేసేటట్టు అతిసారాన్ని నాశనం చేస్తాయి.

జళ మసిణ పిట్ఠ కొమళః బన్ధాళ దళేహి పీఅమత్తేహి,
సఇ పసరిఓ (వి) ధక్కఇ అఇసారో ముట్ఠి గహిఓ వ్వ. 169

జలమసృణ పిష్ట కోమల బన్ధూ(ల)దలైః పీతమాత్రైః,
సదా ప్యతిసృతోఽపి(?ప్రసృతోఽపి)తిష్ఠతి అతిసారో ముష్టిగృహీత ఇవ.

జలేన సూక్ష్మపిష్టాని యాని బన్ధూలస్య కింకరాతస్య పత్రాణి తైః పీతమాత్రైః నిత్యం ప్రవృత్తోఽప్యతిసారో నిరుధ్యతే. యథా ముష్ట్యావష్టబ్ధః కేన(న)చిద్ బలవతా కశ్చి న్నిరుధ్యత ఇతి.

నీటిలో మెత్తగా నూరిన కొండగోగు ఆకులను కాగి చల్లారిన నీటితో తాగితే, నిత్యం వెళ్లుతున్న అతిసారాన్ని కూడ, బలవంతుడు బలహీనుణ్ణి పిడికిలితో పట్టి ఆపినట్టు ఆపివేస్తాయి.

మహు సక్కరా సణాహం తణ్డుల ధువణేణ పీఅ మణుదిఅహం,
హరఇ రుహిరాఇసారం ఘణరవ మూళం తిరత్తేణ. 170

మధు శర్కరా సనాథం తణ్డుల ధావనేన పీత మమదివసమ్,
హరతి రుధిరాతిసారం ఘనరవమూలం త్రిరాత్రేణ.

మాక్షిక సితశర్కరాభ్యాం యుక్తం ఘనరవస్య లోహిలీసస్య మూలం గోష్టోదకేన పిష్ట్వా పీతం రక్తాతిప్రవృత్తం త్రిరాత్రాభ్యాసా న్నివారయతీతి.

చిర్రి కూర వేళ్ళను బియ్యం కడుగు నీటిలో నూరి తేనె, చక్కెరలతో కలిపి పుచ్చుకుంటె, నిరంతరంవెళ్ళే రక్తాతిసారమైనా మూడు రాత్రిలలో కట్టి పోతుంది.

తణ్డులజల పిష్టంకోళ్ళమూళ కరిసద్ధపాన మ వహరణి,
సర్వాఇసార గహణీ రోగసమూహం మహా ఘోరం. 171

తణ్డులజల పిష్టాఙ్కోలమూల కర్షార్ధ(మాత్ర?పాన) మపహరతి,
సర్వాతిసార గ్రహణీ రోగసమూహం మహా ఘోరమ్.

వరజరేన పిష్ట మిరికిల్లస్య మూలం తాలకమాత్రపరిమాణం పీతంసత్ సర్వేషా మతిసారాణాం చ బృందం వినాశయతి.

ఊడుగవేరు చూర్ణం అర్ధ కర్ష మాత్రం బియ్యం కడుగు నీటితో పుచ్చు కుంటే, సకల విధగ్రహణ్యతిసారాలు అణగిపోతాయి.

చుణ్ణం మరిఅ మహోసహ కుడఅ జడా విఉణభాఅ కమవధిఅం,
గుళ మీస మహిఅ పీఅం గహణి మహావాహి విద్దవణం. 172

చూర్ణం మరిచ మహౌషధ కుటజ త్వగ్భిః ద్విగుణభాగ క్రమవృద్ధమ్,
గుళమిశ్ర మథిత పీతం గ్రహణీమహావ్యాధి విద్రవణమ్.

ఊషణస్య తథా నాగరస్య తథా కుటజస్య ఏషా ముత్తరోత్తరద్విగుణ భాగతయా వృద్ధం చూర్ణం గుళమిశ్రేణ తక్రేణ పీతం గ్రహణీశైథిల్యాత్మకం మహావ్యాధిం ద్రావయతి ఇతి.

మిరియాలు, శొంఠి, కొడిశపాల పట్టలను ఉత్తరోత్తరం ద్విగుణభాగ వృద్ధితో చూర్ణం చేసి, బెల్లం కలిపిన జిడ్డిగతో సేవిస్తే గ్రహణీమహావ్యాధి నయమవుతుంది.

మోరఅ తండుల మాహూఅసార గిరికణ్ణిఆ హాళద్దీహి,
అఞ్జనగుళిఆ ణిహణఇ విసూఇఅం తిఅడుసణాహా 173

మయూర తణ్డుల మాధూకసార గిరికర్ణికా హరిద్రాభిః,
అఞ్జనగులికా నిహన్తి విషూచికాం త్రికటుసనాథా.

ఏభి ర్ద్రవ్యైః కృతా ఞ్జనగుళికా విషూచికాఖ్యం మజీర్ణ రోగం నాశయతి. కైః? అపామార్గస్య బీజైః సజకగృహీతయా మధుయష్ట్యా తథా వా తథా పిణ్డహరిద్రయా తథా శుణ్ఠీమరిచపిప్పలీభి రిత్యేతైః సమాంశైః జలపిష్టైరితి.

ఉత్తరేణి విత్తులు, అతిమధురం, పెద్దనెల్లి, పసుపుకొమ్ములను, శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్ళను సమభాగాలుగా నీటిలో నూరి బొట్టుకు పూసుకుంటే అజీర్ణంవల్ల కలిగే విషూచి అనే రోగం పోతుంది.

తిహలా లోహ శిలాజఉ హరడఇ చూణ్ణాణ లీఢ మెక్కేక్కం,
మహుణా గ(హూ)ఇ సురసో వ్వ (సవ్వ)మే(హే?హం) ణివారేఇ. 174

త్రిఫలా లోహ శిలాజతు హరీతకీ చూర్ణానాం లీఢ మేకైకమ్,
మధునా గులూచీస్వరసో వా పర్వమేహం నివారయతి

త్రిఫలాయా స్తథా శస్త్ర(చూర్ణ?)స్య తథా మనశ్శిలానిష్యన్దస్య తథా పథ్యాయాః సమ్బన్ధినాం చూర్ణానా మేకైకం మాక్షికేణ సహావలీఢం సర్వమేహాన్ బహుమూత్రవ్యాధిభేదాన్ అపవారయతీతి. అథవా గులూచ్యా అమృతాయాః స్వరసః పీతస్సన్ పూర్వోక్తం కార్యం కరోతి

త్రిఫల, లోహభస్మం, శిలాజిత్తు, కరక్కాయ చూర్ణాలలో దేనినైనా తేనెలో కలిపి నాకితే సకల మేహరోగాలూ పోతాయి తిప్పతీగ స్వరసం తేనెతో కలిపి తాగినా మేహరోగాలు (సకలవిధ బహుమూత్రవ్యాధులు) పోతాయి.

అచ్ఛంద మసిణ మహిణవ ణిమ్మళ మధుమీసిఅం ణిసాచుణ్ణం,
ఆమళయ రసోమ్మీసం ణాసేఇ పమేహసందోహం. 175

అత్యంత మసృణ మభినవ నిర్మల మధుమిశ్రితం నిశాచూర్ణమ్,
ఆమలకరసోన్మిశ్రితం నాశయతి ప్రమేహసన్దోహమ్.

పిణ్డహరిద్రా చూర్ణ మతిసూక్ష్మపిష్ట మపురాణ నిష్కలఙ్క మాక్షికం తథా మలకరసేన సహ పీత ముపయోగాత్ ప్రమేహవ్యాధీన్ సర్వాన్ నివారయతీతి.

పసుపు కొమ్మును మెత్తగా నూరి, పరిశుద్ధమైన కొత్త తేనెతో కలిపి, ఉసిరిక రసంతో తాగితే ప్రమేహ వ్యాధులన్నీ నివారణమౌతాయి.

గోధావఈఇ మూళం కఢిఅం ఘఅ తేళ్ళ గోరసమ్మీసం,
ముత్త ఘఇరుద్ధపసరం (వి) పీఅమత్తం పవట్టేఇ. 176

గోధావతీ మూలం క్వథితం ఘృత తైల గోరసోన్మిశ్రమ్,
మూత్ర మతిరుద్ధప్రసరమపి పీతమాత్రం ప్రవర్తయతి

గోధావత్యాః (స్త్రీ?శ్రీ)పర్ణ్యాః మూలం గోరసేన తథా ఘృతతైలాభ్యాం భృష్టం పీత మత్యన్తగాఢ మూత్రకృచ్ఛ్ర మాశు నివర్తయతి పూర్వం ఘృత తైల భృష్టం పశ్చాద్ గోరసేన పక్తవ్యమితి.

వటపత్రి (ఒకరకం పిండికొండ) వేరును నూనెలోను, నేతిలోను మొదట వేయించి తర్వాత ఆవుపాలలో ఉడికించి నూరి తాగితే, ఎంత తీవ్రమయిన మూత్రకృచ్ఛ్రం కూడ తొలగిపోతుంది మూత్రకృచ్ఛ్రం మూత్రం సరిగా రాకుండా బిగబట్టుకుపోవడం

పాణాహవాహి పీడం సోవచ్చళ మీసిఅ సురా హరఇ,
మహుదుద్ధేహి తిరత్తం పీఅ తిళణాళభూఇ వ్వ. 177

అశ్వ (?శ్మ)రీవ్యాధి పీడాం సౌవర్చల మిశ్రితా సురా హరతి,
మధుదుగ్ధాభ్యాం త్రిరాత్రం పీతా (తృణ?తిల) నాలభూతి ర్వా.

అశ్మరీరోగజం వారుణీ రుచకసంయుక్తా పీతా సతీ నాశయతి. అథవా తిలకాండానాం భస్మ మాక్షిక క్షీరాభ్యాం సహ పీత మేతత్కార్యం కరోతి ఇతి.

మద్యంలో సౌవర్చల లవణం కలిపి తాగితే అశ్మరీరోగంవల్ల కలిగిన బాధ తొలగిపోతుంది. నూవుల కట్టె కాల్చిన భస్మం తేనె, పాలతో మూడు రాత్రిలు సేవిస్తే అశ్మరీరోగం తొలగుతుంది మూత్రం మామూలుగా స్రవిస్తుంది. (అశ్మరి మూత్రానికి రాయి అడ్డుపడడం.)

వచ్చకడిఆ మూళం పరివసిఅజళేణ పీఅ మణుదిఅహం,
పాడేఇ పచ్ఛణిరఅస్స సక్కరం తఇఅదిఅహమ్మి. 178

వచ్ఛకర్కటికామూలం పర్యుషితజలేన పీత మనుదివసమ్,
పాతయతి పథ్యనిరతస్య శర్కరాం తృతీయదివసే.

వచ్ఛకర్కటికాయా గోపాయా(కర్కటికా?) మూలం పర్యుషితేన రాత్రి పూర్వస్థాపితేన జలేన పిష్టం ప్రాతః ప్రత్యహం తేనైవసహ పీతం సత్ పథ్యాశినః శర్కరాఖ్యం వ్యాధివిశేషం నిస్సారయతి తృతీయేహ్ని.

గొల్ల దోసవేరును పాచి నీటితో నూరి ఆ నీటితోనే ప్రతి ఉదయం పుచ్చుకుంటూ పథ్యంగా వుంటే, మూడవరోజుకే మూత్ర శర్కర అనే వ్యాధి పోతుంది.

పీఅ దుద్ధమ్మీసా కమ్మఓడిజడా దసాహమత్తేణ,
అఇకండసక్కరం హిత్తిఊణ కఢిఅం పి పాడేఇ. 179

పీతా దుగ్ధోన్మిశ్రితా కపోటిజటా దశాహమాత్రేణ,
అప్యణ్డశర్కరాం భిత్వా కఠినా మపి పాతయతి.

కపోట్యా(అ)ర్కపుష్ప్యా మూలం గవ్యక్షీరేణ సహ పీతం (దధి?దిన) దశకమాత్రాభ్యాసా దతికర్కశ మప్యణ్డగతాం శర్కరాం విదార్య పాతయతి ఇతి.

అర్కపుష్పి (ఒకరకం మనుబాల) వేరును నూరి ఆవుపాలతో పది రోజులపాటు పుచ్చుకుంటే అండగతమైన అతి కఠినమైన శర్కర కూడ కరిగి పడిపోతుంది.

గిహ్మోప్పోడియ మాళఇమూళం పసువద్ధసాహిఅం ససిఅం,
(పీఅం) ముత్తణిరోహణ్ణసక్కరా దుక్ఖ విద్దవణం. 180

గ్రీష్మోత్పాటిత మాలతీమూలం పశుదుగ్ధసాధితం ససితమ్,
పీతం మూత్రనిరోధాండశర్కరాదుఃఖ విద్రవణమ్.

నిదాఘో(న్మీ?న్మా) లితాయాః సుమనోలతాయాః మూలం ఛాగక్షీరేణ సితశర్కరయా చ సాధితం సత్ పీతం మూత్రకృచ్ఛ్రాణ్డశర్కరా వ్యథా నివారణమ్. అత్ర సాధనవిధిః పానీయపలాని షోడశ ద్రవ్యపలేన సహ క్వాథయిత్వా చతుర్భాగశేషం, తతో(ద్రవ్య (మపా)స్య తేనైవ జలేన సహ క్షీరపలాని చత్వారి క్వాథయిత్వా క్షీరం గ్రాహ్యమితి.

ఎండకాలంలో త్రవ్వితీసిన జాజిమల్లె వేరును మేకపాలలో తెల్ల చక్కెరతోపాటు ఉడికించి పుచ్చుకుంటే మూత్రకృచ్ఛ్రం, అండశర్కరాబాధ తొలగిపోతాయి. ఈ వేరును ఉడికించే పద్ధతి ఇది: పదహారుపలాల నీళ్ళలో ఒక పలం వేరును వేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి. వేరును తీసివేసి, ఆ నీటిలో నాలుగు పలాల పాలు కలిపి కాచాలి. పిదప పాలు గ్రహించి పుచ్చుకోవాలి.

గళగణ్డ గణ్డమాళా కురణ్డ రోఅవిణేణ ణాసన్తి,
కఅళే వా తణ్డుళధుఽణపిట్ఠ దిఅళ్ళం ?[1] 181

తథా సర్వేషు త్రిష్వపి దోషేషు జ్వరనిమిత్తేషు మహౌషధ సూక్ష్మపత్రప(యో?యః) క్వాథః పూర్వవత్సుఖావహః. అస్య చ దోషస్య వాతికాది జ్వరేషు పృథగపి ప్రయోగమిచ్ఛన్త్యాచార్యా ఇతి యుగళకమ్.[2]

1. ఈ ఆర్యకు ఛాయగాని, వ్యాఖ్యగాని లేదు. ఆర్య తరాత పైన పేర్కొన్న వ్యాఖ్యానం వుంది. పై ఆర్య తర్వాత పుత్తలికాపఞ్చవింశతికా అనే అభిచార గ్రంథం ప్రారంభమై మూల గ్రంథంలో ఎనిమిది పుటలు (88-96) కొన సాగింది. దీనికి మూలానికి సంబంధం లేనందున ఈ పరిచ్ఛేదం చివర అనుబంధంగా ఇస్తున్నాము.
2. దీనినిబట్టి గండమాలా చికిత్స తర్వాత కొంత భాగం లుప్తమై వుంటుందని తోస్తుంది. యుగళకం అనడాన్ని బట్టి కొంత చికిత్స జ్వరాలక సంబంధించి చెప్పివుంటాడు.

జ్వరానికి కారణమైన త్రిదోషాలలోను శొంఠి, పర్పాటకం వేసి ఉడికించిన పాలను ఇస్తే ఉపశమనకరం. వాతాది దోష జ్వరాలలో ఈ దోషానికి విడిగా చికిత్స చేయాలని ఆచార్యులు కోరుతున్నారు.

జళ జళహర ధమ్మాసఅ రోహిణి సుణ్ఠీఉ కాఢిఅ జళేణ,
పీఆఉ సమత్తజరే హరంతి ఉగరగ్గి జణణీఓ. 182

జల జలధర ధన్వయాష రోహిణీ శుంఠ్యః క్వథిత జలేన,
పీతాః సమస్త జ్వరాన్ హరన్త్యుదరాగ్ని జనన్యః.

బాలక ముస్తక దురాలభా నాగరాణి క్వాథక్రమేణ జలసాధితాని పీతాని సన్తి సర్వదోషోద్భవాన్ వ్యస్త సమస్తాన్ జ్వరాన్ నాశయంతి, జఠరాగ్నిం చ దీపయన్తీతి.

వట్టివేరు, తుంగముస్తలు, పిన్నరేగ, కటుకరోహిణి, శుంఠి వీటిని క్వాథక్రమంతో కాచి పుచ్చుకుంటే, సర్వ దోషాలవల్ల పుట్టిన వ్యస్త, సమస్త జ్వరాలు నశిస్తాయి, జఠరాగ్ని ప్రదీప్త మవుతుంది.

ఛిణ్ణరుహా ఘణ భూణింబ (సుణ్ఠి) కఢిఅం జళం జరం హరఇ,
ఘణ సుర ణిదిడ్ఢిఆహి వ ముణాళ పాఠా జళేహిం చ. 183

ఛిన్నరుహా ఘన భూనిమ్బ శుణ్ఠీ క్వథితం జలం జ్వరం హరతి,
ఘన సుర నిదిగ్ధికాభి ర్వా మృణాల పాఠాజలై ర్వా.

గుడూచ ముసక కిరాత తిక్త విశ్వౌషధైః క్వథితం తోయం పీతం సత్ జ్వరం హరతి. అథవా ముస్త దేవదారు కణ్టకారిభిః క్వాథితం అథవా ఉశీర భర్జీ బాలకైః క్వథితమ్ క్వాథత్రయస్యాస్య ఒలాబలం విచార్య సర్వజ్వరేషు ప్రయోగ ఇతి.

తిప్పతీగ, తుంగముస్తలు, నేలవేము, శొంఠి కషాయం జ్వరం పోగొడుతుంది. లేక తుంగ ము సలు, వాకుడు, దేవదారు కషాయం జ్వరహరం. లేక

తిహళా పడోళ జళహర ఛిణ్ణరుహా ణింబ ధణిఅ కసాఓ,
హరఇ సమత్థే విఆణం(?) పీఓ మహు సక్కరా సహిఓ. 184

త్రిఫలా పటోల జలధర ఛిన్నరుహా నిమ్బ ధనిక కషాయః,
హరతి సమస్తానపి జ్వరా(న్) పీతో మధుశర్కరా సహితః.

హరీతక్యామలక విభీతకైః తథా పటోలేన కులకేన తథా గుడూచ్యా తథా పిచుమన్దేన తథా దాన్యఫలైః కృతక్వాథో మాక్షికసితశర్కరాభ్యాం సహ శృతశీతం సత్ సర్వజ్వరాన్ నివారయతి.

త్రిఫలాలు, చేదుపొట్ల, తుంగముస్తలు, తిప్పతీగ, వేము, ధనియాలు వేసి కాచిన కషాయం తేనె, తెల్లచక్కెరలతో కలిపి పుచ్చుకుంటే సకల జ్వరాలు తొలగిపోతాయి.

అపహరఇ (స)మత్థజరే కుణఇ ఖుహం మమ్మహం చ దీవేఇ,
ఆమళఅ సివా చిత్తఅ పిప్పళిచుణ్ణో సమబ్భసిఓ. 185

అపహరతి సమస్తజ్వరాన్ కరోతి క్షుధాం మన్మథం చ దీపయతి,
ఆమలక శివా చిత్రక పిప్పలీమూలచూర్ణం సమభ్యస్తమ్.

ధాత్రీఫల పథ్యా గ్నికర్ణానాం సమాంశానాం చూర్ణ మభ్యాసేనోపయుక్తం సర్వజ్వరా నరుచిం చ క్షపయతి వృషకార్యం చ కరోతీతి.

ఉసిరిక, కరక్కాయ, చిత్రమూలం, పిప్పళ్లు, సమపాళాలతో చూర్ణం చేసి పుచ్చుకుంటే సకల జ్వరాలు పోవడమేకాక అరుచిపోయి, అగ్నిదీపనం చేస్తుంది, వృష్యకరమూను.

ఆమళఅ మళఅ వాళఅ (మృణాళ) పప్పడఅ ఘన గుళోఈఇ,
కఢిఅజళం స(మ)హుసిఅం సమత్థజరదప్ప విద్దవణం. 186

ఆమలక మలయ వాలక మృణాల పర్పట ఘన గుడూచీభిః,
క్వథితజలం సమధుసితం సమస్త జ్వరదర్ప విద్రావణమ్.

ధాత్రీఫల చన్దన వాలక ఫలోశీర తిక్త ముస్తా మృతాభిః కృతః క్వాథః శృత మాక్షిక సితశర్కరాభ్యాం సహితః సర్వజ్వరవేగ విద్రా(వణ) ఇతి.

ఉసిరికకాయలు, చందనం, కురువేరు, వట్టివేరు, పర్పాటకం, తుంగ ముస్తలు, తిప్పతీగల కషాయం తేనె, తెల్లచక్కెరతో కలిపి సేవిస్తే సకల జ్వరాల దర్పమూ అణగిపోతుంది.

కిరిమాళఅ ధమ్మాసఅ వసా ణింబ మళఅ దక్ఖాహి,
కఢిఅజళం వి తహచ్చిఅ హరఇ జరం సఅళదోసభవం. 187

కిరిమాలక ధన్వయాసక వసా నిమ్బ మలయ ద్రాక్షాభిః,
క్వథితజల మపి తథైవ హరతి జ్వరం సకలదోషభవమ్.

ఆరగ్వధ దురాలభా టరూషక కిరాత తిక్తక చన్దన మృద్వీకాభిః శృతం జలం పూర్వవ న్మధుసితాభ్యాం సహితం పూర్వోక్తం కార్యం కరోతీతి.

రేల, పిన్నరేగ, వస, వేము, చందనం, ద్రాక్షల కషాయం కూడ ముందు చెప్పినట్టే సకల దోషభవమైన జ్వరాలను పోగొడుతుంది.

ముత్థా పడోళ రోహిణి తిహళా సురదారు ణింబ రఅణీహి,
సలహన్తి సణ్ణివాఏ కసాఅ మిణమో మహావజ్జా. 188

ముస్తా పటోల రోహిణి త్రిఫలా సురదారు నిమ్బ రజనీభిః,
శ్లాఘన్తే సన్నిపాతే కషాయ మేతం మహావైద్యాః.

ఘన కూలక కటుకా పథ్యా మలకాక్ష దేవదారు పిచుమన్ద హరిద్రాభి ర్నవభిః కృతో యో జలక్వాథః. ఏనం భిషగ్వరాః ప్రశంసంతి సన్నిపాత జ్వరఘ్న మితి.

తుంగముస్తలు, చేదుపొట్ల, కటుకరోహిణి, త్రిఫలాలు, దేవదారు, వేము, పసుపు- ఈ తొమ్మిదింటితో చేసిన క్వాథకషాయం సన్నిపాతజ్వరహరమని గొప్ప వైద్యులంతా శ్లాఘిస్తున్నారు.

పుక్ఖర గళోఇ ణాఅర జీడిడ్ఢిఆ కఢఇ తిదోసజరే,
సపవణబలా సవిఅణా ఖాసుబ్భఅ సాసపీడ సంజణణే.

పుష్కర గలోజి నాగర నిదగ్ధికాక్వాథః త్రిదోషజ్వరాన్,
సపవనబలా సవేదనా (ఖా?కా)సోద్భవ(స్య?) శ్వాసపీడా (యాశ్చ?)
సఞ్జనసే. 189

నివృత్తి హేతుభూత ఇతి. పుష్కరస్య వాద్యాహ్వమూలస్య తథా శుణ్ఠ్యా స్తథా కణ్టకార్యాః క్వాథః సన్నిపాతజ్వరే యోజ్యః కీదృశీ వాతశ్లేష్మ సంయుక్తా యా వేదనా తయా కాసోద్భవస్య శ్వాసపీడాయాశ్చ నివృత్తి హేతుభూతం ఇతి.

పుష్కరమూలం, గళోజివేరు(?), శొంఠి, వాకుడువేళ్ల కషాయం సన్నిపాత జ్వరంలో ఇవ్వదగింది. ఇది వాతశ్లేష్మాలవల్ల కలిగిన శ్వాసకాసలను తొలగిస్తుంది. 190

ఛిణ్ణుబ్భవా మహోసహ ణిడిడ్ఢిఆ కాఢఓ కణాసహిఓ,
పిజ్జన్తో జర పీణస మన్దాణళ కాస సాస సూళహరో. 191

ఛిన్నోద్భవా మహౌషధ నిదగ్ధికా క్వాథః కణాసహితః,
పీయమానో జ్వర పీనస మన్దానల శ్వాస కాస శూలహరః.

గుడూచీ శుణ్ఠీ కణ్టకారీణాం సమమానః క్వాథః ఉపరి పిప్పలీచూర్ణయుతః పీయమానో జ్వరం ప్రతిశ్యాయ మగ్నికార్శ్యం కాసం శ్వాసం శూలాని చ హరతీతి.

తిప్పతీగ, శొంఠి, వాకుడు— వీటిని సమపాళ్లు వేసి కాచి, పిప్పళ్ళ పొడితో సేవిస్తే, జ్వరాన్ని, పీనసరోగాన్ని అగ్ని మాంద్యాన్ని, శ్వాస, కాసలను. శూలలను పోగొడుతుంది.

కినిమాళఅ (మర?)శుణ్ఠీ సివా ఘణ పిప్పళిమూళ రోహిణీ కసాఓ,
(స)పవణసూళే వి బళాస జరహరో దన్తివాఅవరో. 191

కిరిమాణ శుణ్ఠి శివా ఘన పిప్పలీమూల రోహిణి కషాయః,
సపవనశూలేఽపి బలాస జ్వరహరో దన్తిపాదవరః.

అరగ్వధ నాగర పథ్యా ముస్తా గ్రన్థికా క్వాథః సర్వేషాం చతుర్భాగ మూత్రేణ నికుమ్భేన సంయుక్తః సవాతశూలేఽపి ఆతురే శ్లేష్మప్రధానం జ్వరం హరతీతి.

రేల, శొంఠి, కరక్కాయ, తుంగముస్తలు, పిప్పలివేరు, కటుకరోహిణులు, వాటికి నాలుగోవంతు నేపాళం వేళ్లు వేసి కాచిన కషాయం, వాతశూలలను, కఫప్రధానమయిన జ్వరాన్ని పోగొడుతుంది.

కిరిమాళఅ రోహిణి దక్ఖా పప్పడఅ చేఅఇ కసాఓ,
తణ్హాఉలాణ ముచ్ఛా పిత్తజర దాహ విష సమణో. 192

కిరిమాళ రోహిణీ ద్రాక్షా పర్పటక చేతకి కషాయః,
తృష్ణాకులానాం మూర్ఛా పిత్తజ్వర దాహ విష శమనః

ఆరగ్వధ శీతకటుకా వర తిక్త హారీతకీనాం క్వాథః తృషితానాం హృద్వ్యథాకులత్వం పిత్తజ్వరకృతం సన్తాపం వమనం చ శమయతీతి.

రేల, కటుకరోహిణి, ద్రాక్ష, పర్పాటకం, హిమాలయపు కరక్కాయల కషాయం దప్పికతో కలిగే బాధను, పిత్తజ్వరంవల్ల ఏర్పడిన సన్తాపాన్ని, వాంతులను తగ్గిస్తుంది.

మళఅ ముణాళ మహోసహ ముత్థా పప్పడఅ వాళఅ సణాహం,
జర తణ్హా దాహ హరం కాఢిఅ సిసిరం జలం పీఅం. 193

మలయ మృణాల మహౌషధ ముస్తా పర్పటక వాలక సనాథమ్,
జ్వర తృష్ణా దాహహరం క్వథిత శిశిరం జలం పీతం.

శ్వేతచన్దనోశీర శుణ్ఠీ ఘన వర తిక్తా హ్రీబేర సంయుక్తం శృతశీతలం సలిలం పీతం సజ్వరం తృషం దాహ మపనయతి.

చందనం, వట్టివేరు, శుంఠి, తుంగముస్తలు, పర్పాటకం, కురువేరుల కషాయం కాచి, చల్లార్చి పుచ్చుకుంటే జ్వరం, దప్పి తాపం అణగిపోతాయి.

పిప్పళిచుణ్ణో ఘుఅ మహు విమీసిఓ కఢిఅదుద్ధ సఞ్జుత్తో,
పీఓ విసమజ్జర కాస హిఅఆరోవే విణాసేఇ 194

పిప్పలీచూర్ణం ఘృత మధు మిశ్రితం క్వథితదుగ్ధ సంయుక్తమ్,
పీతం విషమజ్వర కాస హృద్రోగాన్ వినాశయతి

పిప్పలీచూర్ణం సర్పిర్మాక్షికాభ్యాం సహితం శృతశీతేన గోక్షీరేణ సహ పీతం విషమజ్వరాన్ తథా హృద్రోగాన్ నాశయతి. విషమజ్వరస్య యావన్తః ప్రభేదా స్సమ్భవన్తి తేష్వయం. ప్రతిపక్షః ప్రయోగః. భేదా స్సతతో౽ న్యేద్యు రాశ్రిత స్తృతీయక శ్చతుర్థకో ద్వినేతి పఞ్చ విషమజ్వరభేదాః, వైషమ్యఞ్చ ఉపభవతి చికిత్సాకాలవైషమ్యాత్. తేషా ముత్తరత్ర అహోరాత్రే మధ్యే ద్వౌ వారౌ యో భవతి సతతా సతత ఏకవారో౽ భవతి సో౽న్యేద్యురాశ్రితః. ఏకాహాన్తరితః తృతీయకః దినమేకం భూత్వా దినద్వయం న భవతి పున శ్చతుర్థే ప్రవర్తత ఇతి తద్విపర్యయో దినద్వయం భూత్వా ఏకే దినే న భవతి పునః శ్చతుర్థే ప్రవర్తత ఇతి సర్వేషు వ్యాధిషు నిదానాదిపఞ్చకం దేశకాలప్రవృత్త్యా దినాది వికా(?చా)రం చ కృత్వా ప్రయోగాః ప్రయోక్తవ్యాః ఇతి

పిప్పళ్ళపొడిని నేయి, తేనెలతో కలిపి కాచి చల్లార్చిన పాలతో పుచ్చుకుంటే విషమజ్వరాలు, గుండె జబ్బులు పోతాయి. విషమజ్వరాలలో వున్న వివిధ భేదాలకు ఇది విరుగుడయిన ప్రయోగం. ఆ భేదాలు ఐదు. విషమజ్వర మంటే వరుసజ్వరం. సతతం, ఒకరోజు విడిచి మరుసటిరోజు వచ్చేది, మూడవ రోజు వచ్చేది, నాలుగవరోజు వచ్చేది నాలుగవది రెండువిధాలు. చికిత్సాకాల వైషమ్యాన్నిబట్టి వైషమ్యం కలుగుతుంది. అహోరాత్రంలో మధ్యన రెండు సార్లు వస్తే సతతం. అహోరాత్రంలో ఒకమారు వస్తే అది అన్యేద్యురాశ్రితం- అనగా మరుసటిరోజు వచ్చేది. ఒకరోజు వ్యవధితో వచ్చేది తృతీయకం- మూడవరోజు వచ్చేది. ఒకరోజు వచ్చి, మధ్యన రెండురోజులు ఆగి, మరల నాల్గవరోజున వచ్చేది చతుర్థకం. ఇది మరొక విధంగాను వుంటుంది. మొదట రెండు రోజులు వచ్చి, ఒకరోజు ఏమీ వుండదు. మరల నాల్గవరోజు వస్తుంది.

ఈ వ్యాధులన్నింటిలోను నిదానాది పంచకం దేశకాల ప్రవృత్తితో దినాది వికా(చా)రం జరిపి ఔషధ ప్రయోగం చేయాలి.

గోమయరస సఞ్జుత్తం విసమజ్జర పీడిఆణ గోదుద్ధం,
సుణ్ఠీసహిఅం వ కఢిఅం ఛాఅచ్ఛీరం సుహం దేఇ. 195

గో(మ)యరస సంయుక్తం విషమజ్వర పీడితానాం గోదుగ్ధమ్,
శుణ్ఠీసహితం వా క్వథితం ఛాగక్షీరం సుఖం దదాతి.

గోక్షీరం క్వథితం త్రిభాగమాత్రేణ గోశకృద్రసేన పశ్చాత్ సంయుక్తం ఉక్తప్రభేదై స్సర్వశీతజ్వరైః కదర్థితానాం పీతం స్వాస్థ్యం కరోతి. అథవా నాగరేణ సహిత మజాపయః క్వథితం వా తావ దేవం కరోతి ఇతి.

ఆవుపాలను కాచి, తర్వాత దానిలో మూడోవంతు గోమయరసం కలిపి పుచ్చుకుంటే, సకల శీతజ్వరభేదాలు తొలగి స్వాస్థ్యం కలుగుతుంది. లేక శుంఠి పొడి వేసి మేకపాలు కాచి వాడితే మునుపటియోగం చేసినపనే చేస్తుంది.

మోత్థా బిహఈఫల సేన్ధవే మహుఅలిఆ సణాహేహి,
వచ్ఛ(ఇ) బలిఆ వి ఖఅం ణిద్దా ణస్సే సేవిణిఏహి. 196

ముస్తా బృహతీఫల సైన్ధవ మధుయష్టి సనాథైః,
వ్రజతి బలవత్యపి క్షయం నిద్రా నస్యే వ(న?) తిలై రేతైః.

సతైలై ర్భావనై ర్దత్తైః సుప్తి ర్ఘనాపి నశ్యతి. కైః ముస్తేన తథా కణ్టకారికాఫలేన తథా సైన్ధవలవణేన తథా మధుయష్ట్యా ఏతైః సమాంశై రితి.

తుంగముస్తలు, వాకుడు కాయలు, సైంధవలవణం, యష్టిమధుకం పిండిని మెత్తగా నూరి నూవులనూనెలో భావనచేసి, నస్యంగా సేవిస్తే ఎంతబలమైన నిద్రకూడ తొలగిపోతుంది.[1]

---

1. ణిద్దానేసే సేవిఇణేహి అనే చతుర్థ పాదానికి ఛాయ నిద్రానస్యేవ తిలై రేతైః అని వుంది. ఇది తప్పని తోస్తుంది. నిద్రా నస్యే సేవ్యమానైః అని వుండడం ఉచితం. స్నేహ సామాన్యం అన్నప్పుడు తిలతైలమే గనుక అర్థంలో భేదం వుండదు.

మరిఅ తురంగమళాళా పసూఅసారఙ్జఅం పణాసేఇ,
వాఅసజంఘా జడిఆ జణేఇ సిరసణ్ఠిఆ ణిద్దం. 197

మరిచ తురఙ్గమలాలా ప్రసూనసారాఞ్జనం ప్రణాశయతి,
వాయసజఙ్ఘా జటికా జనయతి శిరస్సంస్థితా నిద్రామ్.

ఉషణ మశ్వముఖనిష్యన్దో మాక్షికం చేత్యేతైః కృత మఞ్జనం నేత్ర న్యస్తం నిద్రాం నివర్తయతి. కాల(క?) జఙ్ఘామూలన్తు మూర్ధ్ని నిబద్ధం నష్టాం నిద్రా ముత్పాదయతి.

మిరియాలు, గుర్రించొంగ తేనెలతో అంజనం (కాటుక) చేసి, కళ్ళకు పెట్టుకుంటే, నిద్ర రాదు. గురువెంద వేరును తలకు కట్టుకుంటే పోయిన నిద్ర మరల వస్తుంది.

తేళ్ళం సజ్జరసమ్మిళ పరివిక్క మథోఅ శిశిరజల మళిఅం,
జర దాహ పవణ సోణిఅ తావహరం లేప(వ?) మత్తేణ. 198

తైలం సర్జరసాఢ్యం పరిపక్వ మస్తోక శిశిరజల మథితమ్,
జ్వర దాహ పవన శోణిత తాపహరం లేపమాత్రేణ.

రాళాగర్భేన కాఞ్చికేన యథోక్తమాత్రయా పక్వం సత్ తైలం పశ్చా దతిశీతలేన బహునోదకేన నిర్మథితం లేపేనోపయుక్తమేవ జ్వరకృతం చ వాత కృతం చ తాపం హరతీతి.

సర్జరసం, గంజి నూనెలో బాగా వండి పిదప చాల చల్లని నీటిలో బాగ మథించి ఒంటికి లేపంచేస్తే, జ్వరతాపాన్ని, వాయువువల్ల కలిగిన తాపాన్ని, రక్త తాపాన్ని పోగొడుతుంది.

చుణ్ణికఅ జవ కుడఅ దధ రత్తవళ్ళి వళద్ధ సంజుత్తం,
తేళ్ళస్స పత్థమేక్కం సఅగుణ తుస సళ్ళి సంసిద్ధం. 199

ఏఅ జర దారుణ దాహ ప్పసమణ తుహిణకిరణ పడిరూపం,
తేళ్ళ ముపయుజ్జమాణం పహరిసజణణం చ అంగాణం. 200

చూర్ణీకృత యవ కుటచా(ర్క?)ర్ధ రక్తవల్లీ పలార్ధ సంయుక్తమ్,
తైలస్యప్రస్థ మేకం శతగుణ తుషసలిల సంయుక్తమ్ (సంసిద్ధమ్).

ఏతద్ (జ్వరద్రారుణ) దాహ ప్రశమనం తుహినకిరణ ప్రతిరూపమ్,
తైలం ఉపయుజ్యమానం పహర్ష జనన ఞ్చాఙానామ్.

ఇదం తైల మభ్యఙ్గేనోపయుజ్యమానం జ్వరకృతం దారుణం దాహం ప్రశమయతి. గాత్రాణి ప్రహ్లాదయత్యతఏవ శశికరసదృశమ్. కీదృశం చూర్ణమ్. ఇంద్రేవ(ఇంద్రయవ?) చూర్ణస్య కుటజార్ధ (ఫ?ప) లద్వయం తథా మఞ్జిష్ఠాయాః అర్ధపలమ్ ఏతద్గర్భీకృత్య ద్వావింశత్పలపరిమాణం తైలం శతిగుణేన కాఞ్చికేన సిద్ధ మితి యుగలకమ్.

యవలు కోడిసెపాల, మంజిష్ఠలు చెరి అర్ధపలం, 32 పలాల నూవుల నూనె, వీటికి నూరింతలు గంజి (తుషజలం)[1] కలిపి కాచి తయారుచేసిన తైలంతో అభ్యంగం చేసుకొంటే, చంద్రకాంతివలె చల్లనైనది గనుక అంగాలకు హాయి కలిగిస్తుంది.

భల్లాఅఅ పిప్పలీమూళ పిప్పలీ కాఢఅం పిఅన్తస్స,
జూఅరసిరివ్విఅ ఊరుత్థంభం ణ సఙ్గాఇ. 201

భల్లాతక పిప్పలీమూల పిప్పలీక్వాథం పిబతః.
ద్యూతకార(శ్రీ)రివ ఊరుస్తమ్భో న సన్నిష్ఠతే.

అరుష్కర గ్రన్థికా మాగధికాభిః సిద్ధం క్వాథం పానేన అభ్యవహరతః ఊరుస్తమ్భాఖ్యో వ్యాధిః శీఘ్రం నశ్యతి. ఉపమానం గతార్థ మితి.

జీడి, పిప్పలివేరు, పిప్పళ్ళతో సిద్ధమయిన కషాయం తాగేవాడి ఊరుస్తమ్భరోగం (తొడలు పట్టుకొనిపోయి నడవ వీలులేకపోవడం) జూదగాళ్ళ సిరివలె వెంటనే పరుగెత్తుతుంది.

మూళకబీఏహి సమం అస్సగన్ధా రప్పమట్టిఅ సెహిఆ,
లేవం మళఅ విహిణా ఉరుత్థమ్భం సమం జేహి 202

---

1. తుషజలమంటే మంచునీరుగాని, మంచు గడ్డ నీరు గాని.

మూలకబీజై స్సమ మశ్వగన్ధా వల్మీ(?క)మృత్తికా సహితా,
లేపో మదనవిధినా(?) ఊరుస్తమ్భం శమం నయతి.[1]

మూలకస్య మహాకన్దస్య బీజైః సహ వాజిగన్ధా వల్మీకమృదా సహితా. త్రీణి సమాంశానీత్యర్థః. సాజలేన సహ లేపోద్వర్తన కర్మణా ఊరుస్తమ్భం శమం నయతీతి.

ముల్లంగి విత్తులు, అశ్వగంధ, పుట్టమన్ను సమభాగాలుగా కలిపి నూరి పట్టువేసి గాని, నలుగు పెట్టిగాని ఉపచరిస్తే ఉరుస్తంభరోగం శాంతిస్తుంది.

అయిగురుణింబమూళం సీఅళజళ వట్టిఅం పిఅన్తస్స,
విహడఇ రంఘణి(వ?వా)ఓ వసణే అకుళీణభిచ్చేవ్వ. 203

అద్దద్ద కఅర మూళం పిట్ఠం తక్కేణ పీఅ మవహరఇ,
సేహాళిఅ దళేహి వ కఢిఅ జళం రజ్ఝణివాఅం. 204

అతిగురునిమ్బమూలం శీతలజల వర్తితం పిబతః,
విఘటయితే రజ్ఝణివాతో వ్యసనే అకులీన భృత్య ఇవ.

ఆర్ద్రార్ద్ర కతర మూలం పిష్టం తక్రేణ పీత మపహరతి,
శేఫాలికాదళై ర్వా క్వథితజలం రజ్ఝణివాతమ్.

పిచుమన్ద వృక్షస్య మూలం మహాదేవ శిశిరోదకేన సహ పిష్టం తేనైవ సహ క్వథితజలైః రజ్ఝణివాతమ్ అతిసరస్య వికుటితమూలం గోరసేనసహ పిష్టం తేనైవ సహ ప్రతిదివసం పీతం పూర్వోక్తం వ్యాధింశమయతి అథవా శేఫాలికాయా స్త్రామ్రివృత్తాయాః పల్లవైః పానేనోపయుక్త మేతదేవ కార్యం కరోతి. పానేనోపయుఞ్జానస్యాతురస్య రజణ్యో ర్జఙ్ఘయో ర్వాతో గచ్ఛతి. ఉపమానం వ్యక్తార్థమితి.

పెద్ద వేప వేరును చన్నీళ్ళతో నూరి తాగినా గాని, అల్లం, ఎఱ్ఱ పర్పాటకం కందిరి వేరును మజ్జిగలో నూరి రోజూ పుచ్చుకొన్నా, వావిలి చిగుళ్ల

1. ప్రాకృత మూలం మూడవ పాదంలో వున్న మళఅ విహిణా అనే దాని ఛాయ మదన విధినా అని వుంది. మలన విధినా అని వుండాలి. మలన విధి నలుగు.

కలిపిన పానీయం తీసుకున్నా, రజ్ఝణి వాతం కష్టాలు వచ్చినప్పుడు వెళ్ళే చెడ్డ నౌకరు లాగ వదలిపోతుంది.

అణ్ణేణ సమం ఖఅళ్ళిఆ పీఆ వా పిసిఅరస సఞ్జుత్తా,
అపహరఇ అట్ఠిభంగం పవణఞ్చ సిఆళమేహాళిఆ. 205

అన్నేన సమం ఖాదితా పీతా వా పిశితరస సంయుక్తా,
అపహర త్యస్థిభఙ్గం పవనఞ్చ శృగాలమేఖలికా.

అస్థిసహారావ(ప)రనామ్నః[1] ఓదనేన సహ వ్యఞ్జనీకృత్య భుక్తా మాంసరసేన సహ క్వథితా పీతా వా భగ్న మస్థి రోహయతి. వ్యాధిం వినాశయతి.

నల్లేరును (శృగాల మేఖలికను) అన్నంతో తిన్నా, మాంస రసంలో ఉడికించి తాగినా, విరిగిన ఎముకలు అతుకుతాయి, పెరుగుతాయి. వాతవ్యాధి రాదు.

ఘఅమీసిఅ మసిణ సత్తుఅ ఛాఅచ్ఛీరేణ లిత్తమత్తాణ,
సమ్మళిలేవేణం వా ణాసఇ చళణాణ సన్తావో. 206

ఘృతమిశ్రిత మసృణ సక్తుక చ్ఛాగక్షీరేణ లిప్తమాత్రయోః,
శల్మలిలేపేన వా నశ్యతి చరణయో స్సంతాపః.

గవ్యఘృతేన మలితా స్సూక్ష్మాః యవసక్తవో యస్మిన్ తాదృశేన అజాపయసా లేపసమకాలమేవ పాదయో ర్వాతరక్తాదిజనితో దాహః శమయతీతి. అథవా శల్మల్యాః కారయత్యా జలేన పిష్టయా త్వచా లేపేనైతత్ కార్యం స్యాదితి.

యవల పేలపిండిని ఆవు నేతితోను, మేక పాలతోను కలిపి పాదాలకు పూసుకొన్నా, బూరుగు తొక్కను నీటిలో నూరి పాదాలకు పూసుకొన్నా వాత రక్తంవలన కలిగిన అరికాలి మంటలు తగ్గిపోతాయి.

గుళ గైరుఅ పుర రాఆ సిన్ధవ మహు మఅణ ఘఅ కఅలేవా,
పుట్ఠా వి హోన్తి పతీఅ కమఠోఅర కోమళా చరణా. 207

1. అస్థిసంహారాపరనామ్న అని కావచ్చు.

గుళ గైరిక పుర రాళా సైన్ధవ మధు మదన ఘృత కృతాలేపౌ,
స్ఫుటితా వపి భవతః ప్రతీహి కమలోదరకోమలౌ చరణౌ.

గుళేన తథా గైరికేణ తథా గిరిమృదాఖ్యేన ధాతువిశేషేణ తథా గుగ్గులునా సర్జరసేన తథా సైన్ధవలవణేన తథా మాక్షికేణ తథా గోఘృతేన చ ఏతై స్తుల్యైః చూర్ణదశ్రైః దశ్రవదశ్రవ్యలేపైః కృతోఽభ్యఙ్గో యయో స్తాదృశౌ పాదౌ స్ఫుటితా వపి పాదికాదూషితావపి పద్మగర్భసుకుమారౌ సమ్పద్యేతా మితి.

బెల్లం, జేరుగురాలు, గుగ్గిలం, సర్జరసం, సైంధవ లవణం, తేనె, మంగ కాయ- వీటిని సమపాళాలుగా చూర్ణంచేసి ఆవునేతితో కలిపి పగిలిన కాళ్ళకు బాగా రాచుకుంటే పగుళ్లు పోయి పాదాలు పద్మగర్భంవలె సుకుమారంగా అవుతాయి.

విఆరల్లిఆ ఘరకుమరీ దళద్ధబద్ధాణ తఇఅ దిఅహమ్మి,
ఉద్దేసో వి (వి?) హు కహంకహ వి ణ జ్జఏ చమ్మకీలాణ. 208

విదారిత గృహకుమారీ దళార్ధబద్ధానాం తృతీయదివసే,
తద్దేశోపి ఖలు కథంకథమపి న జ్ఞాయతే చర్మ కీలానామ్.

ఘరకుమార్యాః హతకుమార్యాః ప్రత్రేణ విదళీకృతత్యే ప్రచ్ఛాద్యగ్రథితానాం పాదాదిజాతానాం కఠినగ్రన్థిరూపాణాం వ్యాధివిశేషాణాం చర్మకీలసంజ్ఞానాం సంబన్ధా దనన్తరం తృతీయే వధం నామ వినాశం సంపద్యతే. యత్తు గీయతే తద్దేశ ఉత్పత్తిస్థానమేవ క్లేశేన జ్ఞాయత ఏతేన చ సూక్ష్మ మధ్యసూక్ష్మరూపా జతుమణి, చర్మకీలా, మశకసంజ్ఞాప్రసిద్ధా వ్యాధయః త్రివిధా అప్యనేన యోగేన వక్ష్యమాణాని రత్నైర్వాస సర్వే వినశ్యన్తి. అర్ధకీలాదిసంజ్ఞాగ్రహణం ఉపలక్షణార్థ మితి(?).

కలబంద పట్టను రెండుగా చీల్చి, పాదాలు మున్నగు అవయవాలలో పుట్టిన ఆనెలు మొదలయిన చర్మవ్యాధులకు (అనగా చర్మవ్యాధులున్న పాదాలకు) కడితే, మూడు రోజుల తర్వాత ఆనెలు మున్నగునవి వున్న స్థలంకూడ గుర్తు

పట్టలేనంత మృదువుగా అయిపోతుంది. కాళ్ళలో వచ్చే చర్మరోగాలు- ఆనెలు సూక్ష్మ, మధ్యసూక్ష్మరూపమైన జతుమణి, చర్మకీల, మశకాలు అనేవి.

ఘట్టా వణదక్ఖాకన్దఏణ మళి(ద్వ?ఆ) దళేహి వా తీఏ,
ణిపడన్తి చమ్మకీళా సరిఅడ్ఢ విడవివ్వ పూరేణ. 209

ఘృష్టా వనద్రాక్షా కన్దేన మి(మ?)ళితా దళై ర్వా తస్యాః,
నిపతన్తి చర్మ కీలాః సరిత్తట విటపిన ఇవ పూరేణ.

వనదాక్షాయా గోస్తాక్షిఖికాయాః మూలేన కృతనిఘర్షణా స్తస్యాఏవ పత్రైర్వా మృదితా స్సన్తః పూర్వోక్తా శ్చర్మకీలాః నిపతన్తి నదీతీర(తరవ) ఇవ ఓఘేన యథేతి.

అడవి దాక్ష గడ్డను బాగా రాచి, దాని ఆకులు నలిపిన రసం బాగా మర్దిస్తే అనెలు మున్నగు చర్మ కీలలు నదీతీరంలోని చెట్లు ప్రవాహానికి పడి పోయినట్లు రాలిపోతాయి.

పవణారి పళ్ళవ చ్ఛేఅ గళిఅ చుణ్ణఅ ణిహంస సఢిలాంగా (సడిలంగో)
బహళ సముగ్గ(అ) రుహిరో సూర వ్వ రణే మసో పడఇ. 210

పవనారి పల్లవ చ్ఛేద గృహీత(?గళిత) చూర్ణక నిఘర్ష శిథిలాజ్గః, (తాజ్గః)
బహళ సముద్గత రుధిరః శూర ఇవ రణే మశకః పతతి.

పవనారే రే(ర)ణ్డస్య యః పల్లవ స్తస్య ఛేదస్థానే వృన్తసన్ధిరూపే గృహీతం యచ్చూర్ణం తామ్బూలరంగం తేన యద్ ఘర్షణం తేన వృదూభూతం గాత్రం యస్య స తథా అత ఏవ భూరి సముద్భూతరక్తో మశకాఖ్యోవ్యాధిః స్వస్థానా త్పతతి నివర్తత ఇత్యర్థః. వ్యక్తార్థ ముపమానమ్.

ఆముదపు చెట్టు చిగుళ్ల గిల్లినప్పుడు ఆ ఈనెల సందులో తాంబూలం రంగులో పొడి కనిపిస్తుంది. ఆ పొడితో బాగారాస్తే, విపరీతంగా రక్తం కారే మశకమనే వ్యాధి, శూరుడు యుద్ధంలో ఒరిగిపోయినట్టు పడిపోతుంది.

జిసివిసిఅ సజ్జిఆజళ విజ్జవిఅ ఉదడ్ఢ సంఖఅ వికిత్తా,
ణస్సంతి మసా దుగ్గచ్చణోళ్ళిఆ సజ్జణ గుణవ్వ. 211

నిశోషిత సర్జికాజల (ని)విధావిత సుదగ్ధ శఙ్ఖ విలిప్తాః,
నశ్యన్తి మశకాః దౌర్గత్య నున్నాః సజ్జనగుణా ఇవ.

రాత్రిపర్యుషితేన స్వర్చికాక్షారస్య సువర్చికాయాః కర్షమాత్రప్రయుక్తేన పానీయకుడుబమాత్రేణ ప్రశమిత పుటపాకదగ్ధేయః కమ్బుస్తేన పిష్టేన సతా దత్తలేపాః సన్తః ప్రాగు(ప్రా?క్తా) మశకా అభావం యాన్తి ద్రారిద్ర్యే గ్రస్తాః యథా సాధుగుణాః ప్రశమాదయ ఇతి.

కర్షమాత్రం సువర్చల లవణాన్ని కుడుబం (పన్నెండు పుడిసెళ్ళ) నీళ్ళలో వేసి, రాత్రంతా వుంచి ఉదయం ఆ నీటితో శంఖభస్మం నూరి కాళ్ళకు పూసుకుంటే, పూర్వం చెప్పిన మశకాలు దారిద్ర్యంతో సజ్జనుల గుణాలు తొలగిపోయేట్టు తొలగిపోతాయి.

ఆదీవిఅ ఫలహి కళివ్వోఅగ్గ అంగార సేఇఅ బహలసో,
పడఇ మసా అహికఇచ్చిఅ ఘట్ఠే వా తమ్మి కోహవిఏ. 212

ఆదాపిత కార్పాస సూక్ష్మ దార్వగ్రాఙ్గార స్వేదితో బహుశః,
పతతి మశకః, అహికఞ్చుకఘృష్టో వా తస్మిన్ దుషితే.

కార్పాసలతాయాః సమ్బన్ధినోఽగ్నిదగ్ధో యః ప్రాన్తః తద్గతేన స్ఫులిఙ్గేన తేన పునఃపునః తాపనాజ్జనితస్వేదస్య దశో(?) నశ్యతి. అథవా సర్పనిర్మోకేన పుటపాకదగ్ధేన కృతనిఘర్షణం తద్వృస్మక్లేశమాపన్నే నిపతతీతి.

పత్తిపుల్లను కాల్చి. కాల్చిన కొనతో మశకంవున్న ప్రాంతానికి కాపు పెడితే, మశకం అణగిపోతుంది. లేక పాము కుబుసం భస్మంతో బాగా రాచితే మశకం పడిపోతుంది.

జీరఅ పిక్కం పచ్చా పిత్తఅ సజ్జరస మీసిఅం హరఇ,
ఘఅ మబ్భంగేణ హుఅ సదడ్ఢదుక్ఖం మాత్తేణ. 213

జీరకపక్వం పశ్చాత్ సిక్థక సర్జరస మిశ్రితం హరతి,
ఘృత మభ్యఙ్గేన హుతాశదగ్ధేన దుఃఖం క్షణార్ధేన.

అజాజ్యసిద్ధం ఘృతం కృత్వా మధూచ్ఛిష్టేన రాళ్యా చ ఘృతపలే ప్రత్యేకతోలక మితి మాత్రయా మిశ్రితం సంలేపేనోఽయుక్త మగ్నిదగ్ధం తత్కాలమేవ శమయతి. అత్ర సాధనం పూర్వోక్తక్వాథపలం పానీయపల షోడశం ఘృతపల చతుష్టయం యుగపత్ క్వాథయిత్వా ఘృతశేషం గ్రాహ్యమితి.

జిలకర వేసి కాచిన పలం నేయిలో తేనెమైనం. సర్జరసం (రాళం) చెరి ఒక తులం కలిపి, నిప్పుతో కాలిన చోట రాచితే, కాలిన పుండు క్షణార్ధంలో మానిపోతుంది. ఈ ఘృతం చేసే పద్ధతి ఇది. జిలకర కషాయం పలం, నీరు పదారు పలాలు, నాలుగు పలాల నేయి వేసి, నేయి మాత్రం మిగిలేట్టు కాచి, సర్జరసం (రాళం), తేనె మైనం కలపాలి.

తిలతేళ్ళ దడ్ఢ జవ మిసిపిళిత్త మయిరా విముత్త సన్దావమ్,
సిహిడడ్ఢం పణ్ణపఈ తత్తేళ్లబ్భగ్గిఅం బహలసో. 214

తిలతైల దగ్ధయవ మషీవిలిప్త మచిరా ద్విముక్తసన్తాపమ్,
శిఖిదగ్ధం రోహతి తత్తైలాభ్యక్తం బహుశః.

తిలతైలమధ్యదృష్టా త్రిధాన్ దృష్ట్వా ?) కృతయా మష్యా విలిప్తంసద్ అగ్నిప్లుష్టం తత్కాలమేవోపశాన్తదాహం తేనైవ తైలేన పునఃపునః కృతాభ్యఙ్గం నిర్వ్రణీభవతీతి.

నూవుల నూనెలో యవలను మూడుసార్లు నల్లగా వేయించి, పొడిగొట్టి ఆ మసిని కాలిన పుండ్లకు రాస్తే, మంట తగ్గుతుంది. నిత్యం రాస్తూవుంటే, పుండు పూర్తిగా మానిపోతుంది.[1]

మాహిస ణవణీఅం దుద్ధ పిట్ఠ తిలమీసిఅం సమం జేఇ,
లేవేణ సూణిమం దుద్ధరం పి భల్లాదఅ ప్పభవమ్. 215

---

1. తిలతైలమధ్య దృష్టా త్రిధాన్ దృష్టా(?)- అనేది తిలతైలమధ్యభృష్టాన్ త్రిథాభ్యష్టాన్- అని వుండవచ్చు.

మాహిష నవనీతం దుగ్ధపిష్ట తిలమిశ్రితం శమం నయతి,
లేపేన స్వం(?) దుర్ధరమపి భల్లాతక ప్రభవమ్

మాహిషీనవని(తేన?తం) మహిషీక్షీరసఞ్చూర్ణిత తిలసహితం లేపేన ఆరుష్కరఫల భోజనస్పర్శనాదినా జీనచ్ఛ్వేథుం (?) ఘోరమపి శమయతీతి.

గేదె పాలలో నూరిన నూవుల ముద్దను గేదెవెన్నతో కలిపి రాచితే, జీడి తాకడంవల్ల గాని, జీడి తినడంవల్లగాని కలిగిన ఘోరమయిన వాపు శమిస్తుంది 1

సహస చ్చిఅ ఘఅ ఘణసార పూరిఓ ధవళపట్టఅ ణిబన్ధో,
అప్పత్త పాదధిఅణో రుబ్భఇ సత్థుబ్భవో పహారో. 216

సహసైవ ఘృత ఘనసార పూరితో ధవళపట్టకనిబద్ధః,
అప్రాప్త పాదఖదనో రోహతి శస్త్రోద్భవః ప్రహారః.

గోసర్పిషా తథా ఘనసారేణ కర్పూరేణ సహసైవ లగ్నమాత్రఏవ పూరితస(?) ఖడ్గాఘాతః శ్వేతాంశుకబద్ధ(ః)పాక మనపేక్ష్యైవ తేనైవ పట్టికాబన్ధేన నిర్వ్రణీభవతి. ఆసప్తాహాత్ సద్యో వ్రణోక్తా చికిత్సా శస్త్రక్షతే కర్తవ్యా సప్తా(హా) దూర్ధ్వం త్వన్యేతి.

కత్తిదెబ్బ తగలగానే, ఆ పచ్చి పుండుకు ఆవునేయి కర్పూరం కూరి, తెల్లటిబట్ట పట్టీగా చుడితే పుండు ముదరడమనే ప్రసక్తి లేకనే ఆ పట్టీతోనే మానిపోతుంది. కత్తి మొదలయిన శస్త్రాల దెబ్బలకు అప్పుడు పుట్టిన పుండ్లకు చేసే చికిత్స చేయాలి వారం తర్వాత మరొకటి చేయాలి.

రోహేఇ దహణ శప్పిఅ సరపుఙ్ఖా మూలిఆ రసో పహారం,
మహిసీసుఅ పఠమ పురీస మసిణచుణ్ణ వ్వ ణిమిసేణ. 217

రోహ(య)తి దశన చర్విత శరపుఙ్ఖామూలరసః ప్రహారాన్,
మహిషీసుత ప్రథమపురీష మసృణ చూర్ణమివ నిమిషేణ.

శరపుఙ్ఖాయాః బాణపుఙ్ఖాయాః మూలస్య దన్తచర్వితస్య రసః పూరాణాత్ శస్త్రఘాతం రోహయతి. యథా తత్కాలప్రసూతస్య మహిషీవత్సస్యాగృహీత

1. వ్యాఖ్యలో వున్న జీనచ్ఛ్వేథుం అనేది జనిత శ్వయథుం అని వుండాలి.

గ్రాసస్య ప్రథమప్రవృత్త శకృత్ తస్య శుష్కస్య సమ్పృష్టి చూర్ణో రోహయతి తత్సుపమానద్వారేణ ద్వితీయప్రయోగ ఇతి.

పంటితో నమలిన వెంపలివేరు రసం శస్త్రాలవల్ల కలిగిన దెబ్బకు నింపితే అప్పుడే పుట్టి ఆహారం తీసుకోని గేదెదూడ తొలి పురీను ఎండించి చేసిన చూర్ణం ఏవిధంగా ఆయుధాలవల్ల కలిగిన పుండును మాన్పుతుందో అలాగే మాన్పుతుంది. రెండవ ప్రయోగాన్ని ఉదాహరణంగా ఇచ్చారు వెంపలివేరు రసం నింపడం ఒక ప్రయోగం, అప్పుడే పుట్టిన గేదెదూడ ఎండిన తొలిపురీషం చూర్ణం నింపడం మరొక ప్రయోగం.

హరిఓ పఢ్థిఅ హరిఓ సహఏవిరసేణ బద్ధఅ(పట్టఅ)ణిబద్ధే,
అహిణవపహరో రోహం వచ్చఇ తేణేఅ బన్ధేణ. 218

హరితో రిక్తీకృతః భరితః సహదేవీరసేన పట్టక నిబద్ధః,
అభినవ ప్రహారో రోహం వ్రజతి తేనైవ బన్ధేన

సహదేవీ దణ్డోత్పలాఖ్యా ఓషధిః. తన్మూలస్య నిష్పీడితస్య రసేన ప్రథమం పూరితః పునః రిక్తీకృతః పునస్తేనైవ రసేన పూరితః పశ్చాద్ బద్ధవిటకః సన్ తత్కాలలగ్న శస్త్రఘాతో రోహతి తేనైవ బన్ధేన ద్వితీయం పట్టికాధారం నాపేక్షత ఇతి.

ముత్తువ పులగం వేరు రసం మొదట నింపి, పిదవ దానిని తీసివేసి మరొకమారు నింపి పట్టీ కట్టివేస్తే, అప్పుడే తగిలిన వస్త్రాఘాతం మానుతుంది. మరొక పట్టీ అవసరం లేదు.

ఏకఞ్చిఅ సరపుఙ్ఖా పాఠా అఞ్జాపఅణ జళపిట్ఠమ్,
రోహేఇ మహాపహరం పి మూళ మాళేవ మత్తేన. 219

ఏకమేవ శరపుఙ్ఖా పాఠా అఞ్జాపకానాం జలపిష్టమ్,
రోహయతి మహాప్రహార మపి మూల మాలేపమాత్రేణ.

బాణపుఙ్ఖాయా స్తథా భార్గ్యా స్తథా సమఙ్గాయాశ్చ తిసృణాం మధ్యా దేకస్యా ఏవ మూలం సలిల చూర్ణితం సల్లేపేనైవ దృఢమపి ప్రహారమచిరే ణైవ రోహయతీతి.

వెంపలి, పాఠ (చిరుబొద్ది), అత్తపత్రి వేళ్ళలో ఏదో ఒకదానిని నీళ్ళలో నూరి పట్టిస్తే, పెద్ద ఆయుధాల దెబ్బయినా మానిపోతుంది.

రోహేఇ వణం విఉడేఇ వేఅణం పూఅ వాఅ మవహరఇ,
వాఅసజఙ్ఘాళేవో తిరత్తమత్తం కఓ పహరే. 220

రోహయతి వ్రణం విఘటయతి వేదనాం పూతి పాక మపహరతి,
వాయసజఙ్ఘాలేప స్త్రిరా(త్రం?మాత్రం) కృ(తే?తః) ప్ర(హ?హా)రే.

కాకజఙ్ఘాయాః పిష్టాయాః శస్త్రప్రహారే దత్తో లేపః త్రిరాత్రమాత్రేణ వ్రణం రోహయతి. పూతిపాకావస్థా మప్రాప్తమేవ వ్రణ మాశు రోహయతీ త్యర్థః

గురువెంద గింజను నూరి ఆయుధాల వ్రణాలకు పట్టువేస్తే, మూడు రాత్రిలలో వ్రణం మానుతుంది, చీముపట్టడం, పుండు ముదరడం వంటిదశ లేమీ లేకనే పుండు మానుతుందన్నమాట

కఢిఅం లజ్జిరిఆ సరస మూలఖణ్డేహి సఞ్జుఅం తేళ్ళం,
రోహేఇ సేఅవిహిణా ... (విఅణా?) పాకోజ్ఝిఅం పహరం. 221

క్వథితం లజ్జాలుకీ సరస మూలఖణ్డైః సంయుక్తం తైలమ్,
రోహయతి సేకవిధినా .. (వేదనా) పాకోజ్ఝితం ప్రహారమ్.

లజ్జాలుకీ సమఙ్గా తస్యా ఆర్ద్రాయా మూలానాం శకలైః సహితం పక్వం తిలతైలం సేకవిధినా అభ్యఙ్గకర్మణా వ్యథా పాకరహితం శస్త్రకృతం వ్రణం రోహయతి అత్ర తైలపాకవిధి ర్న వివక్షితః. కేవలమూలఖండాని క్షిప్త్వా తైలం పచ్యేత ఇతి

అత్తపత్రి పచ్చివేళ్ళ ముక్కలతో కాచిన నూవుల నూనెతో మర్దనం చేస్తే, ముదరని ఆయుధాల పుండు, నొప్పి మానుతాయి. ఇక్కడ తైలపాక విధి అవసరంలేదు. కేవలం పచ్చవేరు ముక్కలు నూనెలో వేసి కాచాలి.

సళిళ మోరణ్డఅమూళ పక్క తిలతేళ్ళ లద్ధసేఆణ,
సహసత్తి దారుణాణ వి వణాణ విఅణా సమోసరఇ. 222

సలిల మయూరక మూల పక్వ తిలతైల లబ్ధసేకానామ్,
సహసా తిదారుణానా మపి వ్రణానాం వేదనా సముపసరతి.

సలిలైః స్వరసై రార్ద్రై రపామార్గమూలై స్తైలపాకవిధినా సాధితం యత్ తిలతైలం తేన ప్రాప్త స్సేకో య స్తావృశానాం వ్రణానాం ఘోరాణా మపి ఆశ్వేవ వేదనా పగచ్ఛతీతి.

ఉత్తరేణి వేరు స్వరసంతో తైలపాకవిధితో సిద్ధపరచిన నూవులనూనె రాచితే అతి దారుణమైన వ్రణాల బాధ కూడ వెంటనే తగ్గిపోతుంది.

వణదక్ఖా వణ ఘర కుమరికన్ద ఝిణ్టుఅ మోరఅ విపక్కమ్,
అపహరఇ ఘఅం సేఏణ సఅల పహరుబ్భవం దుక్ఖం. 223

వనద్రాక్షా వన గృహ కుమారీకన్ద ఝిణ్టుక మయూరక విపక్వమ్,
అపహరతి ఘృతం సేకేన సకలప్రహారోద్భవం దుఃఖమ్.

వనద్రాక్షాయాః గోషామ్బికాయాః తథా వనకుమార్యాః వన్ధ్యకార్కోట్యాః గృహకుమార్యాః ఘటకుమారీతి ప్రసిద్ధాయాశ్చ మూలైశ్చ గోపాల పీఠకేన తథా అపామార్గేణ చైతై స్సమాంశైః కల్కీకృతై స్సిద్ధం ఘృతం అభ్యఙ్గేన సర్వాశస్త్రస్యాభిఘాతజం దుఃఖం నివారయతీతి పాకవిధి రత్ర శుద్ధామ్బుక్రమేణ ద్రవ్యేభ్య శ్చతుర్గుణః స్నేహః తచ్చతుర్గుణం జలం సహసైవ పక్త్వా స్నేహ శేషం గ్రాహ్యమితి.

వనద్రాక్ష, (పెద్దద్రాక్ష), అడవి కలబంద, కలబంద. గోరింట వేళ్ల, ఉత్తరేణి కల్కం వేసి కాచిన నేతిని రాస్తే సకల శస్త్రాభిఘాతంవల్ల కలిగిన బాధా తొలగుతుంది, ఈ ఘృతపాకవిధి శుద్ధజలం ప్రకారం. కల్కానికి నాలుగింతలు నేయి, దానికి నాలుగింతలు నీరు, నేయి ఒకభాగం మిగిలేట్టు కాచి, ఆ నేయిని వాడాలి.

కరసమ్పుడ ణిప్పీడిఅ మోరణ్డ ఓళరసేణ దిణ్ణేణ,
పహరాహి చిర పఅట్టంపి సోణిఅం థక్కఇ ఖణేణ. 224

కరసమ్పుట నిష్పీడిత మయూరదళరసేన దత్తేన,
ప్రహారై శ్చిరప్రవృత్త మపి శోణితం త్రుట్యతి క్షణేన.

కరసమ్పుట నిష్పీడితానాం మహామార్గపత్రిణాం నిష్యన్దేన ప్రవృత్తేన శస్త్రక్షతా ద్బహుకాలప్రసృతమపి రక్తం తత్కాలమేవ త్రుట్యతీతి.

ఉత్తరేణి ఆకులను రెండు చేతులతో నలిపితే వచ్చే రసాన్ని చాలకాలంగా రక్తం కారుతున్న శస్త్రఘాతవ్రణంపై పిండితే వెంటనే రక్తం కడుతుంది.

శంగళిఆ వచ్ఛళకంద లేవేణ (వ)ణముహమ్మి ణీసరఇ,
చిరఆల పణట్ఠం వి హు సల్లం తేణేఅ(ణీసరఇ?మగ్గేణ). 225

లాఙ్గలికా వర్తులకన్ద లిప్తే వ్రణముఖే నిస్సరతి,
చిరకాలప్రణష్టమపి (ఖలు) శల్యం తేనైవ మార్గేణ.

లాఙ్గలికా హాలినీ తస్యా వృత్తరూపేణాదీర్ఘేణ మూలేన జలపిష్టేన కృతాభ్యఙ్గే శస్త్రక్షతాస్యే బహుకాల మదృశ్యమానమపి శస్త్రశకలాదిరూపం శల్యం యేనైవ మార్గేణ ప్రవిష్టం తేనైవ నిష్క్రామతీతి.

చన్నచర్లగడ్డ లావుపాటివేరును నీళ్ళలో నూరి ఆయుధాలవ్రణం ముఖానికి పూస్తే. ఆయుధాల ముక్కలు మున్నగు ములుకులు ప్రవేశించిన మార్గం [illegible]డానే వెలువలికి వస్తాయి.

జలవట్టి ఉట్టవారుణీ మూళం (మూళం) వ మేససింగీఏ,
వణపేరన్తాలేవేణ ణట్ఠ సల్లం సముద్ధరఇ. 226

జలవర్తితో ష్ట్రవారుణీమూలం (మూలం)చ మేషశృఙ్గ్యాః,
వ్రణపర్యన్తాలేపేన నష్టశల్యం సముద్ధరతి.

ఉష్ట్రవారుణ్యాః కరభవారుణ్యాః మూలం జలపిష్టం శస్త్రం?(స్త్ర) క్షతాభ్యఙ్గేన అదృశ్యం శల్య మాకర్షతి, అథవా మేషశృఙ్గ్యా అజశృఙ్గ్యా మూలమితి.

ఉష్ట్రకంటకం వేరును నీటిలోనూరి ఆయుధవ్రణానికి పూస్తే లోపల మిగిలిపోయిన ఆయుధాల ముక్కలు వెలుపలికి వస్తాయి. అజశృంగి (కర్కాటకశృంగి) వేరునుకూడ ఈలాగే నీటిలో అరగదీసి పూస్తే ఉష్ట్రకంటకమూల లేపం చేసిన పనే చేస్తుంది.

ఆఅళ్ళిఆమూల రఅణీణ ఖణ్డఖణ్డేహి కాఢిఅం తేల్లం,
పూరణమత్తేణ చ్చిఅ ణాసే(ఇ) చిరబ్భవం ణాడిం. 227

ఆఅళ్ళిఅమూల రజన్యోః ఖణ్డఖణ్డైః క్వథితం తైలమ్,
పూరణ మాత్రేణైవ నాశయతి చిరకాలోద్భవాం నాళీమ్.

ఆయళ్ళి నిష్పర్యాయా దేశవిశేషప్రసిద్ధా యా తస్యా మూలం తథా రజనీ పిణ్డహరిద్రా తయోః శకలశకలైః క్వథితం తైలం వ్రణస్య పూరణ మాత్రేణైవ కాలాన్తరప్రరూఢాం నాళీం గతిం రోహయతి. తైలస్య మూలఖణ్డై స్సహ క్వాథమాత్రం వివక్షితం, న(త?తు) పాక విధిరితి.

ఆయళ్ళి అనే ఓషధి వేరు, పసుపుకొమ్ములు ముక్కలుచేసి నూనెలో కాచి నారికురుపు ముఖానికిపూస్తే చిరకాలంగా వున్న నారి కురుపు కూడ నశిస్తుంది.

మాహిసదధి కుద్దవకూర మీసిఅం హరఇ చిరపరూఢం పి,
ఖఇఅం కంగుణిఆమూళ చుణ్ణ మఇదారుణం ణాడిం. 228

మాహిషదధి కోద్రవాన్న మిశ్రితం హరతి చిరప్రరూఢ మపి,
ఖాదితం కఙ్గునీకామూల (చూర్ణం) అతిదారుణాం నాలీమ్.

కఙ్గునికా నిష్పర్యాయా ఓషధి స్తస్యా మూలచూర్ణం కోద్రవస్య కోరదూషస్య తృణధాన్యవిశేషస్య అన్నేన మహిషీదధి సంయుక్తేన సహ భుక్తం చిరప్రవృత్తా మపి ఘోరాం వ్రణస్యగతిం శమయతీతి.

కంగునీ (వెక్కుడుతీగ) వేరు పొడిని కొర్రన్నంతోను, గేదె పెరుగుతోను కలిపి తింటే అతి భయంకరమైన నారి కురుపు మానిపోతుంది.

సమతులిఅ పుడపఈవిఅ తాళ ఘణణాఅమూళ మసీ భరిఆ,
ణాసఇ ణాడీ దుట్ఠం చ దూసహం చిరపరూఢం పి. 229

సమతులిత పుటప్రదీపిత తాళ ఘననాగ మూల మషీ భరితా,
నశ్యతి నాలీ ధుష్టం చ దుఃసహం చిరప్రరూఢ మపి.

తులాంశై ర్మితస్య అన్తర్ధూమదగ్ధస్య హరితాళస్య తణ్డులీయకమూలస్య మష్యా పూరితా నాళీవ్రణగతిః ప్రరోహతి. దుష్టంచ వ్రణం చిరకాల ప్రస్థిత మసహ్యవేదన మపి నివర్తతే పూరణాదేవేతి.

హరితాళం, చిర్రివేళ్లు సమభాగాలుగా పుటంపెట్టి కాల్చి చేసిన మసిని నారిపుండులో నింపితే, నారిపుంకు మానిపోతుంది. ఎంతకాలంగా వున్న అసహ్యమైన నారిపుండయినా, ఈ మసినింపితే, వెంటనే మానుతుంది.

హేహంసోసుబ్భవ రత్తమణ్డళం సిసిరసళిళ పిట్ఠేణ,
ఉవసమఇ క్ఖణఙ్చిఅ దిఅతరు ఫళశేవ మత్తేణ. 230

ఫే(న)నికర్షోద్భవరక్తమణ్డలం శిశిరసలిల పిష్టేన,
ఉపశామ్యతి తత్క్షణమేవ (జిత స్త?ద్విజత)రుఫల లేపమాత్రేణ.

సముద్రఫేన నికర్షణవశా జఙ్ఘాదిగాత్రేషు యద్రక్తమణ్డల మణ్డలం దూషితరుధిరబిమ్బ ముత్పద్యతే. తద్ ద్విజతరోః పలాశవృక్షస్య ఫలైః శీతామ్బుపిష్టైః లిప్తమాత్రేణ నివర్తత ఇతి.

సముద్రపు నురుగు రాపిడివల్ల తొడలు మొదలయిన అవయవాలలో రక్తం చెడి సూర్యబింబాలవలె కలిగే రక్తమండలమనే చర్మవ్యాధి మోదుగు కాయలను చన్నీళ్ళలో నూరి పూస్తే అణగిపోతుంది.

సరళ రుహిరో'ళ్ళ(అ?) గన్ధఅ విళంగ జవహూఇ ఝణ్ఠిళేవేణ,
విద్దవఇ అబ్బుదం రవిమఊహ ఛిక్కం వ హిమఖణ్డం. 231

సరళ రుధిరార్ద్ర గన్ధక విడఙ్గ యవభూతి శుణ్ఠిలేపేన,
విద్రవ త్యర్బుదం రవిమయూఖ స్పృష్ట మివ హిమఖణ్డమ్.

కృకలాసస్య రక్తేనార్ద్రీకృతం యద్ గన్ధకపాషాణస్య చూర్ణం తథా కృమిఘ్నబీజాని తథా యవక్షారం తథా నాగర మేతై ర్మిశ్రితైః కృతేన లేపేన శోఫవికారోఽర్బుదాఖ్యో వ్యాధి ర్నశ్యతి. ఆశునివృత్తా వుపమానం స్పష్టమితి.

గన్ధకం, వాయువిళంగాలు, యవక్షారం, శొంఠి- వీటిని పొడిగొట్టి తొండ రక్తంతో తడిపి పూస్తే, అర్బుద వ్యాధి సూర్యకిరణాలు తాకిన మంచుగడ్డలాగ కరిగిపోతుంది త్వరగా మానుతుందనడానికి చక్కని ఉపమానం.

సొమ్మదిసాసంభూఅం విహిగహిఅం హరఇ శేవమత్తేణ,
దఢగణ్ఠి(అ) గణ్డమాళ బ్బుఅఇ ఉత్తణ్టఈ మూళం. 232

సోమదిశాసమ్భూతం విధిగృహీతం హరతి లేపమాత్రేన,
దృఢగ్రన్థి గణ్డమాలా ర్బుదా న్యుత్తణ్టకీ మూలం.

ఉత్తణ్టకీ నిష్పర్యాయా తస్యా ఉత్తరాశాభిముఖత్వేన జాతం మూలం విధినా వనప్రవేశోచితేన సంయమేన స్వీకృతం జలపిష్టం లేపమాత్రేణైతాన్ వికారాన్ వినాశయతి. తత్ర గ్రన్థిరర్బుదాపేక్షయాసూక్ష్మః కిన్త్వసమా(?). బహూని గణ్డాని గణ్డమాలా అర్బుద ముక్తలక్షణమితి.

ఉత్తణ్టకీ అనే ఓషధి వేరును, ఉత్తరదిక్కున పుట్టినదానిని శాస్త్రోక్తంగా గ్రహించి, నీటిలో నూరి రాస్తే గ్రంథి, గండమాల, అర్బుదం మానిపోతాయి. గ్రంథి అనేది అర్బుదంకన్నా చిన్నది. గండమాల అంటే మెడమీద పెక్కు గ్రంథుల వరుస.

అతసి సమీ సిద్ధత్థఅ జవ మూళఅ సిగ్గుబీఅ లేవేణ,
అంబిళఅ తక్క పిట్టే(ణ) గణ్డగణ్ఠీఓ ణాసన్తి. 233

అతసి శమీ సిద్ధార్థక యవ మూలక శిగ్రుబీజ లేపేన,
ఆమ్లతక్రపిష్టేన గణ్డగ్రన్థయో నశ్యన్తి.

అతసీ భఙ్గా, శమీ పవిత్రపత్రా, తథా గౌరసర్షప స్తథా యవమహాకన్దా, తథా శ్వేతమరిచ మేతద్బీజై శ్చుక్రగోరసపిష్టైః కృతేన లేపేన గణ్డాని, గ్రన్థయశ్చ నశ్యన్తీతి.

అవిసె, జమ్మి, తెల్లావాలు, యవక్షారం, మునగ విత్తులను పుల్లమజ్జిగలో నూరి పూస్తే గణ్డ గ్రన్థులు నశిస్తాయి.[1]

1. వ్యాఖ్యాత శిగ్రు అనడానికి శ్వేతమరిచమని అర్థం చెప్పాడు.

క్ఖణమత్తేణ విళిజ్జఇ వణ కిణ గణ్డి ణరాణ కఠిణో వి,
ణిఅజణణివాహ కీడఅపిచ్ఛిళ్ళ పళేవిఓ ణిఉణం. 234

క్షణమాత్రేణ విలీయతే వ్రణకిణగ్రన్థి ర్నరాణామ్ కఠినోఽపి,
నిజజననివాహ కీటకపిచ్ఛిల (లిప్తో? ప్రలేపితో) నిపుణమ్.

నిజజన నివాహాఖ్యః కీటోఽర్కశలభ ఇతి ప్రసిద్ధః తస్యోచ్ఛాదియ పిచ్ఛిలం సరసం(?) వస్త్రేణ ప్రలిప్తో వ్రణానాం కిణస్య రూఢవ్రణ(నాశ స్యోపరి? ణానామస్యస్యోపరి) గ్రన్థిః కఠినో వికారః తత్కాలమేవ నిశ్శేషం గలతీతి.

అర్క శలభమనే మిడత ఒంటిమీది బంకను గుడ్డపేలికమీద పూసి ఆ గుడ్డపట్టీ పుండ్లు మానిన తర్వాత కలిగే బుడిపెలు మచ్చలపై కడితే ఎంత కఠినమైనవైనా పూర్తిగా అణగిపోతాయి.

ఉళ్ళంబిఅ ణరగీవా వాసమసీ సిసిర సళిళ సజ్జుత్తా,
సీఆ పహ్మారం హరఇ దుట్ఠ ఘరిణివ్వ ఘరసారమ్. 235

ఉల్లమ్బిత నరగ్రీవాపాశమషీ శిశిరసలిల సంయుక్తా,
పీతా పస్మారం హరతి దుష్టగృహిణీవ గృహసారమ్.

ఉద్బద్ధస్య పుంసో గ్రీవాపాశస్య (ఘ?పు) టపాకదగ్ధస్య యద్ భస్మ తచ్ఛీతామ్బునా సహ పీత మపస్మృతిం వినాశయతి. ఉపమానం గతార్థ మితి.

కట్టివేసిన మనిషి మెడకు తగిలించిన తాడు కాలికిని పుటంచేసి ఆ భస్మాన్ని చల్లటి నీటితో తాగితే అపస్మారాన్ని దుష్టురాలైన గృహిణి గృహ సారాన్ని హరించినట్టు హరిస్తుంది. (వాఖ్య స్పష్టం గాలేదు.)

ణరసళిళ పిట్ఠ సేఆపరాఇఆ సళిళ ణా(స?మ)ణం సఘఅం,
భూఅ గ్గహ విద్దవణం సమరిఅ ముణికుసుమ సలిలం వా. 236

వరసలిల పిష్ట శ్వేతాపరాజితా సలిల నావనం సఘృతమ్,
భూత గ్రహ విద్రావణం సమరిచ మునికుసుమసలిలం వా.

తణ్డులోదకపిష్ట శ్వేత గిరికర్ణికామూలం ఘృతసహితం నస్యేనోపయుక్తం భూతానాం పిశాచాదీనాం గ్రహాణా మపస్మారాదీనాం వినాశనమ్. అథవా కటుక సమభాగః అగస్త్యతరుపుష్పాణాంరస ఏవమేవోపయుక్త ఇతి.

తెల్లదింటెన వేరును బియ్యం కడుగు నీటితో నూరి నేయితోపాటు నస్యంగా పీలిస్తే, భూతపిశాచగ్రహదోషమూ, అపస్మారమూ తొలగిపోతుంది. అవిసెపూవు రసాన్ని మిరియాలతో బాగా బాది, దానిని నస్యంగా వాడినా పైన పేర్కొన్న దోషాలు పోతాయి. నరసలిలం నిమ్మగడ్డి రసం.

హిఙ్గు వఆ సిద్ధత్థఅ ణిమ్బదళ భుఅంగకత్తి ణిమ్మవిఓ,
ళామామోహిఅ మోక్ఖం కరేఇ సిద్ధో మహాధూవో. 237

హిఙ్గు వచా సిద్ధార్థక నిమ్బదళ భుజఙ్గకృత్తి నిర్మిత(మి?ః),
లామాముద్రిత మోక్షం కరోతి నిద్ధో మహాధూపః.

వాహ్లీకో గ్రగన్ధా గౌరసర్షప పిచుమన్దపత్రైః సర్పకఞ్చుకైః సమ్పాదిత ఉత్కృష్టో ధూపో దాగ్రిగిత్యధిష్ఠితానాం మోక్షం తతః పరిత్యాగం కరోతీతి.

ఇంగువ, వస, తెల్లావాలు, వేపాకు, పాముకుబుసం- వీటితో ధూపంవేస్తే పట్టిన గ్రహాలు వదలి, పరుగెత్తి పోతాయి.

పక్కం గోజళవసిఅం పళం విసాళాఏ ణామణం దిణ్ణం,
ణాసేఇ బహ్మరక్ఖస మణ్ణే వి గహే సుదువ్వారే. 238

పక్వం గోజలోషితం ఫలం విశాలాయా నావనం దత్తమ్,
నాశయతి బ్రహ్మరాక్షస మన్యాంశ్చ గ్రహాన్ సుదుర్వారాన్.

గోమూత్రపర్యుషితం పూర్ణ ఫల మిన్ద్రవారుణ్యా నిష్పిద్య నస్యేనోప యుక్తం బ్రహ్మరాక్షసాఖ్య మహాగ్రహ మన్యాన ప్యపస్మారాదీన్ దుష్కరనివా రణాన్ మహాగ్రహాన్ నాశయతీతి.

ఏటి పుచ్చపండును గోమూత్రంలో రాత్రి నానబెట్టి మరుసటి ఉదయం దానిని పిండి, రసాన్ని నశ్యంగా ఉపయోగిస్తే, బ్రహ్మరాక్షసమనే గ్రహం, ఎంత ప్రయత్నించినా పోని తక్కిన గ్రహాలూ తొలగిపోతాయి.

మాగహిఆ సేన్ధవ సురహిపిత్త మహు మరిఅ రఇఅ మఇపఅడం,
భూఅహర మజ్జణ మిణం దుద్ధర గహ దప్ప విద్దవణమ్. 239

మాగధికా సైన్ధవ సురభిపిత్త మధు మరిచ రచిత మతిప్రకటమ్,
భూతహర మజ్జన మిదం దుర్ధర గ్రిహ దర్ప విద్రావణమ్.

ఉపకుల్యా సైన్ధవలవణ గోపిత్త క్షౌద్రోషణైః సమ్పాదితం సులభద్రవ్య సాధ్యత్వా దత్యన్తస్ఫుట మిద మఞ్జనం భూతదోషనాశనం తథా దుర్వార బలానాం బ్రహ్మరాక్షసాదిగ్రహాణాం మదవిద్రావణ మితి.

పిప్పళ్లు, సైంధవలవణం, గోరోజనం. తేనె, మిరియాలు వంటి సులభ సాధ్యమైన వస్తువులతో తయారుచేసిన అంజనంవల్ల మహాబలవంతులైన బ్రహ్మ రాక్షసాది భూతాల పొగరు అణగిపోతుంది.

దారిహరిద్దం పూసే పూసఫళరసేణ వట్టిఆ రఇఆ,
అఞ్జణగుణిఆ గహవన్ద వన్దిఆ భూఅవిద్దవణీ. 240

దారుహరి(ద్రాం?ద్రా) పుష్యే పుష్యఫలరసేన వర్తికా రచితా,
అఞ్జనగుళికా గ్రిహబృన్ద వన్దితా భూతవిద్రావణీ.

దారుహరిద్రాం పిష్ట్వా కూష్మాణ్డరసేనాలోడ్య పుష్యనక్షత్రే సమ్పాదితాఞ్జ నార్థం గులికాఞ్జనేనోపయుక్తా సర్వదుష్టగ్రహైః భీతైః స్పదిభిః స్తుతా సర్వదుష్ట భూతానాం వ్యపసారణీ సర్వగ్రహభూత నివారణీ త్యర్థః.

మానుపసుపును గుమ్మడికాయ రసంతో పుష్యమీనక్షత్రంనాడు నూరి కోపుగా చేసుకొని, నూరి కంటికి కళికంవేస్తే భూతాలు పరిగెత్తిపోతాయి. ఈ గుటికను (కోపు)ను భయపడిన దుష్టగ్రిహాలన్నీ స్తోత్రం చేస్తాయి.

కసణంబర గాఢ ణిఅంధ సపుర కాఆరిపిచ్ఛ ధూవేణ.
రవిఅ(ర) చిక్కో వ్వ తమోణాసఇ చాతుర్థఓ దూరం. 241

కృష్ణామ్బర దృఢగ్రథిత సపుర కాకారిపిఞ్ఛ ధూపేన,
రవికరస్పృష్టమివ తమో నశ్యతి చాతుర్థకో దూరమ్.

కృష్ణఖర్పటఖణ్డే నిబిడం కృత్వా గ్రథితా యే మహిషాక్షసహితాః కౌశికపక్షాః తై సర్వై ర్దగ్ధైః జనితేన ధూపేన చాతుర్థకో జ్వరో నశ్యతి.

నల్లగుడ్డ పేలికలో మహిషాక్షిగుగ్గిలాన్ని, గుడ్లగూబ ఈకలను గట్టిగా మూటగట్టి ముడివేసి కాల్చిన ధూపంతో నాల్గవరోజున వచ్చే వరుస జ్వరం దూరంగా తొలగిపోతుంది.

జో పిఅఇ పూసదిఅహే జళపిట్ఠం సిఅపుణణ్ణవామూళమ్,
పాసే వి ణహు విఅరన్తి తస్స అహి విచ్ఛుఆ వరిసం. 242

యః పిబతి పుష్యదివసే జలపిష్టం సితపునర్నవామూలమ్,
పార్శ్వే పి న ఖలు విచరన్తి తస్యాహి వృశ్చికా వర్షమ్.

య స్తోయసఞ్చూర్ణితం శ్వేతవర్షాభూమూలం పిబతి, తస్య సంవత్సరం యావత్ సర్పవృశ్చికా స్సమీపేఽపి న గచ్ఛన్తీతి.

పుష్యమీ నక్షత్రంనాడు తెల్లగలిజేరు వేరును నీళ్ళలో నూరి తాగేవాడి వద్దకు సంవత్సరంవరకు తేళ్లు పాములు రానేరావు.

జో విణఅతణఅ పడిమం తరచ్ఛ రఢ దసణ విరఇఅం వహఇ,
ఓజగ్గిఉం ణ తీరఇ భీమేహి వి సో భుఅంగేహి. 243

యో వినతాతనయ ప్రతిమాం తరక్షు దృఢదశన విరచితాం వహతి,
అభిభవితు మపి న పార్యతే భీమైరపి స భుజఙ్గమైః.

యః తరక్షోః శ్వాపదవిశేషస్య ఋక్షాఖ్యస్య సమ్బన్ధిన్యా దంష్ట్రయా దృఢదశనయా నిర్మితాం గరుడమూర్తిం కణ్ఠాదౌ ధారయతి, అశనిదారుణైర ప్యురగై రాక్రమితుం న శక్య ఇతి.

చిరుతపులి కోరలతో తయారుచేసిన గరుడపక్షి ప్రతిమను మెడలోగాని, దేహంలో మరేభాగంలోగాని ధరించేవారిని భయంకర మైనపాములు ముట్టడించ నైనా ముట్టడించవు.[1]

1. వ్యాఖ్యాత తరక్షు శబ్దానికి ఋక్షాఖ్యస్య అని అర్థం చెప్పాడు. సరికాదు. ప్రాకృత మూలంలో తరచ్ఛ అని స్పష్టంగా వుంది.

ఛమ్మాస మహీ ణ డసఇ పూసే పీఏణ గరుళిమూళేణ,
అహ డసఇ కహ వి పురిసం తా మరఇ ఖణద్ధమత్తేణ. 244

షణ్మాసా నహి ర్న దశతి పుష్యే పీతేన గరుళిమూలేన,
అథ దశతి కథమపి పురుషం తదా మ్రియతే షణార్ధమాత్రేణ.

గరులీ రక్తపుష్పా పునర్నవా తన్మూలేన జలపీతేన మాసషట్కం సర్పః పురుషం న దశతి. యది వా కథఞ్చిద్ దశతి తదాఽసౌ సర్పస్తత్కాలమేవ మ్రియత ఇతి.

ఎర్రగలిజేరు వేరును పుష్యమీ నక్షత్రంనాడు తవ్వితీసి నీటిలో నూరి తాగితే ఆరు నెలల వరకు పాము కరవదు. ఒకవేళ కరిస్తే తత్‌క్షణం అదే చస్తుంది.

పాదాఞ్జణ శేవణ ణావణేహి (క?త)ఞ్ఛిఅ విఅం సముప్పుసఇ,
ఢక్కస్స గరుళిమూళం జఇ ఘట్ట మసామణం హోఇ. 245

పానాఞ్జన లేపన నావనైః తదేవ విషం సముత్పుంసయతి,
దష్టస్య గరుళిమూలం యది ఘృష్ట (మ)శ్యామలం భవతి.

తదేవ గరుల్యాః పునర్నవాయాఃమూలం పానాఞ్జనలేపననస్యైః ప్రయుక్తం దష్టస్య విష మశేషం నాశయతి. యది తన్మూలం నిఘృష్టంసత్ కృష్ణవర్ణం న భవతి. శ్వేతవర్ణం తత్కార్యం కరోతీత్యర్థః.

ఎర్రగలిజేరునుగాని, తెల్లగలిజేరునుగాని నీటిలో అరగదీసి పాము కాటు వేసినచోట పూయాలి, నీటితో తాగించాలి, రాచి గంధం కలికం వేయాలి. ఈ మూడు ప్రక్రియలవల్ల విషం పూర్తిగా దిగిపోతుంది. అయితే గలిజేరు వేరును అరగదీసేటప్పుడు గంధం నల్లగా రాగూడదు. అంటే తెల్లగలిజేరునే వాడాలి.

శిత్త(క?)కరో బద్ధేణ (వ) ళజ్జామూళేణ ణిఅసరీరమ్మి,
ఉగ్గాహేఇ భుఅంగే గరుడవ్వ ణరో ణిరాసంకో. 246

లిప్తకరో బద్ధేన వా లజ్జామూలేన నిజశరీరే,
ఉద్గ్రాహయతి భుజఙ్గాన్ గరుడ ఇవ నరో నిరాశఙ్కః.

లజ్జా సమఙ్గా తన్మూలేన జలపిష్టేన లిప్తహస్తోఽథవా తేనైవ బాహ్వాది శరీరదేశబద్ధేన వైనతేయ ఇవ నిర్భయః సర్పం గృహ్ణాతీతి.

అత్తపత్రి వేరును నీళ్ళలో అరగదీసి చేతులకు రాచుకొన్నవాడు గాని, అత్తపత్రి వేరును చేయి. మెడ, దండలకు కట్టుకొన్నవాడు గాని, గరుడిలాగ ఎలాటి జంకూకొంకూ లేకుండా పాములను చేత్తో పట్టుకోగలడు.

అక్కజడా వక్కళ మసిణ చుణ్ణ మఇసిసిర(సలిల) సంజుత్తమ్,
పీఅ మహి కణఅ ఘోణస హఆరి(అ) విసాణ విద్దవణమ్. 247

అర్కజటా వల్కల మసృణ చూర్ణ మతిశిశిర సలిల సంయుక్తమ్,
పీత మహ కనక గోనస హయారి(జ) విషాణాం విద్రావణమ్.

రూపికామూలస్య త్వచం సూక్ష్మచూర్ణీకృత మతిశీతలసలిలసహితం సత్ పానేనోపయుక్తం సర్ప ధుత్తూర మణ్డలి కరవీరకాణాం విషాణాం నివారణ మితి.

తెల్ల జిల్లేడు వేరు తొక్కను మెత్తగా పొడిగొట్టి చల్లటినీటితో తాపితే, పాము, ఉమ్మెత్త, గోనసం (పాము), గన్నేరు విషాలు తొలగిపోతాయి.

తుససళిళ మసిణ వట్టిఅ కాఆణిఅ మూళ పాణ లేవేణ,
ఓసరఇ మణ్డళివిసం మారుఅవిహుఅం వ ఘణవన్దం. 248

తుషసలిల మసృణ వర్తిత కాకనికామూల పాన లేపేన,
అపసరతి మణ్డలి విషం మారుతవిధుత మివ ఘనబృన్దమ్.

కాఞ్చిక సూక్ష్మపిష్టం గుఞ్జామూలం తేనైవ సహ జలేనోపయుక్తం గోనసవిష మపగచ్ఛతి వాయునిర్ధూత మభ్రజాలం యథేతి.

ఎర్రబియ్యపు గంజిలో గురువింద వేరును మెత్తగా నూరి ఆ గంజి నీళ్ళతోనే తాగితే మండలి విషం (పాము విషం) గాలికి మేఘసమూహం ఎగిరి పోయేటట్టు ఎగిరిపోతుంది.

తణ్డుల జళేణ పిట్ఠా పీఆ ఘుఅమీసిఆ సముప్పసఇ,
ఘణణాఅజడా ణిమ్మిఅ గరళం అఇగరుఅ వేఅం పి. 249

తణ్డుల జలేన పిష్టా పీతా ఘృతమిశ్రితా సముత్పంసయతి,
ఘననాదజటా నిర్మిత గరల మతిగురు(క)వేగ మపి.

తణ్డులీయకమూలం తణ్డులధావనసఞ్చూర్ణితం సద్ ఘృతేన సహ పీతం నిర్మితం కృత్రిమం విషం తీవ్రదర్పమ ప్యపసారయతి.

చిర్రికూర వేరును బియ్యం కడుగు నీటితో నూరి నేయితోపాటు పుచ్చుకుంటే, అతి తీవ్రమయిన కృత్రిమ విషాలు అణగిపోతాయి.

లజ్జాపఈఏ మూళం ణీళీమూళం వ తణ్డులజళేణ,
మణ్డళివిస మఇవిసమం పి పీఅమత్తం ణివారేఇ. 250

లజ్జాలు(కీ?క్యా) మూలం నీలీమూలం వా తణ్డులోదకేన,
మణ్డలివిష మతివిషమమపి పీతమాత్రం నివారయతి.

సమజ్ఞాయా మూలం తణ్డులోదకేన పిష్ట్వా తేనైవ పీతం ఘోరతర మపి గోనాసవిషం తత్కాలమేవ నాశయతి. అథవా నీలీమూల మేవోపయుక్త మితి.

అత్తపత్రి వేరునుగాని, నీలివేరునుగాని బియ్యం కడుగు నీళ్ళలో నూరి తాగితే, వెంటనే గోనాసమనే పాము విషం హరించిపోతుంది.

సగుళో కోహళ(అ)రసో (కమేణ)(దు)ద్ధఞ్చ సక్కరాసహిఅమ్,
పీఅ మపహరఇ మోహం కుద్దవ ధద్ధూరఅ ప్పహవం. 250

సగులః కోహలక రసః క్రమేణ దుగ్ధఞ్చ శర్కరాసహితమ్,
పీత మపహరతి మోహం కోద్రవ ధుర్ధూరక ప్రభవమ్. 251

కూష్మాణ్డకరసః గులసహితః పీతః కోరదూషక భోజన నిమిత్తం మోహం నాశయతీతి తథా గోక్షీరం శర్కరా సంయుక్తం మాతుల ప్రభవం మోహం నాశయతీతి.

బూడిదగుమ్మడికాయ రసం బెల్లం కలుపుకొని తాగినా, ఒంటెపాలు చక్కెర కలిపి తాగినా. కొఱ్ఱ అన్నం తినడంవల్ల కలిగిన వికారం, ఉమ్మెత్త విషం వికారం. పోతాయి.[1]

గరుఓ వి పోప్ఫళమఓ జవి ఉబ్భఢ పుళఅ భేఅ మఇ మోహో,
ఉవసమఇ ఝత్తి సీఅళ జళేణ చుళుఏహి పీఏణ. 252

గురురపి పూగఫలమదో జవితోద్భట పులక స్వేద మతిమోహః,
ఉపశామ్యతి ఝగితి శీతలజలేన చుళకైః పీతేన.

పూగఫలేనోద్వేగేన మహానపి కృతో మదః స్వేద రోమాఞ్చ బుద్ధి భ్రమ సహితః శిశిరోదకేన చుళకైః పీతేన ఝగితి నివర్తతఇతి.

వక్క వేసుకోడంవల్ల పట్టే డిక్కను పుక్కిలితో తాగిన చల్లటి నీరు వెంటనే పోగొడుతుంది. డిక్క పట్టడంవల్ల ప్రాణం పోయినంత పని అవుతుంది. ఇది చెడు వక్కవలనగాని. వక్క అలవాటు లేనందువల్లగాని కలుగుతుంది.

అవహత్థిఅ ముహసీసరిఆ పడిళ (ళా)ళాజళో సమోసరఇ,
పురుసాణ పుప్ఫళమఓ జిహాఏ అటవిహారే వ్వ(?). 253

1. ఛాయలో క్రమేణ అని రెండవ చరణంలో వుంది. దానిని అనుసరించి కమేణ అని మూలప్రాకృతంతో సూచన చేశారు. కాని ఈ ఆర్యాలో రెండు యోగాలు చెప్పడం కవి అభిమతమైనట్లు తెలుస్తున్నది. బూడిద గుమ్మడి రసయోగం ఒకటి, రెండవది చక్కెరతో కలిసిన పాల యోగ మూను క్రమేణ- క్రమంగా పాలను తాగడమేమిటి ? కనుక క్రమేళదుగ్ధం అని మార్చుకొన్నాను. ఒంటె పాలు, పెరుగు పంజాబు, సింధు, సరిహద్దు రాష్ట్రాలలో వాడే అలవాటుంది.

అపహస్తిత ముఖనిస్సృత(బహల) లాలాజలః సమపసరతి,
పురుషాణాం పూగఫలమ(దే?దో) ఘ్రాతే ఉటిపీశుష్కగోమయే వా.

అథవా పూగఫలమదః పుంసా మరణ్యగోశకృచ్ఛకలే (జిఘ్రి?ఘ్రా)తే సతి నివర్తతే కీదృశ స్సన్. దవ్యబలా ద)నివారిత ఆస్య నిస్రావంతో బహలః శ్లేష్మనిష్యన్దో య(తే?త్ర) స తథావిధ ఇతి.

పిడకపట్టుకోడంవల్ల నోటినుంచి బలంగా జొల్లుకారడం అడవి పిడకను వాసనచూడడంవల్ల తగ్గిపోతుంది. అడవి పిడకలంటే, మేతకు వెళ్ళిన ఆవులు వేసిన పేడకడి ఎండకు ఎండి పిడక అవుతుంది. దానిని ఏరుడు పిడక అంటారు. సంస్కృతంలో ఉత్పలమని కూడ అంటారు. ఈ అడవి పిడకలు కృత్రిమమైనవి కావు గనుక చాల ప్రయోజన కరమైనవని వైద్యుల అభిప్రాయం. ఈ ఏరుడు పిడకలతో పుటం వేసిన ఔషధాలు చాలా శక్తిమంతమైనవనీ వైద్యుల అభిప్రాయం.

ఘఅ సక్కరావళేహం పఢమే కాఊణ పిఅఇ జో పచ్ఛా,
ఉద్దామ మణహరం పి హు తస్స ణ (స?మ)జ్జం మఅం కుణఇ. 254

ఘృత శర్కరావలేహం ప్రథమం కృత్వా పిబతి యః పశ్చాత్,
ఉద్ధామ మనోహర మపి ఖలు తస్య (న) మ(ద్యే?ద్యం) మదం కురుతే.

యో గోఘృత మత్స్య(పి?) ద్వే తత్సేకాభ్యా మపావలీఢ ముపయుజ్య పశ్చా దుద్దామం బహుప్రగల్భవీర్యం వా మనోహరం హృద్యమపి తస్య తన్మదం న వికారం జనయతీతి.

మొదట ఆవు నేతితో పటికబెల్లం లేక చెరకురసం (గట్టిపడని, జావగా వున్న బెల్లం పాకం) గాని నాకి, తర్వాత ఎంత తీవ్రంగా మత్తు కలిగించే మద్యం తాగినా మత్తు కలుగదు.

కసణంకోళ్ళ జడా కాఢఓ వ్వ చుణ్ణం వ తిణ్ణి దిఅహాఇ,
అవహరఇ గరవిసం దుజ్జఅం పి పీఓ పఅత్తేణ. 255

కృష్ణాఙ్కోలజటా క్వాథో వా చూర్ణం వా త్రీణి దివసాని,
అపహరతి గరవిషం దుర్జయ మపి పీతః ప్రయత్నేనమ్.

కృష్ణస్య హరిబిల్లస్య మూలక్వాథచూర్ణాభ్యా మేకతరో దినాత్రయ ముపయుక్తః గరవిషం దుష్కరమపి కృత్రిమవిషం నాశయతి.

నల్ల ఊడుగు వేరు కషాయంగాని. వేరు చూర్ణంగాని, మూడు దినాలపాటు పుచ్చుకుంటె, కృత్రిమ విషాలవల్ల కలిగిన దోషం పోతుంది.

అరుణశిలా ఖణ్డి కరఞ్జబీఅ కుట్టేహి హోఇ సంకామో,
అఇవిసమస్స వి విచ్ఛుఅ వడ్డన్త విసవేఅ దుక్ఖస్స. 256

కుఙ్కుమశిలా ఖణ్డి కరఞ్జబీజ కుష్ఠై ర్భవతి సంక్రామః,
అతివిషమస్యాపి వృశ్చికవర్ధమాన విషవేగ దుఃఖస్య.

అరుణశిలా శిరీష నక్తమాల బీజ వాప్యైః తుల్యాంశైః పానీయేన కృతయా గులికయా దంశస్థానే గాఢం వ్యవధాయ కరన దన్తినాదివా(?) న్యస్తయా వృశ్చికసమ్భన్ధినో వర్ధమానవిషదర్పక్లేశస్య దుష్కరస్యాపి తత్ర సంక్రాన్తో భవతి దష్టః స్వాస్థ్యం గచ్ఛత్యతః స్వహస్తేన నిరన్తరతయా సా తత్ర దేయేతి.

అరుణశిల (మనిశ్శిల), దిరిసెన, కానుగవిత్తులు సమపాళాలుగా నీళ్ళలో నూరి గట్టి ముద్దచేసి తేలు కుట్టినచోట ఏదైనా పనిముట్టితోగాని, పండ్లున్న పట్టుకారవంటిదానితోగాని పెట్టి గట్టిగా అదిమితే. క్షణక్షణానికి ఎక్కుతున్న సలుపు (విషవేగం) దిగిపోతుంది మందు ముద్దను చేతితో పెట్టరాదు పెడితే సలుపు పెట్టినవాడి చేతికి సంక్రమిస్తుంది. కనుక పరోక్షంగా ఏదైనా పనిముట్టుతో పెట్టి గట్టిగా అదుమాలి.

ఓఆరేఇ అహోణీఅ మద్ధ మారోవిఅం పి వడ్డేఇ,
డక్కస్స విఞ్చుఅవిసం విహిణా వణమఞ్జుఆ మూళం. 257

అవధారయ వ్యధోనీత మూర్ధ్వ మారోపి(తం?తమపి) పర్ధయతి,
దష్టకస్య వృశ్చికవిషం విధినా వనమఞ్జుకా మూలమ్.

వాతశ్లేష్మణాం రూపేణ విధానేన దంశస్యావస్థానీతం సద్ విషం హ్రాసయతి, ఊర్ధ్వం నీతం సదృశవతీ కరోతి(?).

అడవి లక్ష్మణ వేరును తేలుకుట్టిన స్థలం నుంచి పైకి ఆడిస్తే సలుపు పెరుగుతుంది, వేరును కిందికి దించితే సలుపు మునుపటిలాగే వుంటుంది.

మాఅంగమఉబ్భవ పుణ్డరీఅ బహుఆర (వి?) పక్కఫళ(కళ్ళ?) రఇఆ,
విచ్ఛుఅవిస (సంకామం) క(ర?రే)ఇ తిణసణ్ఠిఆ గుళిఆ. 258

మాతఙ్గమలోద్భవ పుణ్డరీక బహుకార పక్వఫల రచితా,
వృశ్చికవి(షం?ష) సంక్రామం కరోతి తృణసంస్థితా గుళికా.

హస్తిశకృజ్జాతేన పద్మాకారేణ శిరటికేతిప్రసిద్ధేన కన్దప్రాయేణ ద్రవ్యేణ తథా బహుకారస్య శ్లేషాతకతరోః పక్వేన ఫలేనేతి ద్వాభ్యాం నిర్మితా పిణ్డీ తృణాదినా దంశః(?) శ్లేష్మికాదంశాద్ వృశ్చికవిషమాక్రమ్య తేన తృణాదౌ సంక్రామయత్యతశ్చ హస్తేన సాక్షాన్న సమర్పణీయేతి.

ఏనుగు లద్దినుంచి పుట్టే పద్మాకారమైన శిరటిక అనే గడ్డను, వాయింటి పండును బాగా నూరి, గుళికచేసి దానిని తేలు కుట్టినచోట గడ్డితో పట్టుకారతో పట్టుకొన్నట్టు పట్టుకొని పెడితే, తేలు సలుపు కుట్టినవాడిని వదలి గడ్డిలోకి సంక్రమిస్తుంది కనుకనే బిళ్ళను చేతితో పెట్టరాదు.

అరుణ సిలా అళ కోసుంభసహిఅ కురుపళ్ళ పిసిఅ ణిమ్మావిఆ,
రవిసళభ ఏణ గోహా పురీస రుసిఅ రసుమ్మి (అసా?సిఅ). 259

గుళిఆ సమత్థ విచ్ఛుఅ విసవేఅం సఅళలోఅ పచ్చక్ఖం,
సంకామ(అ)ఇ జహిచ్ఛం పుత్తహి వపుళ ణిఅమాహప్పం. 260

కుఙ్కమశిలా తల కుసుమ్భ (సహిత) కురువిల్ల పిశిత నిర్మితా,
రవిమూలభఙ్గ వనగోధా పురీషరుషిక రసోన్మిశ్రా.

గుళికా సమస్త వృశ్చిక విషవేగం సకలలోక ప్రత్యక్షం,
సఙ్క్రామయతి యథేష్టం(చ్ఛం) ధూర్తా విజ్ఞానమాహాత్మ్యమ్(?).

అరుణం మనశ్శిలా హరితాళం మహారజతం ఏతైః సహితం కర్కట మాంసం, తథా రవిశశినోఽర్కభిణ్డికాఖ్యం తథా గృహగోధాయాః కుడ్యమత్స్యాఖ్యస్య ప్రాణినః శకృత్ ఏతాని సర్వాణి సమాంశాన్యర్కక్షీరేణ సమాలోడ్య

గులికా కృతా సర్వవృశ్చిక విషవేగం యథారుచి సర్వజనసమక్షం సంక్రామయతి దష్టా దన్యత్ర అదష్టేఽపి నివేశయతి. ఏవఞ్చ నరేన్ద్రరాజేన మూలదేవేన విదిత ప్రభావేనేతి యుగళకం.

మనశ్శిల, హరితాళం, కుసుంభవేరు, ఎండ్రకాయ మాంసం, జిల్లేడువేరు' జనపవిత్తులు, రక్తాంజనం, బల్లిపెంట, సియాడి అనే తీగరసం కలిపినూరి, గుళికగాచేసి, తేలు కుట్టినచోట అందరి సమక్షంలో పెడితే, సకల వృశ్చికాల విషవేగాన్ని ఇతరులకు సంక్రమింపజేస్తుంది. ఇది నరేంద్రరాజయిన మూల దేవుడు ప్రత్యక్షంగా తెలుసుకొన్నది. అని వ్యాఖ్యాత తెలుపుతున్నాడు.[1]

విచ్ఛుఅ దక్కస్స సేఅ సళిళ రోమాఞ్చవేవిఅ(పారేఇ?)వ్వాఇ,
ణాసేఇ పీఅమత్తం ఘఅమీసం సైన్ధఉమ్మిసమ్. 261

వృశ్చిక దష్టస్య స్వేదసలిల రోమాఞ్చ వేపితవ్యాని,
నాశయతి పీతమాత్రం ఘృతమిశ్రం సైన్ధవోన్మిశ్రమ్.

కృష్ణం గవ్యం సర్పిః సైన్ధవలవణే నాష్టభాగమాత్రేణ సంయుక్తం ఘృతం వృశ్చికదష్ట విషవికారం శమయతి ఘర్మామ్బు రోమహర్ష స్వేదాదయో నివర్తన్త ఇతి.

నల్లావు నేయిని దానికి ఎనిమిదింతల సైంధవ లవణం కలిపి సేవిస్తే, తేలుకాటు విష వికారాలు— చెమటపట్టడం, గగుర్పాటు, వణుకు, నీరుకారణం మున్నగునవి తొలగిపోతాయి.

ఖజ్జూరఅ దక్కోపరి పఈవ తేళ్ళం విహళ్ళ మవహరఇ,
ఘోరం పి విస మసేసం చిన్తాహారో వ్వ లావణ్ణం. 262

ఖర్జూరక దంశోపరి ప్రదీపతైలం వితీ(ల?ర్ణ) మపహరతి,
ఘోరమపి విష మశేషం చిన్తాహ(భా)ర(ఇతి?మివ) లావణ్యమ్.

---

1. మూలంలో రవిసలభఏణ గోధాపురీషమని వుంది. దీనికి ఛాయకు సంబంధం లేదు. మూలాన్నిబట్టి జిల్లేడు, మిడతలు, జింక, బల్లిపెంటలు అని అర్థం వస్తున్నది. మూలంలో మూలదేవుని ప్రసక్తిలేదు. వ్యాఖ్యాత ఈ విషయం తెలుసుకొని పొందుపరిచాడేమో !

ఖర్జూరః శతపదీ ప్రసిద్ధః ప్రాణీ తేన కృతస్య దంశస్య పృషదత్తప్ర ద్యోతక తైల మపి విషం సమస్తం నాశయతి శోకవేగం యథా సౌన్దర్యమితి.

జెర్రి కుట్టినచోట మండుతున్న దీపపునూనెచుక్క వేస్తే విషం, శోకవేగానికి సౌందర్యం హరించిపోయినట్టు హరించిపోతుంది.[1]

గుగ్గుప ధూవే చరిఏ ర(తి? త్తి)అదక్కస్స జావ పాసేఅ,
రూవిఅ కిసళఅ పిణ్డీ మఅఘఅబద్ధా విసం హరఇ. 263

గుగ్గులు ధూపే వృత్తే రాత్రికదంసే యావత్ప్రస్వేదః,
రూషిక కిసలయ పిణ్డీ సఘృతా బద్ధా విషం హరతి.

రాత్రికప్రాణీ ఉచ్చిటఙ్గ ఇతి ప్రసిద్ధః. తత్కృతే దంశే మహిషాక్షం తా(వ)ద్ ధూపయేత్ యావత్తత్ర స్వేదో భవేత్. పశ్చా దర్కప్రవాళాన్ పిష్ట్వా కృతా పిణ్డికా సఘృతా శస్త్రాదినా బద్ధా రాత్రికవిషం నాశయతీతి.[2]

ఉచ్చిటంగమనే రాత్రి చరించే పురుగు (పురికొస అనే విష కీటకం) కుట్టినప్పుడు, కుట్టిన స్థలం చెమర్చేవరకు మహిషాక్షి ధూపం వేసి, పిదప జిల్లేడు చిగుళ్ల నూరి ముద్దచేసి, నేయికలిపి కడితే విషం తగ్గుతుంది.

పుణరుత్త సురస ర(స)భావిఅ హరిఆళ కువళఅ సిలా(హిం),
విసమం వి మూసిఅ విసం ణాసఇ పాణమ్మి దిణ్ణాఇ. 264

పునరుక్త సురసా ర(స)భావిత హరితాళ కువలయ శిలాభిః,
విషమ మపి మూషికవిషం నశ్యతి పానే దత్తాభిః

పునఃపునః సురసాయాః మఞ్జుకాయాః పీడితాయాః నిష్యన్దేన భావితాభిః హరితాళ కువలయ మనశ్శిలాభిః జలేన సహ పానేన ప్రయుక్తాభిః ఘోర మప్యున్దురువిషం నశ్యతి.

---

1. ఖర్జూర పదానికి ఆప్టేలో తేలు అని అర్థం ఉంది. మూలంలోని చిన్నాహారో అనే పదానికి చిన్నా ఖారః అని ఛాయ ఉండడం ఉచితం.

2. శస్త్రాదినా అనేది వస్త్రాదినా కావచ్చు. గుడ్డతో కట్టిన అని అర్థం.

హరితాళం, కలువరేకులు, మనశ్శిలలను పలుమారు సురస (తులసి) రసంలో భావనచేసి, నూరి నీటితో కలిపి తాగితే తీవ్రమయిన ఎలుకకాటు విషం అణగారిపోతుంది.

మూసిఅవిసం విసాఉర ణామగ్గహణేణ ఉద్ధరేఊణ,
ఖిప్పఇ పట్టజ్జుళిఆ జా తస్స విసం సమోసరఇ. 265

మూషికవిషం విషాతురనామగ్రహణే నోద్ధృత్య,
క్షిప్యతే వధ్యాగుళికా(?) తావత్ తస్య విషం సమపసరతి.

ఉన్దురువంశసఙ్క్రాన్తేన విషేణ వ్యాధితస్య సంజ్ఞాం గృహీత్వా ఉన్మూలితా పట్టపుళ్ళికా నిష్పర్యాయా యావత్ ప్రవృత్తే దూరే పరియస్యతే అముకస్య మూషికవిషం నశ్యత్వితుక్త్వా తావత్కాలం జపతస్య(?) విషం నివర్తత ఇతి.

ఎలుక కరచినవాని పేరుతో పట్టపుళిక అనే మూలికను భూమినుంచి తవ్వి తీసి, దూరంగా పారవేయించి అంతవరకు "ఇతనికి ఎలుకవిషం తగ్గాలి" అని జపంచేస్తే, (ఆ మూలికను పారవేసేవరకు జపంచేస్తే) విషం తగ్గిపోతుంది. పట్టజ్జుళికా అనేదానికి, వధ్యా గుళికా అని ఛాయ.

కడుఏళ్ళ కోస సత్తిఅ ధూవిఅ డక్కస్స ణాసఇ ఖణేణ,
అఙ్కోళ్ళపత్త ధూవిఅ డక్క(అవిస?స్సవి) మచ్ఛ విస విఅణా. 266

కటుతైల కోశ సంయుక్త(సక్తుక) ధూపిత దంశస్య నశ్యతి క్షణేన,
(అఙ్కోలపత్ర ధూపిత దంశస్యాపి) మత్స్య(విష)వేదనా.

సర్షపతైలేన ఖలయ(?) సక్తుభి ర్దత్తధూపః శృఙ్గిమత్స్య విషదంశో యస్య తస్య పురుషస్య తత్కృతా వ్యథా తత్కాలమేవ ప్రణశ్యతి. అథవా ఇరికిల్లస్య పల్లవై ర్ధూపితో దంశో యస్య తస్యాపి శృఙ్గిమత్స్యవిషవేదనా తథైవ నశ్యతీతి

ఆవనూనె, తాళికాయ, సత్తుపిండి ధూపాన్ని శృఙ్గిమత్స్యమనే చేప కాటు పెట్టిన చోట వేస్తే, విషం దిగిపోతుంది, ఊడుగు ఆకుల ధూపం వేసినా, శృంగి మత్స్య విషం హరిస్తుంది.

ఉణ్హోఅఅ మసిణ ణిహట్ట ణామిఅం హరఇ విసమ వేఅం పి,
గోహేరఅ డక్కవిసం మూళ మహిం(సఅ?సాఏ) ణిమిసేణ 267

ఉష్ణోదక మసృణ నిఘృష్ట నావనం(కృతం?) హరతి విషమవేగ మపి,
గోధేరక దంశవిషం మూల మహిం(స?సా)యా నిమిషేణ.

అహింసాయా గృధ్రనఖ్యా మూల ముష్ణసలిలేన పిష్ట్వా తేనైవ సహ నస్యం కృతం సద్ గోధేరకస్య ప్రాణివిశేషస్య ప్రాగ్భాహునంజ్ఞయా ప్రసిద్ధస్య సమ్బన్ధినా దంశేన సంక్రాన్తం విషం క్షణేన నశ్యతీతి.[1]

గద్దగోరు వేరును వేడి నీళ్ళలో నూరి ఆ నీటితో నస్యంచేస్తే ఉడుము కాటు విషం తొలగుతుంది.

ఘిఅ మీసిఅ విక్కసపిణ్డీ సేఅవిహిణా వణాహి అవణేఇ,
సింగిఅ మచ్ఛఅ విహిణా (విఅణా) మిఅంకకన్తివ్వ గోసగ్గే. 268

ఘృతమిశ్రిత విక్కసపిణ్డీ స్వేదవిధినా వ్రణా నపనయతి,
శృఙ్గిమత్స్య వేదనా మృగాఙ్కకాన్తి రివ నిశాన్తే.

గోఘృతేన మిశ్రితా భ్రిష్టయవచూర్ణపిణ్డీ స్వేదవిధినా శృఙ్గాఖ్య మీనదంశ సంక్రాన్త విషవ్యథా మపసారయతి. (అథవా?, రాత్రియవసానే జ్యోత్స్నే వేతి.

వేయించిన యవల పేలపిండిని నేతితో కలిపి కాపడం పెడితే శృంగి మత్స్యం కాటువల్ల కలిగిన విషవేదన ఉదయం చంద్రుని కాంతివలె పోతుంది.

ధక్కమ్మి లోహఘట్టే ఉద్ధరిఏ కణ్టఏ (వ) డక్కాహి,
ణాసఇ వరడీఏ విసం దిణ్ణాఏ వ ఫణి(జ్జ)అ రసమ్మి. 269

దంశే లోహఘృష్టే ఉద్ధృతే కణ్టకే వా దంశే,
నశ్యతి వరట్యా విషం దత్తే (వా) ఫణిజ్జక(స్య?) రసే.

1. గోధా గోధికా అంటే ఉడుము. కానీ, ఇక్కడ కవి గోధేరక అని గోధార్థంలో వాడాడు. గోధేర శబ్దానికి ఆ అర్థం లేదు. కాని, సాధర్మ్యంతో కవి వాడాడు.

మరువకస్య కుబేరస్య వా (శరే?రసే) దత్తే సతి తద్విషం నశ్యతీతి.

కణుమరీగ కుడితే, వెంటనే కుట్టినచోట ఇనుపముక్కతో బాగా రాచాలి. కుట్టినప్పుడు శరీరంలో దాని తొండం విరిగివుంటే, దానిని తీసివేసి, మరువక రసం ఇస్తే విషం తగ్గుతుంది.

లేవో మిరిఅ మహోసహ కేసర కుడిలేహి మచ్ఛిఆగరళం,
ణాసేఇ ఘఅమ్మీసిఅ సఅఅపుప్ప (సైం)ధవకఓ వ్వ. 270

లేపో మరిచ మహౌషధ కేసర కుటిలై ర్మాక్షికగరళమ్,
నాశయతి ఘృతోన్మిశ్రితశతపుష్ప సైన్ధవకృతో వా.

కటు నాగకేసర తగరై ర్జలవర్తితైః సమాంశైః కృతో లేపో మాక్షికాణాం సరఘాణాం సమ్బన్ధి విషం నాశయతి. అథవా గోఘృతమిశ్రయా (తస్యాః?మిస్యా) సైన్ధవలవణయుక్తయా కృతో లేప ఏవం కరోతి.

మిరియాలు, శొంఠి, నాగకేసరాలు, గ్రంథితగరం సమాంశాలు నీటిలో మెత్తగా నూరి పట్టిస్తే తేనెటీగల కాటు విషం తగ్గుతుంది. ఆవు నేతిలో సదాప, సైంధవ లవణం నూరి పట్టించినా, ఈ విషం తగ్గుతుంది.

కుళిసతరు దుద్ధ వట్టిఅ సిరీస ఓవాహ లిత్త మవహరఇ,
దద్దుర విస(మా?మ)తిసఅ దారుణం పి సలి(ళ?లేణ) జళణో వ్వ. 271

కులిశతరు దుగ్ధ వర్తిత శిరీషబీజై ర్లిప్త ముపశామ్యతి,
దర్దురవిష మతిశయ దారుణమపి సలిలేన జ్వలన ఇవ.

సుధావృక్షస్య క్షీరేణ పిష్టం క్షీరతరుబీజైః కృతేన లేపేన లిప్తం మణ్డూకవిషం ఘోరమపి నశ్యతి. వ్యక్త ముపమానమితి.

జెముడు పాలలో దిరిసెన విత్తులను నానబెట్టి నూరి పూస్తే, మహాదారుణ మయిన కప్పవిషమూ, నీటితో నిప్పు చల్లారినట్లు అణగారిపోతుంది.

హరవళ్ళహ రస మీసం దుద్ధసమం గుళ ఘఆణ పళజుఅణం,
ఉమ్మత్త ళణహ విసమ విసవే(అ)ణం హరఇ పాణేణ. 272

హరవల్లభ సురసో న్మిశ్రం దుగ్ధసమం ఘృతగుళానాం పలయుగళమ్,
ఉన్మత్త శ్వ(విషమ) విష వేవనాం హరతి పానేన.

మాతులస్వరససహి(తేన?త)క్షీర తుల్యాభ్యయోః ఘృతగులయోః పల ద్వయమ్. ఏవముక్తం భవతి– చతుర్ణాం ద్రవ్యాణాం ప్రత్యేక మర్ధపలం ఏకత్ర పలద్వయం పానేనోపయుక్తం అలర్క దశన సంక్రాన్త ఘోరవిష వ్యథాం నివారయతీతి.

ఉమ్మెత్తస్వరసం, పాలు, బెల్లం, నేయి చెరి అరపలం– సమభాగాలుగా కలిపి తాగితే, పిచ్చికుక్క కాటు విషంవల్ల కలిగిన ఘోర బాధ తొలగుతుంతి.[1]

కాఉంబరిఆ మూళం హరదఇఅ ఫళాఇ తణ్డుళజళేణ,
సమబీఆఇ వ పీఆఇ కవిళ విసదోస సమణాఇ. 273

కాకోదుమ్బరికామూలం హరదయితఫలాని తణ్డులజలేన,
సమబీజాని వా పీతాని కపిల విషదోష శమనాని.

సేరుకోదుమ్బరికా ఫల్గు తస్యా మూలం తణ్డులధావనేన సహ పిష్ట్వా పీతం శ్వదంశవివదోషం శమయతి. అథవా ధుర్ధూరకఫలాని అసనతరుమూల తుల్యాంశాని తేనైవ తణ్డులజలేన పీతాన్యుక్తం కార్యం కుర్వన్తీతి.

బ్రహ్మమేడి వేరును బియ్యం కడుగు నీళ్ళలో నూరి తాగితే కుక్కకాటు విషం హరిస్తుంది. లేక ఉమ్మెత్తకాయలను పచ్చమద్ది వేళ్ళను సమభాగాలుగా బియ్యం కడుగు నీటిలో నూరి తాగితేను పైన చెప్పిన పనే జరుగుతుంది.

జళ పళిఆఏ గోఇజ్జిఆఏ మహూమీసిఅఏ కఅ లేవో,
ణీసేన జీఅ సంభవ ణహ దంత విసం ఖఅం ణేఇ. 274

జలవర్తితయా గోజిహ్వయా (మధుమిశ్రితయా) కృతలేపః,
నిశ్శేష జీవ సమ్భవ నఖ దన్త విషం క్షయం నయతి.

1. మొదటి పాదం ఛాయ 'హరవల్లభరస మిశ్ర అని, మూడవపాదం ఛాయ ఉన్మత్త శునక విషవేదనాం అని ఉండడం ఉచితం.

గోజిహ్వికయా గోధూమికయా పానీయేన పిష్టయా మాక్షికేణ సహితయా (దృ?కృ)తలేపః సర్వేషాం విషవతాం ప్రాణినాం నఖ దశన సముద్భవం (విషం) క్షపయతి.

ఎద్దు నాలుక ఆకును నీళ్ళలో నూరి తేనె కలిపి సకల విషప్రాణుల దంతాల, గోళ్ళ కాటుకు, మనిషి గోళ్ళతో రక్కినచోట పూస్తే విషం తగ్గిపోతుంది.

ణిమ్బ మసీ వడవక్కళ కాఢిఅ సళిళేణ ళిత్త మువసమఇ,
ణహ దన్త విసం గరుఅం దారునిసా రఅణీ (వి?)ళిత్తం వా. 275

నిమ్బ రజనీ వటవల్కల క్వథిత సలిలేన లిప్త ముపశామ్యతి,
నఖ దన్త విషం గురుకం దారునిశా రజనీ లిప్తం వా.

పిచుమన్దపత్ర పత్ర న్యగ్రోధత్వగ్భి స్తుల్యాభిః క్వథితేన సలిలేన లిప్తం ఘోరమపి పూర్వవ న్నఖద న్తజం విషం వినశ్యతి. అథవా దార్వీ పిణ్డహరిద్రాభ్యాం జలపిష్టాభ్యాం లిప్తమేవం భవతీతి,

వేపాకు, పసుపు, మర్రిబెరడు సమపాళాలుగా కాచిన నీళ్ళను పూస్తే గాని, మానుపసుపు, పసుపులను నీటిలో నూరి పూస్తేగాని, విష జంతువుల గోరువిషం, కాటువిషం తగ్గిపోతాయి.[1]

పత్తఙ్గ ణిసా కేసర మఞ్జిట్ఠా రఅణి ళేవిఆ (లూఆ),
ఉవసమఇ ఇం(గు)ఈతరు వక్కళ ళేవేణ గణ్డం వ. 276

(పత్తఙ్గ) నిశా కేసర మఞ్జిష్ఠా రజనీ లేపితా లూతా,
ఉపశామ్యతి ఇంగుదీతరువల్కల లేపేన గణ్డ మివ.

పత్తఙ్గ నిశా కేసర మఞ్జిష్ఠా చిత్రవల్లిలతా దార్వీత్యేతాభిః జలపిష్టాభిః మత్తోతిసా(?) లూతా వినస్యతి, తథా ఇఙ్గుదీవృక్షస్య తిల్వకస్య త్వచా జల

1. మూలంలో మొదటి పాదంలోని మసీ పదానికి ఛాయలో రజనీ అని వుంది. వ్యాఖ్యాత పత్రి అని ఇచ్చాడు. మసీ శబ్దానికి సదాప, వావిలి అనే అర్థాలున్నాయి కాని, పసుపు అనే అర్థం లేదు. కాని మసీ నిశ నల్లనివి గనుక పసుపు అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చునని ఛాయను అనుసరించాము.

పిష్టయా లిప్తం సద్ వా పిట(ప?)క విశేష ముపశామ్యతి ఇతి. ఉపమానద్వారేణ ద్వితీయప్రయోగ ఇతి, తత్ర లూతా సూర్యకిరణమధ్యమేవా (రి?తి) దుర్లక్షణ ప్రాణిరూపా దంశవిశేషానుమేయా. ఆయు(వ?ర్వే)దాత్ తస్యా లక్షణాని జ్ఞేయానీ(తి)

పత్తంగం, మానిపసుపు, నాగకేసరాలు, మంజిష్ఠ, పసుపు నీటిలో మెత్తగా నూరి పట్టిస్తే, సాలీడు విషం, గారచెట్టు తాక్క నూరి పూస్తే గడ్డలు అణగిపోయేటట్టు అణగిపోతుంది. ఉపమానంతో కవి మరొక యోగం చెప్పాడు సాలీడు కుట్టడంవల్ల కలిగే బొబ్బలుగాని, లేక సాలీడులాగ లేచే పొడలుగాని ఎండలో- సూర్యకిరణాల మధ్యన- కనిపిస్తాయి. వాటి లక్షణాలు వైద్యగ్రంథాలనుంచి గ్రహించాలి.

మూలేహి వ బీఏహి వ కఞ్జిఅ పిట్ఠేహి లిత్త ముపసమఇ,
కీడవిడ(అ?ఆది)దుట్ఠం లమ్బా సురతాలి ఫలిణీణం. 277

మూలై ర్వా బీజై ర్వా కాఞ్చికపిష్టై ర్లిప్త ముపశామ్యతి,
కీట పిటకాది దుష్టం లమ్బా సురతాల ఫలినీనామ్.

తిక్తాలాబూ దేవతాళీ లాఙ్గలీనా మేకతమాయా మూలైః ఫలై ర్వా ఆరనాల సఙ్ఘర్షితైః దత్తలేపస్య శారీరకీటపిటకాది త్వగ్దోషో వినశ్యతి. కీటాది గ్రన్థాకారమ్. యేషాం లోహితపా(పా?మా)నాం పాకేన వినా స్వేదః కఠినఞ్చ ముఖం దృశ్యతే తే పిటకాః ప్రసిద్ధా వికారా ఇతి.

చేదుసొర్రకాయ గాని, డావరడంగి, నేలతాడిగడ్డలు గాని, బియ్యపు గంజిలో నూరి పూస్తే, కీటములు (చిన్నగుల్లలు), పిటకాలు (చిన్నగడ్డలు) మున్నగు చర్మరోగాలు అణగిపోతాయి. పిటకాలు ముదరకుండానే చెమటలు కక్కేవి, ముఖం గట్టిగా ఉండేవి.

తిల సరిసవ మీస కరఞ్జవీఅ లేవేణ సఅలపిడయాణ,
(దా?త)రుణఫల దన్తిణిహి వ భవజ్జఇ పసరో విలిత్తాణం. 270

తిల సర్షప మిశ్ర కరఞ్జబీజలేపేన సకలపిటకానామ్,
(దా?త)రుణఫల దన్తి(న్తీ)భ్యాం వా భిద్యతే ప్రసరో విలిప్తానామ్.

తిల సిద్ధార్థక చూర్ణమిశ్రైః కరఞ్జస్యనక్తమాలస్య బీజైః పానీయపిష్టైః కృతేన లేపేన యే కేచిత్ పిటకభేదాః శరీరేషు సమ్భవన్తి, తేషాం ప్రసూతి ర్నివర్తతే. యది తరు(ణ స్యైరణ్డస్యఫలం (తేన) తథా దన్తిన్యా నికుమ్భనేత్యే తాభ్యాం కృతాభ్యాం ఏతత్కార్యం భవిష్యతీతి.

నూవులు, తెల్లావాలు, కానుగ విత్తులు సమభాగాలుగా నీటిలో మెత్తగా నూరి పట్టిస్తే శరీరంలో పుట్టే గుల్లలు గడ్డలు. అణగిపోతాయి, మరి పుట్టవు. అలాగే ఆముదపు గింజలను, నేపాళం గింజలను నూరి పూసినా, పిటకాది చర్మ రోగాలు నశిస్తాయి.

జాలా వద్దహ విఅణం హరేన్తి జలవట్టిఆఇ సఘఆఇ,
ణీలీ తణ్డులమూలాఇ ణూణ మువలేవ మత్తేణ. 279

జ్వాలా గర్దభ వేదనాం హరన్తి జలవర్తితాని సఘృతాని,
(తిల?నీలీ) తణ్డులమూలాని నూన ముపలేపన మాత్రేణ.

నీలిన్యా మేఘనాదస్య చ మూలాని నూన ముపలేపమాత్రేణ తోయ ఘృష్టాని ఘృతేన సహితాని లేపాదేవ జ్వాలాగర్దభాఖ్యస్య వ్యాధేః సమ్బన్ధినీం వ్యథాం శమయన్తి. యస్యైవం లక్షణం పఠన్తిః- దోషైః పిత్తోల్బణైః మత్తైః విసర్పవత్ శోఫపాక స్తామ్రో జ్వరకృత్ జ్వాలాగర్దభో జాలగర్దభ ఇతి ద్విధా చాస్య సంజ్ఞా శ్రూయతఇతి.

నీలివేళ్లు, చిర్రికూరవేళ్లు మెత్తగా నీటిలోనూరి, నేయితో కలిపి పూస్తే, జ్వాలాగర్దభమనే వ్యాధి బాధ తగ్గుతుంది. జ్వాలా గర్దభమనే వ్యాధిని జాలగర్దభ మని కూడ అంటారు. పిత్తం బాగా ప్రకోపించి విసర్పంవలె వాపు, ఎరుపు, జ్వరం వుండే గడ్డను జ్వాలాగర్దభ మంటారు.

గోఇబ్భిఆఏ మూలం (అహవా) ఉత్తణ్డఅస్స విహిగహిఅం,
తణ్డుల జలేణ దిణ్ణం సేఅ(లిఅ) ణివారణం కుణఇ. 230

గోజిహ్వికాయా మూలం అథవో త్కణ్టకస్య విధిగృహీతమ్,
తణ్డులజలేన దత్తం శీతలికా నివారణం కరోతి.

గోజిహ్వికా వ్యాఖ్యాతా, తస్యాః మూలం జ్యేష్ఠోదకేన పిష్టం తేనైవ సహ పీతం సత్ శీతలికవ్యాధే ర్విస్ఫోటాఖ్యస్య వినాశం సమ్పాదయతి. (అథవా ఉత్కణ్టకస్య వినాశం సమ్పాదయతి?) అథవా ఉత్కణ్టకస్య పునర్నవాయాః మూలం ఏవముక్తకార్యం కరోతి. సర్వౌషధీనాం గ్రహణే విధిర్నియమవిశేషో గ్రన్థసమాప్తౌ వివక్షిత ఇతి.

ఎద్దు నాలుక చెట్టు వేరుగాని, ఉత్కంటకం వేరుగాని విధివత్తుగా గ్రహించి బియ్యం కడుగు నీళ్ళలో మెత్తగా నూరి ఆ నీటితోనే తాగితే, శీతలిక (ఆటలమ్మ) అణగిపోతుంది. అన్ని ఓషధులను గ్రహించే విధినియమాలు ఈ గ్రంథం చివర చెప్పబడ్డాయి.[1]

ఉవసగ్గమ్మి పఉత్తే రఅణీ చిఞ్చాదళేహి సఞ్జుత్తా,
శిశిరజళ పిట్ఠ పీఆ కరేఇ సీఅళిఅ పడిసేహ. 281

ఉపసర్గే ప్రవృత్తే రజనీ చిఞ్చాదళైః సంయుక్తా,
శిశిరజల పిష్ట పీతా కరోతి శీతలికా ప్రతినిషేధమ్.

పిణ్డహరిద్రా అమ్లికాదళైః సహ శీతలేన (జలేన) సఞ్చూర్ణితా తేనైవ సహ పీతా పూర్వగాథోక్తస్య వ్యాధేః ప్రసరనిరోధం కరోతి. కదా ఉపసర్గే దైవికఉపద్రవే బాహుల్యేన ప్రవృత్తే సతి. ఉపసర్గజస్య శీతలికాదోషస్య నివర్తనేఽయం ప్రయోగః ఇతి.

పసుపుకొమ్ము చింతాకుతోపాటు చన్నీటితో నూరి తాగితే, దైవికంగా వచ్చిన ఆటంమ్మ విస్తరించకుండా చేస్తుంది.

జత్తిఅ మత్తా అఙ్గే సీఅళిఆఓ త్తిహేహి పణ్ణేహి,
ఛిణ్ణేహి సేఫతరుణో ఆఉరణామేణ ణాసన్తి. 282

యావన్మాత్రా అఙ్గే శీతలికా స్తావద్భిః పర్ణైః,
ఛిన్నైః శేలుతరోః ఆతురనామ్నా వినశ్యన్తి.

1. ఉత్కంటకానికి వ్యాఖ్యాత పునర్నవ (గలిజేరు) అని పర్యాయ పద మిచ్చారు. కాని ఉత్కంటకం ఒకడా అని నిఘంటువులు చెబుతున్నాయి.

యావన్మాత్రాః సఙ్ఖ్యయా యావన్తః ఆతురస్య గాత్రే శీతలికా ఉత్పత్త్యవసరే దృశ్యన్తే, తావత్సఙ్ఖ్యై రేవ శ్లేష్మాతకతరోః దలైః దేవదత్తస్య శీతలికా నశ్యన్త్వితి ఆతురనామగ్రహణపూర్వం త్రోటితైస్తై నివర్తన్త ఇతి

ఆటలమ్మ పోసినవాని దేహంలో ఎన్ని ఆటలమ్మ బొబ్బలున్నాయో లెక్కించి అన్ని విరిగిచెట్టు ఆకులను "ఫలానావారి ఆటలమ్మ అణగిపోనీ" అని పేరు చెబుతూ గిల్లితే, ఆటలమ్మ అణగిపోతుంది.

అన్తే సేఅళిఅ సముబ్భవమ్మి గరుఏహి దేహసన్తావే,
పరివసిఅ సళిళపాణం మహుమీసపుళం(సమం) (పు?కు)ణఇ. 283

(అన్తే శీతలికా సముద్భవే గురుకే దేహసన్తాపే,
పర్యుషిత సలిల పానం మధు మిశ్రఫలం శమం కరోతి.)[1]

రాత్రిపర్యుషితస్య మాక్షికసంయుక్తస్య తోయస్య పానం శీతలికాజనితం శరీరస్యాత్మదాహం శమయతీతి.

రాత్రి నిలవవేసిన నీటిలో తేనె త్రిఫలాలు కలిపి పుచ్చుకుంటే శీతలికా సముద్భవమైన తాపం చల్లారుతుంది.

మహిళాణ తక్ఖణచ్చిఅ థక్కఇ రుహిరం సిరమ్మి విణిహిత్తే,
జళకళసే దుద్ధేణ వ పీఏ చక్కఙ్కమూళమ్మి. 284

మహేళానాం తత్క్షణమేవ తిష్ఠతి రుధిరం శిరసి వినిహితే,
జలకలశే దుగ్ధేన వా పీతే చక్రాఙ్కమూలే.

స్త్రీణా మతిప్రవృత్తం రక్తం ప్రదరాభ్యో వ్యాధిః తత్క్షణేనైన నిరుధ్యతే శీతలసలిలపూర్ణే కలశే మస్తకే న్యస్తే సతి, అథవా గోక్షీరేణ సుదర్శన మూలే పీతే సతీతి.

స్త్రీలకు రజోరక్తం ఎక్కువగా స్రవించే ప్రదరమనే వ్యాధి ఆ వ్యాధి గల స్త్రీ తలపై చల్లనీటికుండ పెడితే తగ్గిపోతుంది, చక్రాంక వేరును (తిప్ప తీగ వేరును) ఆవుపాలతో తాగితే కూడ ఈ వ్యాధి కదుతుంది.

1. ఈ ఆర్యకు ఛాయ లేదు.

కుస వడిఆతరు మూళాఇ పీఅమత్తాఇ తణ్డుళజళేణ,
మహిళాణ మహారుహిరం వ రేన్తి కఅళీహళాఇ వ్వ. 285

కుశ వాట్యాలకరరు మూలాస (సమాంశాని) పీతమాత్రాణి తణ్డులజలేన,
మహేలానాం మహారుధిరం వారయన్తి కదలీఫలాని వా.

స్త్రీణా మతిరజః కుశానాం దర్భాణాం తథా వాట్యాలకస్య బలాయా మూలాని సమాంశాని వరజలేన పిష్ట్వా పీతాన్యేవ ని(తన్వ?రున్ధ)న్తి. అథవా రమ్భాయాః ఫలం మోచకాఖ్యం ఘృతేన సహ పీత మేతత్కార్యం కరోతీతి.

ముత్తవ పులగం వేరును, దర్భ వేళ్ళను బియ్యపు కడుగు నీళ్ళలో నూరి తాగితే, ప్రదరరోగం శమిస్తుంది. అరటి పండును నేయితోపాటు పుచ్చుకుంటేనూ ఈ వ్యాధి తగ్గుతుంది.

తణ్డుళసళిళేణ ఋళా పురాణగుళ విరఇఅవ్వ పోరాళీ,
మహిళాణ మహారుహిరం (వి) పీఅమత్తే ణివారేఇ. 286

తణ్డులసలిలేన బలా పురాణగుల విరచితా (వా) బదరాలీ,
మహేలానాం మహారుధిరమపి పీతమాత్రా న్నివారయతి.

జ్యేష్ఠసలిలేన పిష్టా తేనైవసహ పీతా బలా (తస్యా?) మహారుధరం ఘోర మపి ప్రదరం స్త్రీణాం నివారయతి. అథవా బదరచూర్ణం శీతలగుల సమమాత్రం జ్యేష్ఠజలపీతమ్ ఉక్తకార్యకరమితి.

ముత్తవ పులగాన్ని బియ్యం కడుగు నీటిలో నూరి, ఆ నీటితోపాటే తాగితే ప్రదరం ఆగుతుంది. లేక రేగు గింజ పొడిని పాత బెల్లాన్ని సమపాళాలలో కలిపి బియ్యం కడుగు నీటితో పుచ్చుకుంటే, భయంకరమైన ప్రదరంకూడ వెంటనే ఆగిపోతుంది.

దుద్ధేణ బళామూళం ఘణరవ మూళాఇ తణ్డులజలేణ,
మహు మీసిఅ మేక్కేక్కం పిఅం పఅరం సమం ణేఇ. 287

దుగ్ధేన బలామూలం ఘనరవమూలాని తణ్డులజలేన,
మధుమిశ్రిత మేకైకం పీతం ప్రదరం శమం నయతి.

బలాయాః కన్దౌవన్యాః మూలం గోక్షీరేణ పిష్టం పీతం మధుసంయుక్తం ప్రదర మతిరజః శమయతి, అథవా లోహితలీలసస్య మూలాని జ్యేష్ఠోదకే నైవ పీతాని మాక్షికసహితాన్యేవోక్తం కార్యం కుర్వన్తీతి.

పెద్ద ముత్తవపులగం వేరును ఆవుపాలతోనూరి తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటేగాని, చిరిగివేరును బియ్యం కడుగు నీటిలో నూరి, తేనె కలిపి పుచ్చుకున్నా ప్రదరం అణుగుతుంది.

పిట్ఠిఇచ్చ రత్తసాలీణ దుద్ధసిద్ధం సుసీఅళం సుమహు,
పీఅ మవహరఇ పఅరం సివచిన్తా పావణివహం వ. 288

పి(ష్టే?)ష్టఇచ్చ రక్తశాలీనాం దుగ్ధసిద్ధం సుశీతలం సుమధు,
పీత మపహరతి ప్రదరమ్ శివచిన్తా పాపనివహ మివ.

రక్తశాలీనాం లోహితశాలీనాం శాలివిశేషాణాం సమ్బన్ధి పిష్టం తణ్డుల చూర్ణం గోక్షీరేణ సహ క్షీరిణీవత్ పక్వం పశ్చాత్ సిద్ధం మాక్షికేణ సహ ఉపయుక్త మతిరజః శమయతి. యథా మహేశ్వరస్మరణం కిల్బిషసమూహ మితి.

ఎర్రరాజనాలపిండి ఆవు పాలలో ముద్దగా వండి తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే, మహేశ్వరుని స్మరణం పాపసమూహాన్ని పోగొట్టినట్టు ప్రదరాన్ని పోగొడుతుంది.

శక్కా ఘఅ సక్కఢిఅ పీఅ దుద్ధేణ హరఇ మహిలాణ,
మోఅర రసో వ్వ సీసే అమురిఅ ణిమ్మిళిఓ పఅరం. 289

లాక్షా ఘృత సంక్వథితా పీతా దుగ్ధేన హరతి మహేలానామ్,
మయూరకరసో వా శీర్షే అజ్ఞాత నిష్పీడితః ప్రదరమ్.

లాక్షా తరువ్యాధిః, పూర్వం ఘృతేన క్వథి(తే?తా) పశ్చాద్దుగ్ధేన పిష్ట పీతా స్త్రీణా మతిరజః శమయతి. అథవా అపామార్గస్య అగృహీతసంజ్ఞస్యైవాతురశిరసి నిష్పీడితస్య రస ఉక్తం కార్యం కరోతీతి.

లక్కను నేతిలో బాగా ఉడికించి, పిదప పాలలో నూరి తాగితే ప్రదర వ్యాధి శమిస్తుంది. ఉత్తరేణిని నూరి ముద్దచేసి దానిని ప్రదరరోగిణి తలపైన తెలీకుండా పిండితే ప్రదరం తగ్గుతుంది.

చుణ్ణం తిఅడుఅ దిఅళత్తిఅణ తిళకాఢేణ పీఅ మవహరఇ,
విసమం పి రక్తగుమ్మం కుసుమ ణిరోహఞ్చ తరుణీణ. 290

చూర్ణం త్రికటుక ద్విజయష్ట్యాః తిలక్వాథేన పీత మపహరతి,
విషమ మపి రక్తగుల్మం కుసుమ నిరోధ ఞ్చ తరుణీనామ్.

వ్యోషస్య చూర్ణం బ్రాహ్మణయష్ట్యాశ్చ మూలచూర్ణ మేవం చతుర్ణాం సమాంశానాం చూర్ణం తిలక్వథితేన సహ పీతం స్త్రీణాం ఘోరమపి రక్తగుల్మం వాతేన గుల్మత్వమాపాదితం రక్తం తథా కుసుమస్య ఋతుకాలజస్య రక్తరోధం స్తమ్భం శమయతి.

త్రికటుకలు, గంటుభారంగి సమాంశాలు పొడిచేసి, నూవులతోపాటు ఉడికించి పుచ్చుకుంటే, స్త్రీలకు కలిగే ఘోరమైన రక్తగుల్మం, కుసుమవ్యాధి తొలగిపోతాయి.

కివ్వ కణా గుళ మఅణఫళ దన్తి జ(శ?వ)ఖార తుంబిబీఏహి,
సకుళిసదుద్ధా వత్తీ జోణిగఆ కుసుమ(సం)జణణీ, 291

కిణ్వ కణా గుల మదనఫల దన్తీ యవక్షార తుమ్బినీబీజైః,
సకులిశదుగ్ధా వర్తీ యోనిగతా కుసుమ సఞ్జననీ.

కిణ్వం సురాబీజం తథా పిప్పలీ తథా గులః తథా మదనస్య సుమనస్య ఫలం తథా నికుమ్భః తథా యవశూకః తథా తిక్తాలాబుబీజాన్యేతాని తుల్యాంశాని సుధాక్షీరేణ వర్తితాని కృత్వా కృతా వర్తీ స్త్రీణాం వరాఙ్గన్యస్తా కుసుమస్యార్తవస్య రజసః ప్రవర్తనీతి.

కల్లుమడ్డి, పిప్పళ్లు, బెల్లం, ఉమ్మెత్తకాయ, దన్తి, యవక్షారం, చేదు సొరగిలను సమాంశాలుగా గ్రహించి, జముడుపాలలో నూరి కోపుచేసి స్త్రీల యోనిలో పెడితే, రజస్సు సరిగా ప్రవర్తిస్తుంది.

ణవణా(అ)ఏసర చుణ్ణం ఘఏణ పాఊణ కుసుమ దిఅహేసు,
దుద్ధరఆ స ణరసఙ్గమేణ ణారీ సుఅం ళభఇ. 292

నవనాగకేసర చూర్ణం ఘృతేన పీత్వా కుసుమ దివసేషు.
దుగ్ధరతా సహ నరసఙ్గమేన నారీ సుతం లభతే.

నవస్య ప్రత్యగ్రస్య కనకస్య చూర్ణం గోఘృతేన సహావలేహం ప్రాగృతు దినాన్యుపయుజ్య గోక్షీరాహా(ర?రా) పురుషప్రయోగేన పుత్రం లభతే. సదేతి ప్రయోగస్యావ్యభిచారార్థం నిత్యగ్రహణమితి.

మహిళలు తమ ఋతుకాలంలో కొత్త నాగకేసరాల చూర్ణాన్ని నేతితో సేవించి, నిరంతరం ఆవు పాలు తాగుతూ, తమ పతులతో సంగమిస్తే పుత్రుడు కలుగుతాడు.

సఘుఅం ణావణ విహిణా దాహిణి ణా(సా)ఉడమ్మి ఉదుసమఏ,
వఞ్ఝాణం దేఇ సుఅం ళిఙ్గఙ్కిఅ ళక్ఖణామూళమ్. 293

సఘృతం నావన విధినా దక్షిణ నాసా పుటే ఋతుసమయే,
వన్ధ్యాభ్యో దదాతి సుతం లిఙ్గాఙ్కిత లక్ష్మణామూలమ్.

కేనచిద్వస్తునా లిఖితేన లిఙ్గేనాఙ్కితం కృతచిహ్నం యోల్లక్షణాయాః పుత్ర జననౌషధే ర్మూలం తద్ వన్ధ్యాభ్యః గర్భగ్రహణరహితాభ్యః పుత్రజన్మ ప్రయచ్ఛతి కేన ప్రకారేణ ... .

లక్ష్మణ పంజిపై దేనితోనైనా లింగాకారమైన గుర్తు వ్రాసి, నేతితోపాటు దానిని ఋతుకాలంలో గొడ్రాళ్ళ కుడి ముక్కు పుటంలో పిండితే, పుత్రులు పుడతారు.

(దక్ఖి?ఏక్కే)ణ సిహిసిహా ళక్ఖణాణ మూళేణ దుద్ధపీఏణ,
గబ్భం ధరేఇ మహిళా కుసుమవఈ తిణ్ణి దిఅహాఇ. 294

ఏకేన శిఖిశిఖా లక్ష్మణయో ర్మూలేన దుగ్ధపీతేన,
గర్భం ధారయతి మహేలా కుసుమవతీ త్రీణి దివసాని.

మయూరశిఖా పుత్రజననీ మూలయో రేకతమేన గోక్షీరేణ సహ త్రీణి దివసాని పిష్టపీ(తాని?తేన) మహేలా గర్భమపత్యం గృహ్ణాతి. వన్ధ్యా పీత సంయోగా(?) భవతీత్యర్థః.

రజస్వల అయిన మహిళ, ఆ మూడు రోజులూ ఉత్తరేణి వేరునుగాని, లక్ష్మణపంజి వేరునుగాని ఆవు పాలతో సేవిస్తే గర్భం నిలుస్తుంది. ఈ మందు సేవించిన తర్వాత వంధ్య కాదని భావం

కుణఇ కురణ్డఅమూళం బుద్ధిం గబ్భస్స పీఅ మణుదిఅహం,
గోహామిసే వ కమిసో థోఅత్థోఅం సముబ్భసిఅమ్. 295

కరోతి కురణ్టకమూలం బుద్ధిం గర్భస్య పీత మనుదివసమ్,
గోధామిషం వా క్రమశః స్తోకంస్తోకం సమభ్యస్తమ్.

కురణ్డస్యామ్లాతకస్య మూలం పానీయేన పిష్టం సత్ తేనైవ సహ ప్రతి దివసం పీతం గర్భస్య బుద్ధిం సమ్పూర్ణధాతుత్వం కరోతి. అథవా గోధా ప్రాణివిశేషః ప్రసిద్ధ స్తన్మాంసం క్రమేణాభ్యస్యమాన ముక్తంకార్యం కరోతీతి.

పచ్చ గోరింట వేరును (వ్యాఖ్యాత ప్రకారమయితే అంబాళపు చెట్టు వేరును) నీటిలో నూరి, ఆ నీటితోనే ప్రతి దినం పుచ్చుకుంటే గర్భం బాగా వృద్ధి పొందుతుంది. ఉడుము మాంసాన్ని కొంచెం కొంచెం అలవాటు చేసుకొని తిన్నా గర్భం వృద్ధి పొందుతుంది.

జళపిట్ఠం జోణిగఅం ధరేఇ (ణ ధరేఇ) జట్ఠజళపీఅం,
గబ్భం శక్కేసదిసాభవ ముందురుకణ్ణిఆ మూళమ్. 296

జలపిష్టం యోనిగతం ధారయతి న ధారయతి జ్యేష్ఠజలపీతమ్,
గర్భం యక్షేశ(దిక్?శా)భవ ముందురుకర్ణికా మూలమ్.

ఉన్దురు కర్ణికాయా మూషికకర్ణికాయా మూల ముదీచీప్రసృతం జలేన పిష్టం వరాఙ్గస్థం సద్ గర్భం ధారయతి. తణ్డులధావనేన సహ పిష్టం పీతం తు గర్భం న ధారయతి ప్రవర్తయతీత్యర్థః.

ఉత్తర దిక్కున పుట్టిన ఎలుక చెవి వేరును నూరి గంధం యోనికి పూసుకుంటే స్త్రీ గర్భం ధరిస్తుంది. బియ్యం కడుగు నీటితో నూరిన ఎలుక చెవి వేరును తాగితే గర్భం కలుగదు.

జా మహు ఘఅ మీస పళాస బీఅ శేవం కరేఇ భఅకుహరే,
ఉదుసమఏ సా మహిళా ణ కఆ (ఇ) వి హోఇ గబ్భవఈ, 297

యా మధు ఘృత మిశ్ర పలాశ బీజలేపం కరోతి భగకుహరే,
ఋతుసమయే సా మహేలా న కదాచిదపి భవతి (గర్భవతీ).

యా స్త్రీ గోఘృత క్షౌద్రాభ్యాం సహితేన పలాశతరోః కింశుకస్య బీజానాం చూర్ణేన యోన్యంతరం ఋతుకాలే లిమ్పతి, సా న కదాచిదపి గర్భం గృహ్ణాతి.

మోదుగు విత్తులను తేనె నేతులలో మెత్తగా నూరి యోని రంధ్రానికి పూసుకున్న స్త్రీ ఎన్నటికీ గర్భవతి కాదు. ఈ లేపాన్ని ఋతుకాలంలో పూసుకోవాలి.

రఇసమఏ తేళ్ళోళ్ళం గబ్భాసఅ వఅణ విణిహిఅం విహిణా,
అవహరఇ లోణఖణ్డం గబ్భభఅం దుట్ఠరణ్డాణ. 298

రతి విరామే తైలార్ద్రం గర్భాశయ వదన వినిహితం విధినా,
అపహరతి లవణఖణ్డం గర్భభయం దుష్టరణ్డానామ్.

దుశ్శీలవిధవానాం సైన్ధవశకలం తిలతైలాభ్యక్తం గర్భసమ్భవం త్రాసం హరతి. గర్భం తాసాం నాశయతీత్యర్థః. కిం కృతం సత్ సురతావసానే గర్భ గ్రహణముఖే విధినా తత్రైవ సమ్యక్ సమర్పణరూపేణ ప్రకారేణ నిక్షిప్తమితి.

సైంధవలవణం ముక్కను నూవుల నూనెతో తడిపి రత్యవసాన సమయంలో గర్భాశయద్వారంలో పెట్టుకుంటే దుశ్శీలలలైన విధవలకు గర్భభయం వుండదు. సైంధవ లవణం పురుషబీజ కణాలను చంపివేస్తుంది.[1]

పూసుమ్మూళిఅ హరదఇఅ మూళిఅం ణిఅకడీఏ బన్ధేఉం.
కామేహ కామిణీఓ కామేని ణ పసలిత(ఉ)ం ణాఉ. 299

1. మూలంలో— ప్రాకృతంలో మొదటిపాదంలో వున్న రఇసమఏ అనే పదాన్ని ఛాయాకారుడు రతి విరామే అని ఛాయీకరించాడు. నిజానికి రతి సమయే అని చేయాల్సింది. వ్యాఖ్యాత కూడ సురతావసానే అని వ్యాఖ్యానించాడు.

పుష్యోన్మూలిత హారదయితమూలికాం నిజకటౌ బద్ధ్వా,
కామయన్తం కామి(నీం?న్యః) కామయన్తే (న) ప్రసవితుం యాన్తి.

పుష్యనక్షత్రోత్ఖాతాం మాతులశిఫాం స్వనితమ్బే గ్రథయిత్వా రమణీ రమయతి. యా స్త్రీః ప్రసవం నేచ్ఛన్తి.

పుష్య నక్షత్రంనాడు పెకలించిన ఉమ్మెత్త వేరును తన నడుమునకు కట్టుకొని రమించే స్త్రీకి ప్రసవబాధే వుండదు.

జలకుసుమకన్ద తిల సక్కరాఓ మధుమీసిఆ(ఓ) పీఆఓ,
వారేన్తి గబ్భ పడణం ధమ్మమఈ కుగఇగమణం వ. 300

జల (కుసుమకన్ద తిల) శర్కరా మధుమిశ్రితాః పీతాః,
(ధా?వా)రయన్తి గర్భపతనం ధర్మమతిః కుగతిగమన మివ.

జలకుసుమస్య పద్మస్య కన్దం బిసం తథా తిలాస్తథా సితశర్కరా ఏతాని సమాంశాని మాక్షికేణోపయుక్తాని గర్భస్య పాతం నిరున్ధన్తి. యథా ధర్మబుద్ధి ర్నరకపాత మితి.[1]

తామరతూడు, నూవులు, తెల్లచక్కెర సమాంశాలు మెత్తగా నూరి తేనెతో కలిపి ఇస్తే గర్భపాతం ధర్మబుద్ధికి నరకపాతం ఆగేటట్టు ఆగుతుంది.

ధాఅఇకుసుమ సమంగా ణీలుప్పల సవరకుసుమమారేహి,
ణ పడఇ గబ్భో జలసణ్ఠిఆఇ దుద్ధేణ పీఏహి. 301

దాతకీకుసుమ సమఙ్గా నీలోత్పల (శబర) కుసు(మ) మారైః,
న పతతి గర్భో జలసంస్థితా దుగ్ధేన పీతైః.

ఆనాభేః పానీయాన్తర్గతాయా గర్భవత్యా గర్భం ఏతై ర్ద్రవ్యైః గోక్షీరేణ సహ పీతైః న పతతి న స్రవతి. కై ర్ద్రవ్యైః. ధాతకీ మదయన్తీ తత్పుష్పైః తథా లజ్జావత్యాః తథా కువలయై స్తథా లోధ్రేణ ఏతైః సమాంశై ర్మాక్షికేణా వలోలితై రితి.

1. పద్మకందమంటే తామరదుంప. వ్యాఖ్యాత తామరతూడు అని అర్థం చెప్పాడు.

ఆరెపూవులు, అత్తపత్రి, నల్ల కలువరేకులు, లొద్దుగ సమాంశాలుగా తేనెలో నూరి, ఆవుపాలతోపాటు బొడ్డువరకు నీటిలో వుంటూ తాగితే గర్భ స్రావం కలుగదు.[1]

సిఅసురహి కళమతణ్డుళచుణ్ణం సమసక్కరం పిఅన్తీఏ,
ఉంబరికంద కసాఏణ పడఇ గబ్భో(ణ)మహిళాఏ. 302

సితసురభి కలమతణ్డులచూర్ణం సమశర్కరం పిబన్త్యాః,
ఉదుమ్బరికన్ద కషాయేణ పతతి గర్భో న మహేలాయాః.

శుక్లస్య సుగన్ధస్య చ శాలేః పిష్టం సితశర్కరాసమాం(శైః?శం) కాకో దుమ్బరికాయా మూలక్వథితేన సహ పిబన్త్యాః (నయా?నార్యాః) గర్భో (మహే లాయాః శుక్లాశుక్లస్య సుగన్ధస్య. శాలేః పిష్టమ్మతిశర్కరాసమాంశైః కాకోదుమ్బరి కాయా మూలక్వాథేన సహ పిబన్త్యానయా గర్భో?) న ప్రస్రవతీతి.

తెల్లటి బాస్మతీ బియ్యపిండిని సమానంగా తెల్ల చక్కెర కలిపి బ్రహ్మ మేడి కషాయంతో పుచ్చుకుంటే గర్భస్రావం కలుగదు.

థంభేఇ గబ్భపడణం కుళా(కు?)ల కర కద్దమం ముహుత్తేణ,
(మధుమీసిఅం ణితంబే) ధరిఆ గిరిఅణ్ణిఆ జడ వ్వ. 303

స్తమ్భయతి గర్భపతనం కులాల కర కర్దమం ముహూర్తేన,
(మధుమిశ్రితం నితమ్బే) ధృతా గిరికర్ణికా జటా వా.

కుమ్భకారపాణిలగ్నో మృత్పిణ్డో మాక్షికయుక్తేన ఛాగక్షీరేణ సహ పీతో గర్భి(ణీ?ర్భం ని)రుణద్ధి. అథవా శ్వేతస్పందాయా మూలం నారీనితమ్బ బద్ధ మేవం కరోతీతి.

కుమ్మరివాడి చేతి బంకమట్టిని తేనెలో కలిపి మేకపాలతో పుచ్చుకుంటే గర్భస్రావం ఆగుతుంది దింటెన వేరును స్త్రీ నడుముకు కట్టుకుంటేనూ గర్భ స్రావం ఆగుతుంది

1. ప్రాకృత మూలంలోను, ఛాయలోను రెండవపాదం చివర కుసుమమారైః అని ఉంది. వ్యాఖ్యానంలో మాక్షికేణ అని వుండడంవల్ల కుసుమసారైః అని దిద్దుకోవడం ఉచితం.

పజ్ఝరఇ సోణిఅం గబ్భిణీఏ గబ్భావ జీఏ మహేళాఏ,
తిస్సా పాణం తణ్ణులజళేణ పారావఅ పురీసం. 304

ప్రస్రవతి శోణితం గర్భిణ్యా గర్భాత్ యస్యా మహేలాయాః,
తస్యాః పానం తణ్డులజలేన పారావత పురీషమ్.

యస్యాః గర్భిణ్యాః గర్భాద్ రక్తం స్రవతి, తస్యాః స్తన్నివృత్తయే కలరవమలం జ్యోత్స్నాజలేన సహ పానం దేయమితి.

గర్భస్రావం ఆరంభమయినట్టు రక్తం స్రవించడం ప్రారంభం కాగానే పావురాయి పెంటను బియ్యం కడుగు నీటితో ఇస్తే, వెంటనే స్రావం ఆగి పోతుంది.

మహుఅ సిఆకువళఅకన్ద(చుణ్ణ) పాణం పరిబ్భమఇ గబ్భే,
మహిళాణ హరఇ పీడం పరి(పి?షే)ఓ సీఅళో తహఅ. 305

మధుక సితా కువలయ కన్ద చూర్ణపానం పరిచ్యుతే గర్భే,
మహేళానాం హరతి పీడాం పరిషేకః శీతల స్తథా చ.

మధుయష్టి సితోత్పల మూలానాం సమాంశానాం చూర్ణస్య పానీయేన సహ పానం స్త్రీణాం గర్భచ్యుతౌ సత్యాం వేదనాం నివారయతి శిశిరశ్చ పరిషేక ఇతి.

అతిమధురం, చక్కెర, కలువదుంప సమాంశాలుగా నూరి నీళ్ళతో ఇస్తే గర్భస్రావం వల్ల కలిగిన నొప్పి పోతుంది. చల్లటి నీళ్ళతో స్నానం కూడ ఈ బాధను తగ్గిస్తుంది.[1]

కఢిఅరణాళపీఅం సిన్ధుబ్భవ హింగుచుణ్ణ మబళాణ,
తురిఅం కరేఇ పసవం కడిబద్ధా మాతుళ జడవ్వ. 306

1. మూలంలోను, ఛాయలోను మధుకసితా అని దీర్ఘాంతంగానే ఉంది. కాని వ్యాఖ్యాత మధుయష్టి సితోత్పల మూలానాం అన్నాడు. యష్టిమధుకం, తెల్ల చక్కెర, కలువదుంప అయి వుంటుంది.

క్వథితారనాల పీతం సిన్ధూద్భవ(హిఙ్గు) చూర్ణ మబలానామ్,
త్వరితం కరోతి ప్రసవం కటిబద్ధా మాతుల జటా వా.

సైన్ధవలవణ బాహ్లికయో శ్చూర్ణం క్వథితకాఞ్జికేన సహ పీతం స్త్రీణా మాశు గర్భమోక్షం కరోతి. అథవా హకవల్లభస్య మూలం స్త్రీనితమ్బే గ్రథిత మేవం కరోతి.

సైంధవలవణం, ఇంగువ పొడి సమపాళ్ల కాచిన గంజితో పుచ్చుకుంటే ప్రసవం త్వరగా అవుతుంది. గర్భిణి ఉమ్మెత్తవేరును నడుముకు కట్టుకుంటేను ప్రసవం త్వరగా అవుతుంది.

ఏక్కం సురఅరు వాఅస మోరఅ మూళాణ విహిపరిగ్గహిఅం,
మహిళాణ కడిణిబద్ధం సుహ పసవం కుణఇ ణిమిసేణ. 307

ఏకం సురతరు వాయస మయూర మూలానాం విధిపరిగృహీతమ్,
మహేలానాం కటి(ని)బద్ధం సుఖప్రసవం కరోతి నిమిషేణ.

సురతరుః పారిభద్రకః తథా వాయసజఙ్ఘా తథా అపామార్గః ఏతన్మూలానా మేకం స్త్రీణాం నితమ్బగ్రథితం సుఖేన శీఘ్రఞ్చ ప్రసవం కరోతీతి (విధిరక్షతి?).

దేవదారు, గురివెంద, ఉత్తరేణి వేళ్ళలో దేనినైనా నడుముకు కట్టుకొన్న గర్భిణి సుఖంగాను, త్వరగాను ప్రసవిస్తుంది,

వాఢాఏ మోరఅస్స వ మూళం మహిళాణ జోణి ణిహిత్తం,
కుణఇ సుహం విఅ పసవం దుక్ఖప్పసవాణ వి ఖణేణ. 308

భఙ్గ్యాః అపామార్గస్య వా మూలం మహేలానాం యోని వినిహితమ్,
కరోతి సుఖ మేవ ప్రసవం దుఃఖప్రసవానా మపి క్షణేన.

భఙ్గ్యా అపామార్గస్య (వా) మూలం స్త్రీణాం వరాఙ్గనిక్షిప్తం సక్లేశ ప్రసవానా మప్యక్లేశేనైవ శీఘ్రం గర్భమోక్షం సమ్పాదయతీతి.

గంజాయివేరుగాని, ఉత్తరేణి వేరుగాని గర్భిణీ స్త్రీల యోనిలో పెడితే, కష్టంగా ప్రసవించేవారు కూడ సుఖంగాను, త్వరగాను ప్రసవిస్తారు.

జఇ తం మోరఅమూళం పావో కుట్టిఇ సముద్ధరిజ్జన్తం,
తా పసవిహిఇ కుమారీం మహిళా తణఅం అకుట్టమ్మి. 309

యది తన్మయూరమూలం తదానీం ఖణ్డ్యతే సముద్ధ్రియమాణమ్,
తత్ ప్రసోష్యతే కుమారీం మహిళా తనయ మఖణ్డితే.

యది తదపామార్గమూలం పూర్వోక్తప్రయోగా(ర్థ) మున్మూల్యమానం తదానీమేవ త్రుట్యతి తన్నారీ కన్యాం జనయిష్యతీతి జ్ఞేయమ్. అత్రుటితే తూద్ధృతే పుత్రమితి.

పైన చెప్పిన ప్రయోగంకోసం భూమినుంచి లాగివేస్తున్న ఉత్తరేణివేరు మధ్యన తెగితే, ఆడపిల్ల పుడుతుందని, తెగకుండా అప్పనంగా వస్తే మగపిల్లవాడు పుడతాడని తెలుసుకోవాలి.

పుట దడ్ఢ సప్పకఞ్చుఅ మసిణ మసీ కుసుమసార భరిఅచ్ఛి,
ఝ(త్తి) విసళ్ళా జాఅఇ గబ్భవఈ మూఢగబ్భా వి. 310

పుటదగ్ధ సర్పకఞ్చుక మసృణ మషీ కుసుమసార భరితాక్షీ,
ఝగితి విశల్యా జాయతే గర్భవతీ మూఢగర్భాపి.

అంతర్ధూమదగ్ధేన భుజగనిర్మోకేన కృతం యత్ సూక్ష్మ పిష్టం (భరితే? తేన) మాక్షికమిశ్రితేన పూరితనేత్రా అపమార్గపరివృత్తగర్భాపి స్త్రీ తత్కాల మేవ విగతశల్యా సమ్పద్యతే. సుఖేన శీఘ్రం ముఞ్చతీత్యర్థః.

పుటంలో కాలిన పాము కుబుసం మసిని తేనెలో మెత్తగా చాది కంటికి నిండుగా పెట్టుకుంటే సక్రమంగా లేక అడ్డదిడ్డంగా వున్న గర్భస్థశిశువు కూడ త్వరగా, సుఖంగా బయటపడుతుంది; ప్రసవ వేదనా విముక్తురా లవుతుంది.

థోఏణ చ్చిఅ ణిపడఇ (పు?కు)లిసచ్ఛీరేణ సీసణిహిఏణ,
మహిళాణ గబ్భసళ్ళం సరపుఙ్ఖా మూళిఆఏ (ణ?వ). 311

స్తోకే నైవ నిపతతి కులిశక్షీరేణ శీర్షనిహితేన,
మహేలానాం గర్భశల్యం శరపుఙ్ఖా మూలికాయా వా

సుధాక్షీరేణాల్పేనాపి మూర్ధన్యస్తేన స్త్రీణాం జరాయుః కేవలగర్భరహితో వా నిపతీతి. అథవా బాణపుఙ్ఖాయా మూలేన శిరసి న్యస్తేన ఏవం భవతీతి.

జెముడుపాలు కొంచెంగానైనా తలపై పెడితే, ప్రసవించిన స్త్రీల మావి త్వరగా పడిపోతుంది. వెంపలి వేరును ప్రసూత తలపై పెట్టినా ఆ విధంగానే మావి పడిపోతుంది.

పడఇ పహావేణ చ్చిఅ గబ్భో మహిళాణ జోణిధరిఆఏ,
(అవరాజిఆఏ సిఆఏ (కాఅదణి).... జాఆ వా జడాఏ. 312

(పతతి ప్రభావేణైవ గర్భో మహిళానాం యోనిధృతాయాః,
అపరాజితాయాః సితాయాః కాకాదనీ .. జాయా వా జటాయాః.)

ఆర్ద్రాయాః శ్వేతాపరాజితాయా జటామూలేన వీక్షమాత్రేణైవ మహేలానాం గర్భః ప్రవర్తతే కీదృశ్యాః అంతర్యోన్యాజ్ఞస్థాపితయా. అథవా కాకాదన్యాః శిఫయైవం కృతయా గర్భః పతతీతి.

పచ్చి తెల్లదింటెన వేరును యోనిలో పెట్టుకొన్న వెంటనే ప్రసవం సుఖంగా అవుతుంది. తెల్ల గురివెంద వేరుతోను ఆపనే జరుగుతుంది- యోనిలో పెట్టుకుంటే ప్రసవం సుఖంగా వెంటనే అవుతుంది.[1]

పాడేఇ జరసణాహం మఅం పి గబ్భం జరం (చ) పాడేఇ,
మహిళాణ చరణచూడం ఉత్తరిణీ మూళిఆ వఇఅం. 313

పాతయతి జరాసనాథం మృత మపి (గర్భం జరాం చ) పాతయతి,
మహేళానాం చరణ న్యస్త ముత్తరిణీ మూలికా వలయమ్.

---

1. కాకాదనికి ధన్వంతరి నిఘంటువులో కాసర అని అర్థమిచ్చారు. మూలంలో ఈ ఆర్యకు ఛాయలేదు. చుక్కలు పెట్టి వదలివేశారు.

ఉత్త(రస్యా?రిణ్యా) ఉష్ట్రివారుణ్యా మూలం వలయాకృతం పయోక్షిప్తం స్త్రీణాం తత్కాలమేవ జరాయుసహితం విపన్నమపి గర్భం పాతయతి. తస్మిన్ వా పూర్వపచితం శిష్టం(?) జరాయుమపి పాతయతి.

అడవిమొల్ల వేరును గర్భిణి కాళ్ళకు కడియాలుగా చుడితే, వెంటనే మావితోపాటు మృతగర్భంకూడ పడిపోతుంది. వ్యాఖ్యానంలోని పయోక్షిప్తం పదయోః క్షిప్తం కావచ్చును.

దరచుణ్ణిఅ గోసేణాథఅమూళ మూళఖణ్డేణ(?) జోణివిణిహిఏణ
రమణీణ తక్ఖణచ్చిఅ ణిపడఇ గబ్భోపవేవన్తో. 314

(దరమూర్ణిత గోరసేన ఆథకమూల ఖణ్డేన యోనివినిహితేన,
రమణీనాం తత్క్షణ మేవ నిపతతి గర్భః ప్రవేపమానః.)[1]

(...దరమూర్ణిత గోరసేన వరాఙ్గన్యస్తేన తత్కాలమేవ గర్భం ప్రవర్తయతీతి.

కందివేరును ఆవుపాలతో నూరి యోనికి పూసుకుంటే, వెంటనే గర్భం ముందుగా రావడం ప్రారంభమవుతుంది.

జజ్జరిఅ తిళ్ళ తుమ్బిఅ పుణణ్ణవా (స)రసమూళ ఖణ్డేణ,
గబ్భాసఅ ముహ ఛిత్తేణ పడఇ గబ్భో ముహుత్తేణ.[2] 315

(జర్జరిత తైల తుమ్బికా పునర్నవా సరస మూలఖణ్డేన,
గర్భాశయ ముఖ క్షిప్తేన పతతి గర్భో ముహూర్తేన)

జర్జరిత తైలాభ్యక్త మార్ద్రం వర్షాభూమూలం గర్భగ్రహణీ వదననిక్షిప్తం ప్రవర్తయతి గర్భం శీఘ్రమేవేతి.

చేదు సొ్త్ర పచ్చివేరును, తెల్లగలిజేరు పచ్చివేరును నూనెలో నలగ్గొట్టి గర్భాశయద్వారంలో ఉంచితే, ముహూర్త మాత్రి కాలంలోనే ప్రసవమవుతుంది.

---

1. దీనికి ఛాయలేదు. వ్యాఖ్యలో గ్రంథపాఠాలున్నాయి.
2. దీనికి ఛాయలేదు.

మఇరా మణ్డాళోళిఅ పురాణగుళ సురసపత్త సరసేహి,
పీఏహి జాఇ ణాసం వరంగసూళం పసూఆణ. 316

మదిరా మణ్డాలోలిత పురాణగుడ సురసపత్ర స్వరసాభ్యామ్,
పీతాభ్యాం యాతి నాశం వరాఙ్గశూలం ప్రసూతానామ్.

(మదిరా) స్వచ్ఛభాగేన మిశ్రితో యో జీర్ణగుల మజ్జుకాపల్లవ గుణని ష్యన్దః తాభ్యాం గులస్య కర్షో ద్రవద్రవ్యపలత్రయేణేతి మాత్రయా మిశ్రీకృతః పీతాభ్యాం వృత్తప్రసవానాం నారీణాం ప్రసవజనితా వేదనా నశ్యతీతి.

మద్యంమీది పై తేటతో బెల్లం ఒక కర్ష ప్రమాణం, తులసి స్వరసం మూడు పలాలు బాగా కలిపి కలియబెట్టి తాపితే స్త్రీలకు ప్రసవించిన తర్వాత కలిగే నొప్పి తగ్గిపోతుంది.

ణాసఇ వరఙ్గవిఅణా పుణణ్ణవా మోరఅణ ఏక్కాస్స,
సరసేణ ఝత్తి దఢ దూసహా వి అన్తో ణిహిత్తేణ. 317

నశ్యతి వరాఙ్గవేదనా పునర్నవా మయూరకయో రేకస్య,
స్వరసేన ఝటితి దృఢ దుస్సహా ప్యన్తర్నిహితేన.

వర్షాభ్వా అపామార్గస్య చ మధ్యా దేకతరస్య స్వరసే నిజనిష్యన్దేన యోన్యన్తరనిక్షిప్తేన స్త్రీణాం తీవ్రమపి యోనిశూలం తత్కాలమేవ నివర్తతఇతి.

తెల్ల గలిజేరు స్వరసం గాని, ఉత్తరేణి స్వరసంగాని యోనిలో లేపం చేస్తే స్త్రీల మర్మాంగశూల వెంటనే పోతుంది.

విఉడేఇ జోణి విఅణం పఞ్చఙ్గుళ తిళ్ళ తిమ్మిఅం తూళం,
అన్తో ణిహిఅ వ్వ ఫుడం సజ్జా అళమ్బుసా రఇఅ. 318

విఘటయతి యోనివేదనాం పఞ్చాఙ్గుల తైల సిక్తం తూలమ్,
అన్తర్నిహితో వా స్ఫుటం శమ్యాలమ్బుసా రచితః.

కార్పాసపిఙ్చమ్ ఐరణ్డకమూలబీజతైలాభ్యక్తం యోన్యన్తరన్యస్తం తచ్ఛూలం శమయతి. అథవా శ్రీవణశీర్షకే(ణ) (కేశ?శ్లక్ష్ణ) చూర్ణీకృతేన ఘృత

ఉత్త(రస్యా?రిణ్యా) ఉష్ట్రివారుణ్యా మూలం వలయీకృతం పయోక్షిప్తం స్త్రీణాం తత్కాలమేవ జరాయుసహితం విపన్నమపి గర్భం పాతయతి. తస్మిన్ వా పూర్వపచితం శిష్టం(?) జరాయుమపి పాతయతి.

అడవిమొల్ల వేరును గర్భిణి కాళ్ళకు కడియాలుగా చుడితే, వెంటనే మావితోపాటు మృతగర్భంకూడ పడిపోతుంది. వ్యాఖ్యానంలోని పయోక్షిప్తం పదయోః క్షిప్తం కావచ్చును.

దరచుణ్ణిఅ గోసేణాఢఅమూళ మూళఖణ్డేణ(?) జోణివిణిహిఏణ
రమణీణ తక్ఖణచ్చిఅ ణిపడఇ గబ్భోపవేవన్తో. 314

(దరచూర్ణిత గోరసేన ఆఢకమూల ఖణ్డేన యోనివినిహితేన,
రమణీనాం తత్క్షణ మేవ నిపతతి గర్భః ప్రవేపమానః.)[1]

(..దరచూర్ణిత గోరసేన వరాఙ్గన్యస్తేన తత్కాలమేవ గర్భం ప్రవర్తయతీతి.

కందివేరును ఆవుపాలతో నూరి యోనికి పూసుకుంటే, వెంటనే గర్భం ముందుగా రావడం ప్రారంభమవుతుంది.

జజ్జరిఅ తెళ్ళ తుమ్బిఅ పుణణ్ణవా (స)రసమూళ ఖణ్డేణ,
గబ్భాసఅ ముహ ఛిత్తేణ పడఇ గబ్భో ముహుత్తేణ.[2] 315

(జర్జరిత తైల తుమ్బికా పునర్నవా సరస మూలఖణ్డేన,
గర్భాశయ ముఖ క్షిప్తేన పతతి గర్భో ముహూర్తేన)

జర్జరిత తైలాభ్యక్త మార్ద్రం వర్షాభూమూలం గర్భగ్రహణీ వదననిక్షిప్తం ప్రవర్తయతి గర్భం శీఘ్రమేవేతి.

చేదు సొరకాయ పచ్చివేరును, తెల్లగలిజేరు పచ్చివేరును నూనెలో నలగ్గొట్టి గర్భాశయద్వారంలో ఉంచితే, ముహూర్త మాత్ర కాలంలోనే ప్రసవమవుతుంది.

---

1. దీనికి ఛాయలేదు. వ్యాఖ్యలో గ్రంథపాతాలున్నాయి.
2. దీనికి ఛాయలేదు.

మఇరా మణ్డాలోళిఅ పురాణగుళ సురసపత్త సరసేహి,
పీఏహి జాఇ ణాసం వరంగసూళం పసూఆణ. 316

మదిరా మణ్డాలోలిత పురాణగుడ సురసపత్ర స్వరసాభ్యామ్,
పీతాభ్యాం యాతి నాశం వరాఙ్గశూలం ప్రసూతానామ్.

(మదిరా) స్వచ్ఛభాగేన మిశ్రితో యో జీర్ణగుల మఞ్జుకాపల్లవ గుణని ష్యన్దః తాభ్యాం గులస్య కర్షో ద్రవద్రవ్యపలత్రయేణేతి మాత్రయా మిశ్రీకృతాభ్యాం పీతాభ్యాం వృత్తప్రసవానాం నారీణాం ప్రసవజనితా వేదనా నశ్యతీతి.

మద్యంమీది పై తేటతో బెల్లం ఒక కర్ష ప్రమాణం, తులసి స్వరసం మూడు పలాలు బాగా కలిపి కలియబెట్టి తాపితే స్త్రీలకు ప్రసవించిన తర్వాత కలిగే నొప్పి తగ్గిపోతుంది.

ణాసఇ వరఙ్గవిఅణా పుణణ్ణవా మోరఆణ ఏకస్స,
సరసేణ ఝత్తి దఢ దూసహా వి అన్తో ణిహిత్తేణ. 317

నశ్యతి వరాఙ్గవేదనా పునర్నవా మయూరకయో రేకస్య,
స్వరసేన ఝటితి దృఢ దుస్సహా ప్యన్తర్నిహితేన.

వర్షాభ్వా అపామార్గస్య చ మధ్యా దేకతరస్య స్వరసే నిజనిష్యన్దేన యోన్యన్తరనిక్షిప్తేన స్త్రీణాం తీవ్రమపి యోనిశూలం తత్కాలమేవ నివర్తతఇతి.

తెల్ల గలిజేరు స్వరసం గాని, ఉత్తరేణి స్వరసంగాని యోనిలో లేపం చేస్తే స్త్రీల మర్మాంగశూల వెంటనే పోతుంది.

విఉడేఇ జోణి విఅణం పఞ్చఙ్గుళ తెళ్ళ తిమ్మిఅం తూళం,
అన్తో ణిహిఅం వ్వ ఫుడం సజ్జా అళమ్బుసా రఇఅం. 318

విఘటయతి యోనివేదనాం పఞ్చాఙ్గుల తైల సిక్తం తూలమ్,
అన్తర్నిహితో వా స్ఫుటం శమ్యాలమ్బుసా రచితః.

కార్పాసపిఞ్ఛమ్ ఐరణ్డకమూలబీజతైలాభ్యక్తం యోన్యన్తరన్యస్తం తచ్ఛూలం శమయతి. అథవా శ్రవణశీర్షకే(ణ) (కేశ?శ్లక్ష్ణ) చూర్ణీకృతేన ఘృత

భర్జితేన సమ్పాదితం సద్ యావకసారం ప్రాయః తద్వశాత్ కలాఖ్యయా ప్రసిద్ధం యోనిశూలం నాశయతి సంయావవిరచనే ద్వివిధా యుక్తిరస్తి తప్తఘృతమధ్యే శ్రవణశీర్షచూర్ణం భృష్టం కృత్వా తత ఉద్ధృత్య పానీయపిష్టం పిణ్డీకృత్య యథా సుఖావహం ఘృతాభ్యక్తం యోనౌ సంయోజ్య మిత్యేకః ప్రకారః ద్వితీయస్తు పానీయేన సూక్ష్మపిష్టం పిణ్డీకృత్య తప్తఘృతేనార్ద్రీకృతం పూర్వవత్ యోనౌ సంయోజ్య తథా నివేశ్యమితి.

దూదిపింజను ఆముదపువేరు, విత్తుల తైలంలో తడిపి మర్మాంగంలో పెడితే మర్మాంగశూల తగ్గుతుంది. లేక బోడతరం మెత్తగా నూరి నేయిలో వేయించి కోపు (కడ్డీ)గా చేసి మర్మాంగంలో పెడితే కలా అనే యోనిశూల తొలగుతుంది. ఈ కోపులు (సంయావం) చేయడంతో రెండు పద్ధతులున్నాయి: ఒకటి– కాగుతున్న నేతిలో బోడతరం పొడివేసి వేయించి దానిని నీటిలో నూరి ముద్ద చేసి కోపుగా చేసి నేతిలో తడిపి మర్మాంగంలో పెట్టుకోవడం. రెండు– బోడతరాన్ని మొదట నీటిలో మెత్తగా నూరి ముద్దచేసి వేడినేతితో తడిపి పూర్వం వలె కోపులుచేసి మర్మాంగంలో పెట్టుకోవడం.[1]

అవహరఇ జవక్ఖారో పక్కళ్ళం సూఇఆణ మహిళాణ,
కడిఅం జళేణ ఘఏణ వ పీఅం వేరం విసాఓ వ్వ. 319

అపహరతి యవక్షారం పక్కల్లం సూతికానాం మహేలానామ్,
క్వథితం జలేన ఘృతేన వా పీతం వీర్యం విషాద ఇవ.

వృత్తప్రసవానాం యాదృశం శూల ముత్పద్యతే తస్య పక్కల్లమిత్యాఖ్యా. తద్ యవశూకః కఫాదికానాం క్వథితతోయేన వా పీతం ఘృతేన వా అవలేహ యోగ్యం కృత్వా క్రమాత్ పానావలేహనోపయుక్తః శమయతి. స్పష్ట ముపమాన మితి.

1. వ్యాఖ్యాత బోడతరం కోపుచేసే విధానం వివరించడంలో యావకసారం అని సంయావపదానికి మారుగా వాడాడు. సంయావమంటే కోపులు, కడ్డీలుగా చేయడం. యావకసారం అనే పదానికి కోపు అనే అర్థం లేదు. అక్కడి సందర్భాన్నిబట్టి దానికి ఆ అర్థం చెప్పాలి. లేఖకుడు ప్రమాద వశాత్తు సంయావానికి మారుగా యావకసారం అని వ్రాసి వుంటాడు.

ప్రసవించిన తర్వాత స్త్రీలకు కలిగే నొప్పిని మక్కల్ల అంటారు. (పక్కలి అని మూలం) కఫాదిదోష ప్రకోపాన్ని బట్టి వచ్చిన ఆ దోషం యవక్షారాన్ని కాచిన నీటితోగాని, నేతితోగాని సేవిస్తే తొలగుతుంది. పరాక్రమాన్ని విషాదం హరించివేసినట్టు. ఎంతటి పరాక్రమాన్నయినా దుఃఖం అణచివేస్తుంది.

దుద్ధేణ కళమతణ్డుళచుణ్ణం పీఓ విదారికన్దో వా,
సత్తాహం దుద్ధరఆఏ కుణఇ దుద్ధం పసూఆఏ. 320

దుగ్ధేన కలమతణ్డులచూర్ణం పీతో విదారికన్దో వా,
సప్తాహం దుగ్ధరతాయాః కరోతి దుగ్ధం ప్రసూతాయాః.

గోక్షీరేణ సదృశకాలం శాలే స్తణ్డులానాం సుబ్బన్ధి పిష్టం సప్తదినాని పానేనోపయుక్తం జాతాపత్యాయాః అల్పక్షీరాయాః క్షీరవృద్ధిం కరోతి. (తథా విదారికన్దం వా) తాన్యేన సప్తదినాని క్షీరప్రధానమేవ భుఞ్జానాయాః భరితస్తనీ యుక్తం కార్యమితి(?).

పాలు పడని బాలింత ఆవుపాలతో బియ్యపిప్పిండిని వారం దినాలు సేవిస్తే పాలు పడుతుంది. క్షీరకాకోళిని వారంపాటు ఆవుపాలలో, ఆవుపాలు ప్రధానాహారంగా పుచ్చుకుంటేను పాలు పడుతుంది.

కుక్కురమద్దఅమూళం చవ్విఅ ధరిఅం ముహమ్మి మహిళాఏ,
హరఇ థణకీడఏ కుణఇ (థ)ణ్ణరిద్ధిఞ్చ సత్తాహా. 321

కుక్కురమర్దకమూలం చర్విత ధృతం ముఖే మహేలాయాః,
హరతి స్తనకీటకాన్ కరోతి స్తన్యర్ద్ధిఞ్చ సప్తాహాత్.

కుక్కురమర్ద్దకస్య రామశీతలికాయా మూలం తచ్చూర్ణితం సదా ఆస్యాన్తరస్థాపితం నార్యాః కు(చయో)రుత్పన్నాన్ క్షీరదోషకృతాన్ కణ్ణకప్రాయాన్ వికారాన్ నాశయతి, క్షీరఞ్చ వర్ధయతి సప్తదినాన్యుపయుక్తమితి.

గూడపాల వేరును బాలింత నమిలి వారంపాటు నోటిలోనే పెట్టుకుంటే, చనుబాలదోషంవల్ల రొమ్ములలో కలిగే గ్రంథి సమానమైన శల్యాలు పోయి, స్తన్యవృద్ధి కలుగుతుంది.

హరఇ విసాహామూళం థణవిఅణం కామిణీణ లేవేణ,
తణఅభవం సహూిద్దో మయూరికద్ధో వ్వ ణిమిసేణ. 322

హరతి విశాలామూలం స్తనవేదనాం కామినీనాం లేపేన,
తనయభవాం సహరిద్రః కుమారికన్దో వా నిమిషేణ.

స్త్రీణా మపత్యవిపత్త్యాదివ్యథాదిజాం కుచపీడా మిన్ద్రవారుణీమూలం పానీయపిష్టం విలేపేనోపయుక్తం నాశయతి. అథవా పిణ్డహరిద్రా సహితం ఫలకుమారీమూల మేవోపయుక్తం అతిశీఘ్రమేవ కరోతీతి.

ఏటిపుచ్చవేరును నీటితో నూరి సంతానంపోయి పాలు గడ్డకట్టడంవల్ల బాధపడే స్త్రీలు రొమ్ములకు లేపనంచేస్తే బాధపోతుంది. లేక కలబందగడ్డను పసుపుతో నూరి పూసినా బాధతగ్గుతుంది.

తణుఈకరేఇ మజ్ఝం పీఅం మహిఏణ మాహవీమూళం,
లీఢవ్వ ణిసావిరమే కసేరుఅం ఘఅ మహుమ్మీసమ్. 323

తనూకరోతి మధ్యం పీతం మథితేన మాధవీమూలమ్,
లీఢం వా నిశావిరామే కశేలుకం ఘృత మధూన్మిశ్రమ్.

మాధవ్యా అతిముక్తకలతాయా మూలం తక్రేణ సహ పీతం స్త్రీణా ముదరం (తనూకరోతి). అథవా గోఘృతమాక్షికాభ్యాం మిశ్రితం కమ్పిల్లకం మాచితం చూర్ణీకృత్య సదవలేహనోపయుక్త మేవం కరోతి.

పూవుల గురువెందవేరును మజ్జిగలో నూరి తాగితే స్త్రీలకు పొట్ట కరిగి నడుము సన్నబడుతుంది. నమ్మదుంపను మెత్తగా చూర్ణంచేసి ఆవునేయి, తేనెలతో కలిపి పుచ్చుకొంటేనూ కడుపు కరిగి నడుం సన్ననౌతుంది.

గోమఅ విరుక్ఖిఆఇం జళవట్టిఅ సఘఅ వరణఅ దళేహి,
ఉవ్వట్టిఆఇ బహుసో కక్కసిఆణం విణాసన్తి. 224

గోమయ విరూక్షితాని జలవర్తిత సఘృత వరణక దలైః,
ఉద్వర్తితాని బహుశః కిక్కిసికాని (వినశ్యంతి).

(కిక్కిసికాని) గ్రన్థికా త్వగ్భేద జలవైరూప్యహేతవో రోగవిశేషాః గోశకృతా ప్రథమం విరూక్షత్వం ప్రతిపాదితాని పశ్చాత్ గోఘృతసంయుక్తైః వరణవృక్ష(స్య) శ్వేతపుష్పాఖ్యస్య పత్రైః తోయపిష్టైః పునఃపునఃకృతై రుద్వర్తనైః శామ్యన్తి.

దేహంమీద పుట్టిన పులిపిర్లు మొదట ఆవుపేడ పూసి, ఉలిమిడి ఆకులను నీటిలో మెత్తగా నూరి ఆవునేతితో కలిపి పలుమారు పూస్తూవుంటే అణగి పోతాయి

కప్పాసబీఅ సాహిఅ ఘఅపోటీ జోణి సూళ మవహరఇ,
మూసిఅ పిసిఅ విపక్కం తేళ్ళం (వ) వరంగ విబ్భంసం. 325

(కార్పాసబీజ సాధిత ఘృత పోటీ యోనిశూల మపహరతి,
మూషిక పిశిత విపక్వం తైలమివ వరాఙ్గవిభ్రంశమ్.)

కార్పాసబీజై స్సాధితేన ఘృతేనాక్తా కార్పాసబీజచూర్ణేనావచూర్ణితా పోటీ కార్పాసాదిపిచు రుష్ణీకృతా యోనౌ సమర్పితా తచ్ఛూలం నివర్తయతి, యథా ఉన్దురుమాంససిద్ధం తైలం వరాఙ్గస్య బహిర్నిస్సరణరూపేణ విభ్రంశ మభ్యఙ్గా న్నివర్తయతి ఘృతతైలపాకవిధి స్సామాన్యేనోక్త ఇతి.

విధ్యుక్తంగా తయారుచేసిన నేతిలో పత్తివిత్తుల పొడిని నూరి కోపుచేసి, స్త్రీల మర్మాంగంలో పెడితే మర్మాంగం నొప్పి పోతుంది. దీనికి ఉపమానంగా మరొక యోగం చెప్పాడు రచయిత. ఎలుక మాంసంతో తైలపాక విధితో సిద్ధమైన తైలం మర్దించడంవల్ల స్త్రీలకు కలిగే యోని భ్రంశం (గూద) నయ మవుతుంది. యోనిభ్రంశం ఎలా నయమవుతుంతో అలాగే యోనిశూల పోతుం దని ఉపమానం.

పవిసఇ ణిక్కన్తా వి ఖు కారళ్ళీకన్ద లేవిఅ జోణీ,
సఢిలా వి హోఇ గాఢా సురగోవఅ (ఘఅ) కఅబ్భంగా. 326

ప్రవిశతి నిర్గతా పి ఖలు కారవల్లీకన్ద లేపితా యోనిః,
శిథిలా (పి) భవతి గాఢా సురగోపక (ఘృత) కృతాభ్యఙ్గా.

బహిఃప్రసృతమపి స్త్రీణాం వరాఙ్గ మన్తఃప్రవిశతి ప్రకృతిస్థం భవతి కారవల్లీ నిష్పర్ణ్యాయా తన్మాత్రేణ జలపిష్టేన కృతలేపం సత్. తథాపి శిథిలా సప్రస్తాపి గాఢా దృఢా భవతి యోనిః ఇంద్రగోపాఖ్యః కీటం తచ్చరీర చూర్ణ యుతేన ఘృతేనాభ్యక్తా భవతీతి.

పొట్టికాకరగడ్డను నీళ్ళలో నూరి పూస్తే గూద లోపలికి ఈడ్చుకుపోతుంది. మర్మాంగం మునుపటిలాగే అవుతుంది. దానివల్లకూడ ప్రకృతిస్థం కాకపోతే. మర్మాంగం శిథిలమై ముందుకు జారివుంటే, ఆరుద్రపురుగులను ఎండబెట్టి నేతితో కలిపి పూస్తే, లోపలికి లాక్కుపోవడమే కాక గట్టిగా బిగుసుకుపోతుంది.

మాఆఫళ మహు కప్పూర పూరిఅం హోఇ కామిణీజణస్స,
చిరగళిఅ జోవ్వణస్స వి వరంగ మఇగాఢ సోమాళమ్. 327

మాయాఫల మధు కర్పూర పూరితం భవతి కామినీజనస్య,
చిరగలిత యౌవనస్యాపి వరాఙ్గ మతిగాఢ సుకుమారమ్.

మాయాఫలాని ప్రసిద్ధాని తై స్తథా మాక్షికఘనసారాభ్యాం భరితం స్త్రీ (జనస్య) బహువృద్ధస్యాపి వరాఙ్గం విగతశైథిల్యం మృదుస్పర్శం చ భవతి.

మాయాఫలపుకాయలను తేనెతోను, కర్పూరంతోను మెత్తగా నూరి మర్మాంగంలో పెట్టుకుంటే వయసు మళ్ళిన స్త్రీలకు కూడ మర్మాంగం చాల బిగువుగాను, మృదువుగాను అవుతుంది.

ధాఅఇ తురఙ్గగన్ధా కారాఅణి ఖఉర సాహిఅం సళిళమ్,
పక్ఖాళణేణ జోణిం కుణఇ గాఢగ్గం సుఇరం(?). 328

ధాతకి తురఙ్గగన్ధా కారాయణి నిర్యాససాధితం సలిలమ్,
ప్రక్షాళనేన యోనిం (కరోతి గాఢాగ్రం సుచిరమ్.)

ధాతకీ తురఙ్గగన్ధా కారాయణి నిర్యాససాధితం సలిలం ప్రక్షాలనేన ప్రయుక్తం బహుకాలం తస్య శైథిల్యం నివారయతీతి.

ఆరె, అశ్వగంధ. కారాయణి(?)– ఈ మూడింటిని పచ్చివి గ్రహించి దంచి రసంతీసి, విధ్యుక్తంగా సిద్ధపరచిన కషాయజలంతో సడలిన స్త్రీ మర్మాం

గాన్ని దినమూ కడుగుతూవుంటే, సడలడం తొలగి, చిరకాలం శైథిల్యం కలుగకుండా వుంటుంది.

ఖర తరణి కిరణ భావిఅ భే(క?)ణ్టఅ రస(ర?వ)ణ్ణ మూసఅ వసాహి,
మణ్డూఅ వసాసహిఓ కుణఇ కుమారత్తణం లేవో. 329

ఖగ తరణి కిరణ భావిత భే(అ?)ణ్టకరస వన్య మూషిక వసాభిః,
మణ్డూకవసాసహితః కరోతి కుమారీత్వం లేపః.

తీవ్రర్కరశ్మిభి ర్భావితస్య భేణ్టకస్య వార్తాకస్య తాలహదస్య (రసేన) తథా దర్దురవసయా తథా (వన్యమూషికావసయా) ఏతైః తుల్యాంశైః కృతో యః స లేపః కుమార్యాః స్సతాః పురుషోపభుక్తాయాః పునః కుమారీత్వ మవి భగ్నయోనిత్వం సమ్పాదయతీతి.

తీవ్రమైన ఎండలో వాడ్చిన వంకాయ రసం, అడవి ఎలుక వస కప్ప వస సమాంశాలుగా తయారయిన లేపం వయసు మళ్ళిన మహిళల సడలిన యోనిని అక్షత యోనుల మర్మాంగంలాగ బిగువుగాను, నవనవలాడేట్టు– కుమారికల మర్మాంగంవలె చేస్తుంది. కుమారికలు పురుషోపభుక్తలయినా, ఈ లేపంవల్ల మరల కుమారీత్వం పొందగలరని– ఉపభోగ చిహ్నాలు కనిపించవని వ్యాఖ్యాత వివరించాడు. మూలోద్దేశం ఈ లేపంవల్ల కుమారికలవలె అవుతారు, వయసు మళ్ళినవారుకూడ– అని కావచ్చు.

మహుఅట్ఠి పఞ్చ పళ్ళవ మాళఇకుసుమేహి రవిఅర విపక్కం,
ణారీ వరఙ్గ గన్ధం ఘఅ మబ్భఙ్గేణ ణాసేఇ. 330

మధుయష్టి పఞ్చ పల్లవ మాలతీకుసుమైః రవికర విపక్వమ్,
నారీ వరాఙ్గ గన్ధం ఘృత మభ్యఙ్గేన నాశయతి.

మధుయష్ట్యా తథా పఞ్చభిః పల్లవైః కపిత్థస్యామ్రస్య జమ్బీరస్య బీజపూరస్య బిల్వస్యేతి పఞ్చానాం వృక్షాణాం పత్రైః తథా సుమనఃపుష్పై రేతైః సప్తభి స్తుల్యాంశైః అష్టగుణం గోఘృతం పక్షమాత్రం సూర్యకిరణైః క్వథితం వరాఙ్గాభ్యఙ్గనా న్నారీణాం తద్దౌర్గన్ధ్యం నాశయతీతి.

అతిమధురం, పంచపల్లవాలు- వెలగ, మామిడి, నిమ్మ, మాదీఫలం, బిల్వం వీటి చిగుళ్లు, జాజిపూవులు సమాంశాలుగా గ్రహించి, వాటికి ఎనిమిదింతలు ఆవునేయి కలిపి పక్షం రోజులు ఎండలో కాచి ఆ నేయిని స్త్రీలు తమ మర్మాంగానికి అంటుకుంటే, మర్మాంగంలోని దుర్గంధం నశిస్తుంది.

అవహరఇ కమల (కువల)అబీఅ విసోసిర జలహర విపక్కం,
దుగ్గన్ధ శిహిల పిచ్ఛిల విసమ వర(ంగ?)త్తణం(?) తేల్లం. 331

అపహరతి కమల కువలయంబీజ విషోసిర జలధరవిపక్వం,
దుర్గన్ధ శిథిల పిచ్ఛిల (విషమ వరాఙ్గత్వం) తైలమ్.

అపహరతి కమలకువలయబీజ విషోసిర జలధర విపక్వం (తైలం) దుర్గన్ధ శిథిల పిచ్ఛిలత్వం తథా వైషమ్యం నిమ్నోన్నతత్వం చ నాశయతీతి.

కమలం గింజలు, కలువగింజలు, బాలింతబోలు, తుంగముస్తలు సమాంశంగా సిద్ధమైన కల్కంతో తయారయిన నూనెతో యోనిని అంటితే, దుర్గంధం, శైథిల్యం, జిగట, ఎగుడు దిగుడు అనే దోషాలు పోతాయి.

పక్ఖాళిఅం సుఖహుసో ణింబకసాఏణ ధూవిఅం పచ్ఛా,
ణిం(బ)చ్ఛల్లీఏ వరఙ్గ కుహర మఇసున్దరం హోఇ. 332

పరిక్షాళితం సుఖహులో నిమ్బకషాయేణ ధూపితం పశ్చాత్,
నిమ్బత్వచా వరాఙ్గకుహర మతిసున్దరం భవతి.

పిచుమన్దక్వాథేన పునఃపున ర్నిర్మార్జితం పశ్చాన్నిమ్బత్వచా దత్తధూపం స్త్రీణాం వరాఙ్గం సౌకుమార్యసౌగన్ధ్యాది గుణయోగా దతిసున్దరం భవతి సమ్పద్యత ఇతి.

వేపాకు కషాయంతో మొదట బాగా కడిగి, తర్వాత వేపచెక్క ధూపం వేస్తే, స్త్రీల మర్మాంగంల సౌకుమార్య సౌగన్ధ్యాది గుణాలు కలిగి సుందరంగా రూపొందుతుంది.

మఅ ససి కుఙ్కుమరసా గురు చ(?) తణ్డుల మళఅ కువళఅ ణహేహి,
సమహూహి లడహకామిణి వరంగధూఓ సముద్దిట్ఠో. 333

మద శశి కుఙ్కుమగసాగురు చ(? తణ్డుల మలయ కువలయ నఖైః,
సమధుభి ర్లటహకామినీ వరాఙ్గధూపః సమాదిష్టః.

ఏతైర్ద్రవ్యై రుత్తమస్త్రీణాం భగధూపన ముక్తమ్ కైర్ద్రవ్యైః మదేన కస్తూరికయా తథా కర్పూరేణ తథా కాశ్మీరేణ తథా బోళేన తథా నఖేన ఏతైస్తుల్యాంశైః మాక్షిక మిశ్రితై రితి.

కస్తూరి, కర్పూరం, కుంకుమపూవు, అగరు, విడంగాలు, చందనం, కలువరేకులు, ఖంచిప్పలు తేనెతో కలిపి చేసిన ధూపం ఉత్తమస్త్రీల మర్మాంగధూపం. (వ్యాఖ్యాత రెండవ పాదంలోని ద్రవ్యాలను వదలి బోళం చెప్పాడు. ఎందుకో ?)

చుణ్ణం హరిఆళ పళాస భూఇఛారేహి రోమణిఉరుమ్బో,
ణాసేఇ లేవిఅమత్తం రసచన్ద మిఅంక సరిసేహి. 334

చూర్ణం హరితాళ పలాశ భూతిక్షా(రేణ?రైః) రోమనికురుమ్బమ్,
నాశయతి లిప్తమాత్రం ......శ్చన్ద్ర మృగాఙ్కసహితైః.

హరితాలం తథా శుకదారుభస్మ తథా యవక్షారమ్ ఏతైః. హరితాలస్య పఞ్చభాగాః (పలాశభస్మ) క్షారయో ర్ద్వౌ భాగౌ. ఇతి మాత్రయా జలపిష్టైః రోమసమూహం లిప్తమాత్రం శాతయతీతి. మృగాఙ్కః కర్పూరః.

అరదళం, మోదుగకర్ర కాల్చి సిద్ధపరచిన క్షారం, రసకర్పూరం, కర్పూరం నీటిలో మెత్తగా నూరి పట్టిస్తే, మర్మాంగంమీది రోమాలు రాలి పోతాయి.[1]

ఉప్పడిఊణ రోమాఇ తుప్పిఅ(?) జస్స హోఇ పేరన్తో,
రోమ రహిఅం వరంగం పత్తిహి కోసంబి తేళ్ళేణ. 335

ఉత్పాట్య రోమాణ్యభ్యక్తో (యస్య) భవతి పర్యన్తః,
రోమ రహితం వరాఙ్గం ప్రతీహి కోశామ్బితైలేన.

1. రసచంద్ర అని మూలంలో వున్నదానిని రసకర్పూరమని అనువదించాను.

యస్య వరాఙ్గస్య రోమాణ్య(ఛాయ?ఛాయ) కౌశామ్ర్యాః కోశాతక్యా బీజసమ్భూతేన తైలేన పర్యన్తభాగే ఉభ్యజ్యతే తద్ వరాఙ్గం నిత్యమేవ రోమవర్జితం భవ త్యత్ర ప్రత్యయం కుర్వితి.

స్త్రీ మరాంగంమీది రోమాలు తొలగించి తుమ్మెద మామిడిముట్టె తైలంతో మర్దిస్తే, ఎవ్వటికీ రోమాలు మొలవవు. నమ్ము.[1]

హాళాహళ కిప్ప ఇచుణ్ణ మీసిఅం సత్తరత్త పరివసిఅం,
సరిసవ తేళ్ళం వ ఇమం కరేఇ అబ్భంగ మత్తేణ 336

హాలాహల పుచ్ఛ విచూర్ణ మిశ్రితం సప్తరాత్ర పర్యుషితమ్,
సర్షపతైలం వేపం కరోత్యభ్యఙ్గమాత్రేణ.

ఇవ ముక్తకార్యం గౌరసిద్ధార్థకతైలం వా అభ్యఙ్గమాత్రేణ సమ్పాదయతి. కీదృశం. బ్రాహ్మణికాఖ్యస్య ప్రాణినః చూర్ణీకృతేన పుచ్ఛేన మిశ్రితం సత్.

నలికిరి తోకను ఎండబెట్టి, పొడిచేసి ఆవనూనెలో వేసి ఏడు రాత్రులు నాననిచ్చి, మొదట రోమాలు తొలగించిన స్త్రీ మర్మాంగాన్ని దానితో బాగా మర్దిస్తే, పూర్వం చెప్పిన పని జరుగుతుంది అంటే, ఇక రోమాలు పెరగవు.

మహు మీస బీజపూరఅదళ దుణ్ణం పిబతి జా పఓసమ్మి,
సా లజ్జావహ మారుఅ ణిరుద్ధ పసరా సుహం సువఇ. 337

మధుమిశ్ర బీజపూరకదళ చూర్ణం పిబతి యా ప్రదోషే,
సా లజ్జావహ మారుతనిరుద్ధ ప్రసరా సుఖం స్వపితి.

మాక్షికేణ మిశ్రం య న్మాతులుఙ్గతరుపత్రాణాం చూర్ణం త దపరాహ్ణ సన్ధ్యాయా మవలేహేన యా ఉపభుఙ్క్తే సా వ్రీలాకరస్య మారుతస్య నిరుద్ధ ప్రవృత్తిః సతీ నిరాశఙ్కత్వాత్ సుఖం స్వపితి సమీపే నిద్రా మనుభవతి.

1. వ్యాఖ్యాత కోశాంబికి కోశాతకి అని అర్థం వ్రాశాడు. కోసంబ మనే ప్రాకృత పదానికి ఛాయ కోశామ్రం అవుతుంది గనుక కోశామ్రమంటే తుమ్మెద మామిడని అర్థం చెప్పాను. చేదు బీరను కూడ వాడుతారు.

నిమ్మాకును చూర్ణంచేసి తేనెలో రంగరించి ప్రదోష సమయంలో పుచ్చుకొనే స్త్రీ సిగ్గుజేసే గాలి ప్రసక్తి లేకుండా (అపానవాయువుల శంక లేకుండా) సుఖంగా నిద్రపోతుంది రాత్రిళ్లు అపానవాయువులు రావడం తొలగి సుఖంగా నిద్రపడుతుంది.

జమ్మదిఅహాహి దిణ్ణో సత్తాహం బాళఆణ సఘిఏహి,
ధూఓ కరేఇ రక్ఖం దాహిణ దిఅ పక్ఖ పిఞ్ఛేహి. 338

జన్మదివాసా దారభ్య (దత్తః) సప్తాహం బాలకానాం సఘృతః,
ధూపః కరోతి రక్షాం దక్షిణ ద్విజ పక్ష పిఞ్ఛైః.

ఉత్పత్తిదినాదారభ్య సప్తదినాని శిశూనా మేతైర్ద్రవ్యైః దత్తః ధూపః గ్రహాదిభ్యో రక్షాం కరోతి.

పసిపాపలకు పుట్టినదినంమొదలు ఏడురోజులవరకు దక్షిణ ప్రాంతంలో పుట్టిన పక్షుల ఈకలు, పింఛాలతో ధూపం వేస్తే గ్రహాదులనుంచి రక్షణ కలుగుతుంది. గ్రహబాధ వుండదు.

విసవాహి భూఅ రక్ఖం మేహం సురహిత్త మంగళావణ్ణం,
కుణఇ సిఅకుట్ఠ మన్తరాపాణఅ విహినా సి(?) డింబాణ. 339

విషవ్యాధి భూతరక్షాం మేధాం సురభిత్వ మఙ్గలావణ్యమ్,
కరోతి సితకుష్ఠ మంతరాపానవిధినా బాలానామ్.

శ్వేత(ప్ర?కుష్ఠస్య) చూర్ణం గోఘృతక్షౌద్రమిశ్రితం జాతమాత్రస్య గృహీత స్తన్యస్యైవ బాలస్యావలేహనత్వేనోపయుక్తం విషాదిభ్యో రక్షాం కరోతీతి.

తెల్ల చెంగల్వకోష్టు చూర్ణాన్ని తేనె, నేతులలో రంగరించి అప్పుడు పుట్టిన బిడ్డకు పెడితే విషాదులవల్ల భయం తొలగి, మేధ పెరిగి, ఒడలు సుగంధయుతంగాను, లావణ్యయుతంగాను ఆవుతుంది.

సిహిచూళఆఏ మూళం అహిమఅర విదప్ప సంగమే గహిఅం,
బాళాణ కణ్ఠబద్ధం సమత్థ గహదోస విద్దవణం. 340

శిఖిచూడాయా మూలం అహిమకర రాహు సఙ్గమే గృహీతమ్,
బాలానాం కణ్ఠ బద్ధం సమస్త గ్రహదోష విద్రావణమ్.

శిఖిచూడా మయూరశిఖా. తస్యా మూలం గ్రహణకాలే స్వీకృతం శిశూనాం గలగ్రథితం సర్వబాలగ్రహభయనివారణమ్. అహిమకరః సూర్యః విడప్పో రాహురితి.

రాహుగ్రస్త సూర్యగ్రహణ సమయంలో పెకలించిన ఉత్తరేణి వేరును పసిపిల్లల మెడలో కడితే, వారికి ఏలాటి బాలగ్రహదోష భయమూ ఉండదు.

సంఖుప్పళ కుట్ఠ వఅ (క?కా)ళాయస ధారణం కుమారాణ,
కుణఇ సఆ సవ్వత్తోరక్ఖం సఅళోపసగ్గేసు. 341

శఙ్ఖోత్పల కుష్ఠ వచా కా(ళవయో?లా యస) ధారణం కుమారాణామ్,
కరోతి సర్వదా సర్వతోరక్షాం సకలోపసర్గేషు.

ఆధిదైవాగిషు సర్వేషూపద్రవేషు జాతేషు సర్వేభ్యో గ్రహాదిదోషేభ్యో బాలానాం రక్షా మేతేషాం ధారణం సమ్పాదయతి. కేషాం. శఙ్ఖస్య సముద్ర జాతస్య కమ్బో రుత్పలస్య కుష్ఠస్య వాప్యస్యైవ తథోగ్రగన్ధాయా స్తథా శస్త్ర స్యైషాం వ్యస్తానాం సమస్తానాం చేతి.

శంఖం. కలువకాడ, చెంగల్వకోష్ఠు, వసకొమ్ము, ఉక్కుముక్క - ఇవన్ని టినిగాని, ఒకటినిగాని పిల్లల మెడలో కడితే, గ్రహాది ఆధిదైవికోపద్రవాలు తొలగిపోతాయి.

రూవిఆదుద్ధ మహోసహ తమ్మాఘుఅ కునడిఆహి ణిమ్మవిఅం,
డింభాణ విళేవణఅం గహగణ ఘణ దోస విద్దవణం. 342

రూపికదుగ్ధ మహౌషధ తామ్రాఘృత కునటీభి ర్నిర్మితమ్,
డిమ్భానాం విలేపనం గ్రహగణ ఘనదోష విద్రావణమ్.

అర్కక్షీరేణ తథా నాగరేణ తథా గోఘృతేన తథా కునట్యా మనశ్శిలయా ఏతై ర్నిర్మితం కృతం సమాలమ్భనం బాలానాం సర్వదుష్టగ్రహబృన్దానాం సతతానాం దోషాణా మపసారణం కరోతీతి.

జిల్లేడుపాలు, శొంఠి, ఆవునేయి, మనశ్శిలలను మెత్తగా నూరి పిల్లలకు నలుగు పెడితే, సర్వదుష్టగ్రహాల తీవ్ర దోషాలు పరుగెత్తిపోతాయి.

సిఅసిన్దువార మూళం పువ్వదిసాసంభవం సముప్పుసఇ,
బా(ళ?ళాణ) గళణిబద్ధం దసణుబ్భవ వేఅణామక్ఖం. 346

సితసిన్దువార మూలం పూర్వదిగ్భవం సముత్పుంసయతి,
బాలానాం గలనిబద్ధం దశనోద్భవ వేదనాదుఃఖమ్.

సితసిన్దువారస్య శ్వేతపుష్పస్య మూలం ప్రాచీదిగ్భాగప్రసృతం కణ్ఠ గ్రథితం సత్ కుమారాణాం దన్తజన్మవ్యథాత్మకం క్లేశ మపహరతీతి.

పూర్వదిక్కున పుట్టిన (పూర్వదిక్కుకు వ్యాపించిన) తెల్లవావిలి వేరును పిల్లల మెడలో కడితే పళ్లు వచ్చేప్పుడు కలిగే బాధ తొలగిపోతుంది.

ఏక్కం దుద్ధళిఆ సంఖపుప్ఫి తుమ్బి యవాస మూళాణ,
బాలాణ కణ్ఠబద్ధం దసణుబ్భవ దుక్ఖ మపహరఇ. 344

ఏకం దుగ్ధలికా శఙ్ఖపుష్పి తుమ్బి యవాషమూలానామ్,
బాలానాం కణ్ఠబద్ధం దశనోద్భవ దుఃఖ మపహరతి.

అర్కపుష్ప్యా స్తథా శఙ్ఖపుష్ప్యాః స్పేరుట్యాః తథా తిక్తాలాబ్వా స్తథా యవాషస్య దీర్ఘమూలస్య సమ్బన్ధినాం మూలానాం అన్యతమం శిశూనాం గలగ్రథితం సద్ దశనోద్భవకాలజాతాం వ్యథాం (శిశూనాం?) శమయతీతి.

క్షీరకాకోళి శంఖపుష్పి, చేదుసొరక్రాయ, రేగడి దూలగొండి వేళ్ళలో ఒక దానిని శిశువుల మెడలో కడితే, పళ్లువచ్చేప్పుడు కలిగే బాధ తగ్గుతుంది.

మహు(ణా) కఅర అపిఞ్జ(ళ) వణ్ణూర-ఓ కరేఇ అవళీఢే,
దన్తగ్గమ మఇతురిఅం బాళాణ ఉవద్దవ విముత్తం. 345

మధునా క్రకర కపిఞ్జళ(ల) వల్లూరకం కరోత్యవలీఢమ్,
దన్తోద్గమ మతిత్వరితం బాలానా ముపద్రవ విముక్తం.

క్రకర కపిఞ్జలయోః సమ్బన్ధి శుష్కమాంసఖణ్డం క్షౌద్రేణ సహ అవలేహనోపయుక్తం కుమారాణాం శీఘ్రమేవ కరో త్యతిసారాద్యుపద్రవరహితం

దశనజన్మ సమ్పాదయతీతి. క్రకర కపిఞ్జలయో రభావే తిత్తిరి లావకౌ గ్రాహ్యా వితి.

కక్కెర, కముజుల మాంసం ఎండించి పొడిచేసి, తేనెతోపాటు పిల్లలకు నాకిస్తే, విరేచనాలు మొదలయిన ఉపద్రవం లేకుండా పళ్లు త్వరగా వస్తాయి. కక్కెర కముజుల మాంసం లభించకపోతే, తీతువుపిట్ట, లావుకపక్షుల (ఈల పిట్టల) మాంసం గ్రహించవచ్చు.

బాళాణ బిళ్ళ ధాఅఇ (గఅ) విప్పళి సబర సళిళ సమబాఓ,
సవ్వాఇసార ధరణో సమహూచుణ్ణో కసాఓ వ్వ. 346

బాలానాం బిల్వ ధాతకీ గజపిప్పలీ శబర సలిల సమభాగః,
సర్వాతిసారధరణః సమధు శ్చూర్ణః కషాయో వా.

మాలూరమజ్జా తథా తామ్రపుష్పా తథా చవికా తథా లోధ్రః తథా బాలక ఇత్యేతేషాం సమభాగో యస్మిం స్తాదృశ శ్చూర్ణో మాక్షికేణ సహ అవలేహనోపయుక్తః అతీసారం సర్వదోషమపి నిరుణద్ధి. అథవా ఏతైరేవ క్వాథః సమాక్షిక ఏవేతి.

మారేడుపళ్ళ గుజ్జు, ఆరెపూవు, ఏనుగుపిప్పళ్లు, లొద్దుగ, కురువేరు సమభాగాలుగా నూరి, తేనెతో పిల్లలకు ఇస్తే, సకల దోషాలున్న అతిసారం కూడ కడుతుంది. లేక పైన పేర్కొన్న వస్తువుల కషాయంగాని తేనెతో యిస్తే అతిసారం కడుతుంది.

ఘణ ఫళిణీ సోవీరఅచుణ్ణో తణ్డుళజళేణ మహుసహిఓ,
అయిసార ఛద్ది తణ్హాఉ హరఇ దిణ్ణో కుమారాణ. 347

ఘన ఫలినీ సౌవీరకచూర్ణో తణ్డులజలేన మధుసహితః,
అతిసార చ్ఛర్ది తృష్ణా హరతి దత్తః కుమారాణామ్.

ముస్తా ప్రియఙ్గు శైలాఞ్జనానాం చూర్ణం జ్యేష్ఠజలేనాలోడ్య తేనైవ సహ మాక్షికేణ పీత మతిప్రవృత్తిం వమిం తృషం చ నాశయతి.

తుంగముస్తలు, ప్రేంకణం, సౌవీరాంజనం పొడిచేసి బియ్యం కడుగు నీళ్ళతో తేనె కలిపి తాగితే, పిల్లల అతిసారవిరేచనం, వాంతులు, దప్పిక తగ్గుతాయి.

ణిపడన్తి క్కిమి వచ్ఛారు(సి)అ డింభస్స ముణ్డిపీఅంతస్స(?),
దాఊణ ఉత్తమఙ్గే సహరు పళాసా బళా మూళం. 348

నిపతన్తి కృమయో వత్సారు(షితా) డిమ్భస్య సుపీతమాత్రస్య(?),
దత్త్వోత్తమాఙ్గే సూక్ష్మ పలాశా బలా మూలమ్.

బాలస్య వచ్ఛారుషితా వ్యాధివిశేషాః మూర్ధ్ని తోయే భవన్తి తేషు కృమయో జాయన్తే. తాః (స్యాః?) సూక్ష్మపత్రియా బలా(యాశ్చ) (తద్రౌది య్యాః?) మూలచూర్ణం శిరసి దత్త్వా స్నాపితస్యైవ (భవన్తి?) తతో నిపతన్తి, తద్వ్రణం చ రోహతి.

పిల్లలకు వత్సారుంషితా అనే వ్యాధి తలలో నీరున్నప్పుడు పుడుతుంది. దానిలో పురుగులు పడతాయి. అడవి జీలకర్రను, ముత్తవపులగం వేరును పొడి చేసి, తలకు పట్టించి స్నానం చేయిస్తే పురుగులు పడిపోతాయి, పుండ్లూ మానుతాయి.[1]

ళక్ఖా సువణ్ణగేరిఅ సవిళఙ్గ సిళా హి దారు రఅణీ(హి),
కుక్కుణిఅ ముత్త(ఇ) పముహ రోఅ హర మఞ్జణం భణిఅం. 349

లాక్షా (ద్రవ?) సువర్ణగైరిక సవిళఙ్గ శిలా హి దారురజనీభిః,
కుఖుణికా ముస్తకీ ప్రముఖ(నయన?) రోగ హర మఞ్జనం భణితమ్.

తరువ్యాధిః తథా సువర్ణగైరికం ప్రసిద్ధం తథా కృమిఘ్నసహితా కునటీ తథా అహిర్నాగకేసరం తథా దార్వీ ఏతైః స్సమాంశైః కృతమఞ్జనం కుకూణక

1. మూలం రెండవపాదం, దానిఛాయ సరిగా లేవు మూలభావం ముండిత పర్యంతస్య అని వుంటే, ఛాయను నాపితపర్యంతస్య అని దిద్దుకుంటే. పుండ్ల పరిసరాల వెండ్రుకలను తొలగించి, క్షౌరంచేసి అని అర్థం చెప్పు కోవచ్చు. వెండ్రుకలు తొలగించి మందువేయడం ఉచితంగా ఉంటుంది.

ముస్తకీ పరిభృశిచక్షూరోగాణాం వినాశన ముక్తమ్ కుకూణకస్య లక్షణ మేవం పఠన్తి :-

"కుకూణకః శిశోరేవ దన్తోత్పత్తినిమిత్తజః,
స్యాత్తేన శిశు రుచ్ఛూన తామ్రాక్షో వీక్షణాక్షమః."

ఇతి. ఏష కుఖుణికా సంజ్ఞయేహోక్తః. ముస్తకాఖ్యస్తు శిశూనాం అన్యేషామపి భవతీ త్యస్య వర్త్మాభ్యన్తరే సూక్ష్మపిటకో నామాదిరూపం(?) లక్షణ మాహుః. పరిముఖగ్రహణేన కృచ్ఛ్రపరిబోధాదీనాం చతుర్విం(శా?శత్య)ంతర్వర్త్మ రోగాణాం గ్రహణ మితి.

లక్క, స్వర్ణగైరికం, వాయువిళంగాలు, మనశ్శిల, నాగకేసరాలు, మాను పసుపులు సమాంశాలుగా తయారుచేసిన కాటుక పిల్లలకు వచ్చే కుకూణిక, ముస్తకీ మున్నగు నేత్రవ్యాధులను పోగుడుతుందని పెద్దలు చెప్పారు. కుకూణక లక్షణం ఈ విధంగా చెబుతారు:- పిల్లలకు పళ్లు వచ్చేప్పుడు కుకూణకమనే నేత్ర రోగం వస్తుంది. కళ్లు ఉబ్బి ఎర్రబడి, చూడలేకపోవడం దీని లక్షణాలు. దీనినే మూలకారుడు కుఖూణికా అన్నాడు. ముస్తకమనేది పిన్నలకు, పెద్దలకూ కూడ వచ్చే నేత్రవ్యాధి. రెప్పల లోపల చిన్నచిన్న గుల్లలు పుట్టడం దీని మొదటి రూపం. మూలంలో ముస్తకి పరిముఖ అనడంవల్ల కృచ్ఛ్ర ప్రబోధం (కను రెప్పలు తెరవడంలో కష్టం కలుగడం,) వంటి 24 రెప్పల రోగాలను గ్రహించాలని వ్యాఖ్యాత అంటాడు.

మసిణ బళామూళ వఅచుణ్ణ సణాహం ఖరాఅవ విపక్కం,
తుళిఆమఅ మాహప్పం తేళ్ళం సుహఅం కుమారాణ. 350

మసృణ బలామూల వచాచూర్ణ సనాథం ఖరాతప విపక్వమ్,
తులితామృత మాహాత్మ్యం తైలం సుఖదం కుమారాణామ్.

సూక్ష్మపిష్టేన వాట్యాలకమూలస్య తథా (జపా?వచా)యా శ్చూర్ణేన సంయుక్తం తైలం పక్షమాత్రం తీక్ష్ణార్కకిరణక్వథితం స దభ్యఙ్గేన ప్రయుక్తం బాలకానాం బాలముష్టివర్ణాధికారత్వాత్ సద్రవితామృతప్రభావ మతఏవ సౌఖ్య దాయీతి.

ముత్తవ పులగం వేరును వజను మెత్తగా నూరి నూవుల నూనెలో వేసి పక్షంపాటు ఎర్రటి ఎండలో పెట్టి కాచి పిల్లలకు అంటితే సుఖకరం. ఇది అమృతంతో సమానమైన మాహాత్మ్యం గలది.

ఏఏణ కఅబ్భఙ్గో బళాజడా విగఅతుసజళోమ్మళిఓ,
ఉణ్హోణ్హ బళా కాఢిఅజళేణ బాళో బళం ళహఇ. 351

ఏతేన కృతాభ్యఙ్గో బలాజటా విగతతు(షో?షజలో)న్మలితః,
ఉష్ణోష్ణ బలా క్వథితజలేన బాలో (బలం లభతే.)

అనేనోక్తేన తైలే నాభ్యక్తాఙ్గః శిశుః పశ్చాత్ బలాచూర్ణేన నిస్తుషీకృత (మాంసి)చూర్ణేన చైతాభ్యాం జలమిశ్రితాభ్యా ముద్వర్తితః తతో బలాక్వాథేన సుఖోష్ణేన సలిలేన స్నాపితో బలం లభత ఇతి.

పూర్వార్యలో చెప్పిన తైలం పిల్లల ఒంటికి రాచి, ముత్తవపులగంచూర్ణం, పొట్టు తీసిన నీటిప్రబ్బలి చూర్ణం కలిపి నలుగుపెట్టి వేడివేడి ముత్తవపులగం కషాయంతో స్నానంచేయిస్తే, పిల్లలకు బలం చేకూరుతుంది.

హఅరిఊ కరఞ్జ రూవిఅ సత్తచ్ఛఅపణ్ణ పసుజళోమ్మళిఓ,
హిరిబేర దేవి ళంబుష కాఢిఅ విచ్ఛోళిఅ సరీరో. 352

హింగు వఅ పురవేద్దిణ ణిగ్గుణ్డీ ణింబపణ్ణ కఅ ధూఓ,
ఘఅ కుసుమసార (స)కఉహ వేణుబ్భవ కణఅ కఅ ళేహో. 353

గఅ విసహ విసాణుద్ధరిఅ మట్టిఆ సురహి రోఅణా తిళఓ,
మోరఅ ణిమత్త కణ్ణఅ సువణ్ణ మణి మూళ కఅ రక్ఖో. 354

సుసిణిద్ధ జణణి పరిఅణ ణివ్వత్తిఅ వివిహ మఙ్గళాఆరో,
గహదోస వాహి రహిఓ హోఇ కుమారో కుమారవ్వ. 355

హయరిపు కరఞ్జ రూపిక సప్తచ్ఛదపర్ణ పశు(పతి?)జలోన్మలితః,
హ్రీబేర దేవ్యలమ్బుషా క్వాథ విక్షాలిత శరీరః.

హిఙ్గు వచా పుర శిఖి(ఞ్జ?పిఞ్ఛ) నిర్గుణ్డీ నిమ్బపర్ణ కృతధూపః,
ఘృత కుసుమసార (స)కకుభ వేణూద్భవ కనక కృత లేహః.

గజ వృషభ విషాణోద్ధృత మృత్తికా సురభి రోచనా తిలకః,
మయూర ....కణ్ఠక సువర్ణ మణి మూల కృత రక్షః.

సుస్నిగ్ధ జననీ పరిజన నిర్వర్తిత వివిధ మఙ్గలాచారః,
గ్రహదోష వ్యాధి రహితః భవతి (కుమారః) కుమారఇవ.

పరిచర్యమాణో బాలః స్కన్దఇవ భవతి. కీదృశః. కరవీర నక్తమాలార్క (సప్తపర్ణ) మూలానాం చూర్ణేన, ఏతైస్సమాంశైః ఛాగమూత్రమిశ్రితైః కృతోద్వర్తనః, వాలక సహదేవీ శ్రీమణిశ్లక్ష్ణకైః క్వథితజలేన క్షాలితాఙ్గః, తథా బాహ్లీకేనోగ్రగంధయా మహిషాక్షేణ మయూరపక్షేణ తథా భూతకేశ్యా పిచుమన్దపత్రైః సమాంశైః ప్రయుక్తధూపః, తథా గవ్యసర్పిషా క్షౌద్రేణ చాలోలితైః అర్జునపుష్ప వంశరోచనా పద్మకైః సమాంశైర్దత్తావలేహః, తథా దన్తి బలీవర్ద శృఙ్గోత్ఖాతయా మృదా తథా గోరోచనయా రచిత విశేషకః, తథా సర్వభయఘ్నైః మంత్రైః కృతేన కణ్ఠాభరణేన తథా సువర్ణేన తథా మణిమరకతాదిభిః తథా బలమోటాద్యోషధీనాం మూలైః కంఠే బద్ధైః సమ్పాదితరక్షః, స్నిగ్ధైర్మాతృప్రముఖైః పరిజనైస్సమ్పాదితా నానాకారాః కల్యాణప్రధానక్రియావిశేషా యస్య తథావిధః బాలో బాలగ్రహదోషైః జ్వరాదిభిశ్చ వర్జితః సన్నుక్తరూపో భవతీతి.

గన్నేరు, కానుగ. తెల్ల పెద్దజిల్లేడు, సప్తపర్ణుల వేళ్ళను సమాంశాలుగా మేక మూత్రంలో నూరి పిల్లలకు నలుగుపెట్టాలి. వట్టివేరు, సహదేవి, పెద్ద బోళతరం సమభాగాలుగా వేసి కాచిన నీటితో స్నానం చేయించాలి. ఇంగువ, వజ, మహిషాక్షిగుగ్గులు, ఉతరేణి, వావిలి వేపాకుల ధూపం వేయాలి. ఆవునేయి, తేనెలలో తెల్లమద్దిపూవు, వంశరోచన, పద్మకం సమాంశంగా రంగరించి నాకించాలి. ఏనుగు, ఎద్దు కుమ్మికోరాడిన మట్టి, గోరోచనమూ కలిపి నుదుట తిలకం పెట్టాలి సర్వభయం పోగొట్టే నెమలిపురిదండ, బంగారు, మణుల దండలు, ముత్తవపులగంవంటి ఓషధుల వేళ్ళ దండలు రక్షగా మెడలో వేయాలి. పేరిమగలతల్లి, పరిచారకులు నానావిధాలైన మంగళ కార్యాలు చేయాలి. ఇలాటి కుమారులు బాలగ్రహ దోషాలు, జ్వరాది వ్యాధులు దగ్గరచేరక కుమారస్వామి వలె అవుతారు.

కుట్ఠ మురా ణా(అ)ఏసర చుణ్ణం జో శిహఇ ఘఅ మహు మ్మీసం,
సో హోఇ సురహిగన్ధో తరుణీజణ వల్లహో తహ అ. 356

కుష్ఠ మురా నాగకేసర చూర్ణం యో లేఢి ఘృత మధూన్మిశ్రమ్,
స భవతి సురభిగన్ధః తరుణీజన వల్లభస్తథా చ.

వాప్యస్య తథా మురాయా గన్ధవాట్యాః (తథా నాగకేసరస్య) సూక్ష్మపిష్ట చూర్ణం సర్పిఃక్షౌద్రాభ్యా మాలోళితం యః పుమా నవలేహేనోపయుఙ్క్తే స సుగన్ధిశీలః కామినీలోకదయితశ్చ భవతీతి.

చెంగల్వకోష్టు, మురఅనే సుగంధ ద్రవ్యం, నాగకేసరాలు మెత్తగా నూరి నేయి తేనెలతో కలిపి సేవించినవాడు గుమగుమలాడడమేకాక మహిళలకు ఇష్టుడవుతాడు.

తామరస ణాఅఏసర విసుద్ధ కుట్టాణ పలసఅం విహిణా,
మహు సురహి ఘఅ కరంభిఅ మఅ(ణం) ధణ్ణమ్మి పరివసిఅం. 357

థోఅ త్థో(అఞ్జా?)అం గోసే ఖజ్జన్త మిణం కరేఇ సోభగ్గం,
ఆఅడ్ఢఅ భమర ఉళం సరీరగన్ధఞ్చ మాసేణ. 358

తామరస నాగకేసర విశుద్ధ కుష్ఠానాం పలశతం విధినా,
మధు సురభిఘృత మిశ్రిత మయనం ధాన్యే పర్యుషితమ్.

స్తోకంస్తోకం ప్రభాతే ఖాద్యమానం కరోతి సౌభాగ్యమ్,
ఆకృష్ట భ్రమర కులం శరీరగన్ధం చ మాసేన.

తామరసస్య పద్మపుష్పస్య తథా (నాగకేసరస్య తథా) నిర్మలీకృతస్య వాప్యస్యైతేషాం తుల్యాంశకల్పనారూపేణ విధానేన పలశతం మాక్షికేణ గోఘృతేన చ సమాంశాభ్యా మాలోలితం షణ్మాసం వ్రీహి మధ్యే పర్యుషితం కృత్వా తతఃపర మగ్నిబలాపేక్షిణ్యా మాత్రయా స్వల్పం స్వల్పం భుజ్యమానం సుభగతాం జనయతి. దేహామోదం చాక్షిప్తషట్పదబృందం మాసేన జనయతి. విధిరత్ర రసాయనోపక్రమవిహిత శరీరశోధనాదిర్వివక్షిత ఇతి యుగలకమ్.

తామర పూవులు, నాగకేసరాలు శుద్ధిచేసిన చెంగల్వకోష్ఠు సమాంశాలుగా నూరు పలాలు సమాంశమైన ఆవునేయి, తేనెలలో కలిపి ఆరు నెలలపాటు వడ్లగరిసె మధ్యన పెట్టి, పిదప జఠరాగ్నిని బట్టి కొంచెం కొంచెం ఉదయం సేవిస్తూ వుంటే, నెలలోపల తుమ్మెదలు ఝుమ్మని ముసురుకొనే శరీర సుగంధం, తేజస్సు కలుగుతాయి.

సవఅం ఆమళఅ ఘోసాడిఆణ జో పివఇ ఘఅ మహుమ్మీసమ్,
లహుపచ్చాసీ తఇఏ దిణమ్మి సో సుఅహరో హోఇ. 359

స(పద?వచ)మామలక కోశాతకీనాం యః పిబతి ఘృత మధూన్మిశ్రమ్,
లఘు పథ్యాశీ తృతీయే దినేఽసౌ శ్రుతధరో భవతి.

ధాత్రీఫలఘోషయో శ్చూర్ణం ఉగ్రగన్ధాచూర్ణేన (సహ?) సహేతి త్రయం సమాంశం ఘృతమాక్షికాభ్యాం సమాంశాభ్యాం ఆలోలితం యః పుమాన్ స్వల్ప హితభోజనః స న్నవలేఢి దినత్రయం స తృతీయఏవ దివసే యచ్ఛాస్త్రాదికం కిఞ్చి చ్ఛృణోతి. తద్ ధారయతి న విస్మర త్యేకసన్థో భవతి. గాథాయామస్యాం చూర్ణశబ్దోఽధ్యాహార్య ఇతి.

ఉసిరిక, నేతిబీర, వజలను సమాంశాలుగా చూర్ణంచేసి వాటికి సమాంశమైన నేయి తేనెలలో కలిపి సేవిస్తూ, స్వల్పంగాను, పథ్యంగాను భుజించేవాడికి మూడవరోజే విన్న శాస్త్రాదులను విన్నట్లే ధారణ చేసుకోగల జ్ఞాపకశక్తి ఏర్పడుతుంది. ఏకసంథాగ్రాహి అవుతాడు; మరువడు.

సమహు ఘఅం సవిడంగం పళాసబీఅ రఅ మా(మ)ళరసేణ,
పీఅం మాసేణ జరం జఅఇ మహాబుద్ధి జణణ ఇచ్చ. 360

సమధు ఘృతం సవిలంగం పలాశబీజ ర(స?జ) ఆమలకరసేన,
పీతం మాసేన జరాం జయతి మహాబుద్ధి జననఇచ్చ.

కింశుకబీజానాం చూర్ణం కృమిఘ్నఫలేన సమాంశఘృతక్షౌద్రాభ్యా మాలోలితం ధాత్రీఫలనిష్యన్దేన సహ పానయుక్త్యోపయుక్తం సత్ మాసాభ్యాసాత్ పలిత మభిభవతి, ప్రకృష్టాఞ్చ ప్రజ్ఞా ముత్పాదయతీతి.

మోదుగ విత్తులు, వాయువిళంగాలు సమాంశాలు, వాటికి సమాంశమైన నేయి తేనెలలో కలిపి ఉసిరిక కాయల రసంతో నెలరోజులపాటు సేవిస్తే ముదిమిని జయిస్తారు; వెంట్రుకలు నెరవడం వుండదు; వారికి బుద్ధికూడ చురుకుగా పెరుగుతుంది.

ఘఅ మహు తిళ మీసా మళఅ చుణ్ణ సేవాఏ పరిణఅ వఓ వి,
మాసేణ జోవ్వణం పావిఊణ వాఈసరో హోఇ. 361

ఘృత మధు తిల మిశ్రా మలక చూర్ణసేవయా పరిణత వయస్కోఽపి,
మాసేన యౌవనం ప్రాప్య వాగీశ్వరో భవతి.

తిలచూర్ణ సమాంశస్య ధాత్రీచూర్ణస్య ఘృతక్షౌద్రాభ్యా మాలోలితస్య త్రింశద్రాత్రోపయోగేన వృద్ధోపి పురుషః తారుణ్య మాసాద్య వాదాదౌ స్వేచ్ఛా విధేయభారతీకః సమ్పద్యత ఇతి.

నూవుల పొడికి సమానమైన ఉసిరికకాయల పొడిని నేయి, తేనెలలో రంగరించి నెలరోజులపాటు సేవిస్తే పురుషుడు యౌవనం పొంది వాదాదులలో అనర్గళమైన వాగ్ధాటి కలవాడవుతాడు.

సఘఆమళఅ సిఆ మహు తిల సమతుళిఅం పళాసతరు బీఅం,
మత్తాఏ సఅణకాళే ఖఇఊణ ణరో జరం జిణఇ. 362

సఘృతామలక సితా మధు తిల సమతులితం పలాశతరుబీజమ్,
మాత్రయా శయనకాలే ఖాదిత్వా నరో జరాం జయతి.

కింశుకతరోః బీజచూర్ణం ఏతై స్సర్వై స్సమాంశైః కృత్వైషాం యావత్పరిమాణం భవతి తులితం (తావత్ కృత్వా) పురుషోఽగ్నిబలానుసారేణ నిద్రాకాలే భుక్త్వా పలితం తిరస్కరోతీతి.

నేయి, ఉసిరికాయలపొడి, చక్కెర, తేనె, నూవులపొడులకు సమానంగా మోదుగగింజల చూర్ణం కలిపి ముద్దచేసి పడుకొనే సమయంలో ఒక మోతాదుతో పుచ్చుకుంటే ముసలితనాన్ని జయిస్తాడు.

ఆమళచుణ్ణం శీఢం జళేణ మహుణా ఘఏణ వ పఓసే,
కుణఇ మఇ ణఅణ ణాసా సవణే ణవ జోవ్వణ బళాఇం. 363

ఆమలక చూర్ణం లీఢం జలేన మధునా ఘృతేన వా (ప్ర)దోషే,
కరోతి మతి నయన నాసా శ్రవణ నవ యౌవన బలాని.

ధాత్రీఫలచూర్ణం సలిలేన సహ పీతం ఘృతమాక్షికాభ్యాం వా సహావలేహేన నిశారమ్భే ఉపయుక్తం శ్రీజ్ఞాయా శ్చక్షుసో ఘ్రాణస్య కర్ణయోః జరాగ్నేః తారుణ్యస్య చైషాం బలాని స్వశక్తీర్జనయతీతి.

ఉసిరికాయ పొడిని నీటితోగాని, నేయి తేనెలతోగాని రోజూ ప్రదోష సమయంలో పుచ్చుకుంటే బుద్ధికి, కండ్లకు, ముక్కుకు, చెవులకు, నవయౌవనమూ, బలమూ కలుగుతాయి.

పీళణ విహి గహిఅంకోళ్ళ బీఅ సిఅసరిస వుబ్భవం తేళ్ళమ్,
ణా(సఇజ?వణజు)త్తీఏ జణం కరేఇ పరమాఉసంపుణ్ణమ్. 364

పీళన విధి గృహీతాఙ్కోలబీజ సితసర్షపోద్భవం తైలమ్,
నావనయుక్త్యా జనం కరోతి పరమాయు స్సమ్పూర్ణమ్.

ఇరికిల్లబీజేభ్య స్తథా గౌరసర్షపేభ్యః పీళనకర్మణా సఞ్జాతం తైలం నస్యేనోపయుక్త మభ్యాసాత్ పురుషం పరమేనాయుషా వింశత్యధిక వర్షశత పరిమాణేన సమ్పూర్ణం సమ్పాదయతీతి. పరమాయుః ప్రమాణం :—

సమా షష్టి ర్ద్విఘ్నా మనుజకరిణాం పఞ్చ చ నిశా
హయానాం ద్వాత్రింశత్ ఖరకరభయోః పఞ్చకకృతిః,
విరూపా సాప్యాయుః వృషమహిషయోః ద్వాదశ శునామ్
స్మృతం ఛాగాదీనాం దశకసహితాః షట్ చ పరమమ్."
ఇతి వరాహ మిహిరః.

ఊడుగు విత్తులను, తెల్లావాలను పిండి తీసిన (గానుగలోగాని, ఇతరత్రాగాని తీసిన) నూనెను నస్యంగా వాడితే పురుషుడు పరమాయుస్సుతో జీవిస్తాడు. పరమాయుస్సంటే నూట ఇరవై యేళ్లు. పరమాయువు ప్రమాణాన్ని వరాహ

మిహిరుడు ఇలా చెప్పాడు :- మనుష్యుల, ఏనుగుల పరమాయుస్సు అరవైకి రెండింతలు— అంటే నూట ఇరవై మేళ్ళు, గుర్రాల పరమాయుస్సు .... గాడిద, ఒంటెల పరమాయుస్సు ముప్పై రెండు సంవత్సరాలు. ఎద్దు, దున్నపోతుల పరమాయుస్సు 25 సంవత్సరాలు. కుక్క పరమాయుస్సు పన్నెండు సంవత్సరాలు. మేక మొదలయినవాటి పరమాయుస్సు పదారు సంవత్సరాలు.

జో శిహఇ రఅణి విరామే ఘఅ మహుణా కుట్ఠమూణ్ణ మణుదిఅహం,
సో సురహి కఢిణ దేహో జిఅఇ ణరో దీహరం కాళం. 365

యో లేఢి రజనీ విరామే ఘృత మధునా కుష్ఠచూర్ణ మనుదివసమ్,
(స) సురభి కఠినదేహో జీవతి నరో దీర్ఘ కాలమ్.

వాప్యచూర్ణం ఘృతసమాంశేన క్షౌద్రేణ సహ ప్రత్యహం ప్రభాతఏవ యోఽవలేహేనోపయుఙ్క్తే స సుభగామోవస్థైర్యయుక్తశరీరః సన్ పురుషాయుషమాత్రజీవీ భవతీతి.

చెంగల్వకోష్ఠు చూర్ణాన్ని సమాంశాలైన నేయి తేనెలతో కలిపి ఉదయం పుచ్చుకొనేవాడి శరీరం సుగంధయుక్తంగాను, దృఢంగాను వుంటుంది. అతడు పురుషాయుస్సుతో దీర్ఘకాలం జీవిస్తాడు.

సిసిరే తురఙ్గగన్ధా కున్దరఓ పళళ ఘఅ మహుమ్మీసమ్,
ఖజ్జన్తో తారుణ్ణం థేరాణ వి కుణఇ మాసేణ. 366

శిశిరే తురఙ్గగన్ధా కున్దరజః పలల ఘృత మధూన్మిశ్రమ్,
ఖాద్యమానం తారుణ్యం స్థవిరాణా మపి కరోతి మాసేన.

అశ్వగన్ధా(కున్ద)మూలానాం చూర్ణం తిలచూర్ణేన సమాంశేన సహితం ఘృతమాక్షికాభ్యా మాలోలితం అవలేహేన శిశిరర్తుకాలే మాసం భుజ్యమానం వృద్ధానామపి యౌవనం జనయతీతి.

పెన్నేరుగడ్డ, మొల్లవేళ్ల మెత్తగా పొడిగొట్టి వాటికి సమాంశం నువ్వుల పొడి, నేయి, తేనెలు కలిపి చలికాలంలో నెలరోజులు పుచ్చుకుంటే ముసలివారు కూడ పడుచువారవుతారు.

రస శోహ సిళాజతు లోహదఇఅ చక్కంక గఅణ విస చుణ్ణం,
ఖజ్జన్తం ఘఅ మహుణా వాహి జరా మరణ విద్దవణమ్. 367

రస లోహ శిలాజతు లోహదయిత చక్రాఙ్క గగన విష చూర్ణమ్,
ఖాద్యమానం ఘృత మధునా వ్యాధి జరా మరణ విద్రావణమ్.

(రసః పారతః) లోహం శస్త్రచూర్ణం, శిలాజతు శిలానిష్యన్దః, లోహద యితో భ్రామకోఽయస్కాన్తః చక్రాఙ్కం పట్టమాక్షికం, గగన మభ్రకం, స్థావరం ముస్తకాది, ఏషాం విషసహితానాం సమాంశానాం చూర్ణమ్. విషచూర్ణ స్యతు ప్రత్యేకం రసాదీనాం యది పలం తత్తస్య తిలమాత్రయా ఘృతసహితేన మాక్షికేణాలోలితం ప్రత్యహం భుజ్యమానం ఏతచ్చూర్ణం సర్వరోగాణాం పలితస్య మృత్యోశ్చ నివారణమితి.

పాదరసం, లోహచూర్ణం, శిలాజిత్తు, అయస్కాంతం, తిప్పతీగ, అభ్రకం సమాంశాలు పొడిచేసి పెట్టుకోవాలి. విషం కలపాలి. రసాదులు ఒక పలమైతే, విషం (నాభి) మోతాదు ఒక నూవుగింజంత. వీటిని నేయి, తేనెలతో కలిపి ప్రతిరోజూ పుచ్చుకుంటే, సకలవ్యాధులూ, వృద్ధాప్యం, మృత్యువు పరుగెత్తి పోతాయి.

వవగఅతుస ఘఅసోప్పడిఅ మాస శిఅఇ పాఅసం సిద్ధం,(?)
ఘఅ సక్కరా సణాహఙ్చిమిత్త మహిళాసఅం రమఇ. 368

వ్యపగతతుష చుప్పటిత మాష మయూరక దుగ్ధ మసూరక కచ్చబీజ దుగ్ధాని,(?)
పీత్వా నరో రమణీశతమపి రమయతి రజన్యామ్.(?)

నిస్తుషీకృతా యవా స్తథా మాషా స్తథా అపామార్గస్య తథా కోకిలాక్షస్య తథా కపికచ్ఛ్వా బీజాని ఏతాని సమాంశాని పిష్టాని, క్షీరేణ సహ పీత్వా సుమనో తస్యామపి(?) రాత్రౌ శతం కామినీనాం కామయత ఇతి.

పొట్టుతీసిన యవలు, పొట్టుతీసిన మినుములు మెత్తగా పొడిచేసి, పరమాన్నం వండి నేయి చక్కెరలతో కలిపి తింటే, రాత్రి నూరుమంది మహిళలనైనా రమించగలడు.[1]

1. దీని ఛాయ అసంబద్ధంగా వుంది. వ్యాఖ్య ఛాయనుబట్టి వుంది.

సమమాస కళమతణ్డుళ జవ గోహుమ విప్పళీ(ణ) చుణ్ణేణ,
ఘఅ(వి?) పక్కం పూపళిఅం ఖఇఊణ ససక్కరం దుద్ధం. 369

జో పిఅఇ సో సకన్దప్పసమణ ససమత్థో(?), (ప్పుజువఇసఅ సమణ సత్థో(?)
కళవింకో వ్వ విళంభఇ తోసవిఅ విళాసిణీ స(మ?)త్థో. 370

సమ మాష కలమతణ్డుల యవ గోధూమ పిప్పలీనాం చూర్ణేన,
ఘృతపక్వాం పూపళికాం ఖాదిత్వా సశర్కరం దుగ్ధమ్.

యః పిబతి స కందర్ప ప్రశమనసమర్థః(?) (ద్భుయువతిత శమన సమర్థః.(?)),
కలవిఙ్క ఇవ జృమ్భతే తోషితవిలాసినీసార్థః.

సమమాషా యేషాం తాదృశా యే కలమస్య శాలే స్తణ్డులా స్తథా యవా స్తథా గోధూమా స్తథా మాగధికా ఏషాం సమాంశానాం చూర్ణేన కృతమపూపం ఘృతమధ్యే పక్వం భుక్త్వా పశ్చాత్ సితశర్కరా సహితం క్షీరం యః పిబతి, సమన్మథోద్రిక్త యువతీబృంద మదక్షపణశక్త స్సన్ చటకవద్ విలసతి అతఏవానన్దితసుందరీబృంద ఇతి యుగలకం.

శాలితండులాలు, యవలు, గోధుమలు, పిప్పళ్లు- వీటిని సమాంశాలుగా గ్రహించి పిండిగొట్టి నేతిలో గారెలాగ వేయించి పుచ్చుకొని, పిదప తెల్లచక్కెర కలిపిన పాలు సేవించాలి. ఇలాటివాడు అనేకమంది యువతుల మన్మథోద్రేకం అణచగలవాడై పిచ్చుకలాగ పలువురు స్త్రీలను సంతోషపెట్టగలడు.

భణిఅం ణర ణారీ అణసరీర పరికమ్మ మిహ సువిత్థిణ్ణం,
గో మహిస ప్పముహాణ వి సంపఇ భణిమో సమాసేణ. 371

భణితం (నర) నారీ జనశరీర పరిక (ర్మమి?ర్మే)హ సువిస్తీర్ణమ్,
గో మహిష ప్రముఖానా మపి సమ్ప్రతి భణామః సమాసేన.

ఉక్తార్థసంగ్రహార్థా, వక్ష్యమాణోపక్షేపణార్థా స్పష్టార్థా గాథా, సమాసేన సంక్షేపేణేతి.

ఇదివరకు స్త్రీ పురుషుల సుభగంకరణం వివరంగా తెలిపాము. గో మహిషాదుల బాగును గురించి కూడ ఇప్పుడు సంక్షేపంగా చెబుతాము.

గణ్హాఇ దుహాఅణేచ్చిఅ తహ్మి గబ్భం సుపుట్ఠ సవ్వంగం,
చవ్విఅ లక్ఖణ జడిఆ సగబ్భ ముహ హూఇఅ వరంగా. 372

గృహ్ణాతి ద్విహాయనైవ తామ్రి గర్భం సుపుష్టసర్వాఙ్గమ్,
చర్విత లక్షణా జటికా సగర్భ ముఖ ఫూత్కృత వరాఙ్గా.

ద్విహాయనా వర్షద్వయ(వయ)స్కైవ గౌర్గర్భ మాధత్తే. కీదృశమ్. సుసమ్పూర్ణసకలావయవమ్. కీదృశీ గౌః. చర్వితేన దన్తదలితేన లక్షణాయాః పుత్రిజనన్యా మూలేన సగర్భం పూరితం యద్ గోపస్యాస్యం. (తేన) దత్త ఫూత్కారం యోనిదలం యస్యాః స్సా తథా. యా గౌర్గర్భం న గృహ్ణాతి సానేన ప్రయోగేణాకాఽపి గర్భవతీ భవతీత్యతిశయోక్తిరితి.

లక్ష్మణపంజి వేరును నోట్లోవేసుకొని బాగా నమిలి నోటితో ఆవు యోనిలో గట్టిగా ఊదితే, రెండేళ్ళ ఆవుపెయ్య కూడా సర్వాంగపుష్టమైన గర్భం ధరిస్తుంది.

తమ్మాఏ సంగబద్ధం సామరి సజ్జాఅ (సర)స కుసఖండం,
తురిఅం పాడేఇ జరఉం దిణ్ణం గుఞ్జాఫళద్ధం వా. 273

తామ్రాయాః శృఙ్గబద్ధం(శ్యామల?శాల్మలి)సఞ్జాత (స)రస కుశఖణ్డమ్'
త్వరితం పాతయతి జరాయుం దత్తం గుఞ్జాఫలార్ధం వా,

శాల్మలివృక్షే సముత్పన్నానాం దర్భాణాం ప్రత్యగ్రో భాగః గోవిషాణ గ్రథితో గర్భాశయ్యామ(స్థో?స్థ్నో)బహి ర్నిస్సారయతి. అథవా రక్తికాయాః ఫలం ద్విధా కృత్వా గోరాస్యే క్షిప్త మర్ధం యోనౌ వుక్తం కార్యం కరోతీతి.

బూరుగుచెట్టుపై పెరిగిన బదనికను ఆవుకొమ్ములకు కడితే గర్భాశయం లోని మావి వెలుపల పడిపోతుంది. లేక గురివిందగింజను రెండు ముక్కలుచేసి ఒక ముక్కను ఆవునోట్లోను, రెండవది యోనిలోను వేస్తే మావి పడిపోతుంది.

అచ్ఛఉ ణిఅ మణ్ణం పి ఖు గోరంభా తక్క జీరఅ మహూహి,
కఅలేవం వచ్ఛరుఅం హోఇ పిఅఇ(?) సురహీణ. 374

ఆస్తాం నిజోఽన్యోఽపి ఖలు గోరమ్భా తక్రి జీరక మధుభిః,
కృతలేపో వత్సకో భవతి (ప్రియః సురభీణామ్).

ఆత్మీయే తు కా భ్రాన్తి రితి.

గోరంభ(?) (గో ప్రీతికరమైన గడ్డి) మజ్జిగ, జీలకర, తేనె కలిపి దూడ ఒంటికి పట్టిస్తే, అది తన దూడ అయినా, కాకపోయినా, ఆవులు ప్రేమతో చూస్తాయి, పాలు చేపుతాయి.

పాహాణం పి విలిత్తం ఇమిణా జోఏణ విణిహిఅం పురఓ,
చుట్టన్తి మఅ(ర?)వచ్ఛావి రోహిణీ ఝుత్తి వణ్హాఅఇ. 375

పాషాణ మపి విలిప్తం మ(ధు?ము)నా యోగేన వినిహితం పురతః,
లిహన్తి మృతవత్సా పి రోహిణీ ఝుడితి ప్రస్నౌతి.

అనేన పూర్వోక్తేన ప్రయోగేణాభ్యక్త మశ్మాన మగ్రే స్థాపితం జిహ్వయావ (లీఢం?లిహ్య) మృతవత్సాపి గౌః సహసైవ క్షీరం ప్రస్నవతి. పూర్వోక్త యోగాతిశయ ప్రతిపాదన పర మేతదితి.

పూర్వం చెప్పిన యోగం ఒక రాయికి పూసి, ఎదుట పెట్టినా దానిని ఆవు నాకుతూ పాలు చేపుతుంది. దూడ వచ్చినా ఈ లేపం దేనికి రాచినా పాలు చేపుతుంది.

ఉమ్మహ లిత్తమ్మి కిమీ వణాహ దసణా అహోముహ విలిత్తే,
సురహీఏ సంగ జుఅళే పడన్తి కిళ బమ్హదణ్డీఏ. 376

ఉన్ముఖలిప్తే కృమయో వ్రణా ద్దశనా దధోముఖ విలిప్తే,
సురభేః శృఙ్గయుగలే పతన్తి కిల బ్రహ్మదన్ద్యా.

ద్విజయష్ట్యా జలపిష్టయా అవలిప్తేన హస్తేన గోశృఙ్గే ఊర్ధ్వగామినా (కార?కరే) ణాభ్యక్తే వ్రణాత్ కాయగతాత్ క్షతాజ్జన్తవో విలుప్యన్తి. తథాధోగామినా (కార?కరే)ణ శృఙ్గే లిప్తే సతి జన్తవః పతన్తీతి.

గంటుఖారంగిని నీటిలో నూరి ఆవు కొమ్ములకు ఎగువ ముఖంగా రాస్తే దాని వంటి పుండ్లలోని క్రిములు లోపల దాక్కుంటాయి. దిగువ ముఖంగా రాస్తే క్రిములు రాలిపోతాయి.

సురహీఏ సేరిహీఏ వ మణ్డల హట్ఠేణ కణ్ఠ బద్ధేణ,
సుహిరుద్భవం పి సహసా వణాహి కిమిజాళఅం పడఇ. 377

సురభ్యా మహిష్యాశ్చమణ్డలోస్థ్నా కణ్ఠ గ్రథితేన,
సుచిరోద్భవ మపి సహసా వ్రణాత్ క్రిమిజాలం పతతి.

మణ్డలాస్థ్నా తదీయేన కీకసేన గోర్మహిష్యా వా గలగ్రథితేన క్షతాజ్జన్తుబృన్దం చ్యవతే కాలా న్తరజాతమపీతి.

ఆవు. గేదెల మండలాస్థిని వాటి మెడలో కడితే వాటికి కలిగిన పుండ్ల నుండి చాలకాలంగా వున్న క్రిములు గూడ పడిపోతాయి.

కరజుఅళ మళిఅ వారుణిఫళ భరిఅ వణాహి పడ(ఇ) ణోసేసం,
కిమిజాళం దువఇ చఉప్పఆణ పణ్ణప్పఇ వణో వి. 378

కరయుగల మలిత వారుణీఫల భరిత వ్రణాత్ పతతి నిశ్శేషమ్,
కృమిజాలం ద్విపద చతుష్పదానాం రోహతి వ్రణో పి.

హస్తయుగనిర్మథితేన్ద్ర వారుణీఫలరసేన పూరితాత్ (వ్రణాత్) సమగ్ర జన్తువృన్దం చ్యవతే ద్విప(దానాం) మనుష్యపక్ష్యాదీనాం తథా చతుష్పదానాం గవాశ్వాదీనాఞ్చ. వ్రణం చ తేషాం రోహతీతి.

ఏటిపుచ్చకాయను రెండు చేతులతో నలిపి రసాన్ని పుండ్లమీద పిండితే, మనుష్య పశు పక్షుల పుండ్లన్నిటినుంచీ క్రిములు రాలిపోతాయి. పుండ్లుమానుతాయి

ఉణ్హోదఅ పక్ఖాళణ మత్త(అ) సిద్ధత్థ తేళ్ళ చువ్వడణం,
కాళాదళ ళేవో వా ముహరోహం హరఇ తమ్మాణ. 379

ఉష్ణోదక ప్రక్షాళనమాత్ర సిద్ధార్థతైల చువ్వడణమ్,
రాలాదల లేపో వా ముఖరోగం హరతి తామ్రాణామ్.

ధేనూనా మాస్యవ్యాధి మంత రుష్ణజలేన ప్రక్షాల్య గౌరసర్షప (తైలా) భ్యఙ్గాచ్చ అథవా సర్జరస గన్ధపత్రాభ్యాం లేపనం హరతి.

ఆవులకు నోట్లో పుండు పుట్టినపుడు దానిని వేడినీటితో కడిగి తెల్లావాల నూనెను పూస్తే పుండు మానుతుంది. లేక సర్జరసం, అకుపత్రి నూరి పూసినా పుండు మానుతుంది.

అమ్మకణఅం(?) గో సేరిహీణ ణాసేఇ ళేవమత్తేణ,
చణ్డాలిఆ భూఇ పుళ్ళ మవి(?) ఘోణస క్ఖారం. 380

నవనీతాపహారం గో మహిషీణాం నాశయతి లేపమాత్రేణ,
చణ్డాలికా భూతే పుష్ప మసి గోనాసక్షారమ్.

గవాం మహిషాణాం చ ముష్క భూత హింసాదినా యో నవనీతాపహార: తం నాశయతి, లేపమాత్రేణ శమయతి అథవా గోనాస శరీరదాహజం భస్మ తఘాకృతం శమయతి ప్రత్యక్షం నవనీతనామ తదభావాత్ ప్రత్యక్షమితి కేచిత్ దధ్యాచక్షత ఇతి(?)

ఎడ్లను, దున్నలను షండం చేయడానికి వృషణాలను కొట్టడంవల్ల కలిగే నవనీతాపహారమనే జబ్బు (వాపు నొప్పి మొదలైనవి) గన్నేరు కాల్చిన క్షారం కాని, కాకర క్షారంగాని నీళ్లలో కలిపి పూస్తే తగ్గుతుంది.

ఓసక్కఇ తమ్మా సేరిహీణ గఅ ముత్త సేఅ (మా?పా) ణేహి,
మరు (వ?)అ ముపసగ్గ దుక్ఖం హట్ఠేణ వవే ణిహీఏణ 381

అపసర్పతి (తాసాం?) గో మహిషీణాం గజమూత్ర (సఙ్క?సేక) పానాభ్యామ్,
మ (రువ?ర) క ముపసర్గదుఃఖ మస్థ్నా గోష్ఠే నిహితేన.

ధేనూనాం చ మహిషీణాం చ మరకం సమూహ మరణం అన్యచ్చ వ్యాధ్యాద్యుత్పన్న దుఃఖం గజానాం సమ్బన్ధినో మూత్రస్య పానేన తదభ్యుక్షణేన చ అపసర్పతి. అథవా గజసమ్బన్ధినైవ కీకసేన గవాదీనా మాస్పదస్థానే నిఖాతేనా పసర్పతి.

ఆవులకు, గేదెలకు కలిగే సంఘమరణం, అకస్మాత్తుగా కలిగే అంటువ్యాధులు ఏనుగుమూత్రం తాగడం వల్లగాని, ఏనుగుమూత్రం ప్రోక్షించడం వల్లగాని, ఏనుగు దంతం కొట్టంలో పాతిపెట్టడం వల్లగాని తొలగుతుంది.

అథవా—

మోరఅ ముణాళ ళాఅ పురవేసి ణరేన్ద గోమఅ ఘఏహి,
ధూఓ వజ్ఝన్తో గో హణాణ గోట్ఠే జరం హరఇ. 382

మయూర మృణాళక రాజ పురపేశి నరేన్ద్ర గోమయ ఘృతైః,
ధూపో దహ్యమానో గోధనస్య గోష్ఠే జ్వరం హరతి.

అపామార్గోశీర(దృ?భృ)ష్ట ధాన్య గుగ్గులు మాంసీ తగర గోశకృత్సర్పిర్భిః గవా మాస్పదే దహ్యమానో ధూపభాగో జ్వరం నివర్తయతీతి.

ఉత్తరేణి వట్టివేరు వరిపేలాలు, గుగ్గిలం, జటామాంసి, గ్రన్థితగరం, ఆవుపేడ, నేయి కలిపి పశువుల కొట్టంలో ధూపం వేస్తే, పశువులకు తగిలే జ్వరం పోతుంది.[1]

భూమీకురవఅ మూళం చక్కఙ్క జడ వ్వ మత్థఅ ణిబద్ధా,
కుణఇ ణవణీఅ రక్ఖం రక్ఖఇ థణ్ణ(ఞ్చ) చక్కఙ్కా. 383

భూమి కురవక మూలం చక్రాఙ్క జ(ఛా?టా) వా మస్తక నిబద్ధా,
కరోతి నవనీత రక్షాం రక్షతి స్తన్యం (చ) చక్రాఙ్కా.

గోమహిషీణాం నవనీతస్య రక్షాం హింసానివృత్తిం భూమికురవకస్య తిరక(?)తరోః మూలం శీర్షగ్రథితం సమ్పాదయతి. అథవా సువర్శనామూలమేవం కరోతి. సుదర్శనా చ శీర్షనిబద్ధా క్షీరేణ రక్షతి తస్య దుగ్ధహింసాం నివారయతీతి.

ఆవు, గేదెల తలకు టేకు వేరు కడితే వాటికి కలిగే మర్మాంగాల వాపు, నొప్పి తొలగుతాయి. అలాగే తిప్పతీగ తలకు కట్టినా నొప్పి, వాపు తగ్గుతాయి.

1. నరేంద్ర అంటే రేల. కాని, వ్యాఖ్యాత గ్రన్థితగర మన్నాడు.

సువర్శన వేరు గేదెలకు, ఆవులకు పాలు గడ్డకట్టడంవల్ల కలిగే బాధను పోగొడుతుంది కూడ.

పేక్ఖఇ అన్ధో వి హఓ గుఞ్జా బీఅ ఞ్ఛఏహి అచ్ఛీహి,
ణవణీఅ పూరిఏహి వ ఉణ్హోఅఅ సేఅఏఇ వ్వ. 384

పేక్షతేఽన్ధోపి హయో గుఞ్జా బీజాఞ్ఛితాభ్యా మక్షిభ్యామ్,
నవనీత పూరితాభ్యాం ఉష్ణోదక సిక్తాభ్యాం వా.

అచక్షుష్మానపి తురగః రక్తికాసూక్ష్మచూర్ణేన దత్తాఞ్జనాభ్యాం నేత్రాభ్యాం పశ్యతి. అథవా నవనీతధృతాభ్యాం పశ్చాదుష్ణజలేన పూరితాభ్యాం దత్తసేకాభ్యాం పశ్యతీతి.

గురివిందగింజలను మెత్తగా పొడిచేసి గుడ్డిగుర్రం కండ్లలో కాటుకలాగ పెడితే దానికి చూపు కలుగుతుంది. లేక గుడ్డి గుర్రం కండ్లలో వెన్నవేసి, వేడి నీళ్ళ కాపడం ఇచ్చినా చూపు కలుగుతుంది.

చుణ్ణిఅ సరపుఙ్ఖా వణ్ణ ళోణ పిణ్డేణ వేసర హఆణ,
ణాసన్తి వారిఫోథా హోఇ బళం సున్దరచ్ఛాఅం. 385

చూర్ణిత శరపుఙ్ఖా పర్ణ లవణ పిణ్డేన వేసరహయానామ్,
నశ్యన్తి వారిస్ఫోటా భవతి బలం సున్దరచ్ఛాయమ్.

వారిపుఙ్ఖాయాః పత్రైః సైన్ధవలవణేన కృతకబలైః తేన దత్తేన వేసరతురంగాణాం వేసరాణాం ఖరేభ తురగీతో జాతానాం తథా (మ్రా?ప్రా)కృతానా మశ్వానాం వారిస్ఫోటాః అన్తర్జలేన వారిస్ఫోటీచూర్ణాః శరీరవిస్ఫోటరూపా వికారాః నశ్యన్తి సామర్థ్యశోధనా చ్ఛవీ భవతీతి (?).

వెంపలి ఆకులను మెత్తగా నీటిలో నూరి, సైంధవలవణం కలిపి ముద్ద చేసి బొబ్బలు పుట్టిన కంచరగాడిదలకు, గుర్రాలకు తినిపిస్తే, బొబ్బలు అణగిపోవడమేకాక, వాటికి బలమూ, మంచి రంగూ కలుగుతాయి.

ఘరకుమరి పత్త పిణ్డో ళోణ సణాహో దసాహమత్తేణ,
అవహరఇ తురఙ్గమ (వే)సరాణ సవ్వఙ్గిఅం కణ్ణుం. 386

గృహకుమారీ పత్ర పిణ్డో లవణ సనాథో దశాహమాత్రేణ,
అపహరతి తురఙ్గమ (వే)సరాణాం సార్వాఙ్గికీం కణ్డూమ్.

హతకుమార్యాః (పత్ర)పిణ్డైః చూర్ణీకృతేన రసేన సంయుక్తైః కృతైః కబలైః దశదివసమాత్రోపయోగా దశ్వానాం వేసరాణాం చ సమస్తావయవజాం కణ్డూతిం అపనయతీతి.

కలబందను మెత్తగా నూరి సైంధవలవణంతో కలిపి పదిరోజులు తినిపిస్తే, కంచరగాడిదలకు, గుర్రాలకు కలిగిన గజ్జి మానిపోతుంది.

దేసం పి జీఅ విశింవం వడవా సేవేత తక్ఖణచ్చేఅ,
సిన్ధుబ్భవ కుట్ఠ సణాహ కుసుమ (రస) ణేవిఅ సరీరం. 387

ద్వేష్య మపి నిజ శిబిలిం (?) బడబా సేవతే తత్క్షణమేవ,
సిన్దూద్భవ కుష్ఠ సనాథ కుసుమరస లిప్తశరీరమ్.

సైన్దవలవణ వాప్యచూర్ణేన యుక్తం యన్మాక్షికం, తేనాభ్యక్తదేహం స్వవత్సం ద్వేష్య మప్యశ్వా ప్రీత్యా భజతఇతి.

ఒకొక్కప్పుడు ఆడగుర్రాలకు తమ పిల్లలపై మనసువిరిగి, వాటిని సరిగా పాలు కుడువ నివ్వవు. అలాంటప్పుడు చెంగల్వకోష్ఠును సైంధవ లవణంతో మెత్తగా నూరి తేనె కలిపి పిల్లఒంటికి పట్టిస్తే ఆడగుర్రం ఆ పిల్లను ప్రేమతో చూస్తుంది.

వారావఏసు కమ (ర?) సో ధవళా కణసద్దళాని జాయన్తి,
కరడా మమూళసద్దఇ ముగ్గపిట్ఠే వళాణో(?). 388

పారావతేషు క్రమశో ధవలా కణసద్దలాని జాయన్తే,
కరటా మయూరసముద్గపిష్టే పలాని (?).

కలశవైః ప్రకటితాద్యాహారపోషితశరీరేషు యథాక్రమం ధవలాన్యపత్యా న్యుత్పాద్యన్తే. తేన కటికయా కుసుమ్భబీజేన యేషు పిష్టా(?)(యేసుపుష్టా)భవన్తి తేషాం సువర్ణపోతకా జాయన్తే. యేదలితాః మసూరేణ తేషాం లోహితవర్ణాః. యే సదళై స్సముద్గైః తేషాం పీవరా (పీతా?) ఇతి క్రమార్థ ఇతి. (?)

పావురాలను మనకు ఇష్టం వచ్చిన రంగులలో పుట్టించవచ్చు. దానికి వాటి ఆహారంలో మార్పులు చేయాలి. వాటికి ఆహారంలో కుసుమ విత్తనాలు (కుసుమలు) కలిపిపెడితే బంగారు రంగు పిల్లలు పుడుతాయి. మసూరలు కలిపిపెడితే ఎర్రరంగు పిల్లలు, పెసలు నూరిపెడితే పసుపుపచ్చ పిల్లలు గలుగుతాయి.

ఇఅ వివిహ జోఅ దంసణపరితుట్ఠ విఅడ్ఢ విజ్జ గోరవిఏ,
హరమేహలాఏ విరమఇ ఏత్థ చఉత్థో పరిచ్ఛేఓ. 389

ఇతి వివిధ యోగదర్శన పరితుష్ట వివిధ వైద్య(జనిత) గౌరవః,
హరమేఖలాయా విరమతి ఇహ చతుర్థః పరిచ్ఛేదః.

ఇతి యథోక్తేన క్రమేణ ప్రతిపాదితో హరమేఖలాయా శ్చతుర్థః పరిచ్ఛేదః సమాప్తిం భజతే కీదృశః నానాకారాణాం ప్రయోగాణాం నిరూపణేన సానన్దై ర్వ్యుత్పన్నైః భిషగ్భిః ప్రశంసయా ప్రకటిత మాహాత్మ్య ఇతి.

ఈ విధంగా వివిధ యోగాలు చూపడంతో పరితుష్టులైన, విజ్ఞులయిన వైద్యుల గౌరవం పొందిన హరమేఖలలోని నాల్గవ పరిచ్ఛేదం ఇక్కడ సమాప్తమవుతున్నది.

చతుర్థస్య ప్రయోగాణా మయ ముద్దేశ సంగ్రహః,
స్మృతి సౌకర్య సమ్పత్త్యై క్రమేణ పరిలిఖ్యతే.

శిరసః పరికర్మాదౌ శిరశ్శూల చికిత్సితమ్,
శ్రోత్రరోగ చికిత్సా(చ) శ్రోత్రపాల్యాది వర్ధనమ్.

చికిత్సా నేత్రరోగాణాం కామలానామికారుణామ్,
చికిత్సా ముఖరోగాణాం ముఖస్య పరికర్మ చ.

కర్ణరోగ ప్రశమన మపబాహు చికిత్సకమ్,
పరికర్మ స్తనాదీనాం శాన్తిః ప్లీహోదరాదిషు.

కుష్ఠాదీనాం చికిత్సా చ రక్తపిత్త చికిత్సితమ్,
తథా పీనస వైస్వర్య కాస శ్వాస (మపశమ) క్రియా.

యక్ష్మాదీనాం ప్రశమనం హృద్రోగస్య చ భేషజమ్,
అతీసార చికిత్సా చ విషూచ్యా శ్చ నివారణమ్.

ప్రమేహాదినివృత్తి శ్చ భగన్దర చికిత్సతమ్,
చిక(త్స?త్సిత) ఞ్చ దుర్నామ్నాం ప్రయోగశ్చాగ్నిదీపనః.

ఛర్ది తృష్ణా ప్రశమనం జ్వరస్య చ చికిత్సిత
నిద్రాప్రయోగ స్తథా వాతశోణితస్య చికిత్సితమ్.

ఊరు స్తమ్భాది శమన మస్థిభఙ్గ చికిత్సితమ్,
అగ్నిదగ్ధ చికిత్సా చ శల్య భూత చికిత్సతమ్.

నానావిధ చికిత్సా చ గర్భసంస్థాపనాదికమ్,
చికిత్సతం చ బాలానాం రసాయనవిధి స్తథా.

వృద్ధియో (గ?గో) గవాదీనా మగ్నికర్మ యథాక్రమమ్.

ఇతి హరమేఖలాయాం
చతుర్థః పరిచ్ఛేదః

(ప్రథమో భాగః సమాప్తః)

181వ ఆర్యావ్యాఖ్య తర్వాత ఉన్న గ్రంథం ఇక్కడ ప్రకటిస్తున్నాము.

పుత్తలికా పఞ్చవింశతికా

❀నమః ప్రయోగై(?) ప్రయోగ సమ్భవై రౌషధై ర్మన్త్రసంయు(క్తైః?తైః)
భిషగ్భి రకృతైః శాస్త్రై స్తథాన్యగ్రంథమి (కైః? శ్రితైః).

మన్త్రైశ్చ వివిధైః ప్రోక్తం వామదక్షిణకై స్తథా,
సర్వతః సారభూతం తు యత్తద్ వక్ష్యా మ్యశేషతః.

❀ ఇతః పరం మాతృకాయాం గ్రన్థాంశో లుప్తఇతి, 'పుత్తాలకాపఞ్చవింశతికా సమాప్తా' ఇత్యన్తం దృశ్యమానో గ్రన్థః ప్రక్షిప్త ఇతి చ ప్రతిభాతి.

నామ్నా మిశ్రక మిత్యుక్తం సర్వస్రోత సముచ్చయమ్,
తత్ర కర్మ ప్రవక్ష్యామి యథాయోగసుఖప్రదమ్.

సిద్ధయోగా యథా మన్త్రా ధూలికర్మాణి చైవ హి,
ధూపాశ్చ వివిధాశ్చా న్యే స్నాన వర్తి విలేపనమ్.

విదగ్ధై ర్వివిధైః ప్రోక్త స్తథాన్యైః శాస్త్రచింతకైః,
త దహం చైకతో వక్ష్యే సుభాషిత కరండకమ్.

హరఆగమలాగర్తే సంజ్ఞావర్గ సమన్వితమ్,
మారయస్వ పదైర్యుక్తం రేఫస్సాంతర ఈసమమ్.

కద్వితీయ విసర్గేణ హుంఫడంత నియోజితమ్,

అత్ర మన్త్ర :

ఓమ్ భూగోలగర్భే అముకే మారయ హ్రీం ఖః హూం ఫట్.

శుష్కమాషాష్టసంయుక్తాం కుర్యాత్ పుత్తలికాం శుభామ్,
స్త్రీ పుంసయోః స్వరూపేణ మానే ద్వాదశకే స్వకే.

పుంసోఽస్థికేన సమ్మథ్య శఙ్కుం కుర్యా చ్చతురంగులమ్,
హృదయే నిఖనే త్తద్ధి స్నాప్య శ్చేయోద్భవే మృణా.

స్థాపయేద్ వహ్నిసంస్థానే పూజయేద్ దినసప్తకమ్,
త్రిపఞ్చార్ధయుతం మన్త్రం మారయేత్ త్రిదశానపి.
గులాత్తీయన మేతద్ధి విద్వేషే రిపునిగ్రహే.

కిణ్వం సప్తదినోషితం సునిహితం గోమూత్రతోయే స్థితం,
రజశ్మశానారిపుపాద కణ్టక సవిషం సర్వకఞ్చుకమ్.

ఏతైః కణ్టక వేధితాం ప్రతికృతిం సామ్యే రిపుం చాలిఖేత్,
పశ్చాద్వా లిఖితం చ పూజయ మహాకాలం తతోఽస్యాః స్తనౌ.

సప్తాహం కుసుమాని చూర్ణమపి తథా కృష్ణం విషం ధూపనం,
రక్తం పాన మతిప్రసాదయ తథా కామం ము(ము)క్తు స్తథా.

అత్ర మంత్రం ప్రవక్ష్యామి యేన కర్మ ప్రసిద్ధ్యతి.

ఓం నమో గణపతయే మహాకాలాయ హన గృష్ణా తాపయ అముం మారయ మారయ గ్లాం హూం ఫట్.

అనేన మన్త్రేణాలోడ్య కారయేత్ ప్రతిమాం తతః,
చుల్లీపృష్ఠే తథా ఆమే శవే స్థా(నే) తథా గృహే.

శ్మశానే వాన్యదేశే వా యత్ర నా రోచతే మనః,
తత్ర స్థానే కృతం హ్యేవం మృత్యు రేష్యతి తం నరమ్.

నరస్య దక్షిణా కార్యా (స్త్ర్యాః?స్త్రియా) వామేన కారయేత్.

మాష యవ తండుల పిష్టైః పుత్తలికాం కృత్వా శుక్తేనాలోడ్య విష రాజికా రక్తైః ర్లేపయే చ్చతురంగులం మానుషాస్థిమయం కీలకశతశూల ముత్పద్యతే. అనుద్ధృతే మారయతి. ఉద్ధృతే మోక్షః. అస్య మన్త్రం ప్రవక్ష్యామి. ఓం త్రైశిఖే జ్వాలాముఖి హ్రీం హా హా భూం హ హ హ్రైం ఫట్ హ్రేం హ్రైం నమః ఓహన్నతమృఫట్టతిఛ్ఛశయ త్రూం జ్రూం హ్రూం హ్రీం పాశహస్తే అముకం మారయ ఫట్. (స్త్ర్యాః?స్త్రియా)వా పురుషస్య క్రియతే. ఏషా సిద్ధిః. మానుషాస్థి చూర్ణం గోధూమ రాజికా తండులా ధక్తై ర్వ్యామిశ్రం శుక్తేనా లోడ్య ప్రాదేశమాత్రం పుత్తలికాం కృత్వా ఖదిరకీలకాం ఖాత్వా రోహది శిరసి బాహుద్వయే చ విధాయాష్టసహస్రం జప్తం కృత్వా సప్తాహ పూజనా న్మారయతి. గుహ్యమాతరం సంపూజ్య మన్త్రమేత మనుస్మరేత్.

హే కాలి కాకరుదితే కాకి పిండోపహారిణి,
అముక్తస్య హృదయం భిత్త్వా గచ్ఛ కాకి యథాసుఖమ్.

ఓం హ్రీం క్రాం అముకం మారయ హ్రీం ఫట్. పురుషస్య పురుషోస్థిభిః (స్త్ర్యాః?స్త్రియాః) స్త్ర్యస్థిభిః కార్యమ్. ఏషా సిద్ధిః.

శ్మశానాస్థిమయం భస్మ శత్రుపాంసు పద చ్యుతమ్,
యవశిష్టం తు మోటాహ్వా స్వరక్తేన క్షిపేత్....

శత్రునామయుతాం కృత్వా యామ్యాయాం స్థాపయేత్ దిశి,
శునోఽస్థ్నా హృదయే విద్ధ్వా సరకేశై శ్చ వేష్టయేత్.

విలోమేనైన హృదయే జప్తవ్యా సాధకేన తు.

ఓం జంభే మోహే నమః.

సప్తాహం తాపయేద్ యన్త్రాచ్ఛత్రూణాం నాశనాయ చ,
నిఖనేద్ యత్ర సంస్థానే మంత్రేణానేన సంయుతామ్.

ఓం రుద్రాయ వజ్రతుండాయ గణేభ్యః. ఉద్ధృతే మోక్షః తాపమధ్యే స్వస్తికరణమ్.

మానుషాస్థిని సంపూజ్య విషేణ సహ పేషయేత్,
రక్తేన బోధికాం కృత్వా కుర్యాత్ పుత్తలికాం శుభామ్.

సాధ్యనామాక్షరై ర్యుక్తాం తస్య కర్ణే తు బన్ధయేత్,
చుల్లీమధ్యస్థితాం కుర్యా దుత్తమా ముక్తరాశినా.

వామేన పాణినా చైవ అష్టధారాం తు కారయేత్,
తతస్తు జ్వలితే వహ్నౌ తత్క్షణాద్ దహ్యతే భృశమ్.

సఖే పతతి మోహాత్తు యది బ్రహ్మా స్వయం భవేత్,
సిద్ధ మేవం ప్రయోగం తు కుర్యాత్ ఖే మంత్రవిత్ తదా.

ఓం హ్రీం ఆజ అముకం నాశయ ఫట్.

సర్షపా నథ సఞ్చూర్ణ్య సిక్థకేన సహైవ తు,
తతః పుత్తలికాం కృత్వా నామాక్షరసమన్వితామ్.

కపాలే నిహితా మేతాం ముక్తకేశో నిశాముఖే.
గృహీత్వా వామహస్తేన మన్త్ర మష్టశతం జపేత్.

ఓం హ్రీం జ్రూం ఆం జం అముకం మే వశ మానయ స్వాహా.

అనేక మన్త్రరాజేన యోజనానాం శతై రపి,
ఆనయే ద్యక్షకన్యాశ్చ కిం పున ర్మానుషస్త్రియః

పురుషం వా;

చితాభస్మ గృహీత్వా థ పాదపాంసుసమన్వితమ్,
శుక్తేన భావయే దేతద్ విషేణ చ సమన్వితమ్.

కృష్ణాష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం కపాలే కారయేత్ కృతిమ్,
చిత్యఙ్గారే చ పత్రే చ శత్రునామ నివేశయేత్.

విషేణ సహ సంలిప్య మన్త్రేణానేన బుద్ధిమాన్.

ఓం నమో భగవతి కామరూపిణి మాయే మహామాయే స్ఫుటం స్ఫోటయ రౌద్రకర్మాణి సాధనీకురు, యామ్యే యమాన్తికే ఘాతయ. ఓం నమో భగవతి అప్రతిహతే శక్తివమని దారయ శీ(ఘుం?ఘ్రుం) నాశయ హుం ఫట్.

కాకపక్షేణ సంలిఖ్య మన్త్రం హృది నివేశయేత్,
శవకేశేన సంవేష్ట్య చీరికాం తత్ర నిక్షిపేత్.

అగ్నిస్థాన నివిష్టాతో మన్త్రేశేనావతాన్వితమ్,
ఏవం విధానతః కుర్యాత్ ప్రసన్నః సాధకోత్తమః

మాతృభి స్సహితం పూజ్యం భైరవం తు సచాంశుకమ్,
ద్విసప్తాహకృతే జాపే శత్రుః ప్రాణై ర్వియుజ్యతే.

ఇత్యేతద్ గుహ్య ముద్దిష్టం న దేయం యసకస్య చిత్,
యవ తణ్డుల గోధూమ చూర్ణ మామ్రిణి యోజితమ్.

శ్మశాన భస్మనా యుక్తాం కుర్యాత్ తద్రూప తత్కృతిమ్,
భావయేత్ శ్వమూత్రేణ విషపృష్టం లిఖేత్తు తామ్.

శవకేశేన సంవేష్ట్య చీరికాన్తతి నిక్షిపేత్,
నరాస్థిశఙ్కు గ్రీవాయాం ద్వితీయం చైవ వక్షసి.

కృత్వా యమమయీ శూలీ గుహ్యదేశే తు నిక్షిపేత్,
సహస్రపరిజప్తానాం కుర్యా న్మన్త్రవరేణ తు.

భైరవం చ శివాదూతీం యామ్యాం జ్వాలాముఖీం తథా,
మధ్యే హ్యత్ర కృతా గౌరీ న విగర్వేహ కర్హిచిత్.

హోమయే చ్చితికం భస్మ విషమధ్యం యథా సహ,
హోమం కృత్వా త్రిసన్ధ్యాన్తం మారయేత్ త్రిదశానపి.

మారయే దపరాన్ క్రుద్ధో యది రక్షాసురక్షితః,
మారయే ద్ధోమయేత్ తాం తు ఆహూత్యన్తే తు భైరవమ్.

వినాప్యయుతహోమేన స్నాయుశేషో భవే ద్రిపుః,
శ్మశానే సిధ్యతి హ్యేతత్ యస్మా త్కర్మ సుదారుణమ్.

మన్త్రః

చితిభస్మ తథా గృహ్య పాదపాంసుం తథైవ చ,
మాషాష్టకేన సంయుక్తాం కుర్యా త్పుత్తలికాం నరః.

ఆర్ద్రా చ భరణీ చైవ తిస్రః పూర్వా స్తథైవ చ,
ఏతె పుత్తలికాయోగా అన్యేషాం నైవ యోగ్యతా.

ప్రాదేశమాత్రాః కర్తవ్యా శ్ఛాగరక్తేన స్నాపయేత్,
రక్తపుష్పం తథా ధూపో రక్తో దేయో బలి స్తథా.

ఏతం త్రిసప్తవర్ణేన సప్తరాత్రం ప్రపూజయేత్,
తతోఽన్తే సప్తరాత్రస్య దక్షిణాయాం దిశి స్థితః.

చుల్ల్యాం నివాపయేత్ ప్రాజ్ఞో మన్త్రరాజం చ షడ్ జపమ్,
తతోఽగ్నివర్ణా వికటా జాయన్తే తస్య నిగ్రహే.

తోయమధ్యే తదాక్షిప్య శోషం చైవ న సంశయః,
గృహే తాలుగతో శోషం దాఘం(?హం)శుక్లస్య మధ్యగః.

అం(బ)రీషే శిరోత్రిః స్యాద్ గోమయే కృతసఞ్చయః,
ఉద్ధృతే చైవ మోక్ష స్స్యాత్ యది నేచ్ఛేత మారణమ్.

ఓం నమః కృష్ణశబలాయ.

అన్యథా క్షిప్రకరణం యోగం యోగవరం శృణు,
సురా.... కీమాం కుర్యాద్ వశ్యం తథా క్రిమమ్.

హర్మ్యోపరి గృహే గోష్ఠే యత్ర వా జనవర్జితే,
దేవదారుసమిద్భి ర్వా హోమయేద్ విషమాసురీమ్.

ప్రతిమాం స్థాపయేత్ తత్ర తాదృగిచ్ఛే దవేదనా,
పానీయే సలిలే శోషం దాహం ప్రస్ఫోట్య వహ్నినా.

క్షీరేణ శీర్యతే మాంసో గృహే తాల్వాదిశోషణమ్,
శుక్తమధ్యే తదాఘం గోమూత్రే శూలనా సహ.

అమ్బరీషే శిరోత్రిః స్యాద్ గోమయే కృతిసఞ్చయః,
ఉద్ధృతే కురుతే మోక్షం యది నేచ్ఛేత్తు మారణమ్.

ఘృతదుగ్ధతిలై ర్హోమా చ్ఛాన్తిః స్యా త్సర్వకర్మసు.

ఓం క్రూం ఖ్రూం క్రీం హ్రీం శత్రుం నాశయ. చీరికాభ్యన్తరేణ విషేణ సుశివామ్బునా ఘృష్ట్వా లేఖనీయకిట్టభ్యేవత్ భైరవో గౌరి శివాదూతీ యామ్యా జ్వాలాముఖీ.

యత్ పూర్వం ద్యుతివర్ణాన్యం పమేతి చ పదే తథా,
ఉలూఖీతి పదం పశ్చాత్ కాలీతి చ పదం పునః.

విద్యుజ్జిహ్వేతి సంయోజ్య మముకం ద్విహనేతి చ,
దహేతి చ పదం ద్వేధా ఉత్సాదయపదం ద్విధా.

దూతీద్వితీయవీజాన్తం ఫట్కారాన్తసమన్వితమ్,
చితిస్థం లోష్టకం గృహ్య ఆగ్నేయే దిగ్గతం ప్రియే.

జపే దష్టశతం మన్త్రీ నగ్నో ముక్తశిఖ స్తథా,
స్థాపయేత త్రిభువనే పర్వతానపి చాలయేత్.

హ్రీం ధమత చూలీ కరాలీ విద్యుజ్జిహ్వే అముకం హన దహ ఉత్సాదయ హుం ఫట్. సంజ్ఞాదుర్వచసా పౌరన్దరమన్దిరే లూటీభూతాం మలఉబీజవిద్ధా మముకవచో హనస్య ప్రత్యేకం నణనీవత్ పుటితం స్యాత్. వేధయ తీక్ష్ణాగ్ర కణ్టకైః బీజమావేష్టనీయం రజసా ఉపరిచూణ స్తర్ధా సురాయుక్తైః.

మృత్పుట సమ్పుటితోఽయం వేధయ తీక్ష్ణాగ్రకణ్టకై ర్బీజమ్,
దేవ్యగ్రే భువి నిహితం వాగీశస్యాపి సంహరే ద్వాచమ్.

పుఞ్జన్తే చితినాగ్నినా యమదినే ముష్కాన్తమధ్యే రిపుః
భూయ స్తే జ్ఞోమ తేజో భువనం సల్లిఖ్యతే సప్తధా,
ఖఙ్గశ్చాపి సప్తధా దిశసపద్దక్షిణాం సంస్థితః
సఙ్ఘృష్టం తథాత్ర సప్తదివసాన్తో వర్ణో మన్త్రనిర్పరే.

సప్తాహేన రిపుర్జ్వరేణ మ్రియతే సత్యం వదే నానృతం
భూయో భూయ నిఘృష్యతే యది రుషా సప్తత్రయం యావధిః,
శతో్రర్వాథ బృహస్పతి ర్దినకరం స్వస్థం చ సమ్పాతయేత్
....

ఓ ఆముటే ప్రిస్రిటి సప్తపుటకే అముకస్య అముకేన సహ విద్వేష ముత్పాదయోత్పాదయ. విషచ్ఛాగరుధిరశ్మశానాఙ్గారమృత్తికాం శ్మశానా దాసి యాస్థినా లిఖేత్ కాకపక్షలేఖిన్యా.ఆశ్లేషానక్షత్రే నైరృత్యాం దిశి యక్షమాణా స్సైవ హోమం దివసాత్ సప్తసన్ధ్యాత్రియం కాష్ఠం రావరాసుష్లాయం వా నైరృత్యాం దిశి వీక్షమాణా సన్ధ్యావేలాయాం నగ్నోన్ముక్తశిఖ స్తు విషచ్ఛాగరుధిరేణాలో ద్యాహుతీనాం శత మేకేనవధికం దద్యాత్. దేవతాధ్యానేన చణ్డికా చిన్తనీయా కుమారీద్వయే భోజయేద్ వినాయకం యజేత్ పూర్వసేవా ఆసనం కృష్ణకూర్చకం బహిఃప్రాణస్థః ఆసితం ధ్యానం కాఞ్చికేన సహాలోద్య సర్వదుఃఖోపశమనీ హ స్తస్పర్శదుఃఖాచ్ఛిన్దన్తి ఇదం చ కపాలద్వయలిఖితం కాకపక్షేణ విషరుధిరేణ కాఞ్చికేనాలిఖ్య శ్మశానమృత్తికా అస్థి అఙ్గారికా పాదపాంసుం సాధ్యస్య బాహ్యే

కేశేనావేష్ట్య కుమ్భకారాగ్నిమధ్యే క్షేప్తవ్యం పిడార్థం ధరణ్యాం ఖనిత్వా క్షేప
ణీయం పృష్ఠే అగ్నిం ప్రజ్వాల్య విషపిణ్డా ఉత్పాదయతి. ఓం రుద్ర శబరి
ఫుఫు. ఏషాం ప్రదోషే ఆగ్నేయమణ్డలమధ్యే ధ్యాయే మధ్యరాత్రౌ శయ్యా
మూత్రిణం స్త్రరిశ్యతి ఓం నమః పరివ్రాజకానాం తద్యథా కథమ ఓమి.
ఆత్మీయలిఙ్గమభిమన్త్ర్యయే ద్వారాభ్యస్తవామహస్తేనావష్టభ్య తతో మైథునం
కుర్యాద్ వశ్యో భవతి. పూర్వసేవా లోహితపటా ద్వత్రిసిరాత్రైలేన కజ్జళమధ్యే
మాతులుఙ్గపఞ్చాఙ్గం వర్తిమధ్యే ప్రదీపయేత్.

ఏతేనాఞ్జితనేత్రస్తు యద్రుపీతి స పశ్యతి.

అత్ర మన్త్రః. ఓం రక్తే రక్తాఙ్గుష్ఠే అవతర విద్యే. అనేన అష్టశతాభి
మన్త్రితేనాఙ్గుష్ఠే ప్రలేపనే ప్రసేనా దృశ్యతే. ఓం దధిపివేశాయ అముకం మే
వశ మానయ హుం ఫట్. పీతతాసిద్ధః వచయా వశీకరోతి.

ప్రియఙ్గు రోచనా లోధ్రం పిప్పల్య థ మనశ్శిలా,
అశ్వలాలాసమాయుక్తం ప్రీతికారక ముత్తమమ్.

అనేన తిలకం కృత్వా యావత్పశ్య త్యసౌ జనమ్,
ప్రియో దదాతి సర్వేషాం దర్శనాదేవ మానవాః.

అగ్నీషోమౌ సమౌ కృత్వా శుచి రగ్నిం ప్రపశ్యతి,
తత్రస్థస్తు జపే న్మన్త్రం విఘ్నై ర్నైవాభిభూయతే.

లాపి వివికలాస్యా యది జీరేణ వేష్టితా తన్తుగుగ్గులుధపశ్చాత్ర శ్రీకర్ణ
ప్రశ్న ఓం భైరవ భయసన్త్రాసని నతరక్షరక్షణార్థ మిహ దేవి యా త్వం బలేన
బలవతి బలాధికే త్వాం నమ స్తే స్తు బలాయికాయై అముకస్య జిహ్వాం స్తమ్భయ.
పూర్వాషాఢానక్షత్రం పూర్వాముఖం చతురస్రమణ్డలే దేవీ పూజ్యా. అనేన
మన్త్రేణార్ఘ్యపుష్పప్రాపణకం విక్షేపాద్యం శ్మశానాఙ్గారికైః సాధ్యం వితస్తం
జిహ్వా నిర్గత్వా న్యచ్ఛాగజిహ్వా తత్పృష్ఠే కుమ్భకే సూచితవ్యమ్. కుష్ఠే ప్రదేశే
చితిభస్మకణ్టకై ర్వేష్టయిత్వా త్మపృష్ఠకే దాతవ్యమ్. ఘణ్టాకర్ణాయ నమః.
అనేన మన్త్రేణ సప్తాభిమన్త్రితం లోష్టం కృత్వా తేన వృక్షం తాడయేత్.
గ్రామే పవిశతే లభ్యతే పూర్వసేవా. ఓం నమో భగవతి వామేశ్వరి అనుపూర్వే

గ్రామప్రవేశే జపే చ్ఛతమష్టాధికం భక్తఞ్జమికం లభ్యతే. ఓం విటి చిటి
ఖాటిలి అనేనాష్టాఙ్గులాం కాష్ఠికా మభిమన్త్ర్య కర్ణే నిక్షిపేత్ గ్రామే ప్రవేశే
ఆయాచిత మన్నం లభతే. ఓం రక్తే దేవదత్తే అవతర ఉచ్ఛుష్మమాతఙ్గిని
కృష్ణాష్టమ్యాం శుచౌ దేశే అష్టసహస్రం జపేత్ సిద్ధా భవతి. అఙ్గుష్ఠ మలక్తకే
విలిప్య కుమారికా శుభాశుభం పశ్యతి ప్రసేనేయమ్. ఓం నమో భగవతే ఆర్ద్ర
పటేశ్వరాయ అనితే కాళికా ఆర్ద్రజిహ్వా సహస్రజిహ్వా అముకం తే పశుం
దదామి తస్య జీవితం నికృన్త రుద్రాయ ఫట్ అఘోరాయ ఫట్ వికటాయ
ఫట్ చిణ్డి చణ్డముఖి గచ్ఛ పశుపతి రాజ్ఞాపయతి శ్మశానమధ్యే యావత్పటో న
శుష్యతి తావచ్ఛతుం మారయతి.

న తిథి ర్న చ నక్షత్రం నోపవాసేన చ క్రియా,
అథ మారయితు ర్నామ గ్రహయే చ్చితిభస్మనా.

రుధిరాక్తేన జుహుయాత్ సద్యో మ్రియతే. వశీకరణే పాదపాంసు జపే
దష్టోత్తరశతం యస్య దదాతి. సర్వస్య ఉచ్చాటనే గౌరసర్షప కాకజిహ్వా
మర్కటరోమాణి నిమ్బపత్రలవణగోపితం జపే దష్టోత్తరశతం శత్రుద్వారే
ధూపః అథ శ్మశానభస్మనా పదమాత్రం కృత్వా మధ్యాహ్నం యావ
దాదిత్యాభిముఖో జప్త్వా శ్మశానభస్మభ్యో పట మార్ద్రీకృత్య దేవాగ్రే జపే
దుత్పాదయతి. ఓం ముణ్డే మహాపిశాచి. అహోరాత్రోపోషితో జపేత్ స్వప్నం
కలయతి. అముకమన్త్రం జపస్వేతి. ఓం ఈఃగిళి పిఙ్గిళి. భిక్షాయాః ప్రథమపిణ్డం
సప్తాభిమన్త్రితం భూమ్యాం క్షిపేత్ అపరిమిత మనుభవతి. పూర్వాషాఢా
నక్షత్రే సాధ్యపాదపాంసు శ్మశానాఙ్గార విష రాజికా చ్ఛాగరక్త హరిద్రా
భౌమవారే అథార్ద్రా భరణీ కృత్తికా పూర్వఫల్గున్యాం వా శరావద్వయే మారణే
కపాలద్వయే వా భౌమ చడ్డకౌ తుషకే శ్మశానాఙ్గారకైః శ్మశానాస్థిభిః పూరణే
యౌ పరస్పరం పుటితౌ అఙ్గారకరజ్జ్వా అశ్వవాలరజ్జ్వా వా ఉపరిలిఖితద్రవ్య
లిప్తయోః బాహ్యే వేష్టితవ్యౌ సన్ధ్యాకాలే రాత్రౌ బహిః ప్రాణేన కృత్వా
లిఖితవ్యౌ దక్షిణాదిఙ్ముఖః కాకపక్షలేఖిన్యా తయోః పృష్ఠే స్తోకమాత్రాం
మృత్తికాం దత్త్వా మూత్రపురీషే కార్యౌ తచ్చ రాహుశిరసి శరావలిఖితే ద్వయో

శరావ అము(క్త్రిక)స్యవాచం స్త్రమ్భయ జిహ్వం స్త్రమ్భయ అథవా ఆముకం మారయ అథవా ము(క్త?క)స్యాన్నపానం భక్షపానీయం వా పానం స్త్రమ్భయ ఇతి ద్విధాలేఖ్య మాకారే వకారే లగ్లాకారేణోభయ సమ్పుటితేనావర్తం తత్పృష్ఠే లిఖిత్వా తతత్పృష్ఠేష్వద్రిపురం వజ్రలాఞ్ఛితం లకారచిహ్నితం సపావం సమ్పుటయోర్బాహ్యే వజ్రిపురం రాహుశిరానామ మన్త్రః.

పుత్తలికా పఞ్చవింశతికా సమాప్తా.

—❀—

హరమేఖలా
సటీకా

(ద్వితీయో భాగః)

అథ పఞ్చమః పరిచ్ఛేదః

విఉలాఇ మహామఇ విరఇఅఇ దట్ఠూణ గన్ధసత్థాఇ,
అహ పఞ్చమో ణిబన్ధో విఅడ్ఢదఇఓ పరిచ్ఛేఓ. 1

(విపులాని మహామతి విరచితాని దృష్ట్వా గన్ధశాస్త్రాణి,
అథ(వా?) పఞ్చమో నిబన్ధో విదగ్ధదయితః పరిచ్ఛేదః.)

స్పష్టార్థా గాథా. విపులగ్రహణేన సంక్షిప్తం తు మహాబుద్ధివిరచితత్వేన సారత్వ మితి.

మహా మేధావులు రచించిన గంధ సంబంధమైన అనగా వాసనా ద్రవ్యములకు సంబంధించిన శాస్త్రిలను చూచి, నేర్పరులైన విలాసవంతులకు ఇష్టమైన పంచమ పరిచ్ఛేదం రచితమైంది.

దిఅహే దిఅహే జే జహ కమే(ణ) వచ్చన్తి ణిచ్చ మువజోఅం,
ఛేఆణ తే తహచ్చిఅ భణిమో గన్ధం సమాసేణ. 2

(దివసే దివసే యే యథా క్రమేణ వ్రజ(త్యు? న్తి నిత్యము) పయోగమ్,
ఛేకానాం (తాన్) తథైవ భ(ణి?ణా)మో గన్ధాన్ సమాసేన.

యే (గన్ధా) విదగ్ధానాం సురభిద్రవ్యాణి. యే యథాక్రమేణ ప్రాతర్మధ్యాహ్నాది కాలవిభాగానా ముపలక్షణార్థమితి.

దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి ప్రతిదినమూ విలాసవంతులు ఉపయోగించే సుగంధ ద్రవ్యాలను ఆవిధంగా క్రమపద్ధతిలో చెబుతున్నాము.

కచ్చూర కళళ వక్కళ పిఅంగు చుణ్ణేన కుణహ జళవాసం,
తుళిఅ ఘణసార గన్ధే (మి?మే)ళిఅ మత్తాళి ణికురుంబం. 3

(కచ్చూర కలల వల్కల ప్రియఙ్గు చూర్ణేన కురుత జలవాసమ్,
తులిత ఘనసారగన్ధం మిలిత మత్తాలి నికురుమ్బమ్.)

కచ్చూరం, కలలమితి ప్రసిద్ధం, కలలం మాంసీ, వల్కలం త్వక్, ప్రియఙ్గుః శ్యామా, ఏషాం సమాంశానాం చూర్ణేన మిశ్రితేన తోయాధివాసం సమ్పాదయత తావచ్చూర్ణత్వేన నవిసర్వాశఙ్కయా(?) యావతా తస్య తోయస్య సరసవికృతి (ర్నమ?ర్ని)యతే సౌరభం చోత్పద్యతే. శిష్టం గుణ ప్రతిపాదనార్థం స్పష్టం విశేషణద్వయమ్. మేలితం సంఘటితమితి.

కచూరాలు జటామాంసి, దాల్చిన చెక్క, ప్రియంగువులను పొడిగొట్టి నీటిలో కలిపితే నీరు గుమగుమలాడుతుంది; పచ్చకర్పూరపు నీటితో సమానంగా ఉంటుంది. ఆ సుగంధానికి మదించిన తుమ్మెదల పిండు ఝుమ్మని ముసురు కుంటుంది.

సామా కఇకచ్చూర (కఇ) సరిసభాఏహి విరఇఓ వాసో,
హోఇ విణిజ్జిఅ కప్పూర పరిమళో కామిణీ దఇఓ. 4

శ్యామా కపికచ్చూర (కపి) సదృశభాగై ర్విరచితో వాసః,
భవతి వినిర్జిత కర్పూరపరిమలః కామినీదయితః.

పూర్వోక్తై రేవ త్రిభి ర్ద్రవ్యై (ర్ద్రా?ర్మాం)సి పరివర్తాత్ కపినా సిల్హ కాష్ఠేన సమాంశై శ్చూర్ణితైః జలస్యాధివాసనం సమ్పాదితమ్ ఉక్త(విశేషణే?) విశేషగుణాతిశయం శృఙ్గారిజనవల్లభం భవతీతి.

మానిపసుపు, సిల్హకాష్ఠం, కచ్చూరాలు సమభాగాలుగా చూర్ణంచేసి నీటిలో కలిపి ఉంచాలి. నీటికి కమ్మని వాసన కలుగుతుంది. ఇది కర్పూరపు వాసనతో గుమగుమలాడుతుంది. మహిళలకు ఇది చాల ఇష్టం.

హళిణీ దళ కేస(రు?రే ప) ప్పళా సార కేఅఇ దళేహి,
జళవాసో హోఇ విసట్టి పాడళామోఅ పడిరూవో. 5

(ఫలినీ దల కేస(రో?రై లో)త్పలా సా కేతకీ దలైరః,
జలవాసో భవతి పిశిత పాటలామోద ప్రతిరూపః.

ఫలినీ ప్రియఙ్గుః. దలం గన్ధపత్రమ్. కేసరం నాగకేసరమ్. ఏలా తుటిః. ఉత్పలం కుష్ఠమ్. అసారమ్ త్వక్. కేతకీదళాని, రసణా, హరీతకీ త్యేతైః సమాంశై శ్చూర్ణీకృతై రుదకాధివాసః ఉక్త విశేషణవిశిష్టో భవతి. పాటలపుష్ప విశేష(గు)ణ ఇతి.

ప్రియంగు. ఆకుపత్రి, నాగకేసరాలు, ఏలకులు, చెంగల్వకోష్టు, దాల్చిన చెక్క, మొగలి రేకులు సమభాగాలుగా పొడిచేసి నీటిలోవేసి కలిపితే, పాదిరి పూవు వాసనతో సమానమైన వాసన కలుగుతుంది. ఇది మొదటి ప్రయోగం.

ససి విద్ధాసార విసల్లి కంకు కమళేహి కుణహ జళవాసం,
దళ కుట్ఠ కేస రేళా చేఅఇ చుణ్ణేణ వ సుఅణ్ధం. 6

శశి విద్ధాసార విసల్లి కఙ్క దళైః కురుత జలవాసమ్,
దల కుష్ఠ కేసరై లా చేతకీచూర్ణేన వా సుగన్ధమ్.

శశి(నా) కర్పూరేణ (సి?వి)ద్ధై రత్యల్పమాత్రదత్తసంస్కారై స్త్వ జ్మాంసి పిప్రియఙ్గు కచ్చూరైః సమాంశసాధితై రుదకాధివానం సాధయత. అత్ర సమనన్తరం పూర్వగాథోక్తై స్త్వక్ ప్రియఙ్గు రహితై ర్జలవాసం కురుతేతి ద్వితీయ ప్రయోగ ఇతి.

పచ్చకర్పూరం, దాల్చినచెక్క, జటామాంసి, ప్రియంగు, తామర రేకులు మెత్తగా పొడిగొట్టి నీటిలో కలిపితే నీటికి వాసన కలుగుతుంది. ఆకుపత్రి. చెంగల్వకోష్ఠు, నాగకేసరాలు, ఏలకులు, చేతకి (సన్నజాజి)- వీటిని ఆకుపత్రి, ప్రియంగులు లేకుండా- మెత్తగా పొడిగొట్టి నీటిలో కలిపితే వాసన పడుతుంది. రెండు ప్రయోగాలు.

ఖజ్జూర కుసుమవిత్థఅ బహిరచ్ఛళీఇ వాసిఅం సళిళం,
తుడి తఅర (కుపద్దఅకమళే?పత్త కువళఅమళఏ)హి ప సున్దరామోఅం. 7

ఖర్జూరకుసుమవిస్తృత బాహ్యత్వచా వాసితం సలిలం,
తుటి తగర పత్ర కువలయ మలయై ర్వా సున్దరామోదమ్.

నవఖర్జూరస్య పిణ్డః ఖర్జూరస్య ప్రాన్తే యాని పుష్పాణి ఉత్పద్యన్తే తేషాం కోశరూపమాచ్ఛాదకం ఘనతలప్రాయం యద్ భవతి తద్విస్తృతశబ్దేన ప్రాకృతభాషాయాం ప్రసిద్ధమ్. తస్య బహిర్భాగే గతం యద్వల్కలం తేన చూర్ణితేనాధివాసితం జలం సుభగసౌరభం భవతీతి (వి?)శేషః. అ(ర్వా?థవా) ఏలాద్యాఖ్యా మాతసీ(?) గన్ధపత్ర కుష్ఠ చన్దనై రధివాసిత మేవం భవతీతి.

ఖర్జూరపు పూవుల గుత్తులచుట్టూ అల్లుకునే నారపట్ట పొడిని వేస్తే నీటికి సుగంధం కలుగుతుంది. లేక జటామాంసి, గ్రంథితగరం, అకుపత్రి, కలువ రేకులు, చందనం పొడిగొట్టి వేసినా మంచి సువాసన కలుగుతుంది.

ఏళా ణరేన్ద చన్దళ (ణవ?దళ) కువళయ వాసిఏ జళే పీఏ,
ణీసరఇ రోమకూవేహి సామళో పరిమళుగ్గారో. 8

ఏలా నరేన్ద్ర చన్దణ దల కువలయ వాసితే జలే పీతే,
నిస్సరతి రోమకూపై (ర్ధామళ?రుద్దామః) పరిమళోద్గారః.

సమనన్తరగాథాపరార్ధోక్తస్య ప్రయోగ(స్య) ఫలాన్తరప్రతిపాదనార్థం పునరస్యాం గాథాయాం తాన్యేవ ద్రవ్యాణ్యుదీరితాని. ఫలాన్తరంచ–తదధివాసితే జలే పీతే సతి సమస్తకాయవేధకత్వాద్ రోమకూపకేభ్యః సౌరభవిజృమ్భోద్గమ ఇతి. ఉదకవిధిః.

ఏలకులు అగరు, చందనం, ఆకుపత్రి, కలువరేకులతో పరిమళితమైన జలం తాగినవాని రోమకూపాలనుంచి సువాసన తీవ్రంగా వెలువడుతుంది.

సకసాఅ తరుబ్భవ మణ్ణం వా మఉఅ కూచ్చఅ మణిణ్ణం,
దన్తపఅణ[1] సార మురా పిఅంగు రస వారి కఅ శేవం. 9

1. దన్తధావనమనే అర్థంలో దన్తపవనం అనే మాటను వాడినాడు.

కఅ ధూవ మాళఈకుసుమ వాసపవిసేస వడ్ఢిఅమోదం,
హోఇ ణరాహివజోగ్గం విహడిఅ ముహరోఅ మాహప్పం. 10

సకషాయ తరుసమ్భవ మన్యద్ వా మృదుకూర్చ మనిన్ద్యమ్,
దన్తపవన (మ)సార ప్రియఙ్గు (రస) వారి కృత లేపమ్.

కృత ధూప మాలతీకుసుమ వాస శశి వేధ వర్ధితా(మోదమ్),
భవతి నరాధిపయోగ్యం విఘటిత ముఖరోగ మాహాత్మ్యమ్.

దన్తపవన మీదృశం రాజోచితం తథా సదన్తస్య(?) వ్యాధిప్రభావ నివర్తకం భవతి. కీదృశమ్. కషాయరసప్రధాన వృక్షజటా(భవ) మన్యద్ వా. కటుతిక్త రసప్రధానవృక్షజం,తథా నిర్దలితాగ్రత్వాన్మసృణకూర్చప్రాయముఖం, తథా అనిన్ద్యం నిషిద్ధవర్జ్యం, తథా త్వక్సుగన్ధ మురా శ్యామా బోలి వాలకై (ర్జలై?)ః సూక్ష్మపిష్టై ర్లిప్తగాత్రం, తథా కృతధూపై ర్వక్ష్యమాణ ధూపాధి వాసితైః సుమనఃపుష్పై రోఽధివాసః తథా కర్పూరేణ యో వై స్వల్ప మాత్రయా సంస్కార స్తాభ్యాం విశేషసౌరభమ్. లేపాదీనాం వే(ధస్తా?ధాన్తా)నాం యథాక్రమం వినియోగ ఇతి.

దూష్యాలుకాని ఒగరుచెట్ల పుల్లలనుగాని, తక్కిన చెట్ల పుల్లలనుగాని మెత్తగా నమిలి కుంచెలలాగా చేసి, వాటితో పళ్ల తోముకుంటూ, కర్పూరం, మురు, ప్రేంకణం. బాలింతబోలు, వట్టివేరులను మెత్తగా నూరి నోటికి పట్టువేసుకుంటూ, జాజిపూవులు, కర్పూరాల ధూపం వేసుకుంటే, నోటికంపు తొలగిపోవడమేకాక, ముఖరోగాలు కలుగవు. నోటిగాలి కమ్మని వాసనతో వుంటుంది. దంతధావనం, ముఖాధివాసం, ముఖ ధూపం- ఇది ఈ క్రమంగా జరుగాలి. ఈ ప్రక్రియ రాజులకు తగినట్టిది.

గోసళిళ వాసిఅ గహిఅ ధూవిఅ మచ్చన్త ముగ్గధూవేహి,
తఅ మరిఅ కేస రేళా గుణ్ఠిఅ మఇసురహి దన్తపవణం. 11

గోసలిలోషిత గృహీతం ధూపిత మత్యంత ముగ్రధూపైః,
త్వచ మరిచ కేస రైలా గుణ్ఠిత మతిసురభి దన్తపవనమ్.

ఉక్త(వృక్ష)జాత మక్షుణ్ణాగ్రం దన్తధావన మేవంవిధం స దతిసుగన్ధి భవతి. కీదృశమ్ గోమూత్రపర్యుషితం సత్ తతో గృహీతం, తతో వక్ష్యమాణై రుత్కృ_మామోదైః గుగ్గుల్వాదిభి ర్ధూపై రతిశయేనాధివాసితం, తతః అసారోషణ నాగకేసర తుటిభి రేతై(స్తిర?రతి)సూక్ష్మ చూర్ణితైః. అర్ధచూర్ణమిశ్రితాగ్రమితి గ్రన్థాన్త(రం?ర)పతితా దితో దన్తధావనవి(ధి?ధే)రిహానుక్తం యత్ తదుపాదేయ మితి స విధి ర్లిఖ్యతే.

వటా సనా ర్క_ ఖదిర కరఞ్జ కరవీరజమ్,
షడ్జా(నీమోదో౽?రిమేదా) పామార్గ మాలతీకుసుమోద్భవమ్.

కషాయ తిక్త కటు మూల్యా(మన్య)దపీదృశమ్,
విజ్ఞాతవృక్షే క్షుణ్ణాగ్రన్థి సుభ్రముజమ్(?).

కనిష్ఠాగ్రసమస్థౌల్యం సుక్షత్రం ద్వాదశాఙ్గులమ్,
ప్రాత ర్భుక్త్వా న యవకా భక్షయేద్ దన్తధావనమ్.

దప్యత్రివర్గత్రితయాం క్షౌద్రాంతేన చ ఘర్షయేత్(?),
శనై స్తేన తతో దత్త్వా దన్తమాంసక్రియాద్వయమ్.

లిఖే దనుసుఖం జిహ్వాం జిహ్వా నిర్లేఖనే(న) చ,
తథాస్య మలై వైరస్య గన్ధా జిహ్వాస్యదన్తజా(?).

రుచివైశద్య లఘుతా న భవన్తి భవన్తి చ,
నాద్యా దజీర్ణ వమథు శ్వాస కాస క్షయాది(మాన్).

తృష్ణాస్యపాక హృన్నే(త్రశిరఃకర్ణ?ర్ణా)మయీ_ చ తత్,
నైవ శ్లేష్మాతకాభృష్ట విభీతక ....వత్.

బన్ధనం బిల్వ పల్లార నిర్గుణ్డీ శిగ్రు తిన్దుకాః,
కాలీదా(రా?)రు శమీ పీలు పిప్పలీ చైవ గుగ్గులు.

పారిభద్రక మల్లికాదేక్యా శల్మలీ శనైః(?),
స్వాద్వమ్లలవణం శుష్కం సుషిరే పూతి పిచ్ఛిలమ్.

పాలాశసమానం దన్తధావవం పాదుకే త్యజేత్,

దన్తాత్ పూర్వ్ మధో ఘర్మే ప్రతిషిద్ధే చ శౌచనే(?).

దన్తకాష్ఠవిధి:.

ఇంతకుముందు చెప్పిన పలుదోము పుల్లలను కొసనలగగొట్టకుండా గోమూత్రంలో వెనుకటిరోజు నానబెట్టి కొస నలగగొట్టి పిదప అగరు, మిరియాలు, నాగకేసరాలు, ఏలకుల చూర్ణం అద్దుకొని పళ్ల తోముకోవాలి. దీనివల్ల నోటివాసన గమగమలాడుతుంది. గ్రంథకారుడు చెప్పని దంతకాష్ఠవిధిని ఇతర గ్రంథాలనుంచి వ్యాఖ్యాత తెలియజేశాడు.

ధంతధావనానికి వినియోగపడే చెట్ల పేర్లను వ్యాఖ్యాత వివరించాడు. మర్రి, పచ్చమద్ది, చంద్ర, జిల్లేడు, కానుగ, గన్నేరు, తుమ్మ, పడ్జ(?), ఉత్తరేణి, మాలతి పుల్లలను దంతధావనానికి వాడాలి. ఒగరు, చేదు, కారం రుచులుగల మరే పుల్లలనైనా వాడవచ్చు. తెలిసిన చెట్టుపుల్ల అయితే మంచిది, నిరపాయం. పుల్లను బాగా కడిగి, కొసను మెత్తగా నలగగొట్టాలి. పుల్ల చిటికెన వ్రేలు కొసంత లావుగా వుండాలి. నున్నగా పన్నెండు అంగుళాల పొడవు వుండాలి. (అంగుళమంటే వ్రేలు అడ్డంగా పెట్టిన కొలత.) కొసను మృదువుగా నమిలి దంతధావనం ప్రతి ఉదయమూ చేసుకోవాలి. చెంగల్వకోష్ఠు పొడిని, త్రివర్గత్రితయం– త్రికటుక, త్రిఫలా, త్రిమదాలను– పొడిగొట్టి పలుదోముపుల్ల కొసను అద్దుకొని నెమ్మదిగా చిగుళ్ళకు నొప్పి కలుగకుండా తోముకోవాలి. తేనెను అద్దుకొని తోమవచ్చు. దంతధావనానంతరం నాలుక గీచుకోవాలి. దీనివల్ల నాలుక, పండ్లు, గొంతులలోని మురికి నోటిలోని వైరస్యం (వికారం) పోతాయి. నోటికి రుచి, తేలికతనం కలుగుతాయి. నోరు స్వచ్ఛమవుతుంది.

అజీర్ణ రోగులు, వాంతులు వెళ్లతున్నవారు, శ్వాసం, కాసం, క్షయం, దప్పిక, నోటిపూత, గుండె, కళ్లు, తల, చెవి బాధలు గలవారు పందుంపుల్లతో దంతధావనం చేయరాదు. దంతధావనానికి తగని పుల్లల చెట్లివి :– విరిగి, అభ్యేష్టం(?), తాని, ఈత, బిల్వం, నీటిపిప్పలి, వావిలి, మునగ, లొద్దుగ, కర్కాటకశృంగి, రేల, జమ్మి, గొలుగు, పిప్పలి, గుగ్గులు, బాడిద, దేవదారు, మత్తి, బూరుగు, కటుకరోహిణి, దేక్య(?). ఈ చెట్ల పుల్లలు వాడరాదు. తీపు,

పులుపు, ఉప్పు రుచిగలవి, ఎండినవి, చిల్లులుపడినవి, దుర్గంధయుతమైనవి, బంకగలవి, మోదుగవంటివి అయిన పుల్లలు వాడరాదు. పక్ష తోముకుంటున్నప్పుడు చెప్పులు తొడుక్కోరాదు.

ధణి(అ) తిఅడుఅ తిసుఅన్ధ కుట్ఠ ఘణ చుణ్ణ కుసుమసారేహి,
కవళగ్గహే సుఅన్ధం కుణఇ ము(హ?హం) రోఅరహిఅఞ్చ. 12

ధాన్యాక త్రికటుక త్రిసుగన్ధ కుష్ఠ ఘన చూర్ణ కుసుమసారైః,
కబలగ్రహః సుగన్ధిం కరోతి ము(ఖ?ఖం) రోగరహితఞ్చ.

కబలస్య ద్రవ్యాన్తరస్యాస్య క్షాలనార్థస్య ద్రవ్యస్యస్వీకారః ఆస్యసౌరభం నీరోగత్వం చ కరోతి. కీదృశః. కుస్తుమ్బురీఫలానాం తథా త్రికటుకస్య శుణ్ఠీ మరిచ పిప్పలీనాం తతస్త్రిసుగన్ధస్య త్వగేలా గన్ధపత్రాణాం తథా వాప్యస్య ముస్తస్యైషాం సమాంశేన చూర్ణేన మాక్షికేణ సహ కబలయోగ్యేన వా కృతః. కబలస్య లక్షణమ్.

"అసఞ్చార్యే ముఖే చూర్ణే (?పూర్ణే)కణ్డూషః కబలోఽన్యథా." తేన సఞ్చారేణ యోగ్య మాస్యగతం జలాది కబల ముచ్యత ఇతి కబల గ్రహణమ్.

ధనియాలు, శుంఠి, మిరియాలు, పిప్పలి, దాల్చినచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, చెంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేళ్లు మెత్తగా పొడిగొట్టి తేనెతో కలిపి, పుక్కిటి పట్టుపడితే, నోరు సుగంధంగా వుండడమేకాక నోటి జబ్బులూ పోతాయి. పుక్కిటిపట్టు- కబలం- లక్షణం వ్యాఖ్యాత చెప్పాడు. కదలించడానికి వీలు కానంతగా నోటినిండా నీరు తీసుకోడం గండూషం. నీరు కదలించడానికి వీలయితే కబలం- పుక్కిటిపట్టు.

జత్తీఏసు తణు శిత్తమ్మిసిఅ మ్మశిణ విశేవణఅం,
వశిఅ మఇవఉర విట్టమపిణ్డిఅ దేహఅం. 13

దద్దరవ ధూవిఅఞ్చ సురభిపసూఅ సుఅన్ధఅం,
సిత్థఅ మిణమో శవంగ తిహళా మదసంసిద్ధం.[1] 14

1. ఈ ఆర్యలకు ఛాయలేదు.

(రంజయంతు తనులిప్తోన్మిశ్రితోన్మలిత విలేపనకం,
....

దర్దరక ధూపితఞ్చ సురభి ప్రసూత సుగన్ధితమ్,
సిత్థక మిదం లవంగ త్రిఫలా మద సంసిద్ధమ్.)

ఇదం సిత్థక మధరప్రసాధనోపయోగి మధూచ్ఛిష్టమ్. కీదృశమ్. వక్ష్యమాణేన కేనచిత్సుగన్ధేన తైలమిశ్రితం కృత్వా (యథా) న దహ్యతే తథా మృద్వగ్నినా విలీన మమృతం తతో గలితం తత్ప్రసూతేన జలేన వర్తితం, తతః అఘనాత్మక మనాశ్యానమేవ దర్దరకవక్ష్యమాణే విధానే శాస్త్రవచ్ఛన్న ముఖేఽన్తఃకపా వక్ష్యమాణ సుగన్ధ ధూపద్రవ్యభాణ్డ ఉద్గతబాష్పగి............ ద్విధానవస్త్రస్థం(?) సంధూపిత మధివాసితం తత్సుగన్ధిభిః సుమనః ప్రభృతిభిః పుష్పై రప్యధివాసితం తతో లవఙ్గేన కుసుమేన తథా త్రిఫలయా జాతిఫల కక్కోల కటుఫలాత్మికయా గన్ధత్రిఫలయా తథా మదేన కస్తూరికయా తథా శశినా కర్పూరే ణైతైః సమాంశై ర్వృద్ధం కృతసంస్కారం. ఏవం ప్రయోగే సిక్థకేన పూర్వం తనులేపేన అధరం మసృణీకృత్య పశ్చా దలక్తకాదినా రాగేణ రఞ్జయేది(త్య?)తి విధిరితి.

ఇది స్త్రీలు పెదవులను మృదువుగాను, సుందరంగాను పెట్టుకొనడానికి వాడే తేనె మైనం యోగం. ఈ ఈ యోగంలోని ఏదో ఒక సుగంధ తైలంలో తేనెమైనం కలిపి కుండలో పెట్టి వాసెనకట్టు కట్టి సన్నని మంటలో కరగించాలి. పిదప గంధత్రిఫలాలు, కస్తూరి, కర్పూరం సమాంశాలుగా మూటగట్టి ఆ కుండలో వేసి కాచాలి. ఇది కాగి వాసెన కట్టుపై ఆవిరిగా తగిలి పేరుకుంటుంది. దానికి మల్లెలు మున్నగు సుగంధ పుష్పాలతో ఖాండ పద్ధతిలో ధూపంవేయాలి. ఖాండ పద్ధతి, ఖాండవిధి అంటే, ధూపం వేసి కుండను ధూపంపై బోర్లించి కొంతసేపు ఉంచి, మళ్ళించి వాసెన కట్టు కట్టడం. దీనివల్ల వాసన విడిచిపోదు. ఈ విధంగా సిద్ధమైన మైనాన్ని మొదట పెదవులకు పూసుకొని, పిదప లత్తుక మొదలగు అలంకరణ ద్రవ్యాలు పూసుకోవాలి.[1]

1. మూలం, వ్యాఖ్య సరిగా లేనందున అనువాదం సరిగా లేదు.

మ(అణ?ళఅ) మిఅం కేళా దళ విసాణ మహుఐ కేసరేహి సమతులిఅం,
కఅచుణ్ణం సోవీరఞ్జణ మఇసురహి పసిద్ధం 15

మలయ మృగాఙ్కైలా దల విషాణ మధుకైః సమతులితమ్,
కృత చూర్ణం సౌవీరాఞ్జన మతిసురభి ప్రసిద్ధమ్.

సౌవీరాఞ్జనం నీలాఞ్జనం, యస్య పిష్ట మతిసుగన్ధి మఙ్గల్యో చ అఞ్జనం నేత్రప్రసాధనం భవతీతి, కీదృశమ్ చన్దన కర్పూర తుటి సుగన్ధపత్ర కుష్ఠ మధుయష్టి నాగకేసరైః పరస్పర సమాంశైః సూక్ష్మపిష్టైః సమతులితం, యావన్త్యేతాని సర్వద్రవ్యాణి తావత్పరిమాణం తావదితి.

చందనం, కర్పూరం, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, చెంగల్వకోష్టు, అతిమధురం, నాగరేసరాలను సమభాగాలుగా మెత్తగా పొడిగొట్టి, వీటన్నిటికీ సమానంగా సౌవీరాంజనం పొడిని కలిపితే మంగళకరమైన సుగంధద్రవ్య మవుతుంది. కండ్ల ఆరోగ్యం కోసం దీనిని అంజనం (కాటుక) గాను వాడవచ్చు.

కక్కోళఅ పూఅఫళ ఖఇర కసణాహి ఫళసమాణేహి,
జాఈఫళ కసిసుమ్మిసఏహి సహఆర మళఏహి. 16

దప్ప మిఅంకా రుణ వళ్ళి కోసా దళ మళఅ భాఏహి,
దోమసిఏ సురణాహవళ్ళహం కుణహ ముహవాసం. 17

(కక్కోలక పూగఫల ఖదిర కషణైః పలసమానైః,)
జాతీఫల కర్ణోన్మిశ్రితైః సహకారమిలితైః.

దర్ప మృగాఙ్కా రుణ(ఫల?)వల్లీ కోశ దళ చాన్ద్రభాగైః,
ద్విమాషైః సురనాథవల్లభం కురుత ముఖవాసమ్.

ఏతైర్ద్రవ్యైః పురన్దరప్రియ మాస్యాధివాసితం గులికాం సాధయత. తైః కక్కోలకేన కోలకేన తథా పూగఫలేన తథా ఖదిరం క్వాథయిత్వా గృహీతేన ఘనేన తత్సారేణేత్యేతైః ప్రత్యేకం ప్రకుఞ్చపరిమాణైః కీదృశైః జాతీఫలస్య మాలతీఫలాణ్డస్య విలాల పదకేన సహితై స్తథా సహకారేణ సురసేన గుడకారణక్షమేణభావితై స్తథా దర్పస్య మృగమదస్య తథా మృగాఙ్కస్య

కర్పూరస్య తథా రుణస్య కుఙ్కుమస్య వల్ల్యా లతాకస్తూరికాయా స్తథా కో(ల?శ)స్య జాతిపత్రికాయా స్తథా జలస్య పిల్లకస్య తథా మల(య)న్య(చన్ద)నస్య తథా తామ్రస్య త్వచస్య భాగై స్సమాంశైః కిం ప్రమాణైః మాషద్వయ పరిమాణైః మాషకం మానచతుర్భాగ ఇతి.

తక్కోలం, పోక, చండ్రచెక్కపొడి చెరి పలం పొడిగొట్టి చిక్కగా కషాయం కాచి, దానిలో జాజికాయ పొడి కర్షప్రమాణమూ, తియ్య మామిడి చెక్కపొడి కర్షప్రమాణమూ కలిపి, కస్తూరి, కర్పూరం, కుంకుమపూవు, కైవర్త ముస్తలు, జాతిపత్రి, చందనం చెరి రెండు మాసాల యెత్తు పొడిగొట్టి కలిపి గుటికలుచేసి నోట్లో పెట్టుకుంటే, ఆ వాసనకు ఆకర్షితుడై ఇంద్రుడు కూడ ప్రియమిత్రుడై పోతాడు. ఇది అలాటి సర్వరంజకమైన ముఖవాసం- సుగంధవటి.

కమపరివడ్ఢిఏహి తణు తుడి విసల్లి కచ్చూర లోహ ఘుసిణేహి,
ఘణ మళఅ మాళఈపళ్ళ(వ) ళవంగ కక్కోల చన్దేహి.[1] 18

(క్రమపరివర్ధితైః తను త్రుటి విశల్యా కచ్చూర లోహ ఘుసృణైః,
ఘన మలయ మాలతీపల్లవ లవఙ్గ తక్కోల చన్ద్రైః.)

అర్ధాంశకైః క్షీరిణీ కున్తీ సితమిశ్రై స్తైః సమదైః సమ్పిణ్డిత పూగఫల సహకారరసైః ముఖవాసః. ఏతైర్ద్రవ్యై ర్ముఖవాస ఆస్యాధివాసనం గులికారూపం భవతీతి శేషః. అసారైలా మాంసీ కమలాగరు కాశ్మీరకై రేతేన చ భాగః పరిమాణైః సర్వైః సమాంశై స్తథా. కీదృశై రేతైః ఘనాదిభి స్తు కాశ్మ క్షీరీ గృహదోలా సితశర్కరా కస్తూరికాది రర్ధాభి రేవ సహితై స్తథా గులస్య.... ఖ్యాభాగో ఫలామ్రమాసో యేషాం తై స్తథావిధైః యత్పరిమాణాని త్వచాదీని సర్వాణి సదన్తాని సర్వద్రవ్యాణి తావత్పరిమాణం పూగఫలచూర్ణం సహకార రసార్ద్రీకృత మత్ర దేయ మిత్యర్థః(?).[2]

---

1. ఈ ఆర్యకు మూలంలో ఛాయ లేదు.
2. వ్యాఖ్యానానికి, మూలానికి పొత్తు సరిగా కుదరడంలేదు. ఇది యుగళకమై వుంది, మొదటి ఆర్య గ్రంథపాతమై వుంటుంది.

కాష్ఠాగరు, ఏలకులు, జటామాంసి, కమలపురేకులు, అగరు, కుంకుమ పూవు సమభాగాలు, తుంగముస్తలు, గంధపుచెక్క, జాజి చిగుళ్లు, లవంగాలు, తక్కోలం, కర్పూరం, లొద్దుగ, క్షీరకాకోళి, గృహదోలి, తెల్లచక్కెర, కస్తూరి- మొదట చెప్పిన వస్తువులలో సగం, బెల్లం, చింతపండు, వీటన్నిటికి సమానంగా పోకపొడి కలిపి తియ్య మామిడిరసంతో ఊరబెట్టి, గుటికలుచేసి వాడాలి. ఈ మాత్ర పుక్కిట పెట్టుకుంటే గొప్ప ముఖవాసం– ఆస్య సౌగంధ్యకారకం.

సోళహ కక్కోళఆణం సవ మఅ పఞ్చళతాఆణ ఏక్కేక్కస్స,
సణహాఅ హిఅణారుణ కోస భావిఅ విఉణ ళవఙ్గమ్మిసిఆ. 19

పిక్కాఫళ మూరఅమ్మి సుహ సహఆర రసోల్లిఆ,
విహివిరఇఅ సుకుసుమవాస వివిహ మవసర న్త సామళామోఓ,
ముహవాసో సురవహూఏ వఅణ కమళ మఅర న్త సన్దేహో. 20

షోడశ కక్కోలకానాం సమృగలాఞ్ఛనభాగకాః జాతీఫల మృగమదయో రేకైకశః,
సనాథకా త్రిగుణకోశభాగ ద్విగుణలవఙ్గోన్మిశ్రకాః.

పక్వాః ఫలపూరకే శుభసహకారసార్ద్రికాః,
విధివిరచిత కుసుమవాస వివిధప్రసర మాంసలామోదః.

ముఖవాసః సురవధూ వదనకమల మకరన్ద సన్దోహః.

ఏవంవిధా భాగాః ముఖవాసో భవతీతి సమ్బన్ధః. కీదృశో భాగః. కక్కోల కోశసమ్బన్ధీ షోడశభాగః తథా మృగలాఞ్ఛనస్య కర్పూరస్యార్ధభాగః త్రైః. కీదృశాః. మాలతీఫల కస్తూరికయోః ప్రత్యేక మేకే నైకేన తథా కోశస్య జాతీవల (ప)త్రికాయా భాగేనైకేనాంశేన తథా ద్వితిగుణేన భాగద్వయపరిమాణేన లవఙ్గేన దేవకుసుమేన సహితాః. ఏవంప్రమాణా స్సన్తః శుద్ధేన సహకార రసేనార్ద్రిస్యాన్తః పశ్చాత్ ఫలపూరస్య మాతులుఙ్గస్య నిష్కాషితబీజాద్యైః పరివర్తితత్వచో గర్భే నిక్షిప్య కుశతన్తుభి ర్బద్ధ్వా పద్మినీపఙ్కేన జాఙ్గులద్వయ మాత్రఘనేనా థ శుష్కా శుష్కగోమయకామినీమన్దాగ్నౌ నిక్షిప్య తదభ్యన్తరే పక్వా తతః కస్మిన్ కర్మమేవ పాకవశాల్లోహితీభూతే తస్మాత్ కరీషా న్మాతు

లుఙ్గ మాకృష్య కర్మావకుణ్ఠన మపాస్య తస్మాన్మాతులుఙ్గాభ్యన్తరగతే ద్రవ్య భాగాః పృథక్కరణీయా స్తకం(?) గుళికాత్వ మాపాదితా ముఖవాసో భవతి. విధినా భూయోభూయో భాణ్డాధివాసనరూపేణ విధానేన సమ్పాదితో యః శోభనానా ముత్కృష్టానాం పుష్పాణాం సమ్బన్ధీ వా సంస్కారః తేన వివిధేన విచిత్రితోయవిసర్పద్ఘనసౌరభవిశేషో యస్య స తథా. అతో దేవనారీయోగత్వాత్ తన్ముఖాబ్జానాం పరిమల ప్రసరోఽసావితి. యుగకలమ్.

తక్కోలం పదహారుపాళ్లు, తేనె, కస్తూరి, జాజికాయ ఒక్కొక్కపాలు, కుంకుమపూవు మూడుపాళ్లు, జాపత్రి ఒకపాలు, లవంగాలు రెండుపాళ్లు దంచి తియ్య మామిడి రసంలో ఊరబెట్టి, ఈ ముద్దను గింజలు, బేసము తీసివేసిన మాదీఫలపు డొల్లలో కూరి, ఆ డొల్లను దర్భలతోచుట్టి, కమలాలపాదు బురదను రెండంగుళాలమేర దట్టంగా పూసి, ఎండుపిడకల మందాగ్నిలో పెట్టి, పండు ఎర్రబడగానే లోపలివస్తువు పక్వమైందని గ్రహించి, దానిని కుమ్మ నుంచి లాగి, ఉడికిక ముద్దను విధిపూర్వకంగా పునః పునః భాండాధివాసన ప్రక్రియతో ధూపంపట్టిన కుండలో పెట్టి వివిధ కుసుమాల విచిత్ర సౌరభాలు కలిగించి, గుళికలుగా చేసి, నోట్లో పెట్టుకుంటే సురవధూ వదనమకరంద సందోహంగా వుంటుంది. దీనిని పుక్కిట పెట్టుకున్న వనితలు దేవతా స్త్రీలవలె గుమగుమలాడుతూ ఉంటారు.

ఏక్కేక్కోఽ గురు కుఙ్కుమ సరళ సిఆ కమళకేసర పురాణి,
దోదో భుఅఙ్గవళ్ళహ కున్దుర జళవాహ బోళాణ. 21

అట్ఠట్ఠబీఅసోళహ హాఆ దస సేళ ణిఉ సమా కమసో,
మద కేళఅ పూఅఫళ సళిళ వళి ళవఙ్గ కోసాణ. 22

పఞ్చఉణ మాళఈఫళ కప్పూరచఉగ్గుణంస సంవళిఆ,
సహఆర తిళ్ళమళిఆ ముహవాసో హారిఆఅమ్మి. 23

ఏకైకోఽగరు కుఙ్కుమ సరల సితా కమలకేసర పురాణామ్,
ద్వౌ ద్వౌ భుజఙ్గవల్లభ కున్దురు జలవాహ బోలానామ్.

అష్టాష్టవింశతిషోడశభాగా దశైవ తు (దశైలర్తు) సమాః క్రమశః,
మద కోలపూగఫల సలిల వలీ లవఙ్గ కోశానామ్.

పఞ్చగుణమాలతీఫల కర్పూరచతుర్గుణాంశ సంవలితః,
సహకారతైలమలితో ముఖవాసః పారిజాతే.

అస్మిన్ పారిజాతాఖ్యే ముఖవాసే సమ్బధ్యమానే తత్సమ్బద్ధానాం ద్రవ్యాణా మేవం భాగా భవన్తీతి సమ్బన్ధః. కథమ్. గిరిశైలేయస్య తథా కాశ్మీరస్య తథా మీడాకాష్ఠస్య తథా సితశర్కరాయాః పద్మకిఞ్జల్కస్య జాతీరసస్యైతేషాం ద్వౌ ద్వౌ భాగౌ తథా మదాదీనాం ద్రవ్యాణా మష్టాదశ సప్తభాగాః క్రమశః సమస్తోఽయం క్రమః. మదస్య కస్తూరికాయాః అష్టౌ భాగాః తథా కోలకస్య కక్కోలకస్యాప్యష్టావేవ. తథా పూగఫలానాం వింశతిః. తథా సలిలస్య వాలకస్య షోడశ తథా లతాకస్తూరికాయా దశ. (త)థా లవఙ్గస్య దేవకుసుమస్య శైలసఙ్ఖ్యయా సప్త. తథా కోశస్య జాతిపత్రికాయా ఋతుసఙ్ఖ్యయా షడ్ భాగాః ఏతే దశ కీదృశాః, పఞ్చగుణేన భాగపఞ్చకపరిమాణేన జాతీఫలేన తథా కర్పూరస్య చతుర్గుణైః భాగచతుష్టయపరిమాణైః రసైః (?అంశైః) సంయుక్తాః. ఏవంవిధా భాగా స్సర్వే చూర్ణీకృతా స్సన్తః సహకారతైలేనామ్రరసేన పశ్చాద్ భావితా గులికాయోగ్యత్వ మాపాదితా ఇతి. కులకమ్.

నోరు పారిజాతపు పరిమళంతో గుమగులాడే పారిజాతమనే ముఖవాసం చెబుతున్నాడు. అగరు, కుంకుమపూవు, అతిమధురం, తెల్లచక్కెర, కమలకేసరాలు, నాగముస్తలు ఒక్కొక్క భాగం; చందనం, కుందురుష్కం, తుంగముస్తలు, బోళం చెరిరెండుభాగాలు; కస్తూరి, తక్కోలం చెరిరెండుభాగాలు; పోకలు ఇరవై భాగాలు; వట్టివేరు పదహారుభాగాలు; లతాకస్తూరి పదిభాగాలు; లవంగాలు ఏడుభాగాలు; జాపత్రి ఆరుభాగాలు; జాజికాయలు ఐదుభాగాలు; పచ్చకర్పూరం నాలుగుభాగాలు- అన్నిటినీ మెత్తగా నూరి, మామిడి జీడి నూనెలో భావనచేసి, బిళ్ళలు చేసి పుక్కిట పెట్టుకుంటే, నోరు పారిజాత సుగంధంతో ముచ్చటగొలుపుతుంది.[1]

మఅ తుహి ణేళా వక్కళ టిహళా హళ ఘుసిణ ళవళి కోసేహి,
సమళఅ సహఆరరసేహి మాఉపంగోఅరే పిక్కం. 24

1. భాగాల సంఖ్య మూలచ్ఛాయలలో గజిబిజిగా ఉంది. వ్యాఖ్యను అనుసరించాను.

కేఅఇ విరఇఅవాసం పసపన్తుద్దామ మాసళామోఅం,
ణ ఫళన్తి పారిఆఅఅ మవసారిఅ పవ్వఈణాహా. 25

మద తుహి నైలా వల్కల త్రిఫలా దళ ఘుసృణ లవలి కోశైః,
సమలయ సహకారరసై ర్మాతులుఙ్గోదరే పక్వమ్.

కేతకివికచితవాసం (స?)ప్రసరదుద్దామమాంసలామోదమ్,
న లభన్తే పారిజాత మప్రసాదితపార్వతీనాథాః.

పారిజాతాఖ్య మపర మిమం ముఖవాస మనాసాదిత గౌ(ర?రీనాథ) వాల్లభ్యా నరా న ప్రాప్నువన్తీతి. కీదృశమ్. పూర్వోక్తయుక్త్యా బీజపూరాభ్యన్తరే పక్వమ్. కైర్ద్రవ్యైః, మే(?మ)దేన కస్తూరికయా తుహినేన కర్పూరేణ తథా తుట్యా తథా త్వచా తథా పూర్వోక్తగన్ధత్రిఫలయా తథా జాతిపత్రేణ ఇత్యేతైః సమాంశై శ్చన్దనాగరుసహితై శ్చన్దనే పూర్వోక్తద్రవ్యసమాంశేనైవ సమస్తద్రవ్యచూర్ణ భావనాయోగేన ఏవం భావితం పక్వం సత్ సమాతులుఙ్గాత్ పూర్వవద్ దత్తాధివాస మతఏవ వికసత్సాన్ద్ర సౌరభమ్. యుగళకమ్.

పారిజాతమనే పేరుతో ఉన్న మరొక ముఖవాసయోగం తెలుపుతున్నాడు. పార్వతీనాథుని పూజించి, సంతోషపెట్టనివారికి ఈ యోగం లభించదట. కస్తూరి, పచ్చకర్పూరం, ఏలకులు, దాల్చినచెక్క, సుగంధిత్రిఫలాలు (జాజికాయ, పోక, లవంగాలు), ఆకుపత్రి, కుంకుమపూవు, లతాకస్తూరి, జాపత్రి, చందనం సమభాగాలు మెత్తగానూరి మామిడిరసంలో బాగా భావనచేసి, ఇంతకు ముందు చెప్పినట్టు మాదీఫలపు డొల్లలో కూరి మందాగ్నిగల కుమ్ములో పక్వం చేసి, తీసి, పక్వవస్తువుకు భాండాధివాస ప్రక్రియతో మొగలి పూవుల వాసన కలిగించి బిళ్లలుచేసి పుక్కిటపెట్టుకుంటే గుప్పుని వాసనలు చాలదూరంవరకు వ్యాపిస్తాయి.

ళవళి ళవంగ హిమా గరు కోసా రుణ వేణు మఅ విసళ్ళిహి,
మచ్చణ్డి మాళఈఫళ వేణుబ్భవ సరిసభాఏహి. 26

జళణిహి సమ మిఅళఞ్ఛణ విఉణదిణ్ణ కక్కోళా,
కక్కోళయత్తిఉణ కసాఅ మీసి సహఆరతేళోళ్ళా. 27

ఏఆమో మఅరద్ధఅ కణ్ణీసుఅ జవణకామిణీపిఅఇ,
సేవేహ ఖదిరగుళిఆ దేవ ద్దిఅ దిణ్ణ సేసాఓ 28

లవలీ లవలీ హిమా గురు కోశా రుణ వేణు మద విసల్లీభిః (విశల్యాభిః),
మత్స్యండికా మాలతీఫల వేణూద్భవ సదృశభాగైః.

జలనిధసమ మృగలాఞ్ఛన ద్విగుణద త్తకజ్కోలాః,
కక్కోలత్రిగుణ (కషాయ) మిశ్రసహకారతైలార్ద్రాః.

ఏతా మకరధ్వజ కర్ణీసుత యవనకామినీప్రియాః,
సేవధ్వం ఖదిరగుళికా దేవ ద్విజ దత్త(శోఞా?శిష్టాః).

ఖదిరగుళికా ఖదిరసారచూర్ణప్రధాన ముఖవాసగుళికా భజధ్వమ్. కీదృశీః. ఉత్కృష్టామోదత్వాద్ మదన మూలదేవ యవనయువతి దయితాః. తథా సుర విప్రాదిభ్యః ప్రతిపాదితశిష్టాః. కైర్ద్రవ్యైః స్సాధితాః. లతాకస్తూరికా దేవకుసుమ చన్దన జాతిపత్రికా కుఙ్కుమ దన్తీ కస్తూరికా గన్ధ మాంసిభిః, తథా సితశర్కరయా జాతీఫల తుకాక్షీరిణాం సమై రంశైః కీదృశీ గులికా. జలనిధిసమాత్ భాగచతుష్టయస్య పరిమాణాత్ కర్పూరద్విగుణాని కోలఫలాని యా(ల?సు)తాః. తథా కక్కోలకత్రిగుణేన కషాయేణ పూర్వోక్తయుక్త్యా గృహీతేన ఖదిరసారేణ మిశ్రితం యత్ సహకారతైలం తేనార్ద్రా(ః). సర్వ ద్రవచూర్ణతామ్ర(?)సేనార్ద్రీకృత్య(?)వా తాః కార్యా ఇతి తాత్పర్య మితి. కులకమ్.

ఖదిరగుళిక అనే ముఖవాసయోగం చెబుతున్నాడు. దీనితో చండ్రచేవ పొడి ప్రధానద్రవ్యం గనుక దీనికీపేరు వచ్చింది. మకరధ్వజ మూలదేవులకు, యవన యువతులకు ఇది ప్రియమైంది, సురవిప్రాదుల మెప్పును పొందినట్టిది. దీనిని సిద్ధపరచే పద్ధతి ఇది :– లతాకస్తూరి, చందనం, అగరు, జాజిపత్రి, కుంకుమపూవు, వేణుచందనం(?), కస్తూరి, సుగంధ జటామాంసి, తెల్లచక్కెర, జాజికాయలు, వంశరోచన (వెదురుబియ్యం), సమభాగాలు; నాలుగుపాళ్ల పచ్చ కర్పూరం; దానికి రెండింతలు కంకోలం మెత్తగా నూరి, కంకోలానికి మూడింతల చండ్రచేవ కషాయంలో కలిపి ముద్దచేసి, మామిడిటెంకల నూనెలో ఊరబెట్టి, బిళ్ళలుచేసి పుక్కిట పెట్టుకోవాలి. పళ్లు గట్టిపడుతాయి; నోరు సుగంధంగాను వుంటుంది.

సమ కఅ ళ్ళో (?ళ్ళేళా) వక్కళ ళవఙ్గ దళ ఘుసిణ సణ్హ చుణ్ణేహి,
విఉణ ఫళ తిగుణ మఅవప్ప కోస (క)క్కోళభాఏహి. 29

సత్తగుణపిఅఙ్గు మ్మిస ఖఇర(మసి?)పఞ్చాసభాఅ రఇఆఓ,
జాఅన్తి ఖఇరగుళిఆఓ చారుసహఆర మళిఆవో. 30

(సమకచ్చూరైలా వల్కల లవఙ్గ దళ ఘుసృణ శ్లక్ష్ణ చూర్ణైః),
ద్విగుణ(మా?ఫ)ల త్రిగుణ మృగదర్ప కోశ కక్కోలక భాగైః.

సప్తగుణ ప్రియఙ్గ్వామిశ్ర ఖదిర పఞ్చశేష షడ్భాగైః,
జాయన్తే ఖదిరగుళికా శ్చారుసహకార మలితాః.

జాయన్తే (?), కైర్ద్రవ్యైః కచ్చూర తుటి త్వగ్దేవకుసుమ గన్ధపత్ర కుఙ్కుమ నఖానాం చూర్ణైః సమాంశై స్తథా ద్విగుణై ర్భాగద్వయపరిమాణై ర్జాతీఫలాణ్డై స్తథా త్రిగుణైః ప్రత్యేకం భాగత్రయపరిమాణైః కస్తూరికా జాతి పత్రి కాకోలఫలానా మంశైః. కీదృశ్యో గులికాః సప్తగుణయా భాగసప్తక పరిమాణయా మిశ్రస్య ఖదిరకషాయచూర్ణస్య భాగై ర్నిచితా స్తద్రవ్యసహితాః ఖదిరచూర్ణసహితాః సత్య(శ్రేష్ఠనాః(?) శ్రీరసేనాలోలితా ఇతి, యుగలకమ్.

కచ్చూరాలు, ఏలకులు, దాల్చినచెక్క, లవంగాలు, ఆకుపత్రి, కుంకుమపూవు, నఖంచిప్పల చూర్ణం సమపాళాలు, రెండు భాగాలు జాజికాయలు, చెరి మూడుభాగాలు కస్తూరి, జాపత్రి, కక్కోలం, ఏడుభాగాలు ప్రేంకణం మెత్తగా నూరి, యాభై భాగాల చండ్రచేవపొడితో కలిపి, మామిడి టెంకల నూనెలో భావనచేసి బిళ్ళలుచేసి పుక్కిట పెట్టుకోవాలి.[1]

గురు మళఅ సితా హాలేణు ఫళ దప్పా రుణ కోసఅ,
సహ ఖీరీ ఇలజ్జఏహి కా(ద)వ్వా సమభాఅఆ. 31

---

1. మూలం 30వ ఆర్య రెండవచరణంలో పఞ్చాసభాఅరఇఆఓ అనే దాని ఛాయ పంచశేష షడ్భాగైః అని ఉంది. వ్యాఖ్యాత దానిని వదలిపెట్టాడు. లేక లేఖక ప్రమాదమై ఉంటుంది. నేను మూల ప్రాకృతం అనుసరించాను.

దక్తాణి మిఅజ్కస్స తేచ్చిఅ తక్కోలంసఅ,
సోళహ ఖఇరుబ్భవస్స తేళోల్లా ముహవాసఇ. 32

గురు మలయ సితా హరేణు ఫల దర్పా రుణ కోశకాః,
సహ క్షీరి లవఙ్గకాభ్యాం కర్తవ్యాః సమభాగాః.

చత్వారో మృగాఙ్కస్య చ తఏవ కల్కోలాంశకా(చ?శ్చ),
షోడశ ఖదిరోద్భవస్య తైలార్ద్రా ముఖవాసే.

ద్రవ్యాణాం భాగా ఏవం దేయా ఇతి సమ్బన్ధః. కథమ్. గురు అగరు, మలయం చన్దనమ్. తథా దర్పో మృగమదః, తథా కుఙ్కుమం, తథా జాతి పత్రికా ఏతాని సమాంశాని కార్యాణి. తుకాక్షీరి దేవకుసుమాభ్యాం సహ తే అపి సమాంశే ఏవ కార్యే ఇతి. తథా చత్వారో భాగాః కర్పూర(స్య). తఏవ చత్వార ఏవ కోలఫలస్య. తథా ఖదిరచూర్ణ కషాయచూర్ణస్యషోడశ భాగాః. ఏతైస్సమైశ్చూర్ణితాః సన్తః సహకార తైలార్ద్రాః కార్యా ఇతి ముఖావాసవిధిః.

అగరు, చందనం, తెల్ల చక్కెర, రేణుకలు, జాజకాయ, కస్తూరి, కుంకుమపూవు, జాపత్రి, తుకాక్షీరి, లవంగాలు సమభాగాలు, పచ్చకర్పూరం నాలుగుభాగాలు, తక్కోలం నాలుగు భాగాలు, చండ్రిచేవ కషాయం ముద్ద పదారుభాగాలు మెత్తగా నూరి మామిడిటెంక నూనెలో భావనచేసి, బిళ్ళలుచేసి పుక్కిట పెట్టుకోవాలి. ముఖవాసవిధి సమాప్తం.

సజలాఇ పురా (సహ?ణ) మట్టిఆఇ పాఊణ పఞ్చవి ఉణోవి,
ఘణ సామాఅ దళ వక్కళీ తిసిణ మన్దాణళం విహిణా(?). 33

తేళ్ళం సుఅన్ధం సేఅం ధూఇఅ పఅట్టం సన్ధసంజుత్తమ్(?),
ఖఅసూరకిరణతావిఅం హోఇ పరం పక్ఖమత్తేణ. 34

సజలయా పు (నామ్యన్తి?రాణమృత్తి)కయా పక్వాః పచ్యన్తే పునరపి,
ఘన శ్యామాక దల నకల మసితిర్మన్దానలం విధినా(?).

తైలం సుగన్ధ మేవం ధూపితం మష్టాఙ్గసంయుక్తమ్,
ఖరసూర్యకిరణతాపితం భవతి పరం పక్షమాత్రేణ.

ఇహాగ్నిపాకసాధ్యాని ద్వివిధాని సుగన్ధతైలాని ఉపదిశ్యన్తే. తత్ర సూర్యపాకసాధ్యం తైల ముపదిశన్ (సర్వసుగన్ధి తైలాన్యుపదిశ్యన్తే తత్ర సూర్యపాకసాధ్యం తైల ముపదిశన్?) సర్వసుగన్ధి తైలానాం విధిం వ్యవస్థాపయతి మృత్తికయా వాల్మీక్యా పరమపురాణగృహభిత్తిజయా వా షోడశగుణేన సహితయా వా చతుర్గుణే తైలం పక్త్వా మృత్తికా మపాస్య తత్తైలం ముస్తా శ్యామా తిగర గన్ధపత్ర త్వక్ శతపుష్పానిర్గర్భన్నిస్తాభిః(?) షోడశగుణజల సహితాభిః సహ మృద్వగ్నౌ యథోక్తేన విధానేన పునరపి క్వాథ్యన్తే, ద్వితీయ ఏష పాకో దేయ ఇత్యర్థః. ఏతౌ చ ద్వౌ పాకౌ యథోక్తై ర్ద్రవ్యైః సర్వ సుగన్ధితైలానాం పూర్వ మవశ్యం దేయౌ. (త)తో యదీయవర్ణేచ్ఛా భవతి, తద్వర్ణార్థం వక్ష్యమాణవిధినా తృతీయః పాకో దేయః. తత స్సూర్యపాకసాధ్య మభీష్టం చైతదేతదేవ తత్సుగన్ధితైలం వక్ష్యమాణధూపానా మన్యతమేన ధూపితం స్వపరిమాణాత్ అష్టభాగమాత్రేణ గన్ధద్రవ్యేణ మిశ్రితం సత్ తీక్ష్ణసూర్యాంశు క్వథితం పఞ్చదాహేన శ్రేష్ఠ ముపయోగిత్వం సమ్పద్యతే. వహ్నిపాకసాధ్యం వా తైలం స్యాత్ తద్వర్ణపాకాదనన్తరం యథా. వక్ష్యమాణోఽగ్నికార్యవిధిః ప్రయోక్తవ్య ఇతి వ్యవస్థాప్య ఇదానీం తద్వర్ణవిధానార్థమాహ. యుగలకమ్.

సూర్యపాకసాధ్యమైన ఈ రెండు విధాలైన తైలాలను చెబుతూ అన్ని సుగంధ తైలాల విధిని చెబుతున్నాడు. పుట్ట మట్టిగాని, పాత ఇంటి గోడమట్టి గాని పదహారు భాగాలు, నాలుగు భాగాల నూవులనూనెలో బాగా వండి, మట్టిని తీసివేసి, ఆ నూనెలో తుంగముస్తలు, మానుపసుపు, గ్రంథితగరం, ఆకుపత్రి, అష్టాంగాలు- దాల్చినచెక్క, శతపుష్పి, యష్టిమధుకం, పచ్చకర్పూరం, అశ్వగంధ, శతావరి, ఋషభకం- సమాంశాలు పొడిచేసి పదహారు భాగాలు నీరు కలిపి, నూవులనూనెలో సన్నని మంటపై ఎనిమిదివంతులు మిగిలేట్టు కాచాలి. పిదప దానికి ధూపం వేయాలి. తర్వాత రంగు రావడానికి ఆయా వస్తువులతో మరల వండాలి. ఇలా నాలుగుసార్లు చేయాలి. తర్వాత పదిహేనునాళ్ళపాటు ఎండలో పెట్టాలి. ఇదు కాపులతో పరిమళ పూర్ణమైన సుగంధ ద్రవ్యం సిద్ధ మవుతుంది.

కాళేఅ మహుఅ సువణ్ణచ్ఛళ్ళి పుణ్డరీఅసాహిఅం హోఇ,
తుళిఅ కళధోఅ సోహం తేళ్ళం లడహంగణా దఇఅమ్. 35

కాలేయ మధు సువర్ణచ్ఛల్లీ పుణ్డరీక సాధితం భవతి,
తులిత కలధౌత శోభం తైలం లటహాఙ్గనా దయితమ్.

తైలం సుగన్ధి సాధ్యం వర్ణయుక్త్యా నయా స్పర్ధిత కాఞ్చనకాన్తి సమ్పద్యతే. కీదృశమ్. సకాలేయకేన పీతసారేణ తథా మధుకేన మధుయష్ట్యా తథా సువర్ణచ్ఛల్ల్యా నిష్పర్యాయా పరిసిద్ధా తయా, పు(ణ్డ)రీకేన చాక్షుష్యైరేతైః ద్రవ్యైః పూర్వోక్తపాకద్వయానన్తరం గన్ధన్యస్తై షోడశగుణ జలసహితైః సాధితం పక్వం, తచ్చ సుగన్ధం వనితావల్లభ మితి.

పచ్చచందనం, అతిమధురం, సువర్ణచ్ఛల్లి (సౌపీరాంజనం), కమలపు రేకులు పొడిచేసి, పూర్వం చెప్పినట్లు రెండు వంటల తర్వాత పదహారు భాగాల నీళ్లు కలిపి కాచితే, విలాసినులకు ప్రియమైన సుగంధితైలం సిద్ధమవుతుంది.

ద్వితీయ మిలితమాహ :-

పత్తఙ్గ రత్తచన్దణ మఞ్జిట్ఠా హిఙ్గుళోఅ ళక్ఖాహి,
పిక్కం తేళ్ళం కంకేళికుసుమచ్ఛాఅం స(ము)వ్వహఇ. 36

పత్తఙ్గ రక్తచన్దన మఞ్జిష్ఠా హిఙ్గులుక లాక్షాభిః,
పక్వం తైలం కఙ్కేల్లీకుసుమ చ్ఛాయాం సముద్వహతి.

ఏతైర్ద్రవ్యైః పూర్వవత్ పక్వం సత్ తైల మశోకపుష్పాణాం విచిన్త్యతే (?)లోహితం భవతీతి పత్తఙ్గేన పట్టరాగేణ, తథా రక్తచన్దనేన రక్తవల్ల్యా, తథా హిఙ్గులకేన దరదేన, తథా లాక్షయా ద్రుమవ్యాధినైతైః సమాంశైః గన్ధన్యస్తై రితి.

పత్తంగం (చందనం), రక్తచందనం, మంజిష్ఠ, ఇంగిలీకం, లత్తుకలు సమాంశాలు పొడిచేసి, పూర్వం చెప్పినట్లు రెండు వంటల తర్వాత, వండిన నూనె అశోకపు పూవుల రంగులో- ఎర్రరంగులో మనోహరంగా ఉంటుంది.

అథ వర్ణవిధే రనన్తరం సర్వద్రవ్యాణాం గన్ధతైలభావనం నియతిగత మాహ :-

ఇఅ పీఅ మరుణ మహవా వణ్ణం ఉప్పాఇఊణ తేళ్ళస్స,
పచ్ఛాఓ భాఇజ్జఇ సుగన్ధఅ గన్ధజోఏహి. 37

ఇతి పీత మరుణ మథవా వర్ణ ముత్పాద్య తైలస్య,
పశ్చా దుద్భావ్యతే సుగన్ధితా గన్ధయోగైః.

యస్య కస్య చిత్ తైలస్య పూర్వం దత్త్వా వశ్యపాకద్వయస్యోత్యుక్తేన క్రమేణ హారిద్రం లోహితం వా వర్ణం జనయిత్వా వక్ష్యమాణ సురభిద్రవ్య సమ్బన్ధైః సురభితం సుగన్ధితైలం జన్యత ఇతి.

ఈ విధంగా ఆయా ద్రవ్యాలను కలపడంచేత ఆయా తైలాలకు పసుపు పచ్చగానో, ఎర్రగానో రంగు కలిగి, ఇతర సుగంధ ద్రవ్యాలను కలుపడం చేత పరిమళభరితమైన తైలాలు సిద్ధమవుతాయి.

కళి కుడిళా సార (విసాణ) కఙ్కు- విఉణం తురుక్కజళ తిఉణమ్,
చమ్పఅతేళ్ళం తుడి కళళ దేవిభా(ద్ధ?ఏహి) సఞ్జుత్తమ్. 38

కరి కుటిలా సార విషాణ కఙ్కు ద్విగుణం తురుష్క-జల త్రిగుణమ్,
చమ్పకతైలం తుటి కలల దేవిభాగై స్సంయుక్తమ్.

ఇవం చమ్పకతైలం చమ్పకకుసుమ సౌరభత్వా చ్చమ్పకగన్ధేనోపలక్షితం తైల మేవం భవతి కరి నాగకేసరం కుటిలం తగరమ్ అసారం త్వచమ్. విషాణం కుష్ఠమ్. కఙ్కుః ప్రియఙ్గుః. (ఏతాని?ఏతేషాం) ద్విగుణభాగార్ధేన సంయుక్తమ్. అనుక్తవిశేషాణాం తైలానాం శుద్ధామ్బుపాకక్రమేణైవ యద్యపి పాకవిధిః తథాప్యగ్ని పాకసాధ్యమానే న దుష్యతీతి.

నాగకేసరాలు, గంధితగరం, దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు, ప్రియంగువులు చెరి రెండు భాగాలు, కుందురుష్కం మూడుభాగాలు, ఏలకులు, సర్జరసం రెండు భాగాలు పొడిచేసి సిద్ధపరచిన తైలం చంపక (సంపెంగపూవుల) సువాసనతో తయారవుతుంది. కనుక దీనిని చంపకతైల మంటారు.

కవి కుడిళ వక్కళ కళ్ళ మాళా జళ కణఅ కామిణీ విడుణణమ్(?),
తుడి ఘణ విసాణ తిఉణం చమ్పఅతేళ్ళం ఘణామోఅమ్. ౩౯

కవి కుటిల వల్కల కల్ల మాలా జల కలశ కామినీ (ద్విగుణమ్,
తుటి ఘన విషాణ త్రిగుణం చమ్పకతైలం ఘనామోదమ్.)

ఘనామోద మిద మపరం సాన్ద్రసౌరభం చమ్పకతైలమ్. కీదృశమ్. సిల్లక మాంసీ తగర త్వచ స్పృక్కా వాలక ప్రియఙ్గు లోధ్రా ద్విగుణా భాగద్వయపరిమాణా యత్ర తత్తథా. ఏలా ముస్త కుష్ఠం త్రిగుణం త్రిభిర్భాగై ర్యత్ర తత్తథేతి.

గొప్ప సౌరభంగల మరొక చంపకతైలం చెబుతున్నాడు. సిల్లకం, జటామాంసి, గ్రంథితగరం, దాల్చినచెక్క, కల్యం.స్పృక్క, వట్టివేరు, నాగకేసరాలు, లొద్దుగలు చెరిరెండుభాగాలు, ఏలకులు, తుంగముస్తలు, చెంగల్వకోష్ఠు చెరి మూడు భాగాలు పొడిచేసి తైలపక్వంగా కాచితే గొప్ప సుగంధంగల చంపక తైలం సిద్ధమవుతుంది.

తిఉణ తుడి తఅర వక్కళ పిఅఙ్గు సళిళేహి చమ్పఅసుఅన్ధం,
తేళ్ళం సమకుష్ఠ ళవఙ్గ కున్తి దళ కోళభాఏహి. 40

త్రిగుణ తుటి తగర (దల?) వల్కల ప్రియఙ్గు సలిలైశ్చ చమ్పక సుగన్ధి,
తైలం సమకుష్ఠ లవఙ్గ (ద?కు)న్తి (దళ) కోలభాగైః.

తృతీయ మిదం చమ్పకవత్ స్వామోదం తైలమ్. కై ర్ద్రవ్యైః. ప్రత్యేకం భాగ(ద్వ?త్ర)యపరిమాణై రేలా (తుడి?తగర) త్వచ శ్యామా వాలకై స్తథా సమై స్తులై్యః విషాణేన దేవకుసుమ హరేణు గన్ధపత్ర తక్కోలానాం భాగై రితి.

మూడవదైన చంపకతైలం చెబుతున్నాడు. ఏలకులు, గ్రంథితగరం, దాల్చిన చెక్క, ప్రేంఖణం, వట్టివేరు చెరిమూడు భాగాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, లవంగాలు, గుగ్గిలం. ఆకుపత్రి, తక్కోలం చెరి ఒక భాగం తైలపక్వంగా కాచితే చంపక సువాసనగల తైలం ఏర్పడుతుంది.

సమతుళిఅ కువళ ఏళా సామా మిసి కణఅ కేసర సణాహం,
ళఘుఇఅ చమ్పఅగన్ధం ఖర(హిస?రవి అ)ర భావిఅం తేళ్ళం. 41

సమతులిత కువల యైలా శ్యామాక మిసి కనకకేసర సనాథమ్,
లఘూకృతచన్దనగన్ధం ఖరరవికర తాపితం తైలమ్.

ఇదం సాతిశయత్వా దల్పీకృత చంపకసౌరభం చతుర్థం చమ్పకతైలం హేమ న్తశిశిరయో ర్వ్యాసమాత్రం దేయమితి.

ఇది నాల్గవ చంపకతైలం ఇది చంపక పుష్పాల వాసనను తలదన్నేది గనుక చంపకతైలమన్నారు కలువరేకులు, ఏలకులు, ప్రేంకణం, జటామాంసి, నాగకేసరాలు, కుంకుమపూవు సమభాగాలుగా వేసి మొదట తైలపక్వంగా కాచి, తర్వాత తీవ్రమైన ఎండలో ఉంచాలి.

సమవళ కువళఅ మసార తుడి (కున్తి) కామిణీ విడణా,
దళ కిళిళ (అ?) కుడిళ తిఉణం తేళ్ళ మిణం మల్లిఆమోఅం. 42

సమచళణ మాసార తుడి కున్తీ కామి(ణీ?నీ) ద్విగుణమ్,
దల కలల కుటిల త్రిగుణం తైల మిదం మల్లికామోదమ్.

ఇదం మల్లికాఖ్యస్య పుష్పవిశేషస్య తుల్యసౌరభం తైలమ్ కీదృశమ్. సమాని తుల్యాంశాని త్రిభిస్త్రిభి ర్భాగైః ప్రత్యేకం గన్ధమాంసీ యత్ర తత్తథా. ద్విగుణాని ప్రత్యేకం ద్వాభ్యాం భాగాభ్యాం త్వగేలాహరేణుప్రియఙ్గవో యత్ర తత్తథా. ప్రాకృతే పూర్వనిపాత ఏవ మత్రాపి విజ్ఞాయత ఇతి.

మల్లెపూలవాసన గల గంధతైలం చెబుతున్నాడు :- ఆకుపత్రి, కలువ రేకులు సమభాగాలు, వాసనగల జటామాంసి, ఏలకులు, గుగ్గిలం, రేణుకలు ముందుచెప్పినవాటికి రెండింతలు, వీటికి మూడింతలు స్పృక్క, జటామాంసి వేసికాచిన నూనె మల్లెపూవులు వేయకనే మల్లెపూవుల వాసనలు విరజిమ్ముతుంది కనుకనే దీనికి మల్లికామోదమని పేరు.

జళ కళిళ కుటిళ కువళఅ ళేళా సారక(త్తి?కఙ్గు) కున్తీభిః.
విడుణదళ మద్ద(మాసం ససిపాదం) మాళేఈ తిళ్ళమ్, 43

జల కలల కుటిల కువలయక ఏలా సారక కఙ్కు కుస్తిభిః,
ద్విగుణజల మర్ధమాసం శశిపాదం మాలతీతైలమ్.[1]

ఇదం మాలత్యాః సుమనసః తుల్యామోదం తైలమ్. కైర్ద్రవ్యైః. వాలక మాంసీ తగర కుష్ఠ కర్పూర తుటి త్వచా ప్రియఙ్గు బృహదేలాభిః. కీదృశమ్. ద్విగుణం జలం ద్వాభ్యాం గన్ధపత్రం యత్ర తథా సర్వేణ భాగార్ధేన స్పృక్కా యత్ర తథా కర్పూరభాగః చతుర్థః భాగో యత్ర తత్ తథేతి.

వట్టివేరు, జటామాంసి, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్టు, కలువలు' కర్పూరం, ఏలకులు, ధనియాలు, ప్రియంగు, పెద్దఏలకులు సమభాగాలు. రెట్టింపు నీరుపోసి తైలపక్వంగా కాచి పదిహేనురోజులు వెన్నెలలో ఉంచితే, మాలతీ కుసుమ సుగంధం గల వాసననూనె తయారవుతుంది.

చళజళ విసాణ వక్కళ సామా రుణ కుడిళ కేసర మురాహి,
తుడిమీసిఆహి తేళ్ళం పసట్ట కోన్దట్ఠ ప(జ్ఝి?డి)రూవం. 44

చలదల విషాణ వల్కల శ్యామా రుణ కుటిల కేసర మురాభిః,
తుటి మిశ్రితాభిః తైలం వికసితోత్పల ప్రతిరూపమ్

ఇదం వికోశకువలయసమానామోదం తైలమ్ కైర్ద్రవ్యైః, తురుష్క వాలుక కుష్ఠ సార కామినీ కుఙ్కుమ తగర కేసర సుగన్ధమురాభి రేలా మిశ్రితాభిః సమాంశాభి రితి

కలువలు కలవకపోయినా వికసించిన కలువల సుగంధం గల తైలం చెబుతున్నాడు. నల్లవట్టివేరు, చెంగల్వకోష్ఠు, దాల్చినిచెక్క, రేణుకలు, కుంకుమ పూవు, గ్రంధితగరం నాగకేసరాలు, సుగంధమురు, ఏలకులు సమాంశాలు, రెట్టింపు నీటిలో తైలపాకంగా కాచితే వికసించిన కలువల వాసనగల తైలం సిద్ధమవుతుంది. కలువలు వేయకపోయినా, కలువల వాసన కలుగుతుంది.

1. శశిపాదం అంటే వెన్నెలలో పక్షం రోజులు పెట్టవలెనని రచయిత అభిప్రాయమేమో!

దళ వా(లి ణ)లిణీ తుడి రస కున్ని మురా సార కఅళ మాంసి(సరిసం?హి),
ససివిద్ధం విఉణతమాలి దారి గర కువళఅం వఉళతేళ్ళ మిణం. 45

వర వారి నళినీ తుటి రస కున్తి మురా సార పల మాంసిభిః,
(కీదృశం?)
శశివిద్ధం ద్విగుణతమాల వారి గర కువలయం వకులతైల మిదమ్.

ఇదం కువలయానాం కేసరతరుపుష్పాణాం సదృశసౌగన్ధం తైలం. తురుష్కం తథా వాలుకా తథా హరేణుకా తథా గన్ధవతీ తథా త్వచా కచ్చూర మాంసీ ఏతాని సమాంశాని యస్మిన్ ద్విగుణాని భాగద్వయపరిమాణాని యత్ర. తమాలం గన్ధపత్రం తథా రీషనేయం తథా కువలయం కుష్ట మేతాని ఏవంవిధం సకర్పూరేణ సమానాం ద్రవ్యాణాం చ దలాదీనా మేకతమస్య చతుర్భాగమాత్రేణా దత్తమ్ విద్ధం సంస్కారమితి(?).

ఇది పొగడపూల వాసనవంటి వాసనగల సుగంధతైలం. ఆకుపత్రి' వట్టివేళ్లు, నళిక అనే సుగంధద్రవ్యం, చిన్న ఏలకులు, బాలింతబోలు, గుగ్గిలం, మురకచ్చూరం, తక్కోలం, జటామాంసి, పచ్చకర్పూరం సమాంశాలు. నేల ఉసిరిక, దేవదారు, రీషనేయం(?). కలువదుంపలు రెండింతలువేసి రెట్టింపు నీటితో తైలపాకంగా నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వేధప్రక్రియతో వేధచేస్తే పొగడపూవుల వాసనగల తైలం సిద్ధమవుతుంది.

ణఅ కుసిణ తగిఅ కువళ దళ తావస కేసరేహి సరిసేహి,
అహిమఅర కిరణ తావిఅం తేళ్ళం లడహంగణాదఇఅం. 46

న(వ?ఖ) కుఙ్కుమ తుటి కువలయ తాపస కేసరైః సదృశైః,
అహిమకర కిరణ తాపితం తైలం లటహాఙ్గనాదయితమ్.

ఇదం తైలం సుభగవర్ధితవల్లభత్వమ్. కైర్ద్రవ్యైః. నఖేన కుఙ్కుమేన తథాగరు కుష్ఠ సిల్లకైః, తథా తాపసేన దమనకేన, తథా కేసరేణాఙ్గకేసరేణ ఏతైస్సమాంశైః అహిమకరస్య తీక్ష్ణాంశో రంశుభిః తీవ్రై రథోక్తేన విధినా క్వథితమితి.

నఖంచిప్పలు, కుంకుమపూవు, అగరు చెంగల్వకోష్టు. సిల్లకమనే గంధ ద్రవ్యం, దవనం, నాగకేసరాలు సమభాగాలుగా వేసి కొన్నాళ్ళు ఎర్రటి ఎండలో పెట్టి కాచిన తైలం విలాసినులకు చాల ఇష్టమైనది.

ఏలా దళ జల'(ధిమార?విసాణ)తఅ తఅరా రుణ సంక్ఖఅ
రస మాలా చన్దణేహి సజ్జుత్తా సరసంసఆ,
సేలేఅ(తిర?విఉ)ణభాఅమీసిఅ అఆ కఅచుణ్ణఆ
ఘమ్మే తెళ్ళం కుణన్తి బహుసుఅన్ధామోఅఅం. 47

ఏలా దల జల విషాణ త్వక్తగరారుణ శఙ్ఖకా
రస మాలా చ(చ్చలై?న్దనైః)సంయుక్తాః సదృశాంశకాః.
శైలేయ ద్విగుణభాగ మిశ్రితాః కృతచూర్ణాః
ఘర్మే తైలం కుర్వన్తి బహుసుగన్ధామోదకమ్.

ఇదం తైలం ఘర్మే తీక్ష్ణాతపే యథోక్తేన విధినా సాధయన్తి. కీదృశమ్, సాన్ద్ర సురభిగన్ధమ్. కాని ద్రవ్యాణి తత్తైలం భవతి. తుటి వాలక గన్ధపత్ర కుష్ఠ సార కుటిల కుఙ్కుమ నఖాః బోల్ల స్పృక్కా సిల్లకైః సహితా స్తుల్య భాగాః. శైలేయకస్య శిలాపుష్పస్య ద్విగుణాభ్యాం భాగాభ్యాం సహితాః. ఏవం కృతాస్సన్తః చూర్ణితా ఇతి.

ఏలకులు, ఆకుపత్రి, వట్టివేరు చెంగల్వకోష్టు, గ్రంథితగరం, కుంకుమ పూవు, నఖంచిప్పలు, బోలు, స్పృక్క, చందనం సమభాగాలు, రాతిపూవు రెండుభాగాలు నూనెలో వేసి ఎర్రటి ఎండలో కొన్నాళ్ల పెడితే, బహుసుగంధా మోదంగల తైలం తయారవుతుంది.

దారు రస కుడిళ కేసర మాలా రుణ వాణరేహి పడఏహి,
పిక్కం మిసిరిఅగన్ధం తేళ్ళం సరఏ ణిసేవేహం. 48

దారు రస కుటిల కేసర మాలా రుణ వానరై ర్వర్ధితైః,
పక్వం ప్రసృతగన్ధం తైలం శరది వి(దేశ?షేవ)ధ్వమ్.

ఏతత్తైల మేతై ర్ద్రవ్యైః పక్వం సత్ శరత్కాలే అభ్యఙ్గాదినా భజధ్వమ్. కై ర్ద్రవ్యైః. దేవదారు బోల తగర నాగకేసర స్పృక్కా కుఙ్కుమ సిల్లకైః. కీదృశైః. ఉత్తరోత్తరభాగవృద్ధ్యా వర్ధితైరితి.

దేవదారు, బోళం, గ్రంథితగరం, నాగకేసరాలు, స్పృక్క, కుంకుమ పూవు, సిల్లకం— వీటిని ఉత్తరోత్తర భాగవృద్ధితో గ్రహించి, (అనగా దేవ దారుకు రెండింతలు బోళం, గ్రంథి తగరం మూడింతలు ఇలా), తైలపాక విధితో కాచాలి. బహుదూరం వ్యాపించే సువాసనగల తైలమవుతుంది. దీనిని శరత్కాలంలో తలంటుకు, ఒంటికి వాడుకోవాలి.

కమపరివడ్ఢిఅ ణహ వక్కళ కటుహళ దళ సేళ సాహిఅం తేళ్ళం,
సిసిరమ్మి సేవిహ సుఅన్ధపరిమళం తుహిణపడిపక్ఖం. 49

క్రమపరివర్ధిత నఖ వల్కల కటుఫల దల శైల సాధితం తైలమ్,
శిశిరే సేవధ్వం సుగన్ధపరిమలం తుహినప్రతిపక్షమ్.

ఇదం తైలం శిశిరకాలే భజధ్వమ్. కీదృశమ్. సురభ్యామోద మత్యుష్ణ వీర్యత్వాత్ తుషారప్రతియోగి. కై ర్ద్రవ్యైః స్సాతమ్. శఙ్ఖత్వచాభ్యాం, తథా కటుఫలేన సిల్హక శైలాభ్యాం త్వేతై రుత్తరోత్తరైకభాగవర్ధితైః పఞ్చభిరితి.

ఈ తైలాన్ని చలికాలంలో వాడండి. ఉష్ణవీర్యం కావడంవల్ల (వేడి కలుగ జేసేది గనుక) మంచుకు ఎదురు. ఈ తైలాన్ని ఎలా చేయాలి? స్పృక్క, దాల్చినచెక్క, తక్కోలం, సిల్హకం, రాతిపూవు (ముక) ఉత్తరోత్తరభాగ వృద్ధితో గ్రహించి కాచితే సుగంధ పరిమళభరితమైన తైలం సిద్ధమవుతుంది.

ణహ సళిళ కున్తిఅ రుణ కరిఏళా చళ ణరన్ద మళఏహి,
కమవడ్ఢిఏహి విహిణా సాళస సిహిసాహిణం తేళ్ళం. 50

హరిఅన్దణ ఘణసారపఙ్క హిమసిసిర మఇసఅసుఅన్ధం,
గిమ్హే విఅంభిఅ సిఅసళిళ విణివారణసమత్థం. 51

నఖ సలిల కున్తికా రుణ కర్యేలా చర నరేన్ద్ర మలయైః,
క్రమవర్ధితైః విధినా సాలస శిఖిసాధితం తైలమ్.

హరిచన్దన ఘనసారపఙ్క హిమశిశిర మతిశయసుగన్ధి,
గ్రీష్మే విజృమ్భిత స్వేదసలిల నివారణసమర్థమ్.

ఇదం తైల మేతైః సాలసే మన్దాగ్నౌ యథోక్తపాకవిధానేన పక్వం స దేవంగుణవిశిష్టో భవతీతి సమ్బన్ధః. కైః ద్రవ్యైః. శఙ్ఖ వాలక పాణ్డువతీ కుఙ్కుమ నాగకేసర తుటి సిల్లక తగర సిలకైః కీదృశైః. క్రమవర్ధితైః ఉత్తరోత్తర భాగసాధితైః కింవిశిష్టమ్ అత్యన్తసురభి, తథాతిశీతవీర్యత్వా చ్చన్దనప్రసాధన సాన్ద్రకర్పూరకర్దమ తుషారవచ్చ. శీతలగ్రహణం నిదాఘకాలే విసృతఘర్మామ్బు సేచనరక్తమితి(?) యుగలకమ్.

విశేషమైన సుగంధం గల ఈ తైలం వేసవిలో వాడాలి. శీతవీర్యం కాతడంవల్ల (చల్లదనం కలిగించడంవల్ల) హరిచందనం అలదుకొన్నట్టు, కర్పూరం ముద్ద పూసుకున్నట్టు, మంచుగడ్డ తాకినట్టు చల్లగా వుంటుందికనుక వేసవిలో విశేషంగా కలిగే చెమటను పోగొడుతుంది. ఈ తైలం ఎలాచేయాలి? నఖంచిప్పలు, వట్టివేరు, గుగ్గిలం, కుంకుమపూవు, నాగకేసరాలు, ఏలకులు, జాజికాయ, కృష్ణాగరు, భావంచి విత్తులు ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగా గ్రహించి సన్నటి మంటపై విధ్యుక్తంగా పక్వం చేయాలి.

శహుంమళఆగరు తక్క రస సేళ విణిమ్మిఅ సరిసవాఅఅం,
(మిఅఙ్క కిరణవళి సిసిర మణంగదఇఅణ?),
పఞ్చఉణ కుడిళ మపబ్భవ మహ విఉణణహం.
(తుడితిహుణం) సమీస మళసాణళ సాహిఅం సుసుఅన్ధం,
తిళ్ళ మిణ మిఅఙ్క కిరణావళి సిసిర మణంగదఇఅం. 52

లఘుమాలా తురుష్క సశైల వినిర్మితభాగకమ్
పఞ్చగుణాంశ కుటిల మలయోద్భవ మథ ద్విగుణనఖమ్,
తుటిత్రిగుణం సమిశ్ర మలసానలసాధితం సుసుగన్ధి
(తైలం?)తైలమిదం మృగాఙ్కకిరణావలిశిశిర మనఙ్గదయితమ్.

ఇదం తైలం చన్ద్రమరీచిమాలావ చ్ఛీతల మతిశయసుభగామోదం చాతఏవ పుష్పామోదమప్రియం(?). కీదృశమ్. అగరు స్పృక్కా సిలాకా బోల శైలేయై ర్జనితా స్తుల్యా అంశాః యస్య తథా. పఞ్చగుణశ్చ ప్రత్యేకం

పఞ్చభిర్భాగైః స్థితః. అగరు చన్దనే తథా. ద్విగుణాంశై ర్ద్వాభ్యాం భాగాభ్యాం నఖః శఙ్ఖో యత్ర తథా. ఏలాయాః త్రిగుణైరంశైః త్రిభిః భాగైః సంయుక్త మేవంవిధ ద్రవ్యభాగం స న్మృద్వగ్నిపక్వమితి.

అగరం, స్పృక్క, సిల్హకం, బోలు, రాతిపూవు సమభాగాలు, గ్రంథి తగరం, చందనం ఐదుపాళ్లు, నఖంచిప్పలు రెండుపాళ్లు, ఏలకులు మూడుపాళ్ల పొడిగొట్టి వేసి సన్నటి సెగపై పక్వమైన తైలం గొప్ప సుగంధంకలిగి వుంటుంది. ఇది చంద్రకిరణావళివలె చల్లగా వుంటుంది గనుక మన్మథునికి చాలా ఇష్టమైంది.

ణహ సళిళ కుడిళ కువళఅ దళ ఘుసిణ తురుక్క బోళ శోహేహి,
కమవడ్ఢిఏహి తేళ్ళం సిసిరే కఅమాళఈవాసం. 53

నఖ సలిల కుటిల కువలయ దళ కుఙ్కుమ తురుష్క బోల లోహైః,
క్రమవర్ధితై స్తైలం శిశిరే కృతమాలతీవాసమ్.

ఇదం తైలం శిశిరకాలే సేవ్యమ్. కీదృశమ్. సమ్పాదితః సుమనసః(?) పుష్పాధివాసితమ్ తత్తుల్యగన్ధమిత్యర్థః. కై ర్ద్రవ్యైస్సిద్ధమ్. నఖ వాల నరేన్ద్ర విషాణ గన్ధపత్ర కాశ్మీరక సిల్లక రసాగరుభిః పదభిః. కీదృశైః ఉత్తరోత్తరేకాంశాతిరిక్తైరితి.

నఖం చిప్పలు, వట్టివేరు, గ్రంథితగరం, కలువదుంపలు, ఆకుపత్రి, కుంకుమపూవు, సిల్హకం, బోళం, అగరు– ఈ తొమ్మిదింటిని ఉత్తరోత్తర భాగవృద్ధితో గ్రహించి, తైలం కాచి మల్లెపూల వాసనను భాండవాస పద్ధతితో కలిగించాలి, ఈ తైలం శీతకాలంలో సేవించదగింది.

వడ్ఢిఅ (కరి కుడిళ)కువళఅ దళ ణహ రవి దేవి బోళభాఏహి,
కుణహ దణు(ణ)ఇన్దదఇఅం ణీపప్పళ సాహిఅం తేళ్ళం. 54

వర్ధిత కరి కుటిల కువలయ దల నఖ రవి దేవి బోల భాగైః,
కురుత దనునరేన్ద్ర దయితం నీలోత్పలవాసితం తైలమ్.

ఇదం తైలం సాధయత. కీదృశమ్. ఇన్దీవరైరేవ దత్తాధివాసం తత్సా న్ద్రామోదత్వాత్ తథా దనునరేన్ద్రస్య మయస్య ప్రియం తేన స్వశాస్త్రప్రియ

క్తత్వాత్ కై ర్ద్రివ్యైః. నాగకేసర తగర కుష్ఠ గన్ధపుష్ప శఙ్ఖానాం తథా రసైః కుఙ్కుమస్య తథా స్పృక్కాకరసయో రిత్యేవ మష్టాభిః క్రిమవర్ధితై ర్భాగై రితి.

నాగకేసరాలు, గ్రంథితగరం, ఆకుపత్రి, నఖంచిప్పలు, కుంకుమం, స్పృక్క, బోళం— ఈ ఎనిమిదింటిని క్రిమవృద్ధిభాగాలుగా గ్రహించి తైలం కాచి భాండవాస పద్ధతిలో నల్ల కలువల వాసనపట్టి వాడుకోవాలి. ఇది దనురాజయిన మయుడు స్వయంగా సిద్ధపరిచాడు, కనుక అతనికి చాల ఇష్టమైంది.

కమవడ్ఢిఅ కరరుహ తుడి తమాళ దళ సేళ కువళఅ గేహేహి,
తేళ్ళం పాడళపసూణవాసిఅం కుణహ గమ్హేహి. 55

క్రిమవర్ధిత కరరుహ తుటి తమాల దల శైల కువలయ గజైః,
తైలం పాటలప్రసూనవాసితం కురుత గ్రీష్మే.

ఇదం తైలం నిదాఘోపయోగ్యం సాధయత. కీదృశమ్. పాటలకుసుమ సమాన సౌరభత్వా త్తై రధివాసితమ్. కై ర్ద్రివ్యైః. నఖైలా (తమాల)గన్ధపత్రి శైలేయ కుష్ఠ నాగకేసరైః. కీదృశైః. ఉత్తరోత్తరభాగాధికై రితి

నఖంచిప్పలు, ఏలకులు, దాల్చినచెక్క. ఆకుపత్రి, రాతిపూవు, చెంగల్వకోష్ఠ, నాగకేసరాలు క్రిమవృద్ధితో గ్రహించి, పొడిగొట్టి తైలంలో వేసి భాండవాస పద్ధతితో పాదిరిపూలవాసన కలిగించాలి. ఇది వేసవిలో వాడితే చాల ఆహ్లాదకరంగా వుంటుంది.

ఘణ దణ్డ సార ముణాళ దేవి గురు సేళ కువళ దళేహి,
తుడి ఫళిణి వణమ్మిసిఏహి జూహిఆ వాసిఅం తేళ్ళం. 56

ఘన దణ్డ సార మృణాల దేవి గురు శైలేయ కుష్ఠ (జ?ద)లైః,
తుటి ఫలినీ వనోన్మిశ్రై ర్యూథికాధివాసితం తైలం.

యూధికాపుష్పవిశేషేణ తుల్యామో(దైర్భ?దంభ)వతీతి (వి?) శేషః. కైర్ద్రివ్యైః. ముస్త క్రోధనిక త్వచో శీర స్పృక్కా హిభి స్తథా అగరుణా తథా శైలేయ కుష్ఠ గన్ధపత్రైః. కీదృశైః. ఏలా ప్రియఙ్గుభ్యాం తథా వనేన పరిలేపేన యుక్తైరిత్యేతైః సమాంశై రితి.

తుంగముస్తలు, గ్రంథితగరంలో భేదమైన దండం, దాల్చినచెక్క, వట్టివేరు, స్పృక్క, అగరు, రాతిపూవు, చెంగల్వకోష్ఠ, ఆకుపత్రి, ఏలకులు, ప్రేంఖణం, వనం (కైవర్తముస్తలు) సమాంశాలుగా పొడిగొట్టి, గోరంట పూవులుగూడ వేసి భాండాధివాస ప్రక్రియతో తైలం సాధిస్తే మనోహరంగా వుంటుంది.

ఘణ ఫళిణి ముణాళ దేవి జళ కువళఅ ణహ సేళఅ
తుడి లణ్డా సార (శే?శో)హ మీసిఅ సమభాఅఅ,
కఅవాసా జూహిఆహి ణిక్ఖిత్తా కఅచుణ్ణఅఇ
తిళతేళ్ళం కువ్వన్తి మహుఅహిఅ ఆణన్దం. 57

(ఘన ఫలినీ మృణాల దేవి జల కువలయ నఖ శైలేయా
తుటి దణ్డా సార లోహమిశ్రితా స్సమభాగకాః,
కృతవాసాః యూధికాభిః నిక్షిప్తాః కృతచూర్ణకాని
తిలతైలం కుర్వన్తి మహితహృదయానన్దమ్.)[1]

ఏతాని ద్రవ్యాణీత్యనేన భాగక్రమేణేదం తిలతైలం సమ్పాదయన్తి. కీదృశమ్. అతిసుగన్ధత్వాద్ భఙ్గా(?) మనోహర్షదయితాని ద్రవ్యాణి ముస్తా ప్రియఙ్గూ శీర స్పృక్కా వాలక కుష్ఠ కరరుహ శిలాపుష్పాణి. కీదృంషి. ఏలా క్రోధనికా త్వచా గరు సహితా న్యేతాని తుల్యాంశాని కీదృంషి. యూధికాయాః పుష్పవిశేషేణ సమ్పాదితాధివాసితాని. ఏతైః సర్వాణి సూక్ష్మపిష్టాని సన్తి తైలం... నస్తైన్యానతైస్తతః (?) సూర్యపాకవిధినా తైలం సమ్పాదయంతీతి. శైలేయం నపుంసకం, ప్రాకృతే తు పుంస్త్వే ఏవం ప్రయుక్తమ్.

తుంగముస్తలు, ప్రేంఖణం, వట్టివేరు, స్పృక్క, తెల్లవట్టివేరు, గ్రంథి తగరం, నఖంచిప్పలు, రాతిపూవు, ఏలకులు, దండమనే గ్రంథితగరం, దాల్చినచెక్క, అగరు వీటిని సమభాగాలుగా మెత్తగా పొడిగొట్టి గోరింటపూవులు నూవుల నూనెలో వేసి, సూర్యపాకవిధితో- ఎండలో పెట్టడంతో తయారయిన సుగంధపు నూనె హృదయానందకరంగా వుంటుంది.

---

1. ఈ ఛాయ మూలంలో లేదు.

గురు మహ(పుర?) కాళాగరు సాలుబ్భవ సక్కరాహి సరిసాహి,
భణిమో భాఅణధూఓ జవనేహి సుఅన్ధతేల్లాణ. 58

గురు మధు కాలాగరు శాలోద్భవ శర్కరాభిః(సదృశాభిః),
భణి(తై?తో)భాజనధూపో యవనైః సుగన్ధితైలానామ్.

(సుగన్ధితైలానా) ముక్తానాం యవనై ర్గన్ధయుక్తివిద్భి రవిశేషై రయం తైలస్థాపనభాణ్డస్యాధివాసకో ధూప ఉక్తః తై ర్ద్రవ్యైః. గులేన ఇక్షువికారేణ తథా మాక్షికేణ తథా గుగ్గులు లోహాభ్యాం తథా సాలోద్భవేన తథా సర్జరసేన తథా సితశర్కరయేత్యేతైః సమాంశై రితి.

ఇంతవరకు చెప్పిన సుగంధ తైలాలు సిద్ధపరచే భాండానికి వాసన కలిగించే ధూపాలను కొన్నింటిని గంధద్రవ్యాలు తయారుచేయడంలో నిపుణు లైన యవనులు చెప్పారు. వాటిని ఇక్కడ తెలుపుతున్నాము. బెల్లం, తేనె, గుగ్గిలం, అగరు. సర్జరసం, తెల్లచక్కెరలను సమాంశాలుగా గ్రహించి సుగంధ తైల భాండానికి ధూపంవేయాలి. ఈ ధూప సుగంధం తైలానికి సంక్రమిస్తుంది.

కాళేఅఅ కణఅ చ్ఛల్లి కేసర రఅణీ రాహి అం
దళణఅ సంవళిఅ వళిఅ మాళ కు న్తి సణాహిఅం,
భుజ్జిఅ ణావచుణ్ణ మీస మఇవ (ణ్ణ)ఢ్ఢసుఅంధఅం
ఉహణం కరేఇ ఘటదాసీణం వి అంగఅఅం. 59

కాలేయక కనక చ్ఛల్లీ కేసర రజనీశోధితమ్
మదనక సంవళిత మలయ మాలా కున్తికసనాథమ్,
భూర్జ(?ర్జి)త (అ?యా)వచూర్ణమిశ్ర పతివర్ణాఢ్య సుగన్ధి
ఉద్వర్తనకం కరోతి ఘటదాసీనా మప్యఙ్గకమ్

ఉద్వర్తనం కుమ్భదాసీనాం కర్మకరీణాం క్లేశకర్కశశరీరాణా మపి గాత్ర మతిగౌరం స్వామోదం చ సమ్పాదయతీతి. కీదృశమ్. పీతసార సువర్ణ వల్లీ నాగకేసర పిణ్డహరిద్రాభిః శోభమానం, తథా మదనకేన తాపసేన సంవలితాఖి శ్చన్దన స్పృక్కా హరేణుభిః సంయుక్త మిత్యేతైః సమాం _ ః సర్వై ర్ద్రవ్యైః తులితపరిమాణేన భూర్జ(ర్జి)తానా మక్షతానాం పిష్టేన సర్వాభిరిత్యర్థః(?). పూర్వోక్తగాత్రాభ్యఙ్గేనైత జ్జలాలోలిత ముపయోక్తవ్య మిత్యర్థః.

స్త్రీలు, పురుషులు తమశరీరానికి మంచి రంగు, మార్దవసౌకుమార్యాలు రావడానికి వాడవలసిన నలుగు పిండిని చెబుతున్నాడు. మంచిగంధం, సీతమ్మ వారి పోగులు (పచ్చ చందనం), తెల్లసుగంధి, నాగకేసరాలు, పసుపుకొమ్ములు, దవనం, బావంచి గింజలు, స్పృక్క, గుగ్గిలం. వీటిని సమాంశాలు పొడిగొట్టి, ఈ పొడికి సమానమైన వేయించిన యవలపిండి కలిపి నలుగుపెట్టుకుంటే, పని చేసి మోటుబారిన కుంభదాసిల శరీరం కూడ బంగారు వన్నెతో మిలమిల లాడుతూ సుగంధయుతంగా అవుతుంది. పూర్వం చెప్పిన సుగంధ తైలాభ్యంగం తర్వాత, ఈ నలుగు పిండిని నీటిలో కలిపి వాడుకోవాలి.

కురు సేళ కణఅ కామిణి కాళేఅ దళసమం ణహద్ధసమం,
కుఙ్కుమ దమనఅ పాఅం ణాఅ సజ్జోఇఅం మసిణం. 60

మాళఇతేళ్ళ కామి.ణీ(?) సహ కుణఇ కణఅగోరాఇ,
ఉవ్వటణ మఇసున్దర పరిమళ సుహఆఇ (అఙ్గాఇ). 61

గురు శైలేయ కనక కామినీ కాలేయ దలసమం నఖార్ధసమమ్,
కుఙ్కుమ మదనకపాదమ్ లాజాసంయోజితం మసృణమ్.

మాలతీతైలార్ద్రకామినీ నరం సమ్పాదక(?) కరోతి కనక గౌరాణి,
ఉద్వర్తనక మతిసున్దరపరిమల సుభగా న్యఙ్గాని.

ఇద ముద్వర్తనకం సురభిగన్ధం సుభగాని తథా హేమప్రభాని విలాసినీ నాం గాత్రాణి సదా కరోతి. కీదృశమ్. అగరు శైలేయక పద్మక శ్యామా పీతసార గన్ధ పత్రాణి సమాని తుల్యాంశాని యత్ర తథార్ధాంశేనార్ధపరిమాణేన కరరుహో యత్ర అరుణతాపసౌ పాదపరిమాణౌ చతుర్భాగాంశౌ యత్ర తత్తథా విధమ్. సర్వం చూర్ణితం సత్ తుల్యాంశేన లాజాచూర్ణేన లాజాసక్తుభిః సంయోజిత మేవంవిధం సత్ సుమనసై(?)రార్ద్రీకృతమితి యుగళకమ్.

ఈ నలుగుపిండి విలాసినుల అంగాలను నిరంతరం బంగారుకాంతి కలవిగాను, సుగంధయుతాలుగాను చేస్తుంది. ఈ నలుగును ఎలా సిద్ధపరచా లంటే— అగరు, రాతిపూవు, పచ్చగోరింట, రేణుకలు, పచ్చ చందనం, ఆకుపత్రి సమభాగాలు, సగబాలు నఖంచిప్పలు, కుంకుమపూవు, దవనం పావుభాగం

మెత్తగా నూరి, వీటన్నిటికి సమానంగా పేలపిండి కలిపి నలుగు పెట్టుకోవాలి. మొదట మాలతీ తైలం ఒంటికి పూసుకొని, ఈ నలుగు పిండిని వాడాలి.

దమణఅ కాళాఅ మసూరాణ దళిఅ ణిచ్ఛల్లిఆణ,
ఏకమేక్కమ్మి (గన్ధసళిళ పరితావియాణ కఅధూవిఆణ.)[1] 62

ఏళా విసాణ వక్కలసణా హేణ మసిణపిట్ఠేణ,
ఉవ్వట్టణ మణోహరవణ్ణ మిణం కుణహ సుసుఅన్ధం. 63

దమణఅ(?దమనక) కాలాయ మసూరాణాం దలిత నిచ్ఛల్లికానామ్,
ఏకేన శుభగన్ధసలిల పరితాపితానాం కృతధూపవాసానామ్.

ఏలా విషాణ వల్కలకై ర్యుక్తేన మసృణపిష్టేన.
అర్ధస్నానకం మనోహరవర్ణ మిదం కురుత సుసుగన్ధమ్.

ఇదం స్నానం స్నానార్థం గాత్రవిరూక్షణ మతిసురభి సస్యప్రభవం సమ్పాదయత. కేన ద్రవ్యేణ. చణ కాలాయ మసూరాణాం సస్యవిశేషాణాం సమ్బన్ధినా మన్యతమేన సూక్ష్మలాకేన. కీదృశానామ్. ప్రథమం ద్విదలీ కృతానాం, తతః సురభిణా జలేన దత్తభావనానాం తతః సమ్పాదితధూమ కుసుమాధివాసానాం తత ఏషాం మధ్యాత్ కస్యచిత్ మసృణపిష్టేన తుటి కుష్ఠ సార మాంసీభిః సహ సమాంశాభి ర్వసాభి స్తుల్యమాత్రాభిః సంయోజితేనేతి. యుగళకమ్

సాధారణంగా ఒళ్ళు రుద్దుకొని స్నానం చేయడానికి పప్పుదినుసులలో సుగంధద్రవ్యాలు కలిపిచేసే నలుగు పిండిని చెబుతున్నాడు. సెనగలు, బటానీలు, మసూరలలో ఏదైనా తీసుకొని తిరగలిలో పగులగొట్టి, పొట్టు చెరిగివేసి, సుగంధజలంతో భావన చేయాలి. ఊరబెట్టాలి. తర్వాత దానికి పూర్వం చెప్పిన పద్ధతిలో ధూపంతోను, భాండాధివాసంతోను పూవుల వాసన కలిగించాలి. పిదప, ఏలకులు, దెంగల్వకోష్ఠు, తుంగముస్తలు సమాంశాలుగా

1. మూలంలో ఈ ఉత్తరార్ధం లేదు.

మెత్తగా నూరి కలిపితే సుగంధయుక్తమైన స్నానచూర్ణం సిద్ధమవుతుంది. దీనిని వాడితే, దేహంలోని మురికి, చెమట జిగురు పోయి, మంచివాసన కలుగుతుంది.[1]

బహుసో గన్ధోఅఏణ భావిఆఓ సువిసుక్ఖఓ
బహుధూఅ పసుఅ వాస వడ్ఢిఅ మసురాఅఓ,
కచ్చూర మురా పిఅఙ్గు మేసిజఓ కఅచుణ్ణఓ
మళణఅఖ్ఖంగఆణ సుహతణ్డుళ ణిఅకంబఓ. 64

బహుశో గన్ధోదకేన భావిత సువిశుష్కం
బహుధూప ప్రసూతవాసి(?స) వర్ధిత మధురామోదమ్,
కచ్చూర మురా (ప్రియఙ్గు పేషీకృతం ధూపం మిశ్రితం కృతమూర్ణకం)
మలనక మభ్యక్తానాం శుభతణ్డుల నికురుమ్బమ్.

ఇదం మలనకం ఖదిరపిష్టాఖ్యం ఉద్వర్తనవిశేషః. యవభ్యక్తగాత్రాణాం ప్రయుజ్యతే. కిం తదున్మలనమ్. శుభానాం సుసితానాం వ్రీహితణ్డులానాం వృన్దముక్తేన క్రమేన చూర్ణత్వ మాపాదితమ్. కీదృశమ్. బహువారం సుగన్ధినా జలేన దత్తభావనంసత్ తథైవ బహుశః పారధానం తతః బహురయ్యద్ ధూపేన(?) తతః పుష్పాధివాసేన విశేషితం సున్దరసౌరభం తతః సూక్ష్మపిష్టం సత్ కలమ సుగన్ధ మురా ఫలినీ మాంసీభిః, సూక్ష్మపిష్టాభిః తత్సమానపరిమాణాభిః సర్వాభి ర్మిశ్రీకృతం సత్ పునః పి(ష్టావి?ష్టమి)తి.

ఇది ఖదిరపిష్టమనే సువాసన నలుగుపిండి. దీనిని నూనె రాచుకున్న వారు స్నానంలో ఉపయోగించాలి. తెల్లని బియ్యం పెక్కుసార్లు సుగంధజలంలో భావన చేయాలి. ఆరబెట్టాలి. పెక్కుసార్లు ధూపం, భాండవాస పద్ధతితో పూవుల వాసన కలిగించాలి. తరువాత మెత్తగా నూరాలి. కచ్చూరాలు, మురు ప్రేంఖణం, జటామాంసి మెత్తగా నూరి దానిలో కలుపాలి. మరల రెండూ

1. మూలంలోను, ఛాయలోను మొదటి ఆర్య ప్రారంభంలో దమణఅ- దమనక అని వుంది. వ్యాఖ్యానంలో చణ అని అర్థం వ్రాశాడు. దమనక శబ్దానికి సెనగలు అనే అర్థం లేదు. చణఅఅ- చణకక అనడానికి పొరపాటున దమణఅ అని వ్రాసి వుంటాడని, వ్యాఖ్యానంలోని చణక శబ్దమే గ్రహించాను.

కలిసేట్టు బాగా నూరాలి. ఈ సుగంధ ద్రవ్యాలతో సమభాగంగా బియ్యపిండి వుండాలి.[1]

చళ చోరఅ కుట్ఠ మురా విసళ్ళి పూరాణ తిఉణ మామలఅం,
పేఉర గుళ పిప్పిమేకం మాళఇకుసుమేహి కఅవాసం. 65

ఏళా తఅ విరఇఅ వే(భ?ధ)పవడ్ఢిఅమోఅం మేళిఆనిఉణం,
మఆఓఅ ఆహివ దఇఅం గన్ధామళఅం అణ్ణి సేవేహ 66

చల చోర కుష్ఠ మురా సల్లిపత్రీభిః త్రిగుణమామలకమ్,
ప్రచురం గుడ శు క్తి పక్వ మామలకం (మాలతీకుసుమైః కృతవాసమ్.

ఏలా తక విరచిత వేధ పరివర్ధితామోదమ్ మేగితానిపుణమ్(?).
మయ... యాధిపదయితం గన్ధామలకం అన్యత్ సేవధ్వమ్.)[2]

గ్రన్థిపర్ణిక వాప్య సుగన్ధమురా ప్రతికోశేభిః త్రిగుణం ధాత్రీఫలం తథా బాహుల్యాభ్యాం గుడ నఖాభ్యాం మృద్వగ్నిపాత్రధూపితాభ్యాం పక్వ ముపరి న్యస్త ద్వితీయపాత్ర ఘనకప్యదానేన (ఘనపిధానేన) పరిశోషితం తత్ర గృహీత్వా సుమనఃపుష్పైః స్థాపనభాణ్డ వివాసనేన విహితాధివాసం తత్ తథా సారాభ్యాం దలా (శ్చ?చ్చ)తుర్భాగమాత్రాభ్యాం ప్రయుక్తేన సంస్కారేణ విశేషితం యత్ సౌరభం తేనాతిసుగన్ధిత్వాత్ సదాకృష్టభ్రమరబృందం యేన తథావిధమితి. యుగలకమ్.

సిల్హాకం. కచోరాలు. చెంగల్వకోష్ఠు, మురు, విశల్య, దాహాగరు సమాంశాలు, వీటికి మూడింతలు ఉసిరిక చేర్చాలి. పిదప భాండానికి బెల్లం, నఖం చిప్పలధూపం వేయాలి. ఆ భాండాన్ని పూడ్చిపెట్టి, నూనెపోసి వస్తువులువేసి మరొకపాత్రను గట్టిగా మూసి, ఊరి ఇగిరేట్టు చేయాలి. అనంతరం ఆ వస్తువులను తీసివేసి, మల్లెపూవులవాసన పట్టి, నాలుగోవంతు ఏలకులు దాల్చినచెక్కల ముక్కల వేధతో వాసన కలిగించాలి. ఈ సంస్కారంవల్ల ఈ ఆమలకచూర్ణం

1. వ్యాఖ్యాత దీనిని ఖదిరపిష్టాఖ్య మని చెప్పాడు గాని, మూలంలో ఆ మాట లేదు.
2. మూలంలో ఈ ఛాయ లేదు.

మహా పరిమళయుతంగా వుంటుంది. దీనిని సుగంధామలకం అంటారు. ఇది మంచి నలుగుపిండి.

ఆమళఅ తఅర తుడి దళ ఘణ కువళఅ తిఉణ మంబిళసుపిట్ఠం,
మణి మాహ ధూవిఅ మఇసురభిపరిమళ ఞ్చాస వేవేహి. 67

ఆమలక తగర తుటీ (దల) ఘన కువలయ ద్విగుణమమ్లసుపిష్టమ్,
మణినఖధూపిత మతిసురభిపరిమలం దామవేధైః.

ద్వితీయం సుగన్ధామలకం నిషేవధ్వ మిత్యనువర్తతే. కీదృశమ్. తుటి రైవేలా గన్ధపత్ర ముస్తా కుష్ఠైభిః ద్విగుణ మామలకం కాఞ్చికేన సువర్తితం పశ్చాన్మణిసర్జరసేన నఖేన క్త్వా చ పూర్వవద్ధూపితం తథా పుష్పాధివాస వేధాభ్యాం పూర్వోక్తాభ్యా మతిశయసుగన్ధామోదమితి.

ఇది రెండవ సుగంధామలకం. ఉసిరికాయలు, గ్రంథితగరం, ఏలకులు, ఆకుపత్రి తుంగముస్తలు. చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలు గ్రహించి, వీటికి రెండింతల గంజిలో మెత్తగా నూరి, మణి సర్జరసంతోను, నఖంచిప్పలతోను ముందు చెప్పినట్లు వేధ పద్ధతిలో ధూపంవేసి, పూవుల వాసన పట్టిస్తే, చాలా మనోహర సుగంధంగల నలుగుపిండి— సుగంధామలకం సిద్ధమవుతుంది.

ఏళా దళ మదణఅ తుడి సేపఅ కచ్చూర మరువఅసమాణం,
హోఇ అఇసురహిపరిమళ మామళఅం కామిణీదఇఅం. 68

ఏలా దల మదనక తుటి శైలేయ కచ్చూర మరువకసమానమ్,
భవత్యతిసురభిపరిమల మామలకం కామినీదయితమ్.

అర్ధాజ్జలపిష్టం స(త్య?ద)తిసుగన్ధసౌరభ మితి. కీదృశమ్. వర్ధితైః కాంశవిశేషితాని కచ్చూర తుటి త్వగ్గన్ధపత్రాణి యత్ర తత్తథా, ప్రథమం ద్రవ్యతుల్యమాత్రేణ కుస్తుమ్బురీఫలేన యుతే యేషాం సమ్బన్ధినా సామగ్య్రేణ గులకేన ద్విగుణమితి.

పెద్ద ఏలకులు, ఆకుపత్రి, దవనం, ఏలకులు, రాతిపూవు, కచూరాలు, మరువం సమానపాళాలుగా వేసి పొడిగొట్టి ఆ పొడికి సమానమైన ఉసిరికపొడి

కలిపిన నలుగుపిండి ఎక్కువ సుగంధం వెదజల్లుతూ స్త్రీలకు చాలా ఇష్టంగా వుంటుంది [1]

కచ్చూర వసా విసాణ ఘణ చంపఅ సమభాఅఅం
జిసి సేళ సురా విసల్లి సిఅసరిసఅ సజ్జుత్తఅం
జు త్తి సళోసిహాఇ జఇ అస మఙ్గళకారిఅం
సేవహ లచ్ఛీ భూఅ మణ్ణఇవద్దళఅ ణాసిఅం. 69

కచ్చూర వసా విషాణ ఘన చమ్పక సమభాగికమ్
నిశా శైల మురా విసళ్ళి సితసర్షప సంయుక్తమ్.
యుక్తం సర్వౌషధి వ్యాజ జయ యశో మఙ్గలకారకమ్
సేవధ్వం మహాలక్ష్మి భూత సకలోపద్రవ నాశకమ్.

సుగన్ధామలకాన్తర మిమాం సర్వౌషధ్యా(ఖ్యాం) స్నానసంవిధిశేషస్య యుక్తిం ప్రయోగం సర్వాఙ్గాలమ్భనేన భజధ్వమ్ కీదృశమ్. శోకవినాశ కీర్తి కల్యాణానాం సమ్పాదకం తథా హరిద్రా శిలాపుష్ప గన్ధవతీ మాంసి సిత సిద్ధార్థకైః సమాంశైరేవ సంయుక్తమ్. ఏతాని సర్వాణి సమాంశాని సూక్ష్మ పిష్టాని సర్వౌషధిసంజ్ఞస్నానోప కరణం భవతీతి.

సర్వౌషధిఅనే మరొక స్నాన చూర్ణాన్ని చెబుతున్నాడు :- వస, కచ్చూరాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, తుంగముస్తలు, సంపెంగరేకులు, పసుపు, రాతి పూవు, మురి, జటామాంసి, తెల్లావాలు సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి, నీటితో కలిపి స్నాన సమయంలో ఒంటికి నలుగు పెట్టుకోవాలి. దీనికి సర్వౌషధి అని పేరు. ఇది లక్ష్మీకరం, జయకరం, సకల భూతోపద్రవాలు పోగొట్టేదిని.

సిఅసరిసవ కుట్ఠ వఆ ళామజ్జఅ మంసి ళోద్ధ రఅణీహి,
దారుణిసా చణ్ణా కామిణి(హి)గహవిఉఉణం ణ్హాణం. 70

సితసర్షప కుష్ఠ వచా లామజ్జక మాంసి లోధ్ర రజనీభిః,
దారునిశా చణ్డా కామినీభిః సగ్రహవిఘటనం స్నానమ్.

1. మూలానికి, వ్యాఖ్యానానికి సంబంధంలేదు. కనుక మూలం అనుసరించాను.

ఏతాభి రోషధీభిః సూక్ష్మపిష్టాభిః సమాంశాభిః స్నానీయాని సర్వాఙ్గాలమ్భనాత్మకం సుగన్ధామలకాది పరిమలన ప్రక్షాళనానన్తరం స్నానం సర్వ భూత దుష్టనివారణం భవతి. కాభిః సిద్ధార్థక వాప్య జలో శీర వీచీ శబర హరిద్రాభి స్తథా కజ్కటేరీ పిశునా ప్రియఙ్గుభి రితి.

తెల్లావాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, వస, వట్టివేరు, జటామాంసి, లొద్దుగు, పసుపు, మానిపసుపు, చోరకం, రేణుకలు సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి నలుగు పెట్టుకొని స్నానంచేయాలి. ఇది సర్వ దుష్టభూతాలను పారదోలుతుంది. ఈ నలుగును సర్వాంగాలకు అలదుకొని స్నానం చేయాలి.

కమపరివడ్ఢిఅ తుడిఅ మిసి తఅర కుట్ఠ సామక్ష సేహిఅఙ్గాణ,
ఉమ్మూళ కసాఉవీణ పిఅఙ్గు మళఏహి వ సమేహి. 71

క్రమవర్ధిత తుటి మిసి తగర కుష్ఠ శ్యామాసరఙ్గాణామ్(?),
ఉన్మలన కషాయోరణ ప్రియఙ్గు మలయై ర్వా సమైః.

అథ స్నానాయౌషధగ్రహణనన(?) మయం గాత్రాణా మున్మలనార్థం ద్రవ్యసమవాయ(?) కై ర్ద్రవ్యైః కృతమ్. ఉత్తరోత్తరేకాంశవిశేషితై రేలా శతపుష్పా నరేన్ద్ర విషాణ కాశి లోధ్రై రథవా ఉశీర శ్యామాక చన్దనైః సమాంశై రితి.

ఏలకులు, జటామాంసి, (లేక సదాప). గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్టు, చాతులుగాని, వట్టివేరు, ప్రేంఖణం, చందనంగాని క్రమవృద్ధితో గ్రహించి పొడిగొట్టి నీళ్ళలో కలిపి స్నానసమయంలో ఒంటికి రుద్దుకోవాలి.[1]

తఅ తఅర కుట్ఠ కచ్చూర తమాణ వణ దోరఏహి సణహేహి,
గన్ధ మళిబన్ధ సహిఅం మణోహరం అట్ఠమఙ్గళఅం. 72

త్వక్ తగర కుష్ఠ గన్ధ తమాల చోరకై స్సనఖైః,
గన్ధ మలిబృన్దసహితం మనోహరమష్ట(మఙ్గల)కమ్.

1. ఛాయలో ద్వితీయార్ధంలోని ఉరణ పదానికి వ్యాఖ్యాత ఉసీరమని అర్థం చెప్పాడు. ఉరణమంటే రేల.

ఇదం గన్ధప్రధానత్వాద్ గన్ధాఖ్యం మష్టభి ర్ద్రవ్యైః సహిత మష్టమఙ్గల కమ్. అష్టానాం మఙ్గలానాం సమాహారః. కై ర్ద్రవ్యైః. త్వచా తగరేణ కుష్ఠేన తథా కర్పూరేణ తమాలేన చన్దనేన నఖేన చ సమాంశై రేభిః.

దాల్చినచెక్క, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్ఠు, కర్పూరాలు, తమాల పత్రం, చందనం నఖంచిప్పలు— ఈ ఎనిమిది సుగంధద్రవ్యాలను సమాంశా లుగా గ్రహించి మెత్తగా పొడిగొట్టి స్నానచూర్ణం సిద్ధపరచాలి. మనోహరమైన ఇది మహాసుగంధాలు వెదజల్లుతుంది గనుక తుమ్మెదలు జుమ్మని ముసురు కుంటాయి. దీనిని గంధాష్టమంగళక స్నానచూర్ణ మంటారు.[1]

చళ చోర ఆజళ వక్కళ ణరేన్ద ణహ కుట్ఠ కళ్ళ సమభాఅం,
హళ ససి మఅ కఅ వేహం గేన్ధం విచఉక్క మఙ్గళఅం. 73

చల చోర కజ్జల వల్కల నరేన్ద్ర నఖ కుష్ఠ కలల సమభాగమ్,
ఫల శశి మద కృతవేధం గన్ధం ద్విచతుష్క మఙ్గలకమ్.

ఇద మపరం గన్ధాఖ్యం మష్టమఙ్గలకమ్. కీదృశమ్. సిల్లక గ్రన్థిపర్ణ తమాల త్వక్ తగర శుక్తికా వాప్య మాంసీనామ్ సమభాగా యస్మిన్, తథా జాతీఫల కర్పూ(ర కస్తూ)రికాభి ర్వేధయుక్త్యా వర్తసంస్కారమితి.

ఇది మరొక గంధాష్టమంగళక స్నానచూర్ణం. దీనిలోను ఎనిమిది సుగంధద్రవ్యాలు పడడంవల్ల దీని కీపేరు వచ్చింది. సిల్లకం, గ్రంథిపర్ణి, తమాలం, దాల్చినచెక్క, గ్రంథితగరం, నఖంచిప్పలు, చెంగల్వకోష్ఠు, జటా మాంసి— ఈ ఎనిమిది సుగంధద్రవ్యాలు సమభాగాలుగా మెత్తగా పొడిగొట్టి, ఈ చూర్ణానికి జాజికాయ, కస్తూరి. కర్పూరాలతో భాండవాస పద్ధతిలో వాసన పట్టించాలి.

1. వన శబ్దానికి చందనమనే అర్థం వైద్యక నిఘంటువులలో లేదు. ఉశీర మనే వుంది. వ్యాఖ్యాత చందనమని అర్థమిచ్చాడు. వనచందన మనేది మరొక ఓషధి.

తుటి మదణఅ మిసి[1] తఅ దళ పిఅఙ్గు ఘణ వారి సేళ భాఏహి,
కమవడ్ఢిఏహి మాళఇసుఅన్ధ సుమణఅం కుణహ. 74

తుటి మదనక శశి త్వ గ్దల ప్రియఙ్గు ఘన వారి శైలభాగైః,
క్రమవర్ధితైః మాలతీసుగన్ధ ఉక్తఫలం కురుత.

ఏవ మష్టమఙల పర్యన్తక్రమితం స్నానవిధిం ప్రతిపాద్య ఉక్తానా మేవ ప్రయోగాణాం యథాసమ్భవం భేదా న్తరాణ్యాహ. తతోన్మలనక మిదం సుమనఃపుష్పవ త్సురభి సమ్పాదయత. కై ర్ద్రవ్యైః. ఏలా తాపస సితపుష్పా సార గన్ధఫలినీ వాలక శిలాపుష్పాణా మంశైః. కీదృశైః. ఉత్తరోత్తరేకాంశవర్ధితై రితి.

ఇంతవరకు అష్టమంగళకమనే స్నానచూర్ణం తెలిపి, ఇకమీద వివిధ గంధ ద్రవ్యాల మేళనంతో కలిగే వివిధ పుష్ప సుగంధ చూర్ణాలను తెలుపు తున్నాడు :— ఏలకులు, దవనం, సదాప దాల్చినచెక్క, ఆకుపత్రి, ప్రియంగు, తుంగముస్తలు, కురువేరు, రాతిపూవులను ఉత్తరోత్తర వృద్ధిగా గ్రహించి మెత్తగా నూరితే, జాజిపూవులవాసనగల స్నానచూర్ణం సిద్ధమవుతుంది.

కుణహ కమవడ్ఢిఅ స(మి?)సి ఘణ జళహర కుసుమేహి మాళఇసుఅన్ధం,
ఉవ్వట్టణఅ మసరిసం మజ్జణసమఏ ణరేన్దాళ. 65

కురుత క్రమవర్ధిత మిసి ఘన జలధర కుసుమై ర్మాలతీసుగన్ధి,
ఉద్వర్తనక మసదృశం మజ్జనసమయే నరేన్ద్రాణామ్.

ఇద మపర ముద్వర్తనకం పూర్వవత్ సుగన్ధపుష్పైః సురభి రాజ్ఞాం స్నానకాలే యోగ్యం సమ్పాదయత. కీదృశమ్. అవిద్యమానసమానమ్. కై ర్ద్రవ్యైః. ఉత్తరోత్తరవర్ధితై కాంశైః శతపుష్ప ముస్తా బాలక శైలేయక లవఙ్గై రితి

1. మిసి అంటే సదాప. కాని ఛాయాకారుడు శశి అని తప్పుగా గ్రహిం చాడు. వ్యాఖ్యాత సరిగా వ్యాఖ్యానించాడు.

సదాప, తుంగముస్తలు, కురువేరు, రాతిపూవు లవంగాలు క్రమవృద్ధితో గ్రహించి, మెత్తగా నూరితే రాజులు వాడదగిన, సాటిలేని స్నానచూర్ణం, జాజి పూవుల వాసనలు విరజిమ్ముతూ తయారవుతుంది.

జళ కళశా సార విసాణ సంఖ దన్దా మురారి దేవేహి,
ణ్హాణే విణిజ్జిఆసేస గన్ధప్పసరం సఆ కుణహ. 76

జల కలలా సార శఙ్ఖ దణ్డా మురారి దేవీభిః,
స్నానం వినిర్జితాశేష గన్ధప్రసారం సదా కురుత.

స్నాన మిదం నిత్య మనుతిష్ఠత. కీదృశమ్. పరిభూత సమస్తదివ్యాన్తర వికాస సౌరభవికాసమ్. కై ర్ద్రవ్యైః. వాలక మాంసీ త్వ క్కుష్ఠ నఖ కోద్రధనికాభిః తథా సురారిణా గన్ధమురయా తథా స్పృక్కయే త్యేతై రితి.

కురువేరు, జటామాంసి, దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్టు, నఖంచిప్పలు, దండమురు, స్పృక్క, మురలు సమాంశాలుగా పొడిగొట్టి సిద్ధంచేసిన స్నాన చూర్ణం, ఇతరగంధాలన్నిటినీ అణచివేసేంత ఉత్కృష్టమైన గంధంతో మనోహరంగా వుంటుంది. ఈ స్నానచూర్ణాన్ని అన్ని ఋతువులలోను అందరూ వాడవచ్చు.

ణహ ణళిఆ తహ కువళఅ హాళిణి మురా మాంసి(సాళి)సాళేహి,
సకఈహి కుణహ ణ్హాణం సురసున్దరి మఉళిదుళ్ళళిఅమ్. 77

నఖ నలికా శ్వ కువలయ ఫలినీ మాంసీ శాలి శై(లం?లైః),
సకపిభిః కురుత స్నానం సురసుద్దరీ మౌళి దుర్లలితమ్.

స్నాన మిదం సమ్పాదయత. కీదృశమ్. అతికృష్టత్వా దమరనారీణాం శిరస్సు విజృమ్భణ హే వారి(?). కై(హేవాకైః?)ర్ద్రవ్యైః. శుక్తి విదుమలతా సార కుష్ఠ ప్రియఙ్గు గన్ధవతీ పేశీ శాలిజాతక శిలాపుష్పైః సిల్లకసహితై రితి.

నఖంచిప్పలు, నళిక (విదుమలత- పక్కెముక ఇనే గంధద్రవ్యం), దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు, ప్రియంగువు, మురు, జటామాంసి, శాలిధాన్యం, రాతిపూవు, సిల్లకం సమాంశాలుగా మెత్తగా నూరి సిద్ధపరచిన స్నానచూర్ణపు

సుగంధం దేవలోకానికికూడ ప్రసరించి, దేవసుందరుల తలలు దిమ్మెక్కేట్టు చేస్తుంది.

గిరి గుత్థా సార విసాణ వారి కఇ కళళ దళ వణేళాహి,
గన్థిమురా ఘణ తగరేహి కుణహ జణవళ్ళ(హం)ణ్హాణం. 78

గిరి గుచ్ఛా సార విషాణ వారి కపి కలల దల వనేలాభిః,
గ్రన్థి మురా ఘన తగరైః కురుత జనవల్లభం స్నానమ్.

ఇదం సకలలోకప్రియం సమ్పాదయత. కై ర్ద్రవ్యైః. శైలేయేన గుచ్ఛాఖ్యేన హేయకేన తథా త్వచా కుష్ఠ వాలక సిల్లక మాంసీ గన్ధపత్ర పరిపేలవ తుటిభి స్తథా గ్రన్థినా గ్రన్థిపర్ణకేన తథా సురారి ముస్తరూపైరితి.

ఇంతవరకు రాజస్నానయోగ్యాలయిన యోగాలు చెప్పి, ఇప్పుడు సర్వసామాన్య ప్రజల వాడకంకోసం స్నానచూర్ణాలు తెలుపుతున్నాడు. రాతిపూవు, చోరకం, దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేరు, సిల్లకం, జటామాంసి, ఆకుపత్రి, కైవర్తకముస్తలు, ఏలకులు గ్రంథిపర్ణి, మురు, తుంగముస్తలు, గ్రంథితగరం సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి తయారుచేసిన స్నాన చూర్ణం సకలజనులకు ప్రియకరమైంది.

ఘణ పేళవ కచ్చోర(అ) భాఏహి సమేహి విరఇఅం ణ్హాణం,
మిసి చళణజుఅళ మిలిఅం సమత్థ దుగ్గన్ధ విద్దవణం. 79

ఘన వారి పేలవ చోరకభాగైః సమై ర్విరచితం స్నాన(మిద?)మ్,
మిసి చరణయుగల మిలితం సమస్త దుర్గన్ధ విద్రావణమ్.

ఇద మన్యత్ స్నానం సర్వదుర్గన్ధాపసారణం భవతి. కై ర్ద్రవ్యై ర్నిర్మితమ్. ముస్తా వని గ్రన్థిపర్ణకానాం తుల్యాంశైః తథా శతపుష్పయా ఘనాదీనా మేకతమ చతుర్భాగద్వయేనార్ధే యోజిత మితి.

ఇది సకల దుర్గంధాలను పోగొట్టే మరొక స్నానచూర్ణం. దీనిలో తుంగముస్తలు, కైవర్తముస్తలు, కచ్చోరాలు, సమభాగాలు, సదాప రెండు పావు భాగాలు- అంటే ఈ మూలికలలో ఒక దానిలో సగం వేసి మెత్తగా నూరాలి.

దీనిని స్నానసమయంలో ఒంటికి రాచుకొని స్నానంచేస్తే కొందరికి సహజంగా వుండే చెమటకంపు మొదలయినవి తొలగిపోతాయి.

రస రేణు త్తిన్మిణి ఘణ వణ కఇ కళళా సార కేసర మురాఖిః(?హి),
గిరి గుచ్ఛ కుడిళ సళిళేహి విహిడుణదళమిసిఅం ణ్హాణమ్. 80

రస రేణు నలినీ ఘన వన కపి కలలా సార కేసర మురాభిః,
గిరి గుచ్ఛ సలిల కుటిలైః సలిలద్విగుణమిశ్రితం స్నానమ్.[1]

ఇద మన్యత్ స్నానం వోళ కుస్తీ నలికా ముస్త పరిపేలవ సిల్లక కచ్చూర త్వ గ్నాగకేసర దానవై స్తథా శిలాపుష్ప థౌనేయక నృపాలకై రీవృకైః భాగద్వయపరిమాణేన గన్ధపత్రేణ యు(క్తేన?క్తమ్) యుక్తపూర్వై ర్ద్రవ్యైర్భ్యో ద్విగుణం గన్ధపత్రి మత్రి దేయ మితి.

బాలింతబోలు, గుగ్గిలం, పక్కెముక, తుంగముస్తలు, నాగరముస్తలు, సిల్లకం, జటామాంసి, దాల్చినచెక్క, నాగకేసరాలు, ముర, రాతిపూవు, గ్రంథిపర్ణం, గ్రంథితగరం, వట్టివేరు సమభాగాలు, వీటికి రెండింతలు ఆకుపత్రి కలిసి మెత్తగా నూరాలి ఇది మంచి స్నానచూర్ణం.

సమతులిఅ కరరు హేళా దళ వక్కళ ఘణ విసాణ భావేహి,
ణ్హాణం లహు(క)అ చమ్పఅపసూఅగన్ధం సఆ కుణఇ. 81

సమతులిత కరరు హైలా దల వల్కల ఘన విషాణ భాగైః,
స్నానం లఘూకృత చమ్పకప్రసూనగన్ధం సదా కురుతే.

స్నాన మిదం నిత్యం మాచరత. కీదృశమ్ కైర్ద్రవ్యైః. తుల్యైః నఖ సౌదామినీ తమాలపత్రైః శృఙ్గాభ్ర కుష్ఠానా మంశై రితి.

నఖంచిప్పలు. ఏలకులు, ఆకుపత్రి, దాల్చినచెక్క, తుంగముస్తలు, చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలు మెత్తగా నూరి తయారు చేసిన స్నానచూర్ణంతో స్నానం చేస్తే, నిరంతరం సంపెంగపూవుల వాసనను మించిన వాసన ఉంటుంది.

1. మూలం ద్వితీయార్థంలోను, వ్యాఖ్యలోను ద్విగుణదల మిశ్రితం అని వుండడంవల్ల గిరి గుచ్ఛ కుటిల సలిలైః ద్విగుణదల మిశ్రితం స్నానం అని ఛాయ వుండడం ఉచితం.

కఇ కళిలా సార మురా పిఅఙ్గు గిరి సాళి ణహ విసాణేహి,
విద్దుమలఆ సణాహం విజ్జాహరవళ్లహం హాణం. 82

కపి కలిలా సార మురా ప్రియఙ్గు గిరి శాలి నఖ విషాణైః,
విద్రుమలతా సనాథం విద్యాధరవల్లభం స్నానమ్.

ఇదం స్నానం సిద్ధ్యనుకూలత్వాత్ విద్యాధరాణాం ప్రియమ్, కీదృశమ్. నలికయా సహితమ్. అన్యైః కై ర్ద్రవ్యైః. చల మాంసీ తుఙ్గవతీ శ్యామా పుష్ప శాలిజాతక శఙ్ఖ వాలై రితి.

సిల్లకం, జటామాంసి, దాల్చినచెక్క, ముర, ప్రియంగువు, రాతిపూవు, వరిబియ్యం, నఖంచిప్పలు, చెంగల్వకోష్ఠు, పక్కెముక సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి సిద్ధంచేసిన స్నానచూర్ణం విద్యాధరులకు కూడ ఇష్టమైనది. సుగంధం గొప్పగా వుండడంవల్ల విద్యాధరులుకూడ దీనిని ఇష్టపడుతారన్నమాట.

ణర గఅ విసాణ కరరుహ సౌఆమిణీ వక్కళేహి రఇఅస్స,
ఓహామిఅ మాళఇపరిమళస్స ణ్హాణస్స కోహళ్లో. 83

నర గజ విషాణ కరరుహ సౌదామినీ వల్కలై ర్విరచితస్య,
పరిభూత మాలతీపరిమలస్య స్నానస్య కౌశలమ్.

ఏతై ర్ద్రవ్యై స్సమ్పాదితస్య కౌశల్యః(?) స్నానవిశేషస్పర్ధాయాం సమర్థః. కీదృశస్య. నిర్జిత సుమనోమకరన్దామోదస్య. కై ర్ద్రవ్యైః. ఉశీర నాగ కేసర కుష్ఠైః శుక్తి తుటి త్వచై రితి.

వట్టివేరు, నాగకేసరాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, నఖంచిప్పలు, ఏలకులు, దాల్చినచెక్కలు సమానభాగాలుగా పొడిగొట్టి చేసిన స్నానచూర్ణం మాలతీ (మల్లెపూవుల) సుగంధాన్ని తలదన్నుతుంది. దీని గొప్పదనం ఇది.

చల సాళ సిప్పి వక్కళ విణిమ్మిఅం హోఇ మణహరం ణ్హాణం,
అహుహిఅ మ(ద?అ)దప్పోద్దామ పరిమళం మేళిఆళిఉళం. 84

చల శాలి శుక్తి వల్కల వినిర్మితం భవతి మనోహరం స్నానమ్,
లఘూకృత మృగదర్పోద్దామ పరిమలం మేలి(త?)తాలికులమ్.

ఇదం స్నాన మేవం భవతి కీదృశమ్. అపరీకృతి కస్తూరికా ప్రగల్భా మోదమ్. అత ఏ వాకృష్ట మధుకర నికురుమ్బమ్. అత ఏవ హృదయహారి. కైర్ద్రవ్యైః కపి శక్తి న్య త్వచై రితి.

సిల్లకం, శాలిధాన్యం, నఖంచిప్పలు, దాల్చినచెక్కలు సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి సిద్ధపరచిన స్నానచూర్ణం కస్తూరి వాసనను తోసిరాజంటూ, గుమగుమలాడుతుంది. ఈ వాసనలకు తుమ్మెదలు జుమ్మని ముసురుకుంటాయి.

దణుఇన్ద వసళ్ళి కుట్ఠ తఆ సమభాఆఅ సణాహం
తగర కరరుహ సుద్ధశాళిభాఅణిఅసోహఅం దఇఅం,
సురసున్దరీణ కుఙ్కుమ పాడుమ్మిసిఅం ణ్హాణం
వ(హ?)ణహత్థిదాణ పరిమళ సరిసా మోఅఅం. 85

దానవేన్ద్ర విసళ్ళి కుష్ఠ త్వచ సమభాగసనాథకమ్
తగర కరరుహ శుద్ధశాలి భాగాపనీతశోభం దయితమ్,
సురసున్దరీణాం కుఙ్కుమపాదోన్మిశ్రితం స్నానం
వ(హ?)న హస్తిదాన పరిమల సదృశామోదమ్.

ఇదం స్నానం కాననహస్తి మదజల పరిమల సదృశామోదమ్. అత ఏవ సురసున్దరీ హృదయప్రియమ్. కీదృశమ్. సుగన్ధమురా మాంసీ పిషాణసారాణాం చతుర్ణాం రంశైర్ఘసితమ్. తథా గ్రన్థిపర్ణస్య తథా నఖస్య తథా శుద్ధస్య చర్మ రోగాదిరహితస్య శాలిజాతకస్యేతి త్రయా(దీనాం?ణాం) మురాద్యపేక్షయా ప్రత్యేక మర్ధభాగే నాపాదితసౌన్దర్యమ్. తథారుణస్య పూర్వాపేక్షయైవ చతుర్భాగేన సంయుక్త మితి.

స్నానోపకరణ సహిత స్నానవిధిః.

సుగంధమురా, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్టు. దాల్చినచెక్క, సమభాగాలు, గ్రంథితగరం; నఖంచిప్పలు తెగులులేని పరిశుద్ధమైన శాలిధాన్యం (బియ్యం(ముందు చెప్పిన ఓషధులలో ఒకదానిలో చెరిసగం భాగాలు, కుంకుమపూవు పూర్వం చెప్పినవాటిలో ఒకదానిలో నాల్గవవంతు మెత్తగా నూరితే మత్తెక్కిన అడవి ఏనుగుల మదజలం వాసనలు విరజిమ్ముతూ. దేవసుందరులకూ ఇష్టమయ్యే స్నానచూర్ణం తయారవుతుంది. సురసుందరులక్కూడ మత్తెక్కిస్తుంది.

ఘణ వణ దళ జళ మాళా కువళఅ కచ్చూర కున్తి సమభాఅం,
తిహళా మద ముత్తాఫళ విద్ధం విఏన్తి పడవాసం.) 86

(ఘన వన దల జల మాలా కువలయ కచ్చూర కున్తిసమభాగమ్,
త్రిఫలా మద ముక్తాఫలవిద్ధం విరచయన్తి పటవాసమ్.

ఏవం పటవాసం విరచయన్తి. కైర్ద్రవ్యైః. ఘన వన దల మాలా కువలయ కచ్చూర కున్తి సమభాగం తథా త్రిఫలయా పూర్వోక్తవేగార్ధ త్రిఫలయా తథా కస్తూరికయా తథా ముక్తాఫలేన కర్పూరేణ త్రైర్వేధయుక్త్యా కృతసంస్కార మితి.

గుడ్డలు పుస్తకాలు మొదలయినవి మూసిపెట్టడంవల్ల కంపుకొట్టకుండా ఉండడానికి, సువాసన కలుగడానికి వాడే పటవాసాలను- గంధవొళ్ళను, బుక్కాపిండిని- చెబుతున్నాడు. వీటిని ధూపద్రవ్యంగాను వాడవచ్చు. తుంగ ముస్తలు, నాగరముస్తలు, ఆకుపత్రి, వట్టివేరు. స్పృక్క, కలువరేకులు, కచోరాలు. అగరులను సమభాగాలుగా మెత్తగా పొడిగొట్టి. ఆ పొడికి త్రిఫల. కస్తూరి, పచ్చకర్పూరాల వాసనను భాండవేధ క్రియతో పట్టిస్తే సుగంధాలు వ్యాపింపజేసే బుక్కాపిండి తయారవుతుంది.

సమజళ ముణాళ మాళా ఘణ(రస మాళేన్దమళఏహి),
మిసి కరరుహద్ధమ్మిసే చన్ద వద వేహిఓ వాసో. 87

సమద(?) జల మృణాల మాలా ఘనరవ శ్యామ నరేన్ద్ర మలయైః,
మిసి కరరుహార్ధమిశ్రైః చన్దన మద వేధితో వాసః.

అయ మపరః పటవాసః. కైర్ద్రవ్యైః. వాస కోశీర స్పృక్కా ముస్తా ప్రియఙ్గు తగర చన్దనై స్తథా పుష్ప నఖయోః ప్రత్యేకం భాగార్ధేన యుక్తైః కీదృ(శైః?) కర్పూర కస్తూరికాభ్యాం పూర్వవత్ కృతవేధ ఇతి.

ఇది మరొక విధమైన బుక్కాపిండి. కురువేరు, తెల్లవట్టివేరు, స్పృక్క, తుంగముస్తలు, ప్రేంఖణం, గ్రంథితగరం, చందనం, సమానంగా ఒక్కొక్క భాగం; సదాప, నఖంచిప్పలు పూర్వం చెప్పినవాటిలో సగం సగం భాగం మెత్తగానూరి, కస్తూరి, పచ్చకర్పూరాలతో వేధచేసి వాసనపట్టిస్తే మేలైన బుక్కాపిండి సిద్ధమవుతుంది.

విరఇజ్జహ కమధూఅం లక్ఖ హువేసి కరరుహ గుళేహి,
జఇ ఉచ్చహ తరుణీఅణ మమ్మహసురగోఉరే ణేఉం. 88

(విరచయత క్రిమధూపం లాక్షా హపుషా కరరుహ గుడైః,
యదీ చ్ఛత తరుణీజనం మన్మథసురగోపురం నేతుమ్.)[1]

విరచయత క్రిమధూపం సమనన్తరం గాథావ్యాఖ్యాస్యమానం విధిః సమ్పాదయత. కైర్ద్రవ్యైః దుర్ముమవ్యాధి శుక్తి మాంసీ శఙ్ఖ గుడై రితి.[2]

సుగంధ ధూపాలను చెబుతున్నాడు. ఈ ధూపాలవల్ల యువతులు బేలుపోయి వశమైపోతారట. లక్క, ఎండిన మామిడి మొగ్గలు, నఖంచిప్పలు, వట్టివేరులను సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరి చూర్ణం తయారు చేయండి. యువతులను మన్మథసురలోక గోపురం ఎక్కించదలచుకుంటే ఈ ధూపచూర్ణం క్రిమపద్ధతిలో సిద్ధంచేయండి– అని రచయిత చెబుతున్నాడు. అంటే, ఈ ధూపంవల్ల తరుణులు మన్మథ వివశలవుతారని అర్థం. ఈ ధూపచూర్ణం చేసే క్రమమేమిటో మరుసటిగాథలో చెబుతున్నాడు

కహఁకేరఉవయధూవో కరరుహ జళ కున్ద శిళ జడిళాహి,[3]
జో కుణఇ కులవహూణ వి సరవిఆరం విఅమ్భన్తమ్. 89

(.... ... ధూపం కిరరుహ జల కున్ద లిల జటిలాభిః,
యః కరోతి కులవధూనా మపి స్మరవికారం విసర్పన్తమ్.)

ధూపానాం వివిధా యుక్తిః సముదితానాం యుగపత్ పృథక్ ధూపితానాఞ్చ ధూపద్రవ్యాణాం క్రిమేణేతి క్రిమధూపస్యాస్య వైదగ్ధ్యేన శక్తివిశేషణం ప్రతిపాదయతి. ఏతై ర్ద్రవ్యైః కథం క్రిమధూపః క్రియతాం న యుజ్యతే కర్తుమిత్యర్థః. యః ప్రసరం సాధ్వీనా మపి స్మరవికారోద్రేకజనకత్వా చ్చారిత్రస్య చలతాం జనయతి. కై ర్ద్రవ్యైః. నఖ లాక్షా కున్దురు బాలక మాంసీభిః అథవా కస్మిన్ ద్రవ్యే ధూపితప్రశాన్తయే ద్వితీయం ధూపనీయ మితి క్రిమోఽవసేయ ఇతి.

---

1. ఈ ఛ్చాయ పుస్తకంలో లేదు. 2. మూలానికి వ్యాఖ్యానానికి సంబంధం లేదు. 3. వ్యాఖ్యానాన్నిబట్టి కరరుహ జళ కున్ద సిళ జడిళాహి అని సవరించుకోడం సముచితం.

క్రిమధూపమంటే ధూపద్రవ్యాలను విడిగాగాని, మొత్తంగాగాని ధూపం వేయడం; తర్వాత మరొక ద్రవ్యంతో వాటికి వాసన పట్టించడం. నఖంచిప్పలు, లక్క, కురువేరు, కుందురుష్కం, జటామాంసి, వట్టివేరులను మెత్తగానూరి తయారుచేసిన ధూపం తన తీవ్రసుగంధంతో కులవధువులకు కూడ స్మర వికారం కలిగిస్తుంది.

ణహ పుర జళ లక్ఖా గుళేహి కమధూవిఆణ వత్థాణ,
ధోఆణ వి బలా సుఅన్ధపరిమళం ణేన్తి గన్ధవహా. 90

నఖ పుర జల లాక్షా గుడైః క్రిమ (ధూపితానాం వస్త్రాణామ్,
ధౌతానా మపి బలాత్ సుగన్ధపరిమలం నయన్తి గన్ధవహాః.)

నఖ పుర జల లాక్షా గుడైః క్రిమధూపవిధినా క్రిమేణోక్తయా పరిపాట్యా ధూపితానాం దత్తాధివాసానాం వస్త్రాణాం ప్రక్షాలితానా మపి సాన్ద్రసౌరభం పవనా నయన్తి స్థిరామోదోఽయం ధూప ఇత్యర్థః.

నఖంచిప్పలు, నాగరముస్తలు, కురువేరు, లక్క, వట్టివేరులను మెత్తగా నూరి, క్రిమధూప పద్ధతితో గుడ్డలకు పొగపట్టి వాసనపడితే, ఆ గుడ్డలను ఉదికినప్పటికీ, ఆ సుగంధం వదలదు. ఆ వస్త్రాల పరిమళాన్ని వాయువులు చాల దూరం వరకు బలంగా వ్యాపింపజేస్తాయి.

కమవడ్డిఅ లక్ఖా కున్తి[1] సాళ ణహ మహు సిఆ ఉరు కఈహి,
కమ్బళఅ చిహుర రళ్ళఅ ధూవిఓ సహమంసి సహిఏహి. 91

క్రిమవర్ధిత లాక్షా కున్ద సాల నఖ మధు సితా గరు కపిభిః,
కమ్బలక చిహుర రల్లక ధూపః (సమ) మాంసీసహితైః.

అయం కమ్బలకానా మూర్ణామృగరోమాదిరచితానాం ప్రావరణానాం తథా చిహురాణాం కేశానాం చామరాదివాలానాం చ తథా రల్లకానాం వైచిత్ర్యస్య వస్త్రద్వయం ఘనీభూతానాం కన్యాభ్యాం(?) పరిధానానా మధివాసార్థః పిణ్డధూపః.

---

1. అగరు విడిగాచెప్పాడు గనుక కుంతిని కుందురుష్కమని ఛాయను, వ్యాఖ్యనుబట్టి గ్రహించాను.

కై ర్ద్రవ్యైః. ఉత్తరోత్తరైకాంశవిశేషితైః తరుష్కాధి కున్దురు సర్జరస శుక్తి మాక్షిక శితశర్కరా లఘు సిల్లకైః. కీదృశైః సర్వైస్తుల్యమాత్రయా జటిలయా సంయుక్తై రితి.

కంబళ్లు శాలువలు, దూదికూరిన గుడ్డలు. బొంతలు, వంటి వస్త్రాలు, చామరాలు తరచుగా వాడేవి కావుగనుక, మడిచిపెట్టడంవల్ల గాలి సోకక కంపు కొడుతాయి. అలాంటి దుర్గంధాన్ని తొలగించి సుగంధం కలిగించడానికి యోగం చెబుతున్నాడు. లక్క, కుందురుష్కం సర్జరసం, నఖంచిప్పలు, తేనె, తెల్లచక్కెర, అగరు, సిల్లకం ఉత్తరోత్తర సమభాగవృద్ధితోను, వీటికి సమంగా జటామాంసిని గ్రహించి. మెత్తగా పొడిగొట్టి ధూపం తయారుచేయాలి. ఇది కంబళ్లు, ఉన్నితోను, రోమాలతో (ఒంటె, కుందేలు, యాక్ మొదలయిన జంతువుల రోమాలతో) చేసిన వస్త్రాలు, రెండు గుడ్డలు జోడించి కుట్టిన బొంతలు, దూదిబండీలు మొదలయినవాటికి వాసన పట్టించడానికి మేలైనధూపం. దీనివల్ల ఈ వస్త్రాలు సుగంధంతో మన్నికకు వస్తాయి.

(సమణహా?మిఅణాహి) మిఅంకా రుణ సిప్పి జడా వారి వారణ గురుభిః(?)
మళఅ సిహాహి (ధూఓ?) కమవడ్ఢిఆహి ధూఓ మహాసారో. 92

మృగనాభి మృగాఙ్క రుణ శుక్తి జటా వారణ గురుభిః,
మలయ సితాభ్యాం క్రమవర్ధితైః ధూపో మహాసారః.

పరమోత్కర్షోఽయం ధూపః. కైర్ద్రవ్యైః కస్తూరికా కర్పూర కుఙ్కుమ నఖ వాలక నాగకేసర సానుగురుభిః తథా చన్దన సితశర్కరాభ్యాం మేతై రుత్తరోత్తరైకభాగాధికై రితి.

ఇది మహాసారమనే ధూపద్రవ్యం. చాల ఉత్కృష్టమైంది. కస్తూరి, కర్పూరం, కుంకుమపూవు నఖంచిప్పలు. జటామాంసి, వట్టివేరు నాగకేసరాలు, అగరు, చందనం, తెల్లచక్కెర ఉత్తరోత్తభాగవృద్ధితో మెత్తగా పొడిగొట్టి దీనిని సిద్ధపరచాలి. దీనివాసన చాలాకాలం ఉంటుంది గనుక దీనికి మహాసారమని పేరు.

ణహ కఇ కువళఅ చన్దన పిఅఙ్గు జళ సేళ గురుసరిసో,
మజ్జారపాఅసహిఓ సమగుళ సఞ్జోఇఓ ధూఓ. 93

నఖ కపి కువలయ చన్దన ప్రియఙ్గు జల కలల శైల గురుసదృశః,
మార్జారపాదసహితః సమగులసంయోజితో ధూపః.

అయం ధూపః ఏవంవిధః సన్ధేయః. కీదృశః. శుక్తి సిల్లక కుష్ఠ మలయ శ్యామా తాలక మాంసీ శిలాపుష్ప లోహాని తుల్యమాత్రాణి నవైతాని యత్ర తథా శాలిజాతకస్య (మార్జారపాదం) ఏషాంద్రవ్యాణా మేకతమస్య చతుర్భాగ మాత్రేణ సంయుక్తః తథా సర్వేషాం దశానాం తుల్యపరిమాణేన గులేన భావిత ఇతి.

నఖంచిప్పలు, సిల్లకం, చెంగల్వకోష్ఠు, మంచిగంధం, ప్రేంఖణం, కురువేరు, జటామాంసి, రాతిపూవు. అగరు– ఈ తొమ్మిది సమభాగాలు, పూతిశారిభ నాల్గవవంతు మెత్తగానూరి, వీటికి సమాన భాగపు బెల్లంలో భావన చేయాలి. ధూపచూర్ణం తయారవుతుంది.

సేళ సిళా చన్దణ తుడి తణ్డుళ కున్ద కువలఅ దళేహి,
పుర సాలి సళిళ మఅ(ళ)ఞ్ఛణేహి సమసక్కరో ధూఓ. 94

శైల శిలా చన్దన శుటి తణ్డుల కున్ద కువలయ (నఖై?దలైః),
పుర శాలి సలిల మృగలాఞ్ఛనైః సమశర్కరో ధూపః.

ఏషోఽపి ధూప ఏవంవిధః సన్ధేయః. కైర్ధూపః. శిలాపుష్పక పధ్యా సిల్లక మలయైః లాక్షా కున్దురు కుష్ఠ శుక్తిభి ర్నవభిః తథా గుగ్గులు శాలిజాతక వాల కర్పూరైః సమాంశైః ఏతేషాం సర్వేషాం చ తుల్యపరిమాణా సితశర్కరా యత్ర స తథావిధ ఇతి.

రాతిపూవు, కరక్కాయ, మంచిగంధం, ఏలకులు, వాయువిళంగాలు కుందురుష్కం, చెంగల్వకోష్ఠు, ఆకుపత్రి. గుగ్గిలం, కర్పూరం, కురువేరు, శాలిజాతకం (శాలిధాన్యం) సమభాగాలు, వీటన్నిటికీ సమానంగా తెల్లచక్కెర కలిపి మెత్తగా నూరితే, ధూపద్రవ్యం సిద్ధమవుతుంది.

మళఅ సిళారస కువళఅ కరరుహ సజ్జారస వి(ర)ఇఓ సగుళో,
ధూఓ స్థిరబహళసుఅన్ధపరిమళో కామిణీదయ్యో. 95

మలయ శిలాసార కువలయ కరరుహ సర్జరస విరచితః సగులః,
ధూపః స్థిరబహలః సుగన్ధి పరిమలః కామినీదయితః,

ఏవంవిధో ధూపః స్థాయీ సాన్ద్రసురభ్యామోదః, అతఏవ విలాసినీ వల్లభః. కీదృశః. చన్దన హరీతకీ బోల కుష్ఠ నఖ సాలైః సమాంశైః షడ్భిర్ని ర్మితః తేషాం తుల్య మాత్రేణ గుళేన సహిత ఇతి.

చందనం శిలారసం (శిలాజిత్తు), చెంగల్వకోష్ఠు, సర్జరసం, నఖం చిప్పలు, బెల్లం సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరిన ధూపచూర్ణం స్థిరమయిన సుగంధాన్ని కలిగించేది గనుక స్త్రీలకు చాలా ఇష్టమయింది.[1]

ణఖ కుట్ఠ చన్దణ ఉరు సాలి సివా సక్కరాహి ణిమ్మవిఓ,
కామిణిహిఅఆణన్దో ధూవో మళఅణిలో ణామ(!?). 96

నఖ కుష్ఠ చన్ద నాగురు శాలి శివా శర్కరాభి ర్నిర్మితః,
కామినీ హృదయానన్దో (ధూపో) మలయానిలోనావం(?).

అయం ధూపః చన్దనామోద సంవాదాన్మలయానిలసంజ్ఞోనామ. అతఏవ సురసున్దరీమనఃప్రమోదప్రదః కీదృశః. శుక్తికా కువలయ, లఘు శాలిజాత హరీతకి సితశర్కరాభిః సహితః ఇతి.

ఇది మలయానిలమనే ధూప చూర్ణం చన్దనపు వాసనలతో స్త్రీలకు చాలఇష్టమైంది గనుక దీని కీపేరు వచ్చింద. నఖంచిప్పలు, చెంగల్వకోష్ఠు, చన్దనం, అగరు, శాలిధాన్యం, కరక్కాయ, తెల్లచక్కెర సమాభాగాలుగా కలిపి మెత్తగా పొడిగొట్టి దీనిని సిద్ధపరచాలి మూలంలో కామినీ హృదయానందః అని వుండగా వ్యాఖ్యాత సురసుందరీమనః ప్రమోదప్రదః– అని వ్రాశాడు. ఆయన పాఠమేమిటో ?

---

1. ప్రాకృత మూలంలో శి , రస అని వుంది. ఛాయలోను, వ్యాఖ్యలోను శిలా సార అని వున్నది. దీనికి కరక్కాయ, బోళం అని వ్యాఖ్య అర్థం చెప్పింది. కాని, శిలారసమనే గంధద్రవ్యం వున్నందున ప్రాకృతమే అనుసరించాను.

ఘనసీస తఅర(ర?ణ)అణో చలగీవో కజ్జు ణిమిఅ సరీరో,
కరరుహవిరయ్యపక్ఖో మంసీముహో దేవికఅ చళణో. 97

ఏసో విఅద్ధకామిణీ మాణస సర వడ్ఢఅచ్ఛాయో,
మహుమహుర సద్దసుహఓ ధూఓ కళహంసఓ ణామ. 98

ఘనశీర్షః తగరనయనః చలగ్రీవః కజ్జునిర్మితశరీరః,
కరరుహ విరచితపక్షో మాంసీముఖో దేవికృతచరణః.

ఏష విదగ్ధకామినీ మానస సరస్సంగ వర్ధితచ్ఛాయః,
మధుమధురశబ్ద సుభగో ధూపః కలహంసకో నామ.

అయం ధూపః కలహంసాభిధానో భవతి. లటహవిలాసినీనాం హృదయ జలాశయ సమ్పర్క విశేషిత శోభః. కలహంసోహి మానసాఖ్యసరస స్సమ్పర్కే వర్ధితశోభే భవతి. కీదృశో ధూప ఇతి కలహంసతయా (రూపరూపనా?ను) రూపాణి విశే(షేణేత్యా?షణాన్యా)హ– ముస్తమేవ మస్తకో(స్థ?య)స్య తథా సిల్లకా కణ్ఠో యస్య తథా శ్యామయా కల్పిత ఆకారో యస్య తథా నఖేన నిర్మితాన్యఙ్గాని యస్య తథా కలల మాన(సం?నం) యస్య తథా స్పృక్కావిరచితా పాదా యస్య తథావిధః తథా మాక్షిక మేవ సురసో ధ్వని స్తేన సున్దరద్రవ్యాణాం కావ్యవైచిత్ర్యార్థం సావయవరూపతా మాత్ర తు సర్వేషాం సమాంశ ఇవ. తథా ఘన తగర చల కజ్జు కరరుహ మాంసీ దేవీభిః సమాంశాభి ర్మధుభావితాభి ర్ధూపోఽయం సన్ధేయ ఇతి తాత్పర్యమ్.

ఈ ధూపానికి కలహంసకమని పేరు. తుంగముస్తలు, గ్రంథితగరం, సిల్లకం, ప్రేంఖణం నఖంచిప్పలు, జటామాంసి, స్పృక్కలను సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా పొడిగొట్టి తేనెలో భావనచేయాలి. ఇది విలాసినుల మనో మానస సరస్సులో విహరిస్తుంది. దానివల్ల దీనికి మరింత శోభ కలుగుతుంది. అంటే, విలాసినులకు చాల ఇష్టమైనదని భావం. ఈ ధూపానికి కలహంసకమని పేరుపెట్టడం ఎందుకనేదాన్ని రూపకాలంకారంలో వర్ణించాడు. కలహంసలకు చక్కని తల, ముక్కు, మెడ, రెక్కలు, కాళ్లు ఉంటాయి; చక్కగా కర్ణపేయంగా కూస్తాయి. మానస సరస్సులో విహరిస్తాయి. ఈ కలహంస ధూపానికి తుంగముస్తలు తల, గ్రంథితగరం కళ్లు, సిల్లకం మెడ, ప్రేంఖణం శరీరం,

నఖంచిప్పలు రెక్కలు. జటామాంసి నోరు, స్పృక్క పాదాలు, తేనె పలుకులు. విలాసినుల హృదయమనే సరస్సులో ఇది విహరిస్తుంది.

మళఅ విసాణ ళ్ళహి [1] చఉగ్గుణాహి కఇ కరరుహేహి సారేహి,
కుణఇ సురతరుణిదఇఅం మహుగుణసఞ్జోఇఅం ధూవం. 99

మలయ విషాణ.... భిః చతుర్గుణైః కపి కరరుహై స్సారైః,
కురుత సురతరుణీదయితం మధు గుల సంయోజితం ధూపమ్.

ధూపం కురుత. కైర్ద్రవ్యైః. చన్దనేన మాంస్యా, చతుర్భాగైః ప్రయుక్తాభ్యాం తథా సిల్లకేన నఖేన చైకైకభాగతయా సమానాభ్యామ్. కీదృశం మాక్షిక గులాభ్యాం భావిత మితి.

చందనం, చెంగల్వకోష్ఠు, విసళ్ళి (జటామాంసి) చెరి నాలుగు భాగాలు, సిల్లకం, నఖంచిప్పలు, మొరలితగరం ఒక్కొక్క భాగం మెత్తగానూరి తేనె, బెల్లంలలో భావనచేయాలి. దేవతాస్త్రీలకు కూడ ఇష్టమయ్యే ధూపం సిద్ధమవుతుంది.[2]

సజ్జరస మ(ళ)అ కువళఅ జళ కరరుహ పేసిఓళ్ళి సిళ్ళేహి,
సర భాఅద్ధుమ్మిసేహి సఅళ జణ వళ్ళహో దూఓ. 100

సర్జరస మలయ కువలయ జల కరరుహ పేశీ తైలపలాశైః,
సర భాగార్ధోన్మిశ్రైః సకలజనవల్లభో ధూపః.

1. ఇక్కడ ఛాయనుబట్టి ఒక పదం పోయింది. అది విసళ్లే కావచ్చు. మళఅ విసాణ విసళ్ళిహి అని వుండాలి. విసళ్ళికి జటామాంసి అని ఈ వ్యాఖ్యాతే కొన్నిచోట్ల అర్థం చెప్పాడు. 2. విషాణం అంటే చెంగల్వకోష్టు. వ్యాఖ్యాత జటామాంసీ అన్నాడు. విసళ్ళిని ఈ రచయిత తరచుగా వాడుతున్నాడు. ఇది విశల్య అయితే నాగదంతి చెట్టు అవుతుంది.

అయం ధూపః సమస్తలోకప్రియః. కైర్ద్రవ్యైః. సార చన్దన వాలక కుష్ఠ నఖ మాంసీ సిల్లక శిలాపుష్పైః సమాంశైః బోలస్య సర్జరసాది భాగానామేకతమాదాసేన(?) యుక్తై రితి.[1]

సర్జరసం, చందనం, చెంగల్వకోష్ఠు, కురువేరు, నఖంచిప్పలు, జటామాంసి, సిల్లకం, రాతిపూవు సమభాగాలు, వీటిలో ఒకదానిలో సగంభాగం బాలింతబోలు మెత్తగా పొడిగొడితే సకలలోక ప్రియమైన ధూపద్రవ్యం తయారవుతుంది.

చళ మళఅ సళిళ గురు ణహ(విసళ్ళి మహు) సక్కరాహి సరిసేహి,
సిసిరమ్మి కుణహ ధూవం ణవకుఙ్కుమ (స్య?) పరిమళసుఅన్ధం. 101

చల మలయ సలిలా గురు నఖ విసళ్లి మధు శర్కరాభిః (కీ?స) దృశీభిః,
శిశిరే కురుత ధూపం నవకుఙ్కుమ పరిమల సుగన్ధమ్.

ఇమం ధూపం శిశిరకాలే సాధయత. కీదృశం ప్రత్యగ్ర కాశ్మీర సౌరభమ్ శోభనామోదం కుఙ్కుమస్య శిశిరకాలయోగత్వాత్ తత్సంవాది సౌరభమ్. తత్రకాలే ధూపమిమం కురుతే త్యుక్తం భవతి- కైర్ద్రవ్యైః. సిల్లక చన్దన వాలక లఘు శుక్తి మాంసీ క్షౌద్ర సితశర్కరాభి స్తుల్యమాత్రాభి రితి.

సిల్లకం, చందనం, కురువేరు, అగరు, నఖంచిప్పలు, జటామాంసి, తేనె, తెల్లచక్కెరలతో కొత్త కుంకుమపూవు సువాసనలు కొట్టే ధూపం తయారవుతుంది. ఇది శీతకాలంలో హాయిగా వుంటుంది. కుంకుమ పూవులాగ వెచ్చదనం కలిగిస్తుంది.

కఇ కరరుహ కాళాగురు విసళ్ళి జళ మళఅ సక్కరాసహిఅం,
ణవఘుసిణ సురహిగన్ధం కరేహ మధుమోఇఅం ధూవం. 102

1. పేసి ఓళ్ళి సిళ్ళేహి అనేదాని ఛాయ పేశీ తైల పలాశైః అని వుంది. వ్యాఖ్యాత మాంసీ సిల్లక శిలాపుష్పైః అని వ్యాఖ్యానించాడు. కనుక పేశీ సేళ్ల సిళ్ళేహి- పేశీ శైల సిల్హకైః అని మార్చడం ఉచితం.

కపి కరరుహ కాలాగురు విసళ్ళి జల మలయ శర్కరాసహితమ్,
నవకుఙ్కుమ సురభిగన్ధం కురుత మధుమోదితం ధూపమ్.

ఇమం ధూపం సాధయత. కీదృశం. చల నఖ లఘు కువల వాలక చన్దన సితశర్కరాభిః సమాంశాభి ర్యుక్తమ్. తథా మాక్షికేణ మేలనయుక్త్యా జనితామోదమ్. అతఏవ ప్రత్యగ్రకాశ్మీరవత్ స్వామోద మితి.

కొన్ని సుగంధ ద్రవ్యాల కలయికతో కుంకుమ పూవుల పరిమలం వెలార్చే మరొక ధూపాన్ని చెబుతున్నాడు. సిల్లకం, నఖంచిప్పలు, అగరు, చెంగల్వకోష్ఠు, కురువేరు, చందనం తెల్లచక్కెర సమభాగాలు మెత్తగా పొడి గొట్టి, తేనెలో బాగా మర్దిస్తే, కొత్త కుంకుమపూవు వాసనలు వెదజల్లే ధూపం తయారవుతుంది.

గిరి కువళఅ ణహ కున్దురు సజ్జరస తురుక్ఖ మంసి సంజుత్తో,
ధూఓ మమ్మహదఇఓ తుళిఉబ్భడ ఘుసిణమాహప్పో. 103

గిరి కువలయ నఖ కుందురుష్క సర్జరస మాంసీ సంయుక్తః,
ధూపో మన్మథదయితః తులితోద్భట కుఙ్కుమమాహాత్మ్యమ్(?).

అయం ధూపః స్పర్ధితోద్దామ కాశ్మీరసౌరభాతిశయః, అతఏవ కన్దర్ప ప్రియః. కీదృశః. శిలాపుష్ప కుష్ఠ కరజ కుందురు శంశప....రై[1] ....

రాతిపూవు, చెంగల్వకోష్ఠు, నఖంచిప్పలు, కుందురుష్కం, సర్జరసం, సిల్లకం, జటామాంసి- వీటిని మెత్తగా నూరి తయారుచేసిన ధూపచూర్ణం కుంకుమపూవుల గుమగుమలతో పోటీపడుతూ, మన్మథోద్రేకాన్ని కలిగిస్తుంది.

....

....

.... కుసుమ సమ్మిలితో(?).
ధూపః కృతగులవేధః కాలాగరుగన్ధ సంవాదీ. 104

1. అత్ర కిఞ్చిత్ గలితమివ భాతి. ఇక్కడ గ్రంథపాతం. ఈ ఆర్యావ్యాఖ్య, 104వ ఆర్యలేవు. కనుక ఉన్నంతవరకు తెలిగించాను.

అయం ధూపః శ్రేష్ఠలోహ సౌరభ సదృశామోదః. కైర్ద్రవ్యైః. సిల్లకేన వాలక దేవదారుభి స్తథా శింశపయా మణ్డల పత్రికయా నిస్వయా(?) (నిశ్రేయా?) దారుభి రేతై స్సమాంశైః. కీదృశః. మధునా మిశ్రీకృత స్తథా అగరుణా పూర్వద్రవ్యాణా మేకతమ చతుర్భాగమాత్రేణ దత్తసంస్కార ఇతి.

ఈ ధూపం మేలైన అగరు వాసనలు వ్యాపింపజేస్తుంది. సిల్లకం, కురువేరు, దేవదారు, ఇరుగుడుబంక, నిశ్రేయా (అడవిసదాప?), మానిపసుపు సమభాగాలు మెత్తగా నూరి తేనెతో కలిపి, పూర్వం చెప్పిన ద్రవ్యాలలో ఒక దానిలో నాల్గోవంతు అగురుతో భాండవాస పద్ధతిలో వాసన పట్టించాలి.

థోరేణఅఅ(?) జళ చన్దణ మిసి సేసవ తేళ్ళ మంసి సజ్జుత్తో,
ధూవో కుసుమరసోళ్ళి కీరఉ కాళాఅరుసుఅన్ధో. 105

థౌనేయక దల చన్దన మిసి శింశపా తైల మాంసి సంయుక్తః,
ధూపః కుసుమ(సారా?రసా)ర్ద్రః క్రియతాం కాలాగరు సుగన్ధిః.

అయం ధూపః కృష్ణాగరువత్ సుగన్ధామోదః సాధ్యతామ్, కీదృశః. చారీ గన్ధపత్ర మలయ శతపుష్పా మణ్డనాపత్రికా సిల్లక కలతైః సమాంశై ర్యుక్తః తథా మాక్షికేణార్ద్రీకృత ఇతి.

గ్రంథిపర్ణం, అకుపత్రి, చందనం, సదాప, ఇరుగుడు, సిల్లకం, జటామాంసి సమభాగాలు మెత్తగా నూరి, తేనెలో భావనచేస్తే కృష్ణాగరు వాసన గల ధూపం తయారవుతుంది.

సజ్జరస మేహ కరరుహ కకఅ కువళఅ పేసి విరఇఅం.
సిసిరే ధూవం సేవేహ సహా కాలాఉరు పరిమళాబ్భహిఅం. 106

సర్జరస మేఘ కరరుహ కామి కువలయ పేశి విరచితమ్,
శశిరే ధూపం సేవధ్వం సదా కాలాగురు పరిమలాభ్యధికమ్.

ధూప మిమం శిశిరకాలే భజధ్వం కృష్ణాగరు సౌగన్ధ్యాదతిరిక్తం యతః. మది ముస్త నఖ సిల్లక కుష్ఠ జటాభిః నిర్మిత(మ్) ఇతి.

సర్జరసం, తుంగముస్తలు, నఖంచిప్పలు, సిల్లకం, చెంగల్వకోష్ఠు, జటామాంసి సమభాగాలు మెత్తగా నూరి వాడాలి. ఇది కృష్ణాగరు వాసనలు కక్కుతుంది. శీతకాలంలో చాల హాయిగా వుంటుంది.

కమవడ్ఢిఅ రోహిణి గురు పవఙ్గ హిఙ్గుళ(అ)గుళ సక్కరాసహిఓ,
ఉవ్వహఇ బహళగన్ధం సిద్ధత్థఅజోఇఓ ధూవో. 107

క్రమవర్ధిత రోహిణీ గురు ప్లవఙ్గ హిఙ్గులుక శర్కరా సహితః,
ఉద్వహతి బహలగన్ధం సిద్ధార్థకయోజితో ధూవః.

అయం ధూపః కేసరకుసుమ సౌరభం ధారయతి. కీదృశః. ఉత్తరోత్తరై కాంశాభిః కటు లోహ సిక్థక (?సిల్లక) కర్మార సితశర్కరాభిః. తథా రోహిణీ తుల్యాంశేన మధూచ్ఛిష్టేన యుక్త ఇతి.

కటుక రోహిణి, అగరు, సిల్లకం. ఇంగువ బెల్లం, తెల్లచక్కెరలను ఉత్తరోత్తర వృద్ధిగా గ్రహించి, నూరి, తెల్లావాల వాసన పట్టించిన ధూపచూర్ణం సదాపవాసనలు విరజిమ్ముతుంది.[1]

కున్ద సివా జఉ చన్దన రోహిణి (చ?క) మ్మార ఘుసిణ కుట్ఠేహి,
ధూఓ మఇరామహిఓ పరివాసిఅకేసరం జేఇ. 108

కున్ద శివా జతు చన్దన రోహిణి (చర్మాకా?కర్మా)ర కుఙ్కుమ కుష్ఠైః,
ధూపో మదిరా మలితః పరివాసితకేశరో జయతి.

అయం ధూపః వకుల పుష్పామోద మభిభవతి. కైర్ద్రవ్యైః. సిల్లకినిర్యాస పథ్యా లాక్షా మలయ కటుకా హిఙ్గుకా రుణ కుష్ఠైః. కీదృశః. సురయార్ద్రీ కృతః. తథావిధో రాత్రిమేకాం పర్యుషిత ఇతి.

---

1. వ్యాఖ్యాత కుంకుమపూవు వాసనలు వ్యాపింపజేస్తుందన్నాడు. కాని, బహల పదానికి సదాప అని అర్థం వుందికాని కుంకుమపూవు అనే అర్థం లేదు. హింగు అనే అర్థంలో హింగుళకం అనే పదం వాడాడు మూల కారుడు. హింగుళకానికి హింగు పర్యాయం వైద్యక నిఘంటువులలో కానరాదు. మూలంలో మధూచ్ఛిష్టం లేదు. వ్యాఖ్యాత చెప్పాడు.

కుందురుష్కం, కరక్కాయ, లక్క, చందనం, రోహిణి, ఇంగువ, కుంకుమపూవు, చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలు మెత్తగా నూరి, మద్యంలో ఒక రాత్రి నాననిస్తే పొగడపూవుల వాసనలను తలదన్నే ధూపం సిద్ధమవుతుంది.

సమతులిఅ మలఅ సిల్లఅ క(డ్డు?డు) హిఙ్గుప సక్కరాహి విగుణేహి,
ధూఓ విసట్టకేసర పసూఅ లీలం సముద్వహఇ. 109

సమతులిత మలయ సిల్లక కటు హింగుప శర్కరాభి ర్ద్విగుణాభిః,
ధూపో వికసిత కేస(శ?)ర ప్రసూనలీలాం సముద్వహతి.

అయం ధూపః వకులపుష్పామోదవికాసో భవతి. కైర్ద్రవ్యైః. తుల్యాభ్యాం సిల్లక చన్దనాభ్యాం సహితాభిః పటుఫల స్వరదాయి (సి)తాభి ర్ద్విగుణాభి ర్ద్వాభ్యాం భాగాభ్యాం దత్తాభి రితి.

ధూప విధిః.

చందనం, సిల్లకం సమభాగాలు, కటుకరోహిణి, ఇంగువ, చక్కెరలు రెండు భాగాలు మెత్తగా నూరితే అప్పుడే వికసించిన పొగడపూల పరిమళ విలాసంతో ధూపద్రవ్యం సిద్ధమవుతుంది.

ఘణ కఇ మిఅఙ్క మాళా సామా రుణ సళిళ పూఇ మళఏహి,
రఇఆ వత్తీ ఆఇసురహి పరిమళా హోఇ సరసేహి. 110

ఘన (కపి) మృగాఙ్క మాలా శ్యామా రుణ సలిల పూతి మలయైః,
రచితా వర్తి రతిసురభిపరిమలా భవతి సదృశైః.

ఇయం ధూపవర్తి రేభి ర్ద్రవ్యైః ర్నిర్మితా త్యన్తసుగన్ధిసారా సమ్పద్యతే. కైర్ద్రవ్యైః. ముస్త ప్లవఙ్గ కర్పూర స్పృక్కా ప్రియఙ్గు కుఙ్కుమ బాలక శాలిజాత చన్దనైః సమాంశై ర్వర్తినా మనుక్త వర్తినాం ద్రవ్య విశేషాణాం నానాజలేన వర్తనమ్. సర్వాసాం తు ద్రవితేన సిక్థకేనోపరి తల్లేపో దేయ ఇతి.

ఊదువత్తులను, ధూపపు కణికలను సిద్ధపరచేవిధం చెబుతున్నాడు. తుంగ ముస్తలు, సిల్లకం, కర్పూరం, స్పృక్క పేరింఖణం, కుంకుమపూవు, వట్టివేరు,

శాలిజాతకం, (వాసన బియ్యం?) చందనం సమభాగాలు మెత్తగా నూరి వివిధ జలాలలో నానబెట్టి ఊదువత్తులను తయారుచేసే వస్తువుల ముద్ద సిద్ధపరచాలి. కణికలు వత్తులు తయారుచేసిన తర్వాత మైనం కరిగించి వాటికి లేపంచేయాలి. మంచి సుగంధం కలిగివుంటుంది. మైనపు పూతవల్ల వాతావరణానికి ఊదువత్తులు చెమ్మగిల్లవు, నిలిచి కాలుతాయి.

సమతులిఅ(తా?సా)లి జళ (ణేహి?ణహ) పిఅఙ్గు తేళ్ళేహి కున్దురు సుఅన్ధా
హోఇ జణహిఅఅదయిఆ వాళఅజళ వట్టియా వత్తీ. 111

సమమలయ శాలి జల నఖ ప్రియఙ్గు తైలైః కున్దురు(సత్వా?సుగన్ధా),
భవతి జనహృదయదయితా వాల జలవర్తితా వర్తిః.

ఇయం వర్తిః హ్రీబేరక్వథితేన తోయేన రచితామోద మనోహారికే భవతి. కైర్ద్రవ్యైః తుల్యాంశైశ్చన్దనపూరితకేన వాలక కరఞ్జ(జ) శ్యామా సిల్లకైః. కీదృశీ. అర్ధభాగేన సల్లకీనిర్యాస బోలైః ప్రత్యేకం యస్యాం సా తథేతి.[1]

మంచిగంధం, శాలి, వట్టివేరు, నఖంచిప్పలు, ప్రియంగువు, సిల్లకం సమభాగాలు మెత్తగా నూరి వట్టివేరు క్వాథంలో ఒకరాత్రి నానబెట్టి తయారుచేసిన వత్తి కుందురుష్క సుగంధంతో జనహృదయాహ్లాదకరంగా ఉంటుంది.

మఅ తుహిణా గురు చరణ మ్మళఅ మంసి విఉణవడ్ఢిఅం కమసో,
హోఇ సితాజలపిట్ఠా విసుద్ధజ్జణ[2] వళ్ళహా వత్తీ. 112

మద తుహినా గురు చల మలయ మాంసీ ద్విగుణసంవర్ధితా క్రమశః,
భవతి సితాజలపిష్టా విశుద్ధాజనవల్లభా వర్తిః.

---

1. వ్యాఖ్యాత అర్ధభాగేన సల్లకీనిర్యాస బోలైః అని అదనంగా చెప్పాడు, మూలంలో లేనిది. 2. విసుద్ధజ్జణ అని మూలంలోను, విశుద్ధాజ్జన అని ఛాయలోను వుంది. కాని, వాఖ్యాత చౌక్షలోక అని అర్థం చెప్పాడు చౌక్షులుఅంటే పరిశుద్ధులు, పెద్దమనుష్యులు అని గ్రహించాలి.

ఇయం వర్తి శ్చౌక్షలోకప్రియా భవతి. కీదృశీ. సితశర్కరోదకేన వర్తితా, కింరూపా. కస్తూరికా కర్పూర లోహ సిల్లక చన్దన పేశినా ముత్తరోత్తరై ర్ద్విగుణాంశైః కృతవృద్ధిః యావ చ్చతుష్షష్టిరంశో మాంస్యాం సమ్పద్యత ఇతి.

కస్తూరి, కర్పూరం, అగరు. సిల్లకం, చందనం, జటామాంసి– వీటిని ద్విగుణవృద్ధిగా జటామాంసి 64 వంతులు వచ్చేవరకు పెంచుతూ గ్రహించి తెల్లచక్కెర పానకంలో మెత్తగా నూరి ఈ వత్తిని తయారుచేయాలి. ఇది పెద్ద మనుష్యులకుచాల ఇష్టం.

కరరుహా గురు దళ బోళఅ కున్దురు గిరి హిమ పిఅఙ్గు భాఏహి,
కమవడ్ఢిఏహి రఇఅ రఇ(వళ్ళహ వళ్ళహా వత్తీ. 113

కరరుహా గరు దల వాలక కున్దురు గిరి హిమ ప్రియఙ్గు భాగైః,
క్రమవర్థితైః రచితా రతి(వల్లభ)వల్లభా వర్తిః.

(ఇ)యం వర్తిః కన్దర్ప పియా నామ. కీదృశీ. నఖా గరు సిల్లక హ్రీబేర సల్లకీనిర్యాస శైలేయ చన్దన శ్యామానా ముత్తరోత్తరై కాంశ వృద్ధిభిః అంశై ర్నిర్మితేతి.

ఈ వత్తిపేరు రతివల్లభ వల్లభ నఖంచిప్పలు, అగరు, ఆకుపత్రి, బోళం, కుందురుష్కం, రాతిపూవు, చందనం, ప్రేంఖణాలను క్రమవృద్ధితో స్వీకరించి మెత్తగా నూరి వత్తిని సిద్ధపరచాలి. ఇది కామోద్దీపకం కనుక రతి వల్లభ వల్లభ.[1]

ససి మాళా సిళ్ళా అరు సామా జళ జళఅ సాలి మళఏహి,
విరఇఅ ధూవ(వ)త్తిం మఅరద్ధఅవీర్యణామా(ణం) 114

శశి దైవీ తైలా గురు శ్యామా జల జలద శాలి మలయైః,
విరచయత ధూపవర్తిం (మకరధ్వజవీర్యనామానమ్).

---

1. ప్రాకృతంలో దళ బోళఅ అని వుండగా ఛాయాకారుడూ, వ్యాఖ్యాత చల బాలక అని గ్రహించారు. తదనుగుణంగా వ్యాఖ్యాత సిల్హ హ్రీబేర అని వ్యాఖ్యానించాడు.

పుష్పాయుధ శబరవిశేషణో(?) సంధకః. కైర్ద్రవ్యైః. కర్పూర దేవీ సిల్లక లఘు ప్రియఙ్గు హ్రీబేర ముస్తా మార్జార చన్దనైః సమాంశై రితి.

కర్పూరం, స్పృక్క, సిల్లకం, ఆగురు ప్రియంగువు, వట్టివేరు, తుంగ ముస్తలు పూతికాలిబ, చందనాలు సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరితే మకరధ్వజ వీర్యమనే వత్తి తయారవుతుంది.

ఘుసిణ దేవ జళ జళహర సమసామాహి సణాహిఆ
సాళి తేళ కన్దుట్ట అవసీ స(రిస) భాఇఆఇ,
విఅణ మాళ సిరివాస మళఆ ఉరు సుసుఅన్ధిఆ
ధూఆవణ వాసేఈ దిసావళఅఇ వత్తిఆ. 115

కుఙ్కుమ దేవీ (జల) జలధర (సమ) శ్యామాభిః సనాథాః
శాలి తైలోత్పల పేశీ సదృశభాగాః,
ద్విగుణశాలి శ్రీవాస మలయా గురు సుగన్ధకా
ధూపేన వాసయ(న్తీ? న్తి) దిగ్వలయా(తి?ని) వర్తికాః.

ఇయం ధూపవర్తికా ఆశామణ్డలాని సౌగన్ధ్యేనాధివాసయతి. కీదృశీ. అరుణ మాలా వాలక ముస్త జలధరై స్తత్సమయా, శ్యామయా సర్వైః సమాం శైర్యుక్తా ఇత్యర్థః తథా శాలిజాతక సిల్లక కుష్ఠ మాంసీనాం సమభాగా యస్యాం తథాద్విగుణైః ప్రత్యేకం భాగద్వయపరిమాణైః సర్జరస పీడాగ్రీవ చన్దన లోహైః, అష్టాస్వామోదీతి.

ఈ ధూపవర్తిక దిఙ్మండలాన్ని సుగంధంతో పరిమళ భరితం చేస్తుంది. దీనిని తయారుచేయడానికి కావలసిన ద్రవ్యాలివి : కుంకుమపూవు, స్పృక్క, వట్టివేరు, తుంగముస్తలు, ప్రేంఖణం సమభాగాలు, వాసనబియ్యం, సిల్లకం, కుంకుష్ఠం, జటామాంసి సమభాగాలు, సర్జరసం, సరళదేవదారు, చందనం, అగరు చెరి రెండుపాళ్లు కలిపి మెత్తగా నూరి కోపులు చేయాలి.

సురదారు మురా పేళ్నవ లక్ఖా ఉరు సేళ్న చుణ్ణ కఅగన్ధా,
వాసేఇ దిసావళఅం పఈవవిజివేసిఆ వత్తీ. 1 6

సురదారు మురా పేలవ లాక్షా గురు సార చూర్ణకృతగర్భా,
వాసయతి దిగ్వలయం ప్రదీపవిని(వర్తితా?వేశితా)వర్తిః.

ఏషా ప్రదీపే న్యస్తా వర్తి రాశామణ్డలం సురభయతి. కీదృశీ దేవదారు గన్ధమురా పరిపేలవ జతు లోహ సర్జరసానాం చూర్ణేన పూరితాభ్యన్తరా సుగన్ధ వర్తి. దీపే తు తిలతైలం దేయమితి.

దేవదారు మురా, నాగరముస్తలు, లక్క, అగరు. సర్జరసాలను పొడి గొట్టి గుడ్డలో చుట్టి వత్తిగాచేసి, పెద్దదీపపు ప్రమిదలో పెట్టి, నూవులనూనె పోసి దీపంలాగా వెలిగిస్తే, దాని వాసన వెలుగు దిక్కులకంతా వ్యాపిస్తుంది.

సేళేఅ జళ కువళఅ మళయాగురు (కై?)రఇ(అ?అ) వత్తి కఅ గబ్భో,
సురహిఅ వాసహర న్తేళ్ని సున్దరో కీరఉ పఈఓ. 117

శైలేయక జల కువలయ మలయా గరు రచిత వర్తికృతగర్భః,
సురభిత వాసగృహాన్తర సున్దరః క్రియతాం ప్రదీపః.

అయం దీపః సమ్పాద్యతామ్. కీదృశః అధివాసితభవనోదరతయా, సుభగః కిమాత్మకః. శిలాపుష్పక వాలక విషాణ చన్దన లోహై ర్నిర్మితా యా సౌ వర్తి స్తయా కృతగర్భః పూరితస్నేహపాత్ర ఇతి.

రాతిపూవు, వట్టివేరు, చెంగల్వకోష్ఠు, చందనం, అగరులను మెత్తగా పొడిగొట్టి గుడ్డలో చుట్టి వత్తిగా పేని దీపంలో పెట్టి నువ్వులనూనెపోసి నట్టింట్లో పెట్టి వెలిగిస్తే ఇంటికంతా శోభను కలిగించడమేకాక, సువాసనలు విరజిమ్ము తుంది.

జళ కువళఅ (చళ) చమ్మార సార గురు సాళితణ్డుల కణేహి,
వాసేఇ వాసభవణం పఈవవత్తీ కఆ విహిణా. 118

జల కువలయ చల చమ్మార దారి శాలితణ్డుల త్రిగుణైః,
వాసయతి వాసభవనం ప్రదీపవర్తిః కృతా విధినా.

ఇయం ప్రదీపవర్తిః యథోక్త విధినా సమ్పాదితా మన్దిరాభ్యన్తరం సుగన్ధయతి. కై ర్ద్రవ్యైః. హ్రీబేర విషాణ వానర దళ దేవదారు మార్జార లాక్షా తగరైః సమాంశై రితి.

ఈ ప్రదీపవర్తి పద్ధతి ప్రకారం సిద్ధపరిస్తే, భవనాభ్యంతరాన్ని సువాసనామయం చేస్తుంది. ఈ వత్తిలో వేయవలసిన ద్రవ్యాలివి : వట్టివేరు, చెంగల్వకోష్ఠు, సిల్లకం, చెప్పతట్టమొక్క, మొరలితగరం, అగరు, శాలిధాన్యం, పిప్పళ్ల సమపాళాలుగా పొడిగొట్టి వత్తిలా పేనాలి.[1]

> బోళా ఉరు కున్దురు తేళ్ళ (చు?పు)ర కప్పూర సణాహిఆ
> సిరివాసిఆ మళఅ సజ్జర(ససమ) భాఉజ్జళ వణ్ణిఆ,
> దఇఆ కుసుమాఉహస్స తరుణీఅణ మణమోహిఆ
> కీరఉ సవ్వచ్చఅరేణ భవణపఈపవత్తిఆ. 119

> బోలా గురు కున్దురు (తైల పుర) కర్పూర సనాథికా
> శ్రీవాస మలయ సర్జరస సమభాగోజ్జ్వల వర్ణికా,
> దయితా కుసుమాయుధస్య తరుణీజన మనోహరా
> క్రియతాం సర్వాదరేణ భవనప్రదీపావర్తీ.

ఇయం గుహ్యకప్రద్యోతకవర్తీ. సకలజహూమాసేన సాధ్యతామ్. కీదృశీ. రస లోహ సల్లకీనిర్యాస సిల్లక గుల్గులు మృగ లక్షణసంయుక్తా. తథా పిడాశ్రీశ్రీవ(?) చన్దన సర్జరసానాం తుల్యైః రంశైః శోభనచ్ఛాయా, దయితా స్త్రీ కామదేవస్య వల్లభా. అతఏవ యువతిజన హృదయానాం (లో?మో)హకారిణీతి

ఇది పడకటిల్లును వెలిగించి వాసితంచేసే వత్తి. కనుక శ్రద్ధగా తయారు చేసుకోండని గ్రంథకర్తసలహా. బాలింతబోలు, అగరు, కుందురుష్కం, సిల్లకం, గుగ్గిలం, కర్పూరం, సరళదేవదారు, సర్జరసం సమభాగాలు మెత్తగా నూరి వత్తిలో కూరి నట్టింటి పెద్ద దీపంలో పెట్టి వెలిగించాలి. ఇది కుసుమాయుధునికి ఇష్టం గనుక యువతీజన మనోహరమైనది. ఈ ధూపపు పొడి చూడడానికి మంచి రంగులో వుంటుంది.

---

1. మూలానికి, ఛాయకు, వ్యాఖ్యకు పొత్తు లేదు. ఛాయాకారుడు చమ్మారదారి శాలితణ్డుల త్రిగుణైః అన్నాడు. వ్యాఖ్యాత హ్రీబేర విషాణ వానరదళ దేవదారు మార్జార లాక్షా తగరైః అన్నారు. కనుక మూలాన్నే అనుసరించాను.

> పచ్చా తణ్డుళ సిరి సళ్ళఈ పుర మాళా
> ణహ వారి విసాణ వాఅ గుళ ధూవ న్తరదిత్తఆ దిణ్ణా,
> సహ సక్కరాఏ చల చన్దణ ళహు చన్దఆ
> విళసన్తి దివఅమ్మి వడ్ఢిఅగన్ధామోఅఆ. 120

> పథ్యా తణ్డుల శ్రీ సల్లకీ పుర మాలా
> (నఖ వారి) విషాణ పాదగుళ ధూపాన్తరదీప్తా దత్తా,
> సహ శర్కరయా చల చన్దన లఘు చన్ద్రా
> విలసన్తి దేపకే వర్ధితగన్ధామోదా.

ఏతా వ(న్త?ర్త)యో యుక్తా ప్రదీపకే న్యస్తాః సత్యో విశేషితసురభిద్రవ్యః సౌగన్ధ్యో విజృమ్భన్తే వాసగృహాదౌ. చశబ్దః పూర్వప్రయోగాపేక్షయా సముచ్చయే. కాస్తాః. హరీతకీ లాక్షా కున్దురు శ్రీవాస గజప్రియా దారు గుల్గులు స్పృక్కాః సప్త సమాంశాః. శుక్తి వాలక కుష్ఠాని పాదభాగాని ప్రత్యేకం చతుర్భాగమాత్రాణి యస్మాత్ తాదృశేన. తేభ్య చ్చతుర్గుణేన గుళేన. అనయో రన్తరాన్తరాధివాసనదీప్తాః సాతిశయామోదాః. కిముక్తం భవతి. హరీతక్యాదీని సప్తద్రవ్యాణి ఏకైకశః శుక్తి శాలక కుష్ఠైః చతుర్గుణగుళైః ఏకీకృతైః ధూపయుక్త్వాన్తరైక ఏష ఏవ మిశ్రీకరణ క్రమేణాధివాసనీయాని యథైవ తాని లసన్తి యథాసంస్కారార్థమ్ అధివాసనానన్తరం తేషు దత్తా సితశర్కరా సిల్లకా గురు మృగాజ్కా అపి ఏకైకభాగపరిమాణా విలసన్తీతి.

దీపవర్తయః.

కరక్కాయ, లక్క, సరళదేవదారు, అందుగు, గుగ్గులు, స్పృక్క (వ్యాఖ్యాత కుందురును చేర్చాడు)– ఈ వస్తువులకు నఖంచిప్పలు, వట్టివేరు, చెంగల్వకోష్ఠు, చెరిఒకభాగం, బెల్లం నాలుగుభాగాలు విడివిడిగా కలిపి ఉంచాలి. వాటికి తెల్లచక్కెర, సిల్లకం, అగరు, పచ్చకర్పూరం చెరిఒకభాగం విడివిడిగా కలపాలి. ఇవి ఏడు విధాల ధూప చూర్ణాలు, వివిధ గంధాలు వెదజల్లేవి అవుతాయి. వీటిని వత్తితో కలిపి పేని దీపంలో నూనెపోసి వెలిగించాలి. నివాస భవనం కాంతి వాసనలతో విలసిల్లుతుంది.

మలయ గిరి కఙ్కు కేసర దాణ(వ) కళశేహి తుళ్ళభాఏహి,
దళఏహి సా కువళఅ చళేహి తుడిపాఅసహిఏహి. 121

ణస వక్కళద్ధపవ మహి మసణపిట్ఠేహి (మం)సళామోఅం,
గన్ధం మాణమ్మిసిమాణ మిణమో సఆ కుణహ. 122

మలయ గిరి కఙ్కు కేసర దానవ కలలై స్తుల్యభాగైః,
దలితైః సా కువలయ దల తుటి పాదసహితైః.

రస వల్కలార్ధభాగైః మసృణపిష్టైః మాంసలామోదమ్,
గన్ధం మనస్వినా మిమం సదా కురుత.

ఇమం గన్ధం సురభిద్రవ్యమయం సమాలమ్భనాద్యుపయోగి సుగన్ధ సంజ్ఞం ప్రయోగవిశేషం సాధయత. కీదృశమ్ సాన్ద్రసౌరభ మతఏవ నిత్యం సాధయత. మనస్వినాం ప్రియేషు మన్యఃకృతగన్ధ నిర్మథనమ్. కై ర్ద్రవ్యైః. మనః శిలాపుష్ప శ్యామా నాగకేసర సుగన్ధమురా మాంసిభిః, తథా చలితైః తుటిపాదసహితైః మల త్వగర్ధభాగ మాపాదితైః సర్జరస కుష్ఠ సిల్లకైః. కీదృశైః సూక్ష్మైలానాం పాదేన చతుర్భాగేన సంయుక్తః తథా బోల త్వచయో రర్ధ భాగార్ధ మష్ట భాగో యేషు తథైకీకృత్య సూక్ష్మచూర్ణై రితి. యుగలకమ్.[1]

శరీరానికి అలదుకొనే గంధాలను చెబుతున్నాడు. మంచి గంధం, రాతి పూవు, ప్రేంఖణం, నాగకేసరాలు, సుగంధముర, జటామాంసి సమభాగాలు పొడిగొట్టాలి. వాటిలో చెంగల్వకోష్ఠు. సిల్లకం ఏలకులు, అకుపత్రి - పైవాటిలో నాలుగోవంతు, బోళం, దాల్చినచెక్క చెరి ఎనిమిదోవంతు కలిపి మెత్తగా నూరాలి. మంచి వాసనతో మనస్వులు— పెద్దమనుష్యులు అలదుకొనడానికి ఉపయోగపడే గన్ధం తయారవుతుంది. వ్యాఖ్యాత దీనికి సుగంధసఙ్ఞం అన్నాడు- అంటే దీనికి సుగంధమని పేరు. ఇది సాంధ్ర సౌరభం కలది గనుక ఎల్లప్పుడును వాడపగింది. ప్రియుఱు, ప్రియురాండ్ర అలకను పోగొడుతుంది.

1. ఇక్కడ రెండు ఆర్యలు పోయాయో లేక సంఖ్య తప్పుపడిందో తెలియదు. 123, 124 అని సంఖ్య వేశారు.

వసు వేఅ విఉణవసు ముణి మిఅఙ్కభాఅద్ధ సంమిళిఏహి,
మలఉబ్భవ కణఅ పిఅఙ్గు సాళే ణవఘుసిణ బోళేహి. 125

సిగ్గు జఆరసపి(ణ్డో?ట్ఠో) మఅ ససి హళ కోళ వేహిఓ గన్ధో,
అఇ ఉజ్జళేణ సుఅన్ధో కఇమాళఇ మళిఅవాసో వ్వ. 126

(వా?వ)సు (దేవ?వేద) ద్విగుణవసు ముని మృగాఙ్కభాగార్ధశఙ్ఖమిలితైః,
మలయోద్భవ కనక ప్రియఙ్గు శాలి నవకుఙ్కుమ బోలైః.

శిగ్రు జటా రసపిష్టో (స?మ)ద శశి ఫల కోర వేధితో గన్ధః,
(అత్యుజ్జ్వలేన సుగన్ధః) కృతమాలతీమలితావాసః.

అయం గన్ధ ఏవంవిధః. ఉత్కృష్టవర్ణాఢ్య(ఢ్య) స్తథా సున్దరామోదః యతః సుమనోమల్లికాపుష్పై ర్ధత్తాధివాసభాణ్డస్థాపనాద్ విహితసంస్కారః. కై ర్ద్రవ్యైః. చన్దన పద్మక శ్యామా శాలిజాతక ప్రత్యగ్రనఖ కుఙ్కుమ రసైః. కియద్భాగపరిమాణైః. యథాక్రమం చన్దనాదిభిః వసుభి రష్టాభిః భాగై ర్వే (దై?దై)శ్చతుర్భి స్తథా ద్విగుణై ర్వసుభిః షోడశభిః, (తథా మునిభిః) సప్తభి స్తథా మృగాఙ్కేనైకేన తథా భాగేనే త్యేవం భాగసఙ్ఖ్యైః సద్భి రేకీభూతైః. కీదృశో గన్ధః సౌభఞ్జన (శోభాఞ్జన) మూలనిష్యన్దేన వర్తిత స్తథా కస్తూరికా కర్పూర జాతీఫల తక్కోలకై శ్చతుర్భాగమాత్రైః ప్రత్యేకం వేధీకృత కృత సంస్కార ఇతి యుగలకమ్.

చందనం ఎనిమిదిపాళ్లు, సంపెంగ నాలుగుభాగాలు, ప్రియంగు పదహారు పాళ్లు, వాసనబియ్యం ఏడుపాళ్లు కొత్త నఖంచిప్పలు, కుంకుమపూవు ఒకపాలు, బోళం సగంపాలు, స్పృక్క సగంపాలు— వీటిని ములగకాయ రసంతో మెత్తగా నూరి కస్తూరి, పచ్చకర్పూరం, జాజికాయ, తక్కోలాల వాసన పట్టించి, భాండవాస పద్ధతితో మల్లెపూల వాసన పట్టిస్తే, ఉత్కృష్టమైన రంగు ఇంపైన వాసనగల గంధం సిద్ధమవుతుంది.

కమవడ్ఢిఅ ససి సేల మళఅ గురు ఘుసిణ కేసరం కుణహ,
థిరబహళ సురభిగన్ధం విళేవణం పవ్వఈదఇఅం. 127

క్రమవర్ధిత శశి శైల మలయా గురు కుఙ్కుమ కేసరం కురుత,
స్థిరబహల సురభిగన్ధం విలేపనం పార్వతీదయితమ్.

ఇమం సమాలమ్భనం పార్వతీదయితంనామ సాధయత. కీదృశమ్. ఉత్తరోత్తరైకాంశవృద్ధాని కస్తూరికా కర్పూర శిలా పుష్ప చన్దన లోహరుణ నాగకేసరాణి యస్మిం స్తత్థా. అతఏవ దృఢసాన్ద్రసురభి గాఢామోద మితి.

ఈ మైపూత పేరు పార్వతీదయితం. ఇది నిలకడగల విస్తారమైన సువాసనగల మైపూత. దీనిని సిద్ధపరచే పద్ధతి ఇది:- కస్తూరి, పచ్చకర్పూరం, రాతిపూవు, చన్దనం, అగురు, కుంకుమపూవు, నాగకేసరాలు ఉత్తరోత్తరం ఏక భాగవృద్ధిగా మెత్తగా నూరాలి. విలేపనం సిద్ధమవుతుంది.

లవలీఫల కజ్జ మృణాళ పారి భాగేహి చన్దనసరిసం,
మాళఇవాసం గిహ్మే విళేవణం చన్ద వేహేణ. 128

లవలీ(ఫల) కజ్జ మృణాల పారిభాగైః చన్దనసదృశమ్,
మాలతీవాసం గ్రీష్మే విలేపనం చంద్రవేధేన.

ఇదం విలేపనం నిదాఘకాలోపయోగి సన్ధియత ఇత్యర్థః. లవలీఫలం లతాకస్తూరికా తథా వలినీ నర వ్రాలకైః. సమాంశైః ఏషాం చ సర్వేషాం తుల్యేన చన్దనేన. కీదృశమ్. సుమనఃపుష్పై ర్దత్తాధివాసం తథా కర్పూరేణ కృతవేధ మితి.

లవలీఫలం, లతాకస్తూరి, తామరతూఁడ్లు, నిమ్మగడ్డి. వట్టివేర్లు సమభాగాలుగాను, వీటన్నిటికీ సమానమైన చందనమూ మెత్తగా నూరి, పచ్చ కర్పూరం వేధతో వాసన పట్టించాలి. ఈ విలేపనం మల్లెపూవుల వాసనతో ఎండకాలంలో చాల హాయిగా వుంటుంది.

కున్దురు (ర)స కుసుమ ఫళ ణహ గోళఅ కళశేహి వడ్ఢిఅపాఏహి,
సమచన్దణేహి సరఏ విళేవణం చన్ద మ(అ) వేద్ధం. 129

కున్దర(స) కుసుమ ఫల నఖ గోలక కలశైః వర్ధితభాగైః,
సమచన్దనై శ్శరది విలేపనం చన్ద్ర (మద) విద్ధమ్.

ఇదం విలేపనం శరత్కాలోపయోగి. కై ర్ద్రవ్యైః. కున్దురు బోల లవఙ్గజాతీఫల శుక్తిక తక్కోల మాంసీభిః ఉత్తరోత్తరైకాఙ్గవృద్ధాభిః. సమం

సర్వేషాం తుల్యం చన్దనం యేషాం తై స్తథా. కర్పూర కస్తూరికాభ్యాం దత్త వేధన మితి.

కుందురుష్కం, బాలింతబోలు, జాజికాయ, నఖంచిప్పలు, లవంగాలు, తక్కోలం, జటామాంసి ఉత్తరోత్తర వృద్ధితోను, వీటికి సమానంగా చందనమూ మెత్తగా నూరి భాండవాస పద్ధతిలో కర్పూరంతోను, కస్తూరితోను వేధచేసి వాసన పట్టించాలి. ఈ విలేపనం శరత్కాలానికి చాలబాగ ఉపయోగపడుతుంది.

మిసి రస కువళఅ మాళా గఅ కుడిళ ముణాళ సళిళ జలఏహి,
కమవడ్ఢిఏహి మఅ చన్దవిద్ధ మిసిధూమిఓ గన్ధో. 130

మిసి రస కువలయ మాలా గజ కుటిల మృణాల (సలిల జలైః),
(క్రమవర్ధితై ర్మద చన్ద్రవిద్ధ మిసిధూపితో గన్ధః.)

ఇహ కియాంశ్చిత్ గ్రన్థభాగో లుప్తః.[1]

సదాప, బాలింతబోలు, కలువరేకులు. స్పృక్క, నాగకేసరాలు, గ్రంథి తగరం, తామరతూఁడ్లు. వట్టివేరు, కురువేరు క్రమవృద్ధితో గ్రహించి మెత్తగా నూరి, కస్తూరి, పచ్చకర్పూరాలతో వేధచేసి వాసనపట్టించి, సదాపతో ధూపం వేయాలి. సుగంధపూరితమైన మైపూత తయారవుతుంది.

....
....న్ధానాం కురుత మృగదర్పప్రతిరూపమ్(?).

ఇద ముక్తానాం వేధనీయానాం సర్వగన్ధానాం సాధారణం వేధం కురుత. కీదృశం వేధమాత్రయేతి.

ఏళా ముణాల చన్దణ జ(ళహ)ర తఅ కణఅ మంసిసహిఏహి,
అచ్చన్తసురహిగన్ధం కఢిఅం గన్ధోఅఅం హోఇ. 131

ఏలా మృణాల చన్దన జలధర త్వచ కనక మాంసీ సహితైః,
అత్యన్త సురభిగన్ధం క్వథితం గన్ధోదకం భవతి.

---

1. ఇక్కడ కొంత గ్రంథపాతం. ఈ ఆర్యవాఖ్య, మరొక అర్య, ఛాయ పోయాయి.

ఇదం సురభిజలం క్వాథవిధినా సాధితం సత్ సమ్పద్యతే. కీదృశమ్. అతిశయస్వామోదమ్. తుటి రణ మలయ ముస్త వల్కల పద్మ కలశైః సమాంశై రితి.

ఇంతవరకు వేధపద్ధతిని తయారుచేసే సుగంధ లేపాలు తెలిపాడు. ఇప్పుడు క్వాథపద్ధతి లేపాలను చెబుతున్నాడు. ఏలకులు, తామరతూళ్లు, చందనం, తుంగముస్తలు, దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు, జటామాంసి సమభాగాలు గ్రహించి ఉడికించాలి సువాసనగల గంధోదకం సిద్ధమవుతుంది.

జళ జళఅ ముణాళ మురా మాంసీ కఇ మళఅకాఢిఅం విహిణా,
తిహళా దళ వణఆరవిద్ధం గన్ధోఅఅం భణిఅం. 132

జల జలద మృణాల మురా మాంసీ కపి మలయక్వాథితం విధినా,
త్రిఫలా దళ వనచరవిద్ధం గన్ధోదకం భణితమ్.

ఇద మపరం గన్ధోదక ముక్తమ్. కీదృశమ్ క్వథితం యత్ గన్ధత్రిఫలయా తుట్యా గన్ధపత్రేణ తథా వనచరేణ శాలిజాతకే నేత్రే(త్రై స్సమాం)శై ర్వేధమాత్రయా కృతవేధ మితి.

ఇది మరొక క్వాథగంధోదకం. వట్టివేరు, తుంగముస్తలు, తామ తూళ్లు, ము, జటామాంసి, సిల్లకం, చందనం సమభాగాలు ఉడికించి గంధత్రిఫలాలు, ఆకుపత్రి, శాలిజాతాలతో వేధ చేయాలి. పరిమళభరితమైన గంధోదకం తయారవుతుంది.

మళఅ జళ (జా?జళ)హరో సిర కట్ఠకఢిఏణ ణిమ్మళజళేణ,
పిట్టా విహిణా (పిక్కా) గన్ధా అఇసున్దరా హోన్తి. 133

మలయ(జల)ధరో శీర కజ్కు-క్వథితేన నిర్మలజలేన,
పిష్టా విధినా పక్వా గన్ధా అతిసున్దరా భవన్తి.

పూర్వోక్తా గన్ధా వక్ష్యమాణాశ్చ ఏవంవిధా స్సన్తో౽త్యన్తసురభయో భవన్తి. కీదృశాః. పిష్టా వర్తితేన స్వచ్ఛోదకేన. కీదృశేన. క్వాథయుక్త్యా సాధితేన. త్రైర్ద్రవ్యైః. చన్దన వాలక ముస్తా రణ ప్రియఙ్గుభిః పక్వాపిష్టా

స్సన్తః పక్వాః పూర్వోక్తవిధినా క్రమధూపేన ధూపితాః.పూర్వోక్తాని గన్ధోదకాని సర్వాణి సర్వగన్ధానాం పేషణవిధౌ నియో(జ్యతా?జ్యాని)తి.

ఈ గంధలేపాలు సిద్ధపరచడంలో పద్ధతి ఉంది. పరిశుద్ధమైన జలంలో మొదట గంధద్రవ్యాలను ఉడికించాలి. తర్వాత మెత్తగా నూరాలి. పిదప మళ్ళీ ఉడికించాలి. అనంతరం ఖాండవాస పద్ధతిలో పొగవాసన పట్టించాలి. ఈ విధంగా ఈ యోగంలో చందనం, కురువేరు, తుంగముస్తలు, వట్టివేరు, చెంగల్వకోష్ఠు (పియంగును) పరిశుద్ధమైన నీటిలో ఉడికించి, పిదప నూరి, తర్వాత మళ్ళీ ఉడికించాలి. పిదప ధూపవేధ చేయాలి. అతిమనోహరమైన గంధలేపం సిద్ధమవుతుంది.

సిఅమరిఅ కన్దజళపిట్ట సాళి మురఏహి కజ్కు(కు?స)మభాఅం,
గన్ధం మఆణాహిసమం గుళ(కారు?కరరుహ)ధూఇఅం కుణహ. 134

శ్వేతమరిచకన్ద(జల)పిష్ట శాలి మురా పేశీ కజ్కుమ సమభాగమ్,
గన్ధం మృగనాభిసమం గుడ కరరుహ (ప్ర?)ధూపితం కురుత.

ఇమం గన్ధం సమ్పాదయత. కీదృశం. కస్తూరికామోదసదృశమామోదమ్. కిమాత్మకమ్. శ్వేతమరిచకన్దేన సౌభఞ్జనమూలరసేన వర్తితానాం శాలిజాతక మురారి పిశాచ ఫలినీనాం తుల్యాంశా యస్మిన్ స తథా. పశ్చాద్ గుణ నఖాభ్యాం పూర్వోక్తధూపవిధినా ధూపితమితి.

వాసనబియ్యం, మురా, జటామాంసి, ప్రేంఖణం, సమభాగాలుగా గ్రహించి, మునగ(కాయ)వేరు రసంతో మెత్తగా నూరి, వట్టివేరు నఖంచిప్పల ధూపంతో వాసన పట్టించాలి. కస్తూరి వాసనలు విరజిమ్మే సుగంధ విలేపనం సిద్ధమవుతుంది.

(సక?రస)పఞ్చ(మ)భాఅసణాహ సాళి ముర సేళ వడ్ఢిఅం కమసో,
గన్ధం గుళ ణహపిక్కం కేఅఇవాసేణ మఅసరిసం. 135

రస పఞ్చమభాగ సనాథ శాలి మురా శైల వర్ధితం క్రమశః,
గన్ధం గుడ నఖపక్వం కేతకివాసేన మదసదృశమ్.

ఇదం గన్ధం కస్తూరికామోదం కురుతేత్యనువర్తతే. బోలా త్వఞ్చమేనాం శేన సంయుక్తం యద్బాలిజాతకం తస్మాత్ క్రిమవర్ధితాభ్యాం మురారి శిలా పుష్పాభ్యాం సంయుక్తం తతో గుడ నఖాభ్యాం పూర్వోక్తవిధినా ధూపితం[1] తతః కేతకీపుష్పాధివాసే నోక్తరూపం భవతీతి.

ఈ గంధాలేపం కూడ కస్తూరి వాసనలను వెదజిమ్ముతుంది. వాసన బియ్యం, ముర, రాతిపూవు క్రిమవృద్ధితోను, బోళం ఐదవవంతు కలిపి మెత్తగా నూరి, వట్టివేరు నఖంచిప్పలు కలిపి ఉడికించి, మొగలిపూవులవాసన పట్టించాలి. కస్తూరి వాసనగల గన్ధవిలేపం సిద్ధమవుతుంది.

బోళా సాళి అదసుఇహ పేసి జళేసళోసఆ
వణ పిఅజ్జు సేళేహి సమం కమవడ్ఢిఆ,
సిప్పి దన్ద సిఅ సిబ్బఅ ధూపసణాహిఆ
కుసుమవాసవేహి హఅన్తి విజిజ్జఅదప్పఆ. 136

బోల శాలి కపి దత్త పతాంశలలాంశాః
వన పియజ్జు శైలైః సమం క్రిమవర్ధితాః,
శుక్త చన్ద్రిక సిత సిబ్బక ధూమసనాథాః
కుసుమ వాసవైర్భవన్తి వినిర్జితదర్పాః.

ఏతేషాం ద్రవ్యాణా మంశాః ఏవం విధా స్సన్తః అభిభూతకస్తూరికా సౌరభాః భవన్తి. కేషాం. రస పూతి సిల్లకేశ మురా మాంసీ వాలకానాం తథా పరిపేలవస్య తథా ప్రియజ్జు శిలాపుష్పాణాం. కీదృశమ్. ఏతేషాం నవానా ముత్తరోత్తరైకానువృద్ధ్యా వర్ధితా స్తతః నఖ కర్పూర శర్కరా కపీనాం సమ్బన్ధినా ధూపేన పూర్వవత్ ప్రయుక్తేన ప్రయుక్తా స్తథా ధివాసేన యథేష్టేన సాధారణే నోక్తరూపా భవతీతి.

ఈ గంధ విలేపంకూడ కస్తూరి వాసనను మించిపోతుంది. దీనిని సిద్ధ పరచే పద్ధతి ఇది : బోళం, వాసనబియ్యం, సిల్లకం, వట్టివేరు, ముర, జటా మాంసి, కురువేరు, తుంగముస్తలు, రాతిపూవు- ఈ తొమ్మిదింటిని ఉత్తరోత్తర

1. మూలంలో ధూపితం అని లేదు.

వృద్ధిగా గ్రహించి, మెత్తగా నూరి, నఖంచిప్పలు, పచ్చకర్పూరం, చక్కెర, సిల్లకముల ధూపంతో పొగపట్టించి,లవంగాలతో భాండాధివాసం చేయాలి. కస్తూరి వాసనను తలదన్నే వాసనగల గంధవిలేపనం సిద్ధమవుతుంది.

....

....

ఘన కుటిల సడల వల్కలైః సదృశైః కురుత,
సదా సులభం గన్ధం ఘనసమయవికసితమాలా(?). 137

కుసుమగన్ధం సమ్పాదయత. కీదృశం వర్షకాల ప్రఫుల్ల సమనఃపుష్ప సమానామోదమ్. కైర్ద్రవ్యైః ముస్తా తగరాభ్యాం తథా కులిశేన తథా వాలకేన తథా గన్ధపత్రి త్వగ్భ్యామ్. ఇతి సర్వై స్సమాంశై రితి.

తుంగముస్తలు, గ్రంథితగరం, తీగమద్ది, వట్టివేళ్లు, ఆకుపత్రి, దాల్చిని చెక్కను సమాంశాలుగా నీటిలో మెత్తగా నూరితే వర్షాకాలంలో వికసించిన మల్లెపూవుల వాసన గల అంగవిలేపం సిద్ధమవుతుంది. అన్ని ఋతువులకు ఉపయోగపడుతుంది; అన్నివేళలా సులభంగా చేసుకోవచ్చు.[1]

విఉణపిఅజ్జుమ్మిసిఅ థోణాఅఅ చళ జొడాహి సరిసాహి,
కుణహ మిసి చళణవిద్ధం ఫుళ్ళం బుహసేవిఅం బహుళం. 138

ద్విగుణప్రియజ్జూన్మిశ్రిత థౌనేయక (చల) జటాభిః సదృశీభిః,
కురుత మిసిచరణవిద్ధం పుల్లం బుధసేవితం బహులమ్.[2]

(కువలా?బకులా)భిధానం గన్ధమిమం సాధయత. కీదృశమ్. వికసితం సత్ విద్వజ్జనై రుపభుక్తమ్. కీదృశమ్. ద్విగుణయా భాగద్వయపరిమాణయా ఫలిన్యా యుక్తా(హి?భిః)చారీ సిల్లక మాంసీభిః సహితమ్, తథా శతపుష్పయా. థౌనేయకాయాశ్చతుర్భాగవృద్ధా ఇతి.

1. ప్రాకృతం, ఛాయ సరిగా లేనందున వ్యాఖ్యానాన్నే అనుసరించాను.
2. వ్యాఖ్యానాన్నిబట్టి బకులం అని అనువదించాను.

వకులమనే పేరుగల ఈ సుగంధ లేపాన్ని సిద్ధంచేయండి. దీనిని విద్వాంసులు చాల అభిమానించి వాడుతారు. రెండు భాగాలు ప్రియంగువు. గ్రంథిపర్ణం, సిల్లకం, జటామాంసి చెరిఒకభాగం బాగా మెత్తగా నూరి గ్రంథిపర్ణానికి నాలుగింతల సదాపతో వేధచేయాలి. ఈ గంధలేపం వికసించిన పొగడపూవుల వాసన వెలయిస్తుంది.

కమవడ్ఢిఅ ధోణేఅఅ మళఅ మిసి చణళవేహిఅం కుణఇ,
బఉళం సత్త[1] దిసాముహ పసరిఅ థిర మంసళామోఅం. 139

క్రమవర్ధిత ధౌనేయక మలయ మాంసీచరణమేలితం కురుత,
వకులం సకలదిఙ్ముఖ ప్రిస్మృత స్థిర మాంసలామోదమ్.

ఇదం వకులాఖ్యం గన్ధం సేవన్తే. కీదృశం కింరూపమ్. ఉత్తరోత్తరైకాంశాతిరిక్తైః సిల్లక చారీ చన్దనైః సహ శతపుష్పయా బాలాశ్వభాగేన సంయుక్తమితి.

ఇది మరొక వకుళమనే గంధ విలేపనం. గ్రంథిపర్ణం, సిల్లకం, చందనం ఉత్తరోత్తర భాగవృద్ధితో గ్రహించి మెత్తగా నూరి, దానికి నాలుగింతలు సదాపతో వేధచేస్తే. సమస్త దిక్కులకు వ్యాపించే, సుస్థిరమైన, బలమైన పొగడపూల వాసనతో గంధ విలేపనం తయారవుతుంది.

జిమి చళణ మాళా ధోణేఅఅఏహి కమవడ్ఢిఏహి విరఏహి,
ణవణింవసార సహిఅం ణ(హ)పాఉమ్మిసిఅం వఉళం. 140

మిసి చల మాలా ధౌనేయకైః క్రమవర్ధితై ర్విరచయత,
నవనిమ్బస్య రససహితం నఖపాదోన్మిశ్రితం వకులమ్.

ఇదం కువలయాఖ్య[2] మపరం గన్ధం యోజయత. కై ద్రవ్యైః. ఉత్తరోత్తరైకాంశాతిరిక్త శతపుష్పా సిల్లక స్పృక్కా గుచ్ఛైః తథా నవేన ప్రత్యే

1. ఇది సత్త కాదు, సమత్త = సమస్త. 2. మూలంలోను ఛాయలోను వకులం అని వుంది. వ్యాఖ్యాత కువలయ మన్నాడు. ముందు కూడ వకులమనే అనువదించాను. మూలానికి, వ్యాఖ్యకు సంబంధం లేదు. వ్యాఖ్యను అనుసరించాను.

గ్రేణ (నిస్త్వచారికాశ్యేన?) మిసితుల్యాంశేన సహితం తథా షక్త్యైతచ్చతుర్థాంశ పరిమాణయా మిశ్రితమితి.

ఇది మరొక వకులభేదం. సదాప, సిల్లకం, స్పృక్క, గ్రంథిపర్ణం ఉత్తరోత్తరవృద్ధిగా గ్రహించి, కొత్త వేప పాలు కలిపి మెత్తగా నూరాలి. దానికి నాలుగోవంతు నఖంచిప్పలు కలిపి మళ్ళీ నూరాలి. పొగడపూవుల వాసన గల గంధం సిద్ధమవుతుంది.

హిమ ణఅణ సామా రఇఅకవోళఓ
చళహత్తఓ పచ్చా దీహర పుచ్ఛవో,
మిసి వఅణఓ సమరపరిట్ఠిఅచరణఓ
అఇభట్టఓ వి(అ)రఇ వఉళగఇన్దఓ. 141

హిమనయనః శ్యామారచితకపోలః
(చల)హస్త పథ్యాదీర్ఘ పుచ్ఛః,
మిసివదనః సమరపరిస్థితచరణః
అతిభద్రః విచరతి వకులగజేన్ద్రః.

అయ ముత్కృష్టత్వాద్ గజేన్ద్రేణ రూపితో వకులాఖ్యో గన్ధో విజృమ్భతే. కీదృశః. (వదన?)లోచనః ఫలినీకల్పితగణ్డస్థలః సిల్లకకరః హరీతకీదీర్ఘలాఙ్గూలః శతపుష్పాముఖః ఉశీరాస్థిపాదః[1] అతఏవాత్యన్తోత్కృష్టమ్. గజేన్ద్రశ్చాతిశయవత్యా భద్రజాత్యా యుక్తో భవతి. ద్రవ్యాణాం సర్వేషాం సమాంశానాం వైచిత్ర్యవత్త్వే రూపక మితి.

మరొక వకులమనే గంధలేపాన్ని కవిచెబుతూ, ఇది చాల ఉత్కృష్టమైన సువాసన గలదిగనుక, దీనిని భద్రగజేంద్రంతో పోల్చి, తద్రూపంగా వర్ణించాడు. ఈ వకులమనే భద్రగజానికి పచ్చ కర్పూరం కన్ను. ప్రేంఖణం గండస్థలాలు, సిల్లకం తొండం, కరక్కాయ పొడుగాటి తోక, సదాప ముఖం,

1. సమర శబ్దానికి ఉశీరమని వ్యాఖ్యాత అర్థం చెప్పాడు. వైద్యక నిఘంటువులలో ఆ అర్థం లేదు. సమీరమంటే మరువం. మూలకారుని ఉద్దేశం మరువమై ఉంటుందా?

వట్టివేరు స్థిరమైన కాష్ఠ. ఇలాంటి వకుళ భద్రగజం స్వేచ్ఛగా విహరిస్తున్నది. అనగా దీని సువాసనలు దిక్కులకు వ్యాపిస్తున్నాయి. ద్రవ్యభాగాల పరిమాణం ప్రత్యేకంగా చెప్పలేదు గనుక, సమభాగాలని గ్రహించాలి.

బోళా భాఉమ్మీసిఅ దళ చళణసణాహ కజ్జు కుడిళేహి,
భాన్తరేహి(?) కీరఇ గన్ధో ణోమాళిఆసరిసో. 142

బోలాభాగోన్మిశ్రిత దల చరణ సనాథ కజ్జు కుటిలాభ్యామ్,
భాగతులితైః క్రియతే గన్ధో నవమాలికాసదృశః.

అయం ప్రచురప్రవాసకుసుమామోదో గన్ధః సాధ్యతే క్తైర్ద్రవ్యైః రసస్య భాగార్ధేన సహితాభ్యాం ఫలినీ తగరాభ్యాం తుల్యాంశాభ్యా మితి.

బోళం ఒకభాగం, ఆకుపత్రి నాలుగోభాగం, ప్రేంఖణం, గ్రంథితగరం, సమభాగాలు కలిపి నూరితే విరజాజి పూవుల గుమగుమలు వ్యాపించే గంధ విలేపనం సిద్ధమవుతుంది.

రసపాఉమ్మీసిఅ విసాణ వారి లహు మళఅ కువళభాఏహి,
కుణఇ సఇ సురహి చమ్పఅ పసూణ ఘణపరిమళం గన్ధం. 143

రసపాదోన్మిశ్రిత విషాణ వారి లఘు మలయ కుటిలభాగైః
కురుత సదా సురభిచమ్పకప్రసూన(ఘన)పరిమలం గన్ధమ్.

ఇమం నిత్యం సుగన్ధిచమ్పకకుసుమసాన్ద్ర సౌరభం గన్ధం సాధయత. కైః. బోలస్య ఉత్తరద్రవ్యాణాం ఏకతమస్య చతుర్థాంశేన మిశ్రితానాం కుష్ఠ వాలకా గురు చన్దన తగరాణాం సమై రంశై రితి.

సంపెంగపూవుల చిక్కని వాసనలు వెలార్చే ఈ గంధాన్ని నిత్యం వాడండి. చెంగల్వకోష్ఠు, కురువేరు, అగరు, చందనం, గ్రంథితగరం సమ భాగాలు, వీటిలో ఒకదానితో నాలుగోవంతు బాలింతబోలు కలిపి మెత్తగా నూరాలి. సంపెంగ వాసనల గంధ విలేపనం తయారవుతుంది.

విఉణంస తఆర మీసిఅ మళ ఉప్పళ గురు రసేహి సరసేహి,
గన్ధం ణవచన్ద[1]సురహి కుసుమ థిర పరిమళం కుణహ. 144

ద్విగుణాంశ తగరోన్మిశ్రిత మలయోత్పల గురురసైః సదృశైః,
గన్ధం నవచమ్పక సురభికుసుమస్థిరపరిమలం కురుత.

ఇమం గన్ధం ప్రత్యగ్రచామ్పేయకుసుమగన్ధి పుష్పవత్ స్థిరస్థాయి సౌరభం సాధయత. కైః. ద్విగుణాంశేన భాగద్వయపరిమాణేన కుటిలేన సహితైః సమాంశై రితి.

సంపెంగ వాసనలు విరజిమ్మే మరొక మైపూతను చెబుతున్నాడు. చందనం, చెంగల్వకోష్ఠు, అగురు, బాలింతబోలు చెరి ఒక భాగం, రెండుభాగాలు గ్రంథితగరం మెత్తగా నూరితే, చాలకాలం నిలుకడగాను, గొప్పగాను అప్పుడు పూచిన సంపెంగవాసనలు వెదజల్లేదిగాను వుండే గంధవిలేపం తయారవుతుంది.

ఏక్కేక్కో కువళఅ వక్కళాణ(?) చళచళణ మీసిఓ భాఓ,
విఉణిఅ పణిఅసారో కుజ్జఅగన్ధే సుఅన్ధమ్మి. 145

ఏకైకం కువలయ వల్కలానాం చ(దలలో?లచరణో)న్మిశ్రితో భాగః,
ద్విగుణితవాసన కాసారకుబ్జక గన్ధసుగన్ధః.

అస్మిన్ కరే(?)పుష్పతుల్యామోదత్వాత్ కుబ్జకా(ఖ్యం?ఖ్యే) గన్ధే సురభౌ అయం ద్రవ్యక్రమః. కుష్ఠ త్వచౌ ఏకః కర్షః. కీదృశః. సిల్లకస్య కుష్ఠాపేక్షయా చతుర్థేనాంశేన సహితః. తథా భాగద్వయపరిమాణేన నిస్తుషీకృతేన జల శోధితేన స్తుంరీ(?)[2] ద్వయేన యుక్త ఇతి.

ఇది కుబ్జకమనే గంధవిలేపనం, కుబ్జపుష్పాల[3] వాసన కలది గనుక దీనికిపేరు వచ్చింది. కుబ్జకమంటే పచ్చ గోరింట అని, ఒక విధమైన గులాబి

1. మూలంలో చన్దసురభి అని ఉంది. ఛాయా, వ్యాఖ్యలలో చంపక, చాంపేయాలని ఉండడంవల్ల చంపకమనే గ్రహించాను 2. కుస్తుంబరీ (ధనియాలు) కావచ్చు
3. గురుపర్యులు ప్రభాకరులు హరవిలాస పీఠికలో గొజ్జంగి ఒక విధమైన గులాబి అన్నారు. కుబ్జకం గొజ్జంగికి మూలం కావచ్చు.

అని అర్థా లున్నాయి. గులాబిని గ్రహించాను. ఇది గులాబివాసనలుకల మైపూత గనుక దీనికి కుబ్జకమని పేరుపెట్టాడు రచయిత. చెంగల్వకోష్ఠు, దాల్చినచెక్క, చెరి ఒక భాగం, ఈ ఒకభాగంలో నాలుగోవంతు సిల్లకం రెండుభాగాలు పోట్లు తీసి, నీటిలో శుభ్రంగా కడిగిన ధనియాలు(?) మెత్తగా నూరితే గులాబివాసనల మైపూత తయారవుతుంది.

ఏక్కో చళమ్మిసిఅ వణ్ణ తఅ కువళఏహి రమణిజ్జో,
అణ్ణమ విఉణతురుక్క తమ్మ ఘణ కేసరా హోఇ. 146

ఏకశ్చ చపల రణోన్మిశ్రం వర్ణ త్వ క్కువలమై రమణీయః,
అన్యక్రమం తురుష్క తామ్ర (వ?ఘు)ణ కేసరో భవతి.

ఏకో గన్ధః సిల్లకస్య చతుర్థేనాంశేన యుక్తైః[1] పరిపేలవ త్వక్కుష్ఠైః అన్యః ద్వితీయః. ఉత్తరోత్తరద్విగుణాని సిల్లక త్వక్ ముస్తా నాగకేసరాణి యస్మిం స్తాదృశ ఇతి.

కవి ఈ అర్యలో రెండు గంధయోగాలు చెప్పాడు. ఒకటి :- తుంగముస్తలు, దాల్చినచెక్క, చెంగల్వకోష్ఠు చెరి ఒక భాగం, సిల్లకం వాటిలో ఒకదానిలో నాల్గవవంతు కలిపి మెత్తగా నూరాలి. రెండవది :- సిల్లకం, దాల్చినచెక్క, తుంగముస్తలు, నాగకేసరాలు ఉత్తరోత్తరం ద్విగుణ వృద్ధిగా గ్రహించి మెత్తగా నూరాలి.

ఏక్కో తఅ కేసర ధణ్ణిఏహి గుళ సాళ ధూఇఓ సు(ర)హీ,
అణ్ణో చళణ ధణిఅ వక్కశేహి అఇమాంసళామోఓ. 147

ఏక స్త్వ క్కేసర ధాన్యకాభిః గుడ సాల ధూపిత స్సురభిః,
అన్య శ్చపల ధాన్యకా వల్కలై రతిమాంసలామోదః.

ఏకో గన్ధ స్తామ్ర నాగకేసర కుస్తుమ్బురీఫలైః శోధితైః గుడ శాలిజాతకాభ్యాం ధూపితోఽతఏవ సుగన్ధిః, (అన్యః)చపల సిల్లక కుస్తుమ్బురీఫల త్వచైః అతఏవ గన్ధసౌరభ ఇతి.

1. సిల్లకస్యచతుర్థాంశేన అని వ్యాఖ్యలో వుండడంవల్ల మూలాన్ని చళ చళణమ్మిసిఅ అని, ఛాయను చపలచరణోన్మిశ్రం అని దిద్దుకోవాలి.

ఈ అర్యలోను రెండు గంధాలేపయోగాలు చెప్పాడు. ఒకటి :- దాల్చినచెక్క, నాగకేసరాలు, ధనియాలు మెత్తగా నూరి, బెల్లం వాసనబియ్యాల ధూపం వేసి వాసన పట్టిస్తే మనోహరమైన విలేపనం అవుతుంది. రెండవది :- సిల్లకం, ధనియాలు, దాల్చినచెక్కలను మెత్తగా నూరితే సుగంధయుతమైన విలేపనం సిద్ధమవుతుంది.

అఇ కుజ్జఅకుసుమ సుఅన్ధ సుళహ ఘణ పరిమళా ,
ఇస హోన్తి గాహాజువళఅరఅ మణోహరా గన్ధా. 148

ఇతి కుబ్జకకుసుమసుగన్ధి సులభ ఘన పరిమలాః,
ఇమే భవన్తి గాథాయుగలస్య సుగన్ధశహాజితా శుద్ధానో(?)మనోహరా గన్ధాః,

కుబ్జకం కారేటపుష్పమ్. శిష్టం గాథాద్వయోక్త చతుష్టయ సఙ్గ్రహార్థం స్పష్టమితి.

పైన చెప్పిన రెండు గాథలలోని నాలుగు గంధవిలేపన యోగాలు కుజ్జక సుగంధం – గొజ్జంగి వాసగలు – గలవి, మనస్సుకు ఇంపైనవి. సులభంగా చేసుకోదగినవి. వ్యాఖ్యాత కుజ్జకమంటే కారేటపుష్పం అన్నాడు.

తణిఅ మిసి చఞ్చళ కువళఏహి కమవఢ్ఢిఏహి విరఏహ,
ముహళాళివళఅ పిజ్జన్త పరిమళ కువలయామోఅం. 149

ధాన్యక మిసి చఞ్చల కువలయైః క్రమవర్ధితైః విర(చి?చయత),
ముఖరాళివలయ (చీ?పీ)యమాన పరిమల కువలయామోదమ్.

ఇదం గన్ధ మిన్దీవరసౌరభ మతఏవ ధ్వనన్మధుకరకులలిహ్యమాన మకరన్దం సాధయత. క్రైర్ద్రవ్యైః. శోధిత కుస్తుమ్బురీఫలైః శతపుష్పా సిల్లక కుష్ఠై రుత్తరోత్తరేకాంశ వృద్ధై రితి.

ఇది కలువల సుగంధం విరజిమ్ముతుంది గనుక తుమ్మెదల పిండు ఝుమ్మనే నినాదాలతో మూగేట్టుచేస్తూ, ప్రపంచానికే సంతోషం కలిగిస్తుంది గనుక కులవయామోదమనే మైపూత. దీనిని ఇలా తయారుచేయండి. శుభ్రంగా కడిగిన ధనియాలు, సదాప, సిల్లకం, చెంగల్వకోష్ఠు, ఉత్తరోత్తరభాగ వృద్ధితో గ్రహించి మెత్తగా నూరాలి. ఇది తయారవుతుంది.

సమచళ వాళఅ చన్దణ కువళఅభాఅద్ధమీస మిసిపాఅం,
గన్ధం కుణహ సుఅద్ధం విసట్ట కనోబ్భవ పడిరూవం. 150

సమచల వాలక చన్దన కువలయభాగార్ధోన్మిశ్రి మర్ఘిపాదమ్,
గన్ధం కురుత సుగన్ధం వికసితోత్పల ప్రతిరూపమ్.

ఇమం గన్ధం ఫుల్లకు(సుమ?)వలయామోదం స్పర్థ త అతఏవ (సురభీ సహకః?). కీదృశః. తుల్యాంశాని గన్ధపత్రి హ్రీబేర మలయాని యస్మిం స్తథా కుష్ఠస్యార్ధార్ధభాగేన సహితః శతపుష్ప్యయా శ్చతుర్థాంశో యస్మిం స్తథా స్థిత మితి.

సిల్లకం, వట్టివేరు, చందనం, సమభాగాలు. చెంగల్వకోష్ఠు ముందు చెప్పిన ద్రవ్యాలలో ఒకదానిలో సగం, నాలుగవవంతు సదాప మెత్తగా నూరితే అప్పుడే వికసించిన నల్ల కలువల సువాసనతో పోటీపడే సుగంధం గల గంధ విలేపం సిద్ధమవుతుంది.

కమవడ్ఢిఅధూఇ కరఇ సఅపుప్ఫా దళ విసాళ ఫళిణీహి,
ణవకువళఅగన్ధసుఅన్ధ మిసి ఘోణళో గన్ధో. 151

క్రమవర్ధితాభిః క్రియతాం శతపుష్ప దల విషాణ ఫలినీభిః,
నవకువలయగన్ధ సుగన్ధి శిశిర పరిమలో గన్ధః(?).

అయం గన్ధః ప్రత్యగ్రోత్పల పరిమలస్పర్ధీ శీతలసాన్ద్రసారః స(మ్పు?మ్పా)ద్యతామ్. కై ర్ద్రవ్యైః. ఉత్తరోత్తరేకాంశాతిరిక్తాభిః మిసి కుష్ఠ సిల్లక శ్యామాభి రితి.

అప్పుడు విచ్చిన కలువల వాసనకొట్టే మరొక విలేపన మిది. సదాప, చెంగల్వకోష్ఠు, సిల్లకం, ప్రేంఖణం ఉత్తరోత్తర భాగ వృద్ధిగా గ్రహించి మెత్తగా నూరాలి. కలువ గుమగుమలతో పోటీపడుతుంది.

ఏక్కో చళస్స దో కు(వ)ళఅస్స చత్తారి ఫళిణికుసుమాణ,
మిసి థోఅ మీస మేఅం కరేహ కణవీరఅం గన్ధం. 152

ఏక శ్చలస్య ద్వౌ కువలయస్య చత్వారి ఫలినీకుసుమానామ్,
షి(శ్రిత?సి) స్తోక మిశ్రి వేతం కురుత కరవీరకం గన్ధం.

ఏతం కరవీరపుష్పామోద సమ్పాదాత్ కరవీరాఖ్యం గన్ధం సాధయత. కీదృశమ్. శతపుష్ప్యయా అనిమితేనాంశేన సహితమ్. కథమ్. సిల్లకస్య ఏకో భాగః, ద్వౌ కుష్ఠస్య, చత్వారః ప్రియఙ్గు పుష్పాణా మితి.

ఇది కరవీరం. గన్నేరు పూవుల వాసనలు వెదజల్లుతుంది గనుక దీనికి కరవీరక గన్ధమని పేరు. ఒక భాగం సిల్లకం, రెండు భాగాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, ప్రియంగువుపూవులు నాలుగు భాగాలు, సదాప కొద్దిగా కలిపి మెత్తగా నూరితే కరవీరకం సిద్ధమవుతుంది.

దో భాఅ కువళఅస్స వి(ఉణ)పిఅఙ్గుమ్మిసిఅ
మిసివాఅద్ధద్ధ మీసదళభాఅ సణాహాఅ,
ఏఅం పిసిఊణ జళవిరఇఇ చుణ్ణఅం తా
పసరిఅ పరిమళమ్మి శహుళఇ కణవీరఅం. 153

ద్వౌ భాగౌ కువలయస్య ద్విగుణప్రియఙ్గు మిశ్రితౌ
మిసిపాదార్ధా(ర్ధే?ర్ధ)మిశ్రి దళభాగ సనాథౌ,
ఏత త్పిష్ట్వా యదతిరిచ్యతే చూర్ణకం తత్
ప్రసృత పరిమల మపి లఘూక్రియతే కరవీరకమ్.

ఏతద్ వక్ష్యమాణ దారీస్థితి ద్రవ్య బృన్దం పిష్ట్వా యది చూర్ణం సమ్పాద్యతే తత్ తేన స్వామోదేన వికసితామోద మపి హయారిపుష్ప మపరీ క్రియతే. కీదృశం ద్రవ్య బృన్దమ్. ద్వౌ భాగౌ కుష్ఠస్య తతో ద్విగుణభాగ చతుష్టయా పరిమాణ యాప్యామయా సహితౌ, శతపుష్ప్యయాః పాదస్య అర్ధార్ధేన షోడశభాగేన సహితస్య సిల్లకస్య ఏకేనాంశేన యుక్తావితి.

ఇది మరొకవిధమైన కరవీరక లేపం. చెంగల్వకోష్ఠు రెండు భాగాలు, దానికి రెండింతలు ప్రియంగువు, పదహారోవంతు సదాప, ఆకుపత్రి ఒకభాగం మెత్తగా నూరితే తయారయ్యే గంధలేపం, అప్పుడే విచ్చిన గన్నేరుపూవుల వాసనను అణచివేస్తూ మనస్సుకు ఉల్లాసం కలిగిస్తుంది.

చళ (ద?చ)ళన భాఅ సహిఅం దళ చన్దణ సిగ్గు మూళభాఏహి,
కుణహ జణహిఅఅదయిఅం కేఅఇసమపరిమళం గన్ధమ్. 154

(చలచరణభాగ సహితం దల చన్దన శిగ్రుమూల భాగైః,
కురుత జనహృదయదయితం కేతకీసమపరిమలం గన్ధమ్.)

ఇమం లోకమనోనన్దకం కేతకీపుష్పసదృశామోదం గన్ధం సమ్పాదయత. కీదృశమ్. సిల్లకస్య చతుర్భాగేన సంయుక్తం గన్ధపత్రి మలయ సౌభఞ్జన మూలానాం సమై రంశై రితి.

ఇది ప్రజల మనస్సులను సంతోషపెట్టేది, మొగలిపూపుల వాసనతో సమానమైన వాసనకలది అయిన మెయిపూత. సిల్లకం నాలుగు భాగాలు, ఆకుపత్రి, చందనం, మునగవేష్ట సమభాగాలు కలిపి మెత్తగా నూరాలి. గేవంగి గుమగుమలు వ్యాపిస్తాయి.

కమవిఉణ సాళి సివిరఅ చన్దణ మిణాళ భాఏహి,
హోఇ జిఅసేస పసూఅపరిమళో కేఅకిగన్ధో. 155

క్రమద్విగుణ శాలి సితమరిచకన్ద చన్దన మృణాలభాగైః,
భవతి (జని?జి)తాశేషపరిమళః కేతకీ గన్ధః,

అయం కేతకీపుష్ప పరిమల సమ్పాదాత్ కేతకీగన్ధసం(జ్ఞం?జ్ఞ) గన్ధ పరిభూత సమస్తకుసుమామోదః సమ్పద్యతే. కైః. ఉత్తరోత్తర ద్విగుణయా వృద్ధ్యా శాలిజాతక శిగ్రు మలయో శీరాణాం భాగై రితి.

ఇది కూడ మొగలి పొత్తుల వాసనలు విరజిమ్మడంవల్ల కేతకీగన్ధమనే పేరుతో వెలసిన గంధ విలేపనం. ఇది సకల పుష్పాల వాసనలు గెలిచివేస్తుంది, వాసనబియ్యం, మునగవేష్ట, చందనం, వట్టివేష్ట ఉత్తరోత్తరం ద్విగుణ వృద్ధితో గ్రహించి మెత్తగా నూరాలి.

సళి శేళా ఘణ చన్దణ కళళ సహా చ(ఙ్చ?ళద)శేహి సరిసేహి,
కేఅఇకుసుమసుఅన్ధో సిగ్గుజడా మీసిఓ గన్ధో. 156

సలి శైలా ఘన చన్దన కలల శివా చల దళైః సదృశైః,
కేతకీ కుసుమ సుగన్ధః శిగ్రు జటామిశ్రితో గన్ధః.

అయం గన్ధః కేతకీపుష్పసురభిః. వాలక తుటి ముస్తక మలయ మాంసీ హరీతకీ సిల్లకైః తుల్యాంశై స్తుల్యాంశేన సౌభఞ్జన మూలేన యుక్త ఇతి.

మొగలి పూపుల వాసనవంటి మరొక గంధవిలేపనం చెబుతున్నాడు. వట్టివేరు, ఏలకులు, తుంగముస్తలు, చందనం, జటామాంసి, కరక్కాయ, సిల్లకం సమానభాగాలు, వీటికి సమానమైన మునగవేష్ట మెత్తగా నూరితే మొగలిపూపుల వాసనగల మైపూత తయారవుతుంది.

ఏళా మణాళ కువళఅ జళ జళహర సిళ్హ భాఅసఞ్జుత్తో,
సిగ్గుజడారసపిట్ఠం గన్ధ మిణం కేఅఇ సరిచ్ఛం. 157

ఏలా మృణాల కువలయ జల జలధర సిల్లక భాగసంయుక్తమ్(క్తైః),
శిగ్రుజటారసపిష్టో గన్ధోఽయం కేతకీసదృశః.

ఇమం కేతకీతుల్యం గన్ధం సమ్పాదయత. కీదృశమ్. తుటి రణ విషాణ వాల ముస్తా దలానాం సమభాగైః సహితం సౌభఞ్జనమూలరసేన వర్తిత మితి.

ఏలకులు, తామరతూడ్లు, చెంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేష్ట, తుంగముస్తలు, సిల్లకం సమానభాగాలు మునగవేళ్ళ సంలో మెత్తగా నూరితే, మొగలి పూపుల వాసనగల గంధం సిద్ధమవుతుంది.

కమవడ్ఢిఏహి జాఈ కమపరిహీణేహి మల్లిఆ హోఇ,
(ప?న రిసేహి పఉళపసవా తఅరా గురు దళ వరఙ్గేహి. 158

క్రమవర్ధితై ర్జాతిః క్రమపరిహీనై ర్మల్లికా భవతి,
(ఇతి?) సదృశైః ప్రచురప్రసవా తగరా గురు దలవరాఙ్గైః.

తుటి లఘు గన్ధపత్రి త్వగ్భి రుత్తరోత్తరై రేకాంశవృద్ధైః జాతిసుమనః పుష్పామోదో గన్ధః సమ్పద్యతే. ఏతై రుత్తరోత్తరై రేకావహీనైః మల్లికాపుష్ప సమానో గన్ధః సమ్పద్యతే. ఏతై శ్చైవ సమాంశైః ప్రచుర ప్రసవానాం మల్లికాఖ్యం పుష్పం తత్సమానో గన్ధః సమ్పద్యతే.

ఇతి గన్ధాః.

కవి ఈ ఆర్యలో మూడు గంధ విలేపన యోగాలు చెప్పాడు. ఒకటి ద్రవ్యాలను ఉత్తరోత్తర వృద్ధితో చేసేది. రెండవది చివరినుంచి ఉత్తరోత్తర వృద్ధితో చేసేది. మూడవది సమానాంశాలతో చేసేది. భాగాల మార్పులవల్ల వివిధ పుష్పాల వాసనలు కలుగుతాయి. గ్రంథితగరం, అగురు ఆకుపత్రి దాల్చినచెక్క, లవంగాలు ఉత్తరోత్తరం ఏకభాగవృద్ధితో గ్రహించి నూరితే జాజిపూవుల వాసనగల గంధం సిద్ధమవుతుంది. వీటినే ఉత్తరోత్తర హీనంగా అంటే వెనుకటినుంచి ఉత్తరోత్తరాంశ వృద్ధిగా గ్రహించి నూరితే, మల్లెపూవుల వాసనలు వచ్చే గంధం తయారవుతుంది. వీటిని సమభాగాలుగా గ్రహించి నూరితే ప్రచుర ప్రసవ అనే మొల్ల పూవుల వాసనలుకల గంధం తయారవుతుంది.

అథ సర్వపుష్పాణాం పుష్పాన్తరసౌరభార్థం సుగన్ధాపహారప్రయోగాం స్తథా చాహ:—

కణ్ణఅకరఞ్జ ఫళగిరిమూళా సుమ్మిసిఏణ వ జళేణ,
ధోఆణ ణిఅఅగన్ధో ణాసఇ ణీసేసకుసుమాణ. 159

కణ్టక(తరు?)కరఞ్జ ఫలగిరిమూలోన్మిశ్రితేన వా జలేన,
ధౌతానాం నిజగన్ధో నశ్యతి నిశ్శేషకుసుమానామ్.

కణ్టకకరఞ్జస్య తిక్తపిఞ్ఛాఖ్యస్య ఫలానాం యోగినిమజ్జామూలధాతయో రేకతరస్య(?) నిష్యన్దేన భావితం యత్ సలిలం తేన ప్రక్షాలితానాం సర్వపుష్పాణాం స్వామోదో నశ్యతి. పుష్పాన్తర సౌరభాపాదనం నశ్యతీతి.[1]

ఒక పూవుకు మరొక పూవు వాసన కలిగించడానికి ముందు, దాని సహజవాసనను పోగొట్టే సుగంధాపహార ప్రయోగాలు చెబుతున్నాడు :

ములుకానుగ కాయలరసంగాని, గంజాయివేరురసంగాని కలిసిననీటిలో ఏ పూవును ముంచినా ఆ పూవు సహజ వాసన పోతుంది.

1. మూలంగాని, వ్యాఖ్యానంగాని స్పష్టంగా లేవు.

విమళసిళాపక్ఖాళిఆణ ధూవోవ్వ కుసుమపాణోవ్వ,
మోచ్ఛేణతాణ హిజ్జఇ విహిణా మోచ్ఛేఅ సంకమఇ. 160

(విమలశిలాప్రక్షాలితానాం.... ... .
....)

విమల శిలాతల ప్రక్షాలితానాం తతః పునః స్వచ్ఛేన హరీతకీమూర్ణమిశ్రిణ వారిణా ధౌతానాం స ఏవోక్తేషు ధూపేషు మధ్యధూపః తదామోద సంక్రమణపర్యాప్త విధానేన సమర్ప్యతే పుష్పాన్తరాణామధివాసే తమైవ సమర్ప్యతే స ఏవ తేషాం పరిణమతి యేన ధూపేన పుష్పాధివాసేన వాసేస్య గన్ధివాసన్తే తదామోదాత్మే(?) తదాత్మేవ తాని భవన్తి. నిజగన్ధ స్తేషాం మహాగపి నోపలభ్యత ఇతి.

పూవులను మొదట శుభ్రమైన బండమీదపోసి నీటితో కడిగి, తరువాత కరక్కాయ పొడి కలిపిన నీటితో కడిగి, ఆయాపూవుల పొగపడితే మరొక పూవు వాసన సంక్రమిస్తుంది.[1]

అఇమాంసళ పరిమళ తుళిఅ మాళఈ పముహ కుసుమగన్ధేహి,
గన్ధేణ కో ణ హరిఅఇ విఅడ్ఢజణ హిఅఅ దఇఏణ. 161

అతిమాంసల పరిమల తులిత మాలతీ ప్రముఖ కుసుమగన్ధైః,
(గన్ధేన)(కేన?కో న) హ్రియతే విదగ్ధజన హృ(దయ) దయితేన.

ఇత్యుక్త ప్రకారేణ జనితో యః సాన్ద్రసౌరభవిశేషః తేన స్ఫురిత సుమనఃప్రభృతీనాం పుష్పాణా మధివాసస్య పుష్పవ్యతిరిక్తామోదః తైస్తాదృశైరుక్తైర్గన్ధైః సురభిద్రవ్యవిశేషాత్మకై ర్నాగరలోక మనోవల్లభైః కో నామాఖ్యా నాచక్షతే(?). గాథయా నయా గన్ధద్రవ్యాణా మన్యపుష్పే ష్వన్యపుష్ప సౌరభోత్పాదనరూపా శక్తిః ప్రతిపాదితేతి.

నాగరకులైన సహృదయులకు ఇష్టమైన, తల దిమ్మెక్కేట్టు చేసే విరజాజి మొదలయిన పూవుల వాసనలు మరొక పూవులో పరిమళిస్తుంటే ఎవరు సంతో

1. మూలం, వ్యాఖ్యానం సరిగాలేనందున భావం స్పష్టంగా తెలియదు.

షించరు ? ఎవరి హృదయాలు అలాటి పుష్పాంతర మహావాసనలకు ఆకర్షితాలు కావు ?

అథ ప్రయోగాన్తర సిద్ధ్యనపేక్షయా పిణ్డహరిద్రాపేక్షయా(?) పిణ్డ హరిద్రాయా శోధన ప్రకార మాహ :

ఖణ్డఖణ్డీకఅ దసరత్తం తక్కసన్సణ్ఠిఅ రఅణీ,
సుజ్ఝఇ సుధోఅపిట్ఠా పచ్ఛా గుళధూవిఅ బహుసో. 162

ఖణ్డఖణ్డీకృతా దశరాత్రం తక్రసంస్థితా రజనీ,
శుధ్యతి సుధౌతపిష్టా పశ్చా ద్గుళ(దేహధూ)పితా బహుశః.

హరిద్రా ఏవం విశుద్ధిం ప్రాప్నోతి. కథమ్ ? ప్రథమం దలశో విదారితా తతో మాసత్రిభాగమాత్రం గోరసమధ్యే స్థాపితా తత ఉద్ధృత్య ప్రక్షాలితా సూక్ష్మచూర్ణితా సత్యాన్తే గులేన బహువారం దత్తధూపా. ఏవం విశుద్ధాయాః ప్రయోగ మస్యా వక్ష్యతీతి.

ఇతర యోగాలలో వాడడంకోసమనే వివక్షేమీలేకుండా పసుపుకొమ్ముల శుద్ధి పద్ధతిని చెబుతున్నాడు.

పసుపుకొమ్ములను ముక్కలు ముక్కలుగాచేసి పదిరోజులపాటు మజ్జిగలో నానబెట్టి తర్వాత బాగా కడిగి పొడిచేసి చాలసార్లు బెల్లపుపొగవేస్తే శుద్ధి అవుతుంది. అంటే. దానిలోని దోషాలు పోతాయి. ఇలా శుద్ధిఅయిన పసుపును వాడే ప్రయోగాలను ముందుముందు చెబుతాడు.

అథ రోచనికాఖ్యస్య ప్రయోగాన్తరోపయోగినీం శుద్ధి మాహ :-

ఘణదవళంసుఅధోఅ కుసుమ్భవిహిధుఅణణిమ్మళా హోఇ,
రోఅణిఅ గన్ధదళ తేళోల్లా దుద్ధసంజుత్తా. 163

ఘనధవలాంశుకధౌత కుసుమ్భవిధిధావ నిర్మలా భవతి,
రోచనికా గన్ధదలతైలార్ద్రా దుగ్ధ సంసిద్ధా

రోచనికా కామ్పిల్యకిమ్ సా కరిష్యమాణానాం గన్ధద్రవ్యాణాం దలసారైః సంస్కార్యం శరీరమిత్యర్థః. సదైవం శుద్ధా భవతి. సఞ్చిత సితవస్త్రధూపస్య

కుసుమ్భస్య పద్మకస్య యో విధిః తేనైవ విధినా యత్ప్రక్షాలనం తేన నిర్మలా సమ్పద్యతే. తతస్తైలేనార్ద్రీకృతా తేన క్షీరమధ్యే కర్పటాఖ్యన్తరే నిక్షిప్య తదూష్మ స్నేహ స ఙ్క్రమణాన్మృదుత్వ మాపన్నా సతీ సిద్ధా భవతి. (స ఏ?స్సై)వం విధా వక్ష్యమాణ గన్ధద్రవ్య సంస్కారయోగ్యతాం ప్రాప్నోతీతి.

కాంపిల్యకాన్ని శుద్ధిచేసి వివిధ సుగంధయోగాలలో వాడుకోవాలి. కాంపిల్యకం కుసుమపూవుల శుద్ధి పద్ధతిలో శుద్ధి పొందుతుంది. నీటితో వున్న గిన్నెకు దట్టమైన తెల్లటి గుడ్డను కట్టాలి. దానిమీద కాంపిల్యకం వుంచాలి. కింద మంటపెడితే, ఆ గిన్నెలోని నీరు కాగి ఆ ఆవిరి గుడ్డమీది కాంపిల్యకానికి తగులుతుంది. తర్వాత దానిని తీసి ఓమము నీళ్ళతోను, నూవుల నూనెతోను తడిపి వుంచాలి. పిదప దానిని ఒక గుడ్డలో కట్టి, ఒక గిన్నెలో పాలుపోసి ఆ పాల ఆవిరిలో మూటకట్టిన కాంపిల్యకాన్ని ఉడికించాలి. శుద్ధిపొందుతుంది.

ణహ పక్క తిళ్ళవట్టిఅ కుసుమ్భచుణ్ణేన కుఙ్కుమం హోఇ.
ణహపఞ్చభాఅ సణాహ సాళిదసభాఅ సహిఏణ. 164

నఖపక్వతైలవర్తి(త) కుసుమ్భచూర్ణేన కుఙ్కుమం భవతి.
(నఖపఞ్చభాగసనాథ శాలిదశభాగ సహితేన.)

నఖ పఞ్చ భాగ సనాథ శాలి దశమేనాంశేన యుక్తం తేన వర్ణసౌర భాభ్యాం కుఙ్కుమతుల్యత్వాత్ కుసుమ్భమేవ చూర్ణ మేవానయా యుక్త్యా సమా లమ్భనాద్యుపయోగి కుఙ్కుమ పఙ్కత్వ మాపద్యత ఇతి.

నఖం చిప్పలు ఐదు భాగాలు, బియ్యం పది భాగాలు మెత్తగా నూరాలి. కుసుమ పూవుల పొడిని నఖం చిప్పలు ఉడికించిన తైలంలో కలపాలి. పిదప పైన పేర్కొన్న నఖంచిప్పల పొడిని కలిపితే కుంకుమ పొడిలాగ రంగు వాసనలు కలదవుతుంది. ఒంటికి రాచుకోడానికి, నలుగు పెట్టుకోడానికి ఇది కుంకుమపూవుకు మారుగా ఉపయోగపడుతుంది.

కరి కరరుహ పూతి మురా విసళ్ళితుళ్ళా కరేణ రోఅణిఅ,
కుఙ్కుమకజ్జం కరహంగణాణ శక్కారసోమ్మిసా. 165

కరి కరరుహ పూతి మురా విసల్లితుల్యా కరోతి రోచనికా,
కుఙ్కుమకార్యం లటహాఙ్గనానాం లాక్షారసోన్మిశ్రా.

కరి కరరుహ పూతి మురా మాంసీనాం సమాంశానాం తుల్యపరిమాణా. యావత్పరిమాణాని మాం(స్యాంతా?స్యన్తా)ని ద్రవ్యాణి తావత్పరిమాణా (న?) రోచనికేత్యర్థః తథా లాక్షాయాః ద్రుమవ్యాధేః రసేన భావితా ఇత్థం వర్ణ సౌభాగ్యం కుఙ్కుమసాదృశ్యమాపన్నా సమాలమ్భనాది కుఙ్కుమకార్యం కరోతీతి.

నాగకేసరాలు, నఖంచిప్పలు, పునుగు (వాసన గొడుగు గడ్డి), మురజటామాంసి సమభాగాలు, వీటికి సమానంగా కాంపిల్యకం, లత్తుకద్రవం కలిపి మెత్తగా నూరితే రంగులోను, వాసనలోను కుంకుమపూవుతో సమానమయిన సుగంధద్రవ్యం తయారవుతుంది. దీనిని మైపూతలు మొదలయిన వాటిలో కుంకుమపూవుకు మారుగా వాడవచ్చు. ఇది విలాసినులకు చాలా ఇష్టమయింది.

మాస దిసా వసు రస వేఅ జళణసరిసేహి కిమిరసోళ్ళేహి,
బోళ ణిసా ణహ (చన్దణ) కుసుమ్భ హిఙ్గుళఅ భాఏహి. 166

పిట్ఠేహి మాళఈ కుసుమ(వాస) సురభిసకఅం సవీఅంసం,
సేవేహ గన్ధమిసిణో లహుఈ(క)అ ఘుసిణమాహప్పం. 167

మాస దిగ్వసు రస వేద జ్వలన సదృశైః కృమిరసార్ద్రైః,
బోల నిశా నఖ చన్దన కుసుమ్భ హిఙ్గులుక భాగైః

పిష్టైః మాలతీకుసుమవాససురభీకృతం సబీజాంశమ్,
సేవధ్వం గన్ధ మిమం లఘూకృతకుఙ్కుమ(గన్ధ?)మాహాత్మ్యమ్.

ఇమం భజధ్వమ్ అధరీకృత సాన్ద్ర కాశ్మీరకప్రభావం వర్ణసౌరభ సంవాదాదుత్కృష్ట కుఙ్కుమతుల్యమిత్యర్థః కైర్ద్రవ్యైస్సాధితమ్ రస జల శుక్తి మలయ పద్మక దరదానామంశైః. కింపరిమాణైః. మాసాదిసఙ్ఖ్యా సమానైః తేన బోలస్య ద్వాదశాంశా మాసతుల్యాః, నిశాయా దశ దిక్తుల్యాః (నఖస్య

వసుతుల్యా అష్టాంశా) చతుర్థస్య (చన్దనస్య) షడ్ రసతుల్యాః కుసుమ్భస్య చత్వారో వేదతుల్యాః. హిఙ్గులుకస్య త్రయః అగ్నితుల్యాః ఇత్యేవం పరిమాణై ర్భాగైః. సర్వై స్సహ పిష్టైః పక్వైః కృమిరసేనాలక్తకేనార్ద్రీకృతైః కీదృశం గన్ధం సుమనఃపుష్పాధివాస సుగన్ధీకృతం తథా బీజస్య ప్రకృతిభూతస్య కుఙ్కుమస్యాంశే నైకేన భాగేన శోభిత మితి.

ఈ చూర్ణం కుంకుమపూవును రంగులోను, వాసనలోను తలదన్నేటువంటిది. దీనిని సేవించండి. దీనికో వేయవలసిన సుగంధద్రవ్యాలివి: బోళం పన్నెండు భాగాలు, పసుపు పది భాగాలు, నఖంచిప్పలు ఎనిమిది భాగాలు, చందనం ఆరు భాగాలు, కుసుమపూవులు నాలుగు భాగాలు, ఇంగిలీకం మూడు భాగాలు మెత్తగా నూరి, లత్తుకరసంలో నానబెట్టి, విరజాజిపూవుల వాసన పట్టించాలి పిదప, కుంకుమపూవు ఒక భాగం కలపాలి. అసలైన కుంకుమను తోసిరాజంటుంది.

కుట్ఠ కుసుమ్భఅ మాళా ణహ ణిమ్బక్కేసర హిఙ్గుళ నిసాహి,
సరిసాహి కుణహ గన్ధం తులిఉబ్భడ కుఙ్కుమం సిసిరే. 168

కుఙ్కుమ కుసుమ్భక మాలా నఖ నిమ్బనిర్యాస హిఙ్గులు నిశాభిః,
సదృశీభిః కురుత గన్ధం తులితోద్భట కుఙ్కుమం శిశిరే.[1]

చెంగల్వకోష్ఠు కుసుమపూవులు, స్పృక్క, నఖంచిప్పలు, వేపజిగురు, ఇంగిలీకం, పసుపు సమపాళాలుగా నూరితే, కుంకుమపూవును గట్టిగా ప్రతిస్పర్ధించే గంధద్రవ్యం తయారవుతుంది. దీనిని శీతకాలంలో వాడాలి.

కరరుహ ఘణ ఘుసిణ ముజ్జళ చారువణ్ణఅం,
టంకణ కళ్ళోహ ణహ చన్దణ సాళి సమభాఅం.[2] 169

(కరరుహ ఘన ఘుసృణ ముజ్జ్వల చారు వర్ణకమ్,
టంకణ కళ్ళోహ నఖ చన్దన శాలి సమభాగమ్)

---

1. ఇక్కడ కొంత గ్రంథపాతమై ఉంటుంది. దీనికి వ్యాఖ్య లేదు.
2. దీనికి ఛాయలేదు. తర్వాత వున్న వ్యాఖ్యకు దీనితో సంబంధం లేదు. కనుక కొంత గ్రంథపాతమై వుంటుంది.

నఖంచిప్పలు, తుంగముస్తలు, కుంకుమపూవు, వెలిగారం, కల్లోహం (కల్హారం కావచ్చు?), చందనం, బియ్యం సమభాగాలుగా మెత్తగా నూరితే, ఎర్రగాను, అందంగాను వెలిగిపోయే కుంకుమ పూవు తయారవుతుంది.

....

....

భాగార్ధార్ధ తులిత రస దేవీ నిశా హ్రీబేరమిశ్రితం పఞ్చగుణ సమ్మిలిత కంపిల్లక మస్థిర నఖే తు ధూపి (తమిమం?తం) గన్ధ మిమం కురుత. ఘన కుఙ్కుమ సముజ్జ్వల చారువర్ణకమ్ ఇమం గన్ధం సాన్ద్రారుణలోహిత రమణీయ చ్ఛాయం సాధయత. కీదృశమ్. సమానాని తుల్యాంశాని సువర్ణపత్రికా జటిలా గురు కరజ మలయ శాలిజాతకాని యస్మిం స్తథా భాగస్యార్ధార్ధేన ప్రత్యేకం తు భాగేన తులితై ర్బోల స్పృక్కా రజనీ బాలకైః.[1]

ఈ వ్యాఖ్య రెండు శ్లోకాల వ్యాఖ్యగా కనిపిస్తున్నది. ఎందుకంటే, రెండు యోగాలు దీనిలో ఉన్నాయి మొదటియోగమిది :- బోళం, స్పృక్క, పసుపు, వట్టివేరు చెరి నాలుగోవంతు, కంపిల్లకం ఐదువంతులు కలిపి మెత్తగా నూరి, ఈ చూర్ణానికి సిల్లకం, నఖంచిప్పలు, చెరకులతో ధూపం వేయాలి. దట్టమైన కుంకుమలాగ మెరిసిపోయే గన్ధచూర్ణం తయారవుతుంది. రెండవయోగం :— సువర్ణ పత్రికం (పచ్చమనుబాల), జటామాంసి, అగరు, నఖంచిప్పలు, చందనం, బియ్యం సమభాగాలు, వీటిలో చెరి నాలుగోవంతు వాలింతబోలు, స్పృక్క, పసుపు, కురువేరు కలిపి మెత్తగా నూరితే, సాంద్రారుణలోహిత రమణీయ చ్ఛాయగల గంధచూర్ణం తయారవుతుంది.

(సాలి రస ణహ మాలా మలఅసమం కలలరఇఅం,
విఉణ సం పఞ్చగుణ సేల సలిలం కచ్చూర చఉగుణమ్మీసం.)[2] 170

వసుసమ సామాసహిఅం మాలఇకఅవాస మిన్దు మఅ విద్ధం,
గిహ్మమ్మి కుణహ గన్ధం మేలిఅ ముహలాలి ణికురుమ్బం. 171

1. దీని మూల శ్లోకాలు గ్రంథపాతమై వుంటాయి.
2. ఈ ప్రాకృత ఆర్య మూలంలో లేదు.

శాలి రస శుక్తి మాలా మలయసమం కలల రచితమ్,
ద్విగుణాంశం పఞ్చగుణశైల సలిలం కచ్చూరచతుర్గుణోన్మిశ్రమ్.

వసుసమ శ్యామాసహితం మాలతీకృతవాస మిన్దు మద విద్ధమ్,
గ్రీష్మే కురుత గన్ధం మేలిత ముఖరాలి నికురుమ్బమ్.

ఇమం గన్ధం శీతలం నిదాఘకాలే సాధయత. కీదృశమ్. ఉత్కృష్టామోదత్వా దాకృష్ట కృతకలకల మధుక(ర)కులమ్. కీదృఙ్మాత్రమ్. శాలిజాతక బోల నఖ స్పృక్కా చన్దనాని తుల్యాంశాని యస్మిం స్త త్తథా. మాంస్యా సమ్పాదితౌ ద్విగుణాంశౌ యస్మిం స్త త్తథా. పఞ్చగుణే ప్రత్యేకం. భాగ పఞ్చక పరిమాణే (శాలి శైలపుష్ప) వాలకే యస్మిం స్త త్తథా. కలశేన చతుర్గుణేన సహితమ్. తథా వసుసమయా భాగాష్ట పరిమాణయా హలిన్యా యుక్తమ్. సుమనఃపుష్పై ర్దత్తాధివాసమ్. తథా వేధమాత్రయా కర్పూర కస్తూరికాభ్యాం కృతవేధక మితి యుగలకమ్.

వేసవిలో వాడే గంధాన్ని చెబుతున్నాడు. ఇది చల్లదనం కలిగిస్తుంది గనుక వేసవిలో వాడాలి. ఉత్కృష్టమైన సువాసన ఉండడంవల్ల తుమ్మెదలు రొదచేస్తూ, దీనిచుట్టూ మూగుతాయి. వాసన బియ్యం, బోలం, నఖంచిప్పలు, స్పృక్క, చన్దనం చెరిఒకభాగం; జటామాంసి రెండుభాగాలు, రాతిపూవు, వట్టివేరు చెరిఐదుభాగాలు, కచ్చూరాలు! నాలుగు భాగాలు, శ్యామ (చెంగల్వకోష్ఠు) ఎనిమిది భాగాలు మెత్తగా నూరి, జాజిపూవుల వాసన పట్టించి, కస్తూరి కర్పూరాలతో వేధచేస్తే పైన చెప్పిన గంధం తయారవుతుంది

ఓహసనిహట్ఠ మలఅ వింసఉణం సణాహాఅ దో భాఅ,
కుఙ్కుమస్స మజ్జాద్ధుమ్మాసిఅ గిరి తిహలాభాఅ అవి. 172

బాణాణళ కఅక సంఘాఅ గన్ధేణ ఏ,[1]
బహుళమ్మి మాళఈ ససి విద్ధఏ. 173

ఉద్ధర్షణ నిఘృష్ట మలయ వింశతిగుణం సమనాథౌ ద్వౌ భాగౌ,
కుఙ్కుమస్య మజ్జార్ధోన్మిశ్రౌ గిరిత్రిఫలాభాగా వపి.

1. దీనికి ఛాయ లేదు.

(బాణానల కృత సఙ్జ్ఞా గన్ధే
బకులే మాలతీ శశి విద్ధే)

బాణానలసఙ్జ్ఞాగన్ధే రతివల్లభాఖ్యే గన్ధే సుమనఃపుష్పకృతాధివాసనా సమృగమద కర్పూర కృతవేధే చైవ ద్రవ్యమాత్రా కథమ్. పరుష శిలాతల నిఘర్షస్య చన్దనస్య వింశతిగుణై ర్భాగై స్సహితం, ద్వౌ ద్వావఙ్గారుణస్య శాలిజాతకస్య భాగార్ధేన సంయుక్తౌ తథా శిలాపుష్పస్య సుగన్ధత్రిఫలాయాశ్చాప్యంశౌ యథాక్రమం బాణైః పఞ్చభి రనలైః త్రిభిశ్చ భాగై ర్విహిత చరణౌ. పఞ్చ గిరేర్భాగా స్త్రయశ్చ త్రిఫలాయా ఇతి.

ఈ గంధం పేరు రతివల్లభం. దీనిలో గరుకైన గట్టి బండపై అరగ దీసిన చందనం ఇరవై భాగాలు, కుంకుమపూవు రెండుభాగాలు, బియ్యం సగంభాగం, రాతిపూవు ఐదుభాగాలు, సుగంధి త్రిఫలాలు మూడుభాగాలు మెత్తగా నూరి, విరజాజుల వాసన పట్టించి, కస్తూరి, కర్పూరాలతో వేధచేయాలి. మన్మథ ప్రియమైన రతివల్లభమనే గంధద్రవ్యం తయారవుతుంది.

సమకప్పూర కోస దళ వాళస వట్టఉణం స సిరిఅం విఉణం,
ణరిన్ద దేవి తుడి ణహ జళ ముఅహిసమాణకుఙ్కుమం. 174

ఘుసిణచఉగ్గుణ సరళమీసిఅ మాళఈ కఅ జాఇవాసఅం,
మఅ కప్పూర(అ)విద్ధ మఇసున్దరం విరఏహ వణ్ణఅం. 175

సమ కర్పూర కోశ దల వాయస మష్టగుణం సశిశిరం ద్విగుణమ్,
నరేన్ద్ర దేవీ తుటి నఖ జల ముదధిసమాన కుఙ్కుమమ్.

కుఙ్కుమచతుర్గుణ సరలమిశ్రిత స్తను(?) కృతాజాతివాసమ్,
మద కర్పూర విద్ధ మతిసున్దరం విరచయత వర్ణకమ్.

ఇద మత్యన్త రమణీయం వర్ణకం విలేపనద్రవ్యం విధత్త. కీదృశమ్. తుల్యాంశాని మలయ జాతిపత్రికా గురూణి యస్మిం స్త త్తథా కుఙ్కుమ నాశీరేణ పశ్చా త్సుమనఃపుష్పై ర్దత్తాధివాసం వేధమాత్రయా చ కస్తూరికా ఘనసారాభ్యాం కృతవేధ మితి.

పచ్చకర్పూరం, జాపత్రి, ఆకుపత్రి, అగరు వట్టివేరు చెరి ఎనిమిది భాగాలు, ఋషభకం, స్పృక్క, ఏలకులు, నఖంచిప్పలు, కురువేరు చెరిరెండు భాగాలు, కుంకుమపూవు ఏడు భాగాలు, కుంకుమకు నాలుగింతలు దేవదారు చెక్క వేసి మెత్తగానూరి, జాజిపూవుల వాసన పట్టించి, కస్తూరి, కర్పూరాలతో వేధచేస్తే, అందమైన రంగుగల సువాసనలు వెదజల్లే విలేపనద్రవ్య మవుతుంది.

కళకే ళా రస ళవంగ ణహ కక్కోళఅ కోసఅ
ఓహాసణ ణిహట్ట మళఅ వింసఉణు మ్మీసిఅ. 176

చుణ్ణ మిణం మఅ మిఅఙ్క విరఇఅ మణహరవేహఅం,
జోగ్గం పుహఈపఈణా మేలిఅ మహుఅర ణివహఅం. 177

కల లైలా రస లవఙ్గ నఖ కక్కోల కోశాః,
ఉద్ఘర్షణనిఘృష్ట మలయవింశతిగుణా స్సోన్మిశ్రాః.

చూర్ణ మిదం మద మృగాఙ్క విరచితమనోహరవేధకమ్,
యోగ్యం పృథివీపతీనాం మేలిత మధుకర నివహమ్.

ఇద మేవంవిధం సుగన్ధిచూర్ణమ్. కీదృశమ్. అతిసౌరభాదాకృష్టభ్రమర బృంద మతఏవ రాజ్ఞా ముచితమ్. కీదృఙ్మాత్రమ్. కచ్చూర తుటి బోల సుమనః శుక్తి గోలక జాతిపత్రికాః సమాంశాః. కీదృశ్యః. శిలాతల విఘర్షణ చన్దనస్య పూర్వభాగాపేక్షయా వింశత్యా భాగైః సహితాః. కీదృశం చూర్ణమ్. కర్పూర కస్తూరికాభ్యాం సమ్పాదితః సున్దరో వేధో యస్య తస్య తథేతి.

కచ్చూరాలు, ఏలకులు, లవంగాలు, నిఖంచిప్పలు, కక్కోలం, జాజిపత్రి, ఒక్కొక్కభాగం, బండమీద అరగదీసిన చందనం ఇరవైభాగాలు మెత్తగా నూరి. కస్తూరి కర్పూరాలతో వేధచేస్తే రాజులు అలదుకోదగిన మైపూత తయారవుతుంది. దీని గొప్పవాసనకు తుమ్మెదలు వచ్చి మూగుతాయి.

విళ్ళ కఇత్థ ఙ్కుళాణ(మూల) మేకస్స మసృణవిణిహట్టమ్,
చన్దణపాఉమ్మీసం కమధూవిఅవాసిఅం బహుసో. 178

ససి క(కో?క్కో)లకవిద్ధం గన్ధాణిఅ ముళహ మహు(అ)రుక్ఖాఅం,
కుణహ విళేవణ మిమిణో ళహుఇఅ హరిఅన్దణామోఅం. 179

బిల్వ కపిత్థాఙ్కోలానాం మూల మేకస్య మసృణ వినిఘృష్టమ్,
చన్దనపాదోన్మిశ్రం క్రిమధూపిత వాసితం బహుశః.

శశి కక్కోలక విద్ధం గన్ధానీత ముఖర మధుకరోద్ఘాతమ్,
కురుత విలేపన మిదం లఘూకృత హరిచన్దనా మోదమ్.

ఇమం సమాలమ్భనం సంపా(దే?దయ)త. కీదృశమ్. అధరీకృత పరిఘృష్ట మలయజ సౌరభమ్. అతఏవ సౌరభా త్పతదలికులమ్. కింరూపమ్. మాలూర దధిత్థా ఙ్కోలా నామ్ ఏకతమస్య సూక్ష్మపిష్ట మూలమ్. కీదృశమ్. మలయస్య చతుర్భాగేన సహితమ్. తథోక్తానాం క్రిమధూపానా మేకతమేన ధూపితమ్. తథోత్కృష్టైః పుష్పైః బహువారకృతాధివాసం పశ్చాత్ కర్పూర కోలకాభ్యాం కృతవేధ మితి.

బిల్వం, వెలగ, ఊడుగువేళ్ళలో ఏదో ఒకదానిని మెత్తగా నూరాలి. దానిలో నాలుగోవంతు చందనంముద్ద కలపాలి. సుగంధ ద్రవ్యాల ధూపం వేసి, పెక్కు సుగన్ధ పుష్పాల వాసన పట్టించి, పిదప కర్పూర కక్కోలాలతో వేధ చేయాలి. హరిచన్దనం వాసనను తిరస్కరించే గంధ విలేపనం సిద్ధమవుతుంది. దీని వాసనకు తుమ్మెదల పిండ్లు వచ్చి వాలుతాయి.

సిఅణింబదారు సురతరు చన్దణపఙ్కేహి చన్దణం హోఇ,
వీసే క రుందళోఅణ భాఅవిఅప్పేణ మిళిఏహి. 180

సితనిమ్బదారు సురతరు చన్దనపఙ్కైశ్చ చన్దనం భవతి,
వింశ త్యేక రుద్రలోచన భాగవికల్పేన మిలితైః.

చన్దన మేతై ర్భవతి. కైః. శ్వేత పిచుమన్దకాష్ఠేన తథా దేవదారుణా తథా మలయజకర్దమేన. ఏతైః కీదృశైః యథాసఙ్ఖ్యే ర్వింశతా తథై కేన తథా రుద్రలోచనై స్త్రిభి రిత్యేవ మంశకల్పన మాశ్రితై రితి.

తెల్ల వేపచెక్క ఇరవైపాళ్లు, దేవదారుచెక్క ఒకపాలు, చందనం మూడు పాళ్లు కలిపి మెత్తగా నూరితే సుగంధయుతము, చలువచేసేది అయిన చందనం తయారవుతుంది.

కచ్చూర మురా జళ కళళ కఙ్కతిగుణో కళమ్బతరుపఙ్కో,
హోఇ గుళ సిప్పి పక్కో విలేవణం వాసిఓ విహిణా. 181

కచ్చూర మురా జల కలల కఙ్కతిగుణః కదమ్బతరు పఙ్కః,
భవతి గుల శుక్తి పక్వో విలేపనం వాసితో విధినా.

సమాలమ్భన మిదం భవతి. కదమ్బవృక్షస్య నిఘృష్టస్య సమ్బన్ధీ కర్దమః. మలయ సుగన్ధమురా బాల మాంసీ ప్రియఙ్గుభ్యః సమాంశాభ్యః త్రిగుణః తథా గుల నఖాభ్యాం పక్వః పా(గు)(ప్త? క్త)యుక్త్యా ధూపదానేన పరిశోషితః పశ్చా త్పూర్వోక్తవిధానేన దత్తపుష్పాధివాస ఇతి.

కచ్చూరాలు. మురా, వట్టివేరు, జటామాంసి, చెరి ఒకభాగం, మూడు భాగాలు అరగదీసిన కడిమిచెక్క ముద్ద కలిపి మెత్తగా నూరాలి. బెల్లం, నఖం చిప్పలు కలిపి ఉడికించాలి. పిదప సుగంధద్రవ్యాల ధూపం వేసి, తడి ఇగిరి పోయేట్టు చేసి, సుగంధ పుష్పాల వాసన పట్టించాలి. సుగంధయుతమైన గంధ విలేపనం సిద్ధమవుతుంది. ధూపాధివాసాలను గురించి ఇదివరకే చెప్పాడు; ఆయా వాసనలు కావాలంటే ఆయా పూవులతో ధూపాధివాసాలు చేయాలని.

మసిణ విణిహట్ట కఙ్కఅపఙ్కో దసభాఅ చన్దణుమ్మీసో,
వణ్ణేణ పరిమళేణ అ సున్దరమ(ణ?ళఅ)చ్ఛవిం వహఇ. 182

మసృణవినిఘృష్ట కఙ్కతపఙ్కో ద(ల?శ)భాగ చన్దనోన్మిశ్రః,
వర్ణేన పరిమలేన చ సున్దరమ(జీ?లయ)చ్ఛవిం వహతి.

కఙ్కతస్యాశోకస్య నిఘృష్టస్య (శత)సమ్బన్ధీ కర్దమః సుభగస్య చన్దనస్య వర్ణసౌరభాభ్యాం శోభాం ధారయతి. కీదృశః సన్. దశభాగేన దశమే నాంశేన మలయస్య సహిత ఇతి.

కంకతం (అశోకం) చెక్క నూరిన ముద్దను పదవ భాగం చందనం కలిపి నూరితే, రంగులోను, పరిమళంలోను చందనాన్ని పోలుతుంది.

కచ్చూర సివా దాణవ కుట్ఠేహి సమేహి మళఅపడిరూవమ్,
గన్ధం కణిఅరపసూఅ తఅర కుట్ఠేహి వా కుణహ. 183

కచ్చూర శివా దానవ కుష్ఠైః సమైః(తథా?)మలయప్రతిరూపమ్,
గన్ధం కర్ణికార ప్రసూన తగర కుష్ఠై ర్వా కురుత.

చన్దన ప్రతిరూపం గన్ధం సమ్పాదయత. కైః. కఙ్జాల(?కచ్చూర) హరీతకీ మురా వాప్యైః సమానైః అథవా కర్ణికారస్యారగ్వధస్య పుష్పై స్తథా కుటిలే (న కుష్ఠే) నేత్రైః సమాంశై రితి.

చందనంతో సమానమైన గంధద్రవ్యాలు చేసే పద్ధతిని చెబుతున్నాడు. కచ్చూరాలు, కరక్కాయ, ముర, చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలు మెత్తగా నీటితో నూరితే చందన ప్రతిరూపమైన గంధ విలేపం సిద్ధమవుతుంది. మరొకయోగం- కొండగోగు (రేల) పూవులు, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్ఠు సమాంశాలు మెత్తగా నూరినా చందనంతో సమానంగా వుంటుంది.

విమళ జళ మసిణవట్టిఅ పరిణఅ మాళూరఖప్పరుప్పజ్కా,
చన్దణపాఉమ్మిసో చన్దణకరణిం సముప్వహఇ. 184

విమలజల మసృణవర్తిత పరిణత మాలూరకర్పరోత్పఙ్కః,
చన్దనపాదోన్మిశ్రః చన్దనకరణిం సముద్వహతి.

నిర్మలజలేన సూక్ష్మపిష్టస్య పక్వస్య బిల్వకపాటస్య సమ్బన్ధీ కర్దమో మలయజ సాదృశ్యం ధారయతి కీదృశః. మలయజస్య చతుర్థాంశేన సంయుక్త ఇతి.

పండిన మారేడు గుజ్జును దాని నాలుగోవంతు చందనంతో కలిపి స్వచ్ఛమైన నీటిలో మెత్తగా నూరితే చందనంతో సమానంగా రంగు, వాసన ఇచ్చే గంధం తయారవుతుంది.

మళఉబ్భవ కచ్చూర కరి సళిళేహి సరిసభాఏహి,
సేఅసివా కఞ్చిఅ కఢిఅ ణిమ్బఛల్లీహి విఉణాఇ. 185

మిసిభాఅ(ద్ధ)మ్మిసాఇ మసిణపిట్ఠాహి కుణహ హేమన్తే,
గన్ధం తుళిఅగరు గురుఅగోరవం తుహిణ పడిపక్ఖం. 186

మలయోద్భవ దళ కచ్చూర కరి సలిలైః సదృశభాగైః,
శ్వేతశివా కాఞ్చిక క్వథిత ని(మ్బ)చ్ఛల్ల్యా ద్విగుణయా.

మిసిభాగార్ధమిశ్రియా(మస్య?)మసృణపిష్టయా కురుత హేమన్తే,
గన్ధం తులితాగరు.... గౌరవం తుహినప్రతిపక్షమ్.

గన్ధ మిమం శీతకాలే కురుత. కీదృశమ్. స్పర్ధితాలఘుసౌగన్ధ్యపరిణామం తథా (శన్మ?తుహి)నస్య ప్రతియోగినమ్. కేన ద్రవ్యేణ. చన్దన సిల్లక కలలం పచ్య(?)కేసరై ర్వా సహితైః సమాంశైః తథా శుక్లహరీతకీసహితేన కిరల్లకేన క్వాథయుక్త్యా క్వథితయా పిచుమందత్వచా భాగద్వయపరిమాణయా తథా శతపుష్పయా భాగార్ధేన సహితయా సూక్ష్మసఞ్చూర్ణితయేతి యుగలకమ్.

ఇది శీతకాలంలో వాడే గంధం. అగరు వాసనలతో పోటీపడుతుంది, రంగులో మంచులాగ మెరసిపోతుంది. చందనం, కచ్చూరాలు, నాగకేసరాలు, వట్టివేరు సమభాగాలు, తెల్లకరక్కాయ, గంజిలో ఉడికించిన వేపపట్ట రెండు భాగాలు, సదాప పైన చెప్పిన వాటిలో సగం భాగం మెత్తగా నూరాలి. అగరు వాసనలు విరజిమ్ముతూ, మంచుగడ్డలాగ కనులవిందుచేసే విలేపన ద్రవ్యం తయారవుతుంది.

కచ్చూర వారి చన్దణ చళ చిహుఠసమం కుణహ హేమన్తే,
వహుపాఅద్ధ సణాహం ళహుఇఅ ళహుపరిమళం గన్ధం. 187

కచ్చూర వారి చన్దన చల చిహురసమం కురుత హేమన్తే,
వధూపాదార్ధసనాథం లఘూకృత లఘుపరిమలం గన్ధమ్.

ఏవ(?న) మపి హేమన్త ఏవ నిర్జితాగురుసౌరభగన్ధం సాధయత. కీదృశమ్. కలయథానేక(?) మలయ సిల్లక వాలకాని సమాంశాని యస్మిం స్తత్తథా. వధ్వాః స్పృక్కాయాః పాదార్ధేనాష్టాంశేన సహిత మితి.

కచ్చూరాలు, వట్టివేరు, చన్దనం, సిల్లకం, చిహురం సమభాగాలు, స్పృక్క ఎనిమిదోవంతు కలిపి మెత్తగా నూరాలి అగరు వాసనలు జయించే గంధం తయారవుతుంది దీనిని హేమంత ఋతువులో- శీతకాలంలో వాడాలి.

రోహిఅకుసుముమ్మి సారణాళ తులసీదళేహి సిద్ధా(ర్ధ?ఇ),
గన్ధదళా హోన్తి సుసోసిఆఇ సిరమిర మూళాఇ. 188

రోహితకుసుమోన్మి(శ్రితా రనాల తులసీదలైః సిద్ధాని),
(గన్ధదళా భవన్తి సుశోషితాని (దల) మూలాని).

సిద్ధాని వక్ష్యమాణానాం గన్ధానాం దలమూలాని భవన్తి. కీదృశాని. రోహితస్య కుఙ్కుమస్య పుష్పై స్సహితం యత్కాఞ్జికం తస్మిం స్తులసీదలైః సుగన్ధైః సుర(త?స) పత్రైః సహ క్వాథయుక్త్యా సమ్పాదితాని తత ఉద్ధృత శోషీకృత చూర్ణాని.

ఇకమీద చెప్పబోయే గంధాలలో వాడే ఆకులు, రేకులు, వేళ్లు మొదట కుంకుమ పూవు కలిపి, ఆరనాలంలో వేసి, తులసీదళాలు వేసి క్వాథ పద్ధతిలో కాచాలి. పిదప ఎండబెట్టి పొడి చేయాలి. ఆరనాలంనుంటే గోధుమలను ఉడికించి నిలువవుంచిన ద్రవం.

సుకఢిణ కఇత్థవక్కళ తణ్డుళఓ పఞ్చవక్కళో కడిఓ.
కఇచుణ్ణో గుచ్ఛో సువపఉ సుమాణా బోళ సంవఇఓ. 189

సిణ్ణో పిట్ఠో పి పుణో(పుణో) వి ణాణాఅ ధూఇఓ బహుసో,
కాపిత్థ జోఅ జోగ్గో జాఅఇ కఅ మల్లిఆవాసో. 190

సుకఠిన కపిత్థ వల్కల(తణ్డులక)ః పఞ్చవల్కలైః క్వథితః,
కృతచూర్ణో గుచ్ఛాసవ మాల వేలసంవలితః(?)

స్విన్నః పిష్టోఽపి పునః పునరపి నారాచధూపితో బహుశః,
కాపిత్థయోగయోగ్యో జాయతే కృతమల్లికావాసః.

పక్వత్వాత్ సుకర్కశస్య కపిత్థస్య వల్కలైః అన్తస్థహి స్సతణ్డులః బీజసమూహః కపిత్థనిర్గన్ధ(?)వర్ణ గన్ధ యోగోదితో భవతి. కీదృశ స్సన్. పఞ్చభిః కపిత్థామ్ర జమ్బీర బీజపూర బిల్వానాం సమ్బన్ధిభిః త్వగ్భిః క్వాథయుక్త్యా జలేన క్వథితః తతః ఉద్ధృత్య సూక్ష్మపిష్టః స పూర్వోక్త ధూపన యుక్త్యా నారాచధూపేన చన్దనాది యోగవ్యవహితేన ధూపితః పశ్చా న్మల్లికాపుష్పైః కృతాధివాస ఇతి. యుగలకమ్.

వెలగపండును పగులగొట్టి, దానిలోని గుజ్జును గింజలలోసహ పంచవల్కలాలతోపాటు- వెలగ, మామిడి, నిమ్మ, మాదీఫలం, బిల్వాలపట్టలతోపాటు- నీటిలో ఉడికించి, పిదప మెత్తగా నూరి, నారాచధూపం పలుమారు వేసి, ఆవిరిపట్టించి, మెత్తగా అయిన పిదప మరల నూరి, పిదప సుగంధ ద్రవ్యాల ధూపాలతోను, మల్లెపూవుల భాండవేధతోను వాసనపట్టిస్తే, కృత్రిమ చందనాదులలో వాడడానికి యోగ్య మౌతుంది. దీనిని కాపిత్థయోగమంటారు.

అరణి చ్ఛళ్లి కుచన్దణ కాళేఅఅ మోఅఆణ ఏక్కక్కం,
జాఇ విళేవణజోగ్గం కఅ పరిఅమ్మం విహాణేణ. 191

(అరణి చ్ఛళ్లి కుచన్దన కాలేయక పఞ్చకానా(?) మేకైకమ్,
జాయతే విలేపనయోగ్యం కృతపరికర్మ విధానేన.)

అరణి చ్ఛల్లీ కుచన్దనం రక్తచన్దనం తథా పద్మకం కాలేయకం పీతసార మేతేషా మేకైక మన్యతమం (చన్ద?) పూర్వోక్త (కృతి?) సంస్కారక్రమేణ సమ్పాదితపరికరం సత్ సమాలమ్భనోచితం చన్దనాదిరూపం సమ్పద్యత ఇతి.

అరణిచ్ఛల్లి(?) రక్తచందనం, కృష్ణచన్దనం, మోచకం- వీటిలో ఏదైనా, పైన పేర్కొన్న పద్ధతిని ధూపవేధాది సంస్కారాలు పొంది విలేపన యోగ్య మవుతుంది.

కాపిత్థీ ఘణ చన్దణ ముణాల కరి కామిణీహి సరిసాహి,
తుడి సాళి సేఅ పాఏహి మేళిఆ హోఇ సుసుగన్ధా. 192

కాపిత్థీ ఘన చన్దన మృణాల కరి కామినీభిః సదృశీభిః,
తుటి శాలి శైల పాదోన్మేలితా భవతి సుసుగన్ధిః.

కాపిత్థీ ఉక్తక్రమేణ శోషితకపిత్థచూర్ణం సా సుష్ఠు శ్రీకామదా భవతి. కీదృశీ ఏతై ర్మిశ్రితా. కైః. ముస్తా మలయో శీక నాగకేసర ప్రియఙ్గుభి స్తుల్యాంశాభిః. తథై వేలా శాలిజాత శిలాపుష్పాణాం (చతుర్థేన?) చతుర్థేనాంశేన సంయుక్తక శ్యామా శాలిజాతక శ్యామార్ధభాగేనోద్దామ సౌరభాః(?) దశగుణైః శోధితకపిత్థచూర్ణ మేతైర్మిశ్రితా ఇతి. గన్ధవిధిః పశ్చాత్ కస్తూరికా కర్పూరాభ్యాం వేధమాత్రయా కృతవేధ ఇతి.

కాపిత్థి– ఇంతకుముందు చెప్పిన శుద్ధిచేసిన వెలగపండు చూర్ణం– మంచి సుగంధ ద్రవ్యమై చందనంలాగ ఉపయోగపడుతుంది. తుంగముస్తలు, చందనం, వట్టివేళ్లు, నాగకేసరాలు, రేణుకలు (ప్రియంగువు) సమభాగాలు, ఏలకులు, బియ్యం, రాతిపూవు చెరి నాలుగోవంతు, కపిత్థ చూర్ణం పదిరెట్లు కలిపి మెత్తగా నూరి, కస్తూరి పచ్చ కర్పూరాలతో వేధచేయాలి. చందనసదృశమైన విలేపనద్రవ్యం తయారవుతుంది.

సారి మురా సేళరసేహి సర దిసా తిహి మిఅఙ్క సరిసేహి,
గుణి మణి ణహాఇధూవేహి కేఅఈవాసిఓ దప్పో. 193

శాలి మురా శైల రసైః శర ది(క్) తిథి మృగాఙ్కసదృశైః,
గుణి మణి నఖాదిధూపైః కేతకీవాసితో దర్పః.

ఏతై ర్ద్రవ్యైః దర్పః కస్తూరికా సమ్పద్యతే. కైః. శాలిఃశాతక సుగన్ధమురా శాలిపుష్ప బోలై ర్యథాక్రమం శరాదిసదృశైః. తేన శరైః పఞ్చభి ర్భాగైః శాలిఃశాతకం దిగ్భి ర్దశభి ర్మురా తిథిభిః పఞ్చదశభి శ్శైలేయం మృగాఙ్కే నైకేన బోల మిత్యేవంవిధాం శైః. కీదృశైః. గన్ధ సర్జరస శుక్త్యాదిభిః, పూర్వోక్తై ర్ధూపద్రవ్యై ర్ధూపో ధూపనం యేషాం తైః. కీదృశో దర్పః. కేతకీపుష్పైః కృతాధివాసః ఉక్తభాగక్రమేణైతాని ద్రవ్యాణి మిశ్రితాని ధూపితాని కేతక్యధివాసితాని సన్తి కస్తూరికాతుల్యామోదాని భవన్తీతి.

కృత్రిమ కస్తూరిని సిద్ధపరచే పద్ధతిని చెబుతున్నాడు:– బియ్యం, ఐదుపాళ్లు, సుగన్ధమురా పదిపాళ్లు రాతిపూవు పదిహేనుపాళ్లు, బోళం ఒకపాలు మెత్తగా నూరి, చందనం, సర్జరసం, నఖంచిప్పలతో విధిపూర్వకంగా ధూపం వేసి, మొగలిపూవుల వాసనపట్టిస్తే, కస్తూరి వాసనలు వెలార్చే గంధద్రవ్యం తయారవుతుంది.

మఅదప్ప మిఅంకా ఉ (రు)కఈహి విఉణీకఏహి విడాఏ,
హింగుళఅ మళఅభాఏహి గఅణ చన్దప్పమాణేహి. 194

పశుపఇజళేణ పిట్ఠా పిక్కా పుంగాఇఅమ్మి (పడి?పుడ) విహిణా,
కేఅఇపసూణవాసేణ మణహరా హోఇ మఅణాహీ. 195

మృగదర్ప మృగాఙ్కా గురు కపిభి ర్ద్విగుణీకృతై ర్వాణ్యా,
హిఙ్గులుక మలయభాగాభ్యాం గగన చన్ద్రప్రమాణాభ్యామ్.

పశుపతి జలేన పిష్టా పక్త్వా పుంగాదికే(ప?పు)టవిధినా,
కేతకీప్రసూతవాసే మనోహరా భవతి మృగనాభిః.

పూర్వోక్తపుటపాకేన విధినా ఋఙ్గాదికే మాతులుఙ్గాదౌ ఆదిగ్రహణా న్నారఙ్గబీజయోః పూర్వవత్ పక్త్వా. కై ర్ద్రవ్యైః. (కస్తూరికా కర్పూర సిల్లకైః?ః) కస్తూరికా కర్పూర లోహ సిల్లకైః పరిపాట్యా ఉత్తరోత్తరేణ ద్విగుణీకృతైః తథా దళ చన్దనయోః ప్రత్యేకేనైకేన భాగేన గగన చన్ద్రభాగాభ్యాం యుక్తేనేతి. కస్తూరికాకృతిః.

కస్తూరి, కర్పూరం, అగరు, సిల్లకం, ఉత్తరోత్తర ద్విగుణవృద్ధితో గ్రహించి, ఇంగిలీకం, చందనం చెరి ఒకపాలు కలిపి, మేక మూత్రంతో మెత్తగా నూరి, మాదీఫలల డొల్లలోగాని, గజనిమ్మ డొల్లలో గాని నూరిన ముద్దను కూరి, చుట్టూ గట్టిగా దర్భలు మొదలయినవి చుట్టి కుమ్ములో ఉడికించి, మొగలి పూవుల వాసన పట్టిస్తే, కస్తూరి ఆకారము, వాసనలుగల గంధద్రవ్యం సిద్ధమవుతుంది. కృత్రిమ కస్తూరి విధానం సమాప్తం.

ఆసవజోఏణ విణా ణ హోన్తి గన్ధా విఅడ్ఢజణ దఇఆ,
ఆసవ పరిఅమ్మ మిణం సమ్పుఇ భణిమో సమాసేణ. 196

ఆసవ(ప్ర?)యోగేన వినా న భవన్తి గన్ధా విదగ్ధజన దయితాః,
ఆసవ పరికర్మేదం సమ్ప్రతి భణామః సమాసేన.

ప్రస్తుతానా మాసవానా ముక్తగన్ధసంస్కారవ దవశ్యకరణీయత్వ ప్రతిపాదనార్థా స్పష్టా గాథేతి.

ఆసవాలు కలవని పద్ధతిలో తయారయిన సువాసన తైలాలు విలాసులకు ఇష్టంకావు. కనుక ఆసవ నిర్మాణ పద్ధతిని సంగ్రహంగా ఇప్పుడు చెబుతున్నాము ఆసవమంటే కాచకుండా తయారయ్యేది. అరిష్టమంటే కాచి తయారు చేసేది.

కుట్ఠ సరోరుహకేసర బిళ్ళ జ్జుణ కుసుమ చుణ్ణ కఅగబ్భం,
మహుసహి (య?)అ సురహిజళం జ(ళ?ఉ) సారిఅసారిఆవత్తి. 197

అఆణా(ఛం?ట్ఠం) గోట్ఠట్ఠిఅ మిణమో హంసేణ ఉణ ద(జ?)ళాణం వి.
కుణఇ మఅవప్ప గన్ధం కిం పుణ (జ?జు)త్తి విసేసేణ. 198

కుష్ఠ సరోరుహకేసర బిల్వా ర్జున కుసుమచూర్ణ కృతగర్భమ్.
మధుసహితం సురభిజలం జతుసారికసారికాపాత్రమ్.

అయ(ద?నార్ధం) గోష్ఠస్థిత మేతత్ స్పర్శేన తృణ జలానా మపి,
కరోతి మృగదర్ప గన్ధం కిం(ప?పున) ర్యుక్తి విశేషాణామ్.

ఇదం ద్రవ్యం కస్తూరికామోదం స్పర్శేన నిర్వర్తయతి. కస్య. త్రిగుణ మాత్రాణా మపి(?). కిం పున రుక్తాదీనాం యోగాన్తరాణామ్. కీదృశమ్. మాసత్రయమాత్రం గోష్ఠస్థితమ్ గోనివాసస్థానస్థితమ్. కిం తద్రూప్య మర్ధం కరోతి(?). కీదృశమ్. వాప్య పద్మకిఞ్జల్క మాలూర కకుభ పుష్పాణాం చూర్ణేన కృతగర్భమ్ గర్భే తాని విన్యస్యేత్యర్థః. అన్యచ్చ కీదృశమ్. మధు సహిత శర్కరా గోమూత్రేణ చ వర్తతే తథావిధమ్. కూపాధారే కృతగర్భమ్. జతునా ద్రవితే(న) విలిప్తం యద్ భాజనం తస్మిన్. అత్ర మాత్రాః— కుష్ఠాదీని చత్వారి సమాంశాని. చత్వారి యావత్పరిమాణాని తతోఽష్టగుణం మధు. మధుసమఞ్చ గోమూత్రమ్. కుష్ఠాదీనాఞ్చ సర్వేషాం తుల్యా శర్కరేతి సమం జతులిప్త మృద్భాణ్డావ స్థితమ్ మాసత్రయమాత్రాత్ కస్తూరికా సౌర(భ) జనకం సర్వం సమ్పద్యతే. సర్వాసవానా మనుక్తవిశేషాణా మయమేవ మాత్రాక్రమ ఇతి యుగలకమ్.

చెంగల్వకోష్ఠు, పద్మకేసరాలు, మారేడు, మద్దిపూవులు మెత్తగా పొడి గొట్టి, లక్క పూసిన కుండలో వేసి, తేనె, (చక్కెర) గోమూత్రం అ కుండలో కలిపి, మూతపెట్టి గట్టిగా బిగించి, ఆవుల కొట్టంలో గుంటతవ్వి పూడ్చి మూడు నెలలపాటు ఉంచాలి. కస్తూరి వాసనల ముద్ద తయారవుతుంది. తర్వాత తీసివాడితే, ఈ నీరుతాకిన నీటికి, గడ్డికి కూడ కస్తూరి వాసనలు కలుగుతాయనగా, ఉపాయవంతులకు చెప్పవలసినది ఏమున్నది ? ఈ అసవంలో సుగంధద్రవ్యాల మాత్ర (మోతాదు) ఈ విధంగా వుంటుంది:— చెంగల్వకోష్ఠు,

పద్మకేసరాలు, మారేడు, మద్దిపూవులు చెరిఒకపాలు; వీటికి ఎనిమిదింతలు తేనెకు సమానంగా గోమూత్రం, చెంగల్వకోష్ఠు మున్నగు నాలుగింటికి సమానంగా చక్కెర. ప్రత్యేకంగా చెప్పనపుడు ఆసవాలన్నింటికీ ఇదే మోతాదు

(మ?ప)ళ్ళ(వ) కఢిఅన్ధారి సమభాఅమీసిఓ పిక్కఓ,
కేఅఇణవపసూఅదళఖణ్డఅ ణింబగుణభిత్తిఓ. 199

సౌభఞ్జణఅ సళిళ దణుఆహివ సళిళ పాడా విళిప్తఓ,
ణిమ్మళభాఅణమ్మి సత్తాహ మిమో (వణో?ధణ్ణో)అగ ట్ఠిఅఓ. 200

అఇపసరన్తామోఓ కుసుమరసో హంసఏణ గన్ధా(ణ),
కుణఇ విణిజ్జిఅ దప్ప పరిమళ(కమ్మ?ళం బ) హుమఅం విఅద్ధాణ.201

పల్లవ క్వథి(తా?త)వారి సమభాగ విమిశ్రితః పక్వః,
కేతకీ నవప్రసూతదళం ఖణ్డవిమిశ్రితం విహితమ్(?).

సౌభఞ్జనకసలిల దనుజాధిపసలిల పాడా విలిప్తః,
నిర్మలభాజ(న?నే) సప్తాహ మయం ధాన్యోదరస్థితః.

అతిప్రసరామోద(ః) కుసుమర(సకేన?సః స్పర్శేన) గన్ధానామ్,
కరో(తి) వినిర్జిత దర్పపరిమలకం బహుమతం విదగ్ధానామ్.

అయ మతిశయప్రసర్ప సౌగన్ధ్యః కుసుమరసో మాక్షికయుక్తానాం మాత్రేణాభిభూత మృగమదామోదం సౌరభం సమ్పాదయ త్యేతదేవ భుజఙ్గలోకవల్లభః. కీదృశ స్సన్. కుసుమరస(ః) పూర్వోక్తైః పఞ్చభిః పల్లవైః క్వాథయుక్త్యా క్వథితం యజ్జలం తత్సమేన భాగేన సహిత స్తథా విప(క్వం?క్వః) తతః కేతకీప్రసూత్యగ్రపుష్పైః సమ్మిలితః సకలై ర్మిశ్రితః స నిర్మలే భాణ్డే వినిక్షిప్తః. కీదృశస్సన్. శిగ్రుమూలరసేన తథా సుగన్ధమురా వాలక మాంసిభిః పిష్టాభి ర్విలిప్తః. భాణ్డస్య విలేపనాత్ రసో విలిప్త ఇత్యుపచారా దుక్తమ్. తతః సప్తరాత్రమ్ ధాన్యరాశ్యన్తే స్థితః. అయ మస్య మధ్వాసవస్య సాధనవిధి :— పక్వే(పఞ్చ)పల్లవజలక్వాథితేన జలేన సహ తుల్యం మాక్షికం పక్త్వా మాక్షిక శేషం గృహీత్వా కేతకీపుష్పపల్లవఖణ్డవిమిశ్రితం శిగ్రుమూలరసపిష్టాభి ర్మురా

బాలక మాంసీభి ర్విలిప్తే భాణ్డే నిక్షిప్య సప్తరాత్రం ధాన్యమధ్యే స్థాపనీయ మితి యుగలకమ్? కులకమ్.

కస్తూరి వాసనలు వెదజల్లే మరొక సుగన్ధయోగం చెబుతున్నాడు. పంచ పల్లవాల- మామిడి, నేరేడు, వెలగ, మాదీఫలం, మారేడు చిగుళ్ళ- కషాయంతో సమభాగంగా తేనెను బాగా కాచి, తేనెమాత్రం మిగిలేట్టు చేయాలి. సుగంధ మురను, వట్టివేరును, జటామాంసిని మునగ వేరు రసంతో మెత్తగా నూరి, ఈ ముద్దను శుభ్రమైన కుండలోపల పూయాలి. ఆ కుండలో తేనె ముద్దను వేసి లేత మొగిలిరేకులను ముక్కలు చేసివేసి, ఆ కుండను ఏడు రాత్రులపాటు ధాన్యపు గరిసెలో ఉంచాలి. ఇది తాకగానే కసూరిని పరాభవించే, బహుదూరం వ్యాపించే సువాసనలుగల గంధద్రవ్యం. దీనిని మధ్వాసవం అంటారు.

భాఓ భాఓ సురతరు గుళాణ సోళహ సిగ్గు సళిళస్స,
రవిపిక్కం తిహళావిద్ధ మాసవం కుణహ సుసుఅన్ధం. 202

భాగో భాగః సురతరుగులయోః షోడశ శిగ్రుసలిలస్య,
రవిపక్వం త్రిఫలావిద్ధ మాసవం కురుత సుసుగన్ధిమ్.

ఇద మాసవం సుష్ఠు స్వామోదం సాధయత. సుగన్ధత్రిఫ(లాయా?లయా) కృతవేధమ్. కీదృశమ్. దేవదారు గులయోః సమాంశం సౌభఞ్జన మూలరసస్య షోడశభాగా ఇత్యేత న్మిశ్రీకృత్య పక్వమాత్రం సూర్యాతపేన క్వథిత మితి.

ఈ ఆసవం మంచి వాసనగలది; తయారుచేయండి. దేవదారు చెక్క- గులం (గుగ్గిలం) చెరి ఒక భాగం, మునగవేరు రసం పదారుభాగాలు మెత్తగా నూరి ఎండలో పెట్టాలి. పిదప దానికి గంధత్రిఫలంతో (జాజికాయ, ఏలకులు, లవంగాలు) వేధచేసి వాసన పట్టించాలి. మంచి వాసనగల గంధద్రవ్యం సిద్ధ మవుతుంది.

సమహిఙ్గు తుడి తమాళతఅ తఅ రుప్పళచుణ్ణఓ,
(ణిమ్మళ గుల మ్మిసిఅ సిగ్గుమూళరసమ్మి విహిఓ. 203

మళ్ళిఅ సుహ మళ్ళఓ చుణ్ణిఅ జవసంజుత్తో,
జాఅఇ ఖణమత్త ఏణాసఓ సుసుఅన్ధఓ.)[1] 204

1. మూలంలో ప్రాకృత గాథలు లేవు.

సమహిఙ్గు తుటి తమాల త్వ క్తగ రోత్పలచూర్ణః,
నిర్మల గుల మిశ్ర శిగ్రుమూలరసే విహితః.

మల్లిత శుభమల్లక చూర్ణిత యవ సంయుక్తః,
జాయతే క్షణమాత్రకేణాసవః సుసుగన్ధిః.

ఆసవానాం వివిధా సిద్ధిః కలాన్తరాభివాసీయత(?). తత్రాయ మాసవః క్షణమాత్రకేణ సద్య ఏవ సమ్పద్యతే. తుల్యాంశానాం దరదలేఖా[1] గన్ధపత్రాణాం కుటిల కుష్ఠానాం చూర్ణః. కీదృశః. శోధితేన గులేన సహితే సౌభఞ్జనమూల నిష్యన్దే నిక్షిప్తః తతో నిర్మలే మృత్పాత్రే మృదితః తతో యవ చూర్ణ స్తోకేన నిక్షిప్తః అత్ర మాత్రా పూర్వవద్, యవచూర్ణం తు గులతుల్య మితి.

ఆసవాలు తయారు కావడానికి కొంతకాలం పడుతుంది. కాని, ఈ ఆసవం, క్షణంలో వెంటనే తయారవుతుంది. ఈ ఆసవాన్ని చేసే పద్ధతి ఇది:- హింగుళం, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, దాల్చినిచెక్క, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్ఠు సమభాగాలు పొడిచేసి, శుద్ధిచేసిన బెల్లం కలిపి, మునగవేరు స్వరసంలో వేయాలి. ఈ స్వరసాన్ని పరిశుద్ధమైన కుండలోపలిభాగానికి పూయాలి. పిదప కొంచెం యవలపిండి వేయాలి. వెంటనే ఆసవం తయారవుతుంది. మోతాదు పూర్వం ప్రకారం వాడాలి. యవలపిండి బెల్లంతో సమానంగా వాడాలి.

సమతుళిఅ సురారి వారి మళఉబ్భవ మజ్జారఆ,
.... 205

....
.... 206

సమతులిత మురారి వారి మలయోద్భవ మార్జారకాః,
కురు కఙ్కు విసల్లి తైలమిశ్రితాః కృతచూర్ణాః.

జాతిఫలాష్టమభాగ బోధితాః నిక్షిప్తాః,
సగులే శిగ్రురసే సద్య ఏవా సవనిర్ద్రావకాః.

1. వ్యాఖ్యాత దరదం అన్నాడు గనుక మూలంలోను, ఛాయలోను హిఙ్గుళం అని ఉండడం ఉచితం.

ఏతే తాత్కాలిక స్యాసవస్య సమ్పాదకాః. కే తే. సమాం(శో?శా) గన్ధమురా వాలక చన్దన పూతికేశాః లోహా రుణ మాంసీ సిల్లకైః సమాంశైః సహితాః సన్తః పిష్టాః మాలతీఫలస్యాష్టమేనాంశేన జనితామోదా స్సన్తః సాధిత గుల సహితే సౌభఞ్జనమూలనిష్యన్దే న్యస్తాః. మాత్రా పూర్వవ దితి.

ఇవి తాత్కాలికాసవాన్ని సిద్ధపరచే యోగాలు :- గంధమురు, వట్టివేరు చందనం, పూతికేశ (పూతిశారిబ), అగరు, కంకుష్ఠం, జటామాంసి, సిల్లకం, మెత్తగా నూరి, వీటిలో ఎనిమిదోవంతు జాజికాయలు ముక్కలుకొట్టి వేసి వాసన పట్టించాలి. పిదప శుద్ధిచేసిన బెల్లం, ఆ పొడిలో కలపాలి. పరిశుద్ధమైన కుండ లోపల మునగవేరు స్వరసం బాగాపూసి పై ముద్దను దానిలోవేసి మూతపెట్టాలి. వెంటనే ఆసవం సిద్ధమవుతుంది.

సమతులిఅ సాళపళ్ళవ సురగురు మచ్ఛణ్డిఆహి సమహూహి,
ధూఇఓ గన్ధాసవభాఅణాణ భణిఓ విఅడ్ఢేహి. 20[illegible]

సమతులిత సాల సల్లకీ సురగురు మత్స్యణ్డికాభిః సమధుభిః,
ధూపో గన్ధాసవ భాజనానాం భణితో విదగ్ధైః.

అయం ధూపః ఉక్తానాం గన్ధాసవానాం యాని సావనభాణ్డాని తేషా మధి వాసనాయ వ్యుత్పన్నై రభిహితః. కై ర్ద్రవ్యైః. తుల్యపరిమాణాభిః సర్జరస కున్దురుకీ దేవదారు లఘు శర్కరాభి ర్మాక్షికేణభావితాభి రితి.

గంధాసవ సుగన్ధం చాలాకాలం వుండడానికి ఆసవం సిద్ధపరచి నిలవచేసే పాత్రలకు కూడ ధూపం వేయాలని విషయజ్ఞులు తెలిపారు. ఆ ధూప ద్రవ్యాలివి - సాలవృక్ష పల్లవాలు (అందుకు చివుళ్లు), దేవదారుచెక్క, చక్కెర, తేనె వీటితో ఆసవపాత్రలకు ధూపం వేయాలి.

తహ వాసో కమవడ్ఢిఅ కక్కోల(అ) మిరిఅ మాళఇ ఫళేహి,
ణిహిట్ఠో తాణాఞ్చిఅ మఅఇఞ్ఛఅ భాఅసహిఏహి. 208

తథా వాసః క్రమవర్ధిత కక్కోలక మరిచ మాలతీఫలైః,
నిర్దిష్టః తేషామేవ మృగలాఞ్ఛన పాదసహితైః.

తేషా మేవోక్తానాం భాణ్డానా మయ మధివాసవిశేష ఉక్తః. కై ర్ద్రవ్యైః. ఉత్తరోత్తరేకాంశాతిరిక్తైః కోల తీక్ష్ణ జాతిఫలైః. కీదృశైః. కర్పూరస్య పూర్వ ద్రవ్యాణా మేకతమై శ్చతుర్థేనాంశేన సహితై రితి.

ఆసవవిధిః.

ఈ గంధాసవభాండాలకు వాసన పట్టించడం కూడ అవసరం. దానిని వాసం, అధివాసః అంటారు. ఏకాంశక్రమ వృద్ధిగా కక్కోలం, మిరియాలు, జాజికాయలను, ఈ వస్తువులలో ఒకదాని నాలుగోవంతు పచ్చకర్పూరం పొడి గొట్టి ఆసవం తయారుచేసే కుండలో వేసి మూసిపెట్టాలి. కుండకు ఈ వాసన పడుతుంది.

ఆసవవిధి పూర్తయింది.

అద్ధన్త ణిమ్మళీకిఅ ఖణ్డిఅ పరిభుఞ్జిఓ విహాణేణ,
పుణోపవణ్ణేహి అఏణిమఓఇఅ(?) 209

ఏవంవిహా పరిఅస్స చ సచిఅబ్బన్త మాసళామన్తే,
హోఇ అరేత్తోక్ఖిఅ చారుకపూర వేధిఓ(?).[1] 210

అత్యన్త నిర్మలీకృత ఖణ్డిత పరివర్తితే విధానేన,
ఉష్ణ ఏవ సిద్ధార్థతైల దత్తాభ్యక్త నివాపితః.

కర్పూరతైల సిక్తం.... ....
....

అసార ఫల కోల లవలీచూర్ణే పిప్పలీచూర్ణోన్మిశ్రితై ర్భావితే భూర్జవినిబద్ధ సితవస్త్రవాహావలితః సప్తాహం ధాన్యరాశివినిక్షిప్తః ఘనసార సహితః పునరపి ధాన్యోదరేఽపి నిహిత ఇత్యేవంవిధపరికర్మవశవిజృంభమాణం మాంసలామోదం భవత్యసకట్టకః(?) చారుకర్పూరప్రతిరూపః. కర్పూరప్రతికృతిరియమ్. అనల ట్టకో ద్రవ్యవిశేషో నిష్పర్యాయ ఏవ కర్పూర స్సమ్పద్యతే. కీదృశ స్సన్.

1. ఈ ఆర్యల వ్యాఖ్యానం పెద్దగా వుండడాన్నిబట్టి కులకమనడాన్నిబట్టి వీటికి ముందు కొంత గ్రంథపాతం అయివుంటుంది.

ప్రథమంతావ దతిశయేన శోధితః తతో దలశః కృతః తతః కర్పూరాదౌ దాహసఙ్కరక్షరూపేణ విధినా తాడితః, తతో సోఽస్మైపసర్పత్తైలమనాగత్యాన్త సన్నిధావపి(?) తు శీతలీకృతః తతః కర్పూరతైలేనార్ద్రీకృత స్తత స్త్వచా జాతీఫల తక్కోల లతాకస్తూరి పిప్పలీనాం సమాంశానాం చూర్ణై రవచూర్ణిత్, సన్ భూర్జపుటకే విధాయ గ్రథితస్యోపరి శుక్లవస్త్రేణ నిర్వివరం కృత్వా వేష్టిత స్సన్ సప్తాహోరాత్రం ధాన్యరాశౌ స్థాపిత స్తత స్తస్మా న్నికృష్య స్వాపేక్షయా కర్పూరస్య చతుర్థేనాంశేనయుక్తః సన్ పునరపి పూర్వయుక్త్యైవ ధాన్యాన్తరే సప్తాహ మేవం స్థాపిత ఇత్థం యథోక్తేన పరికర్మణా సంస్కారవిధినా ప్రసర త్సాన్ద్ర సౌరభః ఉక్తో ద్రవ్యవిశేష ఏవ శ్రేష్ఠ కర్పూరతా మాపద్యత ఇతి. చతుర్భిః కులకమ్.

అనలట్టకమనేది ఒక ఔషధ వస్తువు. ఇది స్థానికమైన వేరు గనుక దీని పర్యాయం తెలియదు. దీనిని తెచ్చి బాగా శుద్ధిచేయాలి. పిదప ముక్కలు ముక్కలు చేయాలి. కర్పూరం మొదలయినవాటితో కలిపి పొడిగొట్టాలి. తర్వాత వేడివేడి ఆవనూనె పోసి కొంతసేపుంచి వంచివేయాలి. చల్లబడిన తర్వాత కర్పూర తైలంలో తడపాలి. అనంతరం కాష్ఠాగురుపట్ట (అగరుచెక్కపట్ట) జాజికాయ, తక్కోలం, లతాకస్తూరి, పిప్పళ్ల సమభాగాలు పొడిగొట్టి కలిపి, భూర్జపత్రపు దొన్నెలో పెట్టి, పైన మూతగా మరొక ఆకుకుట్టి, దానిని చిరుగులు, చింపులు లేని తెల్లగుడ్డతో సందులు లేకుండా చుట్టి ఏడు పగళ్ళు రాత్రిలూ ధాన్యపు గాదెలో ఉంచి తీసి, దానిలో నాల్గవవంతు పచ్చకర్పూరం కలిపి, మరల భూర్జపత్రపుదొన్నెలో పెట్టి, కుట్టి, తెల్ల గుడ్డ గట్టిగా చుట్టి, వారం పాటు ధాన్యపుగాదెలో పెట్టి వెలికి తీయాలి. ఈ విధంగా శాస్త్ర విహితమైన సంస్కార విధివలన అనలట్టకం[1] గొప్ప సుగంధాలు వెదజల్లే శ్రేష్ఠమైన కర్పూర మవుతుంద. ఇది కర్పూర ప్రతిరూపం.

1. కవి మహారాష్ట్ర ప్రాంతంవాడు గనుక, అనలట్టకమనేది ఆ ప్రాంతంలో వ్యవహరించబడే ఔషధ ద్రవ్యమేమో కనుక్కోవాలి ఇది ఏదో ఖనిజం లాగే తోస్తుంది. అనకట్టకమని కూడ దీనికి పేరు.

పక్ఖాలిఅ ణిచ్ఛలీకఅ చుణ్ణిఏ తహ ఖన్దమ కుడేఓ,
కక్కోళఅ (మళ?)మళఅ ససి కరిస చుణ్ణా (స న్తేజేతో?సంజో)ఇఓ
ఖహలో. 211

ణిగ్గన్ధ విమళ కప్పాఇతాయి నుసిణ చత్తో అక్షి బద్ధాఓ,
ససిరూఅ రఇఅఖజ్జో ససివిద్ధో హోఇ కప్పూరో. 212

ప్రక్షాలిత నిశ్చలీకృత చూర్ణితే లఘుశిగ్రు కన్దకసకుడవః,
కక్కోల పేల శశి కర్ష(చూర్ణ) సంయోజితో ఖహలః.

నిర్గన్ధ విలసరూప్యాది మసృణమాత్రోదరే[1] పరిధానః.
శశిరూపజితవేణుః(?)(శ)శివిద్ధో భవతి కర్పూరః.

ఏష కర్పూర స్సమ్పద్యతే. కోద్రవవిశేషః సుధౌత స్తస్యాపి సితత్వచ[2] స్తతః క్షుణ్ణస్వల్ప............సౌభఞ్జనమూలస్య యో నిష్యన్ద స్తస్య పలాష్టక పరిమాణో భాగః. కీదృశః. కోలమూర్ధస్య ప్రకుఞ్చేన తథా కర్పూర..........
శాలితలేన మిశ్రితః మన్దరీకృతః తతో నిరుద్ధద్రవ్యాన్తరగన్ధరహితస్య సుప్రక్షాలి తస్య రాజతాదేః.......... వర్ణాశ్మనపాత్రయస్య సుశ్లక్ష్ణస్యాభ్యన్తరే పరిధానః కఠినీ భూతః సన్ కర్పూరపలాశాకారాణి నిర్మితాని శకలాని యస్య తాదృశః కృతః పశ్చా త్కృత్రి(మ క) ర్పూరేణ కృతవేధ ఇతి. (తి?కు)లకమ్.

బాగా కడిగి, పొట్టు లేకుండా చేసిన కొర్రలను పిండికొట్టి, మునగవేరు రసం ఎనిమిది పలాలు, కక్కోలం, చందనం, కర్పూరాల చూర్ణం చెరి కర్ష ప్రమాణం కలిపి, మరేగంధమూ లేకుండా శుభ్రపరచిన నున్నటి వెండి మొదలయిన లోహపాత్రలో వేసి మూసి పెట్టాలి. ఇది కొంతసేపటికి గట్టిపడి పలుకులు పలుకు లవుతుంది. తర్వాత దానికి నిజమైన పచ్చకర్పూరంతో వేధచేస్తే రూప గంధాలలో కర్పూరాన్ని మించిన కృత్రిమ కర్పూరం తయారవుతుంది. మూలం, ఛాయ, వ్యాఖ్యానం మూడు స్పష్టంగా లేవు.

వవగఅ కోసచ్ఛళ్ళిఅ విఅఉర పక్ఖ విణిహిఅ విపక్కో,
వారాఇ తిణ్ణ సాళే ద(ఇఓ?సభా)ఉమ్మాసఓ చన్దో. 213

1. పాత్రోదరే కావచ్చును. 2. అపహతత్వచః కావచ్చు.

వ్యపగత కోశోద్వర్తిత బీజపూర వినిహిత పక్వః,
వారాంస్త్రీన్ సాలో దశభాగోన్మిశ్రిత శ్చన్ద్రః.

సాలసర్జరస ఏవ కర్పూరో భవతి. కీదృశ స్సన్. అపనీతాన్తర్వర్తికే బీజాదౌ తతః పరివర్తితత్వచో మాతులుఙ్గస్య గర్భే పూర్వోక్తయుక్త్యా నవే నవే మాతులుఙ్గే వర్తేత యం(?) కృతపాకః సన్ తతో నిష్కృష్టః కృత్రిమ కర్పూరచూర్ణస్య దశమేనాంశేన చూర్ణేన యుక్త్యా మిశ్రితఇతి. కర్పూరకృతిః.

సాల సర్జరసం కూడ కర్పూర మవుతుంది. ఏవిధంగా ? మాదీఫలంలో గింజలు, బేసం తీసివేసి, తొక్కడొల్లను లోపలిభాగం వెలుపలికి వచ్చేటట్టు తిప్పి, దానిలో సాల సర్జరసం (అందుగు బంకను) కూరి కుమ్ములో పెట్టి ఉడికించి, తీసి, మరి రెండుసార్లు. ఈ విధంగా మూడుసార్లు కుమ్ములో పెట్టి ఉడికించి అరబెట్టి, నిజమైన కర్పూరం పదోవంతు కలిపితే, రంగులోను, వాసనలోను నిజమైన పచ్చకర్పూరంవలె వెలిగిపోతుంది. కృత్రిమ కర్పూర కరణం సమాప్తం

(మన్ద)గ్గి కథనుజ్జళ ళక్ఖా స సేఇఓ సుపరిహాణో,
పత్తఙ్గ రత్తచన్దణ మఞ్జిట్ఠా ఖఇర సిగ్ఘహి. 214

పిక్క మహు థోఅ సరిసవ తిళ్ళ కరేహి మళిఅ విక్కిరఓ,
పఉర జళ థోఅ విమళో ణిప్పీళిఅ.... .... ణిక్ఖిత్తో. 215

కుఙ్కుమజళ ఘుసిణాసవ జణిఉబ్భవ వణ్ణ మాసళామోఓ,
పఅఇత్థ థోఅకేసర (సర?) సంవళిఓ ధూఇఓ కమసో. 213

ఇఅ కుమరికేసరణివహో దరభాఅ (విఅ?) కఅ వేహో,
ఇపఇఅ ఘణఘుసిణఇణో కరేఇ వివిహం[1] విహడ్ఢాణ. 217

(మన్దాగ్ని క్వథన్ను) జ్జ్వల లాక్షారస స్వేదితః సుపరిధానః,
పత్తఙ్గ రక్తచన్దన మఞ్జిష్ఠా ఖదిర శిగ్రుభిః.

1. ఇది విహవం = విభవం అయివుంటుంది.

పక్వ మధు స్తోక(సర్షపతైల) కరాభ్యాం మలిత వికీర్ణః,
ప్రచురజల ధౌత విమలో నిష్పీడితతల(?) నిక్షిప్తః.

కుఙ్కుమజల కుఙ్కుమాసవ జనితోద్భట వర్ణ మాంసలామోదః,
ప్రకృతిస్థః స్తోకకేసరవలితో ధూపితః క్రమశః.

ఇ(తి) కుమారీ (కుసుమ) కేసరనివహో దశభాగ కృతవేధః,
(లఘూ) కృత కుఙ్కుమకేసరగుణః కరోతి వివిధవిదగ్ధానామ్.

ఇత్యనేన క్రమేణ ఫలకుమారీ పుష్పకిఞ్జల్కానాం సమూహో ఽధరీకృత సాన్ద్ర కుఙ్కుమ స్వభావః వ్యుత్పన్నానాం ధనసమ్పత్తిం కరోతి. కథమ్ ? ప్రథ(మం తాన)దనుత్కటానలేన క్వథితో యో లోహిత దీ(ప్తి)నివ్యన్ద స్తస్మిన్ స్వేద స్తతః ఉద్ధృత్య సుష్ఠు శోధిత స్తతః పట్టరాగో.... .... త్రి వల్లి రక్తసార సౌభఞ్జనైః సమాంశైః పక్వేన మాక్షికేణ.... ....షయా స్వల్పేన సిద్ధార్థతైలేనాభ్యక్తాభ్యాం మృదితః సన్.......బహుసలిలప్రక్షాలితో నిర్మలః సన్ నిష్పీడితః తతః పూర్వవత్...... ....రవకీర్ణః కాశ్మీరరఞ్జితేన చ జలేన తథా వక్ష్యమాణేన కుఙ్కుమాసవేనోత్పాదితచ్ఛాయః సాన్ద్రకుఙ్కుమేన స్వాపేక్ష సమాంశ పరిమాణేన సమ్పాదితసంస్కారః. అత్ర మాత్రా.... .... పత్తఙ్గాదీనాం (ఫ?ప)లం మాక్షికే చత్వారి పలాని చతుర్భాగై స్తైలస్య మాక్షిక తైలాభ్యాం చతుర్గుణం తైల కుమారి కేసరేభ్యో దశమాంశం కుఙ్కుమస్య. చతుర్భిః కులకమ్.

ఫలకుమారీ పుష్పకేసరాలను (ముదిరిన కలబంద పూవు కేసరాలను) కుంకుమ పూవుగా మార్చవచ్చు. అలా మారిన ఆ కేసరాలు కుంకుమపూవు గుణ స్వభావ వర్ణాలను మించిపోయి విజ్ఞులకు వివిధరీతుల మనోవికాసం కలిగిస్తాయి. ఫలకుమారీ పుష్పకేసరాలను కుంకుమ పూవులుగా మార్చే పద్ధతి ఇది: మొదట ఒక పాత్రలో లత్తుకరసం పోసి, సన్నని మంటతో ఈ పూవులకు లత్తుకరసం ఆవిరి పట్టించాలి. పిదప తీసి బాగా కడగాలి. పత్తంగం (ఎర్ర రాజనాలు), రక్తచందనం, మంజిష్ఠ, చండ్రచెక్క, మునగచెక్క సమాంశాలు వేసి, పక్వమైన తేనె, కొంచెం ఆవనూనె, కాశ్మీరదేశపు తంటిపుమొక్క (నూనె) కలిపిన ముద్దలో కుమారీ పుష్పకేసరాలను వేసి కలిపి ఆరబెట్టాలి. పిదప బాగా

నీళ్లుపోసి వాటిని కడిగి, నీటిని పిండివేసి, కుంకుమపూవు కలిపిన నీరు, కుంకుమాసవమూ చేర్చాలి దీనివల్ల కుంకుమపూవు రంగు, సువాసన కలుగుతాయి. నిజమైన (ప్రకృతిస్థమైన) కుంకుమపూవుతో ధూపం వేయాలి. తర్వాత వీటన్నిటికీ పదోవంతు కుంకుమపూవుతో వేధ చేయాలి– వాసన పట్టించాలి. ఈ విధంగా సంస్కారం పొందినపిదప నిజమైన కుంకుమపూవుల గుణ. స్వభావ వర్ణాలు పొందుతుంది. ఈ ప్రక్రియలో ఓషధుల మాత్రను వ్యాఖ్యాత తెలిపాడు. పత్తంగం మొదలయిన ద్రవ్యాలు చెరిపలం. తేనె నాలుగు పలాలు. అవనూనె నాలుగు పాళ్లు, తేనె, నూనెలకు నాలుగింతలు కుమారీ పుష్పకేసరాలు. ఈ కేసరాలలో పదోవంతు కుంకుమపూవు.

> తదేశ్చిఅ పరికమ్మ జ్జవ గోహుమ కళమ సేంవిధణ్ణాణ,
> ఏకస్స ఘుసిణకరణఅంకుర ణి(రఅ?అర)స్స ఇచ్ఛాఏ. 218

> తదేవ పరికర్మ యవ గోధూమ శాలి శిమ్బి ధాన్యానామ్,
> ఏకస్య కుఙ్కుమకరణేనాఙ్కురనికరస్యే చ్ఛయా.

యవాదీనాం సమ్బన్ధినః సూక్ష్మప్రథమాఙ్కుర సమూహస్యైకతమస్య స్వాభిప్రాయేణ కాశ్మీరకత్వాపాదనే పూర్వగాథోక్తమేవం విధానం కార్యమ్. యవాదీనా మఙ్కురనికరః పూర్వోక్తేన పరికర్మణా కుఙ్కుమో భవతీత్యర్థః.

యవలు, గోధుమలు, వరి, కాయధాన్యాల లేతమొక్కలలో దేనినైనా, మన ఇష్టప్రకారం కుంకుమపూవుగా మార్చడానికి పైన పేర్కొన్న సంస్కారాన్నే అనుసరించాలి.

> బహుసో సచ్ఛమ్మిళ మత్థు ధుఅణవిహి విగఅ గన్ధవణ్ణాఇం,
> సుక్ఖాఇ ఖఇర సేహాళిఅ జళజణిఅ రాఆఇం. 219

> పుటవిహిణా పరి(ణ)అ విళ్ళమజ్ఝ సిద్ధాఇ....,
> పా బన్తి (కు)సుమ్భ వఅ కేసరాఇ ణవ కుఙ్కుమచ్ఛాఅం. 220

> బహుశః స్వచ్ఛమ్ల మస్తు ధావనవిధి(నా?) విగత గన్ధ వర్ణాని,
> (శు)ష్కాణి ఖదిర శేఫాలికా(క్వథిత?) జ(లేనజనిని?లజనిత)రాగాణి.

> పుటవిధినా పరిణత బిల్వమధ్య సిద్ధాని కు....,
> [1]భవన్తి కుసుమ్భకేసరాణి నవకుఙ్కుమచ్ఛాయమ్.[2]

సపాపకస్య కిఞ్జల్కాని ప్రత్యగ్ర కాశ్మీరకస్య కింజల్కాని ప్రత్య.... (కీ)దృశాని సన్తి పునర్నిర్మలీ(కృత) వస్త్ర దధిమణ్డ క్షాలనకర్మణా.... నివృ.... మోదచ్ఛాయాని తతః పరిధానాని ఖదిర శేఫాలికాభ్యాం.... తాప్రవృత్తాభ్యా ముత్పాదిత లౌహిత్యాని తతః పుటపాకవిధానేన ప్రాగు(ప్తే? క్తే)న పక్వస్య నిష్కషితసారం గర్భే స్విన్నాని తతోఽకృత్రిమేణ దశమాంశేన కుఙ్కుమేన, కృతవేధానీతి యుగలకమ్.

కుసుమపూవులను పులిగంజితోను, పెరుగుమీది తేటతోను చాలాసార్లు కడగాలి. దానివల్ల ఆ పూవులకు ఉండే వాసన, రంగు పోతాయి. పిదప వాటిని ఆరబెట్టి, చండ్ర, వావిలి చెక్కల కషాయంలో నానబెట్టాలి. పిదప బాగా పండిన మారేడుకాయ లోపలి గుజ్జు తీసివేసి, డొల్లలో ఈ పూవులను పెట్టి, భూర్జపత్రం చుట్టి, తెల్లటి గుడ్డ చుట్టి బిగించి కుమ్ము నిప్పులో ఉడికించి తీసి ఆరబెట్టి పదోవంతు నిజమైన కుంకుమపూవుతో వేధ చేయాలి అప్పుడే పూచిన కుంకుమపూవుల సొబగుతో కృత్రిమమైన కుంకుమపూవు తయారవుతుంది. కొత్త కుంకుమపూవు చాయను పొందుతుంది.

> అహిణ(అ?)అ గహిఉజ్జళ దీహకేసరం సత్థువ్వఅణ సంసిద్ధం,
> వత్సణిఅత్థం జళవాహిణివిహిఅం రఅణి పరివసిఅం. 221

> గుళ (జళ) సిద్ధం బహుసో దద్ధఖ సిప్పి ధూవిఅ విసుద్ధం,
> కుఙ్కుమ ఛబ్భాఅ జళేణ ఖావిఅం సత్తవారాఓ. 222

> (అ?సు)ఘడన్తవణ్ణ పరిమళ కేసరసత్థాణ (విఅం?వీఅ) సంవళిఅం,
> హోఇ కుసుమ్భచ్ఛిఅ తుళిఅకుఙ్కుమం జణి(అ) బహు విహవం. 223

> అభినవ గృహీతోజ్జ్వల దీర్ఘకేసరం వస్త్రధావన సంసిద్ధమ్,
> వ(స్త్రం?స్త్ర) విబద్ధం జలవాహినీవినిహితం రజనీపర్యుషితమ్.

1. ప్రాప్నువంతి అని, 2. చ్ఛాయాం అని ఉండాలి.

గుళ జల సిద్ధం బహుశో దదాకే(?) శుక్తిధూపనవిశుద్ధమ్,
కుఙ్కుమ షడ్భాగజలేన భావితం సప్తవారాన్.

సుఘటమాన వర్ణ పరిమల కేసరం సంస్థాన బీజ సంవలితమ్,
భవతి కుసుమ్భ మేవ తులితకుఙ్కుమం జనిత బహువిభవమ్.

కుసుసుమ్భ కిఞ్జల్క మేవ స్పర్ధిత కాశ్మీర మతపి వోత్పాదిత భూరిధన సమృద్ధిః సమ్పద్యతే కీదృశమ్. ప్రథమం తావత్ ప్రత్యగ్రాణి గృహీతాని లోహిత(పి?పీ)తాని కిఞ్జల్కాని యస్య తావత్పృక్...ణ్ణప్రక్షాలనేన అపనీత స్వగన్ధ వర్ణత్వాత్ సం(సి)ద్ధం తతః కర్పటాన్తరగ్రథితం వహతి జలే విక్షి.... మిశ్రేణ జలేన స్విన్నే తతః పూర్వో(క్త)క్రమేణ కాశ్మీరకే వర్ణవిశేషత్వేన దత్తషనఖేన (?) దత్తధూపం సవిధానం పశ్చా దకృత్రిమేణ కుఙ్కుమేన సాపేక్షయా షడ్భాగాంశపరిమాణేన రఞ్జితం యజ్జలం తేన పునఃపునరార్ద్రీకరణ విధినా సప్తకృత్వో దత్తభావనం తతః సుష్ఠు సమ్పన్నకాన్త్యామోదాని కిఞ్జల్క రూపాణి తాదృశేన కృత్రిమేణ బీజమూలేన దశమాంశ పరిమాణేన మిశ్రితమితి. త్రిభిః కులకమ్.

కుసుమపూవులతో కుంకుమపూవును చేసే మరొక పద్ధతిని చెబుతున్నాడు. ఈ విధంగా కుంకుమ పూవును తయారుచేసేవారు, దానివల్ల అపారమైన సంపదను పొందగలుగుతారని చెబుతున్నాడు. ఆ యోగం క్రమమిది: మొదట అప్పుడే వికసించిన పొడుగాటి కేసరాలు మంచిరంగుతో వెలిగిపోయే కుసుమపూవులను సేకరించాలి. గుడ్డలో మూటగట్టి నీళ్ళతో కడిగి కేసరాలను బాగా గాలించి శుభ్రంచేయాలి. తర్వాత వాటిని మరొక గుడ్డలో కట్టి పారే నీళ్ళలో ఒక రాత్రిల్లా ఉంచాలి. ఉదయం తీసి నీటిని పిండి ఆరబెట్టి పెద్దపిచర, నఖంచిప్పల పొగపట్టాలి ఆరవవంతు కుంకుమపూవు నీటితో ఏడుసార్లు నానబెట్టాలి. పిదప ఆరబెట్టి పదవవంతు కుంకుమపూవు కలపాలి. మంచి రంగు పరిమళం కలిగి, కుంకుమపూవుతో సమానమై, బహు విభవం కలిగిస్తుంది.

ఘణ సవర ముణాళ వారి సేళేఅఅ సంజుత్తఏ కఅసేసం,
సళిళమ్మి సోసిఅ....... 224

ళక్ఖారస(సో?సే)అఏహి జణిఅ మణోహరవణ్ణఅం,
కుఙ్కుమ మిణమో కరేహ ళడహ విళాసిణి జోగ్గఅం. 225

ఘన శబర మృణాల వారి శైలేయక నంయుక్తమ్ కృతస్వేదమ్,
సలిలే శోషితం సుకుసుమ్భమ్..........

లాక్షారస (మేతై?సేకైః) జనిత మనోహర వర్ణకమ్,
కుఙ్కుమ మిదం కురుత లటహ విలాసినీ యోగ్యమ్.

శ్రేష్ఠం కుసుమ్భ మేవం సున్దర లీలావతీ సముచితం కాశ్మీరకం సమ్పాదయత. కీదృశం సత్. పూర్వం ముస్తా లోధ్రో శీర జల శిలాపుష్పైః సహితే జలే స్విన్నం తతః పరివాపితం తతోఽలక్తక నిష్యన్దస్య సేకై రుత్పాదిత హృద్య చ్ఛాయ మితి.

శ్రేష్ఠమైన కుసుమపూవులతో సుందర విలాసినులు అలదుకొనే కుంకుమ పూవును సిద్ధపరచండి. ఎలా ? తుంగముస్తలు లొద్దుగ, తెల్ల వట్టివేరు, వట్టివేరు, రాతిపూవులతోపాటు కుసుమపూవులను నీటిలో నానబెట్టి, పిదప నీటిని వంచివేసి, ఆవిరి పట్టించి , లత్తుకరసం కరిగించి దానిమీద పోయాలి. మనోహరమైన రంగు, కుంకుమపూవు వాసన కలుగుతాయి.

ధాఅసోసిఅ మఙ్కోళకేసరం కుసుమసారదళమళిఅం,
కింసుఅరస కక్కవిఅం విక్ఖిత్తం వేణుదళఅమ్మి. 226

కుస వక్క వేడిఅం విగఅధూమ వణఛాణ జళణకఅ సేఅం,
సుక్ఖం (గోమఅ) సళిళేణ భావిఅం కుఙ్కుమం హోఇ. 227

ఛాయాంశోషిత మఙ్కోలకేసరం కుసుమసార దల[1]మలితమ్,
కింశుకరసార్ద్రీకృతం ప్రక్షిప్తం వేణుదలకే.

కుశ వల్క వేష్టితం విగతధూమ వనశుష్క గోమయ జ్వాలన కృత స్వేదమ్,
శుష్కం గోమయ సలిలేన భావితం కుఙ్కుమం భవతి.

1. ఇది దల కాదు, దర అయి వుంటుంది. దర = కొంచెము.

ఇరిపుష్పకిఞ్జల్క మేపం కాశ్మీరం సమ్పద్యతే. కీదృశ్యం సత్. ప్రథమ మనాతపే దేశే శోషితం తతో మాక్షికేణ మనాజ్మృదితం తతః పలాశపుష్ప రసేన సిక్తం తతో వంశనాళాభ్యన్త(రే) న్య(స్తి? స్తం త)త స్తాం వంశనాలీం కుశై ర్దర్భైః సమన్తతో వేష్టయిత్వా నళినీకర్దమేన చోపరి లిప్తం శుష్కారణ్య గోమయ కృత విధూమ కరీషాగ్నౌ స్విన్నం తతః పరిధానం సత్ అకృత్రిమ కుఙ్కుమమిశ్రేణ జలేన కృతభావన మితి యుగలకం.

నీడలో ఎండించిన ఊడుగు పూవుల కేసరాలను తేనెలో నానబెట్టి, మోదుగ పూవుల రసంతో తడిపి, వెదురుబొంగులో పెట్టి, మూసి పైన దర్భలు చుట్టి, బంకమన్నుపూసి, పొగరాని, అడవి ఏరుడు పిడకల దాలిసెగలో ఉడికించి, ఎండించి, ఆవుపేడనీళ్ళలో (కలాపిలో) భావనచేసి[1] ఆరబెడితే కుంకుమపూవు అవుతుంది.

పునరుత్త వత్థంబుఅణ విఅణ విగళిఅ వణ్ణామోఅం,
కఢఉజ్జళ ఖఇర సార సేహాళిఅ రసగత్తఅం సిద్ధం. 227

బిల్లాఇఅమ్మి పుడ......విహిణాఅ కుసుమ్భఅం,
కుఙ్కుమ దసభాఅ సళిళ భావిఅం ఘుసిణోళ్ళఅం. 228

పునరుక్త వస్త్రపావన విగలిత వర్ణామోదమ్,
క్వథితోజ్జ్వల ఖదిరసార శేఫాలికారసాక్తం సిద్ధమ్.

బిల్వాది(కం? కే) పుటపాకవిధాన కుసుమ్భమ్,
కుఙ్కుమదశభాగ సలిల భావితం కుఙ్కుమమ్,

శోభనయావక మేవ కుఙ్కుమం సమ్పద్యతే. కీదృశం సత్. పూర్వం పునఃపునః దధిమణ్డ ప్రిజ్వలేన నివృత్తనిజకాన్తిసౌరభం తతః క్వథిత గాయత్రి కాష్ఠస్య తథా తామ్రిమూర్ణసమ్పన్ధినా రసేస రఞ్జితం, మాలూరకపిత్థాదీనా మేక తమస్య గర్భే పూర్వోక్తయుక్త్యా పుటపాకేన స్విన్నం, తత స్తతో నిష్కృష్య

1. మూలచ్ఛాయలలో గోమయ సళిళేణ = గోమయ సలిలేన అని వుండగా, వ్యాఖ్యాత అకృత్రిమ కుఙ్కుమమిశ్రేణ జలేన అని వివరించాడు.

కృత్రిమ (కుఙ్కుమేన) స్వాపేక్షయా దశాంశపరిమాణేన సప్తవారాన్ జల మిశ్రితేన రఞ్జిత మితి.

పలుమారు పెరుగుమీది తేటతోను, వస్త్రంలో మూటకట్టి ప్రవాహ జలంలో వుంచడం మొదలైనవాటితోను శుద్ధమైన కుసుమపూవులను చండ్రచేవ కషాయంలోను, వావిలిస్వరసంలోను భావనచేసి మారేడు, వెలగ మొదలయిన గట్టి పెంకుగల కాయలలోని గుజ్జును తీసివేసి దానిలోపెట్టి పుటపాకంచేసి, మొత్తంమీద పదోవంతు నిజమైన కుంకుమపూవునీటిలో ఏడుసార్లు భావనచేస్తే కుంకుమపూవు అవుతుంది.

మహు గుళ పఙ్క (క)ఉహప్పసూఅచుణ్ణమళమీసిఅ మరుణకర విపక్కం,
ళహు ఘుసిణ తుహిణ మాళా విద్ధం ఘుసిణాసవం కుణహ. 230

మధు గుల పఙ్క కకుభప్రసూనచూర్ణకరోన్మిశ్ర మరుణకర విపక్వమ్,
లఘు కుఙ్కుమ తుహిన మాలా విద్ధం కుఙ్కుమాసవం కురుత.

ఇద ముక్తానాం కృత్రిమకుఙ్కుమానాం సంస్కారార్థ మాసవం సాధయత. కిం తత్. మాక్షికస్య పలాష్టకమ్ అర్జునపుష్పాణాం చూర్ణస్య ముష్ట్యా సహితం తతః పక్షమాత్రిం సూర్యరశ్మిభిః ప్రిభాతాతపేన పక్వం తతః కుఙ్కుమ కర్పూర స్పృక్కాదిదత్తవేధ మితి. కుఙ్కుమాకృతిః

ఇదివరకు చెప్పిన కృత్రిమమైన కుంకుమపూవుల సంస్కారానికి– రంగు, వాసన కలిగించడానికి- కుంకుమానవం తయారుచేయండి. ఎలాగంటే; తేనె, బెల్లం నీళ్ళలో పిడికెడు మద్దిపూవుల పొడినివేసి, పక్షంపాటు లేత ఎండలో పెట్టాలి. పిదప, దానికి అగరు, కుంకుమపూవు, పచ్చకర్పూరం, స్పృక్కలతో వేధచేసి వాసనపట్టించాలి. కుంకుమాసవం అవుతుంది. కృత్రిమ కుంకుమ కరణం సమాప్తం.

తుస సలిల పఞ్చపళ్ళవ మజ్జ విపక్కాఇ సత్తదిఅహాఇం,
ణిమ్బ తరుసార ఖణ్డాఇ లోహసరిసాఇ ణాఅన్తి. 131

తుష సలిల పంచపల్లవ మధ్య విపక్వాని సప్తదివసాని,
నిమ్బతరుసారఖణ్డాని లోహసదృశాని జాయన్తే.

పిచుమన్దవృక్ష శకలా న్యగరుసమాని సమ్పద్యన్తే. కీదృశాని సన్తి. కాఞ్చికస్య పూర్వోక్తైః పఞ్చభిః పల్లవైః సహితస్య మధ్యే క్వాథయిత్వా క్వాథితాని. సప్తాహోరాత్రి ప్రతిదినం నవనవపఞ్చపల్లవయోగేన కాఞ్చికం క్వాథనీయమితి.

కృత్రిమమైన కుంకుమపూవును సిద్ధపరచే యోగాలు చెప్పినట్టే. అగరు మొదలైన సుగంధ ద్రవ్యాలను తయారుచేయడం చెబుతున్నాడు:— తానికాయ, పంచపల్లవాల- మామిడి, నేరేడు, వెలగ, మాదీఫలం, మారేడు చిగుళ్ళ— క్వాథంలో ఏడురోజులు ఉడికించిన వేపముక్కలు అగరుముక్కలలాగ అవుతాయి. ఈ పంచపల్లవాలు ఎప్పటికప్పటికి కొత్తవి తీసుకోవాలి.[1]

(ఘ?శ)హు సరిస రఇఅ ఖణ్డే సింసవసారం (మి?తి)రత్త ముక్కహిఓ,
పళ్ళవజళమ్మి బహుసో కుట్టాసవ భావిఅ ఱవిముక్కో. 232

పుడవిహిణా సళ్ళఇ సర(స)దారుఖణ్డోఅరమ్మి పరి(వి?)పక్కో,
లఘుఇఅ కాళాఉరు ధూమపరిమళో హోఇ డజ్ఝన్తో. 233

లఘుసదృశ రచిత ఖణ్డః శింశపాసార స్త్రిరాత్రిముత్క్వథితః,
పల్లవజలే బహుశః కుష్ఠాసవ భావితః శుష్కః.

పుటవిధినా సల్లకి సరస దారుఖణ్డోదరే పరిపక్వః,
లఘూకృత కాలాగరుధూమ పరిమలో భవతి దహ్యమానః.

మణ్డల ప్రవిత్రి?త్రి)కా(ర్యా?యాః) సారః కాష్ఠం దహ్యమానః సన్న ధరీకృత కృష్ణాగరు ధూపామోదః సమ్పద్యతే. కీదృశః. అగరుతుల్యాని నిర్మితాని శకలాని యస్య తథా, విధినా కున్దురుకోష్ఠాభ్యన్తరే స్విన్న ఇతి. యుగలకమ్.

ఇరుగుడు చేపను అగరుముక్కలలాగే ముక్కలు చేసి, మూడు రాత్రులు పంచపల్లవాల క్వాథంలో ఉడికించి పెక్కుసార్లు చెంగల్వకోష్ఠు ఆసవంలో భావనచేసి, ఎండించి, సల్లకి అనే సాలవృక్షపు కర్రను, కాష్ఠాగరుకర్రను తొలిచి

1. వ్యాఖ్యాత తుషసలిలమంటే కాఞ్చికం అన్నాడు. తుషమంటే తానిచెట్టు

చేసిన సందులోపెట్టి పుటపాకంతో పక్వం చేయాలి. పిదప తీసి వెలిగిస్తే. కాలాగురు ధూపాన్ని మించిన సువాసనగల ధూపం వ్యాపిస్తుంది.

సురదారు సరస సళ్ళఇ గోమఅ కుట్టాణ ఖణ్డిం ఏక్కాణ,
ణవ వా(స?మ)ఊర ణిహిఅం పిపీళిఅక్ఖాది(అ)మ(ణ?ఱ)సహిఅం. 234

సత్తాహం సురహీ జళ కఢి(అ?అం) గోట్ఠమ్మి ణిహిఅ మఅణ మిణం,
పళ్ళవజళ కఞ్చిఅ గురుకాఢిఅ మఅరుం విసేసేఇ. 235

సురదారు సరస సల్లకీ గోమయ కాష్ఠానాం ఖణ్డిత మేకమ్,
నవ(వా)మలూర నిహితం పిపీలక ఖాదిత మ(ను?ఱ) సహితమ్.

సప్తాహం సురభీజల క్వథితం గోష్ఠే నిహిత మయన మిదమ్,
పల్లవజల కాఞ్చికే గురుక్వథిత మగురుం విశేషయతి.

దేవదారు మీడా కున్దురుం విశేషయతి. దేవదారు మీడా కున్దురుకీనాం తథా గోమయాఖ్యస్య నిష్పర్యాయస్య వృక్షవిశేషస్య కాష్ఠస్య తథా విషాణ స్యైషా మేకతమస్య కాష్ఠం శకలీకృతమ్ స దేవంవిధం లోహ మతిశేతే తతో విశిష్ట తగరగన్ధో భవతీత్యర్థః. కీదృశమ్. ప్రత్యగ్రవల్మీకనిఖాతం తత స్తద్వర్తిభిః పిపీలకైః ఖాదితం భుక్తోచ్ఛిష్టేన అణునా సూక్ష్మేణ చూర్ణరూపేణ భాగేన సంయుక్తం తతః సప్తాహోరాత్రిత్ గోమూత్రేణ పక్వం తతో గోనివాసస్థానే షణ్మాసాద్ భూతలే నిఖాతం తత ఉద్ధృత్య క్వాథయిత్వా పల్లవ క్వథితేన జలేన సహితమ్. యత్తు సేకం తన్మధ్యవిక్షిప్తా(?) కృత్రిమేణ సహ క్వథిత మితి యుగలకమ్.

దేవదారు, కాష్ఠాగరు, అందుగు, గోమయ(?) మనే మానుచేవలలో దేని ముక్కలనైనా కొత్తపుట్టపై నాటి, చీమలు కొరికి తిన్నదానిని ఏడునాళ్ళపాటు ఆవు పంచితంలో ఉడికించి ఆరు నెలలపాటు పశువుల కొట్టంలో పాతిపెట్టి, పిదప తీసి, పంచపల్లవక్వాథంలో ఉడికించి, ముందులాగ కర్రలు తొలిచి మధ్యపెట్టి ఉడికించి ఆరబెట్టి కాల్చితే, అగురువాసనలు వెదజల్లుతుంది.

కఇచ్ఛిణ్ణ విసాళ సాహ సళ్ళ మాఊఇన్దఅం(?),
కఅ సుసిర మగురుసణాహ జిణ్ణసురా సమ్పుణ్ణఅం(చుణ్ణం). 236

ణిఅ ఖణ్డ ణిరుద్ధ దార మువరి సళ్ళివిఅ జోళణఅం,
జాఅఇ ఇమిణా (కా?క)మేణ కాళాఅరు పడిరూవం. 23?

ఉచ్ఛల్లీ విషాణ శాఖా సల్లకి మూలాబన్ధమ్,
కృత(శిశిర?సుషిర) మగరుసనాథ జీర్ణసురా సమ్పూర్ణం చూర్ణమ్.

(బీ?ని)జఖణ్డ నిరుద్ధద్వార ముపరి ప్రదీపిత జ్వలనమ్,
జాయతే తేనక్రమేణ కాలాగరు ప్రతిరూపమ్.

అధోభాగా త్కృతం విస్తీర్ణశిఖం యత్ కున్దురుకీమూలం తత్ కృష్ణాగరు ప్రతినిధిః సమ్పద్యతే. కీదృశం సత్. ప్రథమం తత్రస్థమేవోత్కిరణేన కృతవివరం తతః అగరుచూర్ణ సంయుక్తయా పురాణమదిరయా భరితం తతః స్వేనైవ కేనచిద్ భాగేనైనం స్థగితవివరాగ్రభాగం భూమ్యన్తరస్థమేవ భూమి పృష్ఠే ప్రజ్వలితానలమితి. అగరుకృతిః.

అందుగు వేరు కృష్ణాగురు ప్రతిరూప మవుతుంది. ఎలా ? పెద్దగా పెరిగి విశాలంగా కొమ్మలు విస్తరించిన అందుగు మానువేరుకు పెద్దగా రంధ్రం చేసి, ఆ రంధ్రంలో అగరు చూర్ణం కలిపిన పాత మద్యం నింపి, ఆ అందుగు కొమ్మ ముక్కతోనే ఆ రంధ్రాన్ని మూసి, మట్టికప్పి మంటపెడితే కృష్ణాగురు లాగ మారుతుంది. వేరును వరికి తీయకుండా, వేరుపక్కన వున్న మట్టిని తవ్వి మరల కప్పాలి. వేరుపైనవున్న ఆ మట్టిపై మంట వేయాలి. కృత్రిమాగరు కరణం సమాప్తం.

సమ పఞ్చ ఖఉర.కరరుహ కఓపసూఏహి సింసవం తిఉణం,
కాఅళ్ళం గుళ మహు మ్మీసిఅం తేళ్ళపత్తమ్మి కాఊం. 238

సూర కర ణిఅర తావిఅం మాస మవణితళ ణిహిఅం,
హోఇ తురుక్కం చళ చళణ విద్ధ మఇమాసళామోదమ్. 239

సమపఞ్చనిర్యాస కరరుహ కుసుమ్భ ప్రసూనేభ్యః శింశపాం త్రిగుణాం,
తత ఋూర్ణం గులమధూన్మిశ్రితం తైలపాత్రే కృత్వా.

సూర్యకరనికరతాపి(తా?తం మాస మ)వని(తల) నిహితమ్,
భవతి తురుష్కం చలచరణ విద్ధ మతిమాంసలామోదమ్.

ఏనం కృత్వా సిల్లకం సమ్పద్యతే. కీదృశమ్. ఉక్తపరికర్మణి కృతే సతి సిల్లకస్య చతుర్థాంశేనానువిద్ధం మతఏహ త్యన్తసాన్ద్రసౌరభమ్. కిం కృత్వా మణ్డలపత్రికా కాష్ఠరూపా మేవంవిధాం కృత్వా. కీదృశీమ్. పిష్టామ్. కిమ్భూతాం సతీమ్. సమాంశేభ్యః కున్దురు సర్జరస శ్రీవాస బోల గుగ్గులుభ్యః పఞ్చమేభ్యో నిర్యాసే తథా నఖాఞ్జనపుష్పాభ్యాం సత్సమాంశామేవ త్రిగుణం(?) తతో గుల మాక్షిక శీధుభిః చూర్ణ మాలోహితం తలమభూత్ తాదృశేన భాజనగే న(?) పక్షమాత్రే రవికిరణేన క్వథితం తతః పక్షద్వయం క్షిత్యన్తరే నిఖాతమితి.

సిల్లకమనే గన్ధద్రవ్యం కృత్రిమంగా చేసేపద్ధతిని చెబుతున్నాడు:— అందుగుబంక, సర్జరసం, సరళదేవదారుబంక, బోళం, గుగ్గులు- అనే పంచ నిర్యాసాలు, నఖంచిప్పలు, కుసుమపూవులు సమభాగాలు, వీటికి మూడింతలు ఇరుగుడు కర్రముక్కలు గ్రహించి, మెత్తగా పొడిగొట్టి, నూనెతో మాగిన పాత్రలో వేసి, తేనె, బెల్లం వేసి కలిపి, పక్షం రోజులపాటు ఎండలోపెట్టి, నెలరోజులు భూమిలో పాతిపెట్టి తీసినపిదప నాల్గవంతు నిజమైన సిల్లకంతో వేధచేసి వాసనకలిగిస్తే, దట్టమైన సుగంధం వ్యాపింపజేసే కృత్రిమసిల్లకం సిద్ధమవుతుంది.

సిరిమాళ కున్ద చన్దణ మురసళ్ళఇ కుట్ఠ రోహిణి ణహేహి,
సమహూహి సమేహి సిఆపాఆహిఅ (హ?భా)అ సరిసేహి. 240

(తి?ద)ఉణిఅ సింసవ చుణ్ణేహి పిణ్డసమ సీహు మహు విపక్కేహి,
హోఇ తురుక్కం కేసర దమణఅ చ(ల?ళ) పాఅభాఏహి. 241

శ్రీమాల కున్ద చన్దన మురా సర్లకి కుష్ఠ రోహిణీ నఖైః,
సమధురై స్సమైః శివాపాదాధికభాగ సదృశైః.

ద్విగుణశింశపాచూర్ణైః పిణ్డసమ శీధు మధు విపక్వైః,
భవతి తురుష్కం కేసర దమనక చలపాదభాగైః.

సిల్లకం సమ్పద్యతే. కైః. శ్రీవాస (కున్ద చన్దన మురా) కు(న్దు)రుకి కాష్ఠ కువలయ కటుకా కరరుహైః. కీదృశైః. సుగన్ధమురయా సహితైః సర్వై స్సమాంశై స్తథా హరీతక్యాః పాదాధికేన భాగేన సంయుక్తై రిత్యర్థః. తతో

ద్విగుణితం మణ్డలపత్రికాచూర్ణం యేషాం తథావిధైః. యావన్త్యేతాని సర్వాణి ద్రవ్యాణి తతో ద్విగు(ణ?ణం) శింశపాచూర్ణ మిత్యర్థః. పిణ్డేన సర్వద్రవ్య సముదాయానాం తుల్యపరిమాణే శీధుమాక్షికే. తాభ్యాం పక్వైః, తథా కువలీ తాపస సిల్లక యోశ్చ తుర్ధాంశో యేషాం తాదృశై రితి యుగలకమ్

కృత్రిమసిల్లకం చేసే మరొకయోగం చెబుతున్నాడు సరళదేవదారు, కుందురుష్కం, చందనం, ముర, సల్లకి, చెంగల్వకోష్ఠు, కటుకరోహిణి, నఖం చిప్పలు సమభాగాలు మెత్తగా పొడిగొట్టి, వీటిలో ఒక వస్తువుతో సమానంగా అతి మధురం, ఒకటింబావు భాగం కరక్కాయ పొడి, వీటన్నిటికి రెండింతలు ఇరుగుడుచెక్కపొడి కలిపి, నాగకేసరాలు, దవనం, సిల్లకం చెరి నాలుగోవంతు కలిపి మద్యం, తేనెలలో వండితే సిల్లకం సిద్ధమవుతుంది.

సమతులిఅ మాళ సళ్ళఇ సిరి(యా?) వాసఅ దుగ్గ కున్ద భాఏహి,
పఞ్చఉణ సింసవాసార వకుళకుసుమేహి కఅచుణ్ణం. 242

కరరుహ గుళ మహువి(ద్ధ?ద్ధం) ణిక్ఖిత్తం సరసవేణుణాళీహి,
పుడవిహిసి(ద్ధమ?ద్ధం) వీఅమ్మి హోఇ సుహపరిమళం తిళ్ళం.[1] 243

సమతులిత మాల సల్లకి శ్రీవాస దుర్గ కున్దభాగైః,
పఞ్చగుణైః శింశపాసార బకు(లైః?ల)కుసుమైః కృతం చూర్ణమ్.

కరరుహ గుల మధువిద్ధం నిక్షిప్తం సరసవేణునాల్యామ్,
పుటవిధిసిద్ధం బీ(జమపి?జే)భవతి శుభపరిమలం తైలమ్.

ఉత్కృష్టామోదం సిల్లక మేవం సమ్పద్యతే. కీదృశమ్ తుల్యమానైః సర్జరస కున్దురుకీ జ్యాహ్వాపీడాశ్రీవ(?) గుగ్గులు కున్దురూణాం భాగైః. కీదృశైః. పఞ్చగుణ మణ్డలపత్రికాకాష్ఠ కేసరకుసుమాని యేషాం (తైల?తైః) సమ్పాదితం చూర్ణమ్. తతో నఖ గుల మాక్షిక కృతవేధం సద్ ఆర్ద్రవంశ నాళికాభ్యన్తరే న్యస్తం తతః పూర్వోక్తపుటపాకవిధినా స్విన్నం బీజే సతి సిల్లకాంశేన రహితమపి తద్రూపం భవతీతి యుగలకమ్.

1. సిల్లం కావచ్చు.

విశేషమైన సుగంధం గల సిల్లకం సిద్ధపరచే మరొక యోగం చెబుతున్నాడు. స్పృక్క, సల్లకి, సరళదేవదారు, గుగ్గిలం, కుందురుష్కం సమభాగాలు, ఇరుగుడు చేవ, పొగడపూవులు చెరి ఐదుభాగాలు మెత్తగా పొడిచేసి, నఖంచిప్పలు, బెల్లం, తేనెలతో వేధచేసి, పచ్చి వెదురుబొంగులో పెట్టి మూసి, పుటపాకంలో పక్వంచేసి, అకృత్రిమ సిల్లకం కొంత కలిపితే, సిల్లక ప్రతిరూపంగా శుభ పరిమళంగల సుగంధ ద్రవ్యం తయారవుతుంది.

ణరవాహ విళసాఇసాణ జల జలహర వత్థఅ(?),
సహిఆ పుర కళ్ళఏహి సమసింసవ సణాహాఆ. 244

కఅచూడ సగుళ సీహు కుసుమరసోళ్ళిఆదేహాఆ,
భణిఆ దళజోఅమ్మి థోఅ తురుక్కమ్మీసిఆ. 245

నరనాథ విషాణే సాల జల జలధర వృక్షాః,
సహితాః పుర కలలాభ్యాం సమశింశపా సనాథాః.

కృతచూడా సహేల శీధు కుసుమార్ద్రీకృతదేహాః,
భణితా దలయోగే స్తోకతురుష్కన్మిశ్రితాః.

ఏతే సిల్లకస్య యో జనాయాం కథితాః. ఏతై ర్యుక్తం సిల్లకం సమ్పద్యత ఇత్యర్థః కే తే. తగర కుష్ఠ సర్జరస ముస్తా బాలక దేవదారవః సమాం (శాభిః?శాః). కీదృశాః. గుగ్గులు మాంసీభ్యాం సమాంశాభ్యాం యుక్తా స్తథా సర్వేషాం తుల్యపరిమాణయా మణ్డలపత్రికయా సమ్బద్ధితాః సన్త శ్చూర్ణితా స్తతః సగులేన శీధునా మాక్షికేణ చాలోళిత(శిరాః?శరీరాః)తతః పరిమితేఽపి సత్యే తేన సిల్లకేన యోజతా ఇతి.

కృత్రిమసిల్లకం సిద్ధపరచే మరొకయోగం చెబుతున్నాడు. గ్రంథి తగరం, చెంగల్వకోష్ఠు సర్జరసం, తుంగముస్తలు, వట్టివేళ్లు, దేవదారుచెక్క, గుగ్గులు, జటామాంసి సమభాగాలు, వీటన్నిటికి సమానంగా ఇరుగుడుచేవ మెత్తగా పొడిగొట్టి, బెల్లం, మద్యం, తేనె కలిపి కలియబెట్టి, కొద్దిగా సిల్లకం కలిపితే సిల్లక ప్రతిరూపం తయారవుతుంది.

ఝంబూదళ జళ(స?మ)ళిఅం తిహాళాసళిశేణ భావిఅం బహుసో,
తిణ్ణ వణజణిఅ వణ్ణం బఉళాసవ వత్తిఆమోఅమ్. 246

జమ్బ్వా జలధరమలితం త్రిఫలాసలిలేన భావితం బహుశః,
తైల మతిజనితవర్ణం బకులాసవవర్తితామోదమ్.

అతిశయేనోత్పాదితస్వకాన్తి తథా వక్ష్యమాణేన బకులాసవేన విశేషిత సౌగన్ధ్యం సిల్లకం భవతీతి. కీదృశం సత్. రాజజమ్బ్వా పల్లవ రసేన మనాక్ స్పృష్టం తథా హరీతకీ విభీతా మలకైః క్వాథయుక్త్యా క్వథి(తో?యే?తే)న పునః పున రార్ద్రీకృతం శోషణక్రమేణ దత్తభావన మితి.

అతిశయమైన కాంతి, విశేషసుగంధంకల కృత్రిమ సిల్లకం సిద్ధపరచే మరొకయోగం చెబుతున్నాడు:- పెద్ద నేరేడు చిగుళ్లు, తుంగముస్తలు కలిపి నూరి, లేక తుంగముస్తలను పెద్ద నేరేడు చిగుళ్ళ రసంలో నూరి, త్రిఫలా (హరీకకీ విభీత క్యామలక) క్వాథంతో పెక్కుసార్లు భావనచేసి, నూనె కలిపి వకుళాసవంతో వాసన కలిగిస్తే, సుగంధంగల సిల్లకం తయారవుతుంది.

సళ్ళఇ మాఊర(జ్జ?జ్జు)ణ సింసవతరు వక్కళాణ ఏక్కేణ,
కఅ పరిఅమ్మేణ దళం సామణ్ణం సిళ్ళజుత్తీణం. 247

పల్లకీ మాలూరా ర్జున శింశపాతరు వల్కలానా మేకేన,
కృత పరికర్మణా దలం సామాన్యం సిల్లకయుక్తీనామ్.

సిల్లక కృతసాధారణానాం దలం సార మిదమ్ ఏకేన వస్తునా భవతి. కున్దురుకీ బిల్వ కుకుభ మణ్డల పత్రికాఖ్యానాం చతుర్ణాం వృక్షాణాం యే త్వగ్భాగాః తేషా మేకతమేన కీదృశేన. సమ్పాదన శోధన చూర్ణేన కరణాది సంస్కారేణేతి.

సల్లకి, మారేడు, మద్ది, ఇరుగుడు పట్టలలో ఒకదానికి పైన పేర్కొన్న సంస్కారాలు జరిపితే సిల్లకానికి ఉపయోగపడుతాయి.

ససి(మీ?మ)రిఅచుణ్ణ కుణ్డిఅ కేసరచుణ్ణేహి మహుణిహిత్తేహి,
హోఇ బఉళాసవో జఉమారిఅ దఢభణ్డవిణిఏహి. 248

శశి మరిచచూర్ణగుణ్ఠితః కేసరచూర్ణైః మధునిహితైః,
భవతి వకులాసవో జతుమారిత దృఢభాండవినిహితైః.

సమం వకులాసవో భవతి. కైః. కర్పూర తీక్ష్ణ మో(?)రజసావచూర్ణితే బహుల పుష్పచూర్ణై ర్మధునిహితైః తథా ప్రవిలిప్తలాక్షా(రసే) అభగ్న భాజనే న్యస్తైః. కృత్రిమసిల్లకానాం సంస్కారార్థ మయ మాసవ ఇతి. సిల్లక కృతిః.

పచ్చకర్పూరం, మిరియాలు పొడిగొట్టి, పొగడపూవుల పొడితో కలిపి, లక్కపూసిన కుండలో వేసి తేనె కలిపితే, వకుళాసవం తయారవుతుంది. కృత్రిమ సిల్లకాల సంస్కారానికి ఈ ఆసవం ఉపయోగపడుతుంది. కృత్రిక సిల్లకకృతి సమాప్తం.

జళ జళహర కుడిళా ఉరు రఅణీ దళ చళ పిఅఙ్గు తఅరేహి,
సిద్ధే ణళిఆఇ (జ?జు)అం ఘణ ఖఇర జణుళ్ళి(అ?అం) తిళ్ళం. 249

సిఅ సిచఅంచళగళిఅం సున్దర సహఆర వేహమత్తేణ,
హోఇ సహఆరతిళ్ళం సవ్వఇచ్చిఅ మాసళామోఅం. 250

జల జలధర కుటిలా గురు రజనీ దల చల ప్రియఙ్గు తగరైః,
సిద్ధం నలికాయాం యుతం జల ఖదిరజలార్ద్రితం తైలమ్

సితాంశుకాఞ్చలగలితం సున్దరసహకార వేధమాత్రేణ,
భవతి సహకారతైలం సర్వమేవ మాంసలామోదమ్.

ఇదం సాధ్యమానం తైలం శ్రేష్ఠేన సహకారేణ ఆమ్రరసేన విద్ధ మాత్రం సమస్తమేవ సాన్ద్రసౌరభం సహకారతైలం సమ్పద్యతే. కీదృశమ్. ము(స్త?స్తా)గాయత్రిభ్యాం క్వాథయుక్త్యా క్వథితేన జలేనార్ద్రీకృతం మిశ్రిత మిత్యర్థః. తైలా భయా షడ్భాగమాత్ర పరిమాణై స్తతః(?) శుక్లవస్త్రాన్తరే నిక్షిప్తం సత్ ప్ర(స్తు?స్ను)తమితి యుగలకమ్.

కురువేరు, తుంగముస్తలు, గ్రన్థితగరం, అగురు, పసుపు, ఆకుపత్రి, సిల్లకం, ప్రియంగు, (చెంగల్వకోష్ఠు) మెత్తగా నూరి, లిలిక పక్కెముక అనే గంధద్రవ్యం, తుంగముస్తలు, చంద్రచెక్కల కషాయం, నూనె పోసి కాచి. తెల్లటి గుడ్డతో వడియగట్టి, తియ్యమామిడి చెక్కతో వేధచేసి వాసనపట్టించితే గొప్ప వాసనగల సహకార తైలం సిద్ధమవుతుంది.

ఫణి దళ కున్ద కన్దర సిరిమాళ పిసళ్ళి విద్దుమళఆహి,
పిక్కం కళితరుతిళ్ళ మాఘఅందకసాఅ స(జ్జ?ఙ్జా)త్తం. 251

సహఆరతిళ్ళవిద్ధం పసణ్ణ ణవపదుమరాఅ సారిచ్ఛం,
గన్ధాఅడ్ఢిఅ భమరఉళ మణహరం హోఇ సహఆరం. 252

ఫలినీ దళ కున్ద కన్ధర శ్రీమాల (విశాల్యా) విద్రుమలతాభిః,
పక్వం కలితరుతైలం సాన్ద్రకషాయ సంయుక్తమ్.

సహకారతైలవిద్ధం ప్రసన్ననవపద్మరాగ సదృశమ్,
గన్ధాకృష్ట భ్రమరకుల మనోహరం భవతి సహకారమ్.

విభీతకఫలస్యాన్తర్వర్తిసార నిష్పీడితం తైల మేవం సహకారం సమ్పాద్యతే. కీదృశమ్. ప్రథమ మామ్రవృక్షత్వచా క్వాథయుక్త్యా క్వథితేన జలేన మిశ్రీకృతం, తతః ఏతైః కల్కద్రవ్యైః పూర్వోక్తమాత్రయా గర్భీకృతైః పక్వమ్. కైః. ప్రియఙ్గు గన్ధపత్ర కున్దురు శుష్కగ్రీవా సర్జరస మాంసీ నళినికాభిః. తతః సహకారరసేనైవాకృత్రిమేన కృతవేధమాత్రం సౌరభాతిశయాత్ స్వచ్ఛపద్మరాగకాన్తి సౌరభాహృతమధుకరకులం చ భవతీతి యుగలకమ్.

తానికాయగింజపప్పు నూనె, తీయమామిడి వాసనలు వెదజల్లుతుంది- అంటే తీయమామిడి తైలం వాసనలు ఇస్తుంది. మొదట మామిడితొక్క కషాయం కాచి, తానికాయగింజల తైలాన్ని దానిలో కలిపి, ప్రియంగువు, ఆకుపత్రి, కుందురుష్కం, బిర్రికూర, సర్జరసం, జటామాంసి, నళిక (పక్కెముక అనే గంధద్రవ్యం, పొడిగొట్టి వేసి వండాలి. పిదప నిజమైన సహకార తైలంతో వేధచేసి వాసవ కలిగించాలి. స్వచ్ఛమైన పద్మరాగకాంతితో, తుమ్మెదలదండు మూగే సౌరభాతిశయంతో సహకారతైల మవుతుంది.

చణ్డి పిసళ్ళి నళిఆ సోఆమణి ఘుసిణ వక్కళ సణాహా,
అహిణవ రాఅమ్బు (సురహి) కసాఅ సాహిఅం ణిమ్మళం తేళ్ళం. 253

మాఅన్దతేళ్ళ మిణమో విఅడ్ఢ చూళామణీ దఇఅం,
చణ్ణ విసళ్ళిఅం విద్దుమచ్ఛాఅం(మూళదేవవళ్ళహమ్.) 254

(చణ్డి విశల్యా నళికా సౌదామినీ ఘుసృణ వల్కల సనాథా)[1]
అభినవ రాజజమ్బూ సురభి కషాయభావితం నిర్మలం తైలమ్.

సహకారతైలమిదం విదగ్ధచూడామణి దయితమ్,
(చణ్ణ విసళ్లియం మూలదేవవల్లభం విద్రుమచ్ఛాయం.)

ఇదం సహకారతైలం సమ్పద్యతే. కిం తద్ వస్తు. విశుద్ధతైల మేవ. కీదృశమ్. ప్రత్యగ్రజమ్బూ సురభిపత్ర కషాయయుక్త్యా క్వథితేన జలేన సమ్పాదితం, తత. ఏతై ర్ద్రవ్యైః పూర్వోక్తమాత్రయా గర్భీకృత సంయుక్తమ్. కైః. క్రోధనికా మాంసీ విద్రుమైలా కుఙ్కుమ త్వచై స్తతోఽకృత్రిమస్యామ్రరసస్య పఞ్చమేన భాగేన మిశ్రిత మేవ వర్ణసౌరభాతిశయాత్ ప్రవాలతుల్యకాన్తి మూలదేవవల్లభమితి యుగలకమ్. దీనిపేరు చండవిసళ్ళియం.

సామాన్యమైన నూవులనూనెయే వర్ణసౌరభాతిశయంతో, పగడాల రంగుతో, విదగ్ధచూడామణులకు- విలాసిశ్రేష్ఠులకు ఇష్టమైన సహకారతైలం అవుతుంది. ఎలా అవుతుంది ? ఏ వస్తువులతో ? ఏ పద్ధతితో ? కొత్త నేరేడు చివుళ్ల, సురభిపత్రం కషాయంలో నూవులనూనెను, చీడాదేవదారుచెక్క, జటామాంసి, నళిక, ఏలకుక్కలు, కుంకుమపూవు, దాల్చినచెక్క కల్కద్రవ్యాలుగావేసి వండాలి. పిదప నిజమైన సహకారతైలం ఐదవవంతు కలపాలి. ఇది మూలదేవునికి చాల ఇష్టమైన తైలం.

సళ్ళఇ ఖఉర రత్తచన్దణ మఞ్జిట్ఠా ణళిణ చుణ్ణ కఅగబ్భా,
ఖరతరణి పిక్కం తేళ్ళం సహఆర రస తుళ్ళం.[2]

(సల్లకీ ఖపుర రక్తచన్దన మఞ్జిష్ఠా నలిన చూర్ణ కృతగర్భా,
ఖరతరణిపక్వం తైలం సహకారరస తుల్యమ్.)

---

1. ఒకటి, నాలుగు ఆర్యార్ధాలకు ఛాయ లేదు.
2. 255వ ఆర్యఛాయ వేరుగావుంది. మరొక ఆర్యచ్ఛాయలాగ కనిపిస్తున్నది. కనుక ఈ ఆర్య తర్వాత, ఛాయ, వ్యాఖ్య, మరొక ఆర్య, గ్రంథ పాతమై వుంటాయి.

సల్లకీ, ఖపురం (భద్రిముస్తలు), రక్తచందనం, తానుకరేకులు మెత్తగానూరి, నూనెలోవేసి మండే ఎండలో కొన్నాళ్లు పెడితే సహకార తైలం సిద్ధమవుతుంది.

(దనుజిన్ద సర వారి విద్దుమలఅ సిణాహం,
సోఆమణి కళళ ఘుసిణ భాఓమ్మిసిఅం తెళ్ళం.)

జమ్బూకసాఅ సహిఅం ఉజ్జలవణ్ణఅం విద్ధం,
సహఆరేణ హోఇ ఫుడం సహఆరఅం. 256

దనుజేన్ద్రి సర వారి విద్రిమలతా సనాథమ్,
సౌదామినీ కలల కుఙ్కుమ భాగోన్మిశ్రితమ్ తైలమ్(?).

జమ్బూకషా సాధిత ముజ్జ్వలవర్ణం విద్ధమ్,
సహకారేణ భవతి స్ఫుటం సహకారమ్.

ఇదం తైలం ప్రకటమేవ సహకారత్వ మాపద్యతే. కీదృ(శః సన్?క్రి)శం సత్) ప్రథమం క్వాథయుక్త్యా క్వథితేన రాజజమ్బూజలేన సమ్పాదితం తతో గర్భీకృతాహి మురా త్వచ బా(ల) కనలికాసంయుక్తం తత ఏలా మాంసి విషా(ణా) రుణానాం సమై ర్భాగైః పూర్వోక్తమాత్రయా సహితం సత్ క్రమత ఏవోజ్జ్వలచ్ఛాయం తతః (సదళసహకార మేవం?) సహకారేణ కృతవేధమితి. సహకారకృతిః.

మొదట పెద్దనేరేడుపట్ట కషాయాన్ని క్వాథపద్ధతిలో కాచి, దానిలో మురు, దాల్చినచెక్క, వట్టివేరు, నలిక ఏలకులు, జటామాంసి, కుంకుమపూవుల మెత్తని మార్గాన్ని వేసి, నూనెపోసి వండాలి. పిదప నిజమైన సహకార రసాన్ని కొద్దిగావేసి వేధచేయాలి. మెరిసిపోయే రంగుతో నిజమైన సహకార తైలంవంటి స్ఫుటమైన తైలం తయారవుతుంది. సహకారాకృతి తైలాలు సమాప్తం.

తేల్లాళో(హి?శి)అ పరిణఅ మాఊరగిరేహి గహిఅ సుక్కాణ,
బిళ్ళాణ హోఇ తిళ్ళం విద్ధం కప్పోరతేళ్ళం వ. 257

తై(ల?లా)లో(హి?లి)త పరిణత మాలూరగృహాద్ గృహీతశుష్కాణామ్,
(బిల్వానాం భవతి తైలం విద్ధం కర్పూరతై మివ.)[1]

తైలార్ద్రీకృతాన్ పరిపక్వ బిల్వో సంజ్ఞో(?) గృహీతానాం తదను శుష్కాణాం తతః పీడితానామ్. కీదృశం. అకృత్రిమేణ కర్పూరపానీయేన కృతవేధం భవతి.

నూనెలో బిల్వపు గుజ్జును కలిపి, ఎండించి నూనెను పిండి, నిజమైన కర్పూర తైలంతో వేధచేసి వాసనపట్టిస్తే, కర్పూరతైలంలాగే అవుతుంది.

కోమళ సితమరిఅ కన్ద కన్దళఅ సణాహఅం,
సహసుకుమణ మట్టియాఇ బారహగుణ పరిమాణఅం. 258

కఢిఅం మళఅణశేణ వవగఅ ఫేణాబన్ధఅం,
(ధవళంపఅ గళిఅ విమళ మహిణవపత్తమ్మి ణిహిఅం. 259

కళ తైలా సార కోమళఫళచుణ్ణంపఅ సణాహం,
సత్తాహ పరిణిట్ఠిఅం ఖు గాళిఅ మణపసణ్ణఅం, 260

తిళ్ళం కప్పూరతేళ్ళ పఞ్చాసభాఉమ్మిసిఅం,
ససితిళ్ళ మిణం భణన్తి ససిమత్త(క)అవేహం. 261

కోమల సితమరిచ కన్ద తదనుకన్దల[2] సనాథమ్,
సహ సుకృష్ణమృత్తికా ద్వాదశగుణ పరిమాణమ్.

క్వాథితం మృద్వనలేన వ్యపగత ఫేనబన్ధమ్,
ధవళాంపక గ(మి?లిత) విమల మభినవపాత్రనిహితమ్.

కల తైలా సార కోమలఫల చూర్ణాంపకసనాథమ్,
సప్తాహ పరినిష్ఠితం ఖలు గాలిత మతిప్రసన్నమ్.

తైలం కర్పూరతైల పఞ్చాశద్భాగోన్మిశ్రితమ్,
శశితైల మిదం భణన్తి శశిమాత్రకృతవేధమ్.

---

1. మూలంలో ఈ ఛాయ లేదు, 2. తనుకన్దల అని వుండాలి.

ఇతి ఇదం తైలం కర్పూరపానీయే కథయన్తి. కీదృశం(సం?సత్). ప్రత్యగ్రసౌభఞ్జన మూలసూక్ష్మాఙ్కుర సంయుక్తం తథా సుకృష్ణయా మృత్తికయా సహ ద్వాదశపరిమాణం యత్తథా. కన్ద మృత్తికయో ర్యావాన్ భా(గా?గ)స్తావన్తో ద్వాదశభాగా స్తైలస్యేత్యర్థః. ఏవంవిధ మనుత్కటాగ్నినా క్వథితం ఫేనోద్గమే సతి......ప్రశాన్త(ఫే?ఫే)నావర్తం తత్సితవస్త్రపూతత్వాన్నిర్మలం తతః సత్యకర్పూర పానీయస్య (యోజిత?)(ప్రత్యాప్లశద్భాగేన)యోజితం తతః కర్పూరతైలే నానువిద్ధం మితి యుగలకమ్.

కొత్త లేత మునగవేళ్లు నల్లమట్టి సమభాగాలు, వీటికి పన్నెండింతలు నువ్వులనూనె, సన్నని మంటపై కాచి, నురుగు అణగిన పిదప దించి, తెల్లటి గుడ్డతో కొత్తకుండలో వడగట్టి జటామాంసి, ఏలకులు, అగరు, తామరతూళ్లు, జాజికాయ పొడిచేసి కలిపి, కుండమూతికి గుడ్డకట్టి వారంరోజులు ఊరనిచ్చి, వడపోసి, 50 పాళ్లు కర్పూరతైలం కలిపి, కర్పూరంతో వేరచేస్తే నిజమైన కర్పూరతైలంలాగ వుంటుందని విజ్ఞులు చెబుతారు.

గళేఇఅ ప(క్ఖా?క్ష)ళిఅ సోసిఆణ పత్థతిళాణ కఅ చూర్ణం?చుణ్ణం),
కిచ్చూర వక్క శే లా కళ్ళోళ సదిశభావేహి. 262

దళవిఉణభాఅ మీసిఅకరేహి సంజోతుఊణ కుడు బద్ధం,
గహిఅం పీడణవిహిణా తేళ్ళం ససితేళ్ళ పడిరూవం, 2 3

గ ...లుఞ్జిత ప్రక్షాలిత శోషితానాం ప్రస్థతిలానాం కృతచూర్ణమ్,
కచ్చూర వల్క తైలా కల్లోల సదృశభాగైః.

దల ద్విగుణభాగ మిశ్రిక్షైతైః సంయోజ్య కుడుబార్ధమ్,
గృహీతం పీడనవిధినా తైలం శశితైలప్రతిరూపమ్

ఇదం తైలం కర్పూరతైలస్య ప్రతినిధిః సమ్పద్యతే కీదృశమ్. నిష్పీడనకర్మణా గృహీతమ్. కథమ్. తిలార్ధం ప్రస్థషోడశపలాని కీదృశానామ్. ప్రస్థ(తిలానాం) నిస్తుషీకృతానాం తతః సూతానాం తతః పరివాపితానాం తాదృశానాం కీదృశః ప్రస్థః చూర్ణీకృతః తథావిధం తిలప్రస్థం కమలత్వం చతుర్భిరకాల పలానాం(?) సమై ర్భాగై ....త్ర కుడుబార్ధం.... ...యం మిశ్రికృత్య

కీదృశైః. గన్ధపత్రస్య ద్వాభ్యాం తిలేన సహితై రితి యుగలకమ్. కర్పూర పానీయ కృతిః.

ఒకప్రస్థం నూవులను పొట్టుతీసి బాగా నీటిలో కడిగి ఆరబెట్టి పొడిచేసి, దానిలో కచ్చూరాలు, దాల్చినచెక్క, ఏలకులు, జటామాంసి సమభాగాలు, ఆకుపత్రి రెండుభాగాలు- మొత్తం సగం కుడుబం కలిపి పిండితే వచ్చే తైలం కర్పూరతైలంలాగ వుంటుంది. కర్పూర తైల కృతి సమాప్తం.

కఢిఅ(ఇ) పఞ్చపళ్ళవ కసాఅ సళిళేణ కుళిసకుసుమాఇ,
ఢోఅఞ్చల పాడఞాఅఙ్గ(మి?మ)ళిఆఇ ళవఙ్గసరిసాఇ. 264

క్వాథితాని పఞ్చపల్లవ కషాయసలిలేన కులిశ కుసుమాని,
బోల జల చతుర్జాతక మలితాని లవఙ్గ సదృశాని.

సుధాక్షీర వృక్షపుష్పాణి దేవకుసుమతుల్యాని జాయన్తే. తత్సమాన వర్ణసౌరభాణి భవన్తీత్యర్థః. కీదృశాని. పఞ్చపల్లవానాం క్వాథయుక్త్యా గృహీతేన క్వాథపానీయేన క్వథితాని తతః సర హ్రీబేర త్వక్ సూక్ష్మైలా గన్ధపత్ర నాగకైసరైః సమాంశైః మర్దితానీతి లవఙ్గాకృతిః.

తీగమద్దిపూవులను పంచపల్లవ కషాయంలో కాచి, బాలింతబోలు, వట్టివేరు, దాల్చినిచెక్క, చిన్నఏలకులు, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్రి సమాంశాలు పొడిగొట్టి కలిపితే, వాసనలోను, రంగులోను లవంగాలలాగ అవుతాయి, లవంగకృతి సమాప్తం.

ణిచ్ఛళిఅ జవదాళి ఇమణ మూమేపిఆఇ ఏళాదళం,
హోఇ గనిశ్చలీ... కవచలీతకషాయ నాగవస్త్రే(?) 265

....

....

బహుశః ఏలాదలభావితయా ఏలాదలాని భవన్తి. విస్తుషీకృతానాం యవానాం పూర్ణసమ్పదా దర్దరకే పూర్వోక్తస్వేదభాణ్డే జలయేషదత్త స్వేదితయా (?)........మన్త్రేణ బహూన్ వారాన్ కృతభావనయేతి. ఏలాకృతిః.

యవలను ఏలకు పలుకులుగా చేయడం ఈ యోగంలో చెబుతున్నాడు. కాని ఇది స్పష్టంగాలేదు. ఏలాకరణం సమాప్తం.

కుట్ఠ జఊకాఢిఅ సోసిఅఇ పునరుత్తభావిఅఇ చ,
కుట్ఠఙ్చిఅ హోన్తి ఫుటం హఅగన్ధాఖణ్డఖణ్డాఇమ్. 266

కుష్ఠజలోత్క్వథిత శోషితాని పునరుక్తభావితాని చ,
కుష్ఠ మేవ భవన్తి స్ఫుటం హయగన్ధాఖణ్డఖణ్డాని.

అశ్వగన్ధామూలశకలాని (వ్యా?వా) ప్యమేవ సాక్షాత్సమ్పద్యతే. కీదృశాని సన్తి. వాప్యేన పయసా చ కాయయుక్త్యా కషాయితేన దత్తక్వాథాని. తతస్తస్మా స్నిష్క్రేష్య పరివాపితాన్యేవ పౌనఃపున్యేన దత్తభావనానీతి. కుష్ఠకృతిః

పెన్నేరు గడ్డను ముక్కలు ముక్కలుగా చేసి, చెంగల్వకోష్ఠు కషాయంలో ఉడికించి తీసి ఎండబెట్టి. మళ్ళీ ఆ కషాయంలోనే చాలసార్లు భావనచేస్తే చెంగల్వకోష్ఠులాగే అవుతుంది. ఇది కుష్ఠకృతి.

సహఆరరసేణ గన్ధం గజ్కణ జణఖార (కఅ)అఫళిత్తే
పత్తమ్మి కలత్రిచ్ఛఇ పుచోచ్చిఅ దీహరం కాళం. 267

సహకారరసకే భజ్కణ యవక్షార కతక ఫలలిప్తే,
పత్రే కృత స్తిష్ఠన్త్యేవ........దీర్ఘ కాలమ్.

నహకారతైలం సైన్ధవలవణ సువర్ణపాదికయాఽవశూకతాచ్ఛఫలానా(?) పిష్టేన చూర్ణేన కృతలేపే నిర్మలభాజనే స్థాపితంసల్ బహుకాలం నిర్మలమేవ భవతీతి.

మెత్తగా నూరిన సైంధవలవణం, సువర్ణపాదిక, చిల్లగింజల గంధం పట్టించిన శుభ్రమైన పాత్రలో పోసిన సహకారతైలం చాలకాలం చెడకుండా శుభ్రంగా వుంటుంది.[1]

ధవళసతపత్త(తే?కే,)సర సిన్ధుబ్భవ కుసుమాసార సజ్జుత్తో,
(కణతా?ణ కదావి)హోఇ క(ధి?ఠి)ణో దుగ్గఇభీ ళ?ష)వ్వ సహఆరో. 268

1. మూలం, ఛాయ, వ్యాఖ్య స్పష్టంగా లేవు.

ధవలశతపత్రికేసర సిన్ధూద్భవ కుసుమసార సంయుక్తః,
న కదా(చిద్?పి)భవతి కఠినో దుర్గతిభీరు రివ సహకారః.

సహకారః ఏవంవిధః సన్నిత్యమేవ రసరూపతా న్మృదురేవ భవతి, న జాతు ఘనతాం యాతి. యథా దౌర్గత్యత్రస్తః కశ్చిన్మృదురేవ భవతి. కీదృశ స్సన్ శ్వేతాబ్జకిఞ్జల్క సైన్ధవలవణమాక్షికైః సహిత ఇతి.

తెల్ల దామర కేసరాలు, సైంధవలవణం, తేనెలమధ్య ఉంచిన మామిడి పండు దారిద్ర్య పీడాభీతునిలాగ మృదుత్వాన్ని కోల్పోదు.

దఢగన్ధ సఙ్ఖణాహిచుణ్ణో చుణ్ణో వ్వ దన్తిమూళా(ణాం?ణ),
సుఅ(న్ని?ణ) హి(అ)అం వ విమళ ణిక్ఖిత్తం కుణఇ సహఆరం. 269

దృఢగన్ధ శఙ్ఖనాభిచూర్ణః (చూర్ణ ఇవ దన్తిమూలానామ్,)
సుజనహృదయ మివ విమలం నిక్షిప్తం కరోతి సహకారమ్.

అయం చూర్ణం సహకారరసవిర్మాలః సజ్జనా(నామా)శయ మివ సద్రై (ల?వ) సమ్పాదయతి(?). తన్మధ్యే న్యస్త(స్సత?న్త)స్య చూర్ణః[1] పు(భవతి? టపాక)విధినా సుష్ఠుదగ్ధాయాః కమ్బోర్వదకస్య నాభే రగ్రవర్తినో నాభ్యా సహకారస్య భాగస్య(?). అన్యథా నికుమ్భారి (శి)ఫానాం చూర్ణం ఏవం కరోతీతి, సహకారస్థైర్యయుక్తిః.

పుటపాకదగ్ధమైన శంఖపునాభి చూర్ణం కాని, దంతివేళ్ళ చూర్ణం కాని, మామిడిపళ్లు సుజన హృదయంలాగ నిర్మలంగానూ, చెక్కుచెదరకుండాను ఉండేట్టు చేస్తుంది. వ్యాఖ్యానం స్పష్టంగా లేదు. ఇది సహకార స్థైర్య యుక్తి.

ముణికుసుమ జాళిణీఫళ లట్ఠిమహు అణాళభంకచుణ్ణేణ,
కుసుమాణి దవన్తి మిఅంకభాఅణే రవికిరణసిణ్ణాఇం. 270

(మునికుసుమ జాలినీఫల యష్టిమధు మృణాలేభకణచూర్ణేన,
కుసుమాని ద్రవన్తి మృగాఙ్కభాజనే రవికిరణస్విన్నాని.)[2]

1. అత్రకిఞ్చిద్ గలితమివ ప్రతిభాతి. ఇక్కడ కొంతగ్రంథపాతమైనట్టు తోస్తుంది. 2. ఈ ఛాయ మూలంలో లేదు.

సర్వపుష్పాణ్యేవంవిధాని సన్తి రసరూప మాపద్యన్తే కీదృశాని. అగస్తి వృక్షపుష్పాణాం తథా దేవతాళిఫలస్య తథా మధుయష్ట్యాశీరేభకణానాం చూర్ణేనావ కుణ్ఠితాని కర్పూరవికచితపాత్రస్థాపితాని అర(త?క)రభావితాని చేతి సర్వపుష్పద్రావణయుక్తిః.

పూవులనుంచి రసాన్ని — అత్తరునుతీసే పద్ధతి తెలుపుతున్నాడు:- అవిసె పూవులు, దావనదంగికాయ, అతిమధురం, వట్టివేరు, ఏనుగుపిళ్ళిప్ల మెత్తగా నూరి, ఈ చూర్ణాన్ని పచ్చకర్పూరం పూసిన పాత్రలో పూవులకు కలిపి ఎండలో పెడితే, పూవులనుంచి రసం స్రవిస్తుంది. అన్నిపూవులనుంచి రసం తీయడానికి ఇదేపద్ధతి పూవులు కరిగి రసమయిపోతాయి.

సమహు (పరహు?)పరశుచ్ఛిణ్ణం మూళగుణ్ఠిఅం దవఇ మల్లిఆకుసుమం,
దణ్ణోఅర విణి(విభో?హిఅ)చమ్పఅతరు కుసుమ(ణివ్వల?వ)హోవ్వ. 271

సమహు పరశుచ్ఛిన్న మూలగుణ్ఠితం ద్రవతి మల్లికా కుసుమమ్,
ధాన్యోదర వినిహితచమ్పకతరు కుసుమనివహ మివ.

మదయన్తీపుష్ప మేవంవిధం ద్రవతి. కీదృశమ్. మాక్షికేణార్ద్రీకృతమ్. యత్ కుఠారం (తేన న్నస్య)ఛిన్నస్య ఛిన్నమూలస్య చూర్ణితేన లిప్తమ్. కథం ద్రవతి. యథా చమ్పకద్రుమస్య పుష్పం ఖాణ్డస్థితం వ్రీహిరాశిమధ్యస్థాపితం సద్ ద్రవతి తథైవ భవతీత్యుపమానభఙ్గ్యా ద్వితీయః ప్రయోగ(ము?ఉ)క్తఇతి. మల్లికాచమ్పకపుష్పాణాం ద్రావణయుక్తిః.

కుండలో పెట్టి మూతవేసిన సంపెంగలు వడ్లగాదెలో పెడితే ద్రవించినట్లు విరజాజులు తేనెపూసిన గొడ్డలితో నరికిన విరజాజితీగ వేళ్ళను పొడిచేసి కలిపితే ద్రవిస్తాయి. ఇది సంపెంగ, విరజాజుల ద్రావణవిధి.

దఢదడ్ఢ మసిణ చుణ్ణిఅ సంఖద్దఅ రస విళిత్తమత్తాయి,
కేఅఇపత్తాఇ రసం ముఅన్తి ఘర్మే ణిహిత్తావి. 272

దృఢదగ్ధ మసృణచూర్ణిత శఙ్ఖార్ద్రరస విలిప్తమాత్రాణి,
కేతకిపత్రాణి (ర)సం ముఞ్చన్తి ఘర్మే నిహితాని.

కేతకీపుష్పాణాం పత్రాణ్యేవంవిధాని సన్తి జలం ముఞ్చన్తి స్యన్దన్తే ద్రవన్తీత్యర్థః. కీదృశాని. అతిశయేన ప్లుష్టస్య తతః సూక్ష్మ పిష్టస్య కమ్బోః చూర్ణేనార్ద్రరసేన చావగుణ్ఠితాన్యేవ తతః. తీక్ష్ణాత(పనిహి) తానీతి. కేతకీపుష్ప ద్రావణయుక్తిః.

శంఖాన్ని బాగాకాల్చి సున్నంచేసి, నీటిలోకలిపి, పూసి ఎండలో పెట్టిన మొగలిపూవులు ద్రవిస్తాయి.

ఇఅఏ సపది సమ(న్తో?త్తో)ణాణావిఅ గన్ధగోరవ ఘవిఓ,
హారమేహళాఏ పూఇఅ పఞ్చమఠాణో పరిచ్ఛేఓ. 273

ఇత్యే(తాన్వతా సపది) పరిసమాప్తో నానావిధ గన్ధ గౌరవవర్ధితః,
హారమేఖలాయాం పూజితపఞ్చమస్థానః పరిచ్ఛేదః.

ఈ విధంగా ఇప్పుడు నానావిధ గన్ధ గౌరవవర్ధితమైన హారమేఖలలో అందరూ గౌరవించిన ఐదవదైన పరిచ్ఛేదం సమాప్తమైంది.

సంగ్రహోఽయం ప్రయోగాణాం పఞ్చమస్య నిబధ్యతే,
తత్రామ్బువాసనవిధిః దన్తకాష్ఠవిధి స్తథా.

మధూచ్ఛిష్టవిధి ర్నేత్రపరికర్మాఞ్జనం తథా,
ముఖవాసాదితైలాని తథోద్వర్తనసంవిధిః.

అథ స్నానక్రియా స్నానం స్నానోపకరణాని చ,
పటవాసాదివర్త్యా చ........సుగన్ధాది సంవిధిః.

కృతిః కస్తూరికాయాశ్చ చిత్రగన్ధాసవక్రియా,
కర్పూర కుఙ్కుమ నఖా అగురోః సల్లకస్య చ.

సహకారస్య చ కృతిః శశితైలకృతి స్తథా,
లవఙ్గ తుటి కుష్ఠానాం కృతయశ్చ యథాక్రమమ్.

సహకార(రసైర్య?స్థైర్యయు)క్తిః సర్వపుష్పద్రుతి స్తథా,
కేతకీ చమ్పకాదీనాం ద్రుతయశ్చ తథా పృథక్.

ఈ పంచమ పరిచ్ఛేదంలో చెప్పిన ప్రయోగాల సంగ్రహమిది :- మొదట అంబువాసవిధి, ఇక వరుసగా దంతకాష్ఠవిధి, మధూచ్ఛిష్టవిధి, నేత్రపరికర్మాంజనవిధి, ముఖవాసాది తైలవిధి, ఉద్వర్తనవిధి, స్నానక్రియ, స్నానం. స్నానోపకరణవిధి,పటవాసవిధి,సుగన్ధవర్తివిధి, విసుగన్ధాదిసంవిధి కృత్రిమకస్తూరికావిధి, చిత్రగంధాసవక్రియ, కర్పూర కుఙ్కుమ నఖ అగరు సిల్లక సహకారకృతి, కర్పూరతైలకృతి, కృత్రిమలవంగ, ఏలా కుష్ఠకృతి, సహకారస్థైర్యయుక్తి సర్వపుష్పద్రుతి కేతకీ చంపకాదులద్రుతి- ఇలా వరుసగా చెప్పబడినాయి.

హరహరహరి.

గూఢత్థ వత్థు వివరణ విఉఢిఅ సన్దేహ తిమిర ణిఉరుమ్బో,
హరమేహలా ణహేక్కళఇ(?) దిణఅరో సువ్వఇ ణహణ్టో. 274

గూఢార్థ వస్తు వివరణ విఘటిత సన్దేహ తిమిర నికురుమ్బః.
హరమేఖలా నభోఙ్గణ దినకరః శ్రూయతాం నిఘణ్టుః,

వ్యక్తార్థా గాథా. కిన్తు హరమేఖలాయాం ప్రయుక్తానా మేవ శబ్దానాం ప్రాయేణ నిఘణ్టు రయమేవేతి వేదితవ్యమ్. అదితః.

హరమేఖలలో ప్రయోగించిన పదాల వివరణకోసం చివరన నిఘంటువును చెబుతున్నాడు. ఈ నిఘంటువు గూఢార్థాలు వివరించడంవల్ల సందేహపు పెనుచీకటి మూకలను పటాపంచలు చేసేది, హరమేఖలాకాశాంగణాన సూర్యుని వంటిది. అంటే అన్నిటినీ వెలుగులో స్పష్టం చేసేది,

తజ్జహ.

తద్యథా :-

అది ఏవిధమంటే ?....

పసుపఈ(పిణాఈ) రుద్దో హరో మహాఏవో- పశుపతిః పినాకీ రుద్రో హరో మహాదేవః. (శివుడు) సేలసుఆ పవ్వఈ గారీ- శైలసుతా పార్వతీ గారీ. (పార్వతి) పమహాగణః- ప్రమథగణ,. (ప్రమథగణాలు) విరిఞ్చో బహ్మో- విరిఞ్చిః బ్రహ్మ. (బ్రహ్మ) సురా అమరా (పి?తి) అసా దేవా-సురా అమరాః,

త్రిదశా దేవాః. (దేవతలు), సురపఈ తిఅహణాహో పురన్దరో ఇన్దో - సురపతిః త్రిదశనాథః పురన్దరః ఇన్ద్రః. (ఇంద్రుడు) దణుఆ దాణవా అసురా- దనుజా దానవా అసురాః. (దానవులు) అహిమఅరో పిచ్చూసో తరణీ సూరో రవి ఆఇచ్చో-అహిమకరః పచ్చూసో దేశిపదమ్ తరణిః సూర్యః రవిః ఆదిత్యః. (సూర్యుడు) మఅలఞ్ఛణో ససీ మఅఙ్కో చన్దో- మృగలాఞ్ఛనః శశీ మృగాఙ్కః చన్ద్రః. (చంద్రుడు) విడప్పో రాహు దేశిపదమ్. రాహూ-రాహుః. (రాహువు) మఊహా కరో కిరణో- (మయూఖాః కరాః) కిరణాః. (కిరణాలు) జలణో సిహీ హుఆసో అగ్గి- జ్వలనః శిఖీ హుతాశనః అగ్నిః. (అగ్గి) కాలో కఅన్తో యమో- కాలః కృతాన్తః యమః. (కాలుడు) సురగురో సురమన్తి పాఊసరో బహప్ఫఈ- సురగురుః సురమన్త్రి వాగీశ్వరః బృహస్పతిః. (గురుడు) సురమన్తితణఓ కఓ- సురమన్త్రి తనయః కచః. (కచుడు) దణుఇన్ద పురోహిఓ సక్కో-- దనుజేన్ద్ర పురోహితః శుక్రః. (శుక్రుడు) మఅరద్ధఓ మఅణో రఇవల్లహో మమ్మహో కామో- మకరధ్వజః మదనః రతివల్లభః మన్మథః కామః. (మన్మథుడు) గన్ధవహో పవణో అణిలో మారుఓ (వాఓ)- గన్ధవహః పవనః అనిలః మారుతః వాతః. (వాయువు) విణఆతణఓ గరులో- వినతాతనయః గరుడః. (గరుడుడు) దఓ బహ్మణో- ద్విజః బ్రాహ్మణః. (బ్రాహ్మణుడు) పురిసో నరో- పురుషః నరః. (పురుషుడు) కుమారో సిసూ సిలిమ్బో బాలో- కుమారః శిశుః సిలిమ్బో దేశిపదం, డిమ్భః బాలః. (శిశువు) సణ్డో నఓసఓ- (షణ్డః) నపుంసకః, (నపుంసకుడు) కేసా కఆ కున్తలా చిహురా బాలా- కేశాః కచాః కున్తలాః బాలాః. (వెంట్రుకలు) ఉత్తమాఙ్గ సీసం- ఉత్తమాఙ్గం శీర్షమ్. (శిరస్సు) కన్దలం కవాలఖణ్డం అలిఅం ణిడాలం అలీకం లలాటం అళం(?) (నొసలు). (ణఅణం) లోఅణం అచ్ఛి - నయనం లోచనం అక్షి (కన్ను). సుఈ సవణో కణ్ణో- శ్రుతిః శ్రవణం కర్ణః (చెవి). ఘోణా ణాసా- ఘోణా నాసా (ముక్కు). ఖుంఖుణఓ ణక్కసిరా- కుఙ్కు ఖుంఖుణఓ దేశిపదం- నాసికాసిరా (ముక్కునరం). అహరో ఓట్ఠో- అధరః ఓష్ఠః(పెదవి). దసణా దన్తా-దశానాః దన్తాః (పళ్లు)రసణా లోలాః-(రసనా)జిహ్వా (నాలుక). వఅణం ఆణణం ముహం-వదనం ఆననం ముఖం (ముఖం). వాహణా కన్ధరా గీఆ-వాహనా కన్ధరా గ్రీవా (మెడ). ఉఅరం పోట్టం-ఉదరం పోట్టం. దేశిపదమ్ (పొట్ట). ణిరిఖా పట్ఠి నిరిరషా దేశిపదమ్. పట్ఠం-పృష్ఠమ్ (వీపు).

సాహణం[1] ద్ధ్వజం వరాఙ్గమ్ లిఙ్గమ్(పురుషాంగం). జవఈ మహిళా కామిణీ ణారీ-యువతిః మహేలా కామినీ నారీ (స్త్రీ). వేసా విలాసిణీ దాసీ కుట్టి దేశీపదం, కుట్టనీ, (తార్పుడుకత్తె).కుమారీ కణ్ణా- కన్యా(కన్య)పఓహరా సిహిణా థణా-పయోధరౌ సిహిణా దేశీపదమ్. స్తనౌ (పాలిండ్లు). జహణం ణిఅంబో-జఘనం నితమ్బః (కటి పురోభాగ వశ్చాద్భాగాలు). వరఙ్గం రఇఘరం గుజ్ఝం భఓ జోణీ-వరాఙ్గం రతి గృహం గుహ్యం భగో యోనిః (యోని). మాఅఙ్గో డోమ్బో చణ్డాళో-మాతఙ్గః డోమ్బః చణ్డాలః[1] (చండాలుడు)తమ్బా సురభీ రోహిణీ గాఈ గిట్టి తామ్రా సురభిః రోహిణీ గౌః గృష్టిః(ఆవు) బసహో బసో బయిల్లో-వృషభః వృషః బఇల్లః దేశీపదమ్ (ఎద్దు). తణ్ణాఓ వచ్ఛఓ-తర్ణకః వత్సకః (దూడ). సిహిరీ మహిసీ-సిహిరీ దేశీపదమ్, మహిషీ (గేదె-ఎనుము). సూళచ్చో మహిసో-కూలాక్షః మహిషః (దున్నపోతు). మహిషీసుఓ పట్టఓ-మహిషీసుతః (గేదెదూడ). వత్సఓ........ హఓ తురఙ్గఓ ఘోడఓ- హయః తురఙ్గః ఘోటకః (గుఱ్ఱం). కరహో ఉట్టో-కరభః ఉష్ట్రః (ఒంటె). బాళిఓ కామకిసోలో ఖరో గద్దభో వామిఅకా-కామ కిశోరః ఖరః గర్దభః, బాలేయః (గాడిద). గద్దహీ-గర్దభీ (ఆడగాడిద). ఖరో జణణీ-ఖరజననీ గర్దభీ. వసూ చుషంబాఈ (చాఈ) ఛేళహో-పశుః చులుమ్బా దేశీపదమ్ చాగీ ఛగలికా (ఆడమేక). వసువఈ ఛాఓ ఛేఓ-పశుపతిః ఛాగః ఛగలకః (పోతుమేక). పిహీ అవి ఉరబ్భా-వృష్ణిః అవిః ఉరభ్రః గర్దరా దేశీపదమ్ (గొఱ్ఱె). మజ్జారో బిరాళో-మార్జారః బిడాలః (పిల్లి). ఓసో ఉన్దురో మూసిఓ-విశః ఉన్దురః మూషికః (ఎలుక). ఇన్దిమహో కాముఓ కవిళో హస్సణో సుఆణో-ఇన్ద్రముఖః కాముకః కపిలః (మణ్డన?) భషణః శ్వా(కుక్క). అళక్కో మత్తసుణఓ-అలర్కః మత్తశ్వా (పిచ్చికుక్క). భసణకామిణీ సుణిఆ-భషణ కామినీ శునీ (ఆడకుక్క). మాఅఙ్గో కరి హత్థి-మాతఙ్గః కరీ హస్తీ (ఏనుగు). గవళోగణ్డఓ-గవలః గణ్డకః.(ఖడ్గమృగం)తరచ్ఛో రిచ్ఛో భాహుఓ-తరక్షుః ఋక్షః భాలూకః(ఎలుగు). కోళో కిరి వరాహో సూఅరో-క్రోడః కిరిః వరాహః సూకరః (పంది).మఓ కురిఙ్గో హరిణో(మృగః కురఙ్గః హరిణః)(జింక).మఅధుత్తోజమ్బుఓ సఆళో-మృగధూర్తః జమ్బుకః సృగాలః (నక్క). సివా సిఆళీ-శివా సృగాలీ

1. ప్రాకృత పదాలు పోయి వుంటాయి.
2. డోమ్బో = దొమ్మరి, చండాలుడు కాదు.

(ఆడనక్క). కఈ మక్కడో వాణరో-కపిః మర్కటః వానరః (కోతి). అహీ హుఅఙ్గో సప్పో-అహిః భుజఙ్గః సర్పః (పాము).అహివఈ అహిరాఓ చక్కఉడ్డీ-అహిపతిః అహిరాజః చక్కఉడ్డీ దేశీపదమ్ ద్విముఖః సర్పపర్యాయః. (పాము పర్యాయాలు)గోరాహీ ధమ్మణీ సురకళీ-గౌరాహిః ధర్మణీ సుర(క)ళీ దేశీపదమ్. గౌరాహిపర్యాయః (తెల్లపాము). ఘరగోహా ఘరగోళీ-గృహగోధా గృహగోళికా కుడ్యమత్స్యపర్యాయౌ (బల్లి). హాళాహళీ బహ్మణిఆ-హాలాహలః బ్రాహ్మణికా (నలికిరి). సరడో పటకిక్కిడఓ-సరటః పృహ(?) కృకలాసః (తొండ) సుఅన్దున్దురా-సుగన్ధేన్దురీ పూతిమూషికాయాః పర్యాయః (చుంచు). సురగోఓ ఇన్దగోఓ-సురగోపః ఇన్ద్రగోపః ఇన్ద్రోదయః (ఆరుద్రపురుగు). మహిరోఓ ధరణిలఆ గణ్డొఆఓ (హో?)- మహిరోగః దరణిలతా గణ్డూపదః (ఎఱ్ఱ). కువిన్దో కుళిఅఓ – కువిన్దః కోలికః జా(లా?ల)కారపర్యాయౌ (సాలీడు). హిణ్డుళఓ దివఓ దేశీపదమ్. జలసర్పపర్యాయౌ (నీటిపాము). మీణో ఝసో మచ్ఛో – మీనః ఝషః మత్స్యః (చేప). కడుఆళఓ – లఘుమత్స్యః. కడు ఆళఓ దేశీపదమ్ (చిన్నచేప). కమఢో కుమ్భఓ - కమఠః కూర్మః కచ్ఛపః (తాబేలు). కుళీరో కురబిళ్ళో కక్కడఓ-కుళీరః, కురువిల్లః కర్కటకః (ఎండ్రి). మాఊరో దద్దురో - మణ్డూకః దర్దురః (కప్ప). జలసర్పిణీ జళోఆః జళౌకాః (జలగ). ఓళింహా దేశీపదమ్ తైలపీతికా పర్యాయౌ (గబ్బిలం). సిహీ సహణ్డీ అహిరిఊ భుజఙ్గవేరీ మోరో – శిఖీ శిఖణ్డీ అహిరిపుః భుజఙ్గవైరీ మయూరః (నెమలి). కీరః శుకః (చిలుక). కళరవో పారావఓ – (కలరవః పారావతః) (పావురం). తమ్బచూళో కుక్కుడో – తామ్రచూడః కుక్కుటః (కోడి). ఉపహుత్తో వాఅసో గుడారీ కాఓ ఉపహుత్తో దేశీపదమ్ – వాయసః రిష్టః గుడారిః కాకః (కాకి). మహాసఉణో కాఆరీ కోసిఓ (గుడో) ఉళూఓ - మహా శకునిః కాకారిః కౌశికః గుడః ఉలూకః (గుడ్లగూబ). బకో గిద్ధో - బకః గృధ్రః (కొంగ, గద్ద). తిత్తిరో కఅరో – తిత్తిరః కపిఞ్జలః (తీతువుపిట్ట). లావఓ - లావకః (లావుకపిట్ట). కళవిఙ్కో ఘరచడఓ – కలవిఙ్కః గృహ చటకః (పిచ్చుక). ఖఞ్జణఓ - ఖఞ్జనకః ఖఞ్జరీటః తరుచర్మశకునిః[1] (కాటుక పిట్ట). వల్గువరిః దేవఉళో చమ్మసఉణో చమ్మచడిఆ - దేవకులః చర్మశకునః

1. ఈ తరుచర్మశకునిః చర్మచటికా తర్వాత ఉండవలసిందేమో

చర్మచటికా (చీకురువాయి). మహుఅరో అళి భమరో ఛప్పాఓ సమతకోఇన్దిన్దిరో - మధుకరః అళిః భ్రమరః షట్పదః ద్విరేఫః ఇన్దిన్దిరః (తుమ్మెద). జణణివహో గోవాళఓ రవిసళఓ అక్కణ్డిఓ - జననీవహః గోవాలకః రవిశలభః అర్కకీటకః (ఒకరకం గబ్బిలం). విసాణం సఙ్గం గఅదన్తశ్చ - విషాణం,శృంగం,గజదన్తశ్చ. అఇణం చమ్మ కత్తీ (ఖల్లా?) - అజినం చర్మ కృత్తిః (చర్మము). పిత్తుబ్భవా రోఅణా పిత్తోద్భవా రోచనా (గోరోచనం) సిహి పహుఆసో - పిత్తం. మలం - పురీషం. కీళాళం సోణిఅం రుహిరం లోహిఅం - కీలాలమ్ శోణితమ్ రుధిరమ్ (నెత్తురు). పిసిఅం పళం కవ్వం ఆమిసం మంసం - పిసితమ్ పలమ్ క్రివ్యమ్ ఆమిషమ్ మాంసమ్ పహుణం దేశీపదమ్ (మాంసం). మోరపిఞ్ఛం - మయూర పిచ్ఛమ్ (నెమలిపింఛం). మాఅన్దో చూదో సహఆరో ఆమ్బో - మాకన్దః చూతః సహకారః ఆమ్రః (మామిడి). లవణతరు జమ్బూ పళాసిఆ - జమ్బూః పలాశికా (నేరేడు, గంగరావి) సుఅతరు పారిభద్దో - శుకతరుః పారిభద్రః (వేపచెట్టు). కఉభో అజ్జుణో - కకుభః అర్జునః (మద్ది). మాఊరో బిల్లో - మాలూరః, బిల్వః (మారేడు). శఉజో ఢఉఓ దేశీపదమ్ కీరఅరు సుఅవచ్చో భేట్టి సిరీసో - కీరతరు: శుకవృక్షః భేట్టి శిరీషః (దిరిసెన). పిప్పలో బోడి - పిప్పలః (బోధిః) (రావి). కళితరు మహేడవో - కలితరు మహేటకః (తాండ్ర) కజ్జల్లి దేశీపదమ్ - అశోకః (అశోకం. చారో పియాళో - చారః ప్రియాళః. (సారచెట్టు)..... దేశీపదమ్. శాల్మలిః - (బూరుగు, దిఅతరు బహ్మతరు పళాసో కింసుఓ - ద్విజతరుః పలాశః కింశుకః (మోదుగు). చిఞ్చా అమ్బళిఆ - చిఞ్చా అమ్లికా (చింత). మాహులుఙ్గీ బీజఊరిఆ - మాతులుఙ్గీ బీజపూరికా (మాదీఫలంచెట్టు). రమ్భా కఅళీ - రమ్భా కదళీ (అరటి). జిఙ్గిణీ గుళఞ్జనీ దేశీపదమ్ - ఏతౌ మోదకపర్యాయౌ (నల్లబూరుగు). కుత్థుమ్బురిఆ కాళమ్బురిఆ - కోష్ఠోదుమ్బరికా ఫల్గువృక్షవిశేపర్యాయౌ (బ్రహ్మమేడి). కఇతిన్దుఓ కోసా మక్కటతిన్దుఓ - కపితిన్దుకః కోషః మర్కటతిన్దుకః (విషముష్టిచెట్టు). సేఉకక్ఖో సేవ్వాడఓ సేసాహఓ బహుఆరో - మధూకవృక్షః (ఇప్ప). సేవ్వాడఓ దేశీపదమ్ - శ్లేష్మాత్మకః (విరిగిచెట్టు). వాదాకారం నిహుతుఙ్గీ చ్ఛేరళ్ళీ సేహుణ్డో ధూహఓ ఫేమరో దేశీపదం ధూళిఆతరు - ఏతే సుధావృక్షపర్యాయాః (జెముడు). అహిణ్డా - కన్ధారీ (కందారి). రూవఈ రూవఓ అక్కో అక్కవళ్ళీ - రూపకీ రూపికా అర్కః అర్కవల్లీ (జిల్లేడు). రాఅరూఇణఓ

సఅక్కో - రాజరూపికా శ్వేతార్కః (తెల్లజిల్లేడు). పరివల్లో వచ్ఛకరఞ్జో - చిరిబిల్వః వృక్షకరఞ్జః (కానుగ) పవణారీ పఞ్చఙ్గుళో గన్ధవ్వో తరుణో ఏరణ్డో - పవనారిః పఞ్చాఙ్గులః గన్ధర్వః తరుణః ఏరణ్డః (ఆముదపుచెట్టు). దుఫ్ఫంసకరఞ్జం కణ్టఅకరఞ్జో తిరిచ్చి - దుఃస్పర్శకరఞ్జః కణ్టకకరఞ్జః తిత్తిరిపిచ్ఛ దేశీపదమ్ ములుకానుగ). సిఅమిరిఓ సిగ్గు సోహఞ్జణఓ - సితమరిచః శిగ్రుః శోభాఞ్జనకః (మునగచెట్టు). అజుఅళపళ్ళవో సతుచ్ఛదో - అయుగళపర్ణః సప్తచ్ఛదః (ఏడాకుల అరటి). మునిః అగస్తిః అగస్త్యః అగస్త్యతరు రుతిప్రళఈః (?) మాలతిః.[1] పాడళా కణఇన్దో దేశీపదమ్ - పాటలా (పాదిరి). కేసరో బహుళా - కేసరః బహుళః (పొగడ). మాళఈ జాఈ - మాలతీ జాతిః (సన్నజాజి). పఉరప్పసవా ణోమాళిఅ - ప్రచురప్రసవా నవమాలికా (విరజాజి). తమ్బేపళిఆ సేఫాళిఆ - తామ్రిమ్మత్తికా శేఫాలికా (వావిలి). జానఓ జామవణో ఓడ్రః - జపాపర్యాయః (దాసానిచెట్టు). అమ్బళిఆ కురణ్డకఓ - (ఆమ్లికా కురణ్టకః) (గోరింట). హఅరిపూ హయారి కణవీరో - హయరిపుః హయారిః కరవీరః (గన్నేరు). హరదఇఓ హరవళ్ళహో ఉమ్మత్తఓ హేమో కణఓ మాతుఓ ధుత్తీరఓ - హరదయితః హరవల్లభః ఉన్మత్తకః హేమః కనకః మాతులః ధుర్ధూరకః (ఉమ్మెత్త). పాపఓ అరన్తసఓ - పాళకః ఆటరూషకః (అడ్డసరం). తరపట్టఓ పోమాడో తరపట్టఓ దేశీవదమ్ - ప్రపున్నాటః (తంటిపుమొక్క). మోరఓ నిహరో మోరన్దఓ ఆఘాటపఓ - మయూరః సిహి మోరన్దఓ దేశీపదమ్. ఏతే అపామార్గపర్యాయాః (ఉత్తరేణి). వాయసజఙ్ఘా (కాకిదొండ). ఘణరవో ఘణణాఓ మేహరఓ తణ్డులీఅఓ - ఘనరవః ఘననాదః మేఘనాదః తణ్డులీయకః (చిర్రికూర). దియలట్ఠిఆ బహ్మణలట్ఠిఆ - ద్విజయష్టికా (బ్రాహ్మణయష్టికా) (గంటుభారంగి). సమఙ్గా ఇఙ్జకా (సమఙ్గా యోనవల్లికా) (మంజిష్ఠ). మక్కఓ భఙ్గరాఓ - మార్కవః భృఙ్గరాజః (గుంటగలగర). కపోడీ అక్కపుళ్ళిఆ కపోడీ దేశీపదం - అర్కపుష్పికా క్షీరిణీపర్యాయౌ (మనుబాలభేదం). వచ్ఛకక్కడిఆ గోవాళకక్కడిఆ - వృషకర్కటికా గోపాలకర్కటికా (గొల్లదోస - అడవిదోస). విసాళా.... సురవారుణీ ఇన్ద్రవారుణి పురన్దరవారుణి (ఏటిపుచ్చ). బాణపుంఖా (వెంపలి). పాఢా హట్టి దేశీపదమ్.

---

1. ఇక్కడ కొంత గ్రంథపాతంలాగ వుంది.

(పాడతీగ). కరహవారుణి ఉట్టిఖణ్డఓ — కరభవారుణి ఉట్టిఖణ్డఓ దేశీపదమ్ (ఉష్ట్రికణ్టకం). వాణరీ కచ్ఛూ — వానరీ కచ్ఛూః, కపికచ్ఛూః (దూలగొండ). బీజకం బీజసారః అసనపర్యాయౌ (పచ్చమద్ది, వేగిస). హఅగన్ధా హఅపరిమళో అసగన్ధా - హయగన్ధా హయపరిమళా అశ్వగంధా (పెన్నేరుగడ్డ). హాళినీ ళఙ్గళిఆ — హాలినీ లాఙ్గలికా (చన్నచర్లగడ్డ). సరళం విఅహారం— విషమ్, గరలమ్ (విషం): సేఅప్పన్ధా అపరాఇఆ పవ్వఅకణ్ణిఆ - శ్వేతస్పన్ధా అపరాజితా పర్వతకర్ణికా గిరికర్ణికా (గిరికర్ణిక). సేఆళమేహళిఆ అట్ఠిసంహారో సృగాలమేఖలికా అస్థిసంహా (నల్లేరు). పసుగన్ధా పూఇవవడరఓ - పశుగన్ధా పూతిబర్బరకః అవికన్ధేతిప్రసిద్ధా (అజామోద వాయింట). ణళిణీ పుడఇణీ పోసిణీ — నలినీ పద్మినీ పుటకినీ (సేకం?) పోశినీ (తామరతీగ). తలకద్దమా పఙ్కా- పద్మినీతలకర్దమమ్ (తామకబురద). సఅపత్తం పఙ్కఅం తామరసం కఅం కమళం పోసం-శతపత్రం పఙ్కజం తామరసం కంజం కమలం పద్మం (తామరపూవు). కఇరవం కుముఅం — కైరవం కుముదం (కలువపూవు) క....
కండోట్టఅం కువలఅం-ఇన్దీవరం నీలోత్పలం. కొందోట్టఅం దేశీపదమ్. (నల్లకలువ). కుహ్మణ్డీ బమ్బా తుమ్బీ (ఆనప). వణదఖా పోట్టబ్బిళఓ-వనద్రాక్షా ఖట్టం బిళఓ దేశీపదమ్ (వనద్రాక్ష). జాళిణి సురదాళీ-జాలినీ సూరతాళీ దేవతాళీ (డావరడంగి). కుమారీ విజా కక్కోడిఆ — కుమారీ వన్ధ్యా కర్కోటికా (కలబన్ద). వఅళీ బోఇఅ వఆళీ బఅళీదేశీపదమ్ — పోతికా మతలీనా(?) (పెద్దసదాప). ఫణివల్లీ తమ్బోళ్ళీ (తమ్మలపుఆకు). చక్కఙ్కా అసురిఆ — చక్రాఙ్కా సుదర్శనా (దూయతీగ) ఛేళిన్దఓ మేసిసింగీ మేసవిసాణిఆ ఛేళిన్దఓ దేశీపదమ్ - మేషశృఙ్గీ మేషవిషాణికా (కర్కాటకశృంగి— ఒద్ది). బల్యా (బల) బిడిఆఇఓ దేశీపదమ్. ణాఅబళా గఙ్గేతఈ-నాగబలా గఙ్గేతకి (జిబిలిక). ఛిణ్ణరుహా గడూఈ సేరాడో సాడో గరుళో గోమాడో వామాహూ పుడవా ఓట్టం ఓట్టిణ్డఓ చత్వారి దేశీపదమ్- ఛిన్నరుహా (తిప్పతీగ). వర్షాభూః పునర్నవా (తెల్లగలిజేరు). కట్టణకఙ్కజఓ ఓహేడఓ అజ్జకః కుఠేరకః(తెల్లగగ్గెర). చణ్డఆ సుళసా వణమఞ్జఆ వణసురసా వనమఞ్జికా వనసురసా (అడవి పిప్పలితీగె-ములువెంపలి). కప్పాసీ మహిళీ-కార్పాసీ మహిళీ దేశీపదమ్ (పత్తిచెట్టు). సఅమూళా సఆవరీ హహేరీ కిసళఆ-శతమూలా శతావరీ అభీరుః కిసలయా(పిల్లిపీచర). భూయకేశీ నిర్గుణ్డీ-భూతకేశీ (వావిలి). గోధావఈ తివణ్ణీ - గోధాపదీ త్రిపర్ణీ గోజిహ్వాయాః పర్యాయః

(ఎద్దునాలికచెట్టు). ఝిణ్డఅం గోపాళీపడఅం ఝిణ్డఅం దేశీపదమ్ - గోపాలకపీఠకమ్ ( ). సిహిసిహా సిహిచూడా మోరసిహా — శిఖిశిఖా శిఖిచూడా మయూరశిఖా (ఉత్తరేణి). కుకురుమన్దఓ కుకురుచుచ్ఛన్దరిఆ రామసీఅళిఆ - కుకురుమన్దకా కుకురుచుచ్ఛన్దరీ దేశీపదమ్. రామశీతళికా (పర్పాటకం). ఘరకుమారీ-హట్టకుమారీ (కలబంద). జళా మూళమ్—జటా మూలమ్(వేరు). కిసళఅం పళ్ళవం — కిసలయం పల్లవమ్ (చిగురుటాకు). పసూఅమ్ కుసుమం ఫుల్లమ్- (పూవు). మాఅన్దం అమ్బమ్ అన్దం దేశీపదమ్ — (మామిడి). పూఅఅం మాఉలుఙ్గం బీఅపూరం — పూరకం మాతులుఙ్గమ్ బీజపూరకమ్ (మాదీఫలమ్). మాఉరం బిళ్ళం — (మాలూరం) బిల్వం (మారేడు). చోప్పహళఅం బోన్ధఅం పూసహాళం కుహోమ్మణ్డం కోహళఅం పోట్టఅం దేశీపదమ్ — పుష్పఫలం కూష్మాణ్డం లావుకమ్ (బూడిద గుమ్మడి). కక్కడిఆ వాపుకం దేశీపదమ్ (నక్కదోస). తుమ్బకం (చేదానప). కోలం బదరమ్ (రేగు). కన్దో సూరణో- కన్దః సూరణః (కందగడ్డ). ణాఅరం మహోసఅం మణ్ఠు—నాగరం మహౌషధం శుంఠీ (సొంఠి). మాగహిఆ కణా పిప్పళిఆ (పిప్పళ్లు). మరిఅం (మిరియాలు). తిఅడుఅమ్. పిప్పలీ శుణ్ఠీ మరిచమితి ద్రవ్యత్రితయం త్రికటుకమ్ (పిప్పళ్లు, శొంఠి, మిరియాలు). సిన్ధుబ్భవం సేవ్వరసం పణ్డురం - సైన్ధవం సిన్ధూద్భవం సర్వరసం పటు సైన్ధవమ్ (సైంధవలవణం). జరణం జీరఅం - జీరకమ్ (జీలకర్ర). మసురిఅ ఆసురికా (తెల్లావాలు). ధణ్ణం ధణిఅఅం కోత్థభవం హళ్ళా- ధాన్యం ధాన్యకం కుస్తుమ్బరికా అళ్ళా దేశీపదమ్ (ధనియాలు కొత్తిమిరి) మేఅఈ సివా పచ్చా హయ్యఈ హేతకీ — శివా పథ్యా హరీతకీ (కరక్కాయ). కలిహలం మాహేఢిఆ - కలిఫలం విభీతకం (తానికాయ). సురవఇజ్జవా - ఇన్ద్రియవా (కొడిసెపాల). మణ్డిఆఅ అలమ్బుసా లమ్బుసా బేద్దత్థఓ - మణ్డితికా అరమ్బుషా లమ్బుషా వృద్ధస్థవిరా (ముళ్ళనిద్రభంగి). ఖసం సవరం శేద్దం - శంఖం శబరం లోధ్రమ్ (లొద్దుగు) హుఆసో జళణో చిత్తఓ - హుతాశనః జ్వలనః చిత్రకః (చిత్రమూలం). మహుఅఓ మహుళట్ఠిఆ ఇట్ఠిమహు - మధుకం మధుయష్టికా యష్టిమధు (అతిమధురం). రోహిణీ కడుఆ - రోహిణీ కటుకా (కటుకరోహిణీ). ససిరేహా సోమరాఈ పాఉచ్ఛిఆ — శశిరేఖా (సోమరాజిః) వాకుచికా (బావంచివిత్తులు). భూణిమ్బం కిరాఅతిక్కం- (భూనిమ్బః కిరాతతిక్తః (నేలవేము). ధమ్మాసఓ దురాళహా - ధన్వయవాషః

దురాలభా (పిన్నరేగ–దూలగొండ).... తక్కఆ ఖాణిఅం – కల్కం ఫాణితమ్.
యస్యైవం లక్షణమాహు :–

> "పాకా ద్రిసత్వ ముత్క్రాన్తం గుడతాం చాప్యనాగతమ్.
> ఫాణితం తత్...."

చెరుకుపాకము. కాచడంపల్ల గట్టిపడినా బెల్లంకానిది. (బళ్లారి జిల్లాలో కాకంబి అని వ్యవహారం). కుసుమరసో మఅరన్దో మసూరసారం కుసుమ సళిళం మహు – కుసుమరసః మకరన్దః మసూరసారం కుసుమ సలిలం మధు (తేనె). అళసం మహుసారం సిత్థఅం మఅణమ్ - అళసం మధుసారమ్ సిక్థకం మదనం (తేనెమైనం). సురభిసారమ్ ఘఅం – ఘృతమ్ (నేయి). తిక్ఖతేళ్ళం కడుఏళ్ళం సరిష్నవ ఏళ్ళం – తీక్ష్ణతైలమ్ కటుతైలమ్ సర్షపతైలమ్ (ఆవనూనె). నీరం జళం సళిళం తోఅం – నీరం జలం సలిలం తోయం పానీయం (త్రాగునీరు). కళఅజళం ఉణ్హోదఅం-కనకజలం ఉష్ణోదకమ్ (వేడినీరు). వరజళం జేట్ఠజళం తణ్డులధుఅణం - వరజలం జ్యేష్ఠజలమ్ అవశ్యాయజలం ఘనజలం[1] తుససళిళం తణ్డులధావనం (బియ్యం కడుగునీళ్లు). గఅణజళం సిట్టా ఓసా-గగనజలం సిణ్టా దేశీపదం(మంచునీరు). సౌవీరఅం అమ్బిళఅం అరణాళం కాఞ్చకమ్(కాచని పిండినీళ్లు). గోజలం గోమూత్రమ్ (ఆవుపంచితం). తక్కం మహిఅం–తక్రం మథితం (మజ్జిగ). దుగ్ధోద్భవం నవనీతం (వెన్న). సీహూ సరఓ – శీధు సరకః చెరకుమద్యం). మయిరా పసణ్ణా – మదిరా ప్రసన్నా సురా (కల్లు). మహూ మేరఅం – మధు మైరేయం (మద్యం). అసవా మద్యవిశేషాః (ఆసవాలు మద్య విశేషాలు). కిమ్మో సురాబిఅం – కిణ్వం సురాబీజం (మద్యం మడ్డి). గజ్జో జవో గజ్జో దేశీపదం-యవః (యవలు). కల్లమో శాలీ - కలమః శాలిః (శాలిధాన్యం - వడ్లు) ఉమా అళసీ – అతసిః (అవిసె). హిరిచ్చో చణఓ-చణకః హిరిమిచ్చో దేశీపదం (సెనగలు). సిద్ధత్థఓ సరిసఓ సిద్ధార్థకః సర్షపః (ఆవాలు). హిరిబేరం జళం కేసం కుళిసం చిహురం- హ్రీబేరం జలం కేశం సతిఅం కులిశం చికురః (వట్టివేరు). బాలకం ముణాళం బీరణం సమరం ఉశీరమ్ (నల్లవట్టివేరు), జడా పేసీ (జడా?) కళిం

1. ఇక్కడ కొన్ని పదాలు గ్రంథపాత మయివుంటాయి.

పిసళ్ళి దేశీపదం మంసీ – జటా పెశీ కలలం పిసళ్ళి మాంసీ (జటామాంసీ). కుడిళం ణరిన్దం తఅరం – (కుటిలం నన్ద్యావర్తః తగరమ్) (గ్రంధితగరం). తణం సామాఅఅం - తృణం శ్యామాకం (చామగడ్డి). జళహరో ఘణో కన్దరో సూఅరో కోళో జళవహో మోత్థం– జలధరః ఘనః కన్ధరః సూకరః కోలః జలవాహః ముస్తమ్ (తుంగముస్తలు). కువళఅం విసాణం కన్దోట్టం ఉప్పళం కుట్టం– కువలయం విషాణం కన్దోట్టం దేశీపదమ్. ఉల్పలం[1] కుష్ఠమ్ (చెంగల్వ కోష్ఠు). దాణవో సురారీ దణుఇన్దో - దానవః సురారిః దనుజేన్ద్రః మురా (సుగన్ధిమురా). కళఅం[2] కచ్చూరం.... గరా గన్ధివణ్ణఅం - గరా గ్రన్థిపర్ణకమ్ (గ్రందిపర్ణి). అరుణం రవి ఘుసిణం (ఘునిణం?) – అరుణమ్ రవిః కుఙ్కుమమ్ ఘుసిణం దేశీపదం (కుంకుమపూవు). దలా ( ). సిహాళా ( ) దణ్డా లఉనా బోరకభేద పర్యాయా (బోళంభేదం). దేవీ వసుమఈ సాలపిక్కా-దేవీ వసుమతీ (స్పృక్క). మలోసుక్కా మణిశైలుబ్భవం (శిలాజిత్తు). మాళగోళా ( ) సర్జరసః (సర్జరసం – అందుగుబంక). మణిం(?). తడి సోఆమణి – తటిత్ సౌదామినీ (పొత్తిగడ్డ) సిరీ సిరిసవా మఅం– శ్రీః శ్రీవాసకః (సరళదేవదారు). కున్దం కున్దురుఅం–కున్దం కున్దురుకమ్ (కుందురుష్కం). పురమ్ (అగురు). కచ్ఛుబ్భవం - దుగ్ధమ్. గుగ్గుహూ. రసో బోళో - రసః బోలః (బోళం). ససీ ఘణసారో మోత్తిఅం ముత్తాఫళం కప్పూరం - శశీ ఘనసారః మౌక్తికం ముక్తాఫలం కర్పూరమ్ (కర్పూరం). మణఅణాహి దప్పో మఓ మఅవఓ – కస్తూరికా మృగనాభిః (కస్తూరి). మళఅం మళఅబ్భవం హరిఅన్దణం భుఅఙ్గవళ్ళహం హిమం చన్దణం - మలయం మలయోద్భవం హరిచన్దనం భుజఙ్గవల్లభం హిమం చన్దనమ్ (చందనం). లహు లోహో కాళాఉరు వాఅసో అగురు– లఘు లోహః కళాగురు వాయసః అగురు (అగురు). చన్దణం రక్తచన్దణం (రక్తచన్దనం). సురో సురతరు - దేవదారుః (దేవదారు). తణ్డులం (చిర్రికూర). రవితారో తరురోకు జైళ్ళఖా.... ....తరురోగః కృమిః జతులాక్షా (లక్క). పాళిణీ విద్దుమళఆ నళినీ - విద్రుమలతా నళికా నళినీ ప్రిక్కె ముక అనే గంధద్రవ్యం). సామా కామిణీ ఫలిణీ కఙ్గు పిరిఅఙ్గు - శ్యామా కామినీ

1. ఇది ఉత్పలం. కేరళులు ఉత్పలాన్ని ఉల్పలమంటారు. –ఈ గ్రంథం మొదట కేరళలో ప్రచురితం గనుక ఉల్పలమని ముద్రితమైంది.
2. ఇక్కడ కొంత గ్రంథపాతమని తోస్తుంది.

ఫలినీ కఙ్కుః పియఙ్గుః (పియంగువు). చళో వాణరో తేళ్ళంఖళో కఈ పవఙ్గో చఞ్చళో అత్థిరో - చలః వానరః త్రైలంఖలః కపిః ప్లవఙ్గమః చఞ్చలః అస్థిరః. సిల్లకః (సిల్లకం). చారీ గుఞ్జా స్థానేయకమ్ (గురువింద). వరఙ్గం అసణం వక్కళం కమ్మభఅం - వరాఙ్గం అసనం వల్కలమ్ తామ్రం త్వచమ్ (దాల్చినచెక్క). దమణఓ తావసో - దమనః తాపసః దవనం). ఖఇరుబ్భసో ఖఇర(క)సారో ఖఇరకక్కో - ఖదిరోద్భవః ఖదిరకషాయః ఖదిరకల్కః (చండ్రి) కున్తీ హరేరోఆ - కున్తీ హరేడకా (గుగ్గిలం). హేలకా తుడీ సోఆమిణి ఏళా - తుటిః సౌదామినీ ఏలా (ఏలక్కులు). కణఅం ణాఓ కరీ హరీ ణాఏసరో- కనకం నాగః కరీ అహిః నాగకేసరం (నాగకేసరాలు). క్షీరిణీ తువక్షీరీ (రెడ్డివారినానబాల, క్షీరకాకోళి). ఫేణోబ్భవా వంసరోఅణా - ఫేనోద్భవా వంశరోచనా (వంశలోచన). ఏలా. తఅరా తాళవత్తఅం తిసుఅన్ధం - తమాల పత్రం త్రిసుగన్ధమ్ (ఆకుపత్రి). ణాఏసరం సహిఅం...... ష్ణచతుర్దశీ. కుడో హడో దేశీపదం - ఘటః ఘటకః (కడవ) కోఅమ్బో తక్ఖళఓ కోళమ్బి దేశీపదం. ఉఊహళం (ఉలూఖలం). (రోలు), కిళిఞ్చిఅం సణ్ణదారు- కిళిఞ్చిఅం దేశీపదం (చిన్నకర్ర) .. పత్తళం తిక్ఖం-పత్రిలం తీక్ష్ణమ్ (   ) పేరన్తం కుటం - పర్యన్తం కుటం దేశీపదం (కడవ). థఉళ్ళం విహిఅం తికిఅం దేశీపదం. ఉమ్మథిఅం. అహోముఖం ఓసణ్ణిఅం దేశీపదం. అధోముఖం (బోరగిల). తణ్ణాహం తత్తం తణ్ణాహఅం దేశీపదం హిత్తఆ గ్వకపర్యాయా, అయిరా సీమా - మర్యాదా సీమా. విహఙ్గరేఖాపర్యాయా. మళఇఅం. అహిఅం దేశీపదం. ఏవం (ఇట్లు). ణిమిఅం గువిఇఅం - నిమిత్తం స్థాపితం. (   ) కరవిఅం ఉళ్ళిఅమ్ కళ్ళవిఅం త్రియోపాల్యోళనపర్యాయాః (కలియబెట్టడం). హసిళిఅం గుణ్ఠిఅం అవచుణ్ణిఅం - గుంఠితం అవచూర్ణితం (పొడిగొట్టబడింది). విఅం. వళిఅం. హాళిఅం దేశీపదం. విదారణపర్యాయా (చీల్చడం). ఉస్సమూరిఅం. చుణ్ణకీఅం - చూర్ణీకృతం (పొడిగొట్టబడినది). ఉగ్గాహిఅం - ఉద్గ్రాహికం గ్రాహికం (పట్టుకోబడింది).కుడిఇత్థం. చిన్దం. కుడిత్తం దేశీపదం(దంచబడినది).

> ధమ్మత్థ కామ జసో జీవిఆణ జే సాహణక్క తళ్ళిచ్ఛా,
> తే భణ్ణన్తి విఅడ్ఢా ణ ఉణా పరవఞ్చణమతగ్గా. 275

> ధర్మార్థ కామ యశోజీవితానాం యే సాధనైకతత్పరాః,
> తే భణ్యన్తే విదగ్ధా న పునః పరవఞ్చనసతృష్ణాః.

విదగ్ధా నధికృత్య ప్రయోగగ్రన్థస్యాస్య నిబన్ధ ఇతి తేషాం ముఖ్య లక్షణ మనయా గాథయా ప్రతిపాద్యతే. విదగ్ధాః వ్యుత్పన్నాః కథ్యన్తే యే త్రివర్గస్య కీర్తేః స్వపరసమ్బన్ధినో జీవితస్య చ సమ్పాదన ఏవైకస్మిన్ ప్రయత్నభాజాం ముఖ్యతయా యథోక్తాసు ప్రయోగక్రియాసు ప్రవర్తన్తే. యే తు పరవఞ్చనప్రాధాన్యేనైవ ధర్మాదినిరపేక్షాః ప్రవర్తన్తే తే జళా ఏవ న తు విదగ్ధాః. యే వా పరవఞ్చనాప్రకారా ఇహోపదిష్టాః తే పాపప్రయుక్త వఞ్చనా పరిజ్ఞానార్థాః ప్రాణాత్యయాది సఙ్కటయోఙ్యా వా ధర్మాద్యబాధకత్వే నోపదిష్టా ఇతి.

విదగ్ధులకోసం ఈ గ్రంథం రచితమైంది. విదగ్ధులంటే, వ్యుత్పన్నులు, చదువుకొన్నవారు. ధర్మార్థ కామ యశో జీవితాన్ని సాధించడంలో నిమగ్నులైనవారేకాని, పరవంచనతత్పరులు కారు. ఈ గ్రంథంలో చెప్పిన పరవంచన ప్రకారాలు దుర్మార్గులు చేసే వంచనను తెలుసుకోడానికి, ప్రాణాంతకమైన చిక్కులువస్తే ప్రయోగించడానికి మాత్రమేకాని, ప్రయోగించాలని కాదు.

> ఏక్కేక్కం చిఅ ణామఙ్గణ ఇణో జఇ అఇపసిద్ధాఇ,
> వత్థూణ తాణ వివరణ మిహ (ణ) కఅ మసారబుద్ధేఏ. 276

> టకైక (మేవ) నామ యేషాం జనే యాన్యతిప్రసిద్ధాని,
> వస్తూనాం తేషాం వివరణ మిహ (న) కృత మసారబుద్ధ్యా.

స్వకృతస్య నిఘణ్టో రవ్యాప్త్యాదిదోష మేతయా పరిహరతి. ఇహ నిఘణ్టౌ తేషాం పదార్థానాం పర్యాయప్రతిపాదనేన వ్యాఖ్యానం న కృతమ్ అనుపాదేయత్వాత్, తుచ్ఛధియా. యేషామ్ అనారట్టిక కురులు హుఞ్జోచ్ఛషప్రభృతీ ... ఖార ఐకైకా సంజ్ఞా ప్రతీతా, యేషాం పర్యాయో న విద్యత ఇత్యర్థః తథా యాని వస్తూని.... త్యర్థాని తేషామపి పర్యాయో నోదిత ఇతి.

ఒక్కొక్క పేరే ఉన్న వస్తువుల. లోకంలో అతి ప్రసిద్ధంగా వున్న వస్తువుల వివరణ అనవసరమని ఇవ్వలేదు. అంటే, వాటికి నిఘంటువులో పర్యాయాలు ఇవ్వలేదు.

> ఇహ ఏత్తిఅమత్తరోచ్చిఆ జే ఉపఉజ్జన్తి వత్థుపజ్జాఆ.
> హారమేహళాణిబన్ధే విఅద్ధజణ వడ్ఢిఆణన్దా. 277

ఇహైతావన్మాత్రా ఏవ యే ఉపయుజ్యన్తే వస్తుపర్యాయాః,
హరమేఖలానిబన్ధే విదగ్ధజనవర్ధితానన్దాః.

ఇహాస్మిన్ హరమేఖలాఖ్యే గ్రన్థే వ్యుత్పన్నలోక పరితోషితపరిభాషా వస్తూనాం పర్యాయాః సంజ్ఞావిశేషాః ఏతావన్మాత్రా ఏవ. యావన్తో నిఘణ్టౌ ప్రదర్శితా య ఉపయుజ్యన్తే. యై రిహ ప్రయుక్తశబ్దార్థావగమే జాతే కిమన్యై రప్రయోగై రిహేత్యర్థః.

ఈ హరమేఖలా గ్రంథంలో విదగ్ధ జనులకు ఆనందం కలిగించే వస్తు పర్యాయశబ్దాలు మాత్రమే ఉపయోగించబడుతున్నాయి.

ఇఅ ఏస పరిసమప్పఇ సువణ్ణ రఅణుజ్జళా సుసన్ఠాణా,
హరమేహళా విఅఢ్ఢాణురాఅకఇ విఇఅ ణామఙ్కా. 278

ఇహేతి పరిసమాప్యతే సువర్ణరచనోజ్జ్వలా సుసంస్థానా,
హరమేఖలా విదగ్ధానురాగకృతి ద్వితీయ నామాఙ్కా.

ఇత్యుక్తేన ప్రకారేణేహ (సప్త?పఞ్చ)మే పరిచ్ఛేదే హరమేఖలాయాః ప్రయోగమాలా నిష్పద్యతే. కీదృశీ. శోభితైః వర్ణైః అక్షరైః కృతా రచనా ఘటనా తయా ప్రకృష్టా. హరమేఖలాపి సువర్ణహేమరత్నైశ్చ పద్మరాగాదిభి రుజ్జ్వలకాన్తి(రితి) సమం భవతి. శోభనసన్నివేశా చ. అన్యథా కీదృశీ. విదగ్ధానురాగాకృతి ద్వితీయనామాఙ్కా (విదగ్ధానురాగకృతిరితి ద్వితీయమ్) అపర మభిధాన మఙ్కశ్చిహ్నం యస్యాః సా తథేతి.

సువర్ణరచనోజ్జ్వల (సుందరమైన పదాలతో శోభిల్లుతూ) సుసంస్థాన (మంచిరచనగల) విదగ్ధానురాగకృతి అనే నామాంతరంగల సువర్ణ రచనోజ్జ్వల, (బంగారుతో చేయబడి మెరిసిపోయేది, చక్కగా కట్టబడినది అయిన) సుసంస్థాన హరమేఖల వంటి హరమేఖల ఈ విధంగా సమాప్తమవుతున్నది.

ఈ మాఇహణాఅ జణమణహరాఇ హరమేహళారఇఆఇ,
కుసుణిమపారమసే తే(ణ) జణో ణిట్ఠుఈః లాహఉ. 279

(ఏ)తన్మతిజాతన్న(?) మనోహరయా హరమేఖలారచనయా,
కుశలః ప్రవీణః అశేష స్తేన జనో నిర్వృతిం లభతామ్.

సకలజన హృదయావర్జకేన హరమేఖలాఖ్యేన గ్రన్థేన నిబన్ధే(న) సమం యత్ పరిపూర్ణం ధర్మాద్యర్వ్యాప్తిలక్షణం శుభ ముత్పన్నం, తేన మదభిసమ్బన్ధ మర్పితేన సర్వలోక ఆనన్దం ప్రాప్నోత్వితి.

సకలజన హృదయాలను ఆకర్షించే హరమేఖల అనే ఈ గ్రంథం చెప్పిన విషయాలతో కుశలులు, ప్రవీణులు అయిన ప్రజలు సంతృప్తి పొందుదురుగాక.

(ధర)ణి వరాహరజ్జే కవిమణ్డణతణఅ మాహవసుఏణ,
రఇఆ చిత్తఉణే మాహుఏణ హరమేహళా. 280

ధరణీవరాహరాజ్యే కవిమణ్డనతనయ మా(ఘ?ధవ)సుతేన,
రచితా చిత్రకూటే మాహుకేన హరమేఖలా.

మాధవాఖ్యస్యతనయేన చిత్రకూటే నివాసినా మాహుకాఖ్యేన ఏషా హరమేఖలా ప్రయోగమాలా రచితా.

ధరణీవరాహ రాజ్యంలో వున్న కవిమండన తనయుడైన మాధవుని కుమారుడు మాహుకుడు ఈ హరమేఖలను చిత్రకూటంలో రచించాడు.

ఏత్థరసాఏ అసుత్తాఏ సమాహమానమ్మి,
సత్తమదిణే సమత్తా విఅబహ్మజణ ముణిఅ పరమత్థా. 281

వత్సర(సు?శ)తేష్వష్టసు (సమాఘమాసే,
సప్తమదినే) సమాప్తా విదగ్ధజన జ్ఞాత పరమార్థా.

శ్రీవిక్రమాదిత్యకాలాత్ సప్తాశీత్యధికే ధర్మశతాష్టగ(తో?తే మాఘసప్తమ్యా మేషా వ్యుత్పన్నలోకై రేవావగతతత్త్వా(ని?) నిష్పాదితేతి.

విక్రమశకం ఎనిమిది వందల ఎనభై ఏడవ సంవత్సరం మాఘసప్తమి నాడు, వ్యుత్పన్నులు మాత్రమే తెలుసుకొనే పరమార్థంగల హరమేఖల సమాప్తమయింది.

హారమేఖలా నిఘణ్టూ సమత్తా
హారమేఖలా నిఘంటుః సమాప్తా
హారమేఖలా నిఘంటువు సమాప్తమైంది.

నానాశ్చర్యమయీ ఖలీకృతఖలా సర్వాన్ సమీకుర్వతీ
విశ్వస్తాస్తికరీ సుగన్ధితవరా భోగాఖిలాన్ భూరుహ(?)
భోగేఽప్యపరిబిభ్రతీతివిధృతా సర్వార్థసిద్ధ్యుజ్జ్వలా
త్రైలోక్యే హారమేఖలా విలసతాం కీర్తి ర్యథా సద్గురు(?)

ప్రయో(గాణివా?గవనమా)లికా మనవమా(మ?మిమాం)మాహుకో
మహాకవి రరీరచత్ సముచితేన యత్నేన యామ్,
విశోధ్య విధృతా మయా రణు(?)విపద్ధ్య కాణ్డేఽధునా
నరేన్ద్రవరదాం బుధాః ప్రథయతాఖిలక్ష్మాతలే.

ఉక్తానుక్తాః సకలప్రకరణ గదిత ప్రయోగ సిద్ధ్యర్థమ్,
లిఖ్యన్తే శాస్త్రాన్తర పఠితవిధా వా విశేషపరిభాషాః.

గ్రాహ్యం గోక్షీరవిణ్మూత్రే ప్రసవోఽత్ర భవన్ సరమ్,
యథాసమ్భవ మన్యేపి చైతద్ గ్రాహ్యం చ నీరుజమ్.

యూనాం బలవతాం ధాతు పక్ష శృఙ్గ ఖురాదికమ్,
రసా నిరసనాః పఞ్చ కషాయోత్పత్తి కారణమ్.

రస కల్క శృత శీత ఫాణ్టా(త్ర?నాం) లక్షణం యథా,
స్వరసస్తత్క్షణో జాతద్రవ్యస్య రూపం త్రిశతమ్.

చతుష్పలం మధ్యమాత్రా(యాః?) తస్య కల్కో ద్రవార్ద్రితః,
చూర్ణాంశం ద్వాదశగుణై ర్ద్రవ్యం మధ్యమమాత్రయా.

శృతం పలం య...... ....
(క్వాథపాదా) వశేషం తు (శీత) ఏకవి(శో)ధితః.

పలం ద్రవపలైః షడ్భిః ఫాణ్టం తూష్ణామ్భసా యుతమ్,
....కషాయాణా మేషాం దుర్బలవత్తరః.

దేశ కాల బల వ్యాధి కోష్ఠ మానాది నిశ్చయైః,
....మాత్రనియమో నాస్తి ప్రోక్తాది దర్శనా.

యత్తు క్షీరాదిపాకే ద్రవ్యం తు భాగా షోడశధారిణః,
చతుర్భాగావశేషం తు స క్షీరాదికం మానవ(?).

క్వాథ్యం క్షీరాదిశేషం తు గ్రాహ్యం మధ్యే ధ్రువం త్వితి,
ద్రవ్యాదష్టగుణం (క్షీరం) క్షీరా త్తోయం చతుర్గుణమ్.

క్షీరావశేషం కర్తవ్యం క్షీరపాకే త్వయం విధిః,
అనుక్తమానే స్నేహస్య పాకే కల్కం చతుర్గుణమ్.

స్నేహా స్తతో ద్రవ స్తత్తు విశేషః కైశ్చిదుచ్యతే,
స్నేహే సిద్ధ్యతి శుద్ధామ్బు నిష్క్వాథస్వరసైః క్రమాత్.

కల్కస్య యోజయే దంశం చతుర్థం షష్ఠమష్టమమ్,
నాజ్యాదీప్రజాజ్జులిమత్ శబ్దో న స్యాద్ య (దాగ్ని)తః

గన్ధవర్ణాదిసమ్పన్నం సిద్ధం స్నేహం తదాహరేత్.
ఫేనశాన్తి ర్ఘృతే సిద్ధే తైలే ఫేనసముద్భవః.

లేహ(స్య తన్తు)మత్తా తు తోయే సాద న్త్వవరాఋహః(?),
స్నేహస్య త్రివిధః పాకో మర్దయేత్ భృఙ్గహితకృష్ణకిట్టో(?).

....సదాయత్విరి తే మనాక్,
ఉత్పాదలక్షణాద్ధీనో దగ్ధః సర్వత్ర నిష్ఫలః.

ఆమోఽగ్నిసాదకృద్ యస్మాత్ తస్మాద్ గ్రాహ్యం త్రిలక్షణైః,
అథాన్యాః కాశ్చిదుచ్యన్తే పరిభాషా యథాయథమ్.

ఔషధేఽనుక్తమానే తు తుల్యా నంశాన్ ప్రయోజయేత్,
........అనుక్తద్రవ్యఞ్చ కల్కీకృత్యోపయోజయేత్.

అనుక్తద్రవ్యసంయోగే పేషణాలోలనే జలమ్,
తదేవ స్నేహపాకేన చూర్ణాదౌ ద్విగుణం క్షిపేత్.

గుళాద్యనుక్రమానత్వే నిష్వాకే ద్వా వభాస........,
సితమరిచ సిద్ధార్థ?తణ్డులా ధాన్యమాషకమ్.

కుడుబం ప్రస్థకం శాస్త్రం ద్రోణం వహా ఇతి క్రమాత్,
తులామానాభిధా..

....స్య కరణ ఉచ్యతే,
తత్ర సిద్ధార్థపర్యన్త ముత్తరోత్తరషడ్గుణమ్,
తణ్డులోఽష్టౌ తు సిద్ధా(ర్థః షట్సిద్ధార్థా)యవః స్మృతః.

ద్వౌ యవౌ (మాషకం ప్రోక్తం)...................,
(కుడుబాచ్చ) వహాన్త స్తు యథాక్రమచతుర్గుణమ్.

యథాసమ్భవ మేతేషాం పర్యాయః క(థ్యతే క్రమాత్).
మాషస్య ధానకో హేమ దా ధాన్యే క్షుద్రక స్తథా.

బదరం చళమం (కోలః కర్షోఽక్షశ్చ పిచు స్తథా),
సువర్ణం పాణితలకం బిడాళపదకం చ తత్.

పానేఽణికయో స్సార్థం(?) తిన్దుకః కవలగ్రహః,
తథా షోడశికా కర్షద్వయస్యాష్టమికా తథా,
శుక్తిః పలస్య పుపుస్తు(?) బిల్వపత్రం చతుర్థకమ్.

ప్రకుఞ్చస్య ద్వయస్యాథ ప్రసృతిః శాస్త్రమానకమ్,
కుడుబస్యాఞ్జలి స్తే ద్వే మానికా మాత్ర మాధకః.

తస్య........ ద్రోణపర్యాయా నల్వణః కలశోఽర్మణః,
షట్ కుమ్భః తద్వయస్య...... శూర్పం పలశతం తథా.

వింశతి స్తాని భాగేన షోడశమో ధరణం పలా,
కురుబావహపర్యన్తం శుష్కాణాం మానమీదృశమ్.

[illegible] ప్రవాణాశ్చ దిగుణం తద్ధి కల్పయేత్.

ఓం [illegible]మేఖలాయాష్టికా సమాప్తా.
[illegible]ం భూయాత్.